

Sámedikki dievasčoahkkin

Čoahkkingirji 05/12

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 28.11. - 30.11.12

Báiki: Kárašjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
044/12	Vuodđudeapmi
045/12	Sámediggeráđđi doaibmadiedahus
046/12	Gažaldagat Sámediggeráđđái
047/12	Ođđa áššiid dieđiheapmi
048/12	Sámedikki vuorrasiidpolitihkkalaš čilgehus
049/12	Sámediggedieđáhusa sámi mánáidgárdde fáldadaga birra
050/12	Sámediggedieđáhus sámegiela birra
051/12	Sámedikki cealkámušat boazodoallošiehtadussii 2013 – 2014
052/12	Duoji ealahusšiehtadusa dohkkeheapmi 2013
053/12	Dáiddáršiehtadus 2013
054/12	Sámedikki 2013 bušeahtta
055/12	Sámedikki 2014 bušeahttadárbu
056/12	Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid struktuvra
057/12	Ođđa eananjuohkinláhka
058/12	Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki áirrasin - Knut Roger Hanssen
059/12	Boazolohkoheiveheapmi Finnmáarkkus

Čoahkkináiggit

Áigi		Ášši	Siidu
28.11.12	dii.09.00 - 09.10	044/12	4
	dii.09.10 - 12.00	045/12	7
	dii.15.00 - 17.30	046/12	40
	dii.17.30 - 18.55	047/12	52
	dii.18.55 - 19.15	048/12 ovddideapmi	62
	dii.19.15 - 19.40	049/12 ovddideapmi	76
	dii.19.40 - 20.00	050/12 ovddideapmi	101
29.11.12	dii.08.30 - 09.50	051/12	134
	dii.09.50 - 10.45	052/12	156
	dii.10.45 - 11.15	053/12	159
	dii.11.20 - 18.50	054/12	162
	dii.18.50 - 19.55	055/12	490
30.11.12	dii.08.30 - 09.30	056/12	526
	dii.09.30 - 11.10	048/12 digaštallan	62
	dii.11.10 - 11.20	058/12	531
	dii.11.20 - 11.55	059/12	533

—
Ášši/Sak DC 044/12

Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui skábmamánu 28. b. 2012 dii. 09.00

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1. Mariann Wollmann Magga	21. Odd Iver Sara
2. Gunn-Britt Retter	22. Geir Tommy Pedersen
3. Knut Inge Store	23. Willy Ørnebakk
4. Trond Are Anti	24. Randi A. Skum
5. Ragnhild M. Aslaksen	25. <i>Ii várrelabttu Margit Eli Anti Oskal ovdas</i>
6. Hans J. Eriksen	26. Aud Marthinsen
7. Alf Isaksen	27. Synnøve Angell (<i>várrelabttu Rolf Jobansen ovdas</i>)
8. Aili Keskitalo	28. Ann-Mari Thomassen
9. Ronny Wilhelmsen	29. Inga-Lill Sundset
10. Per Andersen Bæhr	30. Olof Anders Kuhmunen (<i>várrelabttu Miriam Paulsen ovdas</i>)
11. Olaf Eliassen	31. Åge Nordkild
12. Mathis Nilsen Eira	32. Berit Oskal Eira (<i>várrelabttu Geir Jobnsen ovdas</i>)
13. Anne Helene Moeng Saari	33. Jarle Jonassen
14. Berit Marie P. E. Eira (<i>várrelabttu Anders Somby jr ovdas</i>)	34. John Kappfjell (<i>várrelabttu Erling Jønsson ovdas</i>)
15. Anne-Marit Eira (<i>várrelabttu Knut Roger Hanssen ovdas</i>)	35. Kristina Indianna Sara (<i>várrelabttu Ida Marie Bransfjell ovdas</i>)
16. Gunnar Nilsen (<i>várrelabttu Hilde Anita Nyvoll ovdas</i>)	36. Jørn Are Gaski
17. Arthur Johan Tørfoss	37. Kirsti Guvsám
18. Stig Furu (<i>várrelabttu Toril Bakken Kåven ovdas</i>)	38. Marie Therese N. Aslaksen
19. Silje Karine Muotka	39. Heidi P. Greiner Haaker
20. <i>Ii várrelabttu Inger Jørstad ovdas</i>	

Juolluvuvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr 14 Anders Somby jr.
Áirras nr 15 Knut Roger Hanssen
Áirras nr 16 Hilde Anita Nyvoll
Áirras nr 18 Toril Bakken Kåven
Áirras nr 30 Miriam Paulsen
Áirras nr 32 Geir Johnsen
Áirras nr 34 Sten Erling Jønsson
Áirras nr 35 Ida Marie Bransfjell

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr 20 Inger Jørstad 28.11. ja 30.11.12
Áirras nr 25 Margit Eli Anti Oskal 28.11.12
Áirras nr 27 Rolf Johansen 28.11.12
Áirras nr 19 Silje Karine Muotka 30.11.12
Áirras nr 29 Inga-Lill Sundset 30.11.12
Áirras nr 38 Marie Therese N. Aslaksen 29. - 30.11.12
Várrelahttu Berit Oskal Eira 29.11. dii 14.00 - 30.11.12

Várrelahtut

Várrelahttu Berit Marie P. E. Eira lei čoahkkimis áirras nr. 14 Anders Somby jr. ovddas
Várrelahttu Anne-Marit Eira lei čoahkkimis áirras nr. 15 Knut Roger Hanssen ovddas
Várrelahttu Gunnar Nilsen lei čoahkkimis áirras nr. 16 Hilde Anita Nyvoll. ovddas
Várrelahttu Stig Furu lei čoahkkimis áirras nr. 18 Toril Bakken Kåven ovddas
Várrelahttu Olof Anders Kuhmunen lei čoahkkimis áirras nr. 30 Miriam Paulsen ovddas
Várrelahttu Berit Oskal. Eira lei čoahkkimis áirras nr. 32 Geir Johnsen ovddas
Várrelahttu John Kappfjell lei čoahkkimis áirras nr. 34 Sten Erling Jønsson ovddas
Várrelahttu Kristina Indianna Sara lei čoahkkimis áirras nr. 35 Ida Marie Bransfjell ovddas
Várrelahttu Amund Peder Teigmo lei čoahkkimis áirras nr. 11 Olaf Eliassen ovddas áššiš 54/12
Várrelahttu Johan Mikkel Logje lei čoahkkimis áirras nr. 21 Odd Iver Sara ovddas áššiš 54/12
Várrelahttu Hallgeir Johan Strifeldt lei čoahkkimis áirras nr. 19 Silje Karine Muotka ovddas

I Áššebáhpirat

09.11.12 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus

09.11.12 beaiváduvvon gohččun, áššelistu, prográmma ja sárdnunaigi dohkkehuvvo. Ášši 57/12 sihkkovuvvon áššelisttus. Ášši 56/12 sirdovuvvon vuosttaš áššin bearjadaga.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus dohkkehuvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán ášši ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen	

VI Sámedikki mearrádus

09.11.12 beaiváduvvon gohččun, áššelistu, prográmma ja sárdnunáigi dohkkehuvvo. Ášši 57/12 sihkkovuvvon áššelisttus. Ášši 56/12 sirdovuvvon vuosttaš áššin bearjadaga.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 28.11.12 dii. 09.10.

—
Ášši/Sak DC 045/12

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus

Arkiiva Arkiiváššennr.
SF- 12/5393
Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.12 dii. 09.10

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa áigodagas 15.9. - 9.11.2012 diehtun.

1 Álggahus

Dát dieđáhus válddaha áigodaga 15.9. – 9.11.2012 ja čatnasa Sámedikki 2012 bušehtti.

Sámediggeráđdi lea dán áigodagas doallan 1 fysalaš čoahkkin, máŋga telefončoahkkima ja lea meannudan 51 ášši.

Nugo oidno geahčastagas www.sametinget.no de lea ráđđi searvan ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

Sámediggeválgga iskkadeapmi 2013

Sámediggeráđdi lea almmuhan rabas fáladatgilvvu sámediggeválgga 2013 dutkanprošektii, ja das lea ekonomalaš rámmán 3 miljon ru golmma bušehttajagi badjel. Dutkanproševtta ruhtada Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta. Sámediggi veahkeha lassiruhtademiin álggahanjagi. Dutkanproševtta ulbmilin lea analyseret eavttuid, doaimma ja hástalusaid Sámedikkis, ja dasto gártadit sámi válgadutkangelbbolašvuoda, mas deattuhuvvojit kultuvrralaš ja gielalaš bealit.

Dásseárvu

Sámi dievdokonferánssa

Konferánssa ”Menns liv i en samisk kontekst” lágiduvvui Romssas 1.-2. 11.2012, ja sámediggeráđdi lei mielde doppe. Konferánssa ulbmilin lei oazžut eanet dieđuid sámi albmáid birra joavkun ja bidjat fokusa sámi albmáide dásseárvoktevrán. Dat lei gelddolaš konferánssa ja doppe ledje buorit sáhkavuorut mat bidje jurddašit. Sámediggeráđdi áigu bargat viidáseappot fáttáin, ja ulbmilin lea ahte sámi almmái čielggasmahttojuvvo eanet Sámedikki boahtteáiggi dásseárvopolitihkas.

Konferánssa bođii konsultašuvnnaid vuodul Sámedikki ja Mánáid-, dásseárvu- ja searvadahttindepartemeantta gaska Ráđdehusa dásseárvodoaibmaplána oktavuodas. Máhtto- ja dásseárvoguoovdáš KUN organiserii ja čadahii konferánssa.

Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji fágačoahkkin

Sámediggeráđđi oassálastti 08.11.2012 Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji fágačoahkkimis Romssas mas fáddá lei sápmelaččaid vealaheapmi. Fágačoahkkimis lei vuosttažettiin áššin dat ságastallan mii lea leamaš Romssas sámi giela birra ja dan vealaheami maid dat lea mielddisbuktán sápmelaččaide.

Davviriikkalaš sámi dásseárvobálkkašupmi

Sámi NissonForum oaččui 2012 dásseárvobálkkašumi. Dat oaččui bálkkašumi masa 20 jagi barggu ovddas sohkabealdásseárvvuin ja nissonolbmuid vuoigatvuođaiguin. Bálkkašumi oažžut leat earret eará buktán ovddasmanninissonolbmuid oidnosii. Sii leat váikkuhan sámi nissonolbmuid oainnusmahttima historjjás. Sii leat váldán ovdan áššiid nugo gorutmihtideapmi, seksuálalaš vealaheapmi ja veahkaváldi nissonolbmuid vuostá. Sii leat duostan rahpat njálmmi dalle go earát leat orron jaska, nugo tabuáššiid birra sámi servodagas ja nissonolbmuid saji birra sámedipolitiikkas. Sámi NissonForum maid ii leat vajálduhtán dan ahte sámit ássat njealji riikkas, ja rájádristideaddji perspektiiva lea vuodđun buot sin bargguin. Sii leat oidnosis guhkkinn olggobealde Sámi ja dain lea stuorra riikkaidgaskasaš fierpmádat.

Sámi parlamentáralaš ráđđi juohká juohke viđát jagi davviriikkalaš sámi dásseárvobálkkašumi. Bálkkašumi ulbmilin lea movttiidahttit eanet ángiruššamiid barggus dásseárvvu ja dássásašvuođa ovdánahttimiin almmáolbmuid ja nissonolbmuid gaska riikarájaid rastá sámi servodagas.

Artihkal bláđis "Kvinner sammen"

Sámediggeráđđi lea čállán artihkkala nissonovddastusa birra Sámedikkis bláđis "Kvinner sammen". Dán bláđi almmuha Fokuskvinner, ja sii bivde Sámedikki čállit sin fáddánnummirii nissonolbmuid politihkalaš searvama birra. Čállošis geassit mii ovdan proseassa dássásaš sohkabealovddastusa birra, makkár doaimbajut dasa dárbbasuvvojit ja manne lea deatalaš oažžut dássásaš sohkabealovddastusa. Mii deattastat ahte vaikko mii leat juksan ulbmila, de lea dattetge dárbu oktilaččat bidjat fokusii sihke sohkabealovddastusa ja sohkabealdásseárvvu ollašuhti politihkas.

Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas

Sámediggeráđđi lea bivdán almmolaš fáldaga prošeaktii "Veahkaváldi lagaš oktavuodain sámi servodagas". Iskkadeami ulbmilin lea kártet manne sámi servodagas lea veahkaváldi lagaš oktavuodain, ja movt dan oččoši albmosii, makkár veahkkedoaimbajuiiguin dan buoremus vuogi mielde sáhtáši eastadit sámis. Dán guorahallama oassin lea mánat geat leat vásihan veahkaválddi lagaš olbmo ektui.

Prošeavttain háliidit mii oažžut ovdan buoret máhtu fáttá birra. Deatalaš lea ahte mii galgat sáhttit ráhkadit buriid doaimbajuid maiguin eastadivččimet veahkaválddi lagaš oktavuodain ja dasto loktet váttisvuođa almmolaš arenai. Prošeakta lea ovttasbargu Sámedikki ja Justiisadepartemeantta gaska.

2 Giella

Sámi álbmogis galgá leat vejolašvuohta ja vuoigatvuohta geavahit gielas. Sámegiela suodjaleapmi, nannen ja ovddeapmi lea deatalaš sámi kultuvrra boahpteáigái.

Váldomihttomearri

- Sámegiella lea lunddolaš giella buot arenain

Oassemihttomearit

- Mii leat ceavzilis ja árrjalaš arenat sámegiela várás
- Sámegiella lea oidnosis ja geavahuvvo maiddá dain guovlluin gos giella lea áitojuvvon
- Sámegiella geavahuvvo árrjalaččat ja lea oidnosis almmolašvuođas
- Sámegiella lea ollesárvosas geavahangiella árgabeaivvis

Sámediggedieđáhus sámegiela birra

Sámediggedieđáhus sámegiela birra biddjo ovdan dievasčoahkkimii skábmamánu 2012:s.

Sámediggedieđáhus sámegiela birra lea Sámedikki obbalaš politihkka giellasuorggis, ja sisttisdoallá

boahhteáiggi giellapolitiikka hástalusaid, mihtuid ja strategiijaid. Dieđáhus meannuduvvo doaivumis Sámedikke dievasčoahkkimis guovvamánu 2013. Sámediggeráđđi lea doallan rabas čoahkkimiid mángga sajis Sámis, ja dieđáhusa čállimii lea maid leamaš vejolaš sáddet čálalaš cealkámušaid.

Strategiijat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin háhkat buriid rámmaevttuid sámegeala várás

Ovttasbargošiehtadusat guovttegielatvuodaruđaid birra

Sámedikki hálddahus lea 2012 giđa ja čavčča čoahkkínastan eanaš hálddašanguovllu suohkaniiguin čuovvolan dihte ovttasbargošiehtadusaid. Leat golbma suohkana maiguin ii leat leamaš formálalaš čoahkkin, muhto hálddahusaid gaskkas lea goitge leamaš gulahallan. Dat golbma suohkana leat Loabát suohkan, Romssa fylkkasuohkan ja Norlánda fylkkasuohkan.

Sámi giellakonferánssa julevsámi guovllus

Sámediggeráđđi oassálasttii ja doalai sáhkavuoru julevsámi giellakonferánssas maid Norlánda Universitehta lágidii Bádádjos čakčamánu 18.-19.b. 2012. Konferánssa ulbmil lei čalmustahttit makkár vejolašvuodát sosiála mediain leat nannet sámegeala, ja čájehit eanemus dovddus riikkaidgaskasaš giellaoahppanvugiid.

Čoahkkin Áltta giellaguovddážiin

Áltta sámi giellaguovddáš bovdii sámediggeráđi čoahkkimii 15.10.2012 Álttas. Čoahkkimis ledje giellaguovddáža stivra ja beaivválaš jođieaddji. Sii muitaledje giellaguovddáža hástalusaid ja ruhtadili birra, ja sii muitale giellaguovddáža doaimma ja makkár boahhteáiggi jurdagat sis leat. Dát dieđut leat mávssolaččat sámediggeráđi bargguin nannet sámi giellaguovddážiid.

NRK Sápmi álbmotčoahkkin guovttegielatvuodadoarjaga birra

Sámediggeráđđi oassálasti njuolggosáddagis geala birra maid NRK Sápmi lágidii 26.9.2012 Kárášjogas. Fáddá doppe lei suohkaniid guovttegielatvuodadoarjaga geavahepmi. Sámediggeráđđi deattuhii man dehálaš lea ahte juohke suohkan bargá sámegeala ovdánahttimiin, seammás go suohkanat leat geatnegahtton addit sámi álbmogii sámegealat bálvalusaid. Sámegeala hálddašanguovlu lea rievdan dan rájis go dat álggahuvvui 1992:s, ja Sámediggeráđđi oaidná ahte sámelága giellanjuolggadusaid ferte ođasmahttit. Dát ášši gieđahallojuvvo sámedikki gielladieđáhusas vel eambo.

Ohcanvuodát prošeaktadoarjagiid evalueren

Sámediggi lea 2012 bušehtas mearridan evalueret doarjavuodát giellaprošeaktaruđaid. Evalueren galgá leat válmmas guovvamánu 1. beaivvi 2013.

Nurut Alta lea dál mearridan guđiid prošeavttaid sii galget váldit mielde iskkadeapmái. Sii leat

Sámedikki hálddahus ožžon dieđuid ohcciid birra vai besset čadahišgoahtit jearahallamiid.

Sámediggeráđđi čujuha maid čakčamánu doaibmačilgehussii gos leat eambo dieđut evaluerema sisdoalu birra.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte ovdánahttit sámegeala geavaheami, ja earenoamážit deattuhit lullisámegeala ja máttasámegeala
- Bargat dan ala ahte bisuhit ja viidaseappot ovddidit dáláš arenaid, ja ásahtit ođđa arenaid sámegeala várás
- Bargat dan ala ahte buoridit dihtomielalašvuoda giellageavaheamis
- Atnit ávkki boarrásiin resursan giellabarggus
- Nannet, suodjalit ja buktit oidnosii sámegeala sámi báikenammabarggu bokte

Báikenamat

Sámi báikenammakonsuleanttat leat addán rávvagiid earret eará Omasvuona geaidnonamaide ja luonddunamaide Romssas iešguđege gielddain. Omasvuona suohkanstivra lea dál mearridan rievdadit

nama Stuorravuotnan, ja mearrádus lea dál sáddejuvvon gulaskuddamii. Sámi báikenammakonsuleanttat áigot sin rávvvet čállit Stuorravuotnan sámegillii, jus suohkannamma rievdá, ii ge Stuorravuotna nu go ieža leat evttohan. Dán rávvaga buktit go guovlu gullá oarjesuopmaniidda, ja dan sivas čállo Stuora- ii ge Stuorra. Dán ávžžuhit maid vai ii seahkán Stuorravuonna namain mii lea Nuorta- Finnmarkkus. Sámi báikenammakonsuleanttaid bargu lea addit neavvagiid mo čállit sámi báikenamaid. Sámediggeráđđi lea hui duhtavaš go suohkanat ja Stáhta Kártadoaimmahat váldet sámi báikenamaid almmolaččat atnui. Dát mielddisbuktá ahte sámi báikenamat leat oidnosis.

Beaivválaččat ožžot journalisttat, suohkanat ja earát mat barget sámi báikenamma áššiiguin neavvagiid movt geavahit sámi báikenamaid. Sámediggi lea addán dieđuid meannuduvvon ja dohkkehuvvon čállinvuogi birra iešguđetlágan báikenamaide.

Medias lea leamaš ollu sáhka sámi báikenamaid geavahusa birra. Sámediggeráđđi lea vástidan mediai sámi báikenamaid birra ja man deatalaš sámi báikenamat leat sámi guovlluin. Ráđđelahttu Ellinor Jáma lea maid čállán kronihka sámi báikenamaid birra mii lea leamaš iešguđetge aviissain.

Sámediggi lea oassálastán oktasaš čoahkkimis Stáhta Kártadoaimmahagain ja Giellaráđiin golggotmánus, gos fáddán lei mánggagielat báikenamat ja daid geavaheapmi. Čoahkkimis digaštallui earret eará sámi báikenamat ja makkár hástalusat dain leat almmolaš geavahusas, dása guoská sihke báikenammaláhka ja parallealla geaidnonamat. Sámediggeráđđi ovddidii oainnu ahte ii leat dohkálaš ahte dušše okta báikenamma galgá leat dohkálaš, go dát mielddisbuktá viiddis jávkadeami sámi ja kvena geaidnonamain, go dárogiella vuoitá enaš guovlluin gos sámit orrot. Báikenammaláhka dadjá maid ahte sámi báikenamat galget oidnot šilttain doppe gos dat adnojit. Geaidnonamaid paralleallanamaid geavaheami vejolašvuohta boahťa fargga gulaskuddamii. Dán čoahkkimis besse maid muhtun sámi giellaguovddážat ovdanbuktit sin báikenammaproševttaid.

- Ovddidit sámi terminologijja ja dahkat dan olahahhtin

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

Sámediggeráđđi čujuha dievasčoahkkima meannudeapmái áššis 40/12. Maŋŋel dievasčoahkkima mearrádusa, lea Sámi parlamentáralaš ráđđi doallan ođđa stivračoahkkima, mas lea mearriduvvon ahte Davviriikkalaš sámegeala fága- ja resursaguovddáža ásahanprošeakta álggahuvvo ođđajagimánus 2013:s.

Sámi Giellagáldu ii šatta álggos fysalaš ásahussan, muhto ásahusa bargiid doaimmahagat leat iešguhtege sámedikkiid sierra doaimmahagain. Bargoaddi ovddasvástádus guhtege bargi ektui lea dan sámedikkis, gos bargi lea virggis ja/dahje gean doaimmalanjain bargi bargá. Barggu mearridanváldi gullá Sámi giellagáldui. SPR mearrida ásahusa doaimmain bušehta ja bargoplána bokte.

Sámediggi almmuhii geasset guokte mearreáigásaš virggi rabasin ja hálldahus lea čađahišgoahťan bargojearahallamiid. Mihtun lea, ahte ođđa bargit sáhttet bargagoahťit ođđajagimánu 1. beaivve 2013. Norgga Sámediggi lea ožžon SáFa2 -prošeaktii stáhtalaš Interreg ruhtadeami lassin doarjaga Romssa fylkkasuohkanis ja Nordlándda fylkkasuohkanis. Prošeavtta áigge ásahussii sihkarasto bastevaš ruhtadeapmi, vai ásahus šattašii bastevažžan. Prošeakta bistá geassemánu 2014 lohppii.

- Beavttálmahttit terminologijjabarggu

Julevsámi fierpmádatálggaheapmi

Sámediggeráđđi háliida giellaovttasbarggu rastá rájiid. Julevsámi giellakonferánsas Johkamohkis mannán dálvvii bođi ovdan sávaldat ovttasbargat dihto giellaprošeavttaiguin badjel riikarájiid. Julevsámi giellakonferánsa referánsajoavku lea das maŋŋel álggahan julevsámi fierpmádaga. Dan joavkkus lei vuosttaš čoahkkinn Árrjávttuoovis 3.-4.10.2012. Fierpmádatjoavkkus leat 9 áirasa dain ásahusain ja organisašuvnnain: Sámi Áhpádušguovdásj, Árran julevsámi guovddáš, Nordlándda

fylkkasuohkan, Divttasvuona suohkan, Johkamohki suohkan, Julevsámega, DSJ ja áirasat Norgga ja Ruota sámedikkiin.

Čoahkkimis ságastallui movt sáhtašii ráhkadit guhkesáiggeplána julevsámi giellabargui rastá riikarájiid. Earret eará ságastallui vejolašvuohta jahkásaš julevsámegiellakonferánssa doallat Divttasvuonas ja Johkamohkis vurrolagaid, praktihkalaš fáddákurssaid árbevirolaš máhtus mas tearbmabargu lea oassin, giellabiese mánáide, nuoraide ja rávisolbmuid mas vuorasolbmot leat mentorat, oahpponeavvoovdánahttin, ja julevsámi gielladutkan. Boahte čoahkkin galgá leat skábmamánus/juovlamánus.

Sámediggeráđđi lea ovttas Divvunjoavkkuin Romssa universitehtas ráhkadan vuodđohámi nuppi risten.no veršuvdnii. Bargonamma lea Risten2 ja geahččalanveršuvdna gávdno dáppe: <http://divvun.no:8080/exist/apps/risten2/index.html>. das leat guokte tearbmačoakkáldaga ja njeallje sátnegiriji.

Risten.no:s leat guokte ášši maidda dávjá leat bohtán moaittagat. Dat lea geavahanvejolašvuohta ja sisdoallu. Dál lea Divvun mü lea Romssa universitehtas, leamaš bargobájis Termintras - tearbmačoahkkima oktavuodas, ja gávdnan buori reaiddu mainna sáhtá divodit tearpmiid wikipedias, dan nugohčoduvvon rabas kildekode.

3 Kultuvra

Máנגgabealat kultureallin nanne sámi gullelašvuođa ja identitehta, ja váikkuha ealli báikegottiid.

Váldomihttomearri

- Ealli ja máנגgabealat sámi dáidda- ja kulturealli

Oassemihttomearit

- Aktiivvalaš sámi deaivvadanbáikkid, kulturásahusat ja musea alla fágalaš dásiin
- Máנגgalágan sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimat dahkkojuvvojit oainnusin servodagas
- Máנגgabealat valástallandoaimmat sámi álbmogii
- Viiddes kulturdoaimmafálaldat sámi mánáide ja nuoraide
- Buorre girjerádjofálaldat sámi geavaheddjiide

Strategiijat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja earáiguin nannet sámi kulturovddideami rámmaeavttuid

Sámediggeráđis lei čoahkkin kulturministariin Anniken Huitfeldt:in 18.9. 2012. Sámediggeráđđi čilgi sámi kulturdárbbuid birra ja deattuhii ahte lea dárbu lasihit ekonomalaš rámmaid, erenoamážit surggiin musea, sámegeilat girjjálašvuohta ja sámi media. Sámediggi láve oazžut ollu ohcamiid sámegeilat girjjálašvuhtii, ja dárbbut leat mealgat stuorát go maid Sámediggi ieš sáhtá juolludit.

Sámediggeráđđi lei čoahkkimis ráđdeaddi lávdegottiin máttasámi áššiid birra 20.-21.9.2012 Rørosas. Čoahkkimis čilgejuvvui proševtta “Samisk Rom – Trondheim 2017” birra, ávvujagi 2017 deattuhemiin. Arvaluvvui earret eará ahte váldočálmusteapmi fertešii leat Troanddimis, ja lea lunddolaš ahte Troanddima gielda ja fylkkagielda servet ávvubargui, danne go sámi organisašuvnnain ii leat doarvái stuorra kapasitehta, ja ahte ovddasvástáduš čálmusteamis ferte leat juogo gielddas dahje fylkkagielddas.

Dasto bođii ovdan čoahkkimis ahte Troanddima gielda ja Sámediggi berrejit dahkat ovttasbargošiehtadusa, mas ásahuvvojit ovttasbargosuorggit oahpahusa, kultuvrra jna oktavuodas, eará sullasaš šiehtadusaid minstara mielde. Vejolaččat sáhtašii čállit sierra šiehtadusa ávvudoaluid birra

máŋggain oasálaččain. Troanddima gieldda áiggošii doallat viiddis seminára vai oččošii árvalusaid mii berrešii dáhpáhuvvat 2017:s. Seminára lea jurddašuvvon dollojuvvot 9.11.2012.

Sámediggeráđđi lea addán rávvagiid Kulturčielggaduslávdegoddái 2014 mii bargá NAČ:in kulturpolitihka birra maŋŋá 2005. Árvalusain lea earret eará čujuhuvvon ahte eanaš bealit maid lávdegoddi árvoštallá, maiddái gusket sámi kultuvrii ja sámi kulturpolitihkkii, ja danne berrejit heivehuvvot buot relevánta surggiide čielggadusbarggus. Deattuhuvvui ahte sámi kultuvrras lea seamma árvu go dáža kultuvrras, ja ahte sámi kultuvra lea oassi Norgga kulturpolitihkas mas eiseválddiin lea bajimuš ovddasvástáduš. Fokus biddjojuvvui sierra sámi ášahusaid, kulturaktevrraid ja kultursuorggi ovddideapmái, ja dillái mii dain lea ovddabealde. Muhtun rievdadusevttohusat ja boahtteággi dárbbut sámi kulturpolitihkas váldojuvvojedje ovdan.

Sámediggeráđđi searvvai UNESCO-konvenšuvnna konferánsii ávnnaskehtes kulturárbbi birra, maid Norgga kulturráđđi lágidi 22.-23.10.2012 Troanddimis. Konferánsas lei sáhka Norgga kulturráđđi evttohusa birra movt meannudit Norgga nominerema ávnnaskehtes kulturárbbis UNESCO riikkaidgaskasaš listtaide. Sámediggeráđđi lea maŋŋá konferánsa addán árvalusaid evttohussii, ja lea earret eará čujuhan ahte fágálávdegottiin ferte leat gelbbolašvuohta sámi ja nátionála minoritehtaid ávnnaskehtes kulturárbbis.

Sámediggi lea vuosttaš gearddi ráhkadahtán iežas sámi kulturindeaksa, mas muhtun sámi gielddaid bohtosat ja detáljjat čalmustuvvojit. Raportta lea ráhkadan Telemarkforsking, ja dat vuodđuduvvon jahkasaš Norgga kulturindeksii. Raportta lea Sámedikki kulturdieđáhusa barggu diehtovuodđu.

Go Sámediggi lea bivdán de lea Norut Alta-Áltá ráhkadan raportta sámi guovlluid kulturealáhusaid barggolašvuođa ja fitnodatkultuvrra birra. Analysat čájehit ahte kulturealáhusat leat 4,5 % ollislaš barggolašvuođas 24 válljejuvvon gielddain. Dat leat badjelis go muđui Davvi-Norggas ja veaháš vuollelis go muđui riikkas. Sámi guovlluid kulturealáhusaide gullet eanaš smávva fitnodagat. Raporta lea Sámedikki kulturdieđáhusa barggu diehtovuodđu.

Nuoraidpolitihka/Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

SNPL:s lea dán áigodagas leamaš okta telefončoahkkin.

SNPL searvvai sámediggeráđđi čoahkkimii čakčamánuš mii dollojuvvui ON álgoálbmogiid bissovaš forumiin Eva Biedeut bokte. SNPL lea maŋŋá veahkehan Eva Biedeut čállingotti hábmet gažaldagaid jearahallaniskadeapmái sámi nuoraide, man fáddán lea nuoraid mieldeváikkuheapmi. Iskadeapmi lea oassi Eva Biedeut guorahallamis álgoálbmot nuoraid rievtti birra beassat searvat mearrádusaid dahkamii davviriikkain, ja dat galgá ovddiduvvot álgoálbmogiid bissovaš forumii miessemánuš 2013. SNPL lea dasa lassin ráhkadeamen iežas árvalusaid guorahallamii.

SNPL lea válljen Dávvet Solbakk ja Maahke Bransfjell lahttun bargojovkui mii galgá plánet Sámi parlamentáralaš ráđđi boahte nuoraidkonferánsa.

SNPL lea lahttun Máttá-Trøndelaga sámi áššiid ráđđeaddi lávdegottis, ja searvvai lávdegotti čoahkkimis čakčamánuš. Fáddán lei earret eará prošeakta “Samisk Rom – Trondheim 2017”, mas fokus lei jagi 2017 ávvudanjahkái.

SNPL lea searvan Mánáid- ja dásseárvodepartemeantta Mánáid- ja nuoraidkonferánsii golggotmánus mii dollojuvvui Romssas, ja konferánsii “Menns liv i en samisk kontekst” Romssas skábmánuš.

- Árijalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima bisuheami ja viidáset ovddideami

Čoahkkin ásausaiguin bušeahttadárbbuid birra 2014:s
Sámediggerádis ledje golggotmánus 2012 čoahkkimat ásausaiguin mat ožžot njuolggodoarjaga
Sámedikki bušeahτας. Čoahkkimiid fáddán ledje jagi 2013 bušeahttadárbbut.

Čoahkkin Porsáŋgu gielddain Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáža ruhtadeami birra
Sámediggerádis lei 3.10.2013 čoahkkin Porsáŋgu gielddain mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáža
ruhtadeami birra. Sámediggeráđđi válldii čoahkkimis ovdan gelbbolašvuodaguovddáža ekonomalaš
dili maŋŋá go Porsáŋgu gielda 2012:s lea sihkkon doaibmadoarjaga.

- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.

Sámediggeráđđi čilgii oanehaččat máttasámi mediafálaldaga birra máttasámi áššiid ráđdeaddi
lávdegodđái 20.9.2012 Rørosas. Máttasámi mediafálaldat lea okta čuoggáin ovttasbargošiehtadusas
fylkkagielddaiguin. Sámediggeráđđi háliidivččii čielggadišgoahtit ja kártet makkár mediafálaldat lea
máttasámiide ja máttasámegillii. Fylkkagielda lea dovddahan ahte dat doaibmabidju dávista strategiijai
ahte eanet juohkit dieđuid sámi diliid birra, ja ahte doaibmabidju árvoštallojuvvo vejolaš ohcama
oktavuođas. Sámediggi dovddahii ahte lea duhtavaš go fylkkagielda háliida árvoštallat dan.

Publikašuvdna Gába, maid SNF - Sámi NissonForum/Samisk KvinneForum almmuha, lea jagi 2009
rájes bissehan almmuhemiid kapasitehta váilivuoda geažil. Dan geažil lea Sámediggeráđđi bissehan
njuolggodoarjaga addima publikašuvdnii 2012:s ja áigu gáibidit ruovttoluotta osiid dain doarjagiin
maid ovdal lea juolludan, mat eai leat geavahuvvon ulbmila mielde. 19.10.2012 doalai Sámediggeráđđi
čoahkkima Gába doaimmaheddjiin geas lea ovddasvástáduš bláđis, gos publikašuvnna dili birra lei
sáhka. Čoahkkimis čilgii Gába ovddasteaddji movt fas sáhtášii almmuhišgoahtit bláđi. Sámediggeráđđi
čilgii makkár eavttut biddjojuvvojit vuodđun go Sámedikkis galgá oažžut ekonomalaš doarjaga, ja
namuhuvvui ahte Gába sáhtta massit njuolggodoarjaga 2013:s.

- Bargat sámi valáštallama viidodaga sihkkarastimiin
- Sámedikki ja fylkkagielddaid gaskasaš ovttasbargošiehtadus bokte vel eanet geatnegahttit ovttas
ovddidit sámi dáidda- ja kultureallima
- Dáiddáršiehtadusa bokte láchit dili sámi dáidaga dahkamii ja gaskkusteapmái
- Čuovvolit sámi ásausovddideami dieđáhusa vuoruhuvvon doaibmabijuid

Duoddara Ráfe

Vuodđudus Duoddara Ráfe Báidáris lea mearridan ođđa stivravuogi nu ahte dat dávista
ásahusdieđáhusa áigumušaide ahte Sámedikkis galgá leat stivranammadanváldi. Sámediggái lea
dieđihuvvon ahte leat rievdadan njuolggadusaid. Dan lea Lotteri- ja vuodđudusbearráigeahčču
dohkkehan. Njuolggadusaid mielde lea sámediggeráđđi čoahkkimis 30.10.2012 nammadan čuovvovaš
lahtuid ja várrelahtuid vuodđudussii Duoddara Ráfe áigodahkii 2012-2016.

Stivrajodiheddji: Sven-Roald Nystø, Ájluokta
Várrelahttu: Trohn Schjølberg-Gamnes, Bådádđjo

Stivralahttu: Heidi Persdatter Greiner Håker, Sørum
Várrelahttu: Elfrid Boine, Ørnes

Oslo sámi viessu

Marie Therese Nordsletta Aslaksen searvvai Sámediggeráđi ovddas Oslo sámi viesu ođđa lokálaid
rahpamiid 16.10.2012. Sáhkavuorus dovddahii son ilu go sámít Oslos leat ožžon deaivvadanbáikki gosa
sis lea vejolašvuolta čoagganit, ja son rámiidii stivrra dan barggu ovddas maid dat lea dahkan gávdnat
ođđa lokálaid Sámi vissui. Sii leat bargan erenoamáš buori vuogi mielde, mas ulbmilin lea leamaš
ásahit birrajagi gaskkustanguovddáža sámiide Oslos, man oktavuođas dáidda, kultuvra, máhttu ja
árbevierut addet saji ovdáneapmái ja eanet áŋgiruššamiidda. Sámediggeráđđi deattuhii ahte Sámi
viessu lea deatalaš deaivvadanbáiki kulturdoibmii ja kulturlonuhallamii olbmuid gaska, viessu mas lea

ollugiidda ávki. Deattuhuvvui maid ahte Oslo sámi viessu lea stuorra resursan stuorát kulturáddejumi ovddideapmái – sihke guovlulaččat, riikka dásis ja maiddái riikkaidgaskasaččat.

- Váikkuhit buori kulturovddideami nuortasámi servodagas
- Ovttas bargat Norgga girkuin ja eará oskuservodagaiguin

Sámi girkorádis ja Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus mii mearkkaša dan ahte bealit dollet hálddahaslaš ovttasbargočoahkkima oktii jagis. Čoahkkin dán jagi dollojuvvui Sámi girkorádi odđa lokálain Romssas 12.10.2012. Čoahkkimis muitaledje bealit guđet guoibmáseaset áigejuovdilis áššiid birra dán suorggis, ja ságastuvvui makkár hástalusat dán áššiin leat. Áššiin mat ledje ovdan sáhttit namuhit: Sámi girko-beaivvit 2013, sámi girko-eallima ávvudoalut Romssas skábmamánus 2012, nuoraidbargu girkus, gelbbolašvuoda buorideapmi, máttasámi searvegoddi, álgoálbmotovttasbargu ja bihkkasáddo roggan Kanadas.

Sámediggeráđdi searvvai sámi girko-eallima ávvudoaluide Romssas 9.-11.11.2012. Dáid doaluide lágidi Sámi girkoráđdi, ovttasráđiid Romssa universitehtain ja Davvi-Hálogálandda bismmain. Ávvudoalut álggahuvvojedje seminárain Romssa universitehtas, gos sámi girko-historjá lei fáddán. Dasto lei ávvudoaluin kulturprográmma ja ávvuipmilbálvalus Romssa duopmogirkus, gos sámediggerádis lei sáhkavuorru.

- Váikkuhit posiitiiva kulturovddideami lullisámi servodagas

21.9. 2012 lei čoahkkin sámediggeráđi ja Raasten Rastah – máttasámi kulturfestivála stivrra gaska Rørosas. Čoahkkima fáddán lei njuolggo-dorjja Sámedikkis. Raasten Rastah lea álggaheami rájes 2002 ahtanuššan ja lea šaddan áhahuvvon doallun guovllus. Festivála ruhtaduvvo olggobeali ruđaiguin mat bohtet gielddain, fylkkagielddain ja Sámedikkis. Festivála dorjot ollugat, ja dat gáibida danne ollu ohcamušaid jos galgá oazžut doarvái doarjaga čadahit doaluide. Danne lea juohke jagi eahpesihkarvuotta das man stuorra rámma lea, ja man ollu duostá ánggirdit. Danne deattuhuvvui ahte áigi livččii dál láddan oazžut buoret einnoston vejolašvuoda organisatuvrralaččat ja ekonomalaččat festivála čađaheapmái.

Festivála olahusjoavkun lea válđoáššis sámi álbmot, muhto festivála galgá maiddái doaibmat sámi kulturgaskustanarenan earáid várás. Festiválas deattuhuvvojit erenoamážit doaibmabijut mánáid ja nuoraid várás. Stivra čujuhii ahte Raasten Rastah lea festivála gos leat seahkalagaid vásihusat, guoimmuheapmi, oahppan ja olbmuid gaskasaš deaivvadeapmi. Dasa lassin leat eahpeformálalaš arenat deatalaččat nugo gáffádat, ávvumállásat ja diskotehka. Vaikko dál lea ge vuohki sajáiduvvan mii doaibmá bures, de lea deatalaš viidáseappot ovddidit konseptta masa festivála lea vuodđuduvvon.

Sámediggeráđdi rabai 21.9.2012 Raasten Rastah – máttasámi kulturfestivála Rørosas. Ráđdi deattuhii rahpansártneistis man deatalaččat leat arenat gos sámi giella ja kultuvra oainnusmahttojuvvo, ja ahte festivála lea deatalaš deaivvadanbáiki sámiide goappašiid bealde rájaid. Buorre lea maiddái dat go festivála ánggirda doaibmabijuiguin mánáid ja nuoraid várás.

4 Máhtolašvuotta

Sámi servodaga ovddideami ja nannema vuodđun lea máhtolašvuotta ja gelbbolašvuotta.

Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis lea máhtolašvuotta, gelbbolašvuotta ja gálggat mat dárbbasuvvojit sámi servodaga ovddideamis.

Oassemihttomearri

- Sámi mánáin ja nuorain lea nana sámi identitehta ja oktavuohta sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii
- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta kvalitatiivalaččat buori oahpahussii sámegeielas ja sámegillii
- Alit oahpus ja dutkamis fuolahuvvo álohii sámi perspektiiva

Strategiijat

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš aktevrraiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama várás

Sámediggeráđđi lea oassálastán čoaččim 26.9.2012, ovttadássašvuođabargojoavkkuin mánáidgárddiid várás Finnmárkkus. Čoaččim lágiduvvui Čáhcesullos. Finnmárkku Fylkkamánni lea ásahan dán bargojoavkku.

Sámediggeráđđi oassálastii ja doalai ságastallama Norut konferánsas "Mo váikkuha sámepolitihkka ovddidanproseassaide davvin?" mii lei Álttás 19.9.2012. Sámediggeráđis lei sáhkavuorru Sámedikki ideologalaš vuođu hárrái - árbevirolašvuohta vrd. modernitehtain. Fádda mii guoskkahuvvui, lei man muđui ja mainna lágiin sámi vuoigatvuođaovddideapmi ja ođđa sámi almmolašvuođa ilbman, váikkuha ovddidan- ja innovašuvdnaproseassaide Finnmárkkus. Čuoččuuvvui ahte ođđa sámepolitihkka muhtin surggiin sáhtta rahpasit ja buktit áibbas ođđa vejolašvuođaid, ja eará surggiin fas sáhtta hehttet dahje goazahit ovddideami, maid ollugat sávaše sihke báikkálaččat, regiovnalaččat ja našuvnalaččat.

Sámediggeráđđi lea čoaččima doallan Sámi allaskuvllain 26.9.2012. Čoaččim lei ságastallan sámegeiela kvalifiseren- ja rekrutterenprográmma hárrái alit oahpahussii.

Sámediggeráđđi lea oassálastán čoaččim Norlándda, Romssa ja Finnmárkku fylkkamánniiguin ja Sámi allaskuvllain 9.10.2012 Romssas. Fáttát ledje ea.ea. galgá go diehtujuhkima vuoigatvuođaid birra oahpahussii sámegeielas ja sámegillii vuodđooahpahasas, nannet lánkaásahusain, dárbbu iešguđetlágán oahppofálaldagaide Sámi allaskuvllas, ja hástalusaid oččodit ja bisuhit sámegeielat gelbbolašvuođa.

Sámediggeráđđi lágidi sáhkavuorokonferánsa 12.9.2012 sámediggediedáhusa čuovvoleapmái oahpahusa ja oahpu birra. Das biddjui deaddu sámi giellaoahpahussii ja gáiddusoahpahussii, ja maiddái mo galgá geavahit árbevirolaš máhtu ealáhushutkanohppui vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahasas. Lassi- ja joatkkaoahpahussii sávvojuvvui sámi kulturgelbbolašvuohta iešguđet allaskuvllaide.

Politiikalaš čoaččim Oslo suohkanin 11.9.2012

Sámediggeráđis lei čoaččim Oslo suohkaniin 11.9.2012, máhtto ja oahpahusa gávpotráđi jodiheddjiin Torger Ødegaard bokte. Čoaččim guorahalle bearráigeahččanraporta maid Oslo ja Akershusa fylkkamánni lea ráhkadan maŋjel bearráigeahčču mii lei giđdat 2012 sámegeiela oahpahusa birra Oslo suohkanis. Čuovvolit loahppajurdagiid ja spiehkastagaid bearráigeahččanraporttas de Oslo suohkan farggamusat bidjá bargui iežaset ovddidanjodiheddji sámegeiela oahpahussii Oslo suohkanis. Virgi bidjo Kampen skuvllii mii lea resursaskuvla sámegeiela oahpahasas Oslos. Sámediggeráđis lea boahhte politiikalaš čoaččim Oslo suohkanin juovlamánu ja áigu dan oktavuođas fitnat guossis Kampen skuvllas ovtta máhtto ja oahpahusa gávpotráđi jodiheddjiin Torger Ødegardain.

Verdde-prošeakta

Dat lea leamaš hálldahuslaš čoaččim gaskal Sámedikki, Áltá suohkana ja Guovdageainnu suohkana Verdde-proševtta birra. Videokonferánsačoaččim lei 1.11.2012 ja loahppajurdagat čoaččim ledje ahte prošeakta lea álgodásis muhto muhtin skuvllat farggamusat lágidit ohppiideavvadeami/guossosteamii. Ohppiideavvadeapmi galgá bidjat guovddáži báikkálaš

doaimmaide mat čájehit báikkálaš vierruid Áltá ja Guovdageainnu suohkanis. Ráđđi lea evttohan vel ahte Verdde-prošeakta ráhppojuvvo eará ohcciide maid go Áltá ja Guovdageainnu suohkanat.

- Váikkuhit dan ahte Sámi lohanguovddáš šattašii bastevaš nationála resursaguovddážiin
- Bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit oahpponeavvut sámi mánáidgárdemánáide

Girjjit "Mu vuosttaš duhát sáni" davvi-, julev- ja lullisámegillii juogaduvvojit mánáidgárddiide gos leat sámi mánát.

- Mánáidgárdedoarjagiid ođđa eavttuid bidjat doibmii
- Váikkuhit dan ahte stivrendokumeanttat fuolahit sámi perspektiivva oahpahasas

Oahppoplánaid rievdadus ja fága- ja diibmojuohkin

Borgemánus 2013:s galget skuvllat váldit atnui rievdaduvvon oahppoplánaid ja ođđa fága- ja diibmojuohkima ohppiid várás geain lea oahpahas sámegeielas. Skuvllat galget geargat ráhkkanit dasa, ja oahppoplánat ja fága- ja diibmojuohkin galgá mearriduvvot buori áiggis ovdal geasseluomu. Fága- ja diibmojuohkin bidjet rámmaid oahppoplánaid viidodahkii ja danne fertejit dat dahkkot ovdal go rievdaduvvon oahppoplánat mearriduvvojit. Oahppoplánat leat lánkanjuolggadusat, mat galget sáddejuvvo gulaskuddamii.

Buot oahppoplánain lea árvoštallanoassi, mii guoskkaha oppalašárvoštallama ja eksámena. Dárogieala oahppoplána gusto maid siidogillii, ja árvoštallanoassi galgá almmuhit lea go siidogielas eksámen joatkkaceahki 2 vai 3 ektui. Dát mearriduvvo maŋgel gulaskuddama. Oahppit geain lea oahpahas sámegeielas vuosttaš- dahje nubbingiellan, galget beassat čálalaš siidogielas.

Siidogielaoahpahas váikkuha sámegeieldiimmuid juohkimii studerenráhkkanahhti oahppoprográmmain joatkkaoahpahasas. Sámegeieldiimmuid juohkin namuhuvvon oahppoprográmmain ii sáhte mearriduvvot ovdal go eksámenortnet dárogieala hárrái lea buoremuddui čielggaduvvon. Áigeperspektiivva ja gaskaneaset oahppoplánaid ja fága- ja diibmojuohkima gaskavuodaid vuodul, oaivvilda sámediggeráđđi ahte fága- ja diibmojuohkin ii sáhte meannuduvvot dievasčoahkkimis.

Sámediggeráđđi lea joatkán sámegeielas oahppoplánaid rievadanbargguin. Oahppoplánajoavkkuin ja referánsajoavkkuin leat leamaš máŋga čoahkkima. Sámegeielas vuosttašgielasa oahppoplánajoavkkus lea leamaš ovttasbargočoahkkinn dárogieala oahppoplánajoavkkuin čakčamánu álggus. Dan čoahkkimis oassálasttii maiddá sámegeielas nubbegielas oahppoplánajoavkku jođiheaddji. Oahppoplánajoavkkut galget buktit loahpalaš oahppoplánaevttohusa sámegeielas vuosttašgillii ja sámegeielas nubbegillii 2012 skábmamánu lohppi.

Sámediggerádis lea leamaš ovttasbargočoahkkinn Oahpahusdirektoráhtain oahppoplánarievdadusa ja gulaskuddanproseassa hárrái. Mis lea ovttaoaivilvuohka lágidit oktasaš gulaskuddama oahppoplánaide: sámegeielas vuosttašgiellan ja dárogieala ohppiide geain lea sámegeielas vuosttašgiellan. Dát guokte oahppoplána sáddejuvvojit gulaskuddamii gaskkamutto juovlamánu 2012. Gulaskuddanáigi lea biddjon guovtti mánnui.

Sámediggeráđđi lea addán cealkámuša sámi sisdoalu hárrái gulaskuddanevttohusii rievdaduvvon oahppoplánaid dáfus: dárogieala, dárogieala ohppiide geain lea sámegeielas vuosttašgiellan, luonddufága, luonddufága - sámegeielas, servodatfága, servodatfága - sámegeielas, engelasgiella ja matematihkka. Oahpahusdirektoráhtta sádde oahppoplánaid gulaskuddamii juovlamánu álggus 2012. Maŋgel gulaskuddama dárkkista ja dohkkeha Oahpahusdepartemeanta oahppoplánaid, muhto sámi sisdoalu galgá Sámediggi mearridit, vrd. Oahpahaslága § 6-4. Sámi sisdoallu ii galgga rievdaduvvot, muhto rievdadusaid geažil mat leat lohkan-, čállin-, njálmmálaš, rehkenastin- ja digitála vuodđogálggáin, de leat dahkkon vissis rievdadusat maiddá sámi sisdoalu hárrái.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvaláš geavaheami bokte nannet máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda sámi servodagas

Sámediggeráđđi oassálasttii oahpahussymposiai, Oahpahus - čoavdda ovddideapmái davvin, Sámi allaskuvllas 17.9.2012. Distanse-fierpmádat Davviriikkalaš fierpmádagas rávesolbmuid oahppamis lei lágideaddjin ovttas Sámi allaskuvllain. Deatalaš fáttáid maid digaštalle ledje mo galgá fállat oahpu vai dat juksá sutnje gi dárbbasa oahpu ja mo davviriikkat sáhttet ovttasbargat oahppofálaldagaiguin (neahttaoahput, lonohallan, stipeanddat, jna.) vái šaddá buorre oavdáneapmi davviguovluin. Dat čoovvoluvvo odđa symposiain maŋŋá.

- Láhčit dili árbedieđu fievrredeapmái buolvvaid gaskkas

Čoahkkin Sámi allaskuvllain ja Guovdageainnu suohkaniin Sámediggeráđđi bovdii Sámi allaskuvlla ja Guovdageainnu suohkana oktasáščoahkkimii árbediehtoguovddáža ásaheami birra. Čoahkkin lei Guovdageainnus 6.11.2012. Sátnejodiheddji Klemet Erland Hætta ja ráđđeolmmái Mikkel Ailo Gaup ovddasteigga Guovdageainnu suohkana. Rektor Jelena Porsanger ja Árbediehtoproševtta hoavddat ovddaste Sámi allaskuvlla. Áššáiosolaččat šadde ovttaoavilii ahte Sámi allaskuvla galgá bargat árbediehtoguovddáža ásaheamiin ja ahte guovddáš organisatuvrralaččat ja fágalaččat čadno Sámi allaskuvlii. Guovdageainnu suohkan galgá bargat oáččun dihte ásaht suohkanlaš giella- ja máhttuovddáža, gos galget deattuhit gáiddusoahppomodealla ovddidit, oahpu sámi árbevirolaš máhtuid birra jna. Ráđđi evttoha ahte Sámi allaskuvlla ja Guovdageainnu suohkan joatkiba ságastallamiin ja bargaba ovttas dakko gokko lea lunddolaš ja vejolaš dien guovtti guovddáža ássanproseassa ektui. Sámi allaskuvla galgá gárvet Árbediehtoguovddáža ásaheame ovdaproševtta 2014 áigodagas.

- Bures ja beaktilit ovdánahttit sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid

Čoahkkimat lágádusaiguin Sámediggeráđdis leat leamaš čoahkkimat sámi lágádusaiguin oahpponeavvobuvttadeami birra. 4.10.2012 lei čoahkkin ČállidLágádusain. Dan čoahkkimis ságastallui digitála oahpponeavvuid ovdánahttima ja buvttadeami birra. Ráđdis lea maid leamaš čoahkkin Báhkuin 14.10.2012. Čoahkkima fáddá lei oahpponeavvoproševttat maidda leat juo ožžon doarjaga, ja julevsámi oahpponeavvo-ovdánahttin.

Čoahkkin Stuoradikki gieldda – ja hálddašanlávdegottiin Sámediggeráđđi lea leamaš gulaskuddančoahkkimis Stuoradikki gieldda – ja hálddašanlávdegottiin 2013 stáhtabušehta birra. Čoahkkimis biddjui ovdan e.e. Sámedikki bušehtadárbbut sámi oahpponeavvuide ja oahpahussii obbalaččat. Dat maid mii erenoamážit namuheimmet dego hui dehálaš áššit, ledje Ovttas|Aktan| Aktesne bistevaš doaimma, ja davveguovlluid máhttodimenšuvdna, ja dat hástalusat mat das leat. Čoahkkin lei Oslos 29.10.2012

- Váikkuhit ahte mánáidgárddi, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama nationála politihkas fuolahuvvo sámi perspektiiva

Čielggadusa oktavuodas sámi dutkama ja alitoahpu birra - Butenschönlávdegotti čielggadusa vuodul, doalai sámediggeráđđi diehtjuohkinčoahkkima 24.9.2012. Lávdegotti jodiheddji, Nils A. Butenschön, álggahii raportta birra, mii ovddiduvvui máhttominstarii 20.6.2012.

- Váikkuhit dan ahte sámi álbmoga formála gelbbolašvuoha nanusmuvvá

Sámediggeráđđi doalai dearvvahansártni go bachelorohppu julevsámegielas rahppojuvvui Nordlándda universitehtas 18.9.2012. Ráđđi deattuhii sáhkavuorustis man deatalaš dát fállat lea, ja ahte addojuvvojit viidáset vejolašvuodát váldit masteroahpu julevsámegielas. Dát lea deatalaš veahkkin oččodeamis sápmelaččaid alitohppui.

Sámediggeráđđi lea 26.10.2012 beaiváduvvon reivves Finnmárkku allaskuvlii ovddidan cealkámušaid daidda plánaide ahte ovttahttit allaskuvlla ja Romssa universitehta.

- Váikkuhit sámi sisdoalu mánáidgárddiide gos leat sámi mánát

30 sámi mánáidgárddi/mánáidgárddi sámi ossodagain leat ožžon oktiibuot 6 739 800 ru doarjaga.

31 mánáidgárddi leat ožžon oktiibuot 1 717 500 ru doarjaga sámegieloahpahussii.

5 ohcama 8 ohcamis leat ožžon doarjaga proševttaide ja ovddidanbargguide. 480 000 ru lea juhkkjuvvon 4 mánáidgárdái. Okta váidda lea meannuduvvomin.

Oktiibuot lea geavahuvvon 8 937 300 ru das mii lea várrejuvvon mánáidgárddiide.

- Dieđut ja bagadusat sámi oahpahusa birra mánáidgárddiin ja vuodđoahpahusas

15.10.2012 dollojuvvui čoahkkin Bådáddjo suohkaniin ja sámi mánáidgárddi guvttiin bargiin. Čoahkkin lei diehtjuohkinčoahkki Sámedikki rolla birra ja dan birra mo suohkan buoremus lági mielde sáhtá fállat julevsámegiela mánáidgárddi mánáide.

Sámediggeráđđi lea oassálastán ja doallan sáhkavuoru Sámedikki rolla birra fágasemináras mánáidgárdebargiid várás maid Nordlándda fylkkamánni lágidii 16. - 17.10.2012. 16.10.2012 dollojuvvui sáhkavuorru Bådáddjos julev- ja lullisámi mánáidgárdebargiid várás. 19.10.2012 dollojuvvui sáhkavuorru Álttás Finnmárkku mánáidgárdebargiid várás.

Sámi Oahpponeavvuođdáš

Oahpponeavvuođdáš lea juohkán dieđuid, bagadan ja luoikkahan oahpponeavvuid mánáidgárdebargiid, oahpaheddjiide, studeanttaide ja earáide. Luoikkaheapmi lea dahkkjuvvon telefonna bokte, njuolga gihtii, www.bibsys.no ja www.ovttas.no bokte.

Oahpponeavvuođdáš bádde daid tv-programmaid NRK:s ja TV2:s mat leat sámegillii dahje mat giedáhallet sámevuoda. Dát programmat vurkejuvvojit, ja daid sáhtá luoikat viidáseappot Norwaco lahtuide. Dát báddemat registrerejuvvojit maiddá BIBSYS:ii.

Ođđa oahpponeavvut registrerejuvvojit BIBSYS:ii. Mii leat dál maiddá registreremin BIBSYS:ii buot ávdnasiid mat gávdnojedje ovdalis oahpponeavvuođdázis, juoga mii mielddisbuktá ollu barggu.

- Váikkuhit dan ahte ásahuvvošii bastevaš sámi dulkaohppofálaldat
- Váikkuhit ahte Nordlándda universitehta ja Davvi-Trøndelaga allaskuvla (HINT) sáhttet oktiivehvit ja fállat kurssaid ja oahppofálaldagaid julevsámi ja lullisámi gielas ja kultuvrras
- Doarjut sámi váhnenlávdegotti vuolgaheami
- Sámediggi galgá gozihit ahte skuvllat ja skuvlaeaggádat fuolahit iežaset ovddasvástádusa eastadit givssideami sámi mánáid skuvlaárgabeaivvis
- Váikkuhit meahceskuvllaid ásahemiid

5 Dearvvašvuolta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihka vuodđuduvvo dáseárvosaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dáseárvosaš mihttomeari sihkarastimii lea máhtolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumi birra ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin ja gelbbolašvuolta dain.

Váldomihttomearri

- Dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Oassemihttomearit

- Nannejuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide
- Dearvvašvuoda- sosiálabargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha

Strategiijat

- Gulahallamiin ja ovttasbargguin eiseválddiiguin ja gullevaš oassálastiiguin sihkkarastit Sámediggái váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvaldaga hábmemis ja čadaheamis

Gieldakonferánssa 2012

Sámediggeráđđi searvvai 19.-21.9.2012 dán jagi gieldakonferánsii, mii dollojuvvui Romssas. Konferánsa fáddán lei kulturáddejupmi gielddalaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain. Sámediggeráđđi fuomášuhtii man deatalaš kulturáddejupmi lea bálvalusfálaldagaide sámi álbmoga várás.

Skuvlakonferánssa Romssas

Sámediggeráđđi searvvai Oslo universitehta skuvla- ja dutkankonferánsii Romssas golggotmánu gasku. Konferánsa fáddán lei psykososiála dearvvašvuoha skuvllas. Sámediggeráđđi deattuhii buriid rámmaeavttuid ja vuoddoárvvuid eastadeaddji beallin máná psykososiála dearvvašvuoda ektui skuvllas.

Mánáid- ja dásseárvodepartemeantta mánáid- ja nuoraidkonferánssa

Mánáid- ja nuoraidkonferánssa dán jagi dollojuvvui 22. ja 23.10.2012 Romssas maid Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanta lágidii. Gáivuona suohkan válljejuvvui 2011:s jagi mánáid- ja nuoraidgieldan, ja Gáivuona nuorat ledje lágideaddjin ja čadaheamen lihkestuvvan konferánsa.

Norlándda fylkkamánni seminára sámi diliid birra

Sámediggeráđđi searvvai seminárii man Norlándda fylkkamánni lágidii, ja doalai doppe sáhkavuoru. Seminára lágiduvvui fylkkamánni ovddasmanni prošeavtta oktavuodas mii čatnasa dan bagadanrollii mii das lea gielddaid guovdu gos leat sámi geavaheaddjit. Sámediggeráđđi deattuhii makkár rolla Fylkkamánnis lea sámi mánáid vuoigatvuodaide čuovvolemis ja bearráigeahččamis mánáidsuodjalanbálvalusa, ja sámi pasieanttaid vuoigatvuodaide oktavuodas.

Dearvvašvuoha Davvin, SANAG ja Dearvvašvuoha Finnmárku gaskasaš čoahkkin mii guoská sámi nationála psykalaš dearvvašvuoda gelbbolašvuodaguovddáža evalueremii

Sámediggeráđđi lea, Dearvvašvuoha Davvin bovdejumi mielde, searvan Dearvvašvuoha Davvin, Dearvvašvuoha Finnmárku ja SANAG gaskasaš čoahkkimii, gos fáddán lei SANAG rolla evalueren nationála gelbbolašvuodaguovddážin psykalaš dearvvašvuoda ektui sámi álbmogii. SANAG lea čadahán golmma jagáš prošeavtta nationála klinihkalaš bálvalusaid ovddidemiin olggobealde Finnmárkkku. Dán prošeaktaáigodagas leat ásehuvvon kantuvrrat Snoasai, Ájluktii ja Osloi. Fálaldat lea maiddá addojuvvon márkasámi guvlui Mátta-Romssas – Davvi Norlánddas. Prošeaktaáigodat lea dál nohkan. Čoahkkimis ságastuvvui viidásat SANAG ovddidandovdomearkkaid birra, earret eará mainna lágiin ja movt SANAG galgá regulerejuvvot Láhkaásahusa nr 1706 mielde mii guoská buohcciviesu dohkkeheapmái, universitehtabuohcciviesu namahusa geavaheapmái ja spesialista dearvvašvuoda nationála bálvalusaide. Sámediggi čujuhii čoahkkimis ahte sámi pasieanttain lea vuoigatvuoha oazžut ovttárvosaš bálvalusaid. Dat eaktuda nationála fálaldaga, ja danne ii sáhte sámediggeráđđi dohkkehit dan ahte SANAG nationála rolla klinihkalaš fálaldagain heaittihuvvo dahje gáržžiduvvo.

SANAG konferánssa 2012

Sámediggi searvvai SANAG konferánsii 30. ja 31.10.2012 mii dollojuvvui Kárásjogas. Dán lágan konferánssa dollojuvvo juohke nuppi jagi, ja dán jagi konferánssa fáddán lei rasisma ja vealaheapmi.

Gulaskuddan: NAČ 2012:5 – mánáid ovdáneami buorebut suodjaleapmi

Sámediggeráđđi lea buktán cealkámuša NAČ:ii 2012:5 mii válldaha mánáid ovdáneami buorebut suodjaleami. Gulaskuddan lea oassi Ráđđehusa barggus mánáidsuodjalanlága rievdademiin, ja das čielggaduvvo vuđolaččat mii biologalaš prinsihppa lea ja movt dat čađahuvvo geavatlaš mánáidsuodjalusas. Čielggadusas eai leat guoskkahuvvon sámi mánáid giella- ja kulturrievttit, ja dan leat cuiggodan gulaskuddamis. Sámediggeráđđi lea gulaskuddancealkámušastis čujuhan ahte máná buoremus ferte álohii leat bajimus mihttomearrin doaibmabijuid välljedettiin mánáidsuodjalusas. Sámediggeráđđi áigu viidáseappot barggus mánáidsuodjalanlága rievdadusain čuovvolit ahte sámi mánáid vuoigatvuodát gozihuvvojit láhkarievdadusas.

Sámedikkis leat čuovvovaš konsultašuvdnaproseassat dearvvašvuoda ja sosiála oktavuodas:

- Konsultašuvnnat Stuorradiggedieđáhusa oktavuodas kvalitehta ja pasieantasihkarvuoda birra
- Konsultašuvnnat jagi 2013 barggahandokumeanttaid birra
- Láhkaásahus máná sáhkaguoddiolbmoma birra

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte veahkkin ovddidit ja heivehit dakkár dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa mii lea vuodđuduvvon sámi giella- ja kulturáddejupmái buot dásiin

6 Areálat ja biras

Sámedikki biras- ja areálapolitihka váldomihttomearrin lea sihkkarastit guhkes áiggi, ceavzilis perspektiivva buot resursa- ja areálahálldašeamis. Ceavzilis ovdáneami oktavuodas lea sáhka sihke geavahusas ja suodjalusas. Guovlluid ja resurssaid geavaheapmi galgá vuodđuduvvot geavahussii ja sámi vuoigatvuodaide.

Váldomihttomearri

- Areálaid ja resurssaid ceavzilis ávkkástallan, suodjaleapmi ja hálldašeapmi sámi guovlluin.

•

Oassemihhtomearit

- Suodjaleamis galgá leat ávki sámi ealáhusaide ja sámi kulturárbaí
- Resursa- ja energijaváldin galgá nannet sámi kultuvrra ja servodateallima
- Sámiid vuoigatvuodát gozihuvvojit areálaid suodjaleamis ja geavaheamis sámi guovlluin
- Bargat dan ala ahte sámi ealáhusat ja sámi kultuvra eai leat nu rašit dálkkádatrievdamiidda
- Bargat boraspiriid hálldašeami ceavzilvuodain, mii sihkkarastá ceavzilis boazodoalu ja ceavzilis eanadoalu

Strategiijat

- Sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin, ja guoskevaš oasálaččaiguin

Konsultašuvnnat Luonduhálddašandirektoráhtain bivdináiggiid láhkaásahusa birra ja monnema ja

uvjema birra bivdináigodagas cuoŋománu 1. b. 2012 rájes cuoŋománu 31. b.2017 rádjai

Sámediggeráđđi lea konsulteren Luonduhálddašandirektoráhtain bivdináiggiid láhkaásahusa birra ja

monnema ja uvjema birra bivdináigodagas cuoŋománu 1. b. 2012 rájes cuoŋománu 31. b.2017 rádjai.

Sámediggeráđđi bivddii konsultašuvnnaid iežas gulaskuddan cealkámušas láhkaásahussii.

Konsultašuvnnat čađahuvvojedje maŋŋá láhkaásahusmearrádusa, dannego direktoráhta mearridii

láhkaásahusa ovdalگو Sámedikkiin lei konsulteren, juoga maid direktoráhta šállošii.

Konsultašuvnnaid fáddán lei mearračuotnjáigiid hálldašeapmi ja bivdin Finnmárkkus ja báiskemoniid čoaggin. Direktoráhta muitali ahte hálldašanplána lea ráhkaduvvomin mearračuotnjáigiid várás dihto guovlluin Finnmárkkus, dainna áigumušain ahte ráddjet ja gozihit mearračuonjámáddodaga.

Sámediggeráđđi miedai dán barggu álgaheapmái dan sadjái go muddet mearračuonjámáddodaga

dušše láhkaásahusa bokte. Direktoráhta dáhkidií dan addojuvvo monnenlohpi go mearračuonjámáddodaga dilli dan gierdá.

420 kV-jođas Ufuohta-Hámmárfeasta

Oljo- ja energijadepartemeanta (OED) lea meannudišgoahtán váidagiid Ufuohta ja Hámmárfeasta gaska 420 kV-jodđasa ektui. Dan oktavuodas diđoštalai OED 42. vahkus linnjáspáittu ovttas earret eará boazohálddahusain ja guovllustivrraiguin. Sámediggeráđđi ii lean mielde diđoštallamis, muhto maŋŋá diđoštallama dollojuvvui čoahkkin gaskal OED ja Sámediggeráđi. Čoahkkimis ledje maid mielde Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeantta (OHD) ja Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta (EBD) áirasat. Dát lei álggahančoahkkin daid konsultašuvnnaid proseassaid birra, mat Sámedikkis galget leat OED:in Ufuohta-Báhccavuona 420-kV fápmolinnjá birra. Okta čoahkkima loahppajurdagiin lei ahte proseassa galgá lágideuvvot nu ahte Sámedikki dievasčoahkkin galgá beassat meannudit ášši. Váidagiid loahpalaš mearrideapmi dahkkojuvvu áramusat 2013 giđa.

Konsultašuvnnaid ráđđehusa minerálaealáhusstrategiijaid birra

Sámediggeráđis lei konsultašuvdnačoahkkin ealáhusministariin Trond Giske 22.10.2012 Ráđđehusa barggu birra minerálaealáhusstrategiijain. Departemeanta dovddahii ahte sii, oassin Sámi vuoigatvuodálávdegotti 2 čuovvolemá, áigot bovdet Sámedikki konsultašuvnnaide minerálaš birra. Dat dáhpáhuvá 2013 giđa mielde. Sámediggeráđi mielas dat lea buorre, muhto dovddahii ahte sii vurdet ahte doppe daddojuvvo juoga mii geatnegahtá dakkár láhkarievdadeami ovdáneami. Sámediggeráđi lea maid konsultašuvnnaid dadjan ahte dárbbášuvvojit doaimabijut mat nannejit sámi vuoigatvuodaoamasteddiid návccaid ja gelbbolašvuoda vai sii sáhttet ovttasbargat, gulahallat ja šiehtadallat minerálaealáhusain. Sámediggeráđi ii ane konsultašuvnnaid leat loahpahuovvon.

Áigumuššiehtadus Biedjovákki ruvkedoaimmaid doaimmalohpešiehtadallamiid birra, Guovdageainnu suohkanis

Sámediggeráđi, Arctic Gold AB, orohat 34 Ábborášša ja Oarjjabealjohtolaga stivra dahke 2011 juovlamánus áigumuššiehtadusa Biedjovákki ruvkedoaimma doaimmalobi birra. 18.11.2011 sáddii orohat 34 Ábborášša, reivve Arctic Gold AB:ii, mángosiin Sámediggái, gos dadjet ahte sii eai ane iežaset leat geatnegasat šiehtadusa sisdoalu ektui. Sivvan dasa sii dadjet lea go šiehtadus dahkkojuvvui dakkár vugiin mii spiehkastat hui ollu das mii vurdojuvvu leat dábalaš šiehtadusčadaheapmin. Sámediggi lea bovdén šiehtadalliid čoahkkimii 27.11.2012 digaštallat iskkadallamiid stáhtusa ja vejolašvuoda oazžut orohaga 34 Ábborášša, čilget iežaset 18.11.2011 beaiváduvvon reivve sisdoalu.

Konsultašuvnnaid boazodoallohálddahusa rievdadeami birra

Hálddahuslaš konsultašuvdnačoahkki dollojuvvui 02.10.2012 gaskal Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta, Sámedikki ja Norgga boazosápmelaččaid riikkasearvvi boazodoallohálddahusa rievdadeami birra. Čoahkkimis čielggai buorebut mo áššebealit ákkastit ja áddejit iežaset beroštumiid, vaikke vel eai gal joavdan lagabui dakkár čovdosa, maid buohkat sáhttet dohkkehít. Sámediggeráđis galgá 30.11.2012 leat konsultašuvdnačoahkkin eanandoallo- ja biebministariin Trygve Slagsvold Vedum.

Soabadallan Nussira muddenplána oktavuodas, Fálesnuori suohkanis

Sámediggeráđi lea soabadallančoahkkimis Finnmárkku Fylkkamánni luhtte Fálesnuori suohkaniin ja Oarje-Finmárkku Guovllustivrrain 19.9. 2012. Soabadallama boadusin lei ahte Sámediggeráđi gesii iežas vuosttaldeami kulturmuittuid ektui, dainna lágiin ahte plánearrádušat sihkarastet ahte kulturmuittut eai lihkahallojuvvu. Sámediggeráđi ja Oarje-Finmárkku guovllustivra doalahedje vuosttaldeami muddenplána váikkuhusaid ektui boazodollui. Fálesnuori suohkan lea maŋŋel soabadallama mearridan muddenplána. Plána, oktan Fylkkamánni áššeárvvoštallamiin, sáddejuvvu Birasgáhttentdepartementii loahpalaš meannudeapmái.

- Luondduressurssaid iskkadeapmi ja váldin galgá dávistit Sámedikki mearriduvvon politihkkii

Lossametállaid ohcan Máttá-Várjjaga gielddas, Návuona suohkanis ja Álttá suohkanis

Sámediggeráđi lea doallan čoahkkima orohagaiguin 5A ja 5C Beahceveai/Pasvik 18.10.2012 Sydvaranger Gruve AS háliidusa birra oazžut šiehtadusaid Sámedikki minerálaplánaveahki vuodul

duohta iskkademiid oktavuodas. Sii háliidit oazžut áigumuššiehtadusa doaibmalohpešiehtadallamiid birra viiddiduvvon buvttadeami oktavuodas Guovžajávrrri ruvkkiin Máttá-Várjjaga gielddas. Guovlomuddema plánaprográmma oktan váikkuhusčielggadusain lea dál gulaskuddamis.

Sámediggeráđđi lea doallan čoahkkima Nordic Mining ASA:in 22.10.2012 sin lossametállaohcama birra nuorttabealde Reinfjord gili Návuona suohkanis. Ráđis lei maid álggahančoahkkin 31.10.2012 guoskevaš orohagain, D-32 Silvetnjárga. Searvi háliida dahkat šiehtadusa iskanbohka birra Sámedikki minerálaplánaveahki vuodul. Čuovvolančoahkkin lea plánejuvvon 2013 ođđajagimánus gaskal Nordic Mining ASA, orohaga D-32 Silvetnjárga ja Sámedikki.

Sámediggeráđđi lea doallan čoahkkima Scandinavian Resources AB:in 9.11.2012 digaštallat vejolašvuodaid dahkat šiehtadusa Sámedikki minerálaplánaveahki vuodul duohta iskkademiid oktavuodas guovlluin Oaggovárri Álttá suohkanis ja Ditnuidrášša Návuona suohkanis. Areálat gusket mánga orohakkii: orohat 26 Láhkonjárga, orohat 30 B Gaskajohtolat, orohat 40 Orda ja orohat 33 Spalca. Sámediggeráđđi áigu bovdet oktasaš čoahkkimii ođđajagimánus 2013 gaskal guoskevaš orohagaid, Scandinavian Resources AB ja Sámedikki digaštallat ášši.

Sámediggeráđđi lea dáin čoahkkimiin juohkán dieđuid serviide ja orohagaid Protect vuodđudusa birra, maid Ruota sámiiid riikkasearvi (RSR) ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) vuodđudedje 1.6. 2012. Sámediggi lea mielde ruhtadeamen Protect vuodđudusa. Protect vuodđudus galgá earret eará fuolahit sámi vuoigatvuodoamasteddjiid areálaberoštumiid, eana- ja resursavuoigatvuodaid ja ovddidanvejolašvuodaid, ja maidái doaibmat ovttasdoaibmanbeallin eiseválddiid ja ođđa ealahusdoaimaheddjiid ektui sin doaimmaid oktavuodas sámi guovlluin. Protect galgá viidáseappot addit buriid ráđiid ja veahki, ja oassálastit šiehtadallamiidda sámi beroštusaid bealis go plánejuvvojit ođđa doaimmat sámi guovlluin. Sámediggeráđđi rávve orohagaid váldit oktavuodá Protctiin oazžun dihtii veahki šiehtadallamiin jus sii háliidit dahkat šiehtadusa iskkadanbargguid oktavuodas Sámedikki minerálaplánaveahki vuodul.

- Ovddidit positiivlaš dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid vai sámi servodat ii livčče nu rašši dálkkádatrievdamiidda
- Čuovvolit Sámedikki geatnegasvuodaid almmolaš plánemis ja váikkuhaniskančielggademiin plána- ja huksenlága mielde
- Eavttuid biddji nationála ja davviriikkalaš boraspirepolitihkkii ja –hálddašeapmái, das mielde maidái boraspirenáli dohkálaš reguleren
- Suodjalanproseassaid čuovvoleapmi sámi guovlluin
- Bargat dan ala ahte mohtorjohtalus meahcis lea ceavzilis vuogi mielde mii váldá vuhtii sámi geavahusa luonddu- ja kulturbirrasa ektui ja sámi meahcástanávkkástallama ja suohkaniid iešmearridanrievtti mohtorjohtalusa ektui

Konseptaválljenčielggadus (KVU) E10/Rv 85 Evenášši-Suorta

Stáhta geaidnolágádus lea ráhkadeamen konseptaválljenčielggadusa (KVU) geaidnobihtá várás gaskal Evenáši ja Suortta. KVU loahppajurdda lea ahte golbma konseptta árvoštallojuvvojit viidáset plánemis. Konseptta 1 čuovvu dálá guji. Konseptta 2 evttoha bidjat ođđa spáittu Kanstadbotn-Fiskfjord. Konseptta 3 evttoha seamma doaibmabijuid go konseptta 2, das lea dasa lassin ođđa rasttildeapmi rastá Dieiddanuori Sandtorg bokte ja ođđa geaidnu Dieiddanuoris E10:ii davábealde Evenáši girdišillju. Stáhta geaidnolágádus ráđđe ahte konseptta 2 välljejuvvo servodatekonomalaš ákkaid geažil.

KVU lea leamaš gulaskuddamis ja Sámediggeráđđi lea gulaskuddancealkámušas evttohan välljet konseptta 1. Ággan lea ahte oanideamis gaskal Kanstadbotn ja Fiskefjorden (konseptta 2 ja 3) leat negatiiva váikkuhusat guovllu boazodollui ja mielddisbuktá earret eará johtolaga giddema.

Sámediggeráđđi bivddii konsultašuvnnaid konseptaválljema birra. Johtolatdepartemeanta gohčui Sámedikki ja guoskevaš orohagaid konsultašuvdnačoahkkimiidda ášši birra 6.10.2012. Orohagaid

ovddasteddjiin ii lean vejolašvuohta boahit čeahkkimii, ja Johtolatdepartemeanta gohčču dalle odđa konsultašuvdnačeahkkimiidda juovlamánus dán jagi. Dát čeahkkimat dollojuvvojit Evenásis.

- Bargat dan ala vai árbedieđut ožžot stuorát sáji areálahálldašeamis
- Váikkuiht areálavuoddu nannema sámi ealáhusaide ja sámi resursaávkástallamii
- Bargat dan ala ahte sámi báikkálaš searvan ja mieldeváikkuheapmi buot areála- ja resursahálldašemiin sihkkarastojuvvo
- Bargat dan ala ahte hálldahuslaš doaibmabijut heivehuvvojit nu ahte boazodolliide sihkkarastojuvvo dat mobilitehta maid sii dárbbášit dálkkádatrievdamiid geažil
- Čuovvolit Sámi vuoigatvuođalávdegotti II barggu, earret eará proseassa báikkálaš ja regionála vuodđudeami bokte

7 Kulturmuitosuodjalus

Váldomihttomearri

- Gáhttet ja oainnusmahttit sámi kulturmuituid ja – birrasiid daid mihtilmasvuodain ja variašuvnnain, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas ja oassin sámi biras- ja resursahálldašeamis

Oassemihttomearit

- Sámi kulturmuituttu geavahuvvojit duodaštussan sámi leahkimii, ja veahkkinn sámi kultuvrra ja identitehta nannemii
- Sámi kulturmuituttu ja kulturbirrasat gozihuvvojit areálaid ja resurssaid hálldašemi ja geavaheami oktavuodas
- Sámi kulturárbbi hálldašeamis deattuhuvvo ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva
- Sámi kulturmuituid Sámedikki hálldašanváldi lea njuolga mearriduvvon kulturmuitolágas

Strategiijat

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi kulturmuitosuodjaleapmái gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiid ja eará relevánta aktevrraid gaska

Riikkaantikvára ja Rana turistforening áigumuš lea ásahit láhtu čađa Sáltooduodara/Svartisen nu ahte olbmot besset vásihit sihke guovllu luonddu ja kultuvrra. Sámediggeráđdi lei mielde dán prošeavtta álggahančeahkkimis. Dat galgá adnojuvvot ovddasmanni prošeaktan eará sullasaš ángiruššamiidda miehtá riikka. Mii áigut čuovvolit dán barggu sámi beroštumiid ektui oppalaččat ja sámi kulturmuituid ektui erenoamážit.

- Gulahallama bokte guovddáš eiseválddiiguin bargat dan ala ahte Sámediggi oažžu hálldašanválddi sámi kulturmuituide njuolga kulturmuitolága bokte
- Sámi kulturmuituid hálldašepmi iežas historjjá ja árvvuid vuodul

Skrugard – gáddeterminála evttohus

Plánejuvvon oljohkama oktavuodas Skrugard-giettis Barentsábis lea doaibmabidjooamasteaddji Statoil ASA evttohan plána- ja čielggadanprográmma gáddeterminála várás. Plánabarggu álggaheapmái leat dieđihuvvon guokte báikki gosa vejolaččat ásahuvvo gáddeterminála, namalassii Šuvkáii Fálesnuori suohkanis ja Uhca Spoahččáši Davvenjargga gielddas.

Oppalaččat lea Sámediggeráđdi oalle duhtavaš plána-programmain. Sámediggeráđdi mielas lea deatalaš ahte oljo- ja gassaávkástallama váikkuhusat sámi álbmogii čielggaduvvojit buoremus vuogi mielde. Nu go mii oaidnit, de lea leat eanaš guoskevaš fáttát sámi kultuvrii, ealáhusdoaimmaheapmái ja servodateallimii juoga láchkai mielde plána-programmas. Mii leat dattege čujuhan muhtun beliide plána-programmas mat gusket sámi beroštumiide, ja viidáset plána-prosessii, erenoamážit mii guoská sámi kulturmuituide. Dás ferte dan deattuhit ahte mii leat dán rádjai vuhtiváldán dušše konkrehta

plánabarggu, eat ge leat dahkan oaivila ieš plánejuvvon oljoávkástallami. Dat dahkkojuvvo go doaimbidjooamasteaddji ráhkada huksen- ja doaimaplána.

Go guoská sámi kulturmuittuide, de lea Šuvká dál muddejuvvon industriijaáigumušaide, ja kulturmuitohealli lea min árvvoštallama mielde čielggaduvvon juo.

Gieddeáigodagas 2012 čadáhuvvui báikediđoštallan ja dárkilis iskkadeamit guovdilis guovllus Uha Spoahčásis. Báikediđoštallama oktavuodas registrerejuvvojedje golbma duktasaji/goahtesaji maidda huksemat várra gusket. Dáid duktasajiid ahkki ja álgovuoddu lea dattetge eahpesihkar. Danne galget guovdilis duktasajit iskkaduvvot dárkileappot, earret eará C-14-áigádemiiin. Danne mii máhccat dása loahpalaš cealkámušain dáid duktasajiid ektui go mii leat ožžon buot bohtosiid. Mii dasto dáhpáhuvvá, lea dieđusge dan duohken vállje go Statoil buktit oljju gáddái, ja guđe báikki dat vállje.

Setermoen báhčínšillju

Sámediggeráđđi lea áigodagas 2007-2012 registreren kulturmuittuid (§ 9-iskkkadeamit kulturmuitolága vuodul) Setermoen báhčínšilljus, Forsvarsbygg ovddas. Báhčínšillju lea Beardu suohkanis Romssa fylkkas ja gokčá 152 km² areála. Dan geavahit árijalaččat buot suodjalussuorggit, ja Hæren lea stuorámuš geavaheaddji. Setermoen lea okta dain hárvanaš báhčínšillju mas leat oktasaš hárvhallamat maid girđit dorjot (Áibmosuodjalus hárvhallá albma báhčínvearjuiguin).

Registrerenprošeavtta duogáš lea Forsvarsbygga muddenplána guovllu várás, mii guoská olleš báhčínšillju. Setermoen báhčínšillju lea bures vuodđuduvvon. Militearas lea leamaš doaimmas juo 1898 rájes. Plána ulbmil lea muddet dálá doaimma, ja láchit eanet huksemiidda ja árijalaš geavahepmái, earret eará eanet lossa vuojániid geavaheami. Vuodđun dasa lea Suodjalusa boahhtevaš hárvhallandárbu ja dat suodjaluspolitiikkalaš ulbmil, ahte oassálastit olgoriikkalaš doaimmaide, ja láchit dasa ahte olgoriikka veagat besset geavahit báhčínšillju eanet.

Sámedikki gieddebargu lea guoskan olles báhčínšillju, earret bážusguovlluid. 15 automáhtalaččat ráfáidathttojuvvon sámi báikki leat registrerejuvvon. Eatnašat lea goahtesajit váldolegiin, Suivevággi /Kobbrygdalen ja Gáržavággi /Liveltskaret. Earret árraniid leat registrerejuvvon borramušvuorkkát ja sieidi Lifjellaksla nammasaš váris johtolaga guoras dien guovtti leagi gaskkas. Dát guovlu lea geavahuvvon guottetbáikin ja geasse- ja čakčaorohahkan. Mis leat dieđut geavaheami birra čálalaš gálduin 18- ja 1900-loguin.

“Lifjellkjerringa” nammasaš sieidi ja borramušvuorká leat dakkár guovllus maid Suodjalus lea uhccán geavahan ja das leat gustomeahtun fysiikkalaš sisabahkkemat. Sieidi lea kulturmuittu mas lea erenoamáš alla suodjalanárvu. Danne leat Sámedikki mearkkašumit vuhtiváldojuvvon, ja plána lea ođasmahttojuvvon vai kulturmuittut suddjejuvvojit huksema vuostá. Dat báhčēt maiddái iežaset álgoeanadahkii.

Goahtesajiid Suivevákkis rokkai Romssa universitehtamusea 2011:s. Kulturmuittut ledje bážusguovllus, ja ledje nu garrasit áitojuvvon ahte roggamat álggahuvvojedje dalá maŋŋá báikediđoštallama. Čitnaáigádeamit čájehit ahte orohagat váldojuvvojedje atnui 1400-1600-jagis. Moatti árrana guoras gávnnaimet guovžžadáktebázahasaid.

Maiddá dat gávccii goahtesaji mat vel báhčēt báhčínšilljus, leat sakka áitojuvvon. Dat leat sihke eatnama ja áimmu bážusguovllu guovddázis ja guovddáš guovllus gokko beassá báhčín- ja hárvhallanguovlluide. Nappo leat ge guovllut plánaevttohusa guovddázis. Sámediggeráđđi árvvoštallá nu ahte lea smávva vejolašvuoda heivehit geavaheami, ja ahte ii makkárge doaimbidju sáhte doarvái bures suddjet kulturmuittuid billašuvvamis. Danne mii árvvoštallat doaimbiju servodatlaš árvvu stuorábun go kulturmuittuid suodjalanárvu. Dás lea sáhka dakkár báhčínšilljus mii lea juo ásahuvvon, ja dakkár huksemis mii lea vuodđuduvvon Suodjalusa boahhtevaš doaimmadárbbuide.

Danne lea Sámediggeráđđi addán rávvaga Riikkaantikvárii mas rávvejuvvo ahte dat eará sámi goahtesajit luvvejuvvojit Setermoen báhčínšillju. Luvvema eavttuin leat mii bivdán ahte čadáhuvvojit

arkeologalaš iskkadeamit ja botanikhkalaš iskkadeamit. Maŋimus danne vai sáhtta duodaštit boares áidesajiid ja oažžut guohtuma áigáduvvot.

Eará báikediđoštallamat

Dán čavčča lea čađahuvvon báikediđoštallan dan guovvlus mii lea evttohuvvon muddejuvvot golfašilljunHarstadas. Mánŋa sámi kulturmuittu registrerejuvvojedje dalle, earret eará goahtesajit, árranat, geassenávetsajit ja geađgeboraid maŋŋa og leat ráhkadan eatnamiid. Doppe leat mearkkat ovddešáiggiid márkasámi ássamis ja boazodoalus. Oasit ohccojuvvon eatnamiin rihkkot njuolga automáhtalaččat ráfádahttojuvvon sámi kulturmuittuid. Danne lea Sámediggi bivdán ahte oasit plánaguovvlus muddejuvvujit deastaavádahkan d)kulturmuittuid várás mat leat háldogáržžiduvvon kulturmuittolága vuodul.

Báikediđoštallan lea maid čađahuvvon stuora osiin dan E6 geaidnogaskkas mii galgá sirdojuvvot gaskal Boallobađa ja Háhta Omasvuonas 2012:s. doppe gávdnoje mánŋa sámi kulturmuittu. Heggeli ja Øvergárd nammásaš dáluin leat mánŋa mearkka ruota boazosápmelaččaid geasseorohagaid maŋis. Jagiáiggiid johtolagat dálveguohtumiidda Ruotas ja geasseorohagaide Norgga rittuin mannet hui guhkás maŋás áiggis. Dan duodašta earret eará dakkár bođugávnus og kriitabiipu Heggelias. Dan mii leat ožžon áigáduvvot 1700-lohkui, ja dat lea vuolgán Stockholmas. Báikediđoštallan E6 guora ii lean dattege vejolaš válmastit čakčat váttes diđoštallandiliid geažil. Danne ferte čađahit eanet báikediđoštallamiid 2013 giđa, oažžundihte dievaslaš visogova das makkár kulturmuittut leat Heggelias ja Čávkosis. Dasa lassin ferte árvvoštallat beistejuvvot og dahke loktojuvvo og okta báiki oktan duktasajiguin ja bivdorokkiiguin, ja nu ferte oheat luvvejuvvot kulturmuittolága mearrádusaid ektui.

BARK

Sámediggeráđdi lea 2012 čavčča bargagoahtán Ríkkaantikvára áimmahuššanprográmmain válljejuvvon arkeologalaš kulturmuittuid várás 2010-2020 (BARK). Dat mearkkaša ahte Sámediggi galgá ráhkadit visogova buot sámi kulturmuittuin mat leat láchččojuvvon, ja ođđa láchčimiid vuoruhanevttohus. Buot gielldat, museat ja earát sámi ássanguovllus Norggas leat bovdjuvvon buktit midjiide cealkkámušaid. Plána mielde galgá listu ovddiduvvot politihkkalaš meannudeapmái 2013 geassemánu. Oažžindihte dikšunruđaid Ríkkaantikváras áigodahkii 2020 rádjái. Fertejit kulturmuittut leat mielde dán listtus. Sámi suodjalanveara / ráfáidahttujuvvon vistit ja báktedáidda ii gula dán áimmahuššanprográmmii, muhto dasa leat sierra ortnegat.

- Duodaštit ja gaskustit máhtu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid birra.

Máilmmiárbepolitihkka ja máilmmiárbebáiki Várjjagis

Sámediggeráđdi lea addán cealkámuša Birasgáhttendepartemeantta ođđa ja dievaslaš máilmmiárbepolitihkkaevttohussii.

Sámediggerádi mielas Norgga ođđa dievaslaš máilmmiárbepolitihkkaevttohus lea vuđolaččat hábmejuvvon. Ráđdi lea duhtavaš dainna ahte rávvagiin dan čuoggá vuolde ahte identifiseret máilmmiárbbi Norggas lea váldojuvvon mielde čuokkis ahte boahttevaš nammademiin árvvoštallat vejolaš sámi máilmmiárbbi. Dát čuokkis ii leat dattege namuhuvvon ii ge konkretiserejuvvon teavsttas. Mii navdit dattetge ahte dat mii lea hamuheami duogábealde, lea álgga oažžut sámi máilmmiárbebáikki Várjjagii, juoidá maid Sámediggi lea dahkan ovttas Unjárgga gielldain.

Sámediggi ja Unjárgga gielddat leat mánŋa jagi ovttasbargan oažžut Ceavccageađgi/Mortensnes árvvoštallojuvvot Norgga tentatiiva listui. Muhto 12000 jagi ássama ja oskkolaš doaimmaid mearkkaid Ceavccageađgis/Mortensnes, ii sáhte luvvet resursavuodus, ii ge erenoamážit dain áidnalunddot goddebivdorusttegiin Várnjárggas. Danne nammaduvvui 2010:s bargojoavku mas ledje mielde olggobealde áššedovdit. Bargojoavku galgai árvvoštallat sáhttet go bivdorusttegat gullat máilmmiárbebargui. Joavkku loahppajurdda lea ahte ”combined sites”-nomination, mas Noiddiidčearu/Kjøpmannskjølen bivdorusttet Báhcavuona gielddas (Várnjárgga álbmotmeahcis) ja Golleváris Deanu gielddas, ja klassihkalaš geađgeáiggebaiki Gropbakkengen Unjárgga gielddas, leat

mielde dasa gulli báikkiin. Buot báikkit leat Várjjat Siiddas, várjjatsápmelaččaid boares geavahanguovllus. Gaskaboddasaš namma lea "Várjjat Siida: Hunters and fishers from Mesolithic to Modern times".

Riikkaantikvára ektui leat mii dál joavdan veaháš viidáseappot maŋŋágo Sámedikki ja Unjárgga gieldda politihkalaš njunnošat oassálaste promoterenčoahkkimii Oslos dán giđa, ja vurdojuvvo ahte dát ovttahttojuvvon báikkit bohtet mielde Norgga tentatiiva listii lagas bohteáiggis. Ášši lea maid leamaš biddjojuvvon Orohaga 6 ja 7 ovdii, ja mii leat ožžon posiitiiva dieđuid ruovttoluotta. 2012 borgemánus lihkostuvaimet kártet Noiddiidčearu bivdorusttegiid vel eanet. Dat biddjojuvvui Várnjárgga álbmotmeaheci stivrra ovdii čakčamánu. Leat maid ráhkkaneamen háhkat duogášdieđuid, vai Deanu ja Báhcavuona gielddat sáhttet dahkat formálalaš mearrádusaid doarjut prošeavtta, gielddaid politihkalaš njunnošiid dáhtu vuodul.

420 kV-fápmolinnjá Báhcavuotna-Hámmárfeasta

Maiddá 2012 gieddeáigodagas čađahuvvojedje gieddeberggut plánejuvvon 420 kV-fápmolinnjá Báhcavuona-Hámmárfeasta guora. Dán jagi leat vuosttažettiin diđoštallojuvvon uhcit, molssaektosaš spáittut, ja plánejuvvon sisabahkkemat doaibmabiju biras-, fievrridan- ja rusttetplána oktavuodas. Sullii 50 odđa kulturmuittu leat registrerejuvvon, ja lea konstaterejuvvon ahte guovtti guovllus Gáivuona suohkanis gusket plánejuvvon doaibmabijut kulturmuittuide ja kulturbirrasiid.

Dasa lassin leat dán jagi gieddeburgui váldojuvvon geahččalaniskosat mángga kulturmuittus linjjá guoras váldin dihtii činaid C14-áigádeami várás. Áigádanbohtosiin lea mearkašupmi dasa mo árvoštallat ovttaskas muittuid suodjalanstáhtusa ja dasa ahte sáhtta go suovvat sisabahkkemiid eavttuid haga vai ii.

Sámi visttiid identifiseren ja registreren

Dál lea Sámedikki sámi visttiid identifiseren- ja registrerenprošeavtta diđoštallanáigodat loahpahuovvon.

Dan sullii 500 vistti eaiiggádat leat ožžon reivve ovdal diđoštallamiid. Mii leat diđoštallan sullii 330 vistti. 200 dán visttiin leat huksejuvvon ovdal 1912 ja leat danne automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittolága mearrádusaid vuodul. Oktuibuot dás lea sáhka sullii 130 áittis, 70 stobus, 30 návehis, 15 mearránávsttus, gávcci eanagealláris ja golmma goađis. Dan 330 visttis dárbašit 70 vistti stuorra divodusaid hui fargga vai sáhtta daid sealluhit. 80 vistti dan 500 visttis leat dađibahábut billašuvvan juo, dát dahká sullii 6 %. 30 vistti ii leat leamaš vejolaš diđoštallat, ja doaivut mii sáhttit dan dahkat bohtejagi.

Eanaš eaiiggáduiguin lea leamaš buorre gulahallan. Sii dárbašit lagaš čuovvoleami dáid visttiid ovddešteami ja bajásdoallama várás, muhto dát ii gula dán prošeavtta rámmaide. Doaivumis čuovdašuvvá dát ášši maŋŋá, maŋŋágo mii leat digaštallan guovddáš kulturmuittoeiseváldduiguin.

- Sámi kulturmuittuid goziheapmi olggobealde konsešuvdnašiehtadusa geográfalaš doaibmaguovllu

Norsk Villreinsenter lea dán jagi álggahan prošeavtta, earret eará ruđaiguin Sámedikkis, masa gullet sámi geavahan- ja ássanárbevierut Filefjell rájes Setesdal rádjai. Mii áigut čuovvolit dán prošeavtta viidáseappot, ja máhccat dieđuiguin bohtosiid birra.

- Ávnnaskehtes kulturárbbi goziheapmi, maiddá njálmmálaš árbevieruid ja sámi ávnnaskehtes kultuvrra registreren

Sámediggeráđdi lea oassálastán seminárii UNESCO ávnnaskehtes kulturárbbi konvenšuvnna implementerema birra. Norgga kulturráđdi lágidi seminára. Seminára vuodđun lei ABM-ovddideami čielggadus konvenšuvnna implementerema birra Norggas. Ávnnaskehtes kulturárbi lea viiddes suorgi ja gulašii kulturmuittohálddašepmái. Seminára lei vuosttažettiin čoahkkin buohkaid várás geain lea

ávnnaskeahces kulturárbi oassin bargosuorggis. Sámediggeráđđi áigu čuovvolit viidáseappot implementerenbarggu.

- Sohkaalperspektiivva searvvaheapmi sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa duođastan- ja registrerenbarggus
- Árijalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbedieđuid ja historjjá birra, ja sámi kulturmuittuid bisuheami ja suodjaleami vuodul

Sámediggeráđđi lea áigodagas juohkán ruđaid vel guđa prošeaktii, mat buohkat gusket sámi vistesuodjaleapmái ja mat leat njuolggá boadusin sámi visteregistreremiin. Čieža prošeavtta dán jagi juolludemiin leat álggahuvvon dán áigodagas ja okta prošeakta lea loahpahuvvon.

8 Ealáhusat

Váldomihttomearri

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit orrut.

Ángiruššansuorgi: Rámmaeavttut vuodđoealáhusain

Mihttomearri

- Fuolahit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu deatalaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Oassemihttomearit

- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut
- Buoret gánnaheapmi vuodđoealáhusain
- Buorre rekrufteren
- Buoret sohkabealdásedeaddu
- Boraspirepolitihkka mii fuolaha sámi ealáhusaid

Strategiijat

- Sihkkarastit areálaid ja resurssaid

Konsultašuvnnat odđa eanamolsulága birra

Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta, Sámedikki ja Norgga boazosápmelaččaid riikkasearvvi gaska leat dollojuvvon golbma konsultašuvdnačoahkkima odđa eanamolsunlága birra (15.6., 2.10. ja 30.10.2012). Sámediggi bargá lágga ja bures ovttas Norgga boazosápmelaččaid riikkaserviin konsultašuvnnain. Váldoulbmilin odđa eanamolsunlága rievdadusain lea ahte das šattašii eanet odđaáigásaš ja eanet áddehahtti lánka sin várás geat dan geavahit. Evttohusaide gullet maiddá dihto rievdadusat boazodoallolágas.

Konsultašuvnnain guoskkahuvvojit boazodoalu golbma válđoáššečuolmma. Dat leat:

Lágas mearriduvvo ahte eanamolsunriekti sáhtta mearridit geavahannjuolggadusaid, maiddá boazologu. Sámediggeráđđái lea deatalaš go dán lágan mearrádušat hábmejuvvojit dainna lágiin ahte eanamolsunrievtti lea boazodoalus duođas seamma álki geavahit go earáin.

Lágas mearriduvvo siskkáldas riektečielggadusa birra boazodoalus, mii mearkaša dan ahte vuoigatvuodaid guovlluin geavaheamis siiddaid ja orohagaide gaska sáhtta čilget eanamolsunrievtti geavaheami bokte.

Eanamolsunduopmostuolu struktureren/organiseren ja gelbbolašvuoda bajideami doaibmabijut mearriduvvojit nu ahte sámiid kulturvuoigatvuodát sámi boares vieruid ja árbevieruid suodjaleamis sihkkarastojuvvojit.

Sámediggeráđi oaivila mielde lea vealtameahtun deatalaš ahte dát golbma válđoáššečuolmma árvvoštallojuvvojit čoahkis ja ollislaččat. Dán lágan čoahkis ja ollislaš árvvoštallama haga soaitá sámediggeráđi mielas šaddat stuorra várra ahte boazodollui ii šattage seamma vejolašvuohta geavahit eanamolsunduopmostuolu go eanaeaiggádat ja eará vuoigatvuođaoamasteaddjit besset, ja dás čujuhit stáhta geatnegasvuođaide mat čuvvot ON konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid hárrái, artihkkaliin 14 (seamma vejolašvuohta geavahit duopmostuoluid), 26 (ii-vealaheapmi) ja 27 (kulturvuoigatvuohta).

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta lea konsultašuvnnain dovddahan ahte sii áigot ovddidit láhkaproposišuvnna jahkemolsumis. Danne lea ge leamaš oasálaččain áigumuš ahte konsultašuvnnat galget leat loahpahuovvon vai bohtosa sáhtta ovddidit Sámedikki dievasčoahkkimii meannudeapmái skábmamánus. Sámediggeráđđi šalloša go departemeanta ii leat čuvvon dan áigumuša mii Sámedikkis lei konsultašuvdnačoahkkimis 30.10.2012. Sámediggeráđđi maid ii leat ožžon dieđu mas dat boahtá go áigumuš ii ollašuvvan. Dan geažil go departemeanta ii čuovvolan nugo lei áigumuš, de maŋŋona ášši ja boadusin šaddá ahte Sámediggeráđđi ii sáhte ge ovddidit sierra ášši eanamolsunlága birra. Dán geažil sáhtta ge šaddat nu ahte Sámediggeráđđi gártá meannudit loahpalaš konsultašuvdna bohtosa ovdal go láhkaproposišuvdna ovddiduvvo departementii. Departemeantta ii sáhte man ge láchkai ovddidit láchkaevttohusa boazodoalu siskkáldas riektečielggadusa birra dál, danne go dát evttohus ii leat leamaš gulaskuddamis. Sámediggeráđđi áigu dan liikká ovddidit Sámedikki dievasčoahkkimii meannudeapmái. Sámediggeráđđi vuorjašuvvá válđoáššis dál dattetge dainna go Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ii áiggošii ollislaččat árvvoštallat láchkamearrádusaid ja sihkkarastit sámi kultur máhtu eanamolsunrievttis.

- Váikkuhanfápmu politihkkii mariidnaealáhusain, boazodoalus, eanadoalus ja meahccealáhusain

Láhka rievdadussaid birra oassálastinlágas, mearraresursalágas ja finnmárkkulágas.

Ášši vuotnalinnjaid birra meannudii Guolástusdirektoráhta muddenčoahkkimis Birggonis juovlamánu 8. ja 9. b. 2012. Ášši duogáš lea ahte Sámediggi lea dohkkehan lága rievdadussaid birra oassálastinlágas, mearraresursalágas ja finnmárkkulágas. Láhkarievdadus lea vuodđuduvvon ráđdehus láhkaproposišuvdnii Finnmárkku riddoguolástuslávdegotti čuovvoleami birra (Prop. 70L (2011-2012)). Láhka boahtá fápmui ođđajági 1. b. 2013 rájes. Dan vuodul lea Guolástus- ja riddodepartemeanta bivdán Guolástusdirektoráhta čađahit gulaskuddama dan evttohussii ahte gaskaboddasaččat gieldivt fatnasiid mat leat guhkit go 15 mehtera, bivdimis vuotnalinnjaid siskkobealde.

Sámediggi ja Guolástus - ja riddodepartemeanta leat soahpan gaskaboddosaččat bisuhit vuotnalinnjaid, dassáži go Vuotnalávdegoddi lea ásuovvon ja dahkan oaivila dasa ahte galget go rádžageassimat (vuotnalinnját) joatkkašuvvot ja makkár hámis.

Čoahkkin guolástusdirektevrrain

Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnat Guolástusdirektevrrain njuolggadusaid birra mat gusket riddonjuorjibivdui 2013:s. Guolástusdirektoráhta rievdadii dán maŋŋá árvalusa gulaskuddandokumeanttas ahte buhtadusortnet ránesnjurjuid bivdimii bajiduvvo 400 ruvnnus 700 ruvndui ealli nammii. Sámediggi lea evttohan buhtadusortnega ránesnjurjuid bivdui 1 100 ru ja áhpenjurjuide 700 ru ealli nammii. Sámediggi áigu čuovvolit ášši Guolástusdirektoráhtain maŋŋá go gulaskuddan lea loahpahuovvon juovlamánu 7 .b. 2012.

Sámediggi lea mielde bargojoavkkus mii galgá čielggadit váikkuhusaid ja doaimbajuid alimus boazologu mearrádusa čuovvoleapmái. Joavkkus leat leamaš 5 čoahkkima ja áigu buktit ráportta skábmamánu mielde.

- Láhčit dilálašvuođaid álgoávdnasiid viidáseappot ráhkadeapmái
- Váikkuhit lassealáhusaid ovddideami
- Váikkuhit dasa ahte ásuovvovuohtat buorit ortnegat buolvamolsumiidda vuodđoealáhusain
- Váikkuhit dasa ahte nissonolbmuid oassi vuodđoealáhusain lassána
- Sihkkarastit ahte meahcásteaddjit sáhttet háhkat meahcceresurssaid

Vuoddoealáhusat

Sámediggerádis lei čoahkkin eanadoalloministariin Trygve Slagsvold Vedum:in 24.9.2012. Fáttát mat válđojuvvojedje ovdan, lei ceavzilis boazodoallu Finnmárkkus, boazodoallohálddašeami organiseren, areáladohtadeamit orohagain, ođđa eanamolsunláhka ja bohccuid ala vuodjimat. Go guoská boazodoallohálddašeapmái, dajai ráđđi ahte jos galggaš oažžut árrjalaš hálddašeami, de fertejit sihke Sámediggi ja NBR searvvahuvvot ođđasis organiseremii. Ráđđi čujuhii ahte boazodoallu vuoittahallá areáladohtadanáššiin.

Sámediggeráđđi válđdii ovdan maiddái man deatalaš sámi eanadoallu lea sámi kultuvrii ja vurddii ahte ministtar eanet searvvahivčče Sámedikki dalle go doaibmabijut eanadoallosuorgái álggahuvvojit sámi guovlluin.

Ministtar lei ovttaoavivis Sámedikkiin dainna go dat vuorjašuvvá dainna go boraspiret dagahit vahágiid eanadollui ja boazodollui. Sámediggeráđđi čujuhii erenoamážit daid hástalusaid maid boraspiret dagahit máttasámi guovlluin.

Eanadoallu

Sámediggerádis lei čoahkkin Finnmárkku boanddaidservviin jagi 2013 eanadoallošiehtadallamiid birra 24.9.2012. Sámediggeráđđi deattuhii man deatalaš lea sihkkarastit gánnáhahttivuođa eanadoalus ja sihkkarastit rekrutterema eanadollui. Čoahkkimis sohppojuvvui ahte ánggiruššat viidáseappot árktalaš eanadoaluin. Ságastuvvui maiddái boraspirehástalusaid birra.

Ánggiruššansuorgi: Geasuheaddji báikegottit

Mihttomearri

- Geasuheaddji ja eallinnávccalaš sámi báikegottit

Oassemihttomearit

- Mánngabealat ealáhuseallin geasuheaddji bargosajiiguin nuoraid várás, main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuohta
- Eanet fárren sámi guovlluide mii váikkuha eallinnávccalaš báikegottiide
- Eanet bargosajit nuoraide main lea buorre gelbbolašvuohta

Strategiijat

- Lagat ovttasbargu gielddaiguin
-

Sámediggeráđđi searvvai 1.10.2012 Deanus ealáhuseallima diehtujuohkinčoahkkimii. Seminára dollojuvvui eahkedis ealáhuseddilliide ja vejolaš ásaheddjiide Deanu gielddas. Deanu gielddas ja Innovašuvdna Norga ledje maiddái ovddastuvvon čoahkkimis. Válđoáigumuššan lei fitnodagaid ja sierra ruhtadanortnegiid čalmmusteapmi. Čoahkkin lágduvuvui ovttasráđiid Deanu ealáhusservviin ja Sis-Finmmárkku ovddidanservviin.

- Árrjalaččat váikkuhit ahte ásahuvvojit dakkár bargosajit nuoraid várás, main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuohta
- Ovddidit kulturdeavivvansajiid
- Nissonolbmot ealáhushutkin

Sámediggi lea golggotmánus searvan nissonkonferánsii ”Frodig fokus på Finnmark”, mas vuolit namman lei “fápmu ja mánngabealatvuohta”. Konferánsa ulbmilin lei ovddidit nissonkonferánsa ođđa diehtoarenan ja ođđa fierpmádaga ásaheapmái mii váikkuhivččii servodatovddideami, movttiidahtášii ahtanuššama, innovašuvvna ja fitnodatovddideami.

- Viiddidit dan ortnega ahte oahppaloanat vuoliduvvojit geasuhan dihtii nuoraid dakkár bargosajiide main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuohta

Áŋgiruššansuorgi: Kulturealáhusat

Mihttomearri

- Eanet bargosajit sámi kultur- ja kulturvuđot ealáhusain

Oassemihttomearit

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat
- Iešráhkaduvvon gálvvuide ja eará dáidda- ja kulturbuktagiidda buoret johtu
- Rekrutteren duodjealáhussii
- Vásáhusturisma mii deattuha sieivavuoda ja jáhkehahttivuoda

Strategiijat

- Buoridit gánnáhahttivuoda kultur- ja kulturvuđot ealáhusain
- Buoridit fitnolašvuoda ja gávppálašvuoda sámi kulturealáhusain
- Vuoruhit fidnoahppiortnega ja ovddidanbarggu duodjealáhusas

Áŋgiruššansuorgi: Ođđahutkan, dutkan ja árvoháhan

Mihttomearri

- Eanet ođđahutkammat sámi servodat- ja ealáhuseallima vuodul

Oassemihttomearit

- Eanedit hutkama, ovdáneami ja ođasmahttima dutkan- ja ovddidandoaimmaid bokte
- Eanet buvttlašlájat
- Eanet dutkandoaimmat ealáhuseallimis sámi guovlluin

Strategiijat

- Movttiidahttit oassálastiid ovttasbargat
- Buoridit gelbbolašvuoda márkan- ja buvttaovddideamis
- Buoridit gánnáhahttivuoda ja fitnolašvuoda
- Doarjut árijalaš ovddidanbirrasiid sámi guovlluin

Sámediggeráđđi lea 11.10.2012 searvan čoahkkimii ovttas VRI Finnmárkkuin. Dat lea guovddázis mángga miellagiddevaš proseassas Finnmárkkus, masa Sámediggi maid searvá. Foresight Finnmark(scenarioutvikling) lea reaidu man bokte oččodit vejolaš boahhteáiggi govaid ja ovdánanjođu. VRI Finnmárku lea maiddá guovddázis láchčime ealáhushutkama buorideami ja ásaheaddjičovvoleami oktavuodas, maiddá ealáhushutkama ja Inkubator Nord oktavuodas. Beliin lea oktasaš mihttomearriin dat ahte movttiidahttit eanet ahtanuššama Finnmárkkus, ja áigot ovttas geahčedit mainna lágain ealáhushutkama sáhtášedje váikkuhit dán oktavuodas. Sámediggeráđđi ja VRI Finnmárku áigot doallat ođđa čoahkkima 15.11.2012 gos guorahallat ovttasbarggu viidáseappot.

- Ovttasbargat dutkanbirrasiguin main lea gelbbolašvuodta sámi ealáhusain
- Ovttasbargat Innovašuvdna Norggain eanedan dihtii hutkama sámi guovlluin

Áŋgiruššansuorgi: Gealbudeapmi ja ođđaálggaheamit

Mihttomearri

- Eanedit álggahemiid sámi guovlluin

Oassemihttomearit

- Buoret gelbbolašvuodta ealáhusain
- Eanet ođđaálggaheamit
- Eanet ealáhushutkan

Strategiijat

- Fállat álggahanoahpu ja čuovvoleami
- Ávžžuhit joatkkaskuvllain vuoruhit ealáhushutkama skuvllas
- Fállat gealbudandoaibmajuid
- Gealbudandoaibmajut heivehuvvon sámi lotnolasealáhusaide

9 Regionánaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid lámčimiin nu ahte sámi álbmogis alccesis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Ulbmil

Váldomihttomearri

- Árijalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihttomearri

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin.

Strategiijat

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagiieldaiguin
- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat
- Árijaleappo rolla giieldaid ektui
- Ollislaš politihkka giieldaid ektui
- Árijalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima

10 Sámiid ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš beliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat. Rájáid rastá bargu dahkkojuvvo earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui mat gusket ON:ii, Davveguovlopolitihkkii, Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barents-ovttasbargui, Davviriikkalaš ovttasbargui, Árktalaš ovttasbargui, Interreg:ii ja EO:ii.

Ulbmil

Váldomihttomearri

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštusaid riikkaidgaskasaččat.

Oassemihttomearri

- Buot álbmotjoavkkuin ja goappašiin sohkabeliin davviguovlluin ovttárvosaš ovttaseallin ja ovdánanvejolašvuodát.
- Viiddis ovttasbargu sámiid gaska riikarájaid rastá
- Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttaráđiid eará riikkaidgaskasaš bargguin
- Riikkaidgaskasaš álgoálbmotriekteovdáneapmi lea buorránan

Strategiijat

- Davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš barggu bokte nannet sámi iešmearrideami.
- Váikkuhit davviguovloovddideapmái nu ahte sámiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga ovddideapmi nannejuvvošii.
- Nannet Ruošša beale sámiid dili.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda.

Biologalaš mánggabealatvuoda konvenšuvnna 11. oasálaščoahkkin
 Sámedikki hálddahus lea searvan Norgga delegašuvnna lahttun ON konvenšuvnna vuollásaš 11. biologalaš mánggabealatvuoda oasálaščoahkkinii. Sámediggi searvvai maiddá konvenšuvnna forumii álgoálbmogiid ja báikkálaš servodaga ektui. 11. čoahkkima fáddán lei váldoáššis ovdal mearriduvvon konvenšuvdnateavsttaid heiveheapmi ja čuovvoleapmi. Sámediggi čuovui váldoáššis konvenšuvnna 8j artihkkala, ja Nagoyaprotokolla artihkkala 10(c), meannudeami mat goappašat guoskaba álgoálbmogiid árbedieđuide. Earret eará vuoruhuvvojedje doaibmabijut maid stáhtat berrejit álggahit heivehan dihte artihkkala 10(c). Doaibmabijuin mat vuoruhuvvojedje dán vuoru evttohuvvo, ahte ceavzilis árbevirolaš geavahus heivehuvvo nátionála strategiijain ja plánain, báikkálaš álgagat heivehuvvojit artihkkalii 10(c), ja dasto dovdáhuvvojit vuogit movt heivehit artihkkala 10(c).

Máilmmiviidosaš oktiordnenjoavku (GCG)

Máilmmiviidosaš oktiordnenjoavku (GCG) doalai vidát čoahkkima Chiang Mai nammasaš báikkis Thaeatnamis golggotmánu álggus dán jagi. Doppe ságastuvvui boahhteáiggi vejolaš strategiijaid birra movt váikkuhit ON álgoálbmogiid 2014 máilmmikonferánsa proseassa. Dasto ságastuvvui ráhkkaneamiid birra mat gusket máilmmiviidosaš ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsa čadaheapmái Áлттás 2013:s. Juohke álgoálbmotguovlu muitalii maŋimuš ovdáneami ja ráhkkaneamiid birra iežaset guovlluin mat guske máilmmikonferánsii. Guovllut Árttis, Asia ja Afrihká dollet iežaset ráhkkanančoahkkimiid 2012:s, go fas loahppa guovllut dollet iežaset ráhkkanančoahkkimiid ovdal njukčamánu 2013. Čuovvovaš GCG čoahkkin dollojuvvo Áлттás cuoŋománu 2013.

Árktalaš guovllu ráhkkanančoahkkin Nuuk:s

Árktalaš guovlu doalai ráhkkanančoahkkin ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsa ektui 23. - 24.10.2012. Sámiid ovddas serve Sámiráđi ja Sámi parlamentáralaš ráđi ovddasteaddjit, ja inuhtaid beales serve Ruonáeatnama ruovttustivrra ovddasteaddjit ja Inuit Circumpolar Council. Čoahkkima boadusin šattái čuovvovaš dokumeanta: Árktalaš julggaštus ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsa ektui 2014:s. Julggaštusas leat váldojuvvon ovdan fáttát nugo álgoálbmogiid iešmearridanriekti; vuoigatvuodát eatnamiidda, čáziide, resurssaide ja árbevirolaš eallinvugiide. Julggaštusas evttohuvvo lassiprotokolla ON álgoálbmotjulggaštussii, dainna áigumušain ahte nannet álgoálbmogiid iešmearridanrievtti ja vuoigatvuodaid eatnamiidda ja luondduressaide; doaibmabijut maid bokte nannet álgoálbmotrivttiid čadaheami; kultuvra, giella, oahppu ja dearvvašvuohta; álgoálbmogiid rájárastideaddji vuoigatvuodát, ja dasto doaibmabidjoevttohusat maiguin nannet ON barggu álgoálbmotvuoigatvuodaiguin. Geahča mildosa.

Olmmošvuoigatvuodaráđi 21. sešuvdna - álgoálbmotrievttit

Sámediggeráđđi searvvai olmmošvuoigatvuodaráđi 21. sešuvdnii, mii dollojuvui čakčamánu 2012 Genevas ja fáddán ledje álgoálbmotrievttit. Sámediggeráđđi searvvai maiddá Norgga delegašuvnna mielde ON odđa olmmošvuoigatvuodaid ja álgoálbmotrivttiid resolušuvnna šiehtadallamiidda.

Forum konferánsii 2012 Romssas

Sámediggeráđđi searvvai 9. – 10.10.12 Forum konferánsii 2012 Romssas: "Changing standards and practices - the same rights and peoples?" – álgoálbmotgažaldagaid birra heahteveahkis.

Sámediggeráđđi doalai sáhkavuoru ja lei paneladigaštallan Sámedikki ovddidanperspektiivva ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggu birra mii lea oassin konsultašuvnnain Sámedikki ja ráđđehusa gaska.

12 Sámi organisašuvnnat

Demokrátalaš servodat lea sorjavaš aktiivvalaš ja girjás organisašuvdnaeallimis. Sámi organisašuvnnat leat deatalaš oasálaččat sámi servodaga ovddideamis.

Váldomihttomearri

- Girjás sámi organisašuvdnaeallima bisuheapmi

Strategiija

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte láhčit diliid girjás organisašuvdnaeallimii

13 Ođđa áššiid almmuheapmi - čuovvoleapmi

Mo Sámediggeráđđi lea čuovvolan daid ođđa áššiid, mat almmuhuvvojedje dievasčoahkkima áššis 36/12.

Evttohus 1: Stuorat beroštupmi dasa ahte kártet ja bivdit deavuha ja geađgenjurjo

Sámediggeráđi áigumuš lea hálddašit njurjo guhkesáiggi ja ceavzilis perspektiivvas, mas maiddái deattuhuvvo iešguđet báikkálaš guollesurssaid ávkkástallanvejolašvuohta.

Ráđđi atná njurjo deatalaš resursan, man náhki sáhtta geavahit duojis (reaidduid, biktasiid ja činaid), birggu borramuššan ja buoiddi oljun/fuodarin. Go mearranjččehasat ja guolit hálddašuvvojit rivttes láhkai seamma guovllus, de leat posiitiiva láhkai nannemin ássama ja barggolašvuođa ávnnaslaš vuodá sámi riddo- ja vuotnaguovlluin.

Sámediggeráđđi ii oainne ahte stáhta bealis deattuhit dahje vuhtiiváldet báikkálaš ja historjjálaš gelbbolašvuođa dađe eanet njurjuid bivdimis, dutkamis ja hálddašeamis. Ráđđi oaivvilda ahte fidnobargit anášedje muddendoaimbajuid ollu eanet lobálažžan jus eiseválddit ráđđádalašedje báikegottiid olbmuiguin.

Sámediggeráđđi ja Guolástusdirektoráhtii čujuhan ahte maŋimus jagiid lea lassánan riikkaidgaskasaš beroštupmi geahčadit makkár váikkuhusat riddonjurjomáddodaga lassáneamis lea báikkálaš guollemáddodagaide. Kanadas ja Ruonáeatnamis, muhto maiddái dakkár riikkain go Ruotas, Danmárkkus ja USA:s, lea dát čuolbmačilgehus, njuorju ja eará riddoresurssat guorahallojuvvon lagabui. Earenoamážit Kanadas, gos leat deattuhan riddonjurjo vejolaš váldosivvan ollu guollemáddodagaid njiedjamii. Dát guorahallamat čájehit ollu ovttaláganvuodaid dainna ovdánemiin mii lea coages vuotnaguovlluin Finnmárkkus.

Luođuoluossa ja riddodorskemáddot leat máddodagat mat leat deatalaš ávkkástallanresursan ja leat mielde iešlágan ja deatalaš vugiin gáhttemin ealáhusa, ássama ja kultuvrra mearrasámi riddo- ja vuotnaguovlluin. Njurjo váikkuhusat dakkár guollemáddodagaide go dorskái ja lussii rittuin fuomášahtti láhkai vuotnaguovlluin, gos báikkálaš olbmot vásihit lassáneami njurjomáddodaga váttisvuohtan iežaset ealáhusdoaimmaheamis.

Sámediggeráđđi oaidná ahte Sturradikki dáhttu – go meannudii St.dieđ. nr. 46 (2009-2009) Norsk Sjøpattedyrpolitikk – lei uhcidit deavutmáddodaga lassáneami, juoga mii ii leat čađahuvvon. Deavutsállašat leat uhcon hui ollu maŋŋá 2009. Riddonjurjo sállašat leat 2007 rájes uhcon ja lassánan mearkkašmeahttumit 2010 rájes 2011 rádjai. Mii oaidnit ahte mánggaid jagiid eai leat leamaš sállašat mearriduvvon eriid ektui. Ráđđi lea evttohan lasihit buhtadusortnega vai riddonjurjosállašat lassánit.

Sámediggeráđđi lea maid váldán dán gažaldaga ovdan Guolástusdirektoráhtain, ahte lasihit dutkama ja máhttodási deavut- ja geađgenjurjomáddodaga birra.

Evttohus 2: Sátnegirjjit jienain

Dat ahte oazžut jiena oassin digitála sátnegirjjiide, lea Sámedikki ja Romssa universitehta Divvunjoavkku ovttasbargoprošakta. Prošakta lea juo buvttadan geahččalanveršuvnnaid davvisámegiela hállansyntesas. Boahte lávki lea viežžat fáaldaga dakkár čovdosiidda ahte rahpat

geavaheaddjiprográmmaid, ja go dát lea sajis, de hállansyntesa fargga dahkkojuvvo oassin digitála sátnegirjjiin. Seamma vuohki galgá geavahuvvot julevsámegielas ja lullisámegielas, muhto dáid gielaide várás ferte ain bargat hállansyntesa ovddidemiin.

Evttohus 3: SANKS fáladat lullisámi guovllus

Departemeanta lea bargan spesialistadearvvašvuodábálvalusa iešguđet nationála doaimmaid systematiseremiin ja doaimmajuogademiiguin. Doaimmajuogadeamit muddejuvvojit dál Láhkaásahusa nr 1706 vuodul buohcciviesuid dohkkeheami, universitehtabuhcciidviesu namahusa geavaheami ja spesialistadearvvašvuodábálvalusa nationála bálvalusa birra. Láhkaásahusa vuodul juogaduvvojit nationála doaimmat nationála dikšunguovddázin (dávjá fágaovddidanguovddázat). SÁNAG doaimma ja rolla ii leat árvvoštallojuvvon dán láhkaásahusa vuodul. SÁNAG doaimmá dál sihke dikšunguovddázin ja gealboguovddázin.

Davvi dearvvašvuohta RHF lea Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemantta ovddas háhkan iešárvoštallama Sámi nationála gealboguovddázis- psyhkalaš dearvvašvuodasuodjalus (SÁNAG)- dainna áigumušain ahte árvvoštallat mo bargamušat fuolahuvvujit ja árvvoštallat ovdánansárgosiid. Sámediggi lea Davvi Dearvvašvuođa vuodul leamaš mielde čoahkkimis ovttas Davvi Dearvvašvuođain, Finnmárkku Dearvvašvuođain ja SÁNAG:in mas fáddá lei árvvoštallat SÁNAG rolla nationála gealboguovddázin psyhkalaš dearvvašvuodas sámi álbmoga várás. SÁNAG lea čadahan 3-jagáš prošeavtta nationála klinihkalaš bálvalusaid ovddideami birra olggobealde Finnmárkku. Dán prošeaktaáigodagas leamaš ásahuvvon kantuvrrat Snoasas, Ájluovttas ja Oslos. Lea maid addojuvvon fáladat márkasámi guovllus Mátta-Romssas - Davit Nordlánddas. Prošeaktaáigodat lea dál nohkan.

Čoahkkimis digaštallujuvvui SÁNAG viidáset ovdánansárggus, earret eará galgá og ja mo galgá SÁNAG muddejuvvo Láhkaásahusa nr. 1706 vuodul buhcciidviesuid dohkkeheami, universitehtabuhcciidviesu namahusa geavaheami ja spesialistadearvvašvuodábálvalusa nationála bálvalusa birra. Sámedikki bealis čujuhuvvui sámi buhcciid vuoigatvuođaide dásseárvosaš bálvalusii. Eaktun dasa lea nationála fáladat, ja danne ii sáhte Sámediggeráđđi dohkkehit dan ahte SÁNAG nationála rolla klinihkalaš dikšunbálvalusat heaittihuvvo dahje ráddjejuvvo. Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu láchit dasa ahte SÁNAG dikšunfáladat psyhkalaš dearvvašvuodas sámi buhcciide olggobealde Finnmárkku, jotkojuvvo. Danne lea Sámediggeráđđi bivdán čoahkkima Dearvvašvuođa - ja fuolahusdepartemanttain SÁNAG nationála rolla birra. Sámediggeráđđi áigu maiddái konsultašuvnnain bargamušdokumeanttaid birra 2013 várás bivdit ahte dat fuolahuvvo.

Evttohus 4: Doarjja romálbmogii

2012 geasi lea romálbmot Norggas ožžon stuorra fuomášumi. Rom-álbmoga dilli lea muhtun muddui čilgejuvvon. Mii dáidit diehtit eanet sin dili birra ja sin historjja birra dál go ovdal geasi, mii lea buorre. Dađibahábut leat mii 2012 geasi vuosttažettiin ožžon ovdan Norgga olbmuid vaši ja givssideami romálbmoga vuostá, ja dat balddiha. Dat lea dáhpáhuvvan neahas ja njuolga deaivvadeamis. Sámediggeráđđái dát bovttii oahpes dovdduid, dovdduid mat čatnasit vealaheapmái, vuoigatmeahttuvuhtii ja dorvvuhisvuhtii. Dakkár dovdu ahte ii leat doarvá buorre dán servodahkii. Lihkus lea dilli min ektui buorranan.

Sámediggeráđđi háliida dainna lágiin dovddahit iežame doarjaga romálbmogii, sin vuoigatvuođaide ja sin olmmošárvi. Riikkaidgaskasaš minortehtasuodjalus lea vuodđuduvvon eahpevealahanprinsihppii ja prinsihppii ahte oazžut seamma meannudeami. Sámediggeráđđi diehtá ahte seamma meannudeapmi dávjá gáibida earalágan doaimmabijuid go dat mat guske Norgga álbmogii muđui. Sámediggeráđđi diehtá maiddái ahte ollu mearrideddjiide dán lea váttis čađahit.

Ráđdehusas dat lea ovddasvástáduš das ahte romálbmoga vuoigatvuođat eai rihkkojuvvo ja ahte sii eai vásit vealaheami. Iežamet vásáhusaid vuodul mii rávvet Ráđdehusa doalahit buori gulahallama romálbmogiiin. Sámedikki presideanta lea ovdal dán geasi dovddahan man deatlaš dat lea ahte eiseválddit guldalit álbmogii nu ahte gullet maid sii háliidit ja guđe čovdosiid sii ieža evttohit. Sámediggi sáhtta áinnas juogadit iežamet vásáhusaid dán suorggis jus sii háliidit.

Buot olbmui Norggas lea ovddasvástáduš árvvusatnit nuppiid. Danne lea dat mii lea daddjojuvvon romálbmoga birra, heahpat buohkaide geat ássat Norggas. Dat lea erenoamáš heittot go dát čuočá olbmuide geat ássat geafivuodas.

Ollu givssideapmi mii lea bohtán ovdan romálbmoga vuostá, lea bohtán neahttamearkašumiid bokte ja sosiála mediain. Sámediggeráđđi háliida fuomášahttit doaimmaheddjiid rolla ja ovddasvástádusa go guoská kommeanttaide ja cealkámušaide mat almmuhuvvojit sin neahttaaviissain. Sámediggeráđđi lea ieš oaidnán mo sámi álbmot lea vásihan vealaheami neahtas. Mii fertet dávjá váldit ovddasvástádusa dain dáhpusain maid ovttaskas olbmot leat vuolgahan. Mii fertet maid bealuštit dan ahte mii oažžut vuoigatvuodaid mat eanetlohkoálbmogis leat juo. Dávjá fertetit ovttaskas olbmot váldit ovddasvástádusa ja dustet vealaheami ja váldit oktavuodá doaimmaheddjiiguin. Ovttaskas olbmui lea stuorra ovddasvástáduš hállat olles álbmoga ovddas.

Sámediggeráđđi lea ovtta mediaid ovddasteddjiiguin oassálastán álbmogasbargui neahttavealaheami vuostá dan vuodul maid mii buohkat leat vásihan earret eará romássi geažil ja vealaheami geažil sápmelaččaid vuostá. Mii navdit dat lea vejolaš dán eastadit álbmogin. Dađibahábut leat eatnašat mis šaddan veaháš immuna eahpegovttolaš vaši vuostá. Seammás mii galgat árvvusatnit dan ahte ollugat eai leat dan šaddan. Mađe eanet mii hárvjaniid dakkár cealkámušaide, dađe garraseappot mii šaddat servodahkan. Sámediggi lea gearggus eastadit dan.

Evttohus 5: Sámi Mánáid-tv – sáddenáigi, viidodat ja Kaptein Sabeltann sámegillii

Sámediggeráđđi lea duhtavaš dainna go NRK Sápmi dál viiddida Sámi Mánáid-tv sáddenáiggi. Sámi mánáid mediafálaldat lea hui deatalaš ássi Sámediggeráđđái, ja dasa guoski ássiid lea Sámediggeráđđi mángii váldán ovdan Kulturdepartemeanttain ja NRK Sámiin.

Filmmaid ja ráidduid dubben lea mielde čalmmustahttimin buot sámi gielaide. Mánáidfilmmaid dubben sámegillii lea buorre vuohki addit mánáide mediafálaldaga sámegillii. Lea deatalaš ahte maiddái sámi mánát ožžot fálaldaga iežasat gillii go guoská bivnnuhis ja oahpes filmmaide ja ráidduide mánáid várás.

Sámediggeráđđi áigu čuovvolit ássi NRK Sápmi ektui dakkaviđe go oažžu vejolašvuoda, Kulturdepartemeantta ektui ja Sámi prográmmaráđi lahtuid bokte.

Evttohus 6: Árbevirolaš sámi biepmoreiden ferte sihkkarasttot

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis evttoheddjiin Rolf Johansen NSR bealis, das ahte biergguid ja guliid áibmogoikadeamis lea guhkesáiggi árbevierru seailuheamis biepmu sámi guovlluin.

Guliid ja biergguid goikadeapmi dahkkojuvvo ain viidát, ja dáidá leat boarráseamos eanemus árbevirolaš vuohki seailuhit guoli ja bierggu sámi guovlluin. Dat goikadanvuogit ja čuohppanvuohki mii dás geavahuvvo, lea ilbman buolvvaid vásáhusaid ja hutkama bokte. Biergo- ja guollegoikadeapmi lea čađahuvvon duháhiid jagiid ja dan ferte dalle atnit dakkár vuohkin maid sáhtta fievrridit viidáseappot dálá máhtu vuodul.

Biepmobearráigeahču váldobargun lea sihkkarastit olbmuide oadjebas biepmu, juoga mii Sámediggeráđi mielas maid lea deatalaš. Biepmobearráigeahčču oaidná biergguid ja guliid áibmogoikadeapmi posiitiivan, muhto bearráigeahčču lea EES-šiehtadusa vuodul geatnegahttojuvvon čuovvolit EES-njuolggadusaid daid buktagiid buhtisindoallama ja gieđahallama birra, mat galget geavahuvvot borramuššan olbmuide. Dat njuolggadusat maidda dás čujuhuvvo, gustojit buot gávpebuktagiida. Iežas atnui oažžu ain áimmuiin goikadit bierggu ja guoli nu mo ovdal ge leat dahkan.

EES-njuolggadusaid vuodul galgá buot biergu ja guolli mii vuvdojuvvo borramuššan olbmuide – maiddái dat buktagat mat galget áibmogoikaduvvot – buvttaduvvot dohkkehuvvon lanjain. Go varasbuktagiid čuhppet, de biddjojuvvojit sierra gáibádusat sihke gieđahallamii ja buvttadeapmái.

Áibmogoikaduvvon bierggu ja guoli buvttadeamis leat dás evttohuvvon guokte sierranas čovdosa. Nubbi lea ahte norgga eiseválddit ohcet luvvema EES-njuolggadusain mat gustojit áibmogoikaduvvon bierggu ja guoli buvttadeapmái. Nubbi čovddus lea láhčit namuhuvvon buktagiid buvttadeapmái dakkár lanjain mat duhtadit dálá njuolggadusaid biepmobuvttadeami várás.

Dat proseassa ahte oažžut norgga eiseválddiid ohcat luvvema EES-njuolggadusain lea áibbas vejolaš, muhto sáhtta váldit guhkes áiggi oažžut ášši meannuduvvot, seammás go boadus lea hui eahpesihkar. Nubbi čovddus ahte iešguđet ruhtadančovdosiid bokte sáhttit váikkuhit dasa ahte sii geat háliidit buvttadit áibmogoikaduvvon bierggu ja guoli viidáset vuovdima várás, sáhttet dan dahkat dohkkehuvvon buvttadanlanjain. Okta čovddus sáhtta leat ahte geavahit buvttadancontaineriid mat duhtadit buot buvttadan- ja birasgáibádusaid. Containeriin lea sihke sanitearaltnja (riššu, hivsset ja duolvačáhcebohcci), gievkkan, boradanlatnja ja buvttadanlatnja. Lassin gáibiduvvo čatnaseapmi el-fápmui, čáhcai ja vejolašvuohta luoitit eret duolvačázi. Dakkár buvttadancontainer máksá dál sullii 150 – 200 000 ru.

Go guoská guolleogikadeapmái, de lea Sámediggeráđdi ovdal dadjan ahte mii áigut leamen mielde láhčit viidáset sihkar biepmobuvttadeapmái kulturvuđot áibmogoikadeami vuodul. Sámediggi searvá oktasaš ruhtadeapmái eará oassálastiiguin geain leat dohkkehuvvon buvttadanlanjat (container). Dát guoská maiddá biergguid áibmogoikadeapmái.

Evttohus 7: Čuovvolit árvvoštallanraportta Gáldu birra

Sámediggeráđdi áigu čuovvolit árvvoštallanraportta Gáldu birra sihke dakko bokte ahte addit cealkámuša dasa ja čuovvolankonsultašuvnnaid bokte departemeanttain. Sámediggeráđdi oaidná imašin dan go árvvoštallanraportta orru mannamin áibbas eará guvlui go dat ovdáneapmi mii dáhpáhuvá olmmošvuoigatvuodaguovddáža nátionála ásašus olmmošvuoigatvuodaid várás (NI), gos dál ohcet čovdosa mii lea lagat nu gohčoduvvon Paris-prinsihpaid sorjjasmeahtunvuoda ja iehčanasvuoda birra. Sámediggeráđdi áigu viidáset barggus geahčadit dán guokte proseassa oktavuodas.

Evttohus 8: Lullisámi álbmot ja Sámi álbmot Sáččas fertejit beassat fárrui ealáhusovddidandoarjagiid doaibmaguvlui – SED guvlui.

Sámediggi bidjá vuodđun guokte prinsihpa ealáhusovddideami doarjagiid várás; 1) doaibmaguovllu vuodul (SED-guovlu) ja 2) dan doahpaga vuodul ahte sámi kulturealáhusat leat miehtá riikka ja boazodoalu lassealáhusaid vuodul.

Sámedikkis lea dakkár prinsihppa ahte ruđat ealáhusovddideapmái eai galgga addojuvvot čearddalašvuoda vuodul, danne ii leat daddojuvvon mihkkege 2012 bušeahtas mii čujuha sámi álbmogii namuhuvvon geográfalaš guovllu siskkobealde.

Buohkat geain leat proševttat olggobealde doaibmaguovllu ja mat gullet doahpagii sámi kulturealáhusat ja boazodoalu lassealáhusat miehtá riikka, sáhttet ain ohcat ja oažžut doarjaga, maiddá sámi álbmot Sáččas ja Leangáviikka gieldda ja lullisámi álbmot.

Sámediggeráđdi čujuha maiddá dasa ahte SED-guovlu lea 2012:s viiddiduvvon 5 odđa suohkaniin; Sálát, Báhcavuotna, Gállá, Skiervá ja Ráisa. Dat mearkkaša ahte Sámediggi dál sáhtta veahkehit smávva báikegottiid ealáhusovddideami mealgat stuorat geográfalaš guovllus go ovdal.

Evttohus 9: Sámi gáiddusoahpahus – dárbu natitonála gealboguovddáži?

Sámi oahpahus gáiddusoahpaha bokte lea ođasmahttojuvvomin.

Bargu lea vuodđuduvvon juolludusreivii Máhttodepartemeanttas Oahpahusdirektoráhtii 2012:s.

Nordlandsforskning lea ovttas Norut Alta:in Oahpahusdirektoráhta ovddas kárten gáiddusoahpahusa sámegeielas. 20 skuvlla dahje resursaguovddáža addet dál gáiddusoahpahusa. Prošeavtta ulbmil lea háhkat vuodu ođđa strategijai sámi gáiddusoahpahusa várás. Prošeavtta bohtosat galget leat veahkkin ođđa strategijai sámi gáiddusoahpahusa várás. Ođđa strategijaplána galgá evttohit iešguđet vugiid mo čoavdit gáiddusoahpahusfálaldaga ja mo hospiteren berre lágiduvvot. Dat mihttomearri ahte galgá leat nu ovttárvosaš fálaldat go vejolaš, galgá lea vuodđoeaktun plánabarggus. Dat galgá sihkkarastit kvaliteitiiva buori ja dásseárvosaš oahpahusfálaldaga dábálaš oahpahusvugiin sámegeielas gáiddusoahpahusa bokte oktan hospiteremiin/čoahkkanemiiguin.

Oahpahusdirektoráhta lea ovddidišgoahtán bajimus strategijaplána sámi gáiddusoahpahusa várás. Plána galgá leat gárvvis gaskkamuttus guovvamánu 2013. Guokte joavkku leat ásahuvvon main leat iešguđet rollat plánabarggus, bargojoavku ja referánsajoavku. Sámediggi lea mielde bargojoavkkus.

Evttohus 10: Diehtujuohkkin sámegeiela oahpahusa vuoigatvuodaid birra

Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat doaimbajuid mat buoridit diehtujuohkima vuoigatvuoda birra oahpahussii sámegeielas ja sámegeilli vuodđooahpahusas. Ráđđi áigu árvvoštallat man viiddes diehtujuohkima mii háliidit, leat go ruđat dasa ja resursageavaheami eará doaimbajuid ektui.

Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus Oslo gielddain, ja gielddaiguin mat ožžot guovttegielatvuodarudaid, muhto sámi váhnemat ja mánát ássat miehtá riikka.

Raporttas 1/2012, Sámi logut mitalit 5, boahtá ovdan ahte lea leamaš mearkkašahhti stuorra eretfáren dáža-sámi guovllugielddain Norgga gávpogiidda. Dás leat váikkuhusat gávpotgielddaid fálaldagaide sámi álbmogii, ja dát gielddat fertet láchit ja implementeret sámi kultur- ja giellafálaldagaide sin almmolaš bálvalusfálaldagaide. Jus galggaš juksat buohkaid, sámi váhnemiid ja mánáid ja buot gielddaid, de dárbbasa Sámediggi ovttasbarggu báikkálaš, regionála ja nationála eiseválddiiguin.

Oahpahusdirektoráhta neahtasiiddus lea diehtujuohkingihpa sámi oahpahusa birra – vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát, geahča

http://www.udir.no/Upload/Brosjyrer/5/Samisk_brosjyre_04.06.10.pdf?epslanguage=no. Sámedikki neahtasiiddus lea leaŋka dán gihppagii.

Evttohus 11: Deanuláhka berre meannuduvvot Sámedikkis

Sámediggeráđđi čujuha dasa ahte ášši deanulága birra lea jo meannuduvvon Sámedikki dievasčoahkkimis áššis 24/10:

”Sámediggi konstatere ahte láhkaásahus lea maiddá vuodđuduvvon deatnoláhkii (geassemánu 23. b. 1888 guolástusas birra Deanujogas). Sámediggi čujuha ahte konsultašuvnnaid bokte láhkaásahusa birra lea sohppojuvvon ahte ávnnaslaš sisdoallu deatnolágas galgá biddjojuvvot finnmárkkuláhkii ođđa 28. paragrafan, seammás go bivdu stákkuin nannejuvvo lágain. Láhkaásahusa ráhkadeami ferte danne geahččat fárrolaga rievdadusain finnmárkkulágas, vaikko dat formálalaččat čuovvoluvvo guovtti sierra proseassain. Sámediggi vuordá ahte dát láhkarievdadus ovddiduvvo Stuorradiggái giđđat 2011.”

Gažaldat láhkastruktuvrralaš rievdadusa birra Deanulágas Fimmárkkuláhki lea dalle meannuduvvon dievasčoahkkimis oassin evttohusas láhkaásahusa birra Deanučázadaga báikkálaš hálddašeami birra.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Egil Olli, áššejodiheaddji	Aili Keskitalo
		Randi A. Skum
		Geir Tommy Pedersen
2	Aili Keskitalo	
3	Willy Ørnebakk	Silje Karine Muotka
		Geir Tommy Pedersen
		Trond Are Anti
	Willy Ørnebakk	
4	Geir Tommy Pedersen	Egil Olli
		Willy Ørnebakk
	Geir Tommy Pedersen	
5	Randi A. Skum	Egil Olli
		Willy Ørnebakk
	Randi A. Skum	
6	Per Andersen Bæhr	Silje Karine Muotka
		Geir Tommy Pedersen
		Mathis Nilsen Eira
	Per Andersen Bæhr	
7	Berit Marie P. Eira	Silje Karine Muotka
8	Olaf Eliassen	Geir Tommy Pedersen
		Aili Keskitalo
	Olaf Eliassen	
9	Láilá Susanne Vars	Trond Are Anti
		Silje Karine Muotka
	Láilá Susanne Vars	
10	Anne Helene Moeng Saari	Trond Are Anti
	Anne Helene Moeng Saari	
11	Marianne Balto	Trond Are Anti
		Geir Tommy Pedersen
		Silje Karine Muotka
	Marianne Balto	
12	Ronny Wilhelmsen	Silje Karine Muotka
		Randi A. Skum
	Ronny Wilhelmsen	
13	Vibeke Larsen	
14	Kristina Indianna Sara	
15	Odd Iver Sara	
16	Ellinor Marita Jåma	Mariann Wollmann Magga
		Berit Sara Oskal Eira
	Ellinor Marita Jåma	
17	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
18	Mariann Wollmann Magga	
19	Vibeke Larsen	
20	Láilá Susanne Vars	
21	Ellinor Marita Jåma	
22	Ann-Mari Thomassen	
23	Aili Keskitalo	
24	Ellinor Marita Jåma	

25	Geir Tommy Pedersen	
26	Vibeke Larsen	
27	Willy Ørnebakk	
	Egil Olli, áššejodiheddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadiedáhusa áigodagas 15.09. - 09.11.12 diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.11.12 dii. 12.00.

Ášši/Sak DC 046/12

Gažaldagat Sámedikkeráđđái Sámedikki čoahkkinnortnega § 11 vuodul

Arkiiva Arkiiváššennr.
SF- 12/5394

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.12 dii.15.00

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Gažaldagat ja vástádusat

Gažaldat 1, Árras Jarle Jonassen, NSR:a sámediggejoavku

Lea gullon ahte Saemien Sijte ruhtadeapmi galgá sirdojuvvot viessoláigoruhtadeamis kulturdepartemeantta bušehtii. Lea go sámediggeráđđi ožžon dieđu dan birra, ja leat go leamaš ságastallan kulturdepartemeanttain dakkár ruhtadeami birra? Mii lea ášši stáhtusa ja goas sáhttit vuordit ahte ruhtadeapmi čielgá?

Sámediggeráđi vástádus 1. gažaldahkii

Sámediggeráđđái lea oahpis ahte NRK Sápmi dieđihii ruovttusiiddustis dan ođđasa ahte Ráđđehus áigu ruhtadit ođđa nationála lullisámi kulturguovddáža Snoasai, ja ahte ruđat gaskal 200 ja 250 miljon ruvnnu galget váldojuvvot Kulturdepartemeantta bušeahtas. Dán ođđasa leat mii váldán ovdan Kulturdepartemeanttain. Kulturdepartemeantta vástádus lea ahte sii barget dainna áigumušain ahte dát prošeakta galgá ovddiduvvot Stuorradiggái ja meannuduvvot dábálaš huksenprošeaktan viessoláigoortnega vuolde. Ráđđehusa evttohus ovddiduvvo Stuorradiggái áramusat 2014 bušeahta meannudeami oktavuodas. Gažaldat boazodoallohállddaha láigodili birra ii leat vel čovdojuvvon.

Gažaldat 2, Árras, NSR:a sámediggejoavku

Mii lea Nuortasámi musea dilli dál? Goassášii lea ráhpan plánejuvvon?

Sámediggeráđi vástádus 2. gažaldahkii

Mii leat doallan čoahkkima sierra oasálaččaid gaskka, nugo Kulturdepartemeantta, Ođasmahttin-, hállddahas- ja girkodepartemeantta, Sámedikki, Stáhta huksenfitnodaga, Deanu ja Várjjaga Museasiidda ja Nuortasámi musea gaskka huksenprošeavtta birra golggotmánu 23. b. 2011 Njávdamis, gos guorahalaimet prošeavtta stáhtusa.

Huksenprošeakta:

Musea bealis leat ráhkadan listta spiehkastagaid/váilivuodaid birra. Soabaimet ahte Stáhta huksenfitnodat geahčada daid ja kommentere daid mearkkašumiid mat leat boahtán museas. Stáhta huksenfitnodat galgá vástidit midjiide dán birra boahhte čoahkkimis mii lea plánejuvvon dollojuvvo juovlamánu 7. b.

Eaiggátvuohta:

Stáhta huksenfitnodat ovdan buvttii guokte molssaeavttu viessoláigošiehtadusmállen. Prinsihpalaš erohus molssaeavttuid gaskka lea nu ahte molssaeavttu 1 (viessu viessoláigoortnegis) lea mielde huksensupmis ollásit vuodđun viessoláiggu rehkenastimii, gos fas molssaeavttus 2 (operamálla) livččii viessoláigu 0 ru. Sámediggi ja Deanu ja Várjjaga Museasiida leat dovddahan ahte molssaeaktu 2 livččii buoret. Stáhta huksenfitnodat lea čielggadeamen dán beali.

Čájáhusprošeakta:

Ollislaš huksenbušehtas lea várrejuvvon 4 miljon ru čájáhusbargui. Álbmotmusea lea bidjan čavga dálkkádatgáibádusa. Dálkkádatrusttet ja dohkálaš čájáhusskáhpát fertejit leat gárvásat, ja áinnas geahččalanduaimmas ovttá áigodaga ovdal go dávviriid sáhtta bidjat sisa. Sohppojuvvui ahte Stáhta huksenfitnodat geahččada gáibádusaid maid Norgga Álbmotmusea lea bidjan, ja ahte boahtte čoahkkimis buktet vástádusa dáidda.

Muđui čujuhit ahte Sámediggeráđis lea leamaš čoahkkin Deanu- ja Várjjaga museasiiddain, gos geahčadeimmet čájáhusplánaid. Soabaimet ahte plánaid ferte divvut danne go huksenproseassa lea maŋŋonan.

Plánejuvvon čájáhusa rahpandáhton lea meroštallojuvvon leat juovlamánus 2013. Bealit leat muđui soahpan ođđa čoahkkima mánnomolsumis skábma/juovlamánnu vai oazžut ođđa stáhtusa ja vuoddu viidáset doaimaplánii huksenprošeavtta gárvvisteami ektui.

Gažaldat 3, Áirras Kirsti Guvsam, NSR:a sámediggejoavku

Sámediggi meannudii sámi vuoigatvuodaid bioteknologiijalágas áššis 17/12.

Man láhkai lea sámediggeráđdi čuovvolan ášši mearrádusa?

Sámedikki dievasčoahkkin mearridii ahte Dan oktavuodas go bioteknologiijaláhka lea ođasmahttojuvvomin, lea hui deatalaš ahte ráhkkanahttojuvvu stuorát ášši dievasčoahkkimii. Goas mii sáhttit vuordit ahte dakkár ášši biddjojuvvu Sámedikki meannudeapmái?

Sámediggeráđi vástádus 3. gažaldahkii

Sámediggeráđdi diehtá ahte Dearvvašvuodadirektoráhta lea geigen iežas bioteknologiijalága árvvoštallama Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartementii 2011:s. Árvvoštallan galgá ovddiduvvot Stuorradiggái 2013 giđa. Ii leat mearriduvvon galgá go árvvoštallan ovddiduvvot Stuorradiggediedáhussan.

Sámediggeráđdi attii 2011:s cealkámuša nationála bioteknologiijastrategiijii. Dasa lassin lea Sámediggeráđdi bivdán čoahkkima Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanttain vai beassá fárrui prosessi dassážigo árvvoštallan ovddiduvvot Stuorradiggái. Sámediggeráđi árvvoštallama mielde lea deatalaš beassat fárrui prosessi nu árrat go vejolaš.

Sámediggeráđi árvvoštallama mielde lea ulbmillaš ovddidit ášši Sámedikki dievasčoahkkimii, maŋŋágo ášši lea ovddiduvvon Stuorradiggái 2013 giđa.

Gažaldat 4, Áirras Kirsti Guvsam, NSR:a sámediggejoavku

NSR diehtá ahte Sámi viessu Oslos ii leat vuodđudan oasusearvvi. Mo lea gulahallan leamaš gaskal Sámedikki ja Sámi viessu Oslos dán proseassas? Mo lea proseassa jurddašuvvon ovddosguvlui? NSR bivdá oazžut gihtii rieverlonuhusa gaskal Sámedikki ja Sámi viesu Oslos.

Sámediggeráđi vástádus 4. gažaldahkii

Sámediggeráđi mielas lea gulahallan Sámedikki ja Oslo sámi viesu searvvi gaskka leamaš ja lea buorre. Sámediggeráđdi lea leamaš mielas ahte ásahuvvo Sámi viessu Osloi oasusearvin. Jos nu galgá sáhttit dahkat, de fertejit dokumeanttat mat leat deatalaččat leat sajis, vai lea vuoddu Sámedikki mearrádussii. Dalle lea sáhka earret eará eaiggátbealis, geat galget leat eaiggádat oasusearvvis ja movt proseanttaid

mielde juohkit eaiggádiid gaskka, ja lea sáhka vuodđudusdokumeantta, oasusoamasteaddjišiehtadusa ja njuolggadusaid birra oasusoamasteaddjišiehtadusa ektui. Sámediggeráđđi lea ságasteamen servviin dán birra, ja dalán go báhpirat leat sajis meannuduvvo ášši. Oslo gielda ja Akershus fylkkagielda leat biehttan searvamis oasusearvvi eaiggádin.

Gažaldat 5, ÁrrasAnn-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

NSR lea fuolastuvvan Gaska-Norgga Sámeskuvlla boahteáiggi geažil
Lea go sámediggeráđis leamaš oktavuoha Máhttodepartemeanttain Gaska-Norgga Sámeskuvlla
boahteáiggi birra ja dan gelbbolašvuoda birra maid skuvla lea háhkan 1995 rájes?

Maid lea sámediggeráđđi jurddašan dahkat fuolahat dihtii Gaska-Norgga Sámeskuvlla
gáiddusoahpahušgelbbolašvuoda?

Sámediggeráđi vástádus 5. gažaldahkii

Sámediggeráđi mielas lea dehálaš ahte sámi ohppiin galgá leat kvalitehtalaččat buorre oahpahuš sámegeallii ja sámegeallas. Hui ollu oahppit ožžot sámegealloahpahuš gáiddusoahpahuš bokte. Dát guoská erenoamážit ohppiide lullisámi guovllus. Danin lea dehálaš ahte oahpaheddiin geat oahpahit gáiddusoahpahuš bokte, lea gelbbolašvuoda dán suorggis ja ahte oahpaheddiin ja ohppiin leat rusttegeat mat dárbašuvvojit, olahanmutter nu ahte oahpahuš doaima bures. Gaska-Norgga sámeskuvla lea háhkan buori gelbbolašvuoda dán suorggis. Ávkkástallan buoremus lági mielde dán gelbbolašvuodas mii lea gáiddusoahpahuš, de lea dehálaš ahte lea buorre ovttasbargu skuvllaid gaskkas gos leat lullisámi oahppit.

Mánnga oktavuodas lea Sámediggeráđđi digaštallan sámi ohppiid oahpahuš birra, maiddái gáiddusoahpahuš birra. Departemeanta lea bidjan Oahpahušdirektoráhta hábmet bajimus strategalaš plána sámi gáiddusoahpahušii. Sii leat vuodđudan bargujoavkku mii galgá bargat dánna plánain. Plána galgá leat gárvis majimustá guovvamánu 15. beaivvi 2013. Sámedikkis lea okta árras bargujoavkkus. Sámediggeráđđi áigu vuordit gitta plána lea gárvis ja geahččat makkár doaimabijut hábmejuvvojit dán plána ja mii ferte viidáseappot dahkkot gáiddusoahpahuš ektui.

Sámediggeráđđi áigu anjke deattuhit ahte gáiddusoahpahuš ii leat oahpahušmálla maid vuosttažettiin háliidit. Buoremus lea ahte oahppit ožžot oahpahuš báikkálaš oahpaheddiin. Muhto lea váttis oazžut dan áigái skuvllain gos leat unnán oahppit geat ožžot oahpahuš sámegeallas. Dalle lea gáiddusoahpahuš molssaaktu mii addá vejolašvuoda ohppiide oazžut devdojuvot iežaset rievtti oahpahušii sámegeallas.

Sámediggeráđđi oaidná ollu vejolašvuodaid Gaska-Norgga sámeskuvllas, dánna erenoamášgelbbolašvuodain maid skuvla lea háhkan gáiddusoahpahuš ektui ja gielladeaivvadeamiid lágideami ektui. Ráđđi lea bovdjuvvon searvat ovttasbarggu/ fierpmádaga ásahepmái, mas fokus lea guorahallat sámeskuvllaid boahteáiggi Mátavuomis, Snáasas ja Aarbortes. Sámediggeráđđi lea mearridan bidjat johtui proseassa Oahpahušdirektoráhtii ja Máhttodepartementii čalmustahttindihti vejolašvuodaid ja hástalusaid mat sámeskuvllain leat, ja de erenomážit Aarborte sámeskuvllas.

Gažaldat 6, Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Doaimabidjoplánat ja doaimaplánat čuovvleapmin sámediggedieđáhusa oahpahuš ja oahpu birra. Sámediggedieđáhusas oahpahuš ja oahpu birra ovddiduvvui čuovvovaččat sámi oahppi árgabeaivvi ektui:

Muhtun surggiin lea dárbašlaš álggahit posiitiiva sierradoaimmaid, jus galgá olahit ovttadássásašvuoda sámi ohppiide, vai sii ožžot seamma vejolašvuodaid go earát geavahit iežaset návccaid ja duohtandahkat iežaset áigumušaid, seammás go áimmahuššet iežaset kultuvrralaš identitehta ja giela.

Sámediggi áigu joatkit dien barggu ja ráhkadit sierra doaibmaplána mas árvvoštallat ja evttohit konkrehtalaš sierradoaimmaid mat galget nannet sámi oahppi beaivválaš dili skuvllas.

Lea go sámediggeráđdi árvvoštallan dan, ja goas ilbmá dakkár doaibmaplána?

Viidáseappot boahdá čuovvovaš ovdan dohkkehuvvon dieđáhusas:

Álbmotčoahkkimiin leat ožžon mánggalágan dieđuid ja oaiviliid. Eanas áššit gusket dihto doaimmaide maid sihke sámi nuorat ja rávisolbmot dáhtoše Sámedikki ásahit, oassin ollislaš oahpahaspolitihka ovddideamis. Sámediggeráđdi árvvoštallama mielde leat ollu dain evttohusain dakkárat maid sáhtášii bidjat sierra doaibman go mañitáiggis ráhkadit oahpaheapmái ja oahpahussii doaibmaplánaid.

Goas ilbmet dakkár doaibmabidjoplánat?

Dohkkehuvvon sámediggedieđáhusas daddjovuvvo maiddá ahte: Sámediggedieđáhusa čuovvoleapmin galgá ráhkaduvvot sierra doaibmaplána, ja buot sámegeielaide guoskevaš doaimmat ja strategiijat galget konkretiserejuvvon diekkár plánas.

Go lohká Sámedikki gielladieđáhusevttohusa – de das daddjovuvvo ahte ”Jahkásaš vuoruheamit ja doaibmabijut galget boahtit ovdan Sámedikki bušehtas ja jahkedieđáhusa boadusolaheamis.”

Mo áigu sámediggeráđdi čuovvolit dáid dieđáhusaid, lea go sierra doaibmabidjoplánaiguin main Sámediggedieđáhus oahpahusa ja oahpu birra dovddaha, vai lea go dakkár áigumušain maid gielladieđáhus evttoha? Doaibmabijut fertejit aŋkke boahtit oidnosii bušehtas, muhto ii go leat dieđáhusa doaibmabijuid konkretiseren maiddá dárbbalaš ja deatalaš oassi dan politihkalaš barggus masa dievasčoahkkin berre searvat plánaid ja doaibmabijuid vuoruheami meannudeami bokte?

Sámediggeráđi vástádus 6. gažaldahkii

Sámedikki oahpahasdieđáhusa 6. kapihttalas Ekonomalaš ja hálldahuslaš váikkuhusat, daddjovuvvo ahte Sámediggeráđdi áigu ráhkadit sierra doaibmaplánaid sámi oahpahaspolitihkkii, ja dasa lassin čuovvolit sámediggedieđáhusa oahpahasuorggi bušehta ovddideami oktavuodas, Sámedikki jahkásaš bušehtameannudemiiin. Viidáseappot čuožžu ahte dan oktavuodas áigu Sámediggi oainnusindahkat konkrehtalaš ekonomalaš dárbbuid, ja áigu lagas ovttasbarggus guoskevaš departemeanttaiguin ságastallat doaibmaplána doaimmaid birra.

Oassin dieđáhusa čuovvoleamis ja johtuibidjamis doaibmabidjoplánaid barggus lágidi Sámediggeráđdi gulahallankonferánsa oahpahaspolitihkalaš vuoruhemiid birra čakčamánu 2012. Vuosttaš jahkebeali 2013 biddjo johtui bargu hábmet doaibmabidjoplánaid.

Mii guoská gažaldahkii ahte lea go sámediggeráđdi evttohan konkrehtalaš sierradoaimmaid mat galget nannet sámi mánáid beaivválaš dili skuvllas, de lea dát erenoamáš áigeguovdilis hástalus ja min mihttomearri eanaš doaibmabijuin maid ráđdi evttoha 2013 bušehtas.

Gažaldat 7, Áirras Trond Are Anti, NSR:a/SAB sámediggejoavku

Boazologuheiveheapmi Finnmárkkus

Norgga Sámiid Riikkasearvi lea fuolastuvvan proseassa hárrái mii guoská boazologuheiveheami Finnmárkkus. Stáhta boazodoallostivra mearrádusa mii guoská boazologu Finnmárkkus dagaha diehtálas stuorra váikkuhusaid ollu siiddaide Finnmárkkus.

NSR oaivvilda ahte siiddat galget oazžut eambo áiggi ja válldi ieža bargat geahpidanplánain. NSR eahpida gaskavuodalogu (forholdsmessig) boazologu geahpideami, danin go sis geas lea uhcimus bohccot otne gillájit eanemusat, dan bealis go sis geas lea eanemus bohccot šaddet leat “vuoitit”. NSR

evttoha maiddáa ekonomalaš doaibmabijut bohtet sadjái, kompensašuvdnan dan maid boazologugeahpideapmi váikkuha ovttaskas boazodoallái.

Maid diehtá Sámedikke ráđđi áššis? Áigugo ráđđi čuovvolit ášši? Jos juo, leago strategiija ja mo áigu čuovvolit ášši?

Sámediggeráđi vástáduš 7. gažaldahkii

Sámediggeráđi áigu vuosttažettiin deattuhit ahte mii ipmirdit noađđi maid boazologu mearráduš lea dagahan ealáhussii ja mii váldit duodalažžan vuorjašumiid mat bohtet guoskevaš guovlluin ja siiddain.

2012 – 13 boazodoalušiehtadusa ráđđádallamiid oktavuodas ášahuvvui bargojoavku čielggadan dihte váikkuhusaid ja doaimmaid alimus boazologu mearrádušaid čuovvoleami ektui. Sámediggi lea oassálastán bargojoavkkus earet eará ovttas NBR:n ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanttain. Raporta lea gárvvis ja lea geigejuvvon šiehtadallanguimmiide.

Raporta lea gárvvis muhto Sámediggeráđi áigu joatkit boazologuheivehanbargguin ođđa guovlluin. Dat lea earet eará dárbu geahččat ođđa doaimmaid ja váikkuhangaskaomiid, juoga mii ii muđui lean mielde raportta válddis.

Sámediggi lea juo bovden NBR, báikkálaš servviid jodiheddjiid Guovdageainnus ja Kárášjogas ja bargojoavkku lahtuid čeahkkimii gos mii háliidit digaštallat dili mii guoská boazologuheiveheapmái ja ságaškuššat barggu viidáseappot.

Gažaldat 8, Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

ON erenoamášdieđiheadđji raportta olmmošvuoigatvuodaid birra čuovvoleapmi Golggotmánus buvttii Norga vástádusa Anaya raportii sámiid dili birra davviriikkain.

Mainna lea Sámediggi leamaš mielde dán vástádušbarggus Norgga eiseválddiid beales? Lea go dat leamaš konsultašuvdnaášši?

Mo sámediggeráđi mielas lea Norgga raportta, ja mainna lágiin dat čuovvoluvvo erenoamášdieđiheadđji ektui?

Sámediggeráđi vástáduš 8. gažaldahkii

Dan raportta čuovvoleapmi maid ON álgoálbmotvuoigatvuodaid erenoamášdieđiheadđji lea čállán sápmelaččaid dili birra Suomas, Norggas ja Ruotas

Golggotmánu 17. b. 2012 almmuhii Norga iežas neahttasiidduin mo ráđdehus lea čuovvolan álgoálbmotvuoigatvuodaid erenoamášdieđiheadđji raportta. Dát visogovva ii leat sáddejuvvon erenoamášdieđiheadđjái, muhto almmuhuvvon dušše ráđdehusa neahttasiidduin. Dan sáhtta lohkat dás <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/aktuelt/nyheter/2012/oppfolging-rettigheter.html?id=705161>

Eai leat čađahuvvon konsultašuvnnat gaskal Sámedikki ja ráđdehusa go Norgga visogovva ráhkaduvvui. Muhto Sámediggi oáččui dieđu dán visogova sisdoalu birra ovdalgo dat almmuhuvvui.

Go Norgga eiseválddit eai leat sádden dan visogova das mo ráđdehus lea čuovvolan álgoálbmotvuoigatvuodaid erenoamášdieđiheadđji raportta, de lea eahpečielggas lea go erenoamášdieđiheadđjis vejolašvuohta čuovvolit Norgga visogova.

Sámediggeráđi lea gearggus čuovvolit oktavuoda erenoamášdieđiheadđjin goas beare, ja jus Norgga visogovva formálalaččat sáddejuvvon erenoamášdieđiheadđjái, de áigu Sámediggi árvvoštallat suoivvanraportta dárbbu.

Gažaldat 9, Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Elliid gillámušat Norlánda ruovdemáđijjas

Ruovdemáđiija Sáltoduottaris lea okta dain vearrámuš gaskkain gos bohccot ja eará fuođđut vuddjojuvvojit. Sáltoduoddaris leat ollu jagiid vuddjon issoras ollu bohccot. Vahkkosaččat leat oaidnán mediain dan birra muhto oktage ii leat váldán das ollislaš ovddasvástádusa. Go nu hirkmat ollu bohccot vuddjojít, de dat lea issoras roassu Sáltoduoddara orohakkii ja báikegoddái muđui. Ealáhus ii leat goassige ovdal gártan gillát dán lágan áitaga stuorraservodaga bealis mas Ruovdemáđijadoaimmahat lea njunnošis. Go dát bohtá vel lassin dasa go leat nu birgetmeahttun ollu boraspiret. Miesselaskan lea fuotni ollu boraspiriid geažil. Boahhte vuorus váldá dat stáhta eaiggádan ruovdemáđiija ealihanbohccuid gis.

Johtalusdepartemeanta lei juolluduvvon 60 miljon ru guđa jagi áigodaga badjel mii galggai geavahuvvot doaibmabijuide maiguin geahpedit dáid gottašemiid. Muhto gosa dát ruđat leat šaddan? 2011:s ii leat geavahuvvon oktage ruvdu dás, dán jagi maid eai leat bohtán johtui.

Ruovdemáđiija mihttomearit ahte togat galget bissut álo ruvttos, headuštít buot eará. Vásihusat čájehit ahte togat eai bisán maŋŋá go leat vuodján elliid ala, riŋgejit boazodoallái geas leat bohccot guovllus ja sii fertejit vuolgit ohcat roasmmeuvvon bohccuid ja goddit daid. Álo ii leat nu ahte boazodoallit leat olámuttus. Dán geažil leat ollu gerddiid eallit veallán bahuid roasmmeuvvan diibmoviissaid ja beaiveviissaid. Dát lea buktán stuorra olmmošlaš nođiid boazodoallobearrašiidda, báikegoddái ja togabargiide.

NSR sámediggejoavku čujuha ahte Ráđđehusas lea bajimuš ovddasvástádus gottašemiin maid stáhta eaiggádan Ruovdemáđiija doaimmahat čadaha.

Stáhta lea vuolláičállán konvenšuvvna mii guoská sámiid vuoigatvuođaide. Jos stáhta eiseválddit eai daga maidege gottašemiiguin Norlánda ruovdemáđijjas, de fertejit das leat čuvvosat maid ferte njuolga váldit ovdan Olmmošvuoigatvuođa duopmostuoluin Haagas, ovdal go boazodoallokultuvra Norlánda goariduvvo nu ahte dat jávká oalát.

Sámediggi ferte bargat politihkalaš barggu ja veahkehit boazodoalu. Leago sámediggerádis leamaš oktavuoha guovddáš eiseválddiiguin čilgen dihte várrejuvvon miljovnnaid geavaheami váidudeaddji doaibmabijuide mat cakkašedje elliid gottašemiid Norlánda ruovdemáđiija alde? Mii lea dán ášši stáhtus dál?

Sámediggeráđi vástádus 9. gažaldahkii

Sámediggeráđi lahtus Ellinor Marita Jåmas lea leamaš čoahkkín Johtalusdepartemeantta ovddeš stáhtaráđiin Magnhild Meltveit Kleppain miessemánus 2012 gos lei sáhka dan birra go bohccot vuddjojít Norlánda ruovdemáđiija alde. Čoahkkimis lei maiddái ovddeš eanadoallobearraš Lars Peder Brekk, Ruovdemáđijadoaimmahat ja NBR.

Sámedikki gáibidii eavttutkeahtá ahte biddjojuvvojit johtui dalán doaibmabijut nugo áidojuvvo nu ahte eai vuddjoše šat nu ollu bohccot, ja ahte mihttomearrin berrešii leat 0-višuvdna. Sámediggi bivddii maiddái ahte Johtalusdepartemeanta čuvošii Ruovdemáđijadoaimmahaga go dat plánejit áiddiid. Sámediggi bivddii maiddái bidjat sierra ruđaid stáhtabušehtas áiddiid huksemii miehtá Norlánda ruovdemáđiija. Sámediggi čujuhii Ruota Johtolatdoaimmahakkii mii lea bidjan áiddiid miehtá buot ruovdemáđijaid Ruota bealde, ja evttohii ahte Johtalusdepartemeanta jos lea vejolaš fievrdivččii ruoŧelaččaid vásihusaid diliide Norgga bealde.

Maŋŋá dán čoahkkima lonuhuvvui stáhtaráđđi Johtalusdepartemeanttas. Marit Arnstad biddjojuvvoi Magnhild Meltveit Kleppa sadjái. Sámediggi áigu čuovvolit ášši odđa stáhtaráđiin.

Gažaldat 10, Árras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

Sámediggeráđi čeahkkádus.

NSR lea ožžon diehtit mediaid bokte ahte presideanta áigu rievdatit sámediggeráđi čeahkkádusa. Lea go nu ja goas dat dáhpáhuvvá?

Rievdatahtta go dat ovttaskas lahtuid áššesurggiid sámediggeráđis, makkár rievdadusaid birra lea dalle sáhka?

Sámediggeráđi vástádus 10. gažaldahkii

Sámedikki presideanttas eai leat makkárgé áigumušat rievdatit Sámediggeráđi čeahkkádusa. Várrepresideanta Laila Susanne Vars lea dieđihan Sámedikki presidentii, ahte son álgá Gáldu direktvran vuosttaš jahkebealis boahhte jagi. Vars áigu dalle ohcat luvvejuvvot ráđđelahtun.

Sámedikki presideanta áigu dahkat oainnu su ohcamii dalle go dat boahdá, ja vejolaččat nammadit ođđa ráđđelahttu. Sámedikki presideanta áigu ovttas ráđi lahtuiguin guorahallat rievdadusaid ráđđelahtuid bargguin, dalle go ođđa ráđđelahttu vejolaččat nammaduvvo.

Gažaldat 11, Árras Trond Are Anti, NSR:a/SAB sámediggejoavku

Girjjálašvuoda oastinortnet

Sámediggeráđđi lea bidjan ee. ođđa sámi girjjálašvuoda oastinortnega nu gohčoduvvon Dáiddársoahpamuššii. Oastinortnega njuolggadusain, maid Sámediggeráđđi lea ráhkadan, daddjo ahte Sámediggi nammada lávdegotti mii galgá árvvoštallat buktagiid maid galgá oastit. Sámediggeráđđi lea addán olles dán oastinortnega hálddašeami Sámi Dáiddárráđđái, mii maiddái nammada lávdegotti. Lávdegoddi mii galgá leat nammaduvvon ii leat almmolaš.

Mii diehtit ahte buot Norgga kulturráđi oastinortnegiid lávdegottit leat almmolaččat, sin namaid gávnnat Kulturráđi neahttasuidduin. Dasto doaibmá Norgga oastinortnet soahpamuša vuodul maid Norgga kulturráđđi lea dahkan lágádusaid organisašuvnnain “Den norske forleggerforening”.

Sámi stuorámuš girjelágádusat leat boikotten oastinortnega. Siu han virggálaččat oamastit girjjiid maid Sámedikki girjjálašvuoda oastinortnet galggašii oastit institušuvnnaide. Sálas - Sámi lágádus- ja aviisearvi lea breavain Sámediggái dán mánu 6. b. čállán ahte lágádusat eai fála girjjiid oastinortnegii nu guhká go dán hálldahuslaš bealit leat eahpečielgas, ja go Sámediggi rihkku iežas mearriduvvon njuolggadusaid.

Gažaldagat:

1. Jo go lea Sámediggeráđđi čorgen oastinortnega virggálaš beliid, ja gos gávdná lávdegottid mat árvvoštallet girjjiid?
2. Manne Sámediggeráđđi ii daga oastinortnega soahpamuša girjjiid oamasteaddjin, seamma láhkai go Norgga kulturráđđi lea dahkan?
3. Geasa sáddejuvvot girjjit maid Sámedikki oastinortnet oastá?

Sámediggeráđi vástádus 11. gažaldahkii

1. Sámedikki oastinortnet girjjálašvuoda ja musihka várás lea oassi Dáiddáršiehtadusas, ja dan hálddaša Sámi dáiddárráđđi (SDR) Sámedikki bealis. Sámi dáiddárráđđi oaččui bargun Sámedikkis hálddašit dán ortnega 2010 čavčča, ja das lea hálldahuslaš ovddasvástádus das ahte ortnet čuovvoluvvo. Sámi dáiddárráđđi lea dál divvumin iežas ruovttusuidduid, mat galget lea válbmasat ođđajagis 2013. Buot guoskevaš dieđut sin doaimma birra, lea dalle doppe gávdnamis. Oastinortnega árvvoštallanlávdegottiide gusto almmolašvuodalahka, ja dat leat almmolaččat.

2. Oastinortnega ulbmil lea dahkat sámi čáppagirjjálašvuoda ja musihka eanet oainnusin ja olahahhtin buohkaide, sihke Sámi siskko-bealde ja sámi guovlluid olggobealde. Sámedikki oastinortnet girjjálašvuoda ja musihka várás lea Sámedikki ieža ortnet, mii lea muddejuvvon sierra

njuolggadusaiguin. Sámediggeráđđi lea ráhkadan njuolggadusaid nu ahte dat leat heivehuvvon sidjiide geaidda oastinortnet lea jurddašuvvon, namalassii sámi álbmogii.

3. Dat girjjit ja musihkka mii ostojuvvo, galget sáddejuvvo juogadeapmái välljejuvvon skuvla- ja álbmotgirjerájuide, sámi girjebussiide, sámi kulturásahusaide, mánáidgárddiide, vuoddoskuvllaide ja eará guoskevaš ásahusaide dan čujuhuslistta vuodul maid Sámediggi lea ráhkadan.

Gažaldat 12, Áirras Trond Are Anti, NSR:a/SAB sámediggejoavku

Čuovvolit sámediggedieđáhusa oahpahusa ja oahpu birra

Sámediggedieđáhusas oahpahusa ja oahpu birra ovddiduvvui čuovvovaš spesiálapedagogalaš suorggi oktavuodas:

Sámediggi oaidná dárbbu buket buori gelbbolašvuoda earenoamášpedagogihka suorggis. Sámi oahppit mat dárbbasit earenoamásoahpu, deaivvadit dájá veahkebeddjiiguin geain ii oppanassiige leat, dahje geain lea hui unnán máhttu sámegeiela ja kultuvrras. Dat sáhtá dovdot lassinoaddin rábnemiidda ja sáhtá buot vearrámus dilis mielddisbuktit boasttu árvvoštallama. Sámediggi dáhttu oazzūt sámegeiela ja sámi kultuvrra oassin guoskevaš oahppoinstitušuvnnaide. Dat lea oassi barggus ahte nannet seammadássasaš earenoamášpedagogalaš fáaldaga sámiide geat dan dárbbasit. Maiddái lea dárbu gozihit ahte Sámi earenoamášpedagogalaš doarjja (SEAD) oazzu buriid rámmaeavttuid vai buoremus lági mielde nagoda áimmabuššat iežas riikkavuidosaš doaimma. Lea maid mávssolaš álggahit veahkeadoaimmaid nu árrat go vejolaš.

Lea go sámediggeráđđi árvvoštallan dán? Goas válmastuvvo doaibmaplána dán várás?

NSR ovddiidii mearkašumi áššái mas boahká ovdan “oahppneavvuid” čuoggá vuolde: *Lea maid debálaš ahte Sámediggi áimmabuššá ovddasvástádusa sihkarastit doarvái earenoamášpedagogalaš oahpponeavvuid. Lea lohanguovddáža ásabemiin, SEADa bokte ja eará ábusaid bokte joksat birrasiid main lea earenoamášmáhttu sámi earenoamášpedagogihkas. Gaskaságain dáiguin birrasiguin berre árvvoštallat makkar oahpponeavvuid galgá vuoruhit.*

Viidáseappot boahká ovdan NSR mearkašumis čuoggái “heiveheapmi sámi ohppiide ja earenoamášpedagogalaš ángirusšansurggiide”:

Sámi oahppit galget oazzūt heivehuvvon oahpahusa juohke sámi oahppi dárbbu mielde...Danne maset dat oahppit geain leat earenoamáš heivehandárbbut beali eambo jus sámegeiela ii fállujuvvo sidjiide heivehandárbbuid njuolgo čuovusin. Jus dát čuolbma dáhpáhuvá systemáhtalaččat, de ferte dat buoriduvvot dakkaviide...SEAD:i galgá sihkarastit doarvái ruhtadeami vai sii nákejit gozihit fágasuorggi, sihkarastit máhtolašvuodaovddideami earenoamášpedagogalaš surggiid birra ja váikkubut buoret kvalitehterejuvvon heivebeami buot sámi ohppiide. Sámi lohanguovddáži sihkarastujuvvo ruhtadeapmi ja aktiivvalaččat viiddida doaibmaguovllu vuorubettiin julev- ja lullisámegeiela vel eambo, ja aktiivvalaččat váldit oktavuoda ja juohkit dieđuid lohka birra ja doarjut lohka metodaovddideami...Ferte hábmet ja juohkit eanet diehtojohkingihppagiid main oahpabeaddjit ja skuvlaeaggádat ozzot dieđu sámi earenoamášpedagogalaš fáaldagaid ja sámi lohanguovddáža birra, ja eará resurssaid birra mat sáhttet leat ávkin skuvllaide dán heivehallanbarggus, sihkarastin dihte ahte sámi ohppiide heivebeamis lea nu buorre kvalitehta go vejolaš. Maiddái neahttasüiddut ja obbalaš ozadeaddji doaimmat fertet nannejuvvot garraseabbo. Dasto berrejit sámi earenoamášpedagogalaš instánsat oazzūt buorebut ekonomalaš resurssaid vai sohpet eanet bargat olggoš guvlui ja ohat eanet oktavuodaid.

Lea go sámediggeráđđi árvvoštallan dán? Áigu go ráđđi dán čuovvolit ja mo áigu ráđđi dán čuovvolit? Váldá go ráđđi dán mielde doaibmapláni?

Čuožžu maiddái dohkkehuvvon sámediggedieđáhusas ahte : *Sámediggedieđáhusa čuovvoleapmin galgá ráhkaduvvot sierra doaibmaplána, ja buot sámegeielaide guoskevaš doaimmat ja strategiijat galget konkretiserejuvvon diekkár plánaš.*

Mo áigu ráđđi vuoruhit spesiálapedagogaš vuoruhansuorggi 2013 várás ja mo dat boahtá ovdan ráđi 2013 bušeahhtaevttohusas?

Sámediggeráđi vástáduš 12. gažaldahkii

Gažaldat 12 lea gessojuvvon

Gažaldat 13, Áirras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

NSR diehtá ahte Guolástus- ja riddodepartemeanta (GRD) lea jearran Sámedikkis mo lea guolástusdilli vuonain.

Mainna lágiin ádde Sámediggeráđi reivve sisdoalu:

Makkár ráddjemiid GRD evttoha vuotnabivdui (reaidduid ráddjemat, ja fanassturrodagat ja makkár bivdu/sálaš?)

Gokko háliida GRD bidjat vuotnalinnjaid ja makkár guovlluide gustojit ráddjemat, ja makkár fanasjoavkkuide?

Mainna lágiin sáidenuohtti ja šákšabivdu ráddjejuvvo?

Makkár erohusat leat evttohuvvon gáržžidemiin otnáš reguleremiid ja gáržžidemiid ektui?

Sámediggeráđi vástáduš 13. gažaldahkii

Čuovvoleapmin čakčamánu 18. b. 2012 čoahkkimii gaskal Sámedikki presideantta Egil Olli ja guolástus- ja riddoministara Lisbeth-Berg Hansen, ja čuovvoleapmin Stuorradikki mearrádussii proposišuvnnas 70 L (2011-2012) rievdadus oassálastinlágas, mearraresursalágas ja finnmárkkulágas (riddoguolástuslávdegoddi), lea Guolástus- ja riddodepartemeanta váldán oktavuoda Sámedikkiin dan evttohusa oktavuodas ahte gaskaboddasaččat gielddit guolásteami dálá vuotnalinnjaid siskkobearde.

Proposišuvnnas 70 L (2011-2012) lea Sámediggi earret eará mearridan ahte vuotnalávdegoddi galgá nammaduvvot, ahte rámmašiehtadusa gaskal Guolástus- ja riddodepartemeantta (GRD) ja Sámedikki galgá ráhkaduvvot ja ahte badjel 15 mehtera guhkkosaš fatnasat galget gildojuvvot bivdimis vuotnalinnjaid siskkobearde doaibmaguovllus (SED-guovllu), muhto vejolašvuodain spiehkastit gildosis.

Departemeantta oktavuodaváldimis dan birra ahte ráddjet badjel 15 mehtera guhkkosaš fatnasiid bivdima vuotnalinnjaid siskkobearde, lea departemeanta evttohan – guolástandoaimmaid vuodul – ásahtit gaskaboddasaš gildosa dálá vuotnalinnjaid siskkobearde davábealde 62 0 N. Departemeanta evttoha viidáseappot ahte gonagasreappá ja reahkanuohttuma várás sáhtá spiehkastuvvot fatnasiid ektui mat lea oanehat go 21,35 mehtera (7 fatnasa joavkkus 15 – 21,35 m.) mat bivdet gonagasreappá ja 65 juolggi reahkanuohttuma ektui.

Sámedikki bealis lea deatalaš vuordit konkreahta rávvaga vuotnaguolástuslávdegottis go dat lea nammaduvvon ja doaibmagohtán, ovdalgo dahkat loahppajurdaga dás áššis. Dan vuodul lea Sámediggi cealkán ahte mii leat ovttaoaivilis das ahte gaskaboddasaš gielddit badjel 15 mehtera guhkkosaš fatnasiid bivdimis vuotnalinnjaid siskkobearde dassážiigo vuotnaguolástuslávdegoddi lea nammaduvvon ja sáhtá addit rávvagiid dán áššis.

Muddenláhkaásahusaid evttohus sáidebivddu várás davvin ja šákšabivddu várás Barentsábis 2013:s, ii leat vel válmastuvvon sádden láchkai Guolástusdirektevrras GRD:ii. Guolástusdirektevrra gulaskuddannotáhtas ii lean dakkár gáržžideapmi sáidebivddus davvin ja šákšabivddus Barentsábis, mii čujuhivččii ahte badjel 15 mehtera fatnasat eai beasa bivdit vuotnalinnjá dahje vuodđolinnjá siskkobearde dahje lagabui go 4 nautalaš miilla gáttis eret. Muhto šákšabivddu oktavuodas sáhtá

Guolástusdirektoráhta Romssas giddet guovlluid go ferte vuhtiiváldit dan ahte menddo ollu dorski seahkana sállášii.

Sámediggi lea sihke dasa mii guoská sáidebivdui davvin ja šákšabivdui Barentsábis, evttohan gielddit badjel 15 mehtera guhkkosaš fatnasiid bivdimis vuotnalinnjáid siskkobeaide.

Go Guolástus- ja riddodepartemeanta lea dat mii mearrida eanaš lánkaásahusaid guolásteami várás jahkái 2013 dán jagi juovlamánu gaskkamuttus, de lea ain menddo árrat dadjat maidege váikkuhusaid birra dahje čujuhít konkrehta erohusaide 2013 guolástemiin 2012 ektui. Dattetge áigut Sámedikki bealis – sihke politihkalaččat ja hálddahuslaččat – árjjalaččat čuovvolit Sámedikki cealkámušaid guolástanmuddemiidda 2013 várás. Dás sáhtta namuhit ahte juovlamánu 3. b. dán jagi galgá dollojuvvot čoahttin gaskal Sámedikki ja GRD, mas bajábealde namuhuvvon áššit galget dištaljojuvvot.

Gažaldat 14, Árras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

Dilli sámi servodagas.

NSR čujuha ollu mediabeaggimiidda man váttis dilli erenoamážit mearrasámi servodagas lea ja dutkit einnostit roasu, geahča NRK (http://www.nrk.no/kanal/nrk_sapmi/1.8352290).

NSR lea geahččan guhkká dán dili ja vuorjašuvvá dan geažil, danne go earret eará rievttit massojuvvojít ja stáhta ealáhus- ja servodatpolitihkka goarida erenoamážit mearrasámi servodaga. Danne lea NSR evttohan ahte Sámediggi álgá ráhkadit sierra doaibmaplána mearrasámi guovlluid várás. NSR registrere ahte Sámedikki presideanta váillahea doaibmabijuid dan “roasu” ektui mii čuohtá ollu mearrasámi guovlluide.

NSR lea evttohan ahte ráhkaduvvošii doaibmaplána mearrasámi guovlluid várás, ja dat lea sáddejuvvon sámediggeráđđái meannudeapmái. Dalle lea jearaldahkan dat ahte doarju go sámediggeráđđi Bargiidbellodaga sámediggejoavkku mii lea hilgon dán evttohusa (Otnáš Sághis) dahje sáhtta go sámediggeráđđi doarjut NSR ja álggahit doaibmaplána ráhkadeami mas leat doaibmabijut mearrasámi guovlluid várás?

Sámediggeráđi vástáduš 14. gažaldahkii

Dilli mearrasámi guovlluin lea hui suorggahahtti. Mañimuš logijagis leat olbmot fárrestallan jeavddalaččat eret dán guovlluin gávpogiidda ja čoahtkebaikkiide. Ráđđi oaidná maiddá ahte nuorat dat fárrerit eret. Ráđđi lea bivdán Telemarksforskningen nammasaš fitnodaga jahkásaččat analyseret dili sámi guovlluin, 24 válljejuvvon gielddain. 11 jagi áigodagas jagi 2000 rájes 2011 rádjai lea dušše guovtti gielddas lassánan olmmošlohku – dat leat Ráisa ja Omasvuotna. Dilli lea vearrámuš Muosáidšullos, Gávgaviikkas, Raavrhvikkes, Láhpis, Rivttáin ja Divttasvuonas, gos buot dán gielddain lea olmmošlohku njiedjan eanet go 15 %. Čuovgadielku dás lea dat go 2011:s lea 14 gielddas 24 gieldda gaskkas lassánan olmmošlohku. Olmmošlohku livččii njiedjan vel ain eanet jos mearrasámi guovlluide eai livčče fárren olbmot olgoriikkas.

Nubbi eará čuovgadielku lea dat maid ráđđi registrere ahte investeremat mariidnaealáhusain 2012:s leat veaháš lassánan. Otnáš nammii lea Sámediggi geavahan 7 miljon ru daidda, mii lea 2,7 miljon ru eanet go mii lei biddjojuvvon bušehtti. Dát investerenmokta čájeha ahte muhtun mearrasámi gielddain leat stuorát mokta go ovdal. Jos mii nagodit oazžut odđa bargosajiid mearrasámi guovlluide, de livččii eanet jáhkehahtti ahte olmmošlohku seamma guovlluin gorkhošii. Ráđđi ádde ahte ii leat doarvái dušše ángiruššat mariidnaealáhusaiguin jos servodat galggaš ceavzit – doppe fertejit leat maiddá mánáidgárdi, skuvllat, buvdat ja eará doaimmat mat leat dárbašlaččat jos báikegottit galggaše geasuhit. Sámedikkis ii leat dattetge ovddasvástáduš dákkár infrastruktuurdoaibmabijuide. Máñgii lea ollu eanet sihke gieldda, fylkkagieldda ja stáhta politihka duohken bissot go olbmot guovllus, go dušše bargosajiid duohken.

Sámediggi viiddidii doaimmaguovllu 2012:s ja dalle bohte vihta gieldda sisa. Eanaš dán gielddain lea mariidnadoaimma uhcit eanet. Dat leat Gálssat, Skiervá, Ráisa, Báhccavuotna ja Sállannuorri. Ráđđi lea doallan diehtjuohkinčoahkkimiid dán gielddain 2012 čavčča ja lea juohkán dieđuid Sámedikki doarjaortnegiid birra ealáhusdoimii.

Go guoská vuoigatvuođaid massimii mearrasámi guovlluin nugo NSR čujuha, de lea dat dakkár fáddá mii lea hui deatalaš Sámediggeráđđái. Vuosttažettiin lea sáhka guolástusvejolašvuođa sihkkarastimis ja guolástusvuoigatvuođas, vai dán bokte sáhtášii buoridit vuođu sihke ealáhusovddideapmái ja innovašuvdnii. Nubbi eará stuorra hástalus lea sihkkarastit guolleuvodinvjolašvuođa mearrasámi guovlluin. Odne lea dilli nu ahte lea ollu dorski ja márkanhattit leat njiedjemin min deataleamos márkaniin, mii dagaha dan ahte ollu guolleuvostáiváldinstášuvnnain ja guollebáhkkenstášuvnnain lea hui váttis dilli. Ovddeš vásihusaid vuođul sáhtá dilli šaddat erenoamáš hástaleddjin ja váttisin ollu vuotnaguovlluin.

Sámediggeráđđi lágida juohke jagi gielaseminára. Dán jagi seminára lea sirdojuvvon ođđajagimánu 22. – 23. b. 2013. Seminára fáddán galget leat dat hástalusat mat sámi servodagas leat dainna áigumušain ahte ovddidit ealáhusaid ja eastadit eret fárrema sámi guovlluin. Lunddolaš lea váldit ovdan dili mearrasámi guovlluin, danne go dat lea leamaš hui fuotni ollu jagiid.

NSR evttoha ahte ráhkaduvvošii doaimmaplána mearrasámi guovlluid várás. Ráđđi eahpida veaháš ahte sierra doaimmaplána de gájošii dili mearrasámi servodagas. Sámediggi lea ráhkadan 2011:s ealáhusdieđáhusa, mas Sámediggi lea guorahallan ealáhusdoarjaga ja ealáhuspolitihka sámi guovlluin. Dieđáhusas lea viiddit ealáhusovddidanperspektiiva go ovdal. Das galgá eanet deattuhuvvot servodatovddideapmi ja geasuheaddji báikegottiid ovddideapmi. Ealáhusdieđáhusa rámmaid siskkobealde lea vejolaš vuoruhit sierra doaimmabijuid jahkásaš bušehtaid bokte. Jahkásaš bušehtta meannudemiin lea maiddá vejolaš vuoruhit stuorát doaimmabijuid maiguin sáhtá sihkkarastit positiivvalaš ahtanuššama mearrasámi guovlluin.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen	
	Vibeke Larsen	
	Jarle Jonassen	
	Vibeke Larsen	
2	Gunn-Britt Retter	
	Vibeke Larsen	
	Gunn-Britt Retter	
	Vibeke Larsen	
3	Kirsti Guvsám	
	Ellinor Marita Jáma	
	Kirsti Guvsám	
	Ellinor Marita Jáma	
4	Kirsti Guvsám	
	Vibeke Larsen	
	Kirsti Guvsám	

	Vibeke Larsen	
5	Ann-Mari Thomassen	
	Láilá Susanne Vars	
	Ann-Mari Thomassen	
	Láilá Susanne Vars	
6	Silje Karine Muotka	
	Láilá Susanne Vars	
	Silje Karine Muotka	
	Láilá Susanne Vars	
7	Trond Are Anti	
	Ellinor Marita Jáma	
	Trond Are Anti	Willy Ørnebakk
	Ellinor Marita Jáma	
8	Aili Keskitalo	
	Egil Olli	
	Aili Keskitalo	
	Egil Olli	
9	Ann-Mari Thomassen	
	Ellinor Marita Jáma	
	Ann-Mari Thomassen	Anne-Marit Eira
		John Kappfjell
	Ellinor Marita Jáma	
10	Geir Tommy Pedersen	
	Egil Olli	
	Geir Tommy Pedersen	Aili Keskitalo
	Egil Olli	
11	Trond Are Anti	
	Vibeke Larsen	
12	Geir Tommy Pedersen	
	Egil Olli	
	Geir Tommy Pedersen	Ragnhild Melleby Aslaksen
	Egil Olli	
13	Geir Tommy Pedersen	
	Marianne Balto	
	Geir Tommy Pedersen	
	Marianne Balto	

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 28.11.12 dii. 17.30.

Ášši/Sak DC 047/12 Ođđa áššiid dieđiheapmi

Arkiiva
SF-
Arkiiváššennr.
12/5395

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.12 dii.17.30

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	27.11.2012	Árras Trond Are Anti, NSR/SáB	Sámi báikegotti profiilaguovllut
2	27.11.2012	Árras Trond are Anti, NSR/SáB	Ásahit sámegiellaofelačča
3	27.11.2012	Árras Ragnhild Melleby Aslaksen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Gokčat lassigoluid guovttielatvuoda ja refušovdnameriid geažil vuodđoskuvlla sámegielloahpahas
4	27.11.2012	Árras Mariann Wollmann Magga, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Boazologu heiveheapmi muhtun sajín Finnmárkkus
5	27.11.2012	Árras Olaf Anders Kuhmunen ja Áge Nordkild, NSR:a sámediggejoavku	Elliid gillámušat Nordlandsbanenis
6	27.11.2012	Árras Ragnhild Melleby Aslaksen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Lassi earit Riddoguolásteddjide
7	27.11.2012	Árras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Sámi giellaguovddáš Osloi
8	27.11.2012	Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Čálmustahttot nullpunkta Savvonis
9	27.11.2012	Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Digitalá Ránnjááhku / Sámi neahttagoziheaddji
10	27.11.2012	Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Sámediggi ferte sihkarastit sámi oahppolihtu
11	27.11.2012	Árras Anne Helene Moeng Saari, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Sihkarastit ja gáhttet sámi doaimmashettejuvnon mánáid rivttiid ja vuoigatvuodaid
12	27.11.2012	Árras Anne Helene Moeng Saari, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Sealluhit sámi giela ja kultuvrra; mánáid oahpahit lohkat/čállit/rehkenastit ođđamállet pedagogalaš vuogi bokte
13	27.11.2012	Árrasat Per A. Bæhr ja Berit Marie P. Eira, Johttisápmelaččáidlistu	Ođđa ášši boazologu unnideami birra
14	27.11.2012	Árras Willy Ørnebakk, Bargiidbellodaga sámediggejoavku	Guolástus
15	27.11.2012	Árras Randi A. Skum, NSR/SáB	Birasgozihaprogramma ásaheapmi

II Evttohusat ja mearkkašumit

Evttohus 1, Árras Trond Are Anti, NSR/SáB

Sámi báikegotti profiilaguovllut

Maŋemuš áiggiid lea beaggán riddoguovllu báikegottit guorranit ja olbmot fárrejit guovddážiidda/gávpojiidda. Leat namahuvvon olu sivat dasa.

Vaikko olu báikegottit uhkiduvvot fárremis báikegottiin čoahkkebáikkiide, de muhtin sámi báikegottit ahtanuššet, seilot ja ovdánit. Makkár eavttut leat dáid báikkiin lihkestuvvat? Mii lea erenoamášvuohta go dat báikegottit nagodit eretfárrema uhkideamis.

NSR/SáB evttoha ahte Sámediggi ásaha pilohtaproševtta “sámi báikegotti profiilaguovllu”. Dán proševtta váldoulbmil lea gávnnaht makkár eavttut galget leat ahte sámi báikegottit seilot ja ovdánit.

Evttohus 2, Áirras Trond Are Anti, NSR/SáB

Ásahit sámegiellaofelačča

Gullat dávjá hástalusaid beassat sámástit. Namuhuvvo ii leat láhččon vejolašvuohta sámástit vaikko lea vuoigatvuohta, birge vaikko ii máhte sámástit, lea massán sámegiel dáruiduhttima geažil jna. Sámegielas ii oru leat nu alla árvu.

Gielladutkit leat deattuhan ahte giella jávká jos ii geavahuvvo. Dát mearkaša jos eat geavat sámegiela buot oktavuodain, de uhkidat min giela. Fertet diehtomiellalaččat geavahit sámegiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat buot oktavuodain ja čujuhit mis lea vuoigatvuohta sámástit ja maiddái čállit sámegilli. Lea čájehuvvon jos diehtomiellalaččat lea mearridan oahppat giela, de dan sáhtta oahppat oanehis áiggis – vaikko jahkebeales.

NSR/SáB evttoha ahte Sámediggi ásaha sámegiellaofelačča. Doaimma váldoulbmil lea lasihit sámegiella geavaheddjiid. Doaimbaidjus galgá leat alla máhttu sámegiela hárrái ja galgá sáhttit giellaguoskevaš gažaldagaid. Doaimma galgá movttiidahttit sámástit. Galgá maid árvvoštallat ja evttohit makkár doaimbajut ahte eambbosat sámástišgohtet.

Evttohus 3, Áirras Ragnhild Melleby Aslaksen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Gokčat lassigoluid guovttegielatvuođa ja refušuvnameriid geažil vuodđoskuvlla sámegielloahpahas

Sámelága § 3-8 geatnegahte hálddašanguovllu suohkaniid addit guovttegielat fáalldaga ohppiide vuodđoskuvllas. Dát dagaha duppal goluid hálddašanguovlu suohkaniidda, ja eanetgoluid guovttegielat oahpahaslágideapmái ii leat Ráđđehus gokčan. Bargiidbellodaga sámediggejoavku áigu sihtat sámedikki presideantta váikkuhit oaččut ođđa konsultašuvnna Ráđđehusain Gielda- ja govnlodepartemeantta ja Oahppoministara bokte buori áiggis ovdal 2014 bušehta.

Sámegiel ohppiin lea vuoigatvuohta oaččut sámegielloahpu beroškeahhtá gos sii orrot. Hui ollu suohkanat eai fála sámegielloahpahas sidjiide geain lea riekti dasa Oahpahaslága vuodul. Ollu suohkaniin ii leat vuohki movt galget logahallat ohppiid mat sáhttet oaččut sámegielloahpahas. Refušunmearit mat addojuvvojit Fylkkamánni bokte, eai govčča daid duohta goluid mat suohkaniin leat.

Bargiidbellodat sihta Sámediggeráđi bargat dan ala ahte oažžut refušuvnameriid sámegielloahpahas loktejuvvot nu ahte suohkana lassigolud sámegielloahpahasii gokčojuvvo ollásit.

Evttohus 4, Áirras Mariann Wollmann Magga, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

BOAZOLOGU HEIVEHEAPMI MUHTUN SAJIIN FINNMÁRKKUS

Diehtit ahte boazologu muhtun orohagain Oarje Finnmárkkus ja Kárášjogas galggašii unnidit mealgat. Go leat menddo ollu bohccot, de dán geažil fertetit ollu boazoeaiggádat heaitit boazodoalus. Lea maiddá nu ahte jos orohagat/siiddat eai nagot soahpat, de galget buohkat geahpedit seamma proseantameari mielde.

Nuorat geat lea álgaheamen ja leat siidajodiheaddjit gillájit erenoamážit ortnega geažil go lea gorálaš geahpedeapmi almmá ahte livččii vuodđogearas.

Boazodoalloláhkálávdegotti 2001 árvalusas lei okta čuokkis dán birra, mii muhtun muddui lea čadahuvvon lágaid ja láhkaásahusaid bokte.

Boazodoalloláhkálávdegotti evttohus lea leamaš viiddis gulaskuddamis, ja dan berre sáhttit heivehit láhkadahkosii almmá šat duođi eanet guorahalakeahhtá ja oanehis gulaskuddanáigemeariin.

Jos boazolohku muhtun siiddas lea stuorát go mii lea mearriduvvon, de ferte juohke vásttolaš ovttat mas leat eanet go 200 bohcco, geahpedit dan mii lea liiggás gorálaččat. Jos guđege siidaosis eai leat badjel 200 bohcco, de fertejit buot siidaosis geahpedit gorálaččat.

Bargiidbellodat evttohi dán 2005:s, dalle go loahpalaš láhkaevttohus meannuduvvui Sámedikkis, ja vuodustii dan ná:

Sámi servodahkii ja boazodoallokultuvrii lea deatalaš ahte maiddái daid unnit boazodolliide addojuvvo unnimus dienasvejolašvuohta ealáhusas. Danne lea vuodđogeasus hui mearrideaddji dalle go boazolohku galgá regulerejuvvot. Ealáhuspolitihkka ferte addit maiddái servodatekonomalaš vuoittu ja sihkarastit girjáivuoda boazodoalus vai daid smávva ovttagaide ge addojuvvošii vejolašvuohta birget.

Mii bivdit Sámediggeráđi bargat dánna áššiin nu ahte biddjojuvvo 200 bohcco vuodđogeasus ovdal go gorálaš geahpedeapmi čađahuvvo.

Evttohus 5, Árras Olof Anders Kuhmunen ja Áge Nordkild, NSR:a sámediggejoavku

Elliid gillámušat Nordlandsbanenis.

Sáltoduottar lea guovlu gos eanemusat vuojáhhallojit bohccot ja eará eallit togii. Sáltoduottar lea mañimus jagiid leamaš hui varranaga geaidnu gos bohccot fasttit duššet. Lea vahkkosaččat mediain čálus dán birra, muhto ii oktage váldde ollislaččat ovddasvástádusa. Boazoduššamat leat stuora roassun Sáltoduodara boazodoalloorohakkii ja muđui báikkálaš servodahkii. Ealáhusas eai leat goasse ovdal leamaš dákkár áitimat stuoraservodagas mas ruovdemáđiidoaimmahat lea njunnošis. Dát boahtá lassin stuora massimiidda boraspiriide mas ii leat šat geahči. Miessešaddu lea váidalahtti unni boraspiriid dihtii ja togii vuojáhallamiid dihtii.

Johtolatdepartemeanta lei juolludan 60 miljovna ruvno guđa jagi badjel mii galgai adnot doaibmabijuide mat unnidit dáid duššamiid. Muhto gosa šadde dát ruđat? 2011:s ii adnon oktage ruvdno eai ge dán jagi leat boahtán johtui mainnage.

Ruovdemáđiidoaimmahaga mihttomearri ahte togat álo galget leat jođus, orro boahtime ovdalii buot eará. Vásihusat čájehit ahte togat eai bisán go leat vuodján elliid njeaiga, muhto čuojahit boazoeaiggádiidda geain leat bohccot guovllus, geat de fertejit vuoddját dohko oheat lápmašuvvan elliid vai besset goddit daid. Muhto ii leat álo nu ahte boazodoallit leat olahanmuttus, mii dávjá lea mielddisbuktán ahte eallit veallájit bealleheakkas bahuid roasmmohuvván diimmuid ja beivviid. Dát lea mielddisbuktán lossa olmmošlaš noađi boazodoallobearrašiidda, báikkálaš servodahkii ja togabargiide.

NSR sámediggejoavku deattuha ahte lea Ráđđehus mas lea bajimus ovddasvástádus duššamiidda maid stáhta ruovdemáđiidoaimmahat dagaha.

Stáhta lea vuolláičállán konvenšuvnnaid mat guoskkahit sámiid vuoigatvuodaid. Jus stáhtalaš eiseválddit biehttalit bargat maide duššamiiguin Nordlandsbanenis, de čuvvot váikkuhusat maid ferte geiget Olmmošvuoigatvuodaduopmostullui Haagas ovdal boazodilli Nordlándas nu njiedjá ahte jávká.

Sámediggi ferte dahkat politihkalaš barggu veahkehandihti boazodoalu Nordlandsbanena guovllus. NSR mielas lea dehálaš ja “áigái” ahte stáhtalaš ja eará guovddáš eiseválddit dahket juoidá dánna áššiin, go lea hoahppu oazžut gillámušaid nohkat sihke olbmuide ja elliiide.

NSR bivdá Sámedikki loktet dán ášši ja bargat buot mii Sámedikkis lea vejolaš vai váikkuha Stáhta ja eará guovddáš eiseválddiid vai gávdnet doaibmabijuid mat hehtejit elliiduššama Nordlandsbanenis. Jus dát ii veahket, de ferte Sámediggi loktet dán ášši riikkaidgaskasaš dássái.

Evttohus 6, Áirras Ragnhild Melleby Aslaksen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Lassi earit Riddoguolásteddjiide

Sámediggi lea konsultašuvnnaid bokte Guolástus- ja Riddodepartemeanttain ovddidan buriid čovdosiid mearrasámi guovlluid riddoálbmoga várás. Ođđa lágaid bokte leat ásahuvvon buoret vuoigatvuodát riddo- ja vuotnaálbmogii ja stuorámus fatnasat eai beasa šat bivdit vuotnalinnjáiid siskkobeaalde.

Iskkadeamit čájehit ahte uhcimus fatnasat leat eanet gánnáhahttit go stuorát fatnasat ja riddoguolásteapmi passiiva bivdosiiguin addát buoremus kvalitehta buvttadeapmái gáttis ja buoret barggolašvuoda. Dál leat ollu guolásteaddjit geat háliidit fárrui rabas jovkui. Dán joavkkus barge dávjá guolástemiin lotnolasat eará ealáhusaiguin dahje eará dienasbargguin. Rabas joavkku várás mas ii leat earreossi, ferte bargat dan ala ahte sii ožžot stuorát oasi ollislaš earis ja lasseguolásteamis go fanasearri lea bivdojuvvon.

Viidáseappot bivdá Bargiidbellodat Sámediggeráđi váikkuhit eará ollislaš eari juogadeami gaskal feastonuohttefatnasiid ja riddofatnasiid. Sávvamis lea ahte stuorát oassi ollislaš earis galgá mannat riddofatnasiidda. Sivvan dasa lea dat duohtavuolta ahte feastonuohttekonsešuvnnaid gáddáilágidangeatnegasvuolta ii doahttaluvvo. Jus ain galggaš doalahit dálá earrejuogadeami feastonuohttefatnasiid ja dábálaš fatnasiid gaskkas, de orru leamen riehta ahte dat rievdaduvvo nu ahte feastonuohttefatnasat ožžot uhcit proseantaoasi go dál. Dát váikkuhivččii dasa ahte eanet guolli gárvvistuvvošii daid riddoguovlluid gádderusttegiin, gos guolli bivdojuvvo, dan sajis go gárvvistit guolli fabrihkkafeastonuohttefatnasiin.

Evttohus 7, Áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Sámi giellaguovddáš Oslo

NSR oaivvilda ahte Sámediggi ferte bargat dan nala ahte ásahuvvo giellaguovddáš Oslo. Čájehuvvo ahte áŋgiruššat ásahtit giellaguovddáža lea hui beaktilis vuoruheapmi go áigu nannet sáme giela ovdáneami. Jus ásahuvvo giellaguovddáš Oslo, de nannejuvvo sáme giela ovdáneapmi oaivegávpogis. Dan vuodul ásahuvvojit eambo giellaarenat, ja eambo systemáhtalaš giellabargu. Dát lea dehálaš eará giellabargu, sihke sidjiide geat hupmet sáme giela ja sidjiide geaidda lea dárbu oahppat sáme giela. Giellaguovddáš Oslo lea doarjja sihke sámi mánáidgárdái Oslo ja sámi skuvlafálaldahkii mii lea doppe. Diet lea dehálaš vuoi šaddá aktiivvalaš giellabiras. Lea lunddolaš árvvoštallat čatnat giellaguovddáš dál Oslo Sámi vissui.

Evttohus 8, Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

ČALMMUSTAHTTOT NULLPUNKTA SAVVONIS

Nullpunkta Savvonis, Álttá, lea báiki gos ledje dáhpháhusat main lea stuora mearkkašupmi sámi servodahkii. Dál lea badjel 30 jagi áigi dassái go ledje Álttá- stuimmit, ja lea danin áigi ahte Sámediggi sihkkarastá ahte Nullpunkta Stillas fuolahuvvo buoremus lági mielde boahtteáiggi buolvvaide.

Ruonávuodái lei ceggejuvvon ráktobázzi muitin dihtii álbmotakšuvnna Álttá- Guovdageaineanu dulvadeami vuostá. Nullpunktii Savvonis ii leat mihkke dákkár muitomearkkaid biddjojuvvon.

Álttá suohkana areálaplána meannudeamis skábmamánu 2011 ovddidii Álttá Sámiid searvi čuoovvovaš cealkámuša suohkana areálapláni:

”Lea 30 jagi áigi go ledje Álttá- stuimmit, ja dál lea lunddolaš veardádallat várret areálaid nu gohčoduvvon Nullpunktii čalmmustahttindihti Áltá-akšuvnna. ÁSS oaivvilda ahte galggašii čađahuvvot proseassa das makkár rusttegiid birra lea sáhka, muhto dát ferte muittuhit Áltá-akšuvnna dáhpháhusaid mat váikkuhedje stuora rievdamemiide sámi servodagas. ÁSS áigu deattuhit ahte dán galggašii vuhtiváldit go muđui ge lea stuora gilvu areálaid nalde sihke astoáiggedoaimmaide, caravansajiide ja turistadoaimmaide muđui, nu go muohtaskohter- safári visttiide. Lea dehálaš ahte

dán oktavuodas váldojuvvojit sámi beroštumit vuhtii daid rusttegiid ektui mat biddjojit guvlui, ja ahte árvvusatná dan mearkkašumi mii Áltá- akšuvnnas lei rievdadandihti dili sámi álbmogis.”

Sámi kultuvrras ii soaitte nu dávjá leamaš dáhpi gáibidit muitobázze- čalmmustahttimiid juogo muitogedggiid ceggema bokte dahje eará lágan čalmmustahttimiidda. Danin lea dehálaš ahte veardádallojuvvo makkár čalmmustahttin galggašii leat Áltá Nullpunktas, ja ahte vuodđuduvvo soames dohkálaš lávdegoddi mii sáhtta guorahallat ášši ja evttohit vejolaš čalmmustahttinbijuid Nullpunktii. Dákkár lávdegoddi sáhtta bargat dainna ulbmiliin ahte váldit vára historjjás čalmmustahttima duogábealde ja dahkat dan gutnálaččat nu ahte heive sámi árvvuide ja muđui guovllu geavaheapmái, erenoamážit guovllu boazodollui.

Ulbmil Nullpunkta čalmmustahttimiin lea heivehit dasa ahte sis guđes álbmogis lea beroštupmi dása, sáhttet fitnat Nullpunktas ja oahppat eanet Stilla dáhpáhusaid birra mat ledje ođđajagimánus 1981.

Evttohus 9, Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Digitalá Ránnjááhku / Sámi neahttagoziheadji

Mii leat daid maŋemus áiggiid oaidnán ovdamearkkaid ahte rasisma ja vealaheapmi leat boahán oidnosii almmolaččat.

Mii diehtit ovdalis ahte dutkamušat maid leat duođastan, e.e. Ketil Lenert Hansen Sámi dearvvašvuoda dutkanguovddázis, ahte sápmelaččat vásihit logi geardde eambbo vealaheami go etnalaš norgalaččat.

Dutki lohka ahte dát sáhtta dagahit eambbo psykalaš huša, šlundivuoda ja balu. Son lohká ahte dan bále go dušše 3,5 proseanta dáža álbmogis dovdet iežaset vealahuvvon, de lea seammás 35 proseantta sápmelaččain dovdan dan. Sápmelaččat geat ássat olggobealde sámi giellaguovlluid, sis lea vel heajut dilli, go doppe lea bealli sápmelaččain dovdan vealaheami.

Dasa lassin dovdet sápmelaččat iežaset dán maŋemus jagi givssiduvvon duppalit nu dávjá go eanetlogu álbmoga olbmot.

Dát lea hástalus servodagas maid Sámediggi ferte váldit duođas. Danne evttohuvvo ahte árvvoštallat vejolašvuoda ásahtit virggi mii lea ”Digitála ránnjááhku” – virgi mas lea bargun gozihit mediijaid ja cuiggodit rasisma ja vealaheami almmolašvuodas. Gos virgi galgá leat, ferte guorahallat ja čielggadit ovttas eará etáhtaiguin ja eiseválddiiguin.

Evttohus 10, Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Sámediggi ferte sihkkarastit sámi oahppolihtu

Sámediggi ferte sihkkarastit sámi oahppolihtu doaimma. Sámi oahppolihttu doaimmá Rávesolbmuid oahpahusa lága vuodul. Dán lágas oktan dan lánkaásahusaiguin leat sámi oahppolihttui addojuvvon sierraortnegat ja sierralohpi mángga oppalaš gáibádusas, dainna ákkain ahte stáhtas lea sierra ovddasvástádus sápmelaččain.

Dál oaidnit ahte sierraortnegat eai dattetge atte ekonomalaš birgenvuodu go ii addojuvvo dárbbalaš doarjja. Ulbmilin lei lánhit dasa ahte sámi álbmogis galgai leat iežaset oahppolihttu, muhto sáhtta jearrat lea go dát ollašuttuojuvvon.

Nu mo doarjjaortnet lea dál, de lea lánhčojuvvon dasa ahte oahppolihtut galget sáhttit doaimmat viidát. Dákkár doaimma lea hui hástaleaddjin sámi servodagas.

Danne bivdá NSR Sámedikki váikkuhit dasa ahte sámi oahppolihttui sihkkarastojuvvojit buorit eavttut ja ovdánavejolašvuodas dakko bokte ahte doaimmadoarjja sámi oahppolihttui sihkkarastojuvvo ja čielggaduvvo.

Evttohus 11, Áirras Anne Helene Moeng Saari, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Sihkkarasttit ja gáhttet sámi doaimmashehttejuvvon mánáid rivttiid ja vuoigatvuođaid

Mánát main leat earenoamáš dárbbut leat okta servvodaga hearckimus joavkkuin go guoskka dasa oažžut veahki ja doarjaga iežaset rivttiid ja vuoigatvuođaid ektui. Dat dađibahábut čajehuvvo ahte lea aibbas sahtedohko makkár veahki máná oažžu dan ektui guđe suohkanis orru. Dat ii gávdno makkárge ášahus servvodagas mii sihkkarastta ahte máná oažžu veahki iežas vuoigatvuođaid ektui, maid máná lea geatnegáhttojuvvon oažžut Norgga lágaid vuodul.

Makkár fuolaheami, oahpu ja veahki máná oažžu, lea dan duohken makkár ressursat váhneminguin leat nágget ja čuollat máná vuoigatvuođaid. Odne lea nu ahte muhtun váhnemat bággejuvvojit juogo fárret eret ruovttusuohkanis eará suohkaniidda gos gávpalit buoret fáláldagaid ja veahki, dahje vuoittohallet ruovttusuohkanii go suohkan duvdá iežas ovddasvastadusa váhnemiid nala. Váhnemat fertejit dohkkehit ahte máná vuoigatvuođat eai váldo vuhtii. De gevvat ieža priváhtá geavahit sihke peršuvnnaš ja ruđalaš ressursaid go galget oahpahit ja sihkkarasttit iežaset máná gielalaš/fágálaš/motorihkalaš oahpu ja máná birgenvejolašvuođa go vázza eallima bálga mánán rávisolmmožiin servvodagas.

Nubbe čuoggá lea árbevirolaš máhtu ektui. Doaimmashehttejuvvon mánát galget maid oažžut oahpu árbevirolaš máhtus, kultuvrralaš ja gielalaš oahpu nugo buot eará sámi mánát ge. Vuoddoealáhusat fertejit oažžut veahki oahpahit iežaset eallinvuogi mánáideaset. Boazodoalus, meahcásteamis, guolásteamis ja eanandoalus galggašii juo dihto olmmoš gi lea máná mielde ja gi čilge doahpágiid, barggaid, bohccuid/elliid/guliid/luonddu namahusaid ja buot mii guoská ealáhussii. Meahccái vuolgat sáhtta maid leat hástalus; muhtomin dárbbaha sierralágan reaga, goavddi jna. Go máná lea meahcis de oahppá earáládje, ja dáidá ovdánit maid earáládje go gáržžes lanjaid siste.

Goalmmát čuoggá lea ahte galggašeimmet mánáide háhkat eambbo oktavuodaid ja olbmáid, ja áinnas riikkarájiid rastá. Ráhkadit juo njuolgut fierpmádagaid.

Njeallját čuoggá lea ahte min boarrásiin/vuorasolbmui maid leat vuogit ja dieđut movt sii leat áiggiid čađa bargan omd. doaimmashehttejuvvon mánáiguin. Sis livčče ollu buorit ja divrras neavvagat.

Vidát čuoggá lea ahte váhnemat dávjá hirbmadit váibet, eaige šat dieđe gos galget ohcat veahki, go suohkanat eai láže dili nu bures go galggašii veahkkeruovttu (avlastning), doarjjaolbmo (støttekontakt) ja veahkkebargiid (assistent) ektui.

Dávjá ii oba šatta ge veahkkeruoktu doaimmat jus juo váhnemat eai ieža gávnna bearraša geat válddášii máná muhtomin vai váhnemat besset vuoigastit. Okta čoavddus livččii doallat mánáidgárddi rabasin juobe ovttá vahkkoloahpa mánuš, sidjiide geat eai gávnna veahkkeruovttu mánái. Dat ii livčče nu divrras, go livčče mat 2 bargi ja 3-4 máná. Váhnemat beasašii de beaivet váhkkoloahpaid veba bosihit, guossastallat ja eará gáibideaddji barggaid dahkat nu go ruovttubarggut, gávpošearpmi, báberbarggut/rehkegit čađahit jna.

Danin gáibidit mii Bargiidbellodaga Sámediggejoavkkus dál Sámedikkis veahki dáid sámi mánáid vuoigatvuođaid sihkkarasttit; sihke olmmošlaš ja ruđalaš ressursaid ektui, ja leat sámi servvodaga goziheaddji mii lea veahkin váhnemiidda oažžut suohkaniid fállat dan veahki masa mánáin lea vuoigatvuohta oažžut jo Norgga lágá bokte. Háldit loktet dán áššii Sámedikki ráđđai, ja sidjiide addit ovddasvastadusá gávnnaht movt lea buoremus čoavdit ja čađahit dáid čuoggaid mat namuhuvvon dán áššis.

Evttohus 12, Áirras Anne Helene Moeng Saari, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Seailluhit sámi giela ja kultuvrra; mánáid oahpahit lohkat/čállit/rehkenasttit ođđamállet pedagogalaš vuogi bokte

Mánáidgárddiid ja skuvllaid ávččuhit ođđa pedagogalaš oahpahanvugiid geavahit

Mánát leat min boahtte áigi, ja sin mii fertet fuolahit bures álgoálggu rajes. Dat mearkkaša ahte mii fertet láhčit dili buoremus vejolaččat mánáidgárddii rajes juo; sihke sisdoalu, giela, oahpu, pedagogalaš vuogi, ođasmáhttima ja máilmmi ovdaneami ektui jna.

Okta čalmmustus lea oaidnit dehálašvuoda ahte mánáidgárddis jo álgit oahpu gazzat. Mánát ohppet buoremus gaskka 0-6 jagi, ja dan maŋŋil šadda losibut gazzat oahpu. Mánáidgárddit berrejit dál veardidit ođđa oahpahan vugiid geavahit oahpahandihte min mánáid lohkat ja čállit sámegiela jo mánáidgárde agis – áramus vejolaš!

Dan oktavuodas čuvget ođđamállet pedagogalaš vuogi mánáid oahpahit - mii lea jo badjel 60 jagi doaibman omd. Japana ja USAs, hui buori bohtosiinguin. Dieđan ahte leat mánáidgárddit lulli norggas mat leat geahččalan ođđa vugiin oahpahit mánáid lohkat ja čállit, mas hui buorit vásáhusat das ahte oidne mánát dat gal ohppe, beare sii ožžot doarvái dávja vejolašvuodaid ja heivehuvvon oahpponeavvuid.

Okta ođđamállet oahpahan vuohki lea “speed-reading”/jođanis-lohkan; mánát ohppet lohkat vugiin mii adda sidjiide hirbmat leahtu lohkamis – sekunddas lohket ovttá siiddu girjjis, maid mii earát geavahit máŋga minuhtta lohkat:

LOHKAT:

Geavahit govva-goartaid oahpahandihte lohkat sámi giela OVDALGO skuvli álgget.
Dán vuogis geavaha mánná “fotografisk minne” go lohká; lohká sániid govvan, iige bokstávas bokstávas.
Ja go vuos leat oahppan dáinna vugiin lohkat ja gazzat oahpu, de dat bistá ágibeavve – dan ii vajalduhte dahje heaitte geavaheamis.
Dán vuogi bokte mánát ieža sáhttet oahpu gazzat – HIRBMAT LEAHTUIN - juohke fágás ja suorggis logadettiin girjiid buot gielaide maid ohppet ná lohkat.

MATEMATIHKA - seamma vuogi mielde oahppa matematihka:

Vuos oahppat man ollu hivvodat juohke lohku 0-100 lea čuoggaid bokte govas.
Ja dasto rehkenasttit čuoggainguin.
Ja de easka oahppat loguid, ja joatkit rehkenasttit loguid bokte.

ČÁLLIT:

Go mánná lea oahppan lohkat, (dárbbasa sulli 2000 sáni lohkat ovttá gielas, ja de mannat viidaset lohkat girjiid) de lea mánás automáhtalaččat gelbbolašvuodta álgit čállit, daid sániid vuodul maid lea oahppan

Go mánát ohppet giela lohkat ja čállit jo mánáidgárddis dáinná vugiin, de mii sihkarasttit ja gáhttet sámi giela seailuheami, váikko mánná ii oro olles eallima guovddáš sámi guovlluin dahje jus mánás ii leat sámegielat oahpahuš gos orru:

Mánná ja váhnemat de ieža besset – fárrolaga mánáidgárddiin ja skuvllain – fállát mánnái oahpu sámegillii – nammalassii addit mánnái sámegielat girjiid lohkat!

Mánát duođai hálidit ja liikojit oahppat! Go de ohppet lohkat, čállit ja rehkenasttit jo mánáidgárddis, de šadda giella lunddolaččat dehálemus oassi máná árgabeavvis.

Hástalus de lea ahte mii oazžut mánáidgárddiid ja váhneiid geavahit dán oahpahan vuogi, ja ahte mis leat doarvái sámegielat girjjit – juohke fágás ja oahpposuorggis!

Danin ávččuha ja gáibida ge Bargiidbellodaga Sámediggejoavku Sámedikki ráđii gávnnahit movt dákkár ođđamállet oahpahan vuogi galgá váldit ádnui sihke mánáidgárddiin ja skuvllain. Ja maidai

čoavdit hástalusaid mat de čuožžilit oahpponeavvuid, girjjid, oahpaheddiid oahpu ja muđuid ruđalalaččat ja ressursaid ektui.

Evttohus 13, Árras Per A. Bæhr ja Berit Marie P. Eira, Johttisápmelaččáidlistu

Ođđa ášši boazologu unnideami birra

Sámediggi čujuha dan bargui mii lea álggahuvvon ahte galget boazologu vuolidit muhtun orohagain Finnmárkkus, ja lea ovttaoavilis dasa ahte boazolohku ferte vuoliduvvot dain guovlluin gos dat lea váttisvuohtan. Sámediggi áigu dattetge dovddahit ahte vuorjašuvvá dan vuogis movt Boazodoallohálldahus, Boazodoallostivra ja Eanan- ja biebmodepartemeanta leat dán ášši gieđahallan, go orohagaid iežaset árvoštallamat leat duvdiluvvon eret almmá dađi eambbo ákkastallamiin.

Boazodoallostivra lea mearridan alimus boazologu, eaige leat čuvvon daid eavttuid maidda nammaduvvon bargojoavkkus (mii lea ráhkadan eavttuid makkár deattut galget ja movt galgá boazologu mearridit) (Kriterieutvalget) lei ovttamielalašvuohta ahte galget leat vuodđun boazologu mearrideapmái.

Sámediggi lea fuolas das ahte boazologu vuolideapmi čađahuvvo buriid proseassaid vuodul, juoga mii movttidahtašii orohagaid váldit ovddasvástádusa, ja daguhit ahte dovdet geatnegasvuoda oazžut boazologu dan muddui ahte lea gánnáhahtti dásis.

Sámediggi čujuha dasa ahte otne eai gávdno doarvái buorit ekonomalaš ja sosiála ortnegat mat sáhttet dustet daid boazodolliid geat fertejit unnidit dehe heaitit boazodoaluin.

Sámediggi bivdá ahte boazologu geahpideapmi mañiduvvo dassáži go proseassa vuhtiiváldá orohagaid iežaset árvoštallamiid, ja dassáži go doaimmat boazoheaittihemiin leat sajis.

Evttohus 14, Árras Willy Ørnebakk, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Guolástus

Sámedikki oaidnu eriid juogadeapmái váldojuvvui vuhtii muddenráđi čoahkkimis. Mii oaidnit ahte earit leat lasihuvvon sullii 30 % almmá dan haga ahte 3000 tonnasaš lasseearri lea lasihuvvon dan guvlui masa riddoguoalástuslávdegoddi guoská.

Sámediggi bivdá sámediggeráđi váldit ovdan GRD politihkalaš njunušgottiin guolleeriid juogadeami, ja ruhtadanortnegiid investerema várás guolástusealáhusas.

Dorskebivddu ollislaš earri lea dál biddjojuvvon badjelebbui go goassege ovdal. Dál go leat buorit áiggit, de lea rivttes áigi digaštallat riddo- ja vuotnafatnasiid earreosi lasiheami, ja sihke feastanuohthofatnasat ja riddofatnasat sáhttet oazžut lasihuvvot eriid vaikke vel muddejuvvo juogadeapmi joavkkuid gaskkas.

Go dorskeeriid stuorra lasiheapmi dál lea mearriduvvon, de lea vuordimis ahte hattit gahččet. 3000 tonnasaš lasseeari árvu šaddá dalle uhcit go mannan jagi, ja danne ferte ovddiduvvot gáibáduš ahte lasihit eari vai bivdojuvvon hivvodaga árvu šaddá uhcimusat seamma stuoris go ovddit jagiid.

Sámediggi vásiha stuorra movtta riddo- ja vuotnaguovlluid guolástusain. Sámedikkis lea juo ortnegat mat dorjot investeremiid guolástusain, muhto dárbbut lea mealgat stuorát go dan maid Sámediggi okto nagoda duhtadit. Danne bivdit Sámediggeráđi váldit ovdan GRD:in dan ahte ovddidit doaimbabiid ja buoret ruhtadanortnegiid guollevuostáiváldimii, ruggorusttegiidda ja bivdofatnasiidda.

Evttohus 15, Árras Randi A. Skum, NSR:a sámediggejoavku

Birasgozihanprográmma ásaheapmi

NSR čujuha dasa ahte sihke davviguovlluidánŋgirusšan oljo- ja gássaávkkástallama ektui ja dálkkádatrievdamiid ektui leat áittan sámi ealáhusaide, mas maiddá boazodollui, eanadollui,

guolásteapmái ja eará meahcástanealáhusaide. Dál ii gávdno gearggusvuohta dustet daid biraslaš váikkuhusaid maid sámi ealáhusat sáhttet vásihit.

NSR oaidná dárbbu oazžut sadjái buoret oahppovuodu vai sáhtta álggahit doaimmaid mat váidudit rievdamiid váikkuhusaid ja maiguin heivehit biraslaš váikkuhusaide. Dát buktá dárbbu guhkit áiggi gozihit dáid rievdamiid.

Danne ferte Sámediggi bargat dan ala ahte ásaht birasgozihanprográmma.

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái

- Ođđa áššit 1 - 15 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Árras Per A. Bæhr ja Berit Marie P. Eira, Johttisápmelaččáidlistu evttohus, ođđa áššiid meannudeapmái: Ođđa ášši 13 biddjojuvvo áššelistui ja meannuduvvo bearjadaga.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 33 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Johttisápmelaččáidlistu evttohus mearriduvvui 17 jienain 16 jiena vuostá.
- Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus earret evttohusa nr. 13, mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Trond Are Anti	
2	Trond Are Anti	Geir Tommy Pedersen
		Olaf Eliassen
	Trond Are Anti	
3	Ragnhild Melleby Aslaksen	Silje Karine Muotka
	Ragnhild Melleby Aslaksen	
4	Mariann Wollmann Magga	Berit Marie P. Eira
		Jarle Jonassen
		Olaf Eliassen
	Mariann Wollmann Magga	
5	Olof A. Kuhmunen	
6	Ragnhild Melleby Aslaksen	Silje Karine Muotka
	Ragnhild Melleby Aslaksen	
7	Kirsti Guvsám	
8	Silje Karine Muotka	
9	Silje Karine Muotka	Trond Are Anti
10	Silje Karine Muotka	
11	Anne Helene Moeng Saari	Trond Are Anti
	Anne Helene Moeng Saari	
12	Anne Helene Moeng Saari	Trond Are Anti
	Anne Helene Moeng Saari	
13	Per Andersen Bæhr	
14	Willy Ørnebakk	Geir Tommy Pedersen
		Ann-Mari Thomassen

	Willy Ørnebakk	
	Geir Tommy Pedersen, čoahkkinordnegii	
15	Randi A. Skum	
	Willy Ørnebakk, čoahkkinortnegii	
	Jarle Jonassen, čoahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Ođđa áššit 1 - 12 ja 14 - 15 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.
Ođđa ášši 13 biddjojuvvo áššelistui ja meannuduvvo bearjadaga

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 28.11.12 dii. 18.55.

Ášši/Sak DC 048/12

Sámedikki vuorasiidpolitihkalaš čilgehus

Arkiivaáššennr..
11/520606 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	05.11.12	SR
Sámedikki dievasčoahkkin	28. – 30.11.12	DC 048/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.12 dii. 18.55

I Mildosat

Nr.	Beivi	Geas/Geasa	Namahas

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea guorahallan Sámedikki vuorasiidpolitihkalaš čilgehusa, ja dat čuovvu čoahkkingirjji.

Sámediggeráđi vuorasiidpolitihkaš čielggadus.

Álggahus

Sámediggeráđđi dadjá min politihkalaš álggahanjulggaštusas, Sámedikki áigodaga 2009 – 2013 eanetlohkoráđi politihkalaš vuodus, earret eará ahte:

Mii áigut hábmetsámi boarrásiid- ja fuolahuspolitihka boahhte njealji jagis. Mii áigut sihkkarastit boarrásiidda oadjebas dili, ja láchit vejolašvuoda dasa ahte ásahuvvojit sajit gos boarrásat ja nuorat besset deaivvadit vai árvvolaš árbedieđut sáhttet jotkojuvvot.

Sámediggeráđđi háliida hábmegoahhtit ollislaš sámi vuorasiidpolitihka. Ráđđi oaidná čielga dárbbun ahte Sámediggi digaštallá ja mearrida dakkár politihka mii sáhtta mitalit sámi servodahkii man árvvusadnojuvvon sámi vuorrasat leat resursan daidda sámi servodagaide gos sii ássat, ja ahte Sámediggi lokte digaštallamii sámi vuorasiid dili iešguđet sámi guovlluin, gávpogiin ja giliin Sámis.

Sámediggeráđđi háliida deattuhit daid vejolašvuodaid mat leat sámi servodagas nu ahte vuorasiid máhttu ja eallinvásáhusat bohtet ávkin. Min mielas lea maid deatlaš ahte sámi vuorasiid eallindilit galget digaštallojuvvot ja ahte Sámedikkis lea mihtomearrin buoridit dearvvašvuodafálaldaga ja lasihit fálaldagaid sámi vuorasiidda. Sámediggeráđđi háliida viiddis digaštallama, mas geahčaduvvo makkár rolla Sámedikkis lea vuorasiidpolitihka ektui, ja guđe vejolašvuodasat ja gáržžidusat váikkuhit Sámedikki ollislaš sámi vuorasiidpolitihka hábmemii. Viidásat barggus lea lunddolaš geahčadit dárkkilit guđe eiseválddiin lea ovddasvástádus das ahte sámi vuorrasat ožžot seammaárvosaš fálaldaga go eará vuorrasat ge servodagas. Danne bidjá Sámediggeráđđi dál ovdan sierra vuorasiidpolitihkalaš čielggadusa Sámedikki dievasčoahkkimii.

Čielggadusain áigu Sámediggi čielgasit čalmmustahttit vuorasiidpolitihkka. Sámi vuorasiidpolitihkka ii lea dievaslaččat digaštallojuvvon Sámedikkis ovdal. Vuorasiidpolitihkka guoská buot

servodatsurggiide, ja danne dat lea dábálaččat mielde plánain ja mearrádusain muđui ge, vaikke vel vuorrasat eai leat ge namuhuvvon sierra. Sámediggeráđđi oaidná ahte sáhtttá leat unohas jus vuorrasiidpolitihkalaš mearrádusat guđđojuvvojit ollásit nationála eiseválddiide, almmá dan haga ahte Sámediggi árrjalaččat oassálastá konsultašuvnnaide ovddasvástideaddji departemeanttaiguin ja fuolaha sámi vuorrasiid beroštumiid nationála dásis. Vuorrasiid oassálastin almmolaš mearridanproseassaide lea nannejuvvon 1991-mannosaš lágas, gielddalaš ja fylkkagielddalaš vuorrasiidráđi birra, paragrafain 1 ja 5 mat geatnegahttet suohkaniid ja fylkkasuohkaniid ásahtit sierra vuorrasiidráđiid. Lea namalassii suohkanstivra ja fylkkadiggi mii nammada vuorrasiidráđiid, ja ráđit váldet ovdan dakkár áššiid maid sii ieža háliidit meannudit, geahča §§3 ja 7. Vuorrasiidráđit leat ráđdeaddi orgánat lága § 3 (1) vuodul. Sámediggi ii leat geatnegahttojuvvon dán lága bokte, ii ge eará lágaid bokte, ásahtit sierra vuorrasiidráđi, muhto Sámediggeráđi mielas lea dattetge deatalaš ahte sámi vuorrasiin galget leat seamma vejolašvuodát váikkuhit Sámedikki politihkkaovddideapmái go dan maid boarrasiin lea gielddalaš ja fylkkagielddalaš politihka ektui.

Danne ásahtii Sámediggi Sámedikki vuorrasiidráđi guovvamánus 2012. Vuorrasiidráđis leat 5 lahtu ja 3 várrelahtu. Vuorrasiidráđi jođiheaddjin lea Inga Karlsen ja nubbijodiheddjinn lea Anders P. Siri. Sámediggeráđđi lea nammadan vuorrasiidráđi, Sámedikki politihkalaš bellodagaid/joavkkuid evttohusaid vuodul, ja sámediggeráđđi lea deattuhan oažžut lahtuid vuorrasiidráđđái viidde geográfalaš guovllus.

Dát čielggadus áigu čujuhit muhtin surggiide maid Sámediggeráđđi atná deatalaš hástalussan sihkkarastimis sámi vuorrasiid dásseárvvu buot servodatsurggiin. Čielggadus ii čilge visot, ja Sámedikki dievasčoahkkima digaštallan šaddá láidesteaddjinn Sámediggeráđi viidaset bargui sámi vuorrasiidpolitihka konkretiseremiin. Sámediggeráđđi ádde ahte Sámedikkis leat ráđdejuvvon vejolašvuodát dahkat mearrádusaid maid sáhttet guoskat njuolggá sámi vuorrasiid vuoigatvuodaide ja vejolašvuodaide. Eahpenjuolggá sáhtttá Sámediggi iežamet politihkalaš barggu ja iežamet váikkuhangaskaopmegeavaheami bokte váikkuhit eará eiseválddiid vuoruhemiid ja álggahit ovttasbarggu mii sáhtttá váikkuhit positiivalaččat sámi vuorrasiid eallindili. Sámediggeráđđi lea evttohan, ja ožžon Sámedikki dievasčoahkkima mearridit muhtun sierra ovddasmanniprošeavttaid maid ulbmil lea nannet dearvvašvuodabálvalusa sámi vuorrasiid ja nannet lohkan- ja čállinveahkkefálaldaga sámegeielat vuorrasiid välljejuvvon suohkanis. Sámediggeráđđi oaidná dáid ovddasmanniprošeavttaid vejolašvuodaide, ahte dáid sáhtttá viiddidit guoskat stuorát sápmelaš jovkui stuorát geográfalaš guovllus. Sihke sámi dearvvašvuodadeaivvadanprošeakta Várdobáikkis ja lohkan- ja čállinveahkki sámegeielat vuorrasiid Guovdageainnu suohkanis leat prošeavttat main leat buorit bohtosat ja mat sáhttet leat buorit mállen eará suohkaniidda, ásaheamiid ja guovlluide. Sámediggeráđđi oaidná mánga eará guovllu mat dárbbasit erenoamáš čalmmustahttima, ja Ráđđi lea maid bivdán Sámedikki vuorrasiidráđi buktit cealkámušaid čielggadussii.

Sámi vuorrasat lea stuorra resursa ja dan ferte čalmmustahttit. Vuorrasiid vásáhusat leat deatalaččat sámi servodahkii ja fertejit boahit ávkin boahtevaš buolvvaide. Árvvuid, máhtu ja dieđuid gaskkusteapmi buolvvaide gaskkas ferte nannejuvvot. Dát leat čielga strategiiat Sámedikki máhttoáŋgiruššamis ja maiddái go guoská kulturdoaimbajuide, de deattuha Sámediggeráđđi deaivvadanbáikkiid gos vuorrasat sáhttet gaskkustit árbedieđu ja kulturmáhtu nuoraide.

Sámedikki vuorrasiidráđđi lea buktán buoriid cealkámušaid mat buori láchkai čilgejit sámi vuorrasiid iežaset jurdagiid dan birra mii berre deattuhuvvot sámi vuorrasiidpolitihkas. Sámi vuorrasiid váldosáttasátni lea ahte sámi vuorrasiin lea dárbu ja vuoigatvuohta oažžut seamma meannudeami beroškeahhtá eallindilis. Sámi vuorrasat sávvat ja dárbbasit dávjá bálvalusaid sámegeilli, ja ahte bálvalusain vuhtiiváldojuvvo sin sámi kulturduogáš. Viidaseappot čujuhuvvo dasa ahte sámi vuorrasat lea mánggabealat joavku. Dan ferte politihkkaheamiid váldit vuhtii, ja nu fáttmastit sihke daid vuorrasiid geat doibmet árrjalaččat bargoeallimis ja servodagas, ja daid vuorrasiid geat iešguđet sivaide geažil dárbbasit divššu ja fuolahusa viidde áddejumi vuodul. Vuorrasat sápmelaččain gávpogiin sáhttet leat earalágan dárbbut ja sávaldagat go sámi vuorrasiin geat ássat giliin. Danne guoskkaha čielggadus sihke vuorrasiid resursan, muhto čujuha maiddái vuorrasiid dárbbuide ja daidda vuoigatvuodaide mat vuorrasiin berrejit leat. Dasa lassin lea sámi vuorrasiidpolitihkas vel okta dimenšuvdna, ovttasbargovejolašvuodát gaskal sámi vuorrasiid Davviriikkain ja Ruoššas ja álbmogis-álbmogi ovttasbargu eará álgoálbmogiid vuorrasiguin.

2 Stáhtus ja vejolašvuodát

Vuorrasiiin lea eanas álgoálbmotservodagain erenoamáš stáhtus servodaga geađgejuolgin, geat guddet min oktasaš historjjá ja máhtu ja gaskkustit álgoálbmogiid árvvuid ja višuvnnaid álbmogin. Geaid mii gohčodit vuorrasiiin, sáhtttá rievdat servodagas servodahkii. Iešguđet servodagain leat, ja leat leamaš, iešguđet oainnuid das geat dat vuorrasat leat. Vuorrasiiin lea maid iešguđet rolla ja stáhtus servodagas. Árbevirolaččat lea sámi servodaga vuorrasiiin, nu go maiddái ollu eará álgoálbmotservodagain, leamaš deatalaš rolla ja sii leat adnojuvvon árvvus. Sin gelbbolašvuohta ja máhttu lea adnojuvvon hui deatalažžan, mii lea addán vuorrasiidda alla stáhtus. Mii oaidnit ahte dát lea rievdamin. Dálá ođđaáiggi servodagas ii leat olbmuiin seamma dárbu dan gelbbolašvuhtii mii dálá vuorrasiiin lea. Bargoeallin ja bargoeallima njuolggadusat gustojit seamma láhkai buohkaide beroškeahttá čearddalašvuodas. Ollu vuorrasat doibmet maid dábálaš barggus guhkit go ovdal. Ollu vuorrasat háliidit bargat guhkit go ovdal, muhto muhtumat háliidit váldit penšuvnna go jukset ahkeráji. Bargoeallima njuolggadusat dadjet ahte sáhtttá mannat ealáhahkii go deavdá 62 jagi, dalle lea penšunista. Muhto dattetge leat ollugat geat eai háliit gohčoduvvo vuorasin go leat 60-jagiin.

Sáhtttá jearrat lea go dárbu mearridit geat dat leat sámi vuorrasat. Leat go definišuvnnaat heivvolaččat, vai berrejit go sámi vuorrasat ieža beassat mearridit goas sii dovdet iežaset vuorasin. Doahpagat mat dávjá geavahuvvojit, leat vuorrasat, eallilan olbmot, penšunisttat, seniorat, boarrásat, ja doahpágiid mearkkašupmi rievddada. Sámediggeráđđi geavaha doahpaga vuoras olmmoš, vuorrasat, oktasaš doaban, ii dakkár joavku mii lea badjel vissis agi.

Sámedikki vuorrasiidráđđi lea cealkámušain dán čielggadussii deattuhan earret eará čuovvovaš surggiid:

Vuorrasat vuodđoealáhusain ássat dábálaččat ruovttus, ii ge sis leat beaivválaš oktavuohta singuin geat doaimmahit ealáhusa. Ollugiid mielas sii dovdet iežaset bággehallan čáhkket saji nuorat olbmuide ealáhusas. Servodaga mielas min birrasis lea deatalaš rekrutteret nuoraid iešguđet fidnuide, maiddái vuodđoealáhussii. Dat dagaha ahte vuorrasat geassádit fidnus vaikke vel ledje sáhttit bargat guhkit. Ealáhussii lea hástalussan gávdnat dakkár dássedeattu mii lea buorre ealáhussii. Maiddái dáid áššiin ferte olmmošlaš vuhtiváldin lohkkot eanemusat. Ovdamearkka dihtii oassálastimis mearraguolástusaide, de lea oppalaš njuolggadus ahte sáhtttá leat B bládis (fidnuguolásteaddji) dassážiigo deavdá 75 jagi. Jus guolásteaddji oazžu man nu lágan penšuvnna ráddjejuvvon oassálastimiin guolástussii, de dat sáhtttá dagahit ahte guolásteaddji sirdojuvvo B bládis A bláddái (lassefidnu) dahje sihkkojuvvot veahkadatgirjjis.

Vuorrasiidpolitihkka ovttasbargošiehtadusain: Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid mángga fylkkasuohkaniin ja evttohan ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Šiehtadusas Romssa suohkaniin leat doaibmabijut sámi vuorrasiid várás oassin šiehtadusas ja dat lea vuorrasiidráđi mielas buorre. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkasuohkaniiguin ja suohkaniiguin sáhtttá Sámediggi bidjat dakkár láidestusaid mat sihkkarastet vuorrasat sápmelaččaide gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid. Sámi vuorrasat resursan: Norggas leat dušše 31 % vuorrasiiin badjel 67 jagi barggus. Buot olbmuide lea vuodđodárbu dat dovdu ahte sus lea ávkin masa nu, ahte son dárbbasuvvo. Bargoaddá lea hástalussan oččodit dakkár bargobirrasa mas vuorrasat sáhttet bargat guhká ja mii geasuha vuorrasiid bargat guhká.

Ovdánansárgosat: Ii leat iskkaduvvon man ollu sámi vuorrasásat ássat sámi guovlluin, dahje sámi suohkaniin. Sámi statistihka 2012 vuodul lea olmmošlohku guovllus davábealde Sáltoduoddara njiedjan 17 proseanttain 1990 rájes. Eanas nuorat dat fárrejit, ja olbmot lea boarráset go riikka muđui. Das leat váikkuhusat Davvi-Norgga ássanmállii. Oppa riikka olmmošlogus 2010:s lei 13 proseantta badjel 66 jagi. Suohkaniin mat eai leat nu guovddážiis, leat unnit olbmot bargogis ja eanet vuorasolbmot go guovddáš suohkaniin. Eretfárren ja ollu boarrásat lea hástalussan sámi árbevirolaš ássanguovlluide. Seammás sturrot gávpogat sakka. Guhkit áiggi vuollái lea maid sámi fáladat vuorrasiidda stuorra hástalussan gávpotsuohkaniidda. Eará suohkanat fas vásihit ahte ii leat ii eretfárren ii ge sisafárren, ja ahte vuorrasiid oassi stuorru dadistaga.

Sámedikki rolla vuorrasiidpolitihkas: Sámedikkis lea dál ráddjejuvvon rolla ja váldi iešguđet deaivvadanbáikkiin gos sámi vuorrasat deaivvadit dahje leat. Vuosttažettiin lea suohkaniin ovddasvástádus buot suohkana ássiin, maiddái vuorrasiiin. Danne ferte Sámediggi geahččalit váikkuhit suohkaniid searvvahit suohkana vuorrasiid buot oktavuođaide.

Sámedikki vejolašvuodát: Sámedikkis leat muhtun váikkuhangaskaoamit, sihke njuolggodoarjagat mat mannet suohkaniidda, giellaguovddážiidda, kulturviesuide ja sullasaččaide, ja dasa lassin hálddaša Sámediggi ohcanvuodot doarjagiid earret eará dakkár surggiin go giella, oahpaheapmi, kultuvra, árbediehtu, kulturmuittut, dearvvašvuohta ja regiovdnaovddideapmi. Sámedikkis lea vejolašvuohta bidjat stuorát láidestusaid dáidda ruđaide juolludaneavttuiguin ja vuoruhemiiguin mat maiddá fuolahit buolvaperspektiivva.

Sámegiela vuorasiid vuoigatvuodát dásseárvosaš fáldahkii: Vuosttažettiin lea deatalaš ahte vuorrasat ožžot fáldadaga iežaset gillii. Seamma deatalaš lea maiddá ahte suohkanat lámčēt dasa ahte lea vejolaš gaskkustit giellamáhtu, kulturamáhtu ja árbedieđu buolvvaid gaskkas. Go gearddi lea nu ahte suohkaniin lea ovddasvástádus mánáidgárddiin, skuvllain ja kulturskuvllain, de oaiivilda vuorasiidráđđi ahte Sámediggi ferte váldit ovdan dáid gažaldagaid sihke giellaruhtajuolludeami ektui nu gohčoduvvon guovtgeielatvuođasuohkaniid ja ovttasbargošiehtadusaid ektui dáid suohkaniiguin. Gos lea nationála ángiruššan sámi vuorasiid ektui? Sámediggi ferte maiddá guovddáš eiseválddiide čujuhit nationála ovddasvástádusa vuorasiin, maiddá sámi vuorasiin. Dát lea erenoamáš deatalaš go bohtet odđa ođastusat, odđa lágat, njuolggadusat, johtučállosat. Eanas ođastusat mearriduvvojit beroškeahttá das ahte sámi suohkaniidda dat lea “duppal” noadđin sihke diehtujuohkima, skoviid ja sullasaččaid dáfus go dát leat dušše dárogillii. Dat mearkaša ahte buot diehtujuohkin lea dárogillii dahje ahte suohkanat fertejit ieža jorgalit ja heivehit daid.

3 Hástalusat

Sámedikki vuorasiidráđđi lea buktán ollisteaddji mearkkašumiid ja cealkámušaid hástalusaid ektui. Politihkalaš oassálastin:

Ahkejoavku badjel 65 jagi ii leat baljo ovddastuvvon Norgga álbmotválljen orgánain, ja uhccán ovddasteaddjit ahkejoavkkus badjel 60 jagi. Hástalusain lea oažžut eanet vuorasiid politihkalaš bargui ja organisašuvdnabargui. Ollu vuorrasat vulget evttohassan suohkanstivrra ja fylkkasuohkana válgalistaide ja maid sámegiigeválgii. Muhto vuorasiid vásáhusat evttohasaid nammademiin lea ahte sii biddjojit hui vulos listii, ja danne eai válljejuvvo. Dát lea juoga maid dat politihkalaš bellodagat, mat bidjet listtaid sámegiigeválgii, fertejit digaštallat. Jus háliidit ahte vuorasiin galget leat politihkalaš doaimmat, de sii fertejit oažžut saji hui badjin listtain nu ahte sáhttet válljejuvvot áirrasin.

Vuorrasat gávpogiin:

Áiggi mielde lea vuorasiid lohku gávpogiin sturron. Ollugat leat orron eanas oasi iežaset eallimis gávpogis, ja gártet orrut olles vuorasvuodaset doppe. Sii ohalit báikkiid gos sii sáhttet deaivvadit eará gávpotsápmelaččaiguin. Danne lea deatalaš lámčēt dahje oččodit deaivvadanbáikkiid sámi vuorasiidda. Seamma deatalaš lea ahte fievrredeapmi lea heivehuvvon nu ahte deaivvadanbáikkiid leat duohta fáldahkan. Ollu vuorrasat gávpogiin maid ballet boarásmuvvamis. Dat ahte ii beassat gulahallat iežas gillii singuin geat leat sin birrasis, ležžet dal suohkanbargit vai oapmahaččat, lea lossat. Danne berrejit dat riikka stuorámuš gávpogat, main leat ollu sápmelaččat, maiddá váldit vuhtii ahte áiggi mielde ássat ollu sámegiela vuorrasat geat dárbbasit fuolahusbálvalusaid. Muhtun suohkanat dadjet ahte sii sáhttet lámčēt dulkonbálvalusa, muhto buoremus lea ahte olmmoš beassá gulahallat njuolggá suinna gii lea ságas. Doppe gos dulka lea čoavddusin, doppe dat ferte leat lunddolaš oassin fáldadagas. Ii sáhte leat nu ahte son gii sámasta, divššohas, ferte jearahit dulkka.

Ollu vuorasiin lea sámegiella vuosttašgiellan, ja vuorrasat geat šaddet dementan, masset dan giela maid sii leat oahppan. Dát buvttiha váttisvuodaid gulahallamis birrasiin, ja bohciidahtá viehka stuorra hástalusaid dearvvašvuodalágádusain ja fuolahussurggiin. Čájehuvvo ahte guoskevaš etáhtain muhtun suohkaniin ii leat sámi giellagelbbolašvuohta, ii ge kulturgelbbolašvuohta, ja dat buvttiha boasttuáddejumiid ja heajut dearvvašvuođa- ja fuolahusfáldadaga. Norggas galgá buohkain leat dásseárvosaš dearvvašvuođafáldadat, ja dat guoská maiddá sápmelaččaide. Dattetge eai oáččo sámi vuorrasat dan fáldadaga nu guhká go dat lea vuodđuduvvon dárogillii. Leat ovddiduvvon sávdadagat ahte ásahuvvojit sierra sámi ossodagat stuorámuš gávpogiin sámi ássiid várás. Sámediggeráđđi lea váldán ovdan ášši Oslo suohkaniin, ja suohkan geahčada dál vejolašvuodaid ásahit sierra ossodaga sámi vuorasiid várás.

Sámediggeráđđi oaidná dárbbu doarjut dakkár deaivvadanbáikkiid ásaheami, gos sámi vuorrasat sáhttet deaivvadit ja gos giella, kultuvra, sámi borramuš ja duodji lea guovddážiis.

Beassat orrut ruovttus

Ođđaáiggi ja teknologalaš servodat sáhtta leat hástaleaddjin ollu vuorrasiidna. Ollu almmolaš ja priváhta orgánain leat elektrovnnalaš bálvalusat, ovdamearkka dihtii bánjkuin, almmolaš etáhtain, NAV:s ja sullasaš ášahusain. Ollu vuorrasat hálddašit sihke dihtorgeavaheami ja eará teknihkalaš veahkkeneavvuid, muhto lea dattetge stuorra lávki dasa ahte daid geavahit árgabeavvis. Eanas vuorrasat dárbašit ovdamearkka dihtii oahpahuovvot geavahit dáhta. Sámediggeráđđi lea ožžon álggahuovvot ja lea ruhtadan ovdaproševtta Guovdageainnu suohkanis man mihttomearrin lea ovddidit lohkan- ja čállinveahki suohkana vuorraset sámegeielat sápmelaččaide. Dán rádjai leat geavaheadjit muitalan ahte fálaldat lea buorre, ja Sámediggeráđđi oaidná ahte dán málle sáhtta ovddidit nu ahte dán sáhtta geavahit maiddá eará báikkiin ge. Dán proševtta olis lea maid lágiduvvon dáhtakursa vuorrasiidna. Dákkár proševttaid ruhtadeapmi lea hástaleaddjin ja eaktuda ahte suohkan bidjá hui stuorra iežasoasi. Sámediggeráđđi oaidná dárkun ahte stáhta ruhtada dákkár doaibmabijuid, erenoamážit go dás lea sáhka dain sámi vuorrasiin, geat eai hálddaš dárogiela ja/dahje čálalaš sámegeiela váilevaš oahpu geažil.

Ollu vuorrasat välljejit dattetge orrut iežaset ruovttuin nu guhká go vejolaš. Iešguđetlágan bálvalusat ja doaibmabijut dárbašuvvojit suohkana bealis vai árgabeaivi šaddá álkibun ja buorebun. Maiddá sosiála eallin mearkkaša ollu loaktimii, mánggalárgan deaivvadanbáikkid ja iešguđetlágan bargamušat lagasbirrasis sáhttet mearkkašit ollu juohkehažžii.

Ollu vuorrasat ohcalit diehtujuohkima dákkár áššiid birra mat gusket suohkana vuorrasiidna. Dán diehtujuohkima berrejit suohkanat váldit duodas dahje dahkat juoidá dainna. Makkár dieđuid vuorrasat ohcalit, sáhtta leat iešguđet ládje báikkis báikái.

Medias lea stuorra mearkkašupmi árgabeaivái. Vuorrasat ohcalit buoret fálaldaga NRK. Sápmi bealis sámi vuorrasiidna, fálaldaga mii lea buorebut heivehuvvon vuorrasiidna. Sii ohcalit eanet kulturprográmmaid, jearahallamiid vuorrasiiuin, jearahallamiid vássánaiggi birra, ja ahte musihka välljen dahkkojuvvo eanet dihtomielaččat buot joavkkuid ektui. Sámi vuorrasat ohcalit maid dávjá galleanortnegiid mat eastadit oktovuoda ja nu ahte besset sámástit earáigui.

Dearvvašvuohta ja fuolahus

Ášahusjurddašepmi sámi oktavuodas lea odas. Vuorrasiin lea leamaš sadi ruovttus maiddá maŋŋágo sii heite bargamis. Dála dilli lea dat ahte vuorrasat orrot okto/guovttá ruovttus ii ge sis leat álo bearaš ja sohka lahkosis, dahje olámuttus. Go dikšodárbu badjána, de eatnasat fertejit ášahussii. Danne lea deatalaš ahte ášahusat leat heivehuvvon sámi vuorrasiidna, sihke sámi giela ja kulturáddejumi dáfus, ja ahte áššiid doaimmat ja eallinvuohki nu go biebmui, duodji ja sullasaččat fuolahuvvojit fuolahusviesus ja boarrásiidsiidnas.

Dás lea suohkaniin deatalaš rolla bargiid ja gelbbolašvuoda ektui, ja suohkana bálvalusaid organiserema ektui. Sámi kultuvra lea deatalaš oassi suohkana vuorasfuolahusas. Sámi šillju sáhtta leat ovdamearkan dakkár doaibmabijuide buoridan dihtii vuorrasiidjoavkku árgabeaivvi.

Suohkan ferte vuhtiiváldit sámi álbmoga go ášahusat huksejuvvojit ja sámi vuorrasat berrejit leat mielde plánaproseassas vai boarrásiidviesuid ja ášahusaid sajusteapmi fuolaha sámi perspektiivva.

Fierpmádat

Ollu vuorrasat geat leat doaibman bargoeallimis olles eallinagiset, sáhttet váillahit sosiála fierpmádaga maŋŋágo heitet barggus. Danne lea deaivvadanbáikkiid láchin deatalaš. Deaivvadanbáikkid gávpoigiin vuorraset sápmelaččaide várás leat deatalaččat árgabeavvis, ja dagahit ahte olbmot loktet buorebut ja ahte dovdet gullevašvuoda. Dat lea maid mielde ovddideamen dakkár deaivvadanbáikkiid gos earát, nuorat olbmot, besset sámástit. Ollu vuorrasiin lea buorre kulturmáhttu ja árbediehtu.

Deaivvadanbáikkid sáhttet leat sajit gos sáhtta gaskkustit árbedieđu buolvvas bulvii. Johtti “sosiálabargit” mat láchet deaivvadanbáikkiid sámi vuorrasiidna, sáhtta maid lea dakkár doaibmabidju, mii lea erenoamážit ávkin doppe gos sápmelaččat orrot bieđgguid. Sámediggeráđđi oaidná ahte dakkár doaibmabijut sáhtášedje leat organiserjuvvon suohkaniidgaskaš fálaldahkan.

Vuorrasat resursan mánáidgárdiidde ja skuvllaide, oahpaheapmái ja dutkamii:

Vuorraset sápmelaččain leat deatalaš árvvut gielas ja árbedieđus. Go árbediehtu gaskkustuvvo mánáide ja nuoraide sámegeiela bokte, de fievrriduvvo kultuvrralaš deatta ja kulturgelbbolašvuohta ja giellagelbbolašvuohta ođđa buolvvaide. Sámediggeráđđi lea deattuhan álggahit proševttaid mat eanet

deattuhit árbedieđu vuodđooahpahas ja servodagas muđui. Oahpahas- ja oahppofálaldat árbedieđus lea deatalaš dannego dakkár máhttu ollu surggiin ii leat duodaštuvvon ja skuvllaide lea váttis háhkat dakkár máhtu.

Árbediehtu lea deatalaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Árbediehtu čatnasa earret eará luondduresurssaid iešgudet geavahanvugiide ja hálddašepmái. Dát vásáhusvuđot máhttu fievrividuvvo vuorraset buolvvain nuorat buolvvaide, njálmmálaš čilgema ja geavatlaš hárhallama bokte. Buorre ovdamearkan lea mentorprográmma Bihkedájja maid Staare/Deardná giellaguovddáš lea ráhkadan. Doppe leat vuorraset lullisámegiellagat leamaš bagadeaddjin ja gielalaš ovdagovvan nuorabuidda. Dakkár oahpahas ja oahpu ferte sihkarastit buot sámi giellaguovlluide.

Sámediggi oaihvilda ahte ferte álggahit doaibmabijuid mat buoridit vuorraset sápmelaččaid vejolašvuoda fievririt giellamáhtu mánáide ja nuoraide. Sámediggeráđđi lea addán doarjaga Deanu sámeskuvlii ja Billávuona bajásšaddanguovddáš ráhkadit proševttaid sámi luonddugeavaheamis vuodđooahpahasii. Proševttat deattuhit nannosit árbedieđu, ja lea lunddolaš geavahit vuorraset sápmelaččaid resursaolmmožin proševttain.

Sámi ovddastus fylkkavuorrasiidráđiin

Sámediggi lea nammadan lahtu Stáhta seniorráđđái. Sámediggeráđđi oaidná deatalažžan ahte fylkkavuorrasiidráđiin dain fylkkain main lea sámi álbmot, lea sámi ovddastus. Dán fertejit fylkkasuohkanat bearráigeahččat juohke háve go nammaduvvo vuorrasiidráđđi. Sámediggeráđđi ávžžuha fylkkasuohkaniid bearráigeahččat ahte sihkarastojuvvo sámi ovddastus fylkkavuorrasiidráđiin. Dan sáhtá maid váldit mielde go ovtasbargošiehtadusat fylkkasuohkaniin ođasmahttojuvvojit.

Sámedikki vuorrasiidráđđi

Sámediggeráđđi háliida ahte Sámediggi digaštallá dan mo Sámediggi áhahussan sáhtá ávkástallat vuorrasiid gelbbolašvuodain (muđui nai go vuorrasiidráđiin). Sámediggeráđđi háliida ahte Sámediggi digaštallá makkár rolla Sámedikki vuorrasiidráđis galgá leat Sámedikki doaimma ektui, bušeahhtabargus jna.

Sámedikki vuorrasiidráđđi lea dovddahan čielga sávaldaga oazžut sárđnunvuoigatvuoda Sámedikki dievasčoahkkimis. Dat sáhtá ovdamearkka dihtii čadahuvvot dievasčoahkkinvahkus, dehe dievasčoahkkima čadaheami oktavuodas. Dat ferte vuodđuduvvot Sámedikki čoahkkinnortnegii. Sámediggeráđđi háliida ahte Sámedikki vuorrasiidráđđi ja sámi vuorrasat galget sáhttit lonuhit vásáhusaid ja duddjot fierpmádagaid eará álgoálbmogiid ektui. Vuosttaš áigodagas áigu vuorrasiidráđđi deattuhit vuorrasiidráđi nannema, organiseret barggu ja hábmet njuolggadusaid ja oččodit ovtasbarggu guoskevaš ovtasbargobeliiguin. Dál lea juo čuožžilan dárbu muddet vuorrasiidráđi bušeahta, ja danne evttoha Sámediggeráđđi lasihit vuorrasiidráđi bušeahta 100 000 ruvnus 250 000 ruvdnui. Sámediggeráđđi oaidná dárbbu árvoštallat vuorrasiidráđi bušeahta ovtasráđđi vuorrasiidráđiin ja vuorrasiidráđi doaimma ektui.

Sámi vuorrasat ja eará álgoálbmogat: Riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggeráđđi oaidná man deatalaš dat lea ahte vuorrasat servet árjjalaččat álgoálbmotovttasbargui, ja ahte sii sáhttet hukset fierpmádagaid eará álgoálbmotvuorrasiguin (Elders). Ollu álgoálbmogiin leat sierra organisašuvnnat (NGOat ja eará ovtastumit) iežaset “elders” várás. Dán ráđjai ii leat sámi ovtasbargu Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte dahje Sámi ovtasbargu eará álgoálbmogiiguin erenoamážit deattuhan ovtasbarggu álgoálbmotvuorrasiid gaskkas. Sámi vuorrasat berrejit Sámediggeráđi oainnu mielde searvat dakkár oktavuodaide, ja Sámediggi berre digaštallat mo dan sáhtá čadahit Sámedikki iežas rámmaid siskkobealde ja Sámedikkiid gaskasaš ovtasbargošiehtadusaid bokte.

Sámediggeráđđi oaihvilda ahte doaibmabidju “The elders” maidái berre oazžut nannosit álgoálbmotperspektiivva. “The elders” lea sorjjasmeahttun vuorraset máilmmijnunnošat geaid Nelson Mandela lea čohkken. The elders bargá máilmmiviidosáččat, ja iežaset vásáhusaid bokte sii dorjot sierranas ráfidoaibmabijuid miehtá máilmmi, sii čalmmustahttet olmmošvuoigatvuodaid rihkkumiid ja váldet ovdan iešgudetlágan humanitearaáššiid. Ovddeš Norgga stáhtaministtar, Gro Harlem Brundtland, lea okta dain välljejuvvon vuorraset njunnošiid geaid Desmond Tutu jodiha. The elders čalmmustahtá álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ja álgoálbmotmánáid ovdánanvejolašvuodaid ja vuoigatvuoda oahppamii.

Loahpaheapmi ja čeahkkáigeassu

Sámediggeráđđi oaidná muhtun hástalusaid maid ferte vuhtiiváldit viidáset barggus ollislaš sámi vuorrasiidpolitihkain. Ollu hástalusat maid vuorrasat vásihit dál, leat olbmot ieža bohciidahtán ja daid ferte sáhttit čovdit. Maiddái sámi vuorrasiin leat seamma vuoigatvuođat go álbmogis muđui.

Sámediggi ferte leat mielde goziheamen ahte guoskevaš bealit oidnet iežaset ovddasvástádusa. Dat guoská sihke almmolašvuhtii ja priváhta oassálastiide. Buohkain lea ovddasvástádus čájehit áddejumi sámi vuorrasiid áššái.

Sámediggeráđđi áigu maiddái čalmmustahttit sámi vuorrasiid resursan sihke sámi ja dáža servodahkii. Sámediggeráđđi lea dán čielggadusas čujuhan man deahtalaš dat lea ahte váldit atnui vuorrasiid gelbbolašvuođa mángga suorggis. Sámediggeráđđi áigu dan čuovvolit iešguđet ovttasbargobeliid ektui nu go suohkaniid, fylkkamánniid ja departemeantaid ektui.

Suohkaniin lea ovddasvástádus buot suohkana ássiin, ja sis dat lea bálvalusfálaldat ja sii dat láchet doaibmabijuid buohkaide, maiddái sámi vuorrasiid. Deahtalaš čovddasánit dás leat deaivvadanbáikkat ja fievrredeapmi. Suohkanis ferte maid leat gelbbolašvuohta buot lađđasiin. Dása gáibiduvvo ahte bargit ožžot oahpu sámi gielas ja kulturáddejumis. Maiddái virgádemiid oktavuodas lea deahtalaš ahte suohkanat muitet ahte sin suohkanis lea sámegiela álbmot.

Mediaáššit mat muitalit man geanoheamit sámi vuorrasat leat dearvvašvuođalágádusa ektui Norggas, muittuhit min ahte berrešedje leat sierra áittardeaddjit mat fuolahit sámi vuorrasiid vuoigatvuođaid. Sámedikki vuorrasiidráđđi lea čujuhan dárbbu sámi vuorrasiidáittardeaddjái. Viidáseappot čujuhuvvo dasa ahte sámi kultuvra ferte šaddat oassin kultuvrralaš vázzinsoappis. Dán áigu Sámediggi čuovvolit viidáset barggus.

Politiikalaš bellodagat fertejit váldit ovdan vuorrasiidášši, ja loktet dan digaštallamii. Bellodagat sáhttet váikkuhit eiseválddiid dakkár áššiin, mat gusket vuorrasiid dahje olles álbmogii. Politiikalaš bellodagat berrejit maid váldit vuorrasiid duođas nammadanproseassas sámediggeválgga oktavuodas. Jus háliidit oazžut sisa vuorrasat lahtuid stivrraide ja ráđiide, de sin ferte nammadit nu bajás ahte sii leat duohta evttohassan, eai ge dusse listadeavddan.

Departemeanttat ja ráđdehus fertejit mearridit dakkár njuolggadusaid mat vuhtiiváldet sámi giela ja kultuvrra buot oktavuodain, ja erenoamážit maiddái dain áššiin mat gusket sámi vuorrasiid. Go lágat ja njuolggadusat mearriduvvojit, de ferte sámi vuorrasiid dilli leat mielde árvoštallamiin. Maiddái go evttohuvojit áŋgiruššamat iešguđet surggiin, de ferte sámi giella ja kultuvra leat mielde. Oahpahusas lea sámi kulturáddejumi deahtalaš. Sámi vuorrasiidfuolahus ferte boahit mielde guoskevaš fágaid fágaplánaide joatkkaoahpahusas ja allaskuvllain. Departemeanta dat dohkkeha fágaplánaid ja dat ferte bearráigeahččat ahte dat ollašuvvá.

Sámediggi áigu ovddidit dán ášši dainna lágiin ahte váldit oktavuoda guoskevaš allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin, ja eará áhahusaiguin mat oahpahit dearvvašvuođabargiid.

Sámediggeráđđi evttoha čuovvolit čielggadusa sierra doaibmaplánain sámi vuorrasiid várás. Bargu álggahuvvo 2013:s.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Láilá Susanne Vars, áššejođiheaddji	
2	Åge Nordkild	
3	Olav Anders Kuhmunen	
4	Mariann Wollmann Magga	
5	Kirsti Guvsám	
6	Olaf Eliassen	Geir Tommy Pedersen
7	Ragnhild Melleby Aslaksen	
8	Åge Nordkild	
9	Láilá Susanne Vars	
10	Heidi Persdatter Greiner Haaker	Åge Nordkild

	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
11	Anne Helene Moeng Saari	
12	Aili Keskitalo	Anne Helene Moeng Saari
		Ann-Mari Thomassen
13	Per Andersen Bæhr	Trond Are Anti
		Anne Helene Moeng Saari
14	Mariann Wollmann Magga	Trond Are Anti
	Mariann Wollmann Magga	
15	Knut Store	
16	Láilá Susanne Vars	
17	Alf Isaksen	Trond Are Anti
	Alf Isaksen	
	Láilá Susanne Vars, áššejođiheadđi	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea guorahallan Sámedikki vuorasiidpolitihkalaš čilgehusa, ja dat čuovvu čeahkkingirji.

Sámediggeráđi vuorasiidpolitihkaš čielggadus.

1 Álggahus

Sámediggeráđđi dadjá min politihkalaš álggahanjulggaštusas, Sámedikki áigodaga 2009 – 2013 eanetlohkoráđi politihkalaš vuodus, earret eará ahte:

Mii áigut hábmēt sámi boarrásiid- ja fuolahuspolitihka boahhte njealji jagis. Mii áigut sihkkarastit boarrásiidda oadjebas dili, ja láhčit vejolašvuoda dasa ahte ásahuvvojit sajit gos boarrásat ja nuorat besset deaivvadit vai árvvolaš árbedieđut sáhttet jotkojuvvot.

Sámediggeráđđi háliida hábmegoahhtit ollislaš sámi vuorasiidpolitihka. Ráđđi oaidná čielga dárkun ahte Sámediggi digaštallá ja mearrida dakkár politihka mii sáhtta muitalit sámi servodahkii man árvvusadnojuvvon sámi vuorrasat leat resursan daidda sámi servodagaide gos sii áset, ja ahte Sámediggi lokte digaštallamii sámi vuorasiid dili iešguđet sámi guovlluin, gávpoguin ja giliin Sámis. Sámediggeráđđi háliida deattuhit daid vejolašvuodaid mat leat sámi servodagas nu ahte vuorasiid máhttu ja eallinvásáhusat bohtet ávkin. Min mielas lea maid deatlaš ahte sámi vuorasiid eallindilit galget digaštallojuvvot ja ahte Sámedikkis lea mihttomearrin buoridit dearvvašvuodafálaldaga ja lasihit fálaldagaid sámi vuorasiidda. Sámediggeráđđi háliida viiddis digaštallama, mas geahčaduvvo makkár rolla Sámedikkis lea vuorasiidpolitihka ektui, ja guđe vejolašvuodát ja gáržžidusat váikkuhit Sámedikki ollislaš sámi vuorasiidpolitihka hábmemii. Viidáset barggus lea lunddolaš geahčadit dárkilit guđe eiseválddiin lea ovddasvástáduš das ahte sámi vuorrasat ožžot seammaárvosaš fálaldaga go eará vuorrasat ge servodagas. Danne bidjá Sámediggeráđđi dál ovdan sierra vuorasiidpolitihkalaš čielggadusa Sámedikki dievasčeahkkimii.

Čielggadusain áigu Sámediggi čielgasit čalmmustahttit vuorasiidpolitihkka. Sámi vuorasiidpolitihkka ii lea dievaslaččat digaštallojuvvon Sámedikkis ovdal. Vuorasiidpolitihkka guoská buot servodatsurggiide, ja danne dat lea dábálaččat mielde plánain ja mearrádusain muđui ge, vaikke vel vuorrasat eai leat ge namuhuvvon sierra. Sámediggeráđđi oaidná ahte sáhtta leat unohas jus vuorasiidpolitihkalaš mearrádusat guđđojuvvot ollásit nationála eiseválddiide, almmá dan haga ahte Sámediggi árvjalaččat oassálastá konsultašuvvnaide ovddasvástideaddji departemeanttaiguin ja fuolaha sámi vuorasiid beroštumiid nationála dásis. Vuorasiid oassálastin almmolaš mearridanproseassaide lea nannejuvvon 1991-mannosaš lágas, gielddalaš ja fylkkagielddalaš vuorasiidráđi birra, paragrafain 1 ja 5 mat geatnegahttet suohkaniid ja fylkkasuohkaniid ásahit sierra vuorasiidráđiid. Lea namalassii suohkanstivra ja fylkkadiggi mii nammada vuorasiidráđiid, ja ráđit váldet ovdan dakkár áššiid maid sii ieža háliidit meannudit, geahča §§3 ja 7. Vuorasiidráđit leat ráđdeaddi orgánat lága § 3 (1) vuodul. Sámediggi ii leat geatnegahttojuvvon dán lága bokte, ii ge eará lágaid bokte, ásahit sierra

vuorrasiidráđi, muhto Sámediggeráđi mielas lea dattetge deatalaš ahte sámi vuorrasiin galget leat seamma vejolašvuodát váikkuhit Sámedikki politihkkaovddideapmái go dan maid boarrásiin lea gielddalaš ja fylkkagielddalaš politihka ektui.

Danne ásahii Sámediggi Sámedikki vuorrasiidráđi guovvamánus 2012. Vuorrasiidráđis leat 5 lahtu ja 3 várrelahtu. Vuorrasiidráđi jodiheaddjin lea Inga Karlsen ja nubbijodiheaddjin lea Anders P. Siri. Sámediggeráđđi lea nammadan vuorrasiidráđi, Sámedikki politihkalaš bellodagaid/joavkkuid evttohusaid vuodul, ja sámediggeráđđi lea deattuhan oažžut lahtuid vuorrasiidráđđái viiddes geográfalaš guovllus.

Dát čielggadus áigu čujuhit muhtin surggiide maid Sámediggeráđđi atná deatalaš hástalussan sihkkarastimis sámi vuorrasiidda dásseárvvu buot servodatsurggiin. Čielggadus ii čilge visot, ja Sámedikki dievasčoahkkima digaštallan šaddá láidesteadđin Sámediggeráđi viidáset bargui sámi vuorrasiidpolitihka konkretiseremiin. Sámediggeráđđi ádde ahte Sámedikkis leat ráddjejuvvon vejolašvuodát dahkat mearrádusaid maid sáhttet guoskat njuolgga sámi vuorrasiid vuoigatvuođaide ja vejolašvuođaide. Eahpenjuolgga sáhtta Sámediggi iežamet politihkalaš barggu ja iežamet váikkuhangaskaopmegeavaheami bokte váikkuhit eará eiseválddiid vuoruhemiid ja álggahit ovttasbarggu mii sáhtta váikkuhit positiivalaččat sámi vuorrasiid eallindili. Sámediggeráđđi lea evttohan, ja ožžon Sámedikki dievasčoahkkima mearridit muhtun sierra ovddasmanniprošeavttaid maid ulbmil lea nannet dearvvašvuodabálvalusa sámi vuorrasiidda ja nannet lohkan- ja čállinveahkkefálaldaga sámegeielat vuorrasiidda välljejuvvon suohkanis. Sámediggeráđđi oaidná dáid ovddasmanniprošeavttaid vejolašvuođaid, ahte dáid sáhtta viiddidit guoskat stuorát sápmelaš jovkui stuorát geográfalaš guovllus. Sihke sámi dearvvašvuodadeaivvadanprošeakta Várdobáikkis ja lohkan- ja čállinveahkki sámegeielat vuorrasiidda Guovdageainnu suohkanis leat prošeavttat main leat buorit bohtosat ja mat sáhttet leat buorit mállen eará suohkaniidda, ásahusaide ja guovlluide. Sámediggeráđđi oaidná mánga eará guovllu mat dárbašit erenoamáš čálmustahttima, ja Ráđđi lea maid bivdán Sámedikki vuorrasiidráđi buktit cealkámušaid čielggadussii.

Sámi vuorrasat lea stuorra resursa ja dan ferte čálmustahttit. Vuorrasiid vásáhusat leat deatalaččat sámi servodahkii ja fertejit bohtit ávkin boahstevaš buolvvaide. Árvvuid, máhtu ja dieđuid gaskkusteapmi buolvvaid gaskkas ferte nannejuvvot. Dát leat čielga strategiijat Sámedikki máhttoánđiruššamis ja maiddá go guoská kulturdoaimbajuide, de deattuha Sámediggeráđđi deaivvadanbáikkiid gos vuorrasat sáhttet gaskkustit árbedieđu ja kulturmáhtu nuoraide. Sámedikki vuorrasiidráđđi lea buktán buriid cealkámušaid mat buori láchkai čilgejit sámi vuorrasiid iežaset jurdagiid dan birra mii berre deattuhuvvot sámi vuorrasiidpolitihkas. Sámi vuorrasiid váldosáttasátni lea ahte sámi vuorrasiin lea dárbu ja vuoigatvuohta oažžut seamma meannudeami beroškeahhtá eallindilis. Sámi vuorrasat sávvet ja dárbašit dávjá bálvalusaid sámegeilli, ja ahte bálvalusain vuhtiiváldojuvvo sin sámi kulturduogáš. Viidáseappot čujuhuvvo dasa ahte sámi vuorrasat lea mánggabealat joavku. Dan ferte politihkkaábmén váldit vuhtii, ja nu fátmastit sihke daid vuorrasiid geat doibmet árvjalahččat bargoeallimis ja servodagas, ja daid vuorrasiid geat iešguđet sivaidda geažil dárbašit divššu ja fuolahusa viiddes áddejumi vuodul. Vuorrasat sápmelaččain gávpogiin sáhttet leat earalágan dárbbut ja sávaldagat go sámi vuorrasiin geat ássat giliin. Danne guoskkaha čielggadus sihke vuorrasiid resursan, muhto čujuha maiddá vuorrasiid dárbbuide ja daidda vuoigatvuođaide mat vuorrasiin berrejit leat. Dasa lassin lea sámi vuorrasiidpolitihkas vel okta dimenšuvdna, ovttasbargovejolašvuodát gaskal sámi vuorrasiid Davviriikkain ja Ruoššas ja álbmogis-álbmogi ovttasbargu eará álgoálbmogiid vuorrasiiguin.

2 Stáhtus ja vejolašvuodát

Vuorrasiin lea eanas álgoálbmotservodagain erenoamáš stáhtus servodaga geađejuolgin, geat guddet min oktasaš historijá ja máhtu ja gaskkustit álgoálbmogiid árvvuid ja višuvnnaid álbmogin. Geaid mii gohčodit vuorrasiin, sáhtta rievdat servodagas servodahkii. Iešguđet servodagain leat, ja leat leamaš, iešguđet oainnuid das geat dat vuorrasat leat. Vuorrasiin lea maid iešguđet rolla ja stáhtus servodagas. Árbevirolaččat lea sámi servodaga vuorrasiin, nu go maiddá ollu eará álgoálbmotservodagain, leamaš deatalaš rolla ja sii leat adnojuvvon árvvus. Sin gelbbolašvuohta ja máhttu lea adnojuvvon hui deatalažžan, mii lea addán vuorrasiidda alla stáhtus. Mii oaidnit ahte dát lea rievdamin. Dálá ođđaáiggi servodagas ii leat olbmui seamma dárbu dan gelbbolašvuhtii mii dálá vuorrasiin lea. Bargoeallin ja

bargoeallima njuolggadusat gustojit seamma láhkai buohkaide beroškeahhtá čearddalašvuodas. Ollu vuorrasat doibmet maid dábalaš barggus guhkit go ovdal. Ollu vuorrasat háliidit bargat guhkit go ovdal, muhto muhtumat háliidit váldit penšuvnna go jukset ahkeráji. Bargoeallima njuolggadusat dadjet ahte sáhtta mannat ealahahkii go deavdá 62 jagi, dalle lea penšunista. Muhto dattetge leat ollugat geat eai háliit gohčoduvvo vuorasin go leat 60-jagiin.

Sáhtta jearrat lea go dárbu mearridit geat dat leat sámi vuorrasat. Leat go definišuvnnat heivvolaččat, vai berrejit go sámi vuorrasat ieža beassat mearridit goas sii dovdet iežaset vuorasin. Doahpagat mat dájvá geavahuvvojit, leat vuorrasat, eallilan olbmot, penšunisttat, seniorat, boarrásat, ja doahpágiid mearkkašupmi rievddada. Sámediggeráđđi geavaha doahpaga vuoras olmmoš, vuorrasat, oktasaš doaban, ii dakkár joavku mii lea badjel vissis agi.

Sámedikki vuorasiidráđđi lea cealkámušain dán čielggadussii deattuhan earret eará čuovvovaš surggiid:

Vuorrasat vuodđoealáhusain ássat dábalaččat ruovttus, ii ge sis leat beaivválaš oktavuoha singuin geat doaimmahit ealáhusa. Ollugiid mielas sii dovdet iežaset bággehallan čáhkket saji nuorat olbmuid ealáhusa. Servodaga mielas min birrasis lea deatalaš rekrutteret nuoraid iešguđet fidnuide, maiddá vuodđoealáhussii. Dat dagaha ahte vuorrasat geassádit fidnus vaikke vel ledje sáhttit bargat guhkit. Ealáhussii lea hástalussan gávdnat dakkár dássedeattu mii lea buorre ealáhussii. Maiddá dáid áššiin ferte olmmošlaš vuhtiiváldin lohkkot eanemusat. Ovdamearkka dihtii oassálastimis mearraguolástusaide, de lea oppalaš njuolggadus ahte sáhtta leat B bládis (fidnuguolásteaddji) dassážiigo deavdá 75 jagi. Jus guolásteaddji oažžu man nu lágan penšuvnna ráddjejuvvon oassálastimiin guolástussii, de dat sáhtta dagahit ahte guolásteaddji sirdojuvvo B bládis A bláddái (lassefidnu) dahje sihkkojuvvot veahkadatgirjjiis.

Vuorasiidpolitihkka ovttasbargošiehtadusain: Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid mángga fylkkasuohkaniin ja evttohan ovttasbargošiehtadusa Romssa suohkaniin. Šiehtadusas Romssa suohkaniin leat doaibmabijut sámi vuorasiid várás oassin šiehtadusas ja dat lea vuorasiidráđi mielas buorre. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkasuohkaniiguin ja suohkaniiguin sáhtta Sámediggi bidjat dakkár láidestusaid mat sihkkarastet vuorrasat sápmelaččaide gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid. Sámi vuorrasat resursan: Norggas leat dušše 31 % vuorasiin badjel 67 jagi barggus. Buot olbmuid lea vuodđodárbu dat dovdu ahte sus lea ávkin masa nu, ahte son dárbbasuovvo. Bargoaddái lea hástalussan oččodit dakkár bargobirrasa mas vuorrasat sáhttet bargat guhká ja mii geasuha vuorasiid bargat guhká.

Ovdánansárgosat: Ii leat iskkaduvvon man ollu sámi vuorrasat ássat sámi guovlluin, dahje sámi suohkaniin. Sámi statistihka 2012 vuodul lea olmmošlohku guovllus davábealde Sáltoodddara njiedjan 17 proseanttain 1990 rájes. Eanas nuorat dat fárrerjit, ja olbmot lea boarráset go riikkas muđui. Das leat váikkuhusat Davvi-Norgga ássanmállii. Oppa riikka olmmošlogus 2010:s lei 13 proseantta badjel 66 jagi. Suohkaniin mat eai leat nu guovddážiis, leat unnit olbmot bargoagis ja eanet vuorasolbmot go guovddáš suohkaniin. Eretfárren ja ollu boarrásat lea hástalussan sámi árbevirolaš ássanguovlluide. Seammás sturrot gávpogat sakka. Guhkit áiggi vuollái lea maid sámi fálaldat vuorasiidda stuorra hástalussan gávpotsuohkaniidda. Eará suohkanat fas vásihit ahte ii leat ii eretfárren ii ge sisafárren, ja ahte vuorasiid oassi stuorru dađistaga.

Sámedikki rolla vuorasiidpolitihkas: Sámedikkis lea dál ráddjejuvvon rolla ja váldi iešguđet deaivvadanbáikkiin gos sámi vuorrasat deaivvadit dahje leat. Vuosttažettiin lea suohkaniin ovddasvástádus buot suohkana ássiin, maiddá vuorasiin. Danne ferte Sámediggi geahččalit váikkuhit suohkaniid searvvahit suohkana vuorasiid buot oktavuodaide.

Sámedikki vejolašvuodát: Sámedikkis leat muhtun váikkuhangaskaoamit, sihke njuolggodoarjagat mat mannet suohkaniidda, giellaguovddážiidda, kulturviesuide ja sullasaččaide, ja dasa lassin hálldaša Sámediggi ohcanvuodot doarjagiid earret eará dakkár surggiin go giella, oahpaheapmi, kultuvra, árbediehtu, kulturmuittut, dearvvašvuoha ja regiovdnaovddideapmi. Sámedikkis lea vejolašvuoha bidjat stuorát láidestusaid dáidda ruđaide juolludaneavttuiguin ja vuoruhemiiguin mat maiddá fuolahit buolvaperspektiivva.

Sámegiela vuorasiid vuoigatvuodát dássearvosas fálaldahkii: Vuosttažettiin lea deatalaš ahte vuorrasat ožžot fálaldaga iežaset gillii. Seamma deatalaš lea maiddá ahte suohkanat láchet dasa ahte lea vejolaš gaskkustit giellamáhtu, kulturamáhtu ja árbedieđu buolvvaid gaskkas. Go gearddi lea nu ahte suohkaniin lea ovddasvástádus mánáidgárddiin, skuvllain ja kulturskuvllain, de oaivvilda

vuorrasiidráđđi ahte Sámediggi ferte váldit ovdan dáid gažaldagaid sihke giellaruhtajuolludeami ektui nu gohčoduvvon guovttegielatvuodasuohkaniid ja ovttasbargošiehtadusaid ektui dáid suohkaniiguin. Gos lea nationála ángirusšan sámi vuorrasiid ektui? Sámediggi ferte maiddá guovddáš eiseválddiide čujuhit nationála ovddasvástádusa vuorrasiin, maiddá sámi vuorrasiin. Dát lea erenoamáš deatalaš go bohtet odđa odastusat, odđa lágat, njuolggadusat, johtučállosat. Eanas odastusat mearriduvvojit beroškeahttá das ahte sámi suohkaniidda dat lea “duppal” noadđin sihke diehtujuohkima, skoviid ja sullasaččaid dáfus go dát leat dušše dárogillii. Dat mearkkaša ahte buot diehtujuohkin lea dárogillii dahje ahte suohkanat fertejit ieža jorgalit ja heivehit daid.

3 Hástalusat

Sámedikki vuorrasiidráđđi lea buktán ollisteaddji mearkkašumiid ja cealkámušaid hástalusaid ektui. Politihkalaš oassálastin:

Ahkejoavku badjel 65 jagi ii leat baljo ovddastuvvon Norgga álbmotválljen orgánain, ja uhccán ovddasteaddjit ahkejoavkkus badjel 60 jagi. Hástalusas lea oazžut eanet vuorrasiid politihkalaš bargui ja organisašuvdnabargui. Ollu vuorrasat vulget evttohassan suohkanstivrra ja fylkkasuohkana válgalisttaide ja maid sámediggeválgii. Muhto vuorrasiid vásáhusat evttohasaid nammademiin lea ahte sii biddjojit hui vulos listii, ja danne eai válljejuvvo. Dát lea juoga maid dat politihkalaš bellodagat, mat bidjet listtaid sámediggeválgii, fertejit digaštallat. Jus háliidit ahte vuorrasiin galget leat politihkalaš doaimmat, de sii fertejit oazžut saji hui badjin listtain nu ahte sáhttet válljejuvvot árrasin.

Vuorrasat gávpogiin:

Áiggi mielde lea vuorrasiid lohku gávpogiin sturron. Ollugat leat orron eanas oasi iežaset eallimis gávpogis, ja gártet orrut olles vuorasvuodaset doppe. Sii ohealit báikkiid gos sii sáhttet deaivvadit eará gávpotsápmelaččaiguin. Danne lea deatalaš láchit dahje oččodit deaivvadanbáikkiid sámi vuorrasiid. Seamma deatalaš lea ahte fievrredeapmi lea heivehuvvon nu ahte deaivvadanbáikkid leat duohta fálaldahkan. Ollu vuorrasat gávpogiin maid ballet boarásmuvvamis. Dat ahte ii beassat gulahallat iežas gillii singuin geat leat sin birrasis, ležžet dal suohkanbargit vai oapmahaččat, lea lossat. Danne berrejit dat riikka stuorámuš gávpogat, main leat ollu sápmelaččat, maiddá váldit vuhtii ahte áiggi mielde áset ollu sámegielat vuorrasat geat dárbbasit fuolahusbálvalusaid. Muhtun suohkanat dadjet ahte sii sáhttet lágáidit dulkonbálvalusa, muhto buoremus lea ahte olmmoš beassá gulahallat njuolggá suinna gi lea ságas. Doppe gos dulka lea čoavddusin, doppe dat ferte leat lunddolaš oassin fálaldagas. Ii sáhte leat nu ahte son gi sámasta, divššohas, ferte jearahit dulkka.

Ollu vuorrasiin lea sámegiella vuosttašgiellan, ja vuorrasat geat šaddet dementan, masset dan giela maid sii leat oahppan. Dát buvttiha váttisvuodaid gulahallamis birrasiin, ja bohciidathtá viehka stuorra hástalusaid dearvvašvuodafálaldagaid ja fuolahussurggiin. Čájehuvvo ahte guoskevaš etáhtain muhtun suohkaniin ii leat sámi giellagelbbolašvuohka, ii ge kulturgelbbolašvuohka, ja dat buvttiha boastuáddejumiid ja heajut dearvvašvuoda- ja fuolahusfálaldaga. Norggas galgá buohkain leat dáseárvosaš dearvvašvuodafálaldat, ja dat guoská maiddá sápmelaččaide. Dattetge eai oáččo sámi vuorrasat dan fálaldaga nu guhká go dat lea vuodđuduvvon dárogillii. Leat ovddiduvvon sávaldagat ahte ásahuvvojit sierra sámi ossodagat stuorámuš gávpogiin sámi ássiid várás. Sámediggeráđđi lea váldán ovdan ášši Oslo suohkaniin, ja suohkan geahčada dál vejolašvuodaid ásahit sierra ossodaga sámi vuorrasiid várás.

Sámediggeráđđi oaidná dárbbu doarjut dakkár deaivvadanbáikkiid ásaheami, gos sámi vuorrasat sáhttet deaivvadit ja gos giella, kultuvra, sámi borramuš ja duodji lea guovddázis.

Beassat orrut ruovttus

Ođđaáiggi ja teknologalaš servodat sáhtta leat hástaleaddjin ollu vuorrasiid. Ollu almmolaš ja priváhta orgánain leat elektrovnnalaš bálvalusat, ovdamearkka dihtii bánjkuin, almmolaš etáhtain, NAV:s ja sullasaš ásahusain. Ollu vuorrasat hálddašit sihke dihtorgeavaheami ja eará teknihkalaš veahkkeneavvuid, muhto lea dattetge stuorra lávki dasa ahte daid geavahit árgabeaivvis. Eanas vuorrasat dárbbasit ovdamearkka dihtii oahpahuvvot geavahit dáhta. Sámediggeráđđi lea ožžon álggahuvvot ja lea ruhtadan ovdaproševtta Guovdageainnu suohkanis man mihttomearrin lea ovddidit lohkan- ja čállinveahki suohkana vuorraset sámegielat sápmelaččaide. Dán rádjai leat geavaheaddjit muitalan ahte fálaldat lea buorre, ja Sámediggeráđđi oaidná ahte dán málle sáhtta

ovddidit nu ahte dan sáhtta geavahit maiddá eará báikkiin ge. Dán prošeavtta olis lea maid lágiduvvon dáhtakursa vuorrasiidna. Dákkár prošeavttaid ruhtadeapmi lea hástaleaddjin ja eaktuda ahte suohkan bidjá hui stuorra iežasoasi. Sámediggeráđđi oaidná dárkun ahte stáhta ruhtada dákkár doaibmabijuid, erenoamážit go dás lea sáhka dain sámi vuorrasiin, geat eai hálddaš dárogiela ja/dahje čálalaš sámeigiela váilevaš oahpu geažil.

Ollu vuorrasat válljejit dattetge orrut iežaset ruovttuin nu guhká go vejolaš. Iešguđetlágan bálvalusat ja doaibmabijut dárbašuvvojat suohkana bealis vai árgabeaivi šaddá álkibun ja buorebun. Maiddá sosiála eallin mearkkaša ollu loaktimii, mánggalágan deaivvadanbáikkat ja iešguđetlágan bargamušat lagasbirrasis sáhttet mearkkašit ollu juohkehažžii.

Ollu vuorrasat ohcalit diehtujuohkima dákkár áššiid birra mat gusket suohkana vuorrasiidna. Dán diehtujuohkima berrejit suohkanat váldit duodas dahje dahkat juoida dainna. Makkár dieđuid vuorrasat ohcalit, sáhtta leat iešguđet ládje báikkis báikái.

Medias lea stuorra mearkkašupmi árgabeaivái. Vuorrasat ohcalit buoret fáldadaga NRK. Sápmi bealis sámi vuorrasiidna, fáldadaga mii lea buorebut heivehuvvon vuorrasiidna. Sii ohcalit eanet kulturprográmmat, jearahallamiid vuorrasiguin, jearahallamiid vássánáiggi birra, ja ahte musihka válljen dahkkojuvvo eanet dihtomielalaččat buot joavkkuid ektui. Sámi vuorrasat ohcalit maid dávjá galledanortnegiid mat eastadit oktovuodá ja nu ahte besset sámástit earáiguin.

Dearvvašvuohta ja fuolahus

Ásahasjurddašepmi sámi oktavuodas lea ođas. Vuorrasiin lea leamaš sadji ruovttus maiddá maŋŋágo sii heite bargamis. Dálá dilli lea dat ahte vuorrasat orrot okto/guovttá ruovttus ii ge sis leat álo bearaš ja sohka lahkosis, dahje olámuttus. Go dikšodárbu badjána, de eatnasat fertejit ásahussii. Danne lea deatalaš ahte ásahasat leat heivehuvvon sámi vuorrasiidna, sihke sámi giela ja kulturáddejumi dáfus, ja ahte áššiid doaimmat ja eallinvuohki nu go biebmá, duodji ja sullasaččat fuolahuvvojat fuolahusviesus ja boarrásiidsiidnas.

Dás lea suohkaniin deatalaš rolla bargiid ja gelbbolašvuođa ektui, ja suohkana bálvalusaid organiserema ektui. Sámi kultuvra lea deatalaš oassi suohkana vuorasfuolahusas. Sámi šillju sáhtta leat ovdamearkan dakkár doaibmabijuide buoridan dihtii vuorrasiidjoavkku árgabeaivvi.

Suohkan ferte vuhtiváldit sámi álbmoga go ásahasat huksejuvvojat ja sámi vuorrasat berrejit leat mielde plánaproseassas vai boarrásiidviesuid ja ásahasaid sajsteapmi fuolaha sámi perspektiivva.

Fierpmádat

Ollu vuorrasat geat leat doaibman bargoeallimis olles eallinagiset, sáhttet váillahit sosiála fierpmádaga maŋŋágo heitet barggus. Danne lea deaivvadanbáikkiid láchin deatalaš. Deaivvadanbáikkat gávpogiin vuorrasat sápmelaččaid várás leat deatalaččat árgabeaivvis, ja dagahit ahte olbmot loktet buorebut ja ahte dovdet gullevašvuođa. Dat lea maid mielde ovddideamen dakkár deaivvadanbáikkiid gos earát, nuorat olbmot, besset sámástit. Ollu vuorrasiin lea buorre kulturmáhttu ja árbediehtu.

Deaivvadanbáikkat sáhttet leat sajat gos sáhtta gaskkustit árbedieđu buolvvas bulvii. Johtti “sosiálabargit” mat láchet deaivvadanbáikkiid sámi vuorrasiidna, sáhtta maid lea dakkár doaibmabidju, mii lea erenoamážit ávkin doppe gos sápmelaččat orrot bieđgguid. Sámediggeráđđi oaidná ahte dakkár doaibmabijut sáhtášedje leat organiserjuvvon suohkaniidgaskasaš fáldadahkan.

Vuorrasat resursan mánáidgárdiide ja skuvllaide, oahpaheapmái ja dutkamii:

Vuorrasat sápmelaččain leat deatalaš árvvut gielas ja árbedieđus. Go árbediehtu gaskkustuvvo mánáide ja nuoraide sámeigiela bokte, de fievrriiduvvo kultuvrralaš deatta ja kulturgelbbolašvuohta ja giellagelbbolašvuohta ođđa buolvvaide. Sámediggeráđđi lea deattuhan álggahit prošeavttaid mat eanet deattuhit árbedieđu vuodđooahpahasas ja servodagas muđui. Oahpahas- ja oahppofáldat árbedieđus lea deatalaš dannego dakkár máhttu ollu surggiin ii leat duodášuvvon ja skuvllaide lea váttis háhkat dakkár máhttu.

Árbediehtu lea deatalaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Árbediehtu čatnasa earret eará luondduresursasid iešguđet geavahanvugiide ja hálddašepmái. Dát vásáhusvuodot máhttu fievrriiduvvo vuorrasat buolvvain nuorat buolvvaide, njálmmálaš čilgema ja geavatlaš hárbhallama bokte.

Buorre ovdamearkan lea mentorprográmma Bihkedájja maid Staare/Deardná giellaguovddáš lea ráhkadan. Doppe leat vuorrasat lullisámegeilagat leamaš bagadeaddjin ja gielalaš ovdagovvan nuorabuidda. Dakkár oahpahasas ja oahpu ferte sihkarastit buot sámi giellaguovlluide.

Sámediggi oaivvilda ahte ferte álggahit doaibmabijuid mat buoridit vuorraset sápmelaččaid vejolašvuoda fievrídit giellamáhtu mánáide ja nuoraide. Sámediggeráđđi lea addán doarjaga Deanu sámeskuvlii ja Billávuona bajásšaddanguovddáži ráhkadit prošeavttaid sámi luonddugeavaheamis vuoddoahpahussii. Prošeavttat deattuhit nannosit árbedieđu, ja lea lunddolaš geavahit vuorraset sápmelaččaid resursaolmmožin prošeavttain.

Sámi ovddastus fylkkavuorrasiidráđiin

Sámediggi lea nammadan lahtu Stáhta seniorráđđái. Sámediggeráđđi oaidná deatalažžan ahte fylkkavuorrasiidráđiin dain fylkkain main lea sámi álbmot, lea sámi ovddastus. Dán fertejit fylkkasuohkanat bearráigeahččat juohke háve go nammaduvvo vuorrasiidráđđi. Sámediggeráđđi ávžžuha fylkkasuohkaniid bearráigeahččat ahte sihkarastojuvvo sámi ovddastus fylkkavuorrasiidráđiin. Dan sáhtta maid váldit mielde go ovttasbargošiehtadusat fylkkasuohkaniin ođasmahttojuvvojit.

Sámedikki vuorrasiidráđđi

Sámediggeráđđi háliida ahte Sámediggi digaštallá dan mo Sámediggi áсахussan sáhtta ávkkástallat vuorrasiid gelbbolašvuodain (muđui nai go vuorrasiidráđiin). Sámediggeráđđi háliida ahte Sámediggi digaštallá makkár rolla Sámedikki vuorrasiidráđis galgá leat Sámedikki doaimma ektui, bušeahttabarggus jna.

Sámedikki vuorrasiidráđđi lea dovddahan čielga sávaldaga oažžut sárđnunvuoigatvuoda Sámedikki dievasčoahkkimis. Dat sáhtta ovdamearkka dihtii čađahuvvot dievasčoahkkinvahkus, dehe dievasčoahkkima čađaheami oktavuodas. Dat ferte vuodđuduvvot Sámedikki čoahkkinnortnegii. Sámediggeráđđi háliida ahte Sámedikki vuorrasiidráđđi ja sámi vuorrasat galget sáhttit lonuhit vásáhusaid ja duddjot fierpmádagaid eará álgoálbmogiid ektui. Vuosttaš áigodagas áigu vuorrasiidráđđi deattuhit vuorrasiidráđi nannema, organiseret barggu ja hábmet njuolggadusaid ja oččodit ovttasbarggu guoskevaš ovttasbargobeliiguin. Dál lea juo čuožžilan dárbu muddet vuorrasiidráđi bušeahta, ja danne evttoha Sámediggeráđđi lasihit vuorrasiidráđi bušeahta 100 000 ruvnnus 250 000 ruvdnui. Sámediggeráđđi oaidná dárbbu árvoštallat vuorrasiidráđi bušeahta ovttasráđiid vuorrasiidráđiin ja vuorrasiidráđi doaimma ektui.

Sámi vuorrasat ja eará álgoálbmogat: Riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggeráđđi oaidná man deatalaš dat lea ahte vuorrasat servet árjjalaččat álgoálbmotovttasbargui, ja ahte sii sáhttet hukset fierpmádagaid eará álgoálbmotvuorrasiguin (Elders). Ollu álgoálbmogiin leat sierra organisašuvnnat (NGOat ja eará ovtastumit) iežaset “elders” várás. Dán ráđjai ii leat sámi ovttasbargu Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte dahje Sámi ovttasbargu eará álgoálbmogiiguin erenoamážit deattuhan ovttasbarggu álgoálbmotvuorrasiid gaskkas. Sámi vuorrasat berrejit Sámediggeráđi oainnu mielde searvat dakkár oktavuodaide, ja Sámediggi berre digaštallat mo dan sáhtta čađahit Sámedikki iežas rámmaid siskkobeaalde ja Sámedikkiid gaskasaš ovttasbargošiehtadusaid bokte.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte doaibmabidju “The elders” maiddái berre oažžut nannosit álgoálbmotperspektiivva. “The elders” lea sorjjasmeahttun vuorraset máilmmijnunnošat geaid Nelson Mandela lea čohkken. The elders bargá máilmmiviidosaččat, ja iežaset vásáhusaid bokte sii dorjot sierranas ráfidoaibmabijuid miehtá máilmmi, sii čalmustahttet olmmošvuoigatvuodaid riikkumiid ja váldet ovdan iešguđetlágan humanitearaáššiid. Ovddeš Norgga stáhtaministtar, Gro Harlem Brundtland, lea okta dain válljejuvvon vuorraset njunnošiin geaid Desmond Tutu jodiha. The elders čalmustahtta álgoálbmogiid vuoigatvuodaid ja álgoálbmotmánáid ovdánavvejašvuodaid ja vuoigatvuoda oahppamii.

Loahpaheapmi ja čoahkkáigeassu

Sámediggeráđđi oaidná muhtun hástalusaid maid ferte vuhtiiváldit viidáset barggus ollislaš sámi vuorrasiidpolitihkain. Ollu hástalusat maid vuorrasat vásihit dál, leat olbmot ieža bohciidahttán ja daid ferte sáhttit čoavdit. Maiddái sámi vuorrasiin leat seamma vuoigatvuodát go álbmogis muđui. Sámediggi ferte leat mielde goziheamen ahte guoskevaš bealit oidnet iežaset ovddasvástádusa. Dat guoská sihke almmolašvuhtii ja priváhta oassálastiide. Buohkain lea ovddasvástádus čájehit áddejumi sámi vuorrasiid áššái.

Sámediggeráđđi áigu maiddái čalmmustahttit sámi vuorrasiid resursan sihke sámi ja dáža servodahkii. Sámediggeráđđi lea dán čielggadusas čujuhan man deatalaš dat lea ahte váldit atnui vuorrasiid gelbbolašvuoda mángga suorggis. Sámediggeráđđi áigu dan čuovvolit iešguđet ovttasbargobeliid ektui nu go suohkaniid, fylkkamánniid ja departemeanttaid ektui.

Suohkaniin lea ovddasvástádus buot suohkana ássiin, ja sis dat lea bálvalusfálaldat ja sii dat láhččet doaibmajuid buohkaide, maiddá sámi vuorrasiid. Deatalaš čoavddasánit dás leat deavvadanbáikkid ja fievrredeapmi. Suohkanis ferte maid leat gelbbolašvuolta buot ladđasiin. Dása gáibiduvvo ahte bargit ožžot oahpu sámi gielas ja kulturáddejumis. Maiddá virgádemiid oktavuodas lea deatalaš ahte suohkanat muitet ahte sin suohkanis lea sámegeilat álbmot.

Mediaáššit mat muitalit man geanoheamit sámi vuorrasat leat dearvvašvuodálágádusa ektui Norggas, muittuhit min ahte berrešedje leat sierra áittardeaddjit mat fuolahit sámi vuorrasiid voigatvuodaid. Sámedikki vuorrasiidráđđi lea čujuhan dárbbu sámi vuorrasiidáittardeaddjái. Viidáseappot čujuhuvvo dasa ahte sámi kultuvra ferte šaddat oassin kultuvrralaš vázzinsoappis. Dán áigu Sámediggi čuovvolit viidáset barggus.

Politiikalaš bellodagat fertejit váldit ovdan vuorrasiidášši, ja loktet dan digaštallami. Bellodagat sáhttet váikkuhit eiseváldiid dakkár ássiin, mat gusket vuorrasiid dahje olles álbmogii. Politiikalaš bellodagat berrejit maid váldit vuorrasiid duodas nammadanproseassas sámediggeválgga oktavuodas. Jus háliidit oazžut sisa vuorrasat lahtuid stivraide ja ráđiide, de sin ferte nammadit nu bajás ahte sii leat duohta evttohassan, eai ge dusse listadeavddan.

Departemeanttat ja ráđdehus fertejit mearridit dakkár njuolggadusaid mat vuhtiiváldet sámi giela ja kultuvrra buot oktavuodain, ja erenoamážit maiddá dain ássiin mat gusket sámi vuorrasiid. Go lágat ja njuolggadusat mearriduvvojit, de ferte sámi vuorrasiid dilli leat mielde árvoštallamiin. Maiddá go evttohuvvojit ángiruššamat iešguđet surggiin, de ferte sámi giella ja kultuvra leat mielde. Oahpahas lea sámi kulturáddejummi deatalaš. Sámi vuorrasiidfuolahus ferte boahtit mielde guoskevaš fágaid fágaplánaide joatkkaoahpahas ja allaskuvllain. Departemeanta dat dohkkeha fágaplánaid ja dat ferte bearráigeahččat ahte dat ollašuvvá.

Sámediggi áigu ovddidit dán ášši dainna lágiin ahte váldit oktavuoda guoskevaš allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin, ja eará ásahusaiguin mat oahpahit dearvvašvuodabargiid.

Sámediggeráđđi evttoha čuovvolit čielggadusa sierra doaibmaplánain sámi vuorrasiid várás. Bargu álggahuvvo 2013:s.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 30.11.12 dii. 11.10.

Ášši/Sak DC 049/12**Sámediggediedáhusa sámi mánáidgárdde fáladaga birra**Arkiivaáššennr..
11/603806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	26.10.05	SR 152/12
Sámedikki dievasčoahkkin	28. – 30.11.12	DC 049/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.12 dii.19.15

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

Sámediggediedáhus sámi mánáidgárdefáladaga birra**ÁLGGAHUS**

Diedáhusa duogázin lea ahte Sámediggi háliida hábmet bajimus politikka mánáidgárdesuorgái mii lea čujuheaddji ja čielggada prinsihpalaš beliid sámi mánáidgárdefáladaga ektui. Dán diedáhusbarggu bokte ođasmahttit ovddeš diedáhusa “Sámediggeráđi 2005 diedáhus sámi mánáidgárddiid birra”. Sámedikki mánáidgárdepolitihka váldomihttomearrin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefáladaga bokte. Sámi mánáidgárdefáladat lea rabas fáladat buot mánáide ja vanhemiidda geat háliidit. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte sámi mánáidgárdefáladagas lea alla kvalitehta ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámediggi áigu maiddái bargat dan ala ahte mánáidgárddiid bargiin lea dat gelbbolašvuohta mii gáibiduvvo sámi mánáidgárdefáladagaide ja sámegeilat pedagogalaš olbmuid rekrutterema ferte hoahpuhit.

Ángiruššan mánáidgárddiid ektui lea mielde ovddideamen sámi servodaga sámi álbmoga iežas višuvnnaid, árvvuid ja eavttuid vuodul. Dáin leat fakkit vássán áigái ja dat galget ráhkkanahhtit min boahpteáigái. Mánáidgárddi servodatmandáhta lea earret eará dat ahte mánáidgárdi galgá fállat vuollet skuvlaahkásaš mánáide dakkár áimmahuššan- ja oahppanbirrasa mas lea buoremus ávki mánáide (2011 mánáidgárdelága mielde). Danne leage mánáidgárdi seamma dásis skuvllain oassi máná 18- jagi skuvlavázzimis. Gelbbolašvuohta lea servodaga vuodđo resursa. Deatalaš lea ahte sámit ieža bidjet eavttuid oahpahusmetaidaide, oahpponeavvuid ráhkadeapmái ja sámi ásašaid nugo mánáidgárddiid ja skuvllaid sisdollui. Sámediggi áigu ovddidit dakkár politikka mainna nannejuvvo mánáidgárddi deatalaš rolla buot mánáid bajásgeassimis. Mánáidgárdi lea deatalaš máná ovdáneapmái go guoská giella- ja kulturoahppamii ja identitehta ovddideapmái. Danne lea ángiruššan mánáidgárddiid ektui deatalaš olles sámi servodahkii.

Sámedikki diedáhusas sámi mánáidgárdefáladaga birra válddahuvvo ja guorahallojuvvo makkár rolla ja politikkalaš váldi Sámedikkis galgá leat mánáidgárdeáššiin. Diedáhusas biddjojuvvojit guovddáži ángiruššansuorggit ja dat oainnusmahtta makkár hástalusat leat ovddabealde barggus dan ektui ahte mánáidgárddit galget leat buoremus vejolaččat. Dát guoská buot mánáidgárddiide mat addet sámi

fáldalaga Norggas. Dieđáhusas guoskkahuvvojit mánáidgárdeáššit mat gusket sihke davvi-, julev- ja máttasámi diliide. Dieđáhusas eai guoskkahuvvo Sámedikki bajimuš giellapolitihkalaš hástalusat eanet go oppalaččat, muhto dat bohtet ovdan Sámediggedieđáhusas sámegielaide birra. Sámi alit oahppu ja dutkan lea maiddái okta áŋgiruššansuorgi Sámedikkis. Dan birra čállojuvvo sierra dieđáhus. Sámediggedieđáhusas sámi mánáidgárdepolitihka birra eai galgga leat doaibmabijut. Daid várás ovddiduvvo sierra doaibmaplána mas doaibmabijut gieđahallojuvvojit. Dieđáhusas eai guorahallojuvvo dakkár mihttomearit ja strategiijat mat čielgasit bohtet ovdan eará Sámediggedieđáhusain.

Mánáidgárdesuorgi lea ollu rievdan ja servodat muđui maid maŋimuš dieđáhusa rájes. Ođđa rámmaplána mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid birra bođii fápmui borgemánu 1. b. 2006 ja dat lea ođasmahttojuvvon 2011:s. Ráđđehus lea ovddidan stuorradiggedieđáhusa nr 41 mánáidgárddi kvalitehta birra (2008-2009). Das leat golbma váldomihttomeari kvalitehtabargui:

Sihkkarastit dássásašvuoda ja alla kvalitehta buot mánáidgárddiin

Nannet mánáidgárddi oahppanarenan

Buot mánát galget beassat árjjalaččat searvat fátmasteaddji oktavuhtii

2013:s boahťa ođđa Stuorradiggedieđáhus boahťeáiggi mánáidgárddiid birra mii earret eará lea NOU:2012:1 Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene.” čuovvoleapmi. Sámediggi lea buktán árvalusaid sihke ođđa Stuorradiggedieđáhusii ja ođđa láhkaaddimii nu ahte sámi perspektiiva gozihuvvo. Dasto lea jagi 2006 mánáidgárdeláhka rievdaduvvon ja ođasmahttojuvvo dalle go bargu ođđa stuorradiggedieđáhusain lea loahpahuvvon. Dáláš ovdaskuvlaoahpaheaddjioahppu lea maid rievdamin, ja sierra rámmaplána sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu várás lea ráhkaduvvomin. Dát rievdadusat dagahit ahte lea dárbu ráhkadit ođđa sámédiggedieđáhusa maid sáhtta čatnat dáláš mánáidgárdesuorgái. Dieđáhus galgá vástidit mánáidgárddiid dárbut searvvahuvvon, geasuheaddji ja ođđahutkan ásaheami main lea alla kvalitehta.

Mánáidgárdefáldalaga ferte geahččat servodaga ektui ja daid bajásšaddaneavttuid ektui mat áiggis áigái leat. Olggut eavttut mánáid bajásšaddamis ja eallimis rievddadit danne go leat iešgudege sámi servodagat maid ektui ferte láchčit. Danne lea deatlaš ahte guovddáš eiseválddit dihtet daid birra ja daid hástalusaid birra mat leat. Ollu guovlluin leat sámit unnitlogus ja danne eai leat nu álkidit oidnosis go joavku báikegottiin. Giela bisuhaneavttut go orru olggobealde guovlluid gos sámi giella lea nanus, leat danne váddásat, vaikko kultuvra ain sáhtta ge leat eallimin bearrašiid, sogaid ja sápmelaččaid gaskkas oppalaččat.

Ovdal bajásšadde sámi mánát ruovttus gos bajásgeassojuvvojedje ja dan dahke fuolkkit, gáimmit, ristvánhemat ja maŋŋá maiddái luohkkáskihpárat. Dáid olbmuid dihte lei vejolaš vanhemiin välljet deatlaš málliid mánáidasaset. Nama, fáddariid ja sohkaľullašvuoda välljema bokte sáhtte sii stivret sosialisereama ja identitehta ovdáneami eahpenjuolgo vugiin. Rávesolbmuid bargu ja doaimmat ledje rámmán mánáid bajásšaddamii ja dieinna lágiin searvvahuvvojedje mánát rávesolbmuid eallimii. Fysálaš lagašvuoda bokte rávesolbmuid bargui ja rávesolbmot mállen, ledje vejolašvuodat sajis normatiiva bajásgeassimii. Odne lea ollu sosialisereamis ja bajásgeassimis sirdojuvvon institušuvnnaide nugo mánáidgárddiide ja skuvllaide, maiddái sámi servodagas. Dáid ásaheami vuoddu ja árvovuoddu leat vuolga eará servodagas. Danne lea sámi mánáidgárdefáldalaga huksen iešalddis hástalus, ii dušše ásaheami ektui, muhto maiddái sámi sisdoalu hábmema ektui. Árbevierut ođđa áiggi ektui leat guovddášis.

Jos galggaš leat seamma rámma áddejumi ektui, de lea deatlaš čilget muhtun doahpágiid mat leat guovddášis dieđáhusas. Mánáidgárdelágas, Sámedikki bušeahtas ja eará dokumeanttain geavahuvvojit doahpagat mat sáhttet dulkojuvvot máŋga láchkai. Danne háliida Sámediggi čilget movt mii áddet dáid doahpágiid.

Sámediggi meroštallá čuovvovaš láchkai mii lea vuodđun sámi mánáidgárdái/ossodahkii:

Sámi mánáidgárdin oavvilduvvo dakkár mánáidgárdi mii lea njuolggadusaiguin mearriduvvon ahte mánáidgárdedoaimma vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Mánáidgárdi galgá nannet máná identitehta sápmelažžan dan bokte ahte ovdánahttit sámegiela geavaheami ja sámi kultuvrra gaskkustit.

1969 áсахuvvui vuosttáš sámi mánáidgárddi Guovdageidnui. Mánáidgárddis lei sadi 20 mánnái golmma jagis čieža jagi rádjai. Visti lei Norgga Álbmotveahki skenken go háliidii ángiruššat sámiid ektui. 1980-logus boahtigohte sámi mánáidgárddit divdna. Ollu mánáidgárddit huksejuvvojedje, ja sámiid mobiliseren 1970-logus buvttii maiddái ovdan dan man deatalaččat mánáidgárddit ledje. Sihke politihkalaš ja kultuvrralaš ahtanuššan joatkašuvai 1980-logus. Mánáidgárddiid 1996 rámmaplána lei ovddasmanni sihke dáža ja sámi mánáidgárddiide. Ságastallamiin 1960 ja 1970-loguin lei sáhka leat sápmelaš vai ii, ja galge go leat mánáidgárddit vai eai. 1980-logus dohkkehuvvojedje mánáidgárddit, muhto dál lea gažaldahkan gean várás áсахus lei. Doaba sámi oaččui eará sisdoalu ja sámi čállojuvvui ovddabeallái mánáidgárddi, vai mánáidgárddit šadde sámi mánáid várás. Gullagođiimet sámi dukkorasat, sámi dávvirat, sámi borramuš, sámi ruđat ja sámi ivnnit. Seammás lei maiddái dáža eret. Mánát galge oahppat sámi kultuvrra birra danne go dat lei deatalaš. 1900-logus lei sáhka mainna lágiin leat sápmelaš ja gullat guovtti kultuvrii ja guovttegielat identitehta šattai deatalažžan (Storjord 2000).

Mánáidgárddi jođihit sámeielat pedagogalaš bargit. Mánáidgárddi bargit hállet sámeielat ja doaibmagiella lea sámeielat (Sámedikki 2012 bušeahtta).

Sámi distriktan oaivvilduvvo dán oktavuodas:

Dat gielddat mat gullet sámeielat hálddašanguvlui (Sámeláhka 1987 paragrafa 3-1). Dál (2012) gullet čuovvovaš ovcci gieldda dán guvlui; Unjárga, Deatnu, Porsángu, Kárášjohka, Guovdageidnu, Gáivuotna, Loabát, Divttasvuotna ja Snoasa/Snása.

Doahpágiin guovttegielat oaivvilduvvo dán oktavuodas olmmoš giella lea bajásšaddan guvttiin vuosttáš giellain ja giella máhtta goappašiid giellaid seamma bures, dahje olmmoš giella beaivválaččat geavaha guokte giella ja identifisere iežas daiguin, vaikko ii máhtášii ge goappašiid giellaid seamma bures.

Diedáhusbargu lea sihke Sámedikki siskkáldas proseassa boadus, muhto maiddái sámi servodat lea searvvahuvvon. Doalaimet seminára gos oasálaččat olggobealde sáhtte buktit árvalusaid, dasto sáddiimet jearahallanskovi mánáidgárdeaiiggádiidda ja mánáidgárdebargiide, ja leat jearahallan vanhemiid. Mii leat háleštan proseassa oktavuodas maiddái Norlándda, Romssa ja Finnmárkkku fylkkamánniiguin. Sámedikki vuorrasiidráđdi lea buktán gulaskuddancealkamuša. Earáin maid lea leamaš vejolašvuhta buktit rávvagiid Sámedikki neahttasiiduin. Sámediggi lea ožžon árvalusaid ja jearahallaniskkademiide leat unnán vástidan. Muđui leat geavahan dieđuid maid leat ožžon raporttaid, čoaččimiiid ja eará oktavuodaid bokte mánáidgárdeaiiggádiiguin ja -bargiiguin. Dasto lea leamaš viiddis politihkalaš ságastallan Sámediggeráđis ja Sámedikki dievasčoaččimiiid.

SÁMI MÁNÁIDGÁRDEFÁLALDAT

Odne lea oalle ollu mánáin sámi mánáidgárdefálaldat. Dán sámi mánáidgárdefálaldagas mii lea leat stuorra erohusat. Fálaldagain sáhttet leat erohusat; fálaldaga rájes sámi mánáide mánáidgárddiin

gos sámeielat lea váldoassi dárogielat sámi mánáide geat ožžot fálaldaga dáža mánáidgárddiin. Sámediggi lea válljen geavahit doahpaga sámi mánáidgárdefálaldat iige sámi mánáidgárddi oktasaš doaban diedáhusas. Danne go doahpágii sámi mánáidgárddi eai gula buot mánáidgárdefálaldagat main lea sámi sisdoallu. Čuovvovaččas čielggaduvvo dat lagabuidda. Sámediggi addá doarjaga mánáidgárddiide main lea sámi fálaldat ja doarjjaortnegiid bokte sirrejuvvojit mánáidgárddit čuovvovaččat:

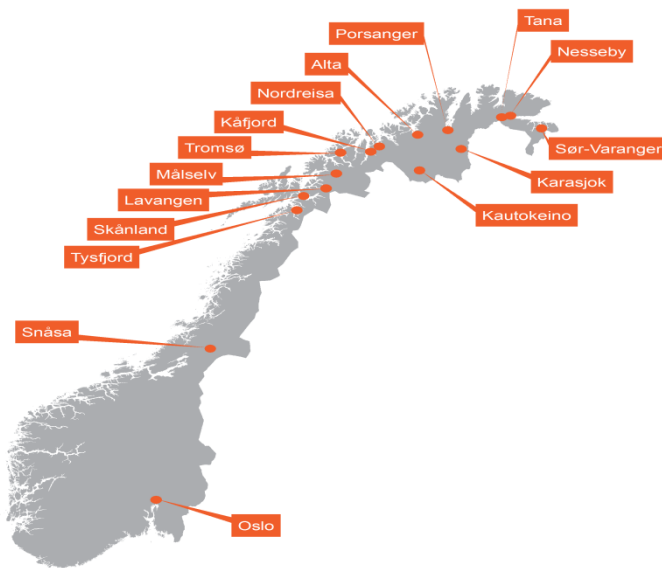
Sámi mánáidgárddit, mánáidgárddi mas njuolggadusaid bokte lea mearriduvvon ahte doaibma vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Dál leat eanaš dákkár mánáidgárddit davvisámi guovllus sámi distrikta siskkobeaide. Sámi mánáidgárddit gávdnojit maiddái earret eará Oslos, Romssas ja Álttás.

Mánáidgárddit main lea sámi ossodat, dat mearkkaša; dáža mánáidgárddit main lea sámi ossodat main njuolggadusaid bokte lea mearriduvvon ahte doaibma vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Eanaš dán lágan mánáidgárddit leat olggobealde sámi distriktta ovdamearkka dihte Romssas, Mátta-Várjagis, Ráissas ja Álttás.

Mánáidgárddit main lea sámi giellaoahpahusfálaldat, mii mearkkaša; giellaoahpahus ovttaskas mánáide dahje mánnájoavkkuide. Dán lágan giellaoahpaha sáhtta organiseret sierra vugiiguin. Dábalaččat eai leat dán mánáidgárddiin bargit geat máhttet sámeielat, muhto mánáidgárddi viežžá sámeielagiid geat sáhttet addit dán fálaldaga. Dain mánáin geat galget oážžut sámi giellaoahpahusfálaldaga lea iešguđege

lágan gielladuogáš. Muhtun mánáide lea dat fálaldat giellaoahpahus, ja earáide fas geat juo máhttet sáme giela ožžot fálaldaga giela bisuheamis ja viidáset ovddideamis. Sámi mánáidgárddit dahje mánáidgárddit main lea sámi ossodat gos leat ovttaskas mánát geain lea eará sáme giella go mánáidgárddi doaibmagiella sáhttet maiddái addit sámi giellaoahpahusfálaldaga dan mánnái. Buot dat mánáidgárddit sáhttet ohat doarjaga Sámedikkis sáme gielloahpahussii. Dán lágan fálaldagat leat earret eará Romssas, Gáivuonas, Hárstadis, Návuoas, Overhallas ja Bodådjos.

Sámi fálaldat lea sihke priváhta ja gielddalaš mánáidgárddiin. Fálaldagat leat organiserejuvvon mángga láhkai nugo ovdamearkka dihte boazodoallo-, kultur- ja luonddumánáidgárdi. Sámediggi juolluda doarjaga mánáidgárddiide gos leat davvi-, julev- ja máttasáme gielat mánát. Sin gaskkas leat eanemusat mánát geain lea davvisámi duogáš. Dál gávdno dušše okta julevsámi mánáidgárdi (Divttasvuonas) ja okta máttasámi mánáidgárdi (Snoasas).

Kárta 1: Gielddat gos 2012:s leat sámi mánáidgárddit ja dáža mánáidgárddit main lea sámi ossodat.

Kárta 2: Gielddat gos 2012:s dáža mánáidgárddiin lei sámi giellaoahpahus.

Danne go sámi leat álgoálbmot njealji riikkas, de lea lunddolaš ovttas bargat rájáid rastá. Dát guoská maiddá mánáidgárddiide. Muhtun sámi guovlluin lea mánáidgárdeovttasbargu rájáid rastá. Ovdamearkka dihte lea Sirpmá mánáidgárddis ovttasbargu Ohcejoga mánáidgárddiin Suoma bealde. Maiddá máttasámi guovllus lea ovttasbargu riikarájáid rastá. Sámediggi áigu Sámi parlamentáralaš ráði bokte, mü lea Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid oktasaš orgána, bargat dan ala ahte oazzüt viiddis ja buoret ovttasbarggu sámiid gaska rájáid rastá.

RÁMMAT

Sámediggeráði politihkalaš geađgejuolgi

Sámediggeráði politihkalaš geađgejuolgi lea vuodđun Sámediggeráði doibmii válgaaigodagas. Ráđđi heiveha dán geađgejuolggi bušeahttaevttohussii. Sámedikki bušeahtta stivre movt váikkuhangaskaoamit galget geavahuvvot mánáidgárdesuorggis. Stuorra oassi Sámedikki barggus mánáidgárdesuorggi ektui lea doarjagiid hálddašcapmi. Muđui čuovvu Sámediggi gustovaš lágaid ja mihttomeriid maid Stuorradiggi lea mearridan mánáidgárddiid várás.

Lágat ja konvenšuvnnat

Ollu lágat ja konvenšuvnnat bidjet rámmaid dasa movt Sámedikki mánáidgárdepolitiikka galgá čađahuvvot. Sáhttit namuhit ILO-konvenšuvnna álgoálbmotvuoigatvuođaid birra, ON konvenšuvnna mánáidvuoigatvuođaid birra, Vuodđolága paragrafa 110a, Sámelága ja mánáidgárdelága.

Buot mánáidgárddit galget vuodđudit doaimmaset árvovuodđui ja sisdollui nugo lea mearriduvvon jagi 2006 mánáidgárdelágas. Sámi mánáide ja sámi mánáidgárdefálaldahkii gusket mánáidgárdelága paragrafat 2 ja 8 main čuožžu sierra sámi diliid birra.

Mánáidgárdelága § 2, mas válddahuvvo mánáidgárddi sisdoallu čuožžu ahte: ”Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, herunder

samiske barns språk og kultur.” (Mánáidgárddi galgá vuhtii váldit mánáid agi, doaimmadási, sohka-beali, etnalaš ja kultuvrralaš duogáža, maiddái sámi mánáid giela ja kultuvrra). Mánáidgárdelágas § 8 čuožžu čuoovvovaš gielddaid ovddasvástádusa birra: ”Kommunen har ansvaret for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur. I øvrige kommuner skal forholdene legges til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur.” (Gielddas lea ovddasvástádus ahte mánáidgárdeláldat sámi mánáid várás sámi distrivttas vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Eará gielddat galget láchčit diliid nu ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovddidit giellaset ja kultuvrraset). Mánáidgárdeláhka bidjá gielddaide ovddasvástádusa láchčit diliid nu ahte sámi mánát sáhtta sihkkarastit ja ovddidit giellaset ja kultuvrraset.

Mánáidgárdiddiid rámmaplána sisdoallu ja doaimmat (2011), mii lea mánáidgárdelága láhkaásahus, bidjá geatnegahtti rámma mánáidgárdiddi doaimma plánemii, čađaheapmái ja árvvoštallamii. Rámmaplánas daddjojuvvo ahte mánáidgárdiddi sámi distrivttas galget leat integrerejuvvo oassi sámi servodagas ja galget oainnusmahttit sámi servodaga mánggabealatvuoda, riggodaga ja erohusaid. Njuolggadusaid bokte galgá leat mearriduvvon ahte mánáidgárdi ulbmilin lea nannet sámi mánáid identitehta sápmelažžan sáme-giela geavaheami bokte ja sámi kultuvrra, eallinvuogi ja servodatdiliid gaskkustemiin. Dasto galget guovddáš bealit sámi mánáid bajásgeassimis gozihuvvot sihke bargovugiin ja beaivválaččat. Mánáidgárdeláldat fertet organiserejuvvo nu ahte mánát váldojuvvojit mielde sierra lágan bargoproseassaide ja ožžot searvat kultuvrralaš ja sosiála doaimmaide, ja eaktun lea ahte bargit máhttet sáme-giela.

Mánáidgárdiddiin gos leat sámi mánát olggobealde sámi distrivtta, lea vanhemiin ja mánáin vuoigatvuota vuordit ahte mánáidgárdi bargiin lea máhttu sámi kultuvrra birra ja deattuhit dan oassin sisdoalus.

Sámedikki árvvuođđu

Sámi mánáidgárdeláldat fertet vuodđuduvvot dan vuodđo prinsihppii ahte mánáidgárdi galgá leat integrerejuvvo oassi sámi servodagas. Sámiid etnalaš identitehta mii čatnasa sosiála ja kultuvrralaš mihtilmasvuhtii bidjá deatalaš árvvuidd. Deatalaš šaddá viidáseappot ovddidit sámi kulturárbbi dan bokte ahte gaskkustit ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, eallinvuogi ja árvvuidd. Mánáidgárdiddi fertet bargat dan duohtavuoda vuodđul mii sámiin lea. Dat mearkkaša earret eará dan ahte oainnusmahttit mánggabealatvuoda, riggodaga ja erohusaid. Rievvadusaid geažil sámi servodagas fertet otnáš mánát searvat ja leat mielde háhkamin ođđa positiivvalaš osiid ođđaáigásaš servodagas. Dasto lea deatalaš ahte máhttu, vásihusat ja jurddašanvuohki mii boarrásiin ja ollu rávesolbmui lea dál, ja mii ain eallá ja lea geavahusas ollugiid gaskkas dál, fertet nannejuvvo ja viidáseappot fievrividuvvot boahhte buolvvaide, amas dat láchppot muhto ealášii viidáseappot.

Mánáidgárdiddiin lea deatalaš doaimma váikkuhit miellaguottuide dan ektui ahte olbmot sierra lágan kultuvrrain sáhttet eallit ráfálaččat ovttaš ja gudnejahttit guđet guimmiideaset mihtilmasvuoda. Sámi mánáidgárdeláldaga bokte fertet háhkat áddejumi ja árvvus atnit eará kultuvrraid vuoigadahttojuimi servodagas ja luondduguovlluin. Mánáidgárdi ovddasvástádussan lea gaskkustit vuodđoárvvuidd nugo oktavuoda, fuolahusa ja mielde ovddasvástádusa, ja ovddastit birrasa mii vuodđuduvvo olmmošárvvu áddejupmái ja gudnejahttimii ja vuoigatvuhtii leat earálágan. Dásseárvu ja ovttadássásašvuota leat vuodđun Sámedikki doibmii. Mánáidgárdi pedagogalaš sisdoalu bokte galgá dásseárvu sohka-bealiid gaskka boahtit ovdan.

Mánáidgárdiddiid rámmaplánas daddjojuvvo ahte mánáidgárdi sisdoallu galgá vuodđuduvvot vuodđoárvvuide. Mánáidgárdiddiin lea sámi fáldat galget gaskkustit:

- Lagasvuoda lundui ja dan suodjaleami
- Árbevirolaš máhtu ja boarrásiid máhtu
- Nannet ja ovddidit sámi oktavuoda dovdu
- Buoridit sámi kultuvrra mánggabealatvuoda árvvus atnima
- Máhttu mii gullá sámi mánáidbajásgeassimii

Sámedikki rolla, ovddasvástádus ja váldi

Oassin sámiiid giela, kultuvrra ja servodateallima iešmearrideamis galgá Sámedikkis leat duohta váldi mánáidgárdepolitihkas. Giellapolitihka ektui galgá Stuorradiggi fuolahit ahte Sámelága giellanjuolggadusat čuvvojuvvojit. Sámedikki rollan lea politihka ovddideapmi sáme giela várás mánáidgárddiin. Dán birra lea guorahallojuvvon Sámedikki dieđáhusas sáme giela birra ja Sámedikki dieđáhusas oahpahusa ja oahpu birra.

Sámediggi galgá láchit diliid sámi mánáidgárdefálaldaga várás Norggas doarjjaortnegiid bokte. Dasto bargá Sámediggi politihka ovddideamiin mánáidgárdesuorggi várás, muhto das ii leat makkárge láchapolitihkalaš fápmu. Konsultašuvdnašiehtadusa bokte ráđđehusain sáhtta Sámediggi váikkuhit ja oainnusmahttit dárbbu mánáidgárdeovddidanbarggus.

Stuorámus váikkuhangaskaoapmi man bokte nannet sámi giela ja kultuvrra lea doarjja mánáidgárddiide. Doarjjaortnega ulbmilin lea ahte mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii vuodduuvvo sámi gillii ja kultuvrii (Sámedikki bušeahtta 2012). 2012:s juolluduvvui masá 6 miljon ru sámi mánáidgárddiide, badjel 800 000 ru juolluduvvui dáža mánáidgárddiid sámi ossodagaide, badjel 1,7 miljon ru mánáidgárddiide mat fáallet sámi giellaoahpahusa, 480 000 ru prošeavttaide mánáidgárddiin ja 1.785.200 ru oahpponeavvuide.

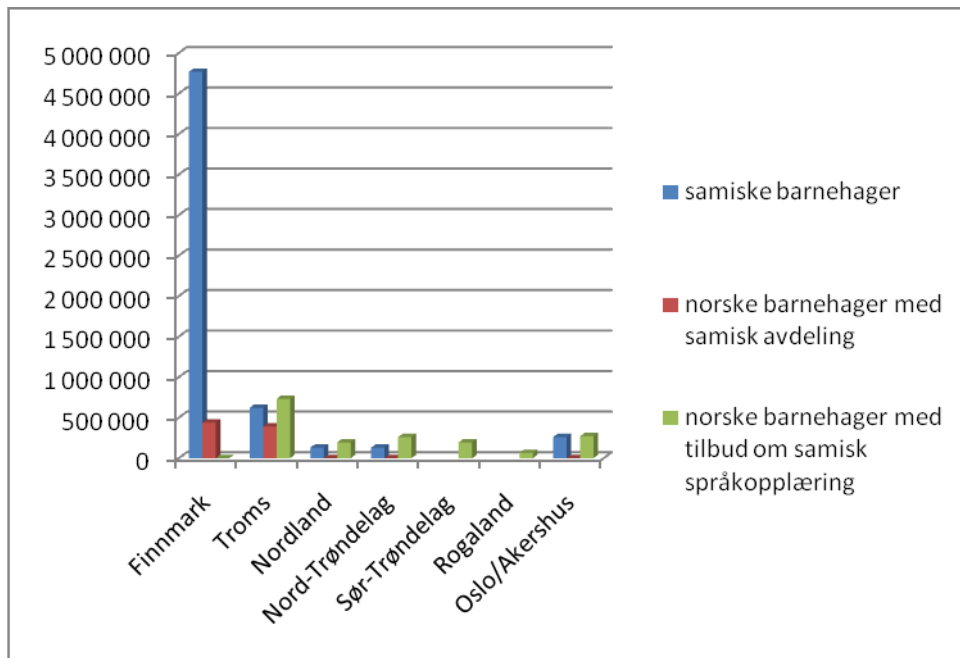

Tabella 1: Doarjja mánáidgárddiide.

Doarjja ollásit ja doarjjaevttut leat evaluerejuvvon ja dan dagai Asplan Viak 2010:s. Sámediggi lea maŋŋá revideren doarjjaevttuid evaluerema bohtosiid geažil. Doarjja galgá fas evaluerejuvvot 2014:s. Sámedikkis leat maiddá doarjjaortnegat, earret eará sáme gielat bargiid rekrutteremii mánáidgárddiide. Stipeanda addojuvvo ohppiide joatkkaskuvllain ja allaskuvllaid ja universitehtaid studeanttaide. Sámedikkis leat maŋga ovttasbargoosálačča mat barget oktasaš mihtomeari guvlui. Dat leat Máhtodepartemeanta, Oahpahusdirektoráhta, Fylkkamanni ja mánáidgárddiid vánhenváldedogdi (FUB). Sámedikkis lea lágga ovttasbargu maiddá ovttaskas gielddaiguin. Gielddain dat lea ovddasvástádus das ahte mánáidgárddiin leat buorit fálaldagat sámi gielas ja kulturoahpahusas. Gielddat leat mánáidgárddiid bearráigeahččaneiseválddit, maiddá priváhta mánáidgárddiid. Sámedikkis lea oktavuoha maiddá ovttaskas mánáidgárddiiguin ja vánhemiiguin. Dasto lágida Sámediggi fierpmádatčoahkkimiid mánáidgárddiid bargiide dainna ulbmilin ahte ovddidit kvalitehta, buoridit gelbbolašvuoda ja vásihusaid lonuhallama dihte. Sámediggi láve maiddá bagadit mánáidgárdesuorggis sámi oahpahusas. Guktii jagis addá Sámediggi áigečállaga “Stullan”

mánáidgárddiid bargiid várás. Sámedikkis lea ovdasteaddji Finnmarkku fylkkamanni mánáidgárddiid dásseárvoavkkus.

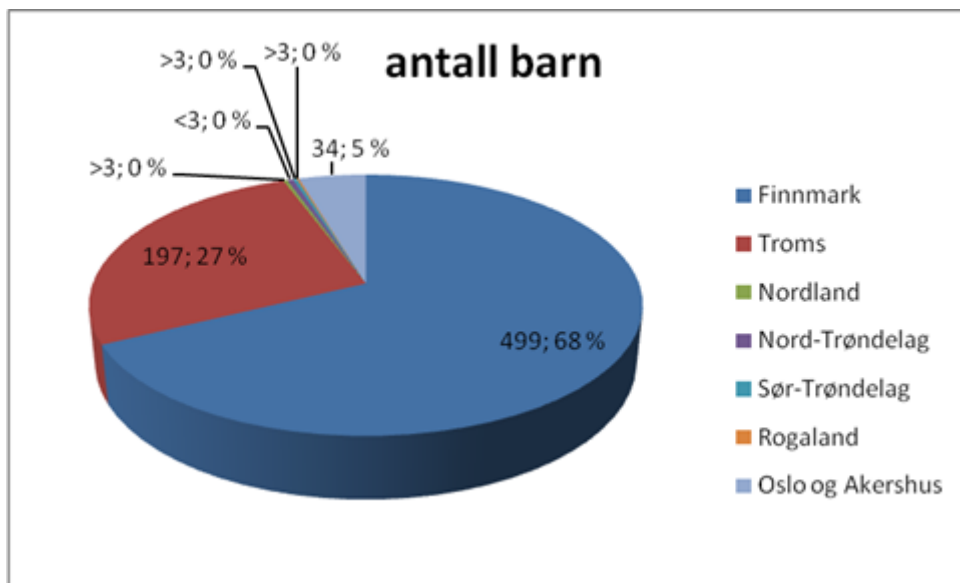
MÁHTTOVUOĐDU

Máhttovuođdu lea hástalussan Sámediggái dalle go strategiiat mánáidgárdeovddideami várás galget ráhkaduvvot. Sámediggi vuodđuda máhttovuođus iežas statistihkaide.

Sámedikki jagi 2012 statistihkka čájeha ahte leat registrerejuvvon 23 sámi mánáidgárddi, 7 dáža mánáidgárddi main lea sámi ossodat ja 31 dáža mánáidgárddi main lea fálaldat sámi giellaoahpahusas. Sámi mánáidgárddit gávdnojit Girkonjargga rájes davvin gitta Osloi máddin. Birrasii 70 % sámi mánáidgárddiin leat Finnmarkku fylkkas. Dattetge lea deatalaš deattuhit ahte statistihkka ii mital maidege mánáidgárddiid sisdoalu birra. Dát lea juoga maid “Sámi logut muitalit” lea čujuhan ja maid Sámediggi áigu čuovvolit.

Sámediggi oázžu mánáidgárddiid doarjaga hálddašeami oktavuodas loguid mat čájehit man ollu mánát ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga. Sáhtta jurddašit ahte mánnálohku lea stuorát danne go sáhttet gávdnot mánáidgárddit mat eai oza doarjaga Sámedikkis vaikko sis livččii ge sámi fálaldat, ja dieinna lágiin eai registrerejuvvo min statistihkaide man ollu mánát ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga.

Sámedikki geahčastaga mielde ožžo 806 máná sámi mánáidgárdefálaldaga 2012:s. Diagrámma vuolábealde čájeha movt mánnálohku juohkása guoskevaš 7 fylkkas. Jagi 2012 logut čájehit ahte 62 % mánáin ožžo sámi mánáidgárdefálaldaga Finnmarkkus, 24 % Romssas, 5 % Norlánddas, 2 % Davvi-Trøndelágas, 1 % Lulli-Trøndelágas, 1 % Rogalánddas ja 4 % Oslos ja Akershusas.

Tabealla 2: Mánnálohku mánáidgárddiin geat ožžot sámi fálaldaga.

Sámediggi lea maiddái ráhkadan geahčastaga man ollu mánát ožžot davvisámi-, julevsámi- ja máttasámi mánáidgárdefálaldaga (geahča diagrámmas vuolábealde).

Geahčastat čájeha ahte davvisámi mánáidgárdefálaldat lea leamaš 7 fylkkas, ja ahte badjel 700 máná ožžot dán fálaldaga. Olles mánnálogus lea dát 90 % mánáid gaskkas. Lunddolaš lea ahte 60 % mánáin ožžot davvisámi mánáidgárdefálaldaga Finnmarkkus ja lagabui 30 % Romssas. Norlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága ja Rogalándda fylkkain leat unnit go golbma máná geat ožžot sámi fálaldaga, ja Oslos ja Akershusas lea lagabui 5 %.

Julevsámi mánáidgárdefálaldat addojuvvo dušše gielddain mat gullet Norlándda fylkii, mii maiddái lea julevsámi guovlu. Ollislaš mánnálogus mat ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga leat badjel 5 % mánát geat ožžot julevsámi mánáidgárdefálaldaga.

Ollislaš mánnálogus geat ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga leat badjel 3 % mánát geat ožžot máttasámi mánáidgárdefálaldaga. 88 % máttasámi mánáidgárdefálaldagas addojuvvo máttasámi

guovlluin Davvi- ja Lulli-Trøndelágas. Unnit go 3 máná ožžot máttasámi mánáidgárdefálaldaga Finnmárkku, Norlándda ja Oslo ja Akershus fylkkain.

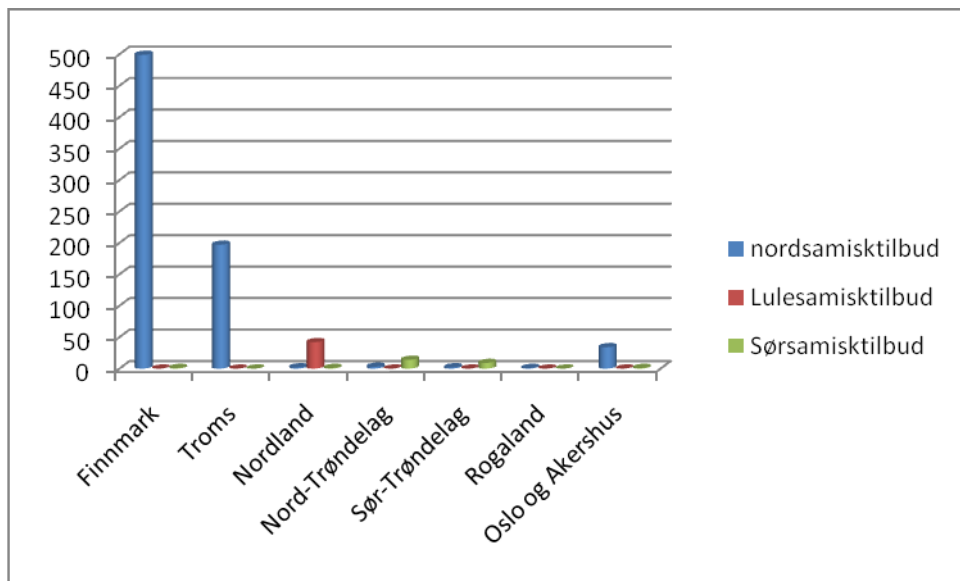

Tabella 3: Man ollu mánát ožžot davvi-, julev- ja máttasámi mánáidgárdefálaldaga.

Dát geahčastat čájeha ahte Finnmárkkus ja Romssas leat eanemus mánát geat ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga. Tabella čájeha maiddá ahte sámi fálaldagat gávdnojit sámi guovlluin. Ovdamearkka dihte lea julevsámi mánáidgárdefálaldat gávdnomis julevsámi guovlluin Norlánddas. Dasto čájehit diágrammat bajábealde ahte máttasámi mánát leat biedgguid mángga fylkkas, maiddá ologgoealde máttasámi guovlluin. Sámediggi lea registreren ahte lohku máttasámi fálaldagaid ektui maida ohccojuvvo doarjja lea lassánan. Dákkár ovdáneami mii háliidit, seammás go Sámediggái lea deatalaš nannet áshuvvon sámi mánáidgárdefálaldagaid.

Boahpteáiggis áigu Sámediggi bidjat mihttomearrin fokuseret diehtujuohkin- ja bagadanbarggu. Sámediggi vuordá ahte maiddá gielddat ja mánáidgárddiid eaiggádat váldet ovddasvástádusa dieđihan- ja bagadanbarggus sámi mánáidgárdefálaldagaid birra. Sámediggi áigu erenoamážit deattuhit julev- ja máttasámi mánáidgárdefálaldagaid áiggis ovddasguvlui. Danne go diet guovllut leat rašis dilis sámi giela ja kultuvrra suodjaleami ektui.

Analysajoavku ovddida Sámi logut muitalit 5 ahte lohku mánáidgárddiid ektui gos lea sámi fálaldat lea stabiila. Mánnálohku geain lei sámi mánáidgárdefálaldat, goarknui 2010/11 rájes 2011/12 rádjai guđain mánáin. Dasto njejjai mánnálohku sámi mánáidgárddiin ja sámi ossodagain dáža mánáidgárddiin 30 mánáin ja lohku stuorui 36 mánáin geain lei sámi fálaldat dáža mánáidgárddiin. Mánnálogu njiedjan mánáidgárddiin áigodagas 2005 – 2010 čilgejuvvo dainna go dán áigodagas geahppánedje golmma-, njeallje- ja viđajahkásačcat olles 16 % Finnmárkkus, ja measta 6 % Romssas ja 10 % Norlánddas.

Dasto čuožžu Sámi logut muitalit 5 ahte “jos mii juohkit ollislaš logu man lágan fálaldagat ledje, de oaidnit guhkes áiggi tendeanssa rievdamii. Mánnálohku sámi mánáidgárddiin ja sámi mánáidgárdeossodagain (dáža mánáidgárddiin) lea njiedjan, muhto mánnálohku eará sámi fálaldagain dáža mánáidgárddiin goarknui. Dat mearkkaša geavahusas dan ahte giella lea fuotnánan ovdaskuvlamánáid gaskkas mañimuš guđa jagis, danne go fálaldat mii lassána, lea heajut go dat mii unnu.”

Sámediggi registrere dan maid analysajoavku ovddida. Sámi mánáidgárddiid lohku lea njiedjan go fas dáža mánáidgárddit main lea sámi fálaldat leat lassánan mañimuš jagiin. Ollislaš mánáidgárdelohku lea bisson stabiilan. Sivvan dasa sáhtá leat dat go mánáidgárddit leat heaittihuvvon dahje odđasis organiserejuvvon nu ahte leat geahppánan. Sivvan sáhtá leat maiddá dat Sámediggi dán áigodagas lea čavgen sámi mánáidgárddiid doarjjaevttuid. Dat go mánáidgárddiid lohku main lea sámi fálaldat njiedjá vuorjašuhttá Sámedikki, ja mainna Sámediggi ii leat duhtavaš. Sámediggi háliida hoahpuhit

boahhteáiggis diehtjuohkin- ja bagadanbarggu nu ahte maiddái áigeguovdilis doarjjaoažžut, mat dál eai oza doarjaga, dagašedje dan boahhteáiggis. Sámediggi oažžu dieđuid mánáidgárddiid birra mat eai oza doarjaga, ja dat sáhtta addit negatiivlaš váikkhusaid mánáide geaidda dat guoská, go sii dalle eai soaitte oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámedikkis dál ii leat kapasitehta čuovvolit dán. Sámedikki áigumuššan doarjagiin mánáidgárddiide lea dán rádjai leamaš ahte dainna galgá láchit diliid nu ahte gielddat ja priváhta mánáidgárdeeaiggádat sáhtášedje addit sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu fas evalueret doarjjaortnegiid eavttuid. Mánáidgárddiid raporteremiid bokte oaidná Sámediggi ahte mánáidgárddit eai leat ovttaláganat sisdoalu eaige giela dáfus. Sámediggi háliidivččii heivehit doarjaga nu ahte mánáidgárddit sáhtášedje sihkkarastit sisdoalu ovddideami ja kvalitehta.

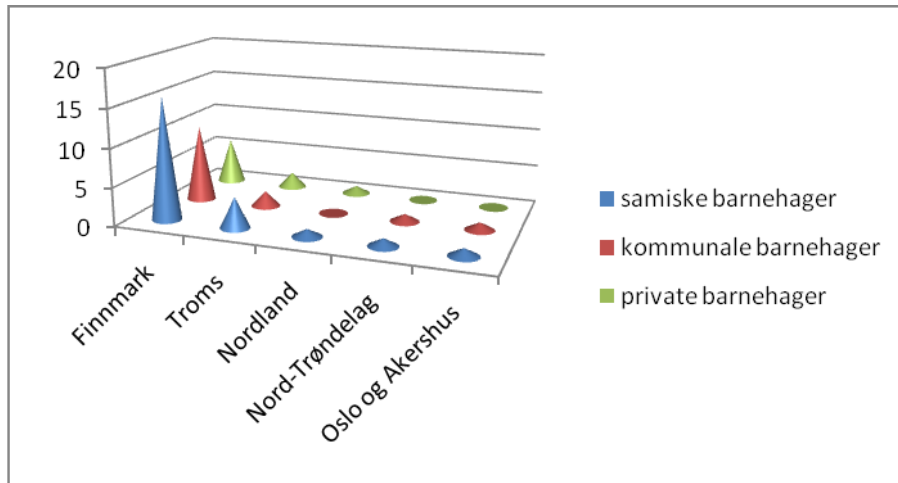

Tabella 4: Sámi mánáidgárddiid lohku.

Tabella čájeha ahte dan 23 sámi mánáidgárddis leat 14 gielddalaš ja 9 priváhta mánáidgárddi. 71 % gielddalaš sámi mánáidgárddiin ja lagabui 60 % priváhta sámi mánáidgárddiin leat Finnmarkkus. Oktibuot lea lagabui 30 % gielddalaš mánáidgárddit Romssa, Davvi-Trøndelága ja Oslo ja Akershus fylkkain, muhto oktage ii leat Norlánddas. Romssa ja Norlándda fylkkain leat oktibuot 30 % priváhta sámi mánáidgárddit, go fas Davvi-Trøndelágas ja Oslo ja Akershusas eai leat oppanassiige priváhta sámi mánáidgárddit.

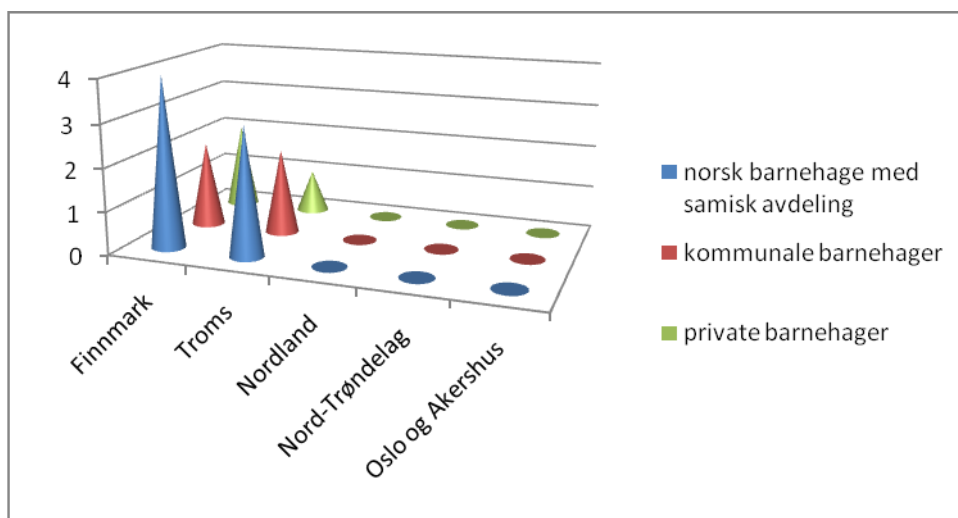

Tabella 5: Man ollu leat dáža mánáidgárddit main lea sámi ossodat.

Tabella čájeha ahte dušše Finnmárkkus ja Romssas leat dáža mánáidgárddit main lea ossodat sámi fáilaldagain. Dán fylkkain lea maiddá oalle dássasaš juohku gielddalaš ja priváhta sámi mánáidgárddiid gaska. Oktiibuot leat lagabui 60 % gielddalaš ja badjel 40 % priváhta sámi mánáidgárddi fylkkain.

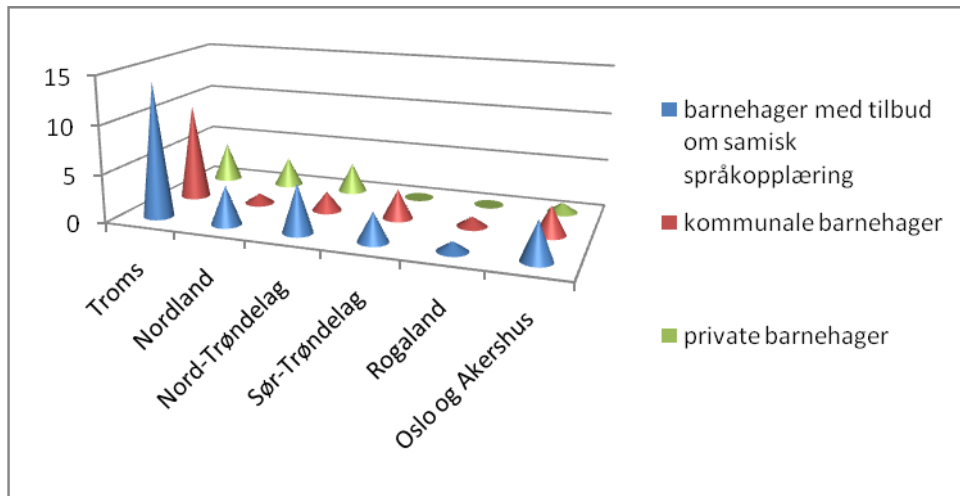

Tabella 6: Man ollu mánáidgárddit main lea sámi giellaoahpamusfálaldat.

2012:s ožžo 31 dáža mánáidgárddi doarjaga sámi giellaoahpamusii. Dán 31 mánáidgárddi gaskkas leat badjel 60 % gielddalaš mánáidgárddit ja lagabui 40 % leat priváhta mánáidgárddit. Romssas lea badjel 70 % gielddalaš ja lagabui 30 % priváhta mánáidgárddit main lea sámi giellaoahpamusfálaldat. Dán fylkkas leat maiddá eanemus mánáidgárddit main lea sáme giellafálaldat ovttaskas mánáide. Lulli-Trøndelágas, Oslo ja Akershusas leat 3 dahje eanet gielddalaš mánáidgárddi, Norlánddas, Davvi-Trøndelágas ja Rogalánddas unnit go 3 gielddalaš mánáidgárddi main lea sámi fáilaldat. Priváhta mánáidgárddiid gaskkas Romssas, Norlánddas ja Davvi-Trøndelágas leat 3 dahje eanet priváhta mánáidgárddi main lea sámi fáilaldat, Oslos ja Akershusas leat unnit go 3 ja Lulli-Trøndelágas ja Rogalánddas ii leat oktage.

ÁŅGIRUŠŠANSUORGGIT

Diedáhhusas sámi mánáidgárdefálaldaga birra galgá biddjojuvvot fokus áŅgirusšansurggiide ja oainnusmahttit makkár hástalusat, mihttomearit ja strategiijat leat ovddabealde. Sámediggi áigu čuovvovaččas bidjat fokusa guđa áŅgirusšansuorgái. Dat ovdan buktojuvvojit guhtege sierra, muhto dattetge lea okta oktasaš mihttomearri suodjalit ja ovddidit sámi giela ja kultuvrra.

ÁŅgirusšansuorgi 1 - Mánáidgárddi sisdoallu

Hástalusat

Sámedikki mánáidgárdepolitihkka vuodđuduvvo vuodđoektui ahte mánáidgárddiid kvalitehta ja sisdoallu ja mánáidgárddiid árvovuodđu leat guovddázis ollislaš sámi oahppopolitihka viidáseappot ovddideamis. Deatlaš lea ahte nátionála oahppopolitihkas leat mihttomearit ja strategiijat maid bokte sihkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimusstandárddat doahhtaluvvojit. ÁŅgirusšansuorgi reflektare ahte lea dárbu oktasaš pedagogalaš geađejuolgái ja hástalusaide makkár sámi árvuide mánáidgárddit galget vuodđuduvvot ja movt daid buoremusat sáhtá ollašuttit. Bajimus dásis ferte sámiide álbmogin sihkarastojuvvot vuoigatvuohta ovddidit iežas mánáidgárddiid gos oahpamusmetodat ja iežas oahpponeavvut leat guovddázis. Okta vuohki movt dan sáhtášii dahkat lea ahte sámis ieža ráhkadit ovdamearkka dihte rámmaplána sámi mánáidgárdefálaldaga várás. Dutkan čájeha ahte buot sámi mánáidgárddiin ii leat sámi sisdoallu. Vaikko mánáidgárddit njuolggadusaid bokte leat mearidan ahte sin doaimma galgá vuodđuduvvot sámi gillii ja kultuvrii ja doppe galget leat sáme gielat bargit. Mánáidgárddi sisdoalu oktavuodas ii leat sáhka dušše metodaidda ja oahpponeavvuid

birra, muhto maiddá man dásis ja movt sámi perspektiiva deattuhuvvo ja oainnusmahttojuvvo geavahas.

Okta hástalus lea sihkkarastit buori kvalitehta mánáidgárddi sisdoallui seammás go mii diehtit ahte fágaolbmot eai leat doarvái. Deatalaš lea ahte gávdnojit fágaolbmot geain lea fágagelbbolašvuohta suorggis. Dát leat mielde sihkkarastimin buori kvalitehta ja dohkálaš fágalaš sisdoalu buoremusat ávkin mánáide, sin vanhemiidda ja sámi báikegottiide.

Kulturgaskkusteapmi lea čadačuovvu suorgi mánáidgárddi sisdoalus. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbi ja árbevieruid birra, ja seammás bajásdoallama, háhkama ja ođasmahttima birra. Sámediggái lea deatalaš ovdánahttit dan ahte mánáidgárddit válddášedje vuolggasaji sámi kultuvrras dalle go sisdoallu plánejuvvo. Duhkoraddama bokte sáhtta deatalaš árvvuid gaskkustit earret eará nu ahte leat olgun luonddus ja ahte mánát besset searvat sámi árbevirolaš bargui. Sámi kultuvra galgá čuovvut sámi mánáidgárdefálaldaga lunddolaš oassin árgabeavvis. Sisdoallu galgá leat buotbealat ja girjái, ja ovttaskas máná vuolggasajis. Sámi mánáidgárdefálaldaga sisdoallu galgá heivehuvvot buot mánáide beroškeahhtá das gos riikkas ássat. Máná galgá maiddá ovdánit, dán oktavuodas erenoamážit gielaláčat. Eaktun lea ahte gávdnojit sámegeilat bargit mánáidgárddis.

Dat go sámi servodat lea nu mánggabealat dagaha ahte sierra mánáidgárddit fertejit bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra mánáidgárddistaset. Dát gáibida ahte bargiin ferte leat báikkálaš ja árbevirolaš máhttu. Dasto fertejit mánát oahppat gudnejahttit olles sámi mánggabealatvuoda ja oktasaš áddejumi, ja mánggakultuvrralaš servodaga oppaláčat. Sámiin leat doloža rájes leamaš sin ássanguovllut maidda geográfaláčat gullet; davvisámi, julevsámi ja máttasámi giellaguovllut. Dát sámi guovllut gávdnojit ain vaikko dat geográfaláčat leatge gáržon. Deatalaš lea ahte buot mánát besset oahppat iežaset kultuvrra birra beroškeahhtá das gos riikkas ássat, ja seammás oahppat veaháš earáid árbevieruid, árvvuid ja norpmaid birra.

Vánhemiin lea váldoovddasvástádus mánáid bajásgeassimis, geahča Mánáidgárdelága § 30 (1981).

Vánhenovddasvástádus mearkkaša dan ahte vanhemiin lea fuolahusovddasvástádus mánás, ja ahte sis lea mearridanvuoigatvuohta máná ovdas. Dalle go máná lea mánáidgárddis, váldá mánáidgárdi oasi fuolahus- ja bajásgeassindoaimmaide. Mánáidgárdi dievasmahtta ruovttu birrasa, ja ferte čájehit áddejumi sierra bearašhámiide ja árvvus atnit daid. Sámediggi oaidná man deatalaš lea ahte mánáidgárddit nu ollu go vejolaš gaskkustit sámi bajásgeassima árbevieruid. Mánáidgárdi ferte deattuhit ja vuhtii váldit fuolaheddiid oainnu, ja movt sii bajásgeasset máná. Dát gáibida dihto miellaguotta ja gelbbolašvuođa bargiin, vanhemiin, ja sámi servodagas oppaláčat.

Mánáidgárddiid fysálaš struktuvrra hábmen lea deatalaš danne go mánái váikkuhit olggut rámmaeavttut. Dávvirat ja ovdan buktimat leat symbolat ja muitalit mánáidgárddi siskkáldas kultuvrra ja dan árvvuid birra. Sámediggi oaivvilda ahte mánáidgárddiin galgá sámevuohta leat oidnosis objeavttaid ja dovdomearkkaid bokte. Dat sáhttet leat goahti, lávvu, sámi duhkorasat (duhkorasat sámi kultuvrras), sámi govvosiguin čijaheapmi jna. Sámegeiela visualiseren muitala maiddá movt mánáidgárdi deattuha sámi sisdoalu sihke giela ja kultuvrra ektui. Sámevuohta oidnosis lea deatalaš danne go dat addá mánái gullelašvuođa dovddu ja dohkkeheami, ja dat sáhtta leat mielde nannemin sámi identitehta.

Dáláš láhkaaddin ii atte buohkaide vuoigatvuođa oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Mánáin lea vuoigatvuohta dušše oazžut sámi mánáidgárddis, muhto sis ii leat vuoigatvuohta sámi mánáidgárdefálaldahkii, Øie-lávdegotti (NOU:2012, Til barnas beste, ny lovgivning for barnehagene) árvvoštallama mielde ii leat oiddolaš lága bokte fievrridit rievtti oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga

odda mánáidgárdelágas, dan sivas go dan ii leat vejolaš čuovvolit. Dás ii leat Sámediggi álggage ovttaoaivilis. Mánáidgárdemánát berrejit lága dáfus biddjojuvvot ovttá dássái vuodđoskuvlla ohppiiguin go guoská vuoigatvuhtii oazžut sámi fálaldaga. Go livččii individuála vuoigatvuohta oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga, de mearkkašivččii dat dan ahte buot mánát geat háliidit oččošedje fálaldaga mas sámi giella ja kultuvra deattuhuvvo. Nugo ortnet dál lea, de dat ii leat doarvái dárkil. Sámediggi oaivvilda ahte ferte lága bokte mearriduvvot ahte buot mánáin geat háliidit lea vuoigatvuohta sámi mánáidgárdefálaldahkii beroškeahhtá guđe oasis riikkas ássat.

Ujárgga gielddas lei jagiin 2009, 2010 ja 2011 nuvttá mánáidgárdesadji. Jagi 2012 rájes máksá sadji1500,- ru mánnui (mielde borramuš). Sii geaid dienas lea unnit go 3G mákset mánáidgárdesaji ovddas 500,- ru (mielde borramuš). Addojuvvo maiddá 50 % vuoládus oappáid ja vieljaid ovddas.

Ellen Mienna

87 siidu 536 siidus

Sámedikki rolla lea nappo dalle váikkuhit sámi sisdoalu bisuheami ja ovddideami mánáidgárddiin. Sámediggi áigu politihkas bokte gáibidit ahte bargiide biddjojuvvo unnimus gáibádus das man ollu sis galgá leat kulturmáhttu ja kulturáddejupmi.

Gielddain ja fylkkamaniin lea váldi mánáidgárddiid ektui ja dat galget bearráigeahččat daid. Sámediggi sáhtta bearráigeahčat doarjaga maid Sámediggi ieš juolluda. Dát boahká ovdan buot juolludusreivviin. Muhtun áššiid lea dárbu bearráigeahččat ja dat dahkkojuvvo maid dan ektui ahte geavahuvvojit go ruđat eavttuid mielde. Bearráigeahččan lea mielde bidjamin fokusa mánáidgárddi sisdoalu kvalitehtii ja sámegillii. Sámedikkis ferte leat eanet árjjalaš rolla ja ovttasbargu guoskevaš oasálaččaignuin mat bearráigeahččet mánáidgárddiid. Sihkkarastin dihte ahte sámi perspektiiva leat mielde.

Mihttomearri

Mánáidgárddis lea sámi sisdoallu mii ovdánahtta máná oahppama ja hápmášuvvama ovttasbarguin ja áddejumiin máná ruovttuin.

Strategiijat

Sihkkarastit dan ahte mánáidgárddiid eaiggádiin lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras.

Váikkuhit dan ahte mánáidgárddiin lea fágalaš gelbbolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras ja ahte dat deattuhuvvo mánáidgárddis.

Váikkuhit dan ahte studeanttat ožžot álgoeahpu sámi gielas ja kultuvrras.

Ángiruššansuorgi 2 - Giellamovttiidahttin mánáidgárddis

Hástalusat

Sámedikki mielas lea mánáidgárdemánáid giellaoahpamus ja giellamovttiidahttin okta dain deataleamos surggiin mánáidgárdepolitihka siskkobealde. Sámelágas (1987) mearriduvvo ahte sámegiella lea almmolaš giella Norggas ja ahte sámegiella ja dárogiella lea ovttadássásaš gielat. Rámmaplánas mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid birra (2011) daddjojuvvo ahte mánáidgárdi galgá árjjalaččat bargat máná giellaovddidemiin. Okta Sámedikki giellamihttomeriin lea ahte boahkteáiggis livčče eanet sámi giellageavaheaddjit. Sámegielat leat sorjavaččat das ahte mánat ohppet giela ruovttus ja dasto mánáidgárddis ja skuvllas. Danne áigu Sámediggi árjjalaččat bargat dan ala ahte nannet ja láchit diliid nu ahte buot mánat oččošedje giellaoahpamus masa sis lea vuoigatvuohta. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta lea ráhkadan sámegielaid doaibmaplána (2009). Dán doaibmaplánas leat mihttomearit, hástalusat, guhkes áiggi strategiijat ja doaibmabijut giellaoahpamus bargui sámi mánáid ja nuoraid várás. Dát leat viiddis ángiruššamat main Sámediggi lea mielde mánáidgárdepolitihkas bokte. Doaibmaplána vejolaš rievdadeami oktavuodas berre Sámediggediedáhus sámi mánáidgárdefálaldaga birra biddjojuvvot vuodđun. Muđui čujuhit Sámediggediedáhussii sámegiela birra mas doaibmaplána birra guorahallojuvvo eanet.

Giellamovttiidahttin mánáidgárddiin ii leat ovttalágan go doppe lea mánáin sierralágan gielladuogáš. Dáláš mánáidgárddiin gávdnojit ollu variašuvnnat das makkár giellafálaldat addojuvvo. Vaikko mánáidgárddis lea njuolggadusaiguin mearriduvvon ahte mánáidgárdi lea sámi mánáidgárdi, de sáhtta das movt sámegiella geavahuvvo leat variašuvnnat. Mii diehtit maidá ahte dárogielat mánat ohcet saji sámi mánáidgárddiin, ja mii diehtit ahte dat váikkuha giellabirrasa nu ahte dárogiella vuoitá. Sámedikki giellapolitihkka sihkkarastá mánggabealatvuođa ja variašuvnnaid sámi giellaid ektui. Giellafálaldaga báikkálaččat heiveheapmi lea deatalaš. Sihke mánat geain lea sámegiella eatnigiellan ja mánat geain sámegiella lea nubbin giellan fertejit oazžut vejolašvuođaid oahppat sámegiela ja ovddidit

dan viidáseappot. Nu fertejit ge mánáidgárddiin leat sierralágan mihttomearit giellaoahpahusa várás dađi mielde makkár mánát doppe leat áiggis áigái. Mánáidgárđi šaddá dakkár arenan gos sihke dárogielat mánát ohppet sámegeiela ja gos sámegeielat mánát besset ovddidit sámegeiela doaibmi guovttegielatvuoda ektui.

Dat go mánáid giellagelbbolašvuodas leat stuorra variašuvnnat buktá hástalusaid movt láchit diliid giellamovttiidahttimii. Danne fertejit mánáidgárddit hukset fáldaga mánáid gielalaš ovdáneami ja duogáza mielde. Mánáidgárđi ferte láchit diliid nu ahte bargit ja mánát ovttas geavahit sámegeiela duhkoraddangiellan, oahppangiellan ja välljejit geavahit sámegeiela go leat ovttas eará sámegeielaiguin. Sámegeielat mánát leat álohii muhtun dásis guovttegielatvuoda ovddideamis ovtta dahje mángga sámegeielain ja dárogielain, dahje eará gielain. Mánáidgárđi galgá sihkkarastit ahte mánát ovdánit sámegeielas, nu ahte sin sámi gielá ja kultuvrra sisdoallu ii fuotnán, muhto nanosmuvvá. Dán sihkkarastima dihte lea deatalaš ahte mánáidgárddis lea čielga giellapolitiikka. Mánát geat galget ovddidit ja oahppat giela dárbbasit sámegeielat arena gos eará gielat eai seaguhuvvo. Organiserema ja metodaid ferte geahččat máná gielalaš duogáza ja mánáidgárddi mihttomeari vuodul go guoská giellaovddideapmái. Sáhttit čujuhit Áltá siidda sámi mánáidgárđái gos lea čielga giellapolitiikka. Dát fáldat addá vanhemiidda einnostan vejolašvuoda sámegeiela ektui. Muđui čujuhit Sámediggedieđáhusii sámegeiela birra.

Sámedikki mielas lea leamaš buoremus váikkuhangaskaoapmi dat go gullá sámegeiela hálddašanguvlu, dasa ahte odne oazžut vuogádatlaš giellabargguid. Dát ortnet ii leat buot sajiin addán bohtosiid nugo vurdojuvvui. Sámediggi oaivvilda muđui ahte eará distrivttat gos sámit ássat nugo ovdamearkka dihte Áltá, Røros ja Romsa fertejit maidđái láchit diliid sámegeiela várás mánáidgárddiin. Dáin guovlluin leat árbevirolaččat ássan sámit. Mánáidgárddit galget mánáidgárdelága mielde váldit vuhtii sámi mánáid giela ja kultuvrra. Dát ii leat čadnojuvvon sámi distriktii, muhto sorjá das gos mánát leat mánáidgárddis. Máttá- ja julevsámegeielat leat rašis dilis ja dárbbasit doaibmabijuid mat njuolga čujuhit daid erenoamáš dárbbuide mat dáin servodagáin leat. Jos gielat galget oazžut buriid ovdánanvejolašvuodaid, de lea dárbu sierra ángiruššat máttá- ja julevsámi guovlluin.

Sámediggi oaidná ahte okta hástalusain giellamovttiidahttinbarggus lea dat go váilot resursaolbmot ja fágaolbmot geain lea gelbbolašvuodta sámegeielas. Go eai leat dakkár rávesolbmot geain livččii gelbbolašvuodta šaddá giellaoahpahusas váilevaš. Dattetge dahket ollu mánáidgárddit buori barggu giellaovddidanbarggu oktavuodas. Buorre kvalitehta oahpahusas lea deatalaš jos mánát galget dovdat ahte mánáidgárdeláldat lea buorre. Sámediggi deattuha ahte searvvaheaddji oahppanbiras lea deatalaš, gos leat sámegeielat bargit geat geavahit sámegeiela go ovtastallet mánáin, fágalaččat heivehuvvon vugiin máná guovttegielatvuoda ovddideami ja individuála eavttuide dávistettiin. Mánáidgárddiid bargit leat gielalaš ovdagovat mánáide dakkár agis goas mánáide lea álki dahkat váikkuhusa. Danne lea deatalaš ahte sihke ovdaskuvlaoahpaheaddjit ja veahkkebargit ovddidit pedagogalaš ámmátlašvuoda ja dihtomielalaččat čájehit mii lea sin rolla giellaoahpahusas. Sámediggi oaidná ahte dáláš gilvoservodagas bargosajiid alde lea hástalus bisuhit sámegeielat bargiid mánáidgárddiin. Go giellaoahpahusas galggaš leat buoremus vejolaš kvalitehta de ferte váldit ávvara gelbbolašvuodas, muhto maidđái ahte sáhtta ovddidit dan viidáseappot ja ođasmahtit máhtu árjjalaš proseassa bokte.

Nugo ovdal namuhuvvon de deaividit bargit mánáidgárddis mánáid geain lea iešguđege lágan gelbbolašvuodta sámegeielas. Dát gáibida bargiin maidđái gelbbolašvuoda guovttegielatpedagogihkas. Sámi ovdaskuvlaoahpaheddjiin leat stuorra hástalusat organiserema ja metodaválljema ektui giellaoahpahusas. Sámediggi oaidná deatalažžan ráhkadit plánaid movt dáid mánáid galggašii čuoovvilit ja ahte mánát juhkkjuvvojit joavkun giellamáhtu mielde. Ollu mánáidgárddiin main lea sámi fáldat sáhttet leat unnán ovdaskuvlaoahpaheaddjit. Fágalaš digaštallan mánáidgárddis gos lea dušše okta ovdaskuvlaoahpaheaddji sáhtta šaddat váilevaš. Deatalaš lea ráhkadit arenaid fágalaš digaštallamiid várás.

Vánhemat leat deatalaš ovttasbargoguoimmit giellabarggus mánáidgárddis. Mánáidgárdelágas (2006) lea mearriduvvon ahte mánáidgárđi ovttasbargguin ja áddejumiin ruovttuin goziha mánáid dárbbu fuolahusa ja duhkoraddama ektui, ja ovdánahtta oahppama ja hápmašuvvama vuodđun juohkelágan ovdáneapmái. Giellaoahpahus mánáidgárddis gáibida ollu barggu sihke bargiin ja vanhemiin. Hástalus lea loktet sámegeiela stáhtusa nu ahte vanhemat välljejit sámegeiela juo mánáidgárddis. Go

galgá oažžut áddejumi ja oainnu/máhtu giellabarggus, de berrejit maiddái vanhemat buoridit gelbbolašvuoda. Dasto ferte oažžut vanhemiid välljet sámegiela mánáidasaset maiddái viidáseppot skuvllain nu ahte šaddá lunddolaš čuovvut mielde sámegiela vuodđooahpahusas skuvllas. Sámegiela ferte eanet oainnusmahttit sihke ruovttuin ja mánáidgárddiin.

Doarjja maid mánáidgárddit ožžot Sámedikkis geavahuvvo dávjá giellamovttiidahttimii ja giellaoahpahussii. Sámedikki rolla lea addit doarjagiid ja čuovvolit dan dieđuid mielde maid ožžot doarjjaoažžuin. Sámediggi oaidná ahte leat eanet hástalusat maid sáhtá čatnat doarjjaortnegii.

Mánáidgárddit mat gullet kategorijai sámi mánáidgárddit ožžot dál eanet doarjaga giellaoahpahussii go dáža mánáidgárddit. Sáhtá árvoštallat ahte doarjjaortnet boahhteáiggis šattašii dávgaseabbon ja heivehuvvošii ovttaskas mánáidgárddi dárbbuide. Dát sáhtá addit oalgeváikkukhusaid kvalitehtii ja mánáidgárddiid mihttomeari juksamii.

Muhtumat oaivvildit ahte vaikko mánáidgárddis eai leat ge sámegiela bargit, de berrejit dat oažžut sámi mánáidgárdedoarjaga jos dat deattuhit sámi kultuvrra. Sámediggi lea dál doalahan dan ahte mánáidgárddis gos sámi giella ja kultuvra deattuhuvvo galget leat sámegiela bargit. Dán gáibádusa áigu Sámediggi bisuhit. Sámediggi háliida boahhteáiggis ráhkadit doarjagii dakkár eavttuid maiguin sáhtá mihtidit. Sávvat beassat oaidnit olahit go mánáidgárddit mihttomeari vai sáhtá bidjat váikkuhangaskaomiid dohko gos eai leat nu buorit bohtosat. Dát sáhtášii buoridit mánáidgárddiid kvalitehta.

•   • Mihttomeari   •   Mánáid giellamovttiidahttin davvi-, julev- ja máttasámegielas nannejuvvo.
Strategiijat   Láhčit árra giellamovttiidahttima mánáidgárdefálaldaga bokte.   Váikkuhit formála gelbbolašvuoda sámi gielas bargiid gaskkas.

Ángiruššansuorgi 3 - Giellalávgunmodeallat

Hástalusat

Giellalávgunmodeallan dán oktavuodas áddejuvvo dat giellaoahpahusmetoda mas nubbi giella dahje amas giella geavahuvvo máná birra. Deattuhuvvo ahte giela oahppá eará doaimmaid bokte.

Mánáidgárddis vuodđuduvvo giellalávgunmetodihkka prinsihppii ahte máná oahppá sámegiela go searvá doaimmaide, maida bargit servet ja sii sáhttet addit gielalaš rávvagiid mánáide. Dát gáibida ahte leat sámegiela bargit.

Vásihusat čájehit ahte ollu sámi mánáidgárddiin ja ossodagain lea sihke dárogiella ja sámegiella beaivválaš giellan, ja giellaoahpaha mihttomearit molsašuddet distrivttas distriktii. Dalle leage mánáidgárddiin dárbu dakkár ovddidanmodeallaide mat čatnasit ovttaskasa gielladillái ja báikkálaš diliide. Hástalussan lea oktasaš geađgejuolgi bargiid giellaoahpahussii. Go vällje nu gohčoduvvon “nana” giellalávgunmodeallaid mánáidgárddiin gos lea sámi fálaldat de buvttiha dat posiitiivvalaš ahtanuššama ja máhttoovddideami giellaoahpahusas. Tendeansan mánáidgárddiin lea leamaš geavahit “ii árjjalaš” modeallaid man oktavuodas giellabargu ii leat addán dakkár bohtosiid maid leat sávván. Dá lea juoga maid Sámediggi áigu rievdadit. Sámediggi lea ovdal addán ruđaid ”Elgá-prošektii” (Dieđut Nr. 1/2007 "Samisk språk i Svahken Sijte"), ja Loabáid suohkanii geahččalit giellalávgunmálle mánáidgárddis. Dalle garvá dan ahte giellaoahpahas mánáidgárddiin ii livččii

soaittáhagas dahje olbmui duohke. Hástalussan lea ovddidit metoda mii heive diliide. Sámegeielaid doaibmaplánas lea earret eará dát okta doaibmabijuin. Sámedikki rolla barggus giellalávgunmodeallaiguin lea maiddáai addit doarjaga ja gulahallat fylkkamanniiguin ja gielddaiguin. Dat mánáidgárddit mat nagodit čađahit giellalávvguma ja jukset bohtosiid, fertejit sáhttit oažžut eanet doarjaga váikkuhangaskaoapmin ja earáid movttiidahttima dihte. Raporttaid bokte maid Sámediggi oažžu mat galget oainnusmahttit doarjaga geavaheami, čájeha ahte ollu mánáidgárddit leat bisánan. Dát lea sивvan dasa go giellalávgunmodeallat lea okta áŋgiruššansurggiin Sámedikki politihkalaš barggu oktavuodas.

Mihttomearri	Strategiijat
Mánáidgárddit geavahišgohtet daid giellalávgunmodeallaid ja giellamovttiidahttinvuogiid mat leat geahččaluvvon ja maid ektui lea dutkama bokte máhttu, nu ahte diehtit ahte dat heivejit ulbmili.	Movttiidahttit ovddidanbarggu nu ahte áiggis áigái gávdnojit heivvolaš giellaoahpamusmodeallat maiguin sáhttá dustet boahhteáiggi hástalusaid. Sihkkarastit vuogádagaid nu ahte mánáidgárdeeaiggádat sáhttet geavahit daid giellalávgunmodeallaid mat leat geahččaluvvon ja mat addet positiivvalaš ovdáneami gillii.

Áŋgiruššansuorgi 4 - Sámegeielat bargiid rekrutteren

Hástalusat

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat ovddabealde go guoská sámegeielat bargiid rekrutteremii geat máhttet davvi-, julev- ja máttasámegeiela. Jos mánáidgárddiid galggaš sáhttit ovddidit viidáseappot oahpaheaddji orgánan ja mat devdet oahppogáibádusa mánáidgárdelága mielde, de lea deatalaš hástalussan oažžut eanet sámegeielat bargiid mánáidgárddiide. Mánáidgárddiin leat dál bargin sihke ovdaskuvlaoahpaheaddjit/pedagogat ja veahkkebargit. Pedagogalaš bargit ja eará sámegeielat bargit leat vuodđun boahhteáiggi mánáidgárddiide. Danne lea sámegeielat ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid rekrutteren deatalaš. Studeanttat geat váldet ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu leat geađgejuolgin boahhteáiggis. Jos eai leat eanet sámegeielat ovdaskuvlaoahpaheaddjit, de ii ovdán sámi servodat nugo háliidit.

Sámediggi lea ožžon ollu dieđuid mánáidgárddiin dan birra ahte lea váttis rekrutteret sámegeielat bargiid, pedagogaid rájes, veahkkebargiid ja sadjásaččat rádjai. Dát hástalus ii leat dušše guovlluin mat lea sámegeiela hálddašanguovllu olggobealde, muhto maiddáai dan siskkabealde. Sámediggi áigu politihkas bokte váikkuhit dan ahte sámegeielat bargiid váilivuohhta unnošii ja šattašii álkit rekrutteret ja bisuhit sihke sámegeielat ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja veahkkebargiid. Butenschøn-lávdegoddi, mii nammaduvvui 2010:s čielggadit sámi dutkama ja alit oahpu ovdánan dovdomearkkaid, dárbbu ja mihttomeriid, lea buktán muhtun doaibmabidjoevttohusaid raporttastis. Sámediggi doarju lávdegotti evttohusa ahte “várrejuvvojit ruđat lassiohppui ja ášahuvvojit ortnegat vai fágalaš ja hálddahuslaš bargit sáhtášedje doaibmat sámegeielain. Ortnegiin ferte láchit doarvái geavatlaš oahpahusa sámegeielas, sihke álgodásis ja joatkkadásiin” (Butenschøn-lávdegoddi 2012).

Sámediggi háliida eanet fokusa sámi árbedieđuide mánáidgárddiin. Buot mánáidgárddit main lea sámi fáladat fertejit vuodđudit doaimmaset sámi árvvuide ja leat eanet dihtomielalaččat dán lágan máhttu gaskkusteamis. Sámediggi oaidná ahte hástalussan lea rekrutteret sámegeielat bargiid geain lea máŋggabealat gelbbolašvuohhta. Dárbbášuvvojit bargit geain lea kulturáddejupmi, kulturgelbbolašvuohhta ja máhttu árbevirolaš sámi barggus. Sámediggi oaidná ahte mánáidgárdesuorggis lea ovddabealde buolvamolsun. Nuorain geat dál ohcet barggu mánáidgárddiin ii leat seamma ollu go ovdal kultuvrralaš gelbbolašvuohhta mii buolvvain sin ovddabealde lei. Earret eará

ii leat gelbbolašvuohta duojs, borramušárbevieruin ja muitalan árbevieruin seamma nanus go ovdal lei.

Mánáidgárddiin main lea sámi fáladat lea dievdobargiid rekrufteren deatalaš doaibmabidju, ja maid stuorra hástalussan. Kampánja oažžut eanet almmáiolbmuid mánáidgárddiide lea čadahuvvon. Sámediggi lea veaháš cahpesihkar dan ektui man stuorra ávki nationála kampánjjain lea sámi mánáidgárddiide. Rekrufteren dihte eanet sámi albmáid mánáidgárddiide áigu Sámediggi árvvoštallat sierra sámi kampánja čadaheami. Sámedikki 01.11.12 iežas statistihkka čájeha ahte 30 sámi mánáidgárddiin ja dáža mánáidgárddiin main lea sámi ossodat ledje oktiibuot 26 almmáiolbmo barggus. Dát čájeha ahte dievdooassi lei sullii 15 %. Sin gaskkas lei okta jodiheaddji/rektor, 5 almmáiolbmo pedagogalaš jodiheaddjin (1 geas ii lean ovdaskuvlaoahpaheaddjioahppu), okta ovdaskuvlaoahpaheaddji, 18 veahkkebargi ja okta kulturbargi (40 %). Nugo mii oaidnit leat eanemusat veahkkebargit, nappo geain ii lean fágaoahppu almmáiolbmot, ja dušše guđa albmás lei pedagogalaš oahppu. Sámediggi oaidná iežas statistihkain ahte dievdooassi molsašuddá jagis jahkái, ja dábalaš lea ahte ollu albmát barget mánáidgárddis dušše ovttá jagi hávállasi. Sámediggi háliida bidjat fokusa sámi albmáide dásseárvoaktevran ja lágida danne sámi dievdokonferánssa 2012:s. Mihttomearrin lea earret eará giktalit eanet ovttas bargat dásseárvvuin. Sámediggi háliida ahte dain konferánssain livččii ávki maiddái sámi mánáidgárdefálaldahkii.

Sámediggedieđáhusa (2012) mielde ealáhusovddideami birra leat mis ovddabealde ollu hástalusat servodatovddideami ektui sámi guovlluin. Dat čájeha negatiivvalaš álbmotovdáneami ja sentraliserema, viiddis rievdadusaid ealáhusstruktuvrras ja ášahandávjodat lea vuollin ja lea dárbu ođđa háhkamii. Gávpogiidda Áltái, Romsii ja Osloi lea stuorra sentraliseren. Ollu nuorat háliidit ássat gávpogiin ovdal go sámi guovlluin. Nu eai geasut ge ollu smávva báikkit ássanbáikin, ja mánáidgárddit smávva báikkiin rahčet erenoamážit bargiid rekrufteremiin.

Dáža mánáidgárddiin váilot birrasii 4000 ovdaskuvlaoahpaheaddji. Mánáidgárddit mat eai nagot rekrufteret sáhttet oažžu sierra lobi mánáidgárdelága gáibádusas. Dilli lea leamaš nu mánggaid jagiid.

Lea ollu sivat manne váilot ovdaskuvlaoahpaheaddjit, muhto ieža ovdaskuvlaoahpaheaddjit vástidit bálkka ja buoret fágabiras ovdáneapmái lea deatalaš jos sii galget joatkit bargat mánáidgárddis. Sámegielat bargiid rekrufterema várás lea muhtun gielddat válljen addit sámegielagiidda buoret bálkka. Sámediggi doarju dán lágan doaibmabijju.

Dál ii gávdno makkárgé statistihkka mas sáhtášii oaidnit man galle sámegielat ovdaskuvlaoahpaheaddji gávdnojit dahje gos sámegielat veahkkebargit rekrufterejuvvojit. Dát váilivuohta dagaha váttisin plánet sihke ámmáhii rekrufterema ja gelbbolašvuođa buorideami sis gaskkas

geat juo barget mánáidgárddiin (Sámi logut muitalit 2, 2009). Dat maid mii dattetge diehtit lea, dieđuid mielde mánáidgárddiin ahte váilot ovdaskuvlaoahpaheaddjit julev- ja máttasámi mánáidgárddiin.

Muhto maiddái muhtun davvisámi guovlluin rahčet ámmáhii rekrufteremiin.

Sámedikkis lea iežas statistihkat mánáidgárddiid bargiin. 2012:s lea 30 mánáidgárddi mat lea ožžon doarjaga sámi mánáidgárdái dahje sámi ossodahkii, ja dáid mánáidgárddiid loguid mii geavahit vuodđun. Dán 30 mánáidgárddi gaskkas, lea nugo ovdalis namuhuvvon 23 sámi mánáidgárddi ja 7 dáža mánáidgárddi main lea sámi ossodat. Nappo lea 31 mánáidgárddi mat addet sámegielat fáladaga ovttaskas mánáide, muhto dat mánáidgárddit eai leat mielde statistihkas mii čuovvu.

23 sámi mánáidgárddis lea buohkain sámegielat jodiheaddji. Dan 30 mánáidgárddis mat lea mielde Sámedikki statistihkain lea oktiibuot 55 ossodaga. Norbman juohke ossodagas lea okta pedagogalaš jodiheaddji ja guokte veahkkebargi (dahje 1 ovdaskuvlaoahpaheaddji ja okta veahkkebargi). 55 pedagogalaš jodiheaddji gaskkas lea 52 sámegielaga. Nappo váilot golbma pedagogalaš jodiheaddji 30 mánáidgárddis. Dattetge buohkat dán golbmasis váldet dál sámegielat kurssa ja máhttet veaháš sámegielat. Vihttas 30 pedagogalaš jodiheaddji gaskkas lea maiddái sierra lohpi go sis ii lea ovdaskuvlaoahpaheaddjioahppu. Eará bargiid gaskkas lea golbma veahkkebargi geain dárogiella lea eatnigiellan.

Lea ráhkaduvvon nationála rekrufterenstrategiija sámi alit oahpu várás (2011-2014). Go lea unnán sámegielat ohccin sámi alit ohppui, de evttohit strategiijas ahte lea stuorra dárbu oažžut ii-

Máttá-Várjjaga gielda áddá 25.000,- ru eanet jahkái Sandnes mánáidgárddi sámi ossodaga sámegielat bargiide.

sámegielaigiid váldit alit oahpu. Sámediggi oaidná ahte dát áiggi mielde sáhtta leat mielde rekrutteremin eambbogiid sámi alit ohppui.

Nationála dásis lea Máhttodepartemeanta almmuhan strategiijaid váikkuhan dihte ovdaskuvlaoahpaheddjiid rekrutterema ja bisuheami mánáidgárddis: “Kompetanse i barnehagen - strategi for kompetanseutvikling i barnehagesektoren 2007-2010/2011” ja ”Strategi for rekruttering av forskolelærere til barnehagen 2007-2011 (GLØD)”. Sámediggi lea maiddá searvan dán bargui. Sámedikki vuoddonjuolggadusaid mielde, § 2-3 a, Sámediggeráđi politihkalaš álggahanjuolggastusas áigodahkii 2009-2013 čuožžu ná: ” Mii áigut nannet fágaolbmuid rekrutterema sámegiela ja kulturmáhtu fágasurggiin, ja okta doaibmabidju maid mii deattuhit olahán dihte dan, lea vejolašvuohta oažžut lávdaduvvon oahppofálaldaga. (...)” Sámi allaskuvllas ja eará allaskuvllain ja universitehtain lea eanet guovddáš rolla rekrutteremis alit ohppui. Sámedikki rollan lea váikkuhit rekrutterema stipeandaortnegiid bokte. Deatalaš lea maiddá áŋgiruššat ovttasbarggu ektui allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin vai Sámedikki stipeandaortnegat dávistivčče sin oahppofálaldagaide.

Mihttomearri	Strategiijat
Mánáidgárddiin leat doarvái sámegiela bargit.	Sihkkarastit sámegiela ovdaskuvlaoahpaheddjiid/pedagogaid ja eará bargiid rekrutterema. Váikkuhit ahte eanet almmáiolbmot barggašedje mánáidgárddiin. Sihkkarastit buriid bargoeavttuid sámegiela bargiide nu ahte sii bisošedje mánáidgárddis.

Áŋgiruššansuorgi 5 - Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat

Hástalusat

Sámedikkis lea ovddasvástádus meroštallat mihttomeriid, strategiijaid ja doaibmabijuid váikkuhangaskaopmin oahpponeavvuid ovddideapmái plánadahkosiid ja jahkásaš bušehtaid bokte. Sámedikkis lea ovddasvástádus ruđaid juohkimis ja váikkuhangaskaomiid čuovvoleamis ja bearráigeahččamis láhkadahkosiid, njuolggadusaid ja njulgosiid ektui. Sámediggi váikkuha sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid árjjalaš ovddideapmái, ja lea áigodagas 2009-2012 čatnan dán barggu mearriduvvon strategiijaide “Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009-2012”. Plánas lea višuvdna ahte gávdnojit oahpponeavvut buot fágasurggiid várás ja buot fágaid várás davvi-, julev- ja máttasámegiela, gaskaoapmin juksat Mánáidgárddiid rámma-plána mihttomeriid ja mihttomeriid oahppoplánadahkosis Máhttolokten – Sámi.

Sámedikki strategalaš plánas oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009-2012 meroštallojuvvojit sámi oahpponeavvut ná:

Oahpponeavvut mat leat ráhkaduvvon ja almmuhuvvon oahpahussii sámegiela ja sámegilli mánáidgárddiin, vuoddoskuvllas ja joatkkaoahpahusas, dás maiddá erenoamásoahpahusas ja rávesolbmuid oahpahusas Oahpponeavvut ráhkaduvvon eará gielaide ja mat jorgaluvvojit ja/dahje heivehuvvojit sámegilli Oahpponeavvun adnojuvvojit prentejuvvon ja digitála oahpponeavvut, bargogirjjit, oahpaheaddjibagadusat, fáddágirjjit dahje gihppagat, gáiddusoahpahusprográmmat, pedagogalaš prográmmagávvut, audiovisuálaš oahpponeavvut, čuovgaárkkat, plánššat, modeallat, minstarat, spillat, duhkorasat ja eará ovdanbuktimat buot vuoddooahpaha geavahussii.

Sámediggi ja Máhttodepartemeanta ásahedje 2010:s bargojoavkku árvoštallat movt árjjaleappot organiseret sámi oahpponeavvoovddideami boahpteáiggis. Raporttas lea gávnnavuvvon ahte eanemus ulbmillaš lea geavahit doahpaga mánáidgárddiid pedagogalaš ávdnasat. Dán diedđáhusas válljet mii geavahit doahpagiid pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat. Pedagogalaš ávdnasiid ektui čujuhuvvo

raporttas mánngga beallái. Vuosttažettiin dárbbášuvvojit pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiid rámmaplána buot čieža fágasuorgái ja buot golmma sámegillii. Dárbbášuvvo metodalaš bagadeapmi giellabarggu várás mánáidgárddis, danne go dál ii gávdno nu ollu dákkár fágagirjjálašvuhta. Duohtavuolta lea ahte gávdnojit unnán govvgirjjit ja lohkanmuitalusat main livččii sámi kultuvrra birra, spealut, filmmat ja eará ávdnasat mat ovdánahttet sámi identitehta, kulturáddejumi, doabaoahppama ja giellaovddideami, mat heivešedje ahkejovkui ja livčče heivehuvvon otnáš dillái. Dasto konkluderejuvvo raporttas ahte mánáidgárddiid ektui lea deatalaš ovddidit pedagogalaš ávdnasiid maid vuolggasadjin lea otnáš sámi servodat, nu ahte otnáš mánát sáhtášedje identifiseret iežaset sisdoaluin. Dárbbášuvvojit nappo sihke digitála ja prentejuvvon pedagogalaš ávdnasat, CD:t, filmmat ja spealut, sierra dárbbuid várás iešguđege mánáidgárddiin (Doaibmabijut maiguin beavttálmahttit sámi oahpponeavvuid ovddideami ja buvttadeami 2010).

Odne, moadde jagi maŋŋá go dát raporta ovddiduvvui, ii leat vel ge dilli dohkálaš. Deatalaš hástalussan lea bargat dan ala ahte ovddiduvvojit eanet pedagogalaš ávdnasat mat leat heivehuvvon mánáidgárddiid geavahussii main lea sámi fállaldat. Mánáidgárddiin fertejtit gávdnot ávdnasat mat nannejit máná oahppama sihke formálalaš ja eahpeformálalaš oahppandilis. Goappašiin lea pedagogalaš mihttomearri ja maid ferite geahčadit mánáidgárddiid rámmaplána čieža fágasuorggi ektui. Mánáidgárddit main lea sámi fállaldat dárbbášit dakkár pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid main ovdan boahdá sámi servodaga girjáivuohta. Deatalaš lea ahte maiddái mánáidgárddit maid čuvvot teknologalaš ovdáneami ja ahte neahttavuđot oahppanressurssat nugo spealut ja applikašuvnnat gávdnojit sámegielaide.

Sámedikki geahčastat man ollu leat juogaduvvon ruđat oahpponeavvoproševttaide áigodagas 2009-2012 čájeha ahte dán áigodagas leat álggahuvvon guhitta proševtta. Dáid gaskkas leat guokte resursapearpma, guokte nu gohčoduvvon oahpponeavvopáhka, muhto sisdoallu lea ollu seamma go resursapearpma sisdoalus. Golbma proševtta leat digitála resurssat ja golbma fáddagirjjit. Eará proševttat leat sátnegovvgirji, interaktiivvalaš girji, lávllagirji, doaresfágalaš fáddághpa ja ođđa prentejuvvon fágagirji.

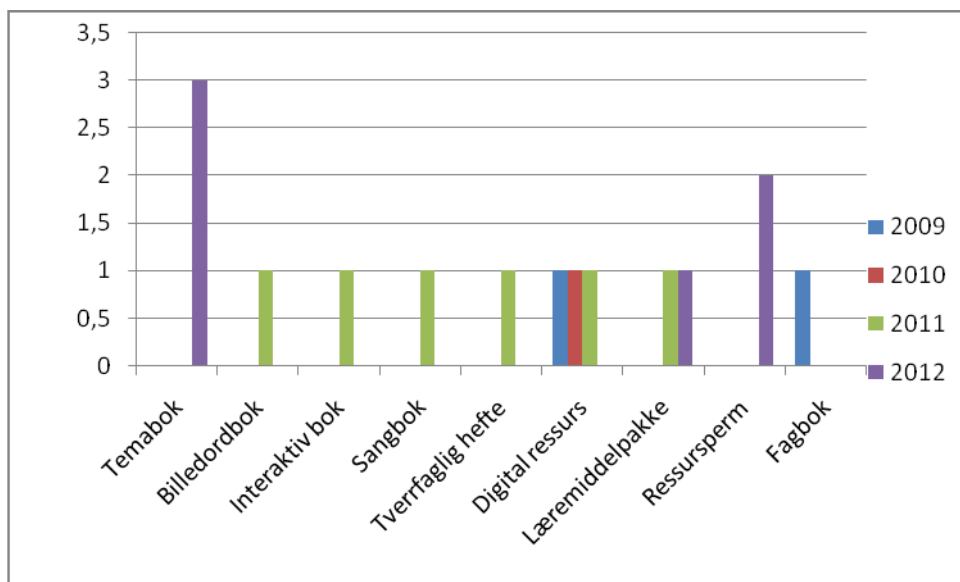

Tabella 7: Juolluduvvon ruđat oahpponeavvoproševttaide.

Sámedikki 2012 bušehtas lea várrejuvvon 1.500.000 ru doarjjan mánáidgárddiid oahpponeavvuide. Oahpponeavvut maidda Sámediggi juolluda ruđaid galget almmuhuvvot nu guhkás go lea vejolaš davvi-, julev- ja máttasámegillii. Go mánáin ii leat ovttalágan gielladássi, de lea dárbu mánngalágan oahpponeavvuide. Dárbbášuvvojit sihke girjjit maid lea álki lohkat ja main lea unnán teaksta ja oahpponeavvut mat gielaláčat leat heivehuvvon sámegielat mánáide.

Sámedikki geahčastat čájeha ahte áigodagas 2009-2012 lea juolluduvvon ruhta 15 prošeaktii. Dáid gaskkas lea 10 prošeavtta davvisámegillii, okta julevsámegillii ja okta máttasámegillii. Dán áigodagas lea addojuvvon ruhta maiddá guovtti prošeaktii nu ahte galget ovddiduvvot parallealla girjjit buot golmma sámegillii. Okta prošeakta ovddiduvvo bálddalagaid julev- ja máttasámegillii.

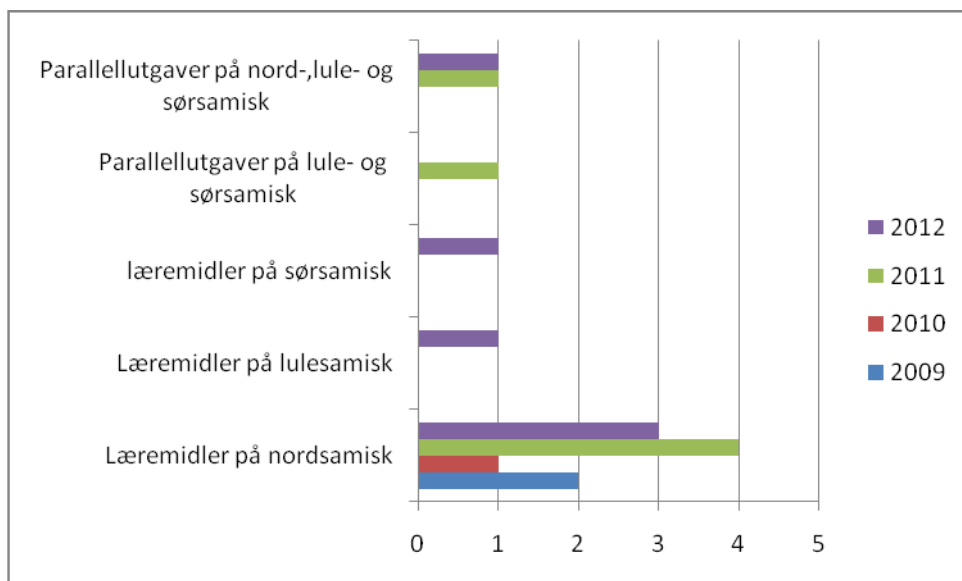

Tabella 8: Man ollu lea juolluduvvon oahpponeavvoprošeavttaide davvi-, julev- ja máttasámegielaide gaska.

Dárbbasuvvojit mánggalágan oahpponeavvut heivehuvvon mánáidgárddiid rámmaplánii. Ráđdehus dovddaha Sturradiggedieđáhusas nr 41 Mánáidgárddi kvalitehta birra (2008-2009) ahte jos leat stuorra vuorddekahtes sierraláganvuodát mánáidgárdefálaldagas mii dagaha ahte fálaldat ii leat ovtaárvosaš, lea dohkketmeahtun. Jos buot mánát galget oazžut kvalitehta dáfus buori sámi mánáidgárdefálaldaga ja jos mánáidgárddi galgaš lea oahppanarenan, de gáibiduvvo ahte bargiin lea gelbbolašvuohta ja dávvirat ja ávdnasat leat heivehuvvon. Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009-2012 leat álggahuvvon 16 oahpponeavvoprošeavtta mánáidgárddiid rámmaplána fágasurggiid siskkobealde. Dán áigodagas leat álggahuvvon 15 prošeavtta. Sámedikki mihttomearrin lea ahte oahpponeavvut ovddiduvvojit dárbbu mielde, muhto dárbbasa eanet juolludusaid juksat dan.

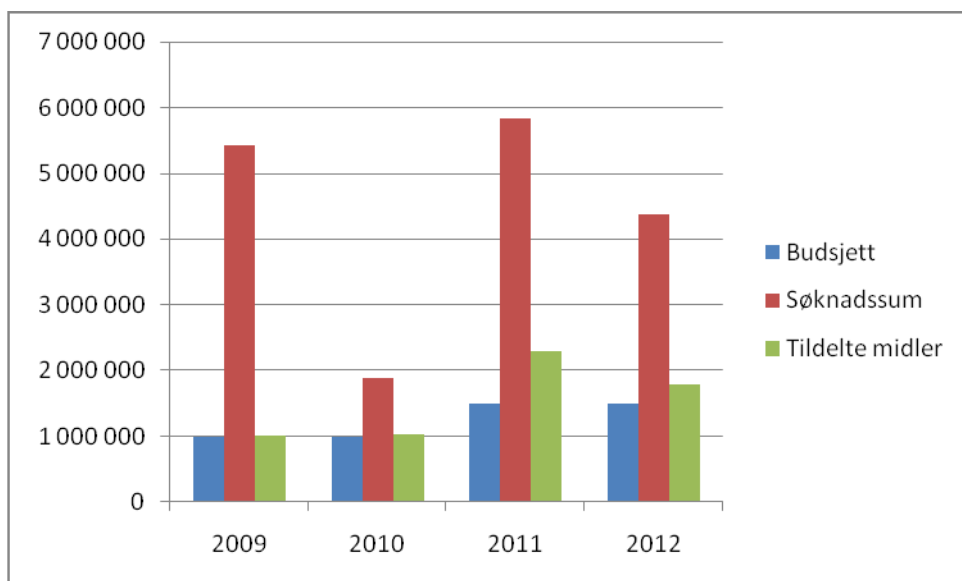

Tabella 9: Juolluduvvon ruđat mánáidgárddiide.

Tabellass oidno ahte Sámediggi lea áigodagas 2009-2012 várren 1 miljon ru 2009:s ja 2010:s ja 1,5 miljon ru 2011:s ja 2012:s. Ohcamiid mat bohte submi lei oktiibuot 17,5 miljon ru. Dán áigodagas lea juolluduvvon badjel 6 miljon ru mánáidgárddiid oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Sámediggi lea guovtti mañimuš jagis geavahan 1 miljon ru eanet go mii lei bušehtas. Sivvan dasa lea dat go Sámediggi lea ožžon nu ollu buriid ohcamiid.

Oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid buvttadit dábálaččat gávppálaš aktevrat. Gávdnojit maiddá soames almmolaš ángiruššama sierra fáttáid siskkobealde dahje erenoamážit digitála oahppanressaide. Oahpahasdirektoráhta sáhtta maiddá addit doarjaga oahpponeavvuid ráhkadeapmái go dan oktavuodas ii leat márkanvuodđu gávppálaččat ovddideapmái. Ná lea láchčojuvvon oahpahusa, gielalaš minoritehtaid oahpahusa oktavuodas ja gáržžes fágaid ja smávva oahppijovkkožiid siskkobealde.

Sámediggi hálldaša sierra oahpponeavvovuoddáža, ja buot sámi oahpponeavvut ja eará pedagogalaš ávdnasat leat dál čohkkejuvvon neahttasiidui: www.ovttas.no. Neahttabáiki lea sámi oahpponeavvobálvalus gos gávdná dieđuid sámi oahpponeavvuid birra, ja gos daid sáhtta luoikkahit neahta bokte Sámedikki oahpponeavvovuoddážis. Oahpponeavvuide lassin gávdno maiddá govvašasa man sisdoalu sáhtta geavahit friija go ráhkada oahpponeavvuid iežas atnui.

Go gávdnojit unnán pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat, de ráhkadit ollu bargit mánáidgárddiin ieža daid iežaset atnui. Sámediggi háliida ahte dat eanet addojuvvošedje maiddá earáid geavahussii. Jagi 2008 rájes lea gávdnon ortnet nuvttá oahpponeavvuiguin mánáidgárddiide ja skuvllaide.

Dasa lassin go dárbbasuvvojit pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat, dárbbasuvvojit maiddá ávdnasat sámi diliid birra dárogilli dáža mánáidgárddiid várás. Rámmaplána čuoggá 3.6 Lagašbiras ja servodat, mielde galget mánáidgárddit váikkuhit dan ahte ”barna blir kjent med at samene er Norges urbefolkning og får kjennskap til samiske fortellinger, sagn og andre deler av samisk kultur og hverdagsliv.” (mánát oahpásmuvvet dasa ahte sámit lea Norgga álgoálbmot ja oahpásmuvvet sámi muitalusaide, máidnasiidda ja eará osiide sámi kultuvrras ja árgabeaivvis). Norgga eiseváldiin dat leat ovddasvástádus dáža mánáidgárddiid oahpponeavvuin, ja Sámediggi vuordá ahte eiseválddit váldet dan ovddasvástádusa. Dat go buot mánát Norggas ožžot máhtolašvuoda sámiid ja sin dili birra, de nanne dat sámi identitehtadovddu ja eastada amasbalu mii gávdno otnáš servodagas.

Duhkorasat ja pedagogalaš ávdnasat mánáide leat deatalaččat pedagogalaš barggus mánáidgárddis. Sámediggi lea ožžon diehtit ahte gávdnojit unnán sámi duhkorasat ja pedagogalaš ávdnasat. Dán vuodul lea Sámediggi čadahan kártenprošeavtta makkár sámi duhkorasat ja pedagogalaš ávdnasat gávdnojit. Iskkadeapmi čadahuvvui 11 mánáidgárddis Oslo, Davvi-Trøndelága, Norlánda, Romssa ja Finnmárkku fylkkain. Kártejuvvui maiddá makkár dárbbut mánáidgárddiin leat sámi duhkorasaid ja pedagogalaš ávdnasiid ektui. Kártemis bođii ovdan ahte buot informánttat háliidit eanet sámi duhkorasaid ja pedagogalaš ávdnasiid. Ekonomalaš resurssat ja go dat leat unnán olámuttus gáržžida de mánáidgárddiid oastima.

Sámedikki rolla ii leat ovddidit pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid, muhto addit doarjaga daid ovddideapmái. Sámediggi dahká vuoruhemiid bušehtas. Vuđolaš fágalaš árvvoštallama vuodul juolluduvvojit doarjagat sierra ohcciide. Sámediggi oážžu ohcamiid, muhto ruđat leat vátnásat. Nu gáržžiduvvo ge pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ovddideapmi.

Mihttomearri Mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat sin dárbbuid várás.	Strategiijat Pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ovddideapmi. Bargat dan ala ahte addojuvvošii eanet doarjja pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ovddideapmái.

Ángiruššansuorgi 6 - Ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaskka

Hástalusat

Sámediggi áigu politihkas bokte láchit diliid nu ahte buot mánáin livččii ollislaš ja individuála dásis láchčojuvvon oahpahus mánáidgárddi rájes skuvlii. Dat go mánát vásihit oktavuoda mánáidgárddi ja skuvlla gaskka movttiidahtta oahppat viidáseappot. Dát fas buktá oadjebasvuoda ja jáhku accesis go deaivvada skuvllain. Maiddái servodatperspektiivvas lea dárbu ahte mánát vásihit buori sirdima mánáidgárddis skuvlii. Sihkkarastin dihte buriid oahppanbohtosiid ja sosiála jevdema. Sihke mánáidgárddiin ja skuvllain lea ovddasvástádus oažžut buori ovttasbarggu sihke gaskaneaset ja vanhemiiguin. Nugo ovdalis namuhuvvon de lea vanhemiin váldoovddasvástádus iežaset mánáid ovddideamis ja sis lea dat deataleamos bajásgeassinrolla. Vanhemiin lea ovddasvástádus giela válljemis ja giellaoahpahusas. Mánáidgárdi galgá ovttasbargguin ja áddejumiin máná ruovttuin veahkehit ja doarjut vanhemiid geat háliidit sámegeiela mánáidasaset. Sámedikki mielas lea deatalaš hástalus oažžut oktílašvuoda oahpporáidui mánáid ja vanhemiid ektui viidáseappot ovddidan dihte sámi giela ja kultuvrra. Eaktun buori ovttasbargui, ja buori sirdimii mánáidgárddis skuvlii, lea ahte skuvllas ja mánáidgárddis lagaš ovttasbargguin vanhemiiguin, lea buorre gulahallan.

Gávdnat muhtun muddui sierralágan mandáhta ja sierra oahppankultuvrraid mánáidgárddis ja skuvllas. Mánáidgárdi áhahussan lea ovdánan sosiálapedagogalaš árbevieu siskkoalbe mañimuš logijagiin man oktavuodas duhkoraddan, oahppan, ovdáneapmi, fuolahus ja bajásgeassin leat guovddázis. Skuvla áhahussan lea eanet ulbmilstivrejuvvon ja oahppama oalle guhkás stivre gelbbolašvuoda. Pedagogalaš barggu vuodđun lea ge dalle sierralágan vuolggasadji. Ovttasbarggu ja oktavuoda láchinbarggus oaidná Sámediggi hástalus bargat dáid sierralágan rámmaid siskkoalbe. Rámmaplánas mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid birra ja skuvllaid oahppoplánain leat sierralágan ulbmilat. Go dovddašii daid sierra ulbmiliid sisdoalu de šattašii buoret áddejupmi guđet guimmiid doaimmain.

Dán vásihusa vuodul mii lea Sámedikkis, lea sivva jáhkkit ahte mánáidgárdepedagogihka oasis lea bonjastuvvon fokus dasa ahte mánát galget leat gergosat skuvlii. Mánáidgárddis lea leamaš danne stuorámuš ovddasvástádus mánáid skuvlii ráhkkanahhtimis. Skuvla boahtá dávjá sisa easka máná mañimuš mánáidgárdejagis. Dáid dieđuid lea maiddái oahpaheaddjit addán dan bokte go leat dovddahan ahte sii dihtet unnán mainna mánáidgárdi lea bargan.

Buorre ovttasbargu vuodđuduvvo máhttui ja áddejupmái. Nugo Sámediggi oaidná dan de hástalus ii leat dušše dovdat guđet guimmiid mihttomeriid ja sisdoalu, muhto buot mánáide sáhtta leat dilli sierralágan giela ja kultuvrra ektui. Sáhttet ovdamearkka dihte leat sámegeielat mánát geat leat leamaš mánáidgárddis gos lea sámi fáladat ja geat galget álgit dárogeielat luohkkái skuvllas. Dáid mánáide leat sirdin mánáidgárddis skuvlii veaháš earálágan. Mii diehtit ahte ollu mánáide sáhtta dát sirdin leat hui rašši. Láchin giela ektui lea dalle erenoamáš deatalaš. Ferte ain sihkkarastit giellaovdáneami mánáide geain lea leamaš giellaoahpahus mánáidgárddis. Daid mánáidgárdemánáid ektui geat ássat sámegeiela hálddašanguovllu olggobealde, lea deatalaš ahte mánáidgárdi addá dieđuid sámegeiela oahpahus vuoigatvuoda birra. Ovttaskas gielddain lea ovddasvástádus juohkit dieđuid skuvllaide dán birra. Oahpahuslága (1998) mielde lea buot ohppiin vuodđoskuvllas sámegeiela hálddašanguovllus vuoigatvuoda oažžut oahpahusa sámegeielas ja sámegeilli (geahča maiddái Sámediggedieđáhusa oahpahusa ja oahpu birra). Sámediggi áigu bargat dan ala ahte maiddái mánáidgárdeláhka attášii mánáide vuoigatvuoda sámi mánáidgárdeláhdahkii. Sámi giellaoahpahus ferte leat mielde skuvlla prinsihpain ja guovttegeielatvuoda strategiijain. Dákko fertejit leat gielddat dihtomielalačat

ovddasvástádusas, ja fuolahit buriid rutiinnaid skuvlla siskkobealde, fuolahit addit doarvái buriid dieđuid fáldadaga birra, fuolahit addit dán fáldadaga, ja leat gergosat váldit vuostá ohppiid geain galgá leat sámegeiella.

Mánáidgárđi ferte árrat addit dieđuid giellaoahpahusa birra, nu ahte skuvla oažžu áiggi gávdnat giellaoahpaheddjiid ja ráhkadit buori oahpahusplána. Dat go skuvla oažžu doarvái buriid dieđuid mánáidgárddis, sáhtta leat mielde veahkeheamen skuvlla láhčit diliid máná oahppangerdui. Diehtujuohkin ovttaskas máná birra galgá dahkkojuvvot máná fuolaheddjiid miehtamiin, seammás go fuolaheadjit ožžot mielde mii proseassas dáhpáhuvvá ja ožžot dieđuid dan birra. Ovttaskas mánáidgárđi sáhtta friija válljet movt sii áigot fuolahit buori diehtujuohkinjorrana, nu guhká go dat dáhpáhuvvá fuolaheddjiid miehtamiin.

Rámmaplánas mánáidgárđi sisdoalu ja doaimmaid birra (2011) čuožžu ahte mánáidgárđi, ovttaskas bargguin skuvllain, galgá láhčit sirdima mánáidgárddis vuosttaš luohkkái. Dát galgá dahkkojuvvot lávga ovttaskas bargguin máná ruovttuin. Bearraša doarjja ja ángiruššan leat hui deatalaččat sirdima oktavuodas mánáidgárddis skuvllii. Jos vanhemat ožžot dieđuid ja dovdet iežas oadjebasan mii dáhpáhuvvá go máná galgá álgit skuvllii, de dat buktá oadjebasvuoda ja movttiidahtta máná. Sámedikki rolla sirdima oktavuodas mánáidgárddis skuvllii lea bagadit ja fállat kurssaid mánáidgárddiid bargiide ja oahpaheddjiide skuvllas. Deatalaš lea gulahallan mánáidgárdeaiiggáid ja gielddaid gaskka, muhto maiddái gáibidit ahte mihttomearit ollašuttuovvot sihkkarastin dihte ahte máná vásiha oadjebasvuoda ja oktalašvuoda oahppogierddus.

Mihttomearri

Mánáin lea oktavuodas ja progreshuvdna oahppama sisdoalus mánáidgárddis skuvllii mii sihkkarastá oktalašvuoda barggus sámi gielain ja kultuvrrain.

Strategiija

Sihkkarastit ovttaskas barggu mánáidgárde- ja skuvlaaiiggáid gaskka gos bargiin lea dárbbalaš fágalaš gelbbolašvuoda.

EKONOMALAŠ JA HÁLDDAHUSLAŠ VÁIKKUHUSAT

Dieđáhusa čuovvoleapmi dáhpáhuvvá jahkásaš bušehtaid bokte, main doaimmabijut ovttaskas mihttomeriid vuolde vuoruhuvvot. Sámediggeráđđi mearrida sierra doaimmaplána dieđáhusa čuovvoleapmái. Dieđáhusas lea guhkes áiggi perspektiiva, ja lunddolaš lea geahčadit dieđáhusa maŋŋá golmma njealji jagi maŋŋá ja árvoštallat lea go Sámediggi olahat mihttomeriid mat leat biddjojuvvon dieđáhusas.

Vuoruhemiid rievdadusat buktet ekonomalaš ja hálddahuslaš váikkuhusaid. Dál leat mánáidgárdejuhkosis 4 virggi, buot 100 %. Okta virgi lea belohahki biddjojuvvon Sámedikki oahpponeavvovuođđii Guovdageainnus. Jos galgá sáhttit álggahit mihttomeriid ja strategiijaid nugo bohtá ovdan dieđáhusas, de lea dárba oažžut ovttá virggi 2014:s ja vel ovttá 2015:s. Čujuhit evalueremiid maid Asplan Viak lea dahkan Sámedikki doarjagiid ektui 2010:s. Das bohtá ovdan ahte diehtujuohkin ja bagadanrolla mii Sámedikkis lea mánáidgárddiid ektui berre nannejuvvot. Deatalaš lea gulahallat mánáidgárddiid bargiiguin ja gielddaiiguin amas oktavuodas mánáidgárddiide massojuvvot. Doarjjahálldašepmi galgá ođđasis evaluerejuvvot 2014:s. Dát evalueren gáibida liige resurssaid maid gollorámma lea 500 000 ru. Maiddái evaluerema čuovvoleapmi buvttiha eanet ekonomalaš váikkuhusaid.

Sámedikkis lea strategiijan oččodit eanet doarjaga oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Sámedikki statistihka maŋimus jagiin čájeha ahte bušehtas lea várrejuvvon 1,5 miljon ru oahpponeavvuid ráhkadeapmái, muhto logut čájehit ahte ohcamiid submi lea ollu stuorát. 2012:s lei submi 4.376.457 ru. Dán geažil ferte ekonomalaš rámmaid nannet.

GIRJJÁLAŠVUOHTA

Asplan Viak 2010. Evaluering av Sametingets tilskudd til samiske barnehager (Sámedikki sámi mánáidgárdedoarjaga evalueren).

Bagadus mánáidgárddiide gos leat sámi mánát. Máhttu ii deatte. Sámediggi / Máhttodepartemeanta.

Butenchøn-lávdegotti raporta 2012. ”Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning.” Čielggadus addojuvvon Máhttodepartementii 20.06.2012.

Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole (ovttasbarggu ja oktavuoda birra mánáidgárddi ja skuvlla gaskka) (bagadus) 2008. Oslo: Máhttodepartemeanta.

ILO-konvenšuvdna álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra 1989.

Láhka mánáidgárddiid birra (mánáidgárdeláhka) 2006. Oslo: Máhttodepartemeanta.

Láhka Sámedikki ja eará sámi riektdiliid birra (sámeláhka) 1987. Oslo: Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta.

Mánáidláhka (Láhka mánáid ja vanhemiid hárrái) 1981. Oslo: Mánáid-, dáseárvo- ja servadahttindepertemeanta.

Nasjonal rekrutteringsstrategi for samisk høyere utdanning. Strategijja 2011-2014.

Máhttodepartemeanta.

Norgga lágat 1687-2001. Oslo: Justiisa- ja politiijadepertemeanta.

NOU 2012:1 Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene (ođđa láhkaaddin mánáidgárddiid várás). Oslo: Máhttodepartemeanta.

Oahpahusláhka (Láhka vuodđoskuvlla ja joatkkaskuvla oahpahusa birra) 1998. Oslo: Máhttodepartemeanta.

ON konvenšuvdna mánáid vuoigatvuodaid birra (Mánáidkonvenšuvdna) 1989.

Rámmaplána mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid várás. Reviderejuvnon prentehus 2011. F-4105 B. Oslo: Máhttodepartemeanta.

Sámediggedieđáhus oahpahusa ja oahpu birra. 2011. Sámediggi.

Sámediggedieđáhus sámegiela birra. Sámediggi.

Sámediggeráđi dieđáhus sámi mánáidgárddiid birra 2005. Sámediggi.

Sámedikki 2012 bušeahtta. Sámediggi.

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009-2012

Sámegielaiddoaimmaplána 2009. Oslo: Bargo ja - servadahttindepertemeanta.

Sámi logut mitalit 4, Kommenterejuvnon sámi statistihkka 2011. Sámi allaskuvla ja Norden.

Storjord, M.H. 2000. ”Fra nødhjelp til folkehjelp”. Opprettelse og utbygging av samiske barnehager i Norge 1969-99 Sámi mánáidgárddiid ásaheapmi ja huksen Norggas). Váldofágabargu ovdaskuvlapedagogihkas. Dronning Mauds minne/Universitetet i Trondheim.

Stuorradiggedieđáhus nr 41 (2008-2009) Kvalitet i barnehagen (kvalitehta birra mánáidgárddis). Oslo: Máhttodepartemeanta.

Sámi mánáidgárddiid strategalaš plána 2008-2011. Sámediggi.

Tiltak for å effektivisere utvikling og produksjon av samiske læremidler. 2012. Sámediggi,

Máhttodepartemeanta ja Oahpahusdirektoráhta.

Liŋkkat:

Dieđut Nr. 1/2007

<http://www.sametinget.no/content/download/1565/14334/version/1/file/Rapport+om+kartlegging+av+samiske+leker+og+pedagogisk+materiell+i+barnhager+med+samiske+barn+%282012%29.pdf>

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Láilá Susanne Vars, áššejođiheddji	

Ášši ovddideapmi loahpahuuvui 28.11.12 dii. 19.40.

Ášši/Sak DC 050/12

Sámediggedieđáhus sámegiela birra

Arkiivaáššennr..
10/576506 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	16.10.12	SR 147/12
Sámedikki dievasčoahkkinn	28. – 30.11.12	DC 50/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 28.11.12 dii. 19.40

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

Sámediggedieđáhus sámegiela

Álggahus

Dáinna dieđáhusain áigu Sámediggi ovddidit bajimus dási politiikka sámegiela birra, mii galgá čujuhit ja čielggadit prinsihpalaš áššiid sámegiela geavaheami ja ovddideami olis. Sámedikki váldomihttu sámegiela ovddideami oktavuodas lea lasihit giellageavaheddjiid logu ja loktet sámegiela geavaheami. Jus dáid ulbmiliid galgá olahit, de lea dárbbaslaš čielggadit válddi ja ovddasvástádusjuogu Sámedikki ja ráđdehusa gaskka. Dákkár čielggadeapmi mielddisbuktá ahte lágat ja rámmaeavttut árvvoštallojuvvojit ja rievdaduvvojit. Dát lea dán dieđáhusa váldofokus. Sámediggedieđáhus sámegiela birra sisttisdoallá hástalusaid, ulbmiliid ja strategiijaid 4 ángirusšansuorggis;

Ovddasvástádus sámegilli

Sámegiela rámmaeavttut

Giellageavaheaddjit

Sámegiela geavaheapmi

Sápmelaččaid iešmearridanvuoigatvuohta iežamet giela, kultuvrra ja eallinvuogi hárrái lea nannejuvvon našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš lágain. Dát mielddisbuktá ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta mearridit guđe guvlui boahttevaš giellapolitiikka galgá mannat. Mis lea maid vuoigatvuohta oahppat ja geavahit sámegiela. Vaikko gávdnojit našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš mearrádušat, de lea ain stuora lávki giellageavahanvuoigatvuođa ja dan duohta vejolašvuođa gaskka ahte geavahit ja ovddidit giela servodagas.

Sámediggedieđáhus sámegiela birra čilge ja ságaškuššá makkár rolla ja politiikkaš váldi Sámedikkis galgá leat giellagažaldagain. Lea dárbu čielgaset ovddasvástádusjuhkui, buoret oktiiveheapmái doaibmabijuid dáfus ja buoriid reaiduide boahttevaš giellavuoruheami dáfus.

Go Sámelága giellanjuolggadusat bohte fápmui 1992:s, nannejuvvui maiddá lágas guđet suohkanat galge leat mielde sámegiela hálddašanguovllus. Ráddjejuvvon mearri suohkanat leat válđojuvvon mielde dán guvlui, ja dát suohkanat leat geatnegahtton bálvalit iežas álbmoga sámegillii. Dat ahte sámelága giellanjuolggadusat dušše gusket hálddašanguovllu suohkaniidda, lea iešalddis stuora hástalus danne go dát ii atte sámegiela álbmogii Norggas ovttalágan vuoigatvuodaid geavahit ja oahppat sámegiela. Seammás čájehit iešguđetlágan evalueremat ja kártemat ahte suohkanat eai ollásit nagot doallat iežaset geatnegasvuoda fállat bálvalusaid guovtti gillii.

Ássanminstara rievdan ja ođđa suohkaniid fátmasteapmi sámegiela hálddašanguvlui maŋemus jagiid čájeha ahte lea dárbu ođasmahttit sámelága giellanjuolggadusaid. Dieđáhus gieđahallá dán čuolmma ja nanne ahte almmolaš hálddašeapmi lea stáhta ovddasvástáduš ja ahte sámegiela álbmogis lea vuoigatvuota oazžut bálvalusaid sámegillii beroškeahhtá gos orrot. Dát mielddisbuktá ahte sámelága giellanjuolggadusat galget gustot miehtá riikka. Sámediggedieđáhus luohpá dálá hálddašanmodeallas ja oaidná baicca daid suohkaniid mat leat mielde dálá hálddašanguovllus ovttasbargoguoibmin sámegiela nannen- ja ovddidanbarggus. Dát mearkaša ahte leat guovttesuorat ovddasvástádušjuohku, gos Stáhtas lea ovddasvástáduš almmolaš bálvalusaide ja nu maiddá ekonómalaš ja hálldahuslaš ovddasvástáduš das ahte suohkanat, fylkkasuohkanat ja almmolaš ášahusat bálvalit sámegiela álbmoga sámegillii. Sámedikkis lea ovddasvástáduš ovddidit sámegiela, ja oaidná dárbbu nannet ovttasbarggu ja resurssaid sámegiela ovddidanbarggus iešguđetge dásiin servodagas. Dát rievdadus mielddisbuktá dárbbu lávdegoddá mas lea mandáhtta čielggadit ja evttohit rievdadusaid lágain, válldiin ja ovddasvástádušsurggiin mat gusket sámegillii

Váilevaš ekonómalaš, olmmošlaš ja hálldahuslaš resurssat leat stuora hástalusán sámegiela nannema barggus. Dát leat rámmaeavttut mat fertejit leat sajis vai sáhttit sihkkarastit sámegiela boahhteáiggi. Dieđáhus ságaškuššá daid hástalusaid ja láchá dili politihkkii mii galgá fuolahit ahte višuvnnat ja mihttomearit sámegiela nannema ja ovddideami dáfus álggahuvvojit.

Sámedikki ja Sámedikki giellapolitihka válđoulbmil sámegiela ovddideami olis lea lasihit sámegiela geavaheddjiid logu. Lea áibbas dárbbalaš sámegiela boahhteáigái ahte sámegiela lohku lassána. Dieđáhus váldá vuoddu dain iešguđetge giellaguovlluin ja dain dárbbuin mat gielas leat vai dat seailu, nanosmuvvá ja ovddiduvvo dain guovlluin. Dasto lea dehálaš ahte gávdnojit duohta vejolašvuodát geavahit giellamet máŋgga servodatsuorggis. Sámegiela geavaheapmi iešguđetge dásiin servodagas ferte lasihuvvot, ja lea mearrideaddji ahte eanet ášahusat válde ovddasvástádušas lasihit sámegiela geavaheami.

Sámegiela dili lea iešguđetlágan, ii dušše gielaid gaskkas, muhto maiddá siskkáldasat gielain. Dát dahká ahte fertejit leat iešguđetlágan strategiijaid sámegiela nannemii ja ovddideapmái. Jus galgá háhkat eambo máhtu daid iešguđetge gielladiliid birra, ja nu maiddá deaivat buorebut strategiijaiguin, de lea dárbu jeavddalaččat kártet giela dili.

Sámediggedieđáhus sámegiela birra lea boadus proseassas mii Sámedikkis lea. Bargu dáinna dieđáhusain álggi stuora giellakonferánssain maid Sámediggi lágidii Romssas miessemánus 2011. Konferánssas ledje logaldallit iešguđetge servodatsurggiin ja attii buori vuoddu dieđáhusbargui. Miessemánu ja geassemánu 2012 mielde lea Sámediggeráđđi doallan máŋga rabas čoahkkima gos leat boahhtán evttohusat dieđáhussii. Leat maiddá boahhtán čálalaš evttohusat dieđáhussii ovttaskas olbmui, ášahusain ja organisašuvnnain. Sámediggeráđis ja Sámedikki dievasčoahkkimis lea leamaš viiddis politihkalaš digaštallan. Sámediggeráđdi ovddidii čilgehusa sámegiela birra áššis 18/12 Sámedikki dievasčoahkkimii. Dát lea vuodđun Sámediggedieđáhussii sámegiela birra. Jahkásaš vuoruheamit ja doaibmabijut galget boahhtit ovdan Sámedikki bušehtas ja jahkediđáhusa boadusolaheamis.

Definišuvnnat

Oktasaš ipmárdusa dihte lea dehálaš čielggadit muhtun doahpagiid mat leat guovddázis dán dieđáhusas. Danne hálidit čielggadit movt mii ipmirdit daid doahpagiid.

Eatnigiella: Dán dieđáhusas geavahuvvo doaba dan vuosttaš giela birra maid lea oahppan ruovttus. Sáhttet maiddá leat máŋga eatnigiela jus lea oahppan máŋga giela oktanis. Eará báikkiin máilmmis (ovdamearkka dihte nuorta-asiáhtalaš riikkain) geavahuvvo eatnigiella dan čearddalaš joavkku giela birra masa gullá, beroškeahhtá giellamáhtus.

Vuosttašgiella: Njálmmálaš, vejolaččat maiddá čálalaš, váldogiella. Oahpahusoktavuođas geavahuvvon dan giela birra maid vällje váldogiellan.

Nubbegiella: Giella mii ii leat olbmo vuosttašgiella, muhto maid oahppá dahje lea oahppan dakkár birrasis gos dábaláččat geavahuvvo beaivválaš giellan. Nubbegiella sáhtta maid mearkkašit buot gielaide mat eai leat vuosttašgielat, dát mearkkaša sihke nubbegiella ja amasgiella.

Giellaguoddit: Čeahpes giellageavaheaddjit mat geavahuvvojit resursaolmmožin giellaoahppama oktavuođas.

Giellaarenat: Giellasosiologalaš doaba mii geavahuvvo báikkiid dahje ásašusaid birra gos giella lea anus.

Giellaguovlu: Giellageográfalaš doaba mii čilge giela leavvama.

Eanetloguguovlu: Guovlu gos eanetlohku álbmogis geavaha sáme giela beaivválaš giellan.

Guovttegielat: Olmmoš gii lea šaddan bajás guvttiin vuosttašgielain ja gii hálddaša goappašat gielaide ovttá bures, dahje olmmoš gii iežas árgabeaivvis geavaha guokte giela ja identifisere iežas goappašat gielaiguin, vaikko giellamáhttu ii leat seamma buorre goappašat gielain.

Mánngagielaš: Olmmoš gii lea šaddan bajás guvttiin dahje mánngain gielain ja gii identifisere iežas dáiguin gielaiguin ja/dahje olmmoš gii identifisere iežas mánngain gielain ja geavaha máŋga giela iežas árgabeaivvis, vaikko giellamáhttu ii leat seamma buorre buot gielain.

Sáme giela árvovuodđu

Sáme giella lea vuoddoárvu sámi servodagas. Danne lea giela suddjen ja viidáset ovddideapmi dehálaš ii ge dárbbáš čilgejuvvot eará ládje. Čielga mearka giela stuora mearkkašumis lea ahte čanastat sáme giellii lea mearrideaddji go galgá čálihit iežas Sámedikki jienastuslohkui.

Sáme giella lea okta min kultuvrra vuoddoárvu vaikko buohkat eai máhte giela. Dát lea giella maid mis lea riekti nannet ja ovddidit sihke bealteamet indiviidan ja servodagas. Dát riekti guoská beroškeahhtá man bures guhtege mis odne máhtta giela. Riekti min iežamet giellii lea árvu mii lea vuoddu olles gielladieđáhussii. Buohkaide geat máhttet sáme giela, lea stuora árvu beassat sámástit nu olu oktavuođain go vejolaš maiddá bearraša ja lagasbirrasa olggobealde, nu go ovdamearkka dihte almmolaš kantuvraiguin, dearvvašvuodabálvalusain, skuvllain, girkuin ja riektedoaimmahagain.

Lea iešalddis árvu go min giella čalmmustahttojuvvo servodagas. Go giella geavahuvvo mánngga iešguđetge oktavuođas, de dasa addo oinnolaš árvu seamma ládje go eará gielaide. Dákkár oinnolaš dáseárvu gielaide gaskkas lea seammás mearkan ahte álbmogiid gaskkas lea dáseárvu. Vaikko mii dávjá hupmat sáme giela birra dego oktán giellan, de leat Norgga beale sápmelaččain árbečanastagat viđa iešguđetge sáme giellii. Dát vihtta giela leat nuortalašgiella, davvisáme giella, julevsáme giella, bihtánsáme giella ja lullisáme giella. Čanastat ovttá dán viđa giellii sámi girjái vuodas ovddasta árvvu sápmelaččaide, ja dát árvu lea ge maid vuoddu gielladieđáhussii.

Rámmat

Našuvnnalaš láhkamearrádusat

Sámegiella lea sámi kultuvrra vuodđogeadgi. Mii sápmelaččat leat eamiálbmot ja minorigehta Norggas, ja sámegiella ja sámi kultuvra dárbbasit ge erenoamáš suodjalusa vai ain sáhtta seailut ja ovdánit. Norgga stáhta leat geatnegahtton lámčit diliid nu ahte sápmelaččat sáhttet sihkkarastit ja ovddidit gielaset. Dát geatnegasvuoddat, mat leat čállojuvvon lágaide ja konvensuvnnaide, leat reaidut maid Sámediggi geavaha go deavvada guovddáš eiseválddiiguin, suohkaniiguin, fylkkasuohkaniiguin ja eará belliiguin geaiguin mii ovttasbargat.

Vuodđolága § 110a geatnegahtta Norgga stáhta lámčit diliid nu ahte sámegiella sáhtta seailut ja ovdánit.

Láhka Sámedikki ja eará sámi vuoigatvuodaid birra (sámeláhka) bođii fápmui 1989:s ja dan ulbmil lea lámčit diliid nu ahte sámi álbmot Norggas sáhtta sihkkarastit ja ovddidit iežas giela, iežas kultuvrra ja servodateallima. Láhka konkretisere daid váldoprinsihpaid sisdoalu maid Vuodđolága § 110 nanne.

Sámelága giellanjuolggadusat bohte fápmui 1992:s ja leat čilgejuvvon 3. kapihttalis, sámegiella birra.

Go sámelága giellanjuolggadusat mearriduvvojedje, nannejuvvui maiddái lágas ahte Kárásjohka, Guovdageaidnu, Unjárga, Porsángu, Deatnu ja Gáivuotna galget sámegiella hálddašanguvlui mielde. Go Divttasvuona suohkan váldojuvvui mielde 2006:s, rievdaduvvui lámka nu ahte hálddašanguovlu dál lea mearriduvvon láhkamearrádusa bokte. Maŋjel leat Snoasa ja Loabát suohkanat váldojuvvon mielde hálddašanguvlui, ja Røyrvik bohtá mielde 1.1.2013.

Sámelága giellanjuolggadusat (1992) addet sámegiella hálddašanguovllu álbmogii vuoigatvuoda váldit oktavuoda almmolaš áshusaiguin ja oazžut vástádusa sámegillii dahje dárogillii nu movt ieš háliida. Vuoigatvuoha guoská sihke njálmmálaš ja čálalaš gulahallamis. Vuoigatvuoha ii gusto dain oktavuodain go hálddašangorána ieš váldá oktavuoda. Buot almmuheamit almmolaš orgánain hálddašanguovllus mat gusket olles álbmogii dahje oassái álbmogis, galget almmuhuvvot sihke dárogillii ja sámegillii.

Sámelága § 3-5 addá viiddiduvvon vuoigatvuoda geavahit sámegiella go gulahallá dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain. Dát mielddisbukta ahte visot dearvvašvuoda- ja sosiálaásahusat mat váldet vuostá pasieanttaid sámegiella hálddašanguovllu suohkaniin, leat geatnegahtton bálvalit pasieanttaid sámegillii. Pasieantavuoigatvuodálága § 3-5 mii addá pasientii vuoigatvuoda oazžut dieđuid ovttaskas eavttuid vuodul, ja lága § 4-2 mieđihanhámi gáibádusa birra, leat maid áigejuovdilis mearrádusat.

Sámi pasieanttaid vuoigatvuoha geavahit sámegiella hálddašanguovllus lea maid deattuhuvvon ođđa suohkanlaš dearvvašvuoda- ja fuolahuslágas: 3 – 10.4 lađas: “Suohkanat sámegiella hálddašanguovllus galget fuolahit ahte sámi pasieanttaid dahje geavaheddjiid dárbu heivehuvvon bálvalusaide galgá deattuhuvvot bálvalusa hábmedettiin”.

Sámelága § 3-6 addá juohkehažžii vuoigatvuoda oazžut oktagaslaš girkolaš bálvalusaid sámegillii. Dát mearkaša sielumorašteami, gástta, vihaheami ja rihpaid. Báhpát geat virgáduvvojit hálddašanguvlui, fertejit čadahit sámegiel giellaoahpahusa jus ovdalaččas eai máhte sámegiella. Girku galgá maiddái ovddidit sámegiella hálddašanguovllu olggobealde. Girkolága § 24 čuodjá ná: “Girkočoahkkin galgá suddjet ja ovddidit sámi girkoeallima [...]”.

Sámelága § 3-7 guoská báikkálaš dahje regionálalaš orgána bargiid vuoigatvuhtii oazžut oahppovirgelobi bálkkáin háhkat sámegiel máhtu, go orgánas lea dárbu dákkár máhtui.

Oahpahusláhka (1998) nanne ovttaskas olbmo vuoigatvuođa oažžut oahpahusa sámegeiela ja sámegeilli. Sámegeiela hálddašanguovllus (oahpahuslágas gohčoduvvo “sámi guovlun”) lea buot ohppiin vuoigatvuohta oahpahussii Máhttolokten Sámi mielde, ja sis lea vejolašvuohta válljet sámegeiela oahpahusgiellan. Oahppit sáhttet maid válljet dárogeiela oahpahusgiellan, ja ovttastahttit dán oahpahusain sámegeiela. Suohkaniin mat leat olggobealde hálddašanguovllu, lea ohppiin dušše vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegeiela oktagaslaš vuođuin. Jus galgá oažžut oahpahusa sámegeilli, de fertejit unnimusat 10 oahppi suohkanis gáibidit dan, ja dát vuoigatvuohta bistá nu guhká go leat unnimusat guhtta oahppi vel joavkkus. Oahppit leat dás, lága mielde, definerejuvvon sin mánnán geat sáhttet čálihit iežaset Sámedikki jienastuslohkui.

Láhka mánáidgárddiid birra (2006) deattuha ahte suohkanis lea ovddasvástádus das ahte mánáidgárdefálaldat mánáide sámi guovllus (sámegeiela hálddašanguovllus) lea huksejuvvon sámi giela ja kultuvrra vuođul. Sámi sisdoallu mánáidgárddiin olggobealde hálddašanguovllu lea mihá heajubut fuolahuvvon. Dáppe galget suohkanat láchit dili nu ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovddidit iežaset giela ja iežaset kultuvrra. Sámi mánát olggobealde hálddašanguovllu leat definišuvnna mielde sin mánát geain unnimusat nubbi váhnen sáhtta čálihit iežas Sámedikki jienastuslohkui.

Láhkaásahus bearráigeahččoláhkaásahusa ja biebmoruoktoláhkaásahusa rievdeamei birra mii bodii fápmui miessemánu 1. beaivvi 2012, deattuha dan vuoigatvuođa mii sámegeielat mánáin geat orrot hálddašanguovllus lea doalahit iežaset giela fuolahussirdima oktavuodas. Láhkaásahusa rievdeapmi mielddisbuktá ahte dál ferte aktiivvalaččat jerrat fuolahuvvojit go máná kultuvrralaš ja gielalaš vuoigatvuođat go biddjojuvvo biebmoruktui dahje mánáidsuodjalusásahussii. Ferte láchit dili nu ahte mánná sáhtta ovddidit sihke iežas giela ja iežas kultuvrra.

Báikenammaláhka (1990) galgá sihkkarastit ahte sámi báikenamat vuhtii váldojuvvojit našuvnnalaš láchkamearrádusaid ja riikkaidgaskasaš šiehtadusaid ja konvenšuvnnaid mielde. Báikenammalága láchkaásahus § 7 nanne ahte jus báikenamas lea mánggagielat namma, de galget buot gielat mat geavahuvvojit guovllus geavahuvvot luoddagalbbas. Báikenammalága ulbmil lea váldit vára báikenamain kulturmuittun, addit daidda praktihkalaččat heivvolaš čállinvuogi ja veahkkin oahpásnuhttit namaide ja aktiivvalaččat geavahit namaid. Báikenammalága mielde sáhttet almmolaš orgánat, dálloeaiggádat, báikkálaš organisašuvnnat main lea čanastat guvlui ja nammakonsuleanttat álggahit nammaášši. Suohkaniin lea mearridanváldi earret eará almmolaš čujuhusaid, čoahkkebáikkiid, gáhtaid ja almmolaš visttiid namaid dáfus. Stáhta kártadoaimmahat mearrida luonddunamaid ja eará namaid mat eai boađe ovdan báikenammalágas dahje láchkaásahusain. Departemeanttas lea mearridanváldi suohkannamaid dáfus.

Lágas čuožžu čielgasit ahte sámi namat maid olbmot geavahit geat orrot fásta dahje geain leat ealáhussčanastagat báikái, daid galget almmolaš eiseválddit dábálaččat geavahit kárttain, galbbain, registariin oktan vejolaš dárogiel namain. Galbbain dahje kárttain ja sullasaččain gos geavahuvvo eambo go okta namma, mearrida mearridanorgána movt namat galget leat maŋŋálaga. Go mearrida movt namat galget leat maŋŋálaga, de galgá váldit vuhtii giellageavaheami báikkis. Sámegeiela hálddašanguovllus galget namat leat maŋŋálaga nu ahte sámegeiella lea álggos, ja de dárogiella ja kvenagiella. Sámediggi nammada sámi báikenamaid báikenammakonsuleanttaid.

Riikkaidgaskasaš konvenšuvnnat ja julggaštusat

Vuoigatvuohta eatnigilli lea vuođđo olmmošvuoigatvuohta. Juohke sápmelaččas lea vuoigatvuohta oahppat ja geavahit sámegeiela. Našunálastáhta Norga lea geatnegahtán iežas sihke rievttalaččat ja politihkalaččat suddjet ja ovddidit min giela danin go mii leat eamiálbmot.

Mánáidkonvenšuvdna lea inkorporerejuvvon Norgga lágaide ja manná ovdalii go Norgga lágat. Mánáidkonvenšuvnnas lea sierra artihkal eamiálbmotmánáid birra, artihkal 30; “Mánáin, geat gullet minoritehtii dahje eamiálbmogii, lea vuoigatvuohta ovttas earáiguin iežas joavkkus atnit ávkki iežas kultuvrras, oskkus ja iežas gielas”.

ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra lea váldon mielde Norgga láchkii olmmošvuoigatvuodálága bokte. Artihkal 27 cealká ahte: “dain stáhtain gos gávdnojit čearddalaš, oskkolaš dahje gielalaš minoritehtat, eai galgga sii geat gullet daidda, manahit vuoigatvuoda ovttas earáiguin joavkkus gudnejahttit iežaset kultuvrra, dovddastit ja doaimmahit iežaset oskku, dahje geavahit iežas giela”. Dát konvenšuvdna manná ovdalii jus šaddet vuostálasvuodát Norgga eará lágaid mearrádusaid hárrái.

ILO-konvenšuvnnas nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešbirgejeaddji stáhtain leat artihkkalat mat sihke nannejit eamiálbmogiid vuoigatvuoda suddjet ja ovddidit iežaset giela ja ovttaskas olbmuid vuoigatvuoda oahppat ja geavahit iežaset giela. Artihkal 28 čuodjá: “Galget ovddiduvvot doaibmabijut mat suddjejit ja ovddidit guoskevaš olbmuid álgovuoggalaš giela ovdáneami ja geavaheami”.

Eurohpálaš šiehtadus regiovdna- dahje minoritehtagielaid birra galgá suddjet minoritehtagielaid nu ahte Eurohpá kultuvrra girjáivuohta ceavzá. Artihkal 7 geatnegahtta našunálastáhtaid čadahit konkrehta doaibmabijuid suddjen dihte minoritehtagielaid nu ahte dat bohtet oidnosii sihke politihkas, lágain ja geavatláččat.

ON Eamiálbmotjulggaštus artihkal 13 nanne dan vuoigatvuoda mii mis sápmelaččain lea eamiálbmogin ealáskahttit, geavahit, ovddidit ja sirdit iežamet giela boahhte bulvii. Dát artihkal nanne maiddá sápmelaččaid vuoigatvuoda eamiálbmogin geavahit dulkka go deaivvada almmolaš bálvalusaiguin. Norga lea vuolláičállán julggaštusa, ja Sámediggi oaidná dán julggaštusa rievttalaččat geatnegahttin Norgii.

Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna evttohus lea ráhkaduvvon álbmotrievttalaš geatnegasvuodaid vuodul mat Norgga, Ruota ja Suoma stáhtain leat sápmelaččaid ektui eamiálbmogin. Konvenšuvdnaevttohus dohkkeha min iešmearridanvuoigatvuoda ja ulbmil lea ahte ovttasbargu min gaska oktan álbmogin galgá álkidahttojuvvot riikkarájiid rastá.

Davviriikkalaš ekspeartajoavku maid Norgga, Ruota ja Suoma stáhtat ja sámedikkít leat nammadan buvtii 2005:s ovttajienalaš evttohusa Davviriikkalaš sámekonvenšuvdnii. Kapihtal III lea sámi giela ja kultuvrra birra. Dás lea min vuoigatvuoda birra suddjet, ovddidit ja geavahit sámegiela. Dás lea maiddá dat vuoigatvuoda mii mis lea váldit vára iežamet árbevirolaš máhtus dutkamii ja ohppui. Konvenšuvdnašiehtadallamat leat dál álgán ja galget leat čadahuvvon viđa jagi sisa.

Sámedikki stivrendokumeanta giela dáfus

Sámediggeráđi politihkalaš vuoddu lea Sámediggeráđi doaimma duogážin váлгаáigodagas. Sámediggeráđi heiveha dán vuodu bušeahttaevttohussii. Sámedikki bušeahtta mearrida gaskaoapmegeavaheami giellaovddideami dáfus. Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit gielas leat guovttegielatvuodadoarjagat suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda, njuolgo doarjagat sámi giellaguovddážiidda ja ohcanvuodot giellaprošeaktaruđat. Sámediggi várre maid ruđaid oanehit proševttaide maid Sámediggi ieš álggaha. Sámediggi hálddaša dasa lassin eará gaskaomiid mat maid ovddidit giela, nu go doarjaga oahpponeavvuide, sámi girjjálašvuhtii, oahppostipeanddaid jna.

Ovttasbargošiehtadusat guovttegielatvuodadoarjagiid geavaheami birra

Guovttegielatvuodadoarjagat leat stuorámus doarjapoasta maid Sámediggi hálddaša, ja lea ge dat deháleamos gaskaoapmi mii Sámedikkis lea sámegiela ovddideapmái. 2008:s čadahuvvui Sámedikki gohččuma mielde evalueren guovttegielatvuodadoarjagiid hárrái. Evaluerema duogážin lei ahte Sámediggi háliida oažžut gova das movt suohkanat ja fylkkasuohkanat geavahit guovttegielatvuodadoarjaga. Evalueren galggai maiddá sáhttit geavahuvvot vuoddu guovttegielatvuodadoarjaga juolluduseavttuid rievadanbarggus.

Evalueren čájehii ahte olu suohkanat maiddá geavahedje ruđaid giellaovddideapmái, vaikko guovttegielatvuodadoarjaga lea gaskaoapmi mii galgá suohkaniidda addit návccaid ollašuttit sámelága

giellanjuolggadusaid. Giellaovddidanbargu lea dattetge sihke dohkkehuvvon ja sávvojuvvon Sámedikki bealis. Evalueren čájehii maid ahte suohkanat háliidit lagat ovttasbarggu Sámedikkiin doarjjageavaheami olis. Evalueren buvttii evttohusaid das movt sáhtta meroštallat guovttegielatvuodadoarjaga, muhto deattuhii seammás ahte Sámediggi dán barggus ferte doalahit lagas ovttasbarggu suohkaniiguin.

Maŋgel evaluerema álggahii Sámediggi barggu rievdadit juolluduseavttuid ja meroštallat guovttegielatvuodadoarjaga, ja ođđa njuolggadusat guovttegielatvuodadoarjagii mearriduvvojedje 2011:s. Dan oktavuodas ráhkaduvvui ovttasbargošiehtadus Sámedikki ja ovttaskas suohkana/fylkkasuohkana gaskka doarjjageavaheami birra. Ovttasbargošiehtadusat vuolláičállojuvvojedje guovvamánus 2012. Šiehtadus váldá vuodtu dain geatnegasvuodain mat suohkaniin/fylkkasuohkaniid leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Dasa lassin lea dat bargu maid suohkanat/fylkkasuohkanat dahket nannet ja ovddidit sámegiela, formaliserejuvvon dan bokte ahte šiehtadusas maid lea ovddidanoassi. Šiehtadus čuovvoluvvo jahkásaš čoahkkimiiguin sihke hálddahaslaččat ja politihkalaš dásis.

Ovttasbargošiehtadusat fylkkasuohkaniiguin

Sámediggi lea ráhkadan ovttasbargošiehtadusa fylkkasuohkaniiguin sámi guovllus. Šiehtadusaid bajimus ulbmil lea nannet ja čálmustahttit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Ovttasbargošiehtadus sisttisoallá giellagažaldagaid ja geatnegahtta lotnolasvuhtii ja ovttasbargui ja konkrehta doaibmabijuide suddjen ja nannen dihte sámegiela fylkkain.

Ovttasbargošiehtadusa čuovvuleapmi ii leat doaibman nu bures go sáhtta. Danne lea Sámediggi álggahan barggu ođasmahttit ja álkidahttit ovttasbargošiehtadusaid. Vuosttažin lea ovttasbargošiehtadus Finnmárkku fylkkasuohkaniin mii vurdojuvvo gárvvistuvvot guovvamánu álggus 2013. Jus dát bargu lihkostuvvá, de háliida Sámediggi jođihit barggu viidáseappot eará fylkkasuohkaniidda.

Davviriikkalaš ovttasbargu – Sámi parlamentáralaš ráđdi

Sámi parlamentáralaš ráđdi (SPR) giedahallá áššiid mat gusket sápmelaččaide riikkarájiid rastá. Davviriikkalaš ovttasbargu sámegiela hárrái lea 2012 rádjái čuovvoluvvon Sámi giellalávdegotti (SGL) bealis, mii lea SPR vuollásaš orgána. Sámi giellalávdegotti mandáhtta nogai 31.12.2011. Das lea leamaš mearridanváldi sámi normerengažaldagain ja lea bargan tearbmaovdánahttimiin. Lea dárbu nanu Davviriikkalaš ovttasbargui gos sáhtta ságaškuššat ja ovddidit giellapolitihkalaš ja giellafágalaš áššiid. Lea maid dehálaš sámi čállingiela normeremii ahte mis lea doaibmi Davviriikkalaš giellaorgána.

Sámi parlamentáralaš ráđdi (SPR) lea guhká oaidnán dárbbu nannet giellaovttasbarggu vai tearbma- ja normerenbargu šattašii beaktileabbo. Geassemánus 2012 mearridii SPR nannet giellafágalaš ovttasbarggu dan bokte ahte bidjat johtui Interreg-ruhtaduvvon álggahanprošeavtta Sámi giellagáldu – Davviriikkalaš sámegiela resursaguovddáš. Sámi giellagáldu álggahanprošeavttas lea 1 1/2 jagi prošeaktaáigodat mii álgá 01.01.2013 ja loahpahuvvo 30.06.2014. Dán áigodagas galgá huksejuvvo buorre ovttasbargoforum iešgudetge sámegielaid dáfus, ja galgá bargojuvvot dan ala ahte guovddáš šaddá bastevaš ortnegin 01.07.2014 rájes. Sámi giellagáldu galgá vuosttažettiin bargat ovddidit sámegiela, tearpmaid, gielladikšuma ja diehtujuohkima álbmogii giellafágalaš áššiid birra.

Ovddasvástádusjuohku sámegiela dáfus

Olu almmolaš ásašusat leat mielde mearrideamen sámegiel áššiid. Suohkaniin, fylkkasuohkaniin, fylkkamánniin, direktoráhtain, departemeanttain, Sámedikkis, Ráđdehusas ja Stuoradikkis lea buohkain ovddasvástádus sámegilli guoski barggus.

Sámediggi

Sámelága § 3-12 mielde galgá Sámediggi bargat suddjet ja viidáset ovddidit sámegiela Norggas. Sámediggi lea sápmelaččaid álbmotválljen orgána ja lea njunušáššedovdi sámegiela ovddideamis ja

nannemis Norggas. Dát dahká Sámedikki lunddolaš ovttasbargoguoibmin eará aktevrraide geat maid barget sámegeielain, sihke našuvnnalaččat ja davviriikkalaččat/riikkaidgaskasaččat. Ovttasbargu sáhtta leat sihke formálalaš ovttasbargošiehtadusaid hámis, dahje eahpeformálalaš dialogačoahkkimiid hámis j.e. Áššiin mat gusket sámi álbmogii, lea Sámediggi dat ášahus mainna guovddáš eiseválddit gulahallet.

Sámediggi juolluda jahkásaččat guovttegielatvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda mat leat mielde sámegeiela hálddašanguovllus. Dát ruđat mannet vuosttažettiin gokčat lassigoluid mat suohkaniin ja fylkkasuohkaniin leat guovttegielat bálvalusfálaldagaid geažil. Dasa lassin juolluda Sámediggi njuolgo doarjagiid sámi giellaguovddážiidda. Sámedikki bušehta ráddjejuvvon ruhtadili geažil ii leat dásáži leamaš vejolaš juolludit eambbo go 5-600.000 ruvno guđege giellaguovddáži. Danne mannet ruđat vuosttažettiin doaibmabargguide, ja giellaguovddážit leat buoremuddui prošeaktaruđaid duohken vai sáhttet bargat giellaovddideimiin.

Sámegeiela geavaheami nannema ja lasiheami dihte lea Sámediggi mánggaid jagiid almmuhan ruđaid giellaprošeavttaide. Doarjjaortnega ulbmiljoavku lea sámi álbmot. Ohcamat dáidda ruđaide leat lassánan olu, ja vurdojuvvo ain lassánit. Dát čájeha ahte dárbu gielladoaimmaide sámi servodagas lea stuoris. Lea buorre go dađistaga bohtet eambbo ohcat lullisámi guovllus, ja lea mearkkašanveara ahte Divttasvuona suohkan lea daid suohkaniid searvvis hálddašanguovllus mat proseanttaid mielde leat ožžon eanemus ohcamiid dohkkehuvvot áigodagas 2008-2010. Bohtet unnán ohcamat sámi eanetloguguovlluin Finnmárkkus.

Sámediggi lea evalueregohtán giellaprošeavttaid ohcanvuđot doarjjaortnega. Mii háliidit diehtit nannejit go prošeaktaruđat sámegeiela, lasihit go sámegeiela geavaheami ja olaha go doarjjaortnet sámi álbmoga. Mii vuordit maiddá oazžut gova das movt doarjjaoazžu geavaha doarjaga, ja movt ortnet hálddašuvvo. Evalueren guoská Sámedikki doarjagiid giellaprošeavttaide áigodagas 2007-2011, ja dat gárvvistuvvo 2013 álggus.

Báikenammalága § 11 addá Sámediggái válddi nammadit sámi báikenammakonsuleanttaid. Nammakonsuleanttain leat fágalaš ovddasvástádus rávvet makkár čállinvugiid galgá evttohit geavahit almmolaš oktavuodas.

Sámi giellaguovddážit

Dál gávdnojit 11 sámi giellaguovddáža mat ožžot vuodđodoarjaga Sámedikkis; Sámi giella- ja kulturguovddáš Porsággus Isak Saba guovddáš Unjárggas, Deanu giellagáddi Deanus, Álttá sámi giellaguovddáš Álttás, Sámi giellaguovddáš Gáivuonas, Gáisi giellaguovddáš Romssas, Ástavuona giellagoahtie Loabagis, Várdobáiki Evenáššis, Árran julevsáme guovdasj Divttasvuonas, Gielem nastedh Snoasas ja Aajege gieles- jih maahtoejarnge Rørosas. Sámediggeráđđi lea 2013 bušehtas evttohan ahte Gieleaarnie Røyrvikas ja Omasvuona giellaguovddáš galget oazžut njuolgo doarjaga Sámedikkis 2013 rájes. Giellaguovddážit leat ášahuvvon báikegotti ávžžuhemiin ealáskahttin dihte sámegeiela. Sámi giellaguovddážit leat hui mávssolaččat ja dehálaččat sámegeielaid oahpahasas, čalmmustahttimis ja nannemis báikkálaččat.

Departemeanttat

Kulturdepartemeanttas lea bajimus ovddasvástádus hábmet, dulkot ja ovddidit giellapolitihkalaš ulbmiliid Norggas. Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttas (OHD) lea ovddasvástádus hálddašit sámelága giellanjuolggadusaid ja ovttastahttit ráđđehusa barggu Eurohpálaš soahpamušain regiovdna- dahje minoritehtagielaid birra. Sis lea sierra doarjjaapoasta sámegeiela doaibmabijuide. Buot departemeanttat galget dasa lassin váldit giellapolitihkalaš beliid vuhtii go hábmejit ja čađahit iežaset sektorpolitihka.

Bargo- ja searváidahttindepartemeanta ovddidii Sámegeiela doaibmaplána 2009:s. Dat lea ráhkaduvvon ovttasbarggus Sámedikkiin ja eará guoskevaš departemeanttaiguin. Doaibmaplána bajimus ulbmil lea láchit diliid oadjebas boahpteáigái sámegeielaide Norggas. Doaibmaplána doaibmá 5 jagi ja dat nanne geas lea ovddasvástádus čađahit doaibmabijuid mat leat mearriduvvon plánas, ja maiddá movt

doaibma galgá organiserejuvvot ja ruhtaduvvot. OHD:s lea koordinerenovddasvástáduš pláni. Sámedikkis lea ovddasvástáduš ja mielovddasvástáduš olu doaibmabijuide. Plána ođasmahttojuvvo jahkásaččat.

Fylkkamánni

Jus muhtun orgána ii čuovo mearrádušaid mat leat sámelága giellanjuolggadusain, de sáhtá son geasa ášši čuohcá njuolga váidit dán. Fylkkamánni lea váiddaorgána váidagiid dáfuš mat gusket suohkana dahje fylkkasuohkana orgánaide.

Suohkanat ja fylkkasuohkanat

Suohkaniin lea guovddáš rolla barggus nannet sámegiela buot guovlluin gos sápmelaččat orrot. Sámegiela ovddasvástáduš lea goabbatlágan suohkaniidda mat leat siskkobealde dahje olggobealde sámegiela hálddašanguovllu.

Sámegiela hálddašanguovllus leat dál 9 suohkana: Kárásjohka, Guovdageaidnu, Deatnu, Porsáŋgu ja Unjárga Finnmárkkus, Gáivuotna ja Loabát Romssas, Divttasvuotna Nordlánddas ja Snoasa Davvi-Trøndelágas. Dasa lassin gullet Finnmárkku, Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelága fylkkasuohkanat hálddašanguovlui. 2013 rájes lea maiddá Røyrvik suohkan Davvi-Trøndelágas mielde hálddašanguovllus.

Sámegiela hálddašanguovllus galget sámegiella ja dárogiella leat dássálaga sámelága 3. kapihttala mielde. Dát mearkkaša ahte dáid suohkaniid ássiin lea viiddiduvvon vuoigatvuohta geavahit sámegiela go deaivvadat almmolaš orgánaiguin ja ahte suohkaniin lea erenoamáš ovddasvástáduš fállat bálvalusaid ja dieđuid sámegillii.

Go suohkan váldojuvvo mielde hálddašanguovlui, de váldojuvvo maiddá fylkkasuohkan mielde. Fylkkasuohkaniin leat seamma geatnegasvuođat go hálddašanguovllu suohkaniin.

Sápmelaččain olggobealde hálddašanguovllu eai leat seamma vuoigatvuođat geavahit sámegiela dahje oazžut bálvalusaid sámegillii go deaivvadit almmolašvuođain. Pasieanta- ja geavaheaddjivuoigatvuođaláhka nanne gal sámegielaiguin vuoigatvuođa oazžut dieđuid sámegillii, muhto láhka iešalddis ii leat doarvái sihkkarastit ahte sámegiela pasieanttat besset geavahit sámegiela go galget gulahallat dearvvašvuođabálvalusain.

Oahpahusláhka addá sámegiela mánáide ja nuoraide vuoigatvuođa oahppat sámegiela skuvllas, muhto ráddjejuvvo lágas ja praktihkalaš hástalusat hehtejit addimis dohkálaš buori fáldalaga buot mánáide. Buot suohkanat leat plána- ja huksenlága mielde geatnegahtton plánet iežaset doaimma nu ahte dat sihkkarastá sámi kultuvrra, ealáhusdoaimma ja servodateallima luondduvuođu, muhto ii dát láhka ge leat doarvái sihkkarastit sámegielaiguin vuoigatvuođa oahppat dahje geavahit giela. Geahča maiddá 2. kapihttala, Našuvnnalaš lágat.

Máhttovuođđu

Gávdnojit olu ođđaset dutkanbarggut, raporttat, čielggadeamat ja evalueremat sámegiela birra servodagas. Máhttu dán bargguin váldojuvvo mielde viidáset giellaplánemis ja politihkahábmemis. Sáhtá goitge leat veaháš soaittáhat mii lea iskojuvvon – ja mii ii leat iskojuvvon. Danne leat namuhuvvon barggut hui ávkkálaččat, muhto eai doarvái giellapolitihka máhttovuođđu. Danne váldá dát dieđáhus maid vuođu eambo eahpeformálalaš vásáhusain viidáat surggiin vai sáhtá hábmet nu buori giellapolitihka go vejolaš.

Erenoamášraportevrra James Anaya raporta eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuođaid ja vuođđofriddjavuođaid birra, mii bođii 2011:s, lea dehálaš oassi dán dieđáhusa máhttovuođuš. Erenoamášraportevrra raporta Norgga, Ruoŋa ja Suoma sápmelaččaid birra čujuha erenoamážit dan

duodalaš dillái mas sámegeielat leat. Erenoamážit julev- ja lullisámegeiella namuhuvvojit áitojuvvon giellan.

Mii eat dieđe juste man oallugat máhttet hupmat, čállit, lohkat dahje ipmirdit sámegeiela odne. Áidna vuohki oažžut sihkkaris logu das, lea jearrat buohkain Norggas. Ovddeš áiggiid dahke ge juste dán álbmotlohkamiid olis. Dát leat heaitán lohkamis álbmoga skoviid deavdima bokte, danne ii leat ge vejolaš gávnnaht sámegeielagiid logu dáinna vugiin.

Dat statistihkalaš materiála mii mis lea dál, leat dieđut mánáidgárdemánáid ja skuvlamánáid birra geain lea sámegeiel fáladat. Raporta Sámi logut mitalit 5 almmuhuvvon 2012:s čájeha ovdáneami 2005 rájes 2011 rádjái. Logut čájehit ahte lohku mánáin geat ožžot sámegeiel fáladaga mánáidgárddis lea njedjan 925 rájes 823 rádjái. Vuodđoskuvlaohppiid lohku geain lea sámegeiella vuosttašgiellan lei 2011:s 940, mii lea birrasiid 6 % unnit go 2005/2006 skuvlajagi. Vuodđoskuvlaohppiid lohku geain lea sámegeiella nubbegiellan lei lohku 1213, mii lea 41 % unnit go dalle go Máhttolohten álggahuvvui 2006:s. Joatkkaskuvllaid statistihkka čájeha ahte 267 oahppis lei sámegeiella vuosttašgiellan 2011/2012 skuvlajagi fágasuorggis, mii lea 41 % eambo go 2008/2009:s. Seammás lassánii maiddá ohppiidlohku geain lea sámegeiella nubbegiellan, 152 rájes 206 rádjái.

2000 čadahii dalá Sámi giellaráđđi iskkadeami mii meroštalai galle olbmo máhttet sámegeiela man nu dásis Norggas. Iskkadeami raporta čilgi maid sámegeiela geavaheami iešguđetge servodatoktavuođain. Vihtta jagi maŋgel čadahii Torkel Rasmussen iskkadeami davvisámegeiela geavaheami birra Norggas ja Suomas, ja son rehkenasttii galle giellageavaheaddji leat. Goappašat iskkadeamit konkluderejit dainna ahte sámegeielagiid lohku Norggas lea birrasiid 25 000. Sii leat sámegeielagat dan dásis ahte juobe ipmirdit ge dábalaš sámegeiel ságastallama.

Nordlandsforskning ja Norut Alta leat Sámedikki, Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeantta (OHD) ja Máhttodepartemeantta (MD) ovddas čadahán Sámi giellaiskkadeami 2012. Iskkadeami ulbmil lei gávnnaht man oallugat máhttet guđege sámegeiela njálmmálaččat ja čálalaččat, ahkečoakkádusa, guđiin oktavuođain geavahit giela ja man muddui sámegeiella geavahuvvo iešguđetge oktavuođain.

Sámi giellaiskkadeapmi 2012 čájeha ahte leat hui stuora erohusat giellamáhtus, geavahanarenain ja giellaguottuin sihke gielaide gaskkas ja iešguđetge guovlluid gaskkas riikkas. Giella lea nanus hálddašanguovllus Finnmárkkus ja Divttasvuonas, ja lea arvat rašit Loabágis, Gáivuonas ja Snoasas.

Njálmmálaš giella lea nannoseamos vuorraset buolvvas. Sii unnán seaguhit gielaide, muhto sis lea heajut čállin- ja lohkanmáhttu. Nuorat máhttet buorebut lohkat ja čállit sámegeiela, muhto sis lea heajut njálmmálaš giella.

Sámegeiella geavahuvvo eanemusat ruovttuin, vuodđoaláhusain ja oahpahussuorggis. Mánáidgárdiin ja skuvllain orro leame mihá stuorát rolla giellaovdáneamis go ovdal. Muhtun guovlluin lea skuvla áidna báiki gos sámegeiella geavahuvvo.

Iskkadeapmi čájehii maiddá ahte oallugat dovdet ahte sii máhttet veaháš sámegeiela, muhto eai máhte nu olu ahte dustet geavahit giela. Boahtá maid ovdan ahte oallugat háliidit oahppat eambo sámegeiela. Dáid gaskkas lea stuora potensála lasihit giellageavaheddjiid logu. Oadjebas rámmat nu ahte eanebut dustet geavahišgoahit sámegeiela ja buoret vejolašvuodát giellaoahppamii leat dehálaš čoavddasánit vai sii álggáše sámástit.

Giellaiskkadeami 2012 mielde lea váilevaš sámegeiel oahppofáladat dávjjimus sivva dasa go oahppit eai oačču sámegeiel oahpahusa, vaikko leat ge vuoigatvuodát. Dat dieđut maid váhneamat ožžot sámegeiel giellaoahpahusa vuoigatvuoda birra orrot leame hui iešguđetláganat. Mii diehtit ahte vuodđoskuvlaohppiid lohku geain lea sámegeiella vuosttašgiellan lea oalle dásset, muhto ohppiidlohku geain lea sámegeiella nubbegiellan njedjá. Sámediggi váldá dán duodas, ja danne galgá ge

Sámediggedieđáhus oahpu ja oahpahusa birra ollislaččat guorahallat lágaid ja rámmaid mat regulerejit sámegiela oahpu.

Raporta ”Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning” (Butenschøn-lávdegotti čielggadeapmi), nanne dehálašvuoda ovddidit sámegiela dutkangiellan, ja cealká ahte dutkanásahusat fertejit dovdat ovddasvástádusa ovddidit kursafálaldagaid sámegillii buot dásiin. Raporta čujuha viidáseappot ahte rekrutteren sámii alit oahpahussii ja dutkamii álgá árrat – mánáidgárddis, vuoddoskuvllas ja joatkkaskuvllas. Sámediggi doarju lávdegotti oainnu ahte sámegiela dutkan ferte leat vuodđun go galgá ovddidit sámegiela fágagiellan, ja ahte fágagiella lea oassin sámegiela huksemis ollislaš, ja nu maiddái servodatguoddi giellan.

Dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis lea váttis fidnet gelbbolaš sámegiela bargiid, vel sámegiela hálddašanguovllus nai. Fálaldat sáhtta maid vásihuvvot goabbat ládje; dearvvašvuodabálvalusa bealis dovdet ahte láhččojuvvo buorre sámegiela fálaldat, muhto geavaheaddjit eai dovdda dan seamma. Sámegielagat leat unnit duhtavaččat dearvvašvuodabálvalusaiguin danne go vásihit váttisvuodaid gulahallamiin. Vaikko ii leat dokumentašuvdna das, de sáhtta jurddašit ahte eará suorggit nu go politiija, riektelegáduš ja rihkolašvuodafuolahus maid sáhttet vásihit sullasaš diliid mat bohciidit váilevaš giella- ja kulturmáhtus.

Lea stuora dárbu sámegiela álgooahpahussii rávisolbmuid várás. Giellaiskkadeapmi čájeha ahte olbmot háliidit oahppat iežaset báikkálaš birrasis ja ahte dán lassin berrejit áhahuvvot hupmanjoavkkut dahje sámastanarenat. Giellaguoddit leat stuora resursa mat geavahuvvojit unnán giellaoahpahusas sihke mánáid ja rávisolbmuid dáfus.

Lea dárbu oazžut eambbo máhtu sámegiela gielladili birra danne go das sáhtta leat mearkkašupmi giellaplánemii. Jus galgá oazžut dákkár máhtu, de ferte áigges áigái kártet gielladili. Ovdamearkka dihte leat árbevirolaš ealáhusat leamaš dehálaš giellaarenat gos giella lea leamaš nanus. Muhto mis lea unnán dokumentašuvdna das movt gielladilli lea dál dain ealáhusain.

Almmolaš bálvalusfálaldat sámegiela álbmogii ii leat doarvái, ja dađistaga eanebut dieđihit ahte sii eai leat duhtavaččat. Giellaiskkadeapmi 2012 duodašta ahte lea ain stuora dárbu fágaolbmuid geain lea sámegiela máhttu. Norut Alta lea OHD ovddas 2012:s kárten sámii perspektiivva suohkansuorggis. Dát kárten čájeha maid ahte ii ovttaga suohkanis oppalohkái leat sámii perspektiiva vuodđun suohkana doaimmas. Eai dat ge suohkanat gos sámegiella lea beaivválaš giellan, geavat sámegiela čálalaččat nu erenoamáš olu. Sámegiella ja dárogiella eai leat dássálaga hálddašangiellan, ja olu áššemeannudeamis ja plánabarggus čađahuvvo dušše dárogillii. Olu suohkanat vásihit maid ahte leat unnán olbmot geat váldet oktavuoda sámegillii, mii raportta mielde čájeha ahte sámegiella ii vuos vásihuvvo almmolaš giellan.

Sámii giellaiskkadeapmi 2012 čujuha ahte ovttasbargu suohkaniid, giellaguovddážiid, eará sámii áhahusaid dahje organisašuvnnaid gaskka lea dehálaš vai sámegiela bargu manašii jođáneappot. Hástalus lea ahte ii ovttasge leat bajimus ovddasvástádus álggahit ja oktiiveivehit dákkár ovttasbarggu.

Nurut Alta lea Sámedikki ovddas 2012:s evalueren sámii giellaguovddážiid mat ožžot vuodđodoarjaga Sámedikkis. Sámii giellaguovddážiid leat áhahuvvon iešguđetge áigodagaid, ja leat ovdánan iešguđetge ládje dain iešguđetge sámii birrasii. Dát mearkkaša ahte hástalusat giellanannema dáfus rievddadit guovllus guvlui. Giellaguovddážiid leat iešguđetlágan hástalusat sihke organiserema dáfus, ekonomalaš resurssaid dáfus ja bargiid rekrutterema dáfus geain lea giella- ja kulturmáhttu.

Eanas giellaguovddážiid leat čállinkurssat mat leat deháleamos ceavzinvuodđun guovddážiidda, ja kurssat leat mañemus jagiid nannejuvvon dainna ahte leat šaddan gealboovddideaddjin oktan oahppočuoggáiguin. Giellaguovddážiid leat maid olu kultuvrralaš ja identitehtaovddideaddji doaimmat, gos giella unnit dahje eanet lea dat mii guoddá buot. Eará vuoruheamit sáhttet rievddadit

guovddážiis guovddáži, nu go bargu mánáid ja nuoraid ektui mánáidgárddi ja skuvlla siskkobealde ja olggobealde, gáiddusoahpahuš, árbevirolaš máhtu čohkken ja dokumenteren.

Norut Alta evaluerenraporta evttoha olu doaibmabijuid movt buoridit giellaguovddážiid bargoeavttuid. Ovdamearkkat leat eambo ruhtadeapmi doibmii ja ásaht fášta ruhtadeami giellakurssaide. Dát dagašii álkibun rekrutteret ja doalahit bargiid geain lea giellamáhttu. Lea maid dehálaš deattuhit čohkket árbevirolaš máhtu mii ain gávdno dán guovlluin gos giellaguovddážit doibmet. Giellaguovddážit berrejit maid geavaht resurssaid háhkat rutiinnaid mat mihtidit man duhtavaččat geavaheaddjit leat, ja berre leat aktiivvalaš ja dihtomielaš rekrutteren goappaš sohkašieliid dáfus giellaguovddáža doaimmaide. Viidáseappot evttohuvvo ahte giellaguovddážit roahkka sáhtáše boahit eambo oidnosii maiddái sámi birrasiid olggobealde. Okta evttohus lea fállat sámi giella- ja kulturkurssaid eará ulbmiljoavkkuide guovllus. Raporta lea dehálaš vuoddu Sámedikki ovttasbargui giellaguovddážiiguin.

Máhttu iešguđetge gielladiliid birra

Sámegiella Norggas lea odne oalle iešguđetge lágan servodatlaš dilis. Dát dahká ahte sáhtá leat váttis gávdnat oktasaš strategijaid. Danne ferte váldit vuoddu dan guoskevaš giellaguovllu dilis, ja de hábmet strategijaid dan vuoddu. Dan vuoddu maid diehtit sámegiela dili birra odne, sáhtá leat ávkkálaš bargat guđain iešguđetge diliin:

Davvisámi eanetloguguovlu

Davvisámi eanetloguguvlui gullet suohkanat Finnmárkkus mat leat mielde sámegiela hálldašanguovllus. Davvisámegiella lea dat sámegiella mas leat eanemus giellageavaheaddjit, ja oallugat sis orrot hálldašanguovllu siskkobealde. Sámegiella lea árbevirolaččat leamaš nanus dán guovlluin, ja lea beaivválaš giella mii geavahuvvo sihke priváhta ja almmolaš oktavuodain. Dát giellaguovlu oidnojuvvo sámi giellaovddideami resursaguovlun.

Giellaškkadeapmi 2012 čájeha dattetge ahte nuorat mitalit ahte sii eai máhte njálmálaš giela nu bures go vuorráseappot. Sii geavaht maid eambo dárogiela go ovdal. Iskkadeapmi čájeha ahte mihá eambo nuorat máhttet čállit sámegiela dál go ovdal, seammás geavahuvvo sámegiella unnán čálalaš hálldašangiellan. Vuorraset buolva mitala ahte sis lea buoremuddui buorre sátneriggodat ja máhttet árbevirolaš sámi terminologija. Vaikko oallugat máhttet sámegiela dán guovllus, lea goitge dárbu eambo vuoruhit gielladikšuma ja buoridit dihtomielašvuoda sámegiela geavaheami birra.

Davvisámi unnitloguguovllut

Davvisámi unnitloguguovllut leat riddoguovllut Finnmárkkus, Romssas ja Nordlánddas gos árbevirolaččat leat hupman sámegiela. Dán guovlluin leat olu hástalusat. Giella lea hearakit go eanetloguguovllus, erenoamážit giliin gos dáruiduhttinpolitihkka lei garas. Giella geavahuvvo unnán beaivválaš ja ruovttugiellan. Leat unnán dahje váilot arenat gos sámegiella geavahuvvo, ja leat ráddjejuvvon oahpahušvejolašvuodát. Sámegiella čalmustahttojuvvo unnán ja das lea unnán stáhtus. Danne ferte sámegiella nannejuvvo dán guovlluin dan bokte ahte addojuvvo sámegiela oahpahuš, ahte ásašuvvojit sámastanarenat, ahte bohtet resursaolbmot ja ahte sámegiella čalmustahttojuvvo eambo.

Muhtun suohkanat dán guovlluin leat mielde sámegiela hálldašanguovllus. Dáid suohkaniid álbmogis lea stuorát vuoigatvuohta oazžut oahpahuš ja geavaht sámegiela go álbmogis olggobealde hálldašanguovllu. Hástalus lea dattetge ahte suohkaniin váilu gelbbolašvuohta ja resurssat ollašuttit gáibádusaid. Suohkaniin olggobealde hálldašanguovllu leat ráddjejuvvon geatnegasvuodát sámegiela fálladagaide dáfus. Váldohástalus lea láhčit diliid nu ahte dat vuoigatvuodát mat álbmogis leat oahppat ja geavaht sámegiela, ollašutttojuvvojit.

Julevsámi giellaguovlu

Julevsámi giellaguovlu manná Bállahis davvin Sáltoduoddarii lullin. Dát lea oalle unna geografalaš guvlluš mii dahká vejolažžan ovttastahttit doaibmabijuid ja doalahit lagas ovttasbarggu iešguđetge

beliid gaska. Julevsámegiela leat oalle čoahkis Divttasvuona ja Hápmira suohkaniin Nordlánddas. Giellasirdima dáfus buolvvaid gaskkas lea ovdamunni go lea dákkár čoahkkádus.

Giellaikkadeapmi 2012 čájeha ahte oallugat dálá váhnemiin gaskal 30 ja 40 jagi eai máhte sámegeiela. Dát dahká giellasirdima váhnemis mánái váttisin. Mánát leat baicca ožžon vejolašvuoda oahppat julevsámegiela sámi mánáidgárddis, ja oallugat leat dál vuosttaš- dahje nubbegiellaohppit vuoddo- ja joatkkaskuvllas. Giellaikkadeapmi čájeha ahte julevsámegiela lea nanu doarjja mánáidgárddis ja Árran julevsámi guovddáži. Mánáidgárdi lea bargan garrasit rekrutteret ohppiid sámegeielat luohkáide Ájluovtta vuoddoskuvllas ja viidáseappot sámegeielat oahpahussii joatkkaskuvllas.

Leat mihá unnit olbmot geat hupmet julevsámegiela go davvisámegiela. Go leat nu unnán giellageavaheaddjit, de váikkuha dat julevsámegiela dillái. Go leat unnán giellageavaheaddjit julevsámi giellaguovllus, lea váilevašvuhta sámegeielat resurssaid dáfus hui čielggas. Julevsámegiela nannenbarggus lea Divttasvuona suohkan hui dehálaš danne go dát lea áidna suohkan julevsámi guovllus mii lea mielde sámegeiela hálddašanguovllus. Sámediggi oaidná dárbbaslašžan ahte julevsámi guovllu suohkaniin ja sámi ásašusain lea lagat ovttasbargu.

Lullisámi giellaguovlu

Lullisámi giellaguovlu lea geográfalaččat viiddis guovlu mii manná Sáltoduoddaris davvin gitta Elgái lullin. Dán guovllus leat mánga fylkkasuohkana ja mánggat suohkanat. Dál ii gávdno makkárga stuorát báikkálaš servodat gos giella lea váldo beaivválašgiella. Dát sáhtta leat hehttehussan giellasirdimii. Giellageavaheaddjit gulahallet baicca stuora fierpmádagas mas leat fuolkkit ja ealáhus, ja giela lea stuora mearkašupmi identitehtaguoddin dán dilis.

Dat stuora geográfalaš guovlu dahká ahte lullisámegiella lea áibbas erenoamáš dilis gielladoaimmaid ovttaštáhtima, ovddasvástádusjuogu, oahpahusfálaldagaid ja resurssaid dáfus. Olu almmolaš ásašusat leat searvvis mearrádusaid dáfus mat gusket lullisámegilli, ja danne lea dárbu čielgaseappot juohkit ovddasvástádusa daid gaska. Livččii dehálaš ahte muhtumis lea bajimus ovddasvástádus lullisámegilli ja ovddasvástádus ovttaštáhtit gielladoaimbajuid. Stuora hástalus dán guovllus lea váilevaš gelbbolašvuhta sámi giela ja kultuvrra hárrái almmolaš hálddašeamis ja ahte leat olu iešguđetlágan ásašusat maiguin galgá gulahallat.

Lullisámegiella lea leamaš ealáskahttinproseassas, ja dál leat dađistaga eambo mánát geat ožžot lullisámegiela oahpaha. Dattetge ii leat lullisámegiella beaivválašgiella olu báikkiin, ja leat ráddjejuvvo vejolašvuodát sámástit. Gávdnojit hui unnán arenat gos lullisámegiella geavahuvvo, ja váilot hui olu resursaolbmot.

Nuortalaš ja bihtánsámi giellaguovllut

Nuortalašgiela leat árbevirolaččat hupman dan guovllus mii dál lea Máttá-Várjjat giela Norggas, ja guoskevaš guovlluin Ruoššas ja Suomas. Bihtánsámegiela leat árbevirolaččat hupman osiin Nordlándda fylkkas ja guoskevaš guovlluin Ruota bealde ráji.

Nuortalašgiella ja bihtánsámegiella leat earaláganat go dat eará sámegeielat vuosttažettiin danne go leat hirmmat unnán giellageavaheaddjit dain árbevirolaš guovlluin Norggas. Dáin gielain ii addojuvvo oahpahus guđege vuoddoskuvllas Norggas, eai ge gávdno mánáidgárddit gos dát gielat gaskkustuvvojit. Bihtánsámegiela ii leat makkárga standardiserejuvvo riektáčállin, mii dahká váttisin geavahit giela čálalaččat. Nuortalašgiela gávdno dohkkehuvvon riektáčállin, ja Suoma bealde ráji leat skuvllat mat oahpahit nuortalašgiela. Go goappašat gielain leat juogalágan giellabirrasat guoskevaš rádjeguovlluin, de lea ovttasbargu riikkarájiid rastá dehálaš ovddidan dihte dán guokte sámegeiela Norggas.

Bihtánsámegiela ja nuortalašgiela nannemis lea vuosttažettiin dárbbaslaš dahkat veaháš vuodđobarggu, nu go dokumenteret ja kártet dálá dili gielaid dáfus. Dán sáhtta buoremusat dahkat ovttasbarggus báikkálaš birrasiiguin ja ásašusaiguin main lea gielladieđalaš gelbbolašvuhta. Giellabargu sáhtta

lihkostuvvat dušše dalle go servodagat maidda guoská leat mielde doarjume barggu. Sámedikki deháleamos strategiija viidáset barggus bihtánsámeielain ja nuortalašgielain lea ge danne háhkat dieđuid das maid bihtánsápmelaččat ja nuortalaččat Norggas háliidit vuoruhuvvot giellabarggus. Ovttasbargu Sámedikki, báikkálaš sámi servviid ja dan guovtti ásahusa gaskka, Duoddara ráffe ja Nuortasámi musea, lea lunddolaš.

Sámeigiella gávpogiin

Dađistaga eambbo sápmelaččaid fárrejit eret árbevirolaš sámi ássanguovlluin. Leat erenoamážit stuora gávpogat mat dustejit olu sápmelaččaid. Dát lea áibbas ođđa dilli sámeigilli, dakkár dilli mii gáibida sierra strategiija.

Eretfárrejeaddjit árbevirolaš sámi guovlluin Norggas mannet dál gávpogiidda, ja sisafárrejeaddjit guovlluide fas bohtet eambbo ja eambbo olgoriikkas. Jus sámeigiella boahtteáiggis galgá sirdojuvvot buolvvas bulvii, de lea dárbbaslaš áсахit ođđa ásahusaid ja ođđa vuogádaga gávpogiidda gosa (olu) sápmelaččat fárrejit. Mii diehtit ovdamearkka dihte Cymru/Wales guovllus ahte doppe váldet vuhtii dan eret- ja sisafárrema mii dáhpáhuvvá árbevirolaš kymrigielat guovlluin go čađahit giellaplánema. Váldohástalus lea ahte gávpogiin šaddá sámeigiella minoritehtagiella eai ge gávdno árbevirolaš arenat gos sáhtá sámástit. Danne lassána gávpogiin dárbu giellaarenaide ja oahpahusvejolašvuodaide.

Lea ovttaskas suohkana ovddasvástádus lámčit diliid sámeigiella oahpahussii ja ovddideapmái, ja nu sáhtá ge šaddat soaittáhat makkár fálddagat addojuvvojit ovttaskas suohkanis. Sámediggi lea gulahallame gávpotsuohkaniiguin Álttáin, Romssain ja Osloin ovttasbargošiehtadusa birra nannet sámi giela ja kultuvrra. Dát lea buorre, muhto seammás eai atte dákkár šiehtadusat gávpoga sámi álbmogii seamma vuoigatvuodaide go mat sámeigiella hálddašanguovllu álbmogis leat. Danne lea dehálaš nannet álbmoga vejolašvuodaide ja vuoigatvuodaide geavahit sámeigiella gávpogiin.

Máhttu almmolaš sámi giellaplánema birra

Stuorámus bargu maid Norgga eiseválddit leat dahkan almmolaš sámi giellaplánema dáfus, lea mearridit sámelága giellanjuolggadusaid 1990:s ja áсахit sámeigiella hálddašanguovllu 1992 rájes. Sámelága giellanjuolggadusat ja ortnet sierra hálddašanguovlluin leat dehálaš reaiddut giellanannema barggus. Dát reaiddut fertejit geavahuvvot.

NIBR Álttás čađahii 2000:s geavaheaddjiiskadeami guovttegielat bálvalusaid hárrái sámeigiella hálddašanguovllus. Dát iskkadeapmi guoskkaha diliid nu go dat ledje duhájtagi molsumis. Sámi instituhtta evaluerii sámelága giellanjuolggadusaid 2006/07:s. Evaluerema lei Kultur- ja girkodepartemeanta diŋgon. Evalueren konkluderii ahte sámelága giellanjuolggadusat leat doaibman bures sámeigiella stáhtusa hárrái, vaikko leat stuora rievddadeamit das movt lámka čuvvojuvvo. Sámeigiella dilli olggobealde hálddašanguovllu gal ii leat buorre, ja evalueren konkludere dainna ahte hálddašanguovlu ferte viiddiduvvot. Evalueren evttohii maid áсахit “ealáskahttinlávdegotti” sámeigielaid hárrái, danne go lámka ii akto nagot ealáskahttit sámeigiella guovlluin gos odne lea áigojuvvon.

Wencke Brenna girji Samene i rettssystemet 2005:s buktá ođđa dieđu sámeigiella geavaheami birra Finnmárkku riektivuogádagas ja movt sápmelaččat vásihit diliid. Eará stuorát bargguid dáfus, mat leat dahkkojuvvon sámeigiella ja giellaplánema birra maŋŋel 2000, namuhit mii Inger Marie Gaup Eira čielggadeami Sámeigiella Davviriikkain – stáhtus- ja domenačielggadeapmi 2001:s ja Torunn Pettersena ja Johanne Gaup čielggadeami almmolaš sámi diehtjuohkinbálvalusa birra, dat maid 2001:s.

Sámediggi lea ovdal ráhkadan raporttaid sámeigiella birra servodagas. Áiggis maŋŋel 2000 namuhit mii Sámedikki giellastivrra guovtti raportta, Sámeigiella geavaheapmi 2004:s ja 2008:s ja Sámediggeráđi čilgehusa sámi giela birra, Sámeigiella lea čaffat! Samisk er tøft! 2004:s.

Ruota ráđdehus buvttii 2006:s almmolaš čielggadeami (RÁČ) mii guoskkahii erenoamážit lullisámegiela boahttevaš dili Ruotas. Oasi das mii digaštallojuvvo doppe lullisámegiela dili birra, sáhtta maid buohtastahttit Norgga beale diliiguin.

Buot barggut mat bajábealde leat namuhuvvon, mitalit veaháš giellaplánenvásáhusaid birra sámi guovlluin maŋemus logi jagiid, ja dát girjjálašvuohta lea lunddolaš oassi Sámediggediedáhusa máhttovuođus sámegiela birra.

Máhttu almmolaš giellaplánema birra Skandinávia olggobealde

Sámediggi áigu iežas giellapolitihkas maiddái váldit oahpa giellaplánemis mii dáhpáhuvvá eará máŋggagielat guovlluin. Leat vuosttažettiin eamiálbmogiid ja gielalaš minoritehtaid vásáhusat eará demokrátalaš riikkain maid lea álkimus sirdit alcceamet.

Māorigiela dilli, mii lea Aotearoa/Ođđa Selánda eamiálbmotgiella, ja kymrigiela dilli Cymrus/Walesas Stuorabritánias leat ovdamearkkat main sáhtta viežžat oahpa Sápmai.

Dán oktavuodas čujuhit artihkkalii “Te Kōhanga Reo. Māori Language Revitalization” 2001:s ja girjái Welsh in the Twenty-First Century 2010:s. Vuosttažis mii mearkkašit erenoamážit man dehálaččat mánáidgárddit leat leamaš buoremuddui lihkestuvvan māorigiela ealáskahttimis Aotearoas/Ođđa Selánda. Dan maŋibus mearkkašit mii deattu mii biddjo eret- ja sisafáremii mii dál dáhpáhuvvá árbevirolaš kymrigielat guovlluin Cymrus/Walesas. Dát lea maid dakkár ášši mii ferte digaštallojuvvo sámi oktavuodain.

Guovddáš hástalusat

Giella lea čielgasit sihke priváhta ja almmolaš ášši. Sámegiela boahtteáigi lea dan duohken man olu guhtege mis geavaha sámegiela lunddolaš gulahallanreaidun nu olu oktavuodain go vejolaš, ja movt servodat láhčá diliid nu ahte dat galgá leat vejolaš.

Sámegiela suddjemis, nannemis ja ovddideamis leat olu hástalusat maid ii sáhte dušše Sámedikkis čoavdit. Lea sáhka sihke servodatdiliin, giela ovddasvástádusjuogus ja válddis ja buriin rámmaeavttuin buot dásiin servodagas. Giellapolitihkka lea máŋgga dáfus guoskkahan ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit ja oahppat sámegiela. Viidáset barggus nannet ja ovddidit sámegiela ferte deattuhit makkár dárbbut gielas leat jus galgá nannejuvvot ja ovdánit. Jus galgá sihkkarastit giela boahtteáiggi, de lea mearrideaddji mearkkašupmi das ahte sámegiel geavaheddjiid lohku lassána. Barggus joksat Sámedikki mihtu ahte lasihit sámegiela geavaheddjiid, leat olu hástalusat maid lea dárbu čilget dárkileappot.

Sámegiela stuorámus hástalusat leat:

Ovddasvástádusjuohku ja váldi giellaáššiin
Sámegiela rámmaeavttut
Sámegiela geavaheaddjit
Almmolaš hálddašeapmi
Iešguđetlágan gielladilit
Duolta vejolašvuođat geavahit sámegiela

Ovddasvástádusjuohku ja váldi giellaáššiin

Leat olu ja iešguđetlágan ovddasteaddjit mielde sámegilli guoski áššiin. Dát sáhtta dagahit unnán kontinuitehta, váilevaš ovttastahttima doaibmabijuid dáfus, eahpesihkkaris ovddasvástádusjuogu ja ipmárdusa ovttaskas giellageavaheaddjai. Dákkár dilli ii leat buorre sámegiela ovddideami dáfus, ja lea ge dárbu buorebut čielggadit ovddasvástádus- ja rollajuogu.

Sámegeiella lea okta sámi servodaga vuodđoáššiin, ja Sámediggi berre sápmelaččaid álbmotválljen orgánan leat čielgaset ovddasteaddji giellapolitiikkas, ja das berre leat olu stuorát váldi giellaáššiin go odne lea. Sámedikki duohta váikkuheapmi giellaáššiin lea dehálaš sámegeiela boahhteáigái.

Sámedikkis lea odne unnán váldi giellaovddidanbarggus servodagas, ja lea unnán váikkuheapmi almmolaš giellaplánemis. Sámedikkis lea gal ráđđádallansoahpamuša bokte vejolašvuohta ráđđádallat áššiin mat gusket sámi álbmogii, muhto dát ii leat doarvái sihkkarastit sámegeiela boahhteáigái.

Sámegeiela rámmaeavttut

Váilevaš ekonomalaš, hálddahuslaš ja olmmošlaš resurssat leat stuora hástalussan sámegeiela nannema barggus. Váilevaš giellagelbbolašvuohta buot servodatsurggiin lea stuoramus hehttehus sámegeiela geavaheapmái, oahpaheapmái ja ovddideapmái. Dát sáhtta leat juogo njálmmálaš ja/dahje čálalaš giellagelbbolašvuohta, muhto maiddáí fágagiellagelbbolašvuohta sámegeielagiid gaskkas. Buriid rámmaeavttuid haga lea sámegeiela nannema ja ovddideami višuvnnain ja buriin mihttomeriin unnán árvu.

Sámegeiela geavaheaddjit

Okta dain deháleamos eavttuin sámegeiela boahhteáiggi sihkkarastimis lea ahte gávdnojit olbmot geat geavahit giela. Geavahedjjiid ahkečoahkkádus lea hui guovddáš ášši, ja lea dehálaš ahte mánáidlohku geat ožžot sámegeiel oahpahusa lassána. Dát mielddisbuktá ahte giellasirdin buolvvaid gaskkas ferte nannejuvvot. Eanebut fertejit válljet sámegeiela ruovttugiellan, váhnemat fertejit válljet sámegeiela mánáid vuosttašgiellan skuvllas, ja dasto fertejit buohkat geat háliidit oažžut vejolašvuođa oahppat sámegeiela. Dát mielddisbuktá ahte maiddáí sii geat eai leat sápmelaččat ožžot vejolašvuođa oahppat sámegeiela.

Almmolaš hálddašeapmi

Sámegeiella mii lea almmolaš giella ferte geavahuvvot almmolaš hálddašeamis mihá eambo, ja almmolaš dieđut fertejit maid addot sámegeilli. Dát lea dehálaš sihke sihkkarastin dihte ovttaskas olbmuid giellavuoigatvuođaid, muhto maiddáí čalmmustahttin ja árvvus atnin dihte sámegeiela Norggas. Sámelága giellanjuolggadusat sihkkarastet ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit ja oahppat sámegeiela dihto geográfalaš guovlluid siskkobealde. Dát mielddisbuktá ahte sámi álbmogis leat iešguđetlágan vuoigatvuođat geavahit sámegeiela, dan duohken gos sii orrot. Dákkár vealaheapmi ii leat dohkálaš. Servodatovdáneapmi gos dađistaga eanebut fárrejit gávpogiidda dagaha ahte ain eanet sápmelaččat fárrejit olggobeallái sámegeiela hálddašanguovllu. Danne lea dárbu guorahallat hálddašanmodealla sihkkarastin dihte ovttaskas olbmo vuoigatvuođa geavahit sámegeiela go deaivvada almmolaš hálddahusain.

Iešguđetlágan gielladilli

Sámegeiela dilli rievddada guovllus guvlui. Sámegeiella juhkkuojuvvo mángga gillii, ja dain leat hui iešguđetlágan hástalusat. Danne fertejit doaibmabijut heivehuvvot daid iešguđetge gielaide dárbbuide. Dákkár dilli gáibida máhtu ja dieđuid daid iešguđetge dárbbuid birra mat dain iešguđetge guovlluin leat. Dákkár máhtu ferte háhkat buriid kártemiid ja analysaid bokte. Dán rádjái eai leat čadahuvvon nie dárkilis guorahallamat eat ge leat lihkestuvvan háhkat doarvái buori dokumentašuvvna gielladilliid birra servodagas. Dát lea stuora hástalus sámegeiela nannema viidáset barggus.

Duohta vejolašvuođat geavahit sámegeiela

Lea stuora hástalus go váilot duohta vejolašvuođat geavahit ja oahppat sámegeiela. Sámegeiela almmolaš geavaheami lassán dárbbasit mii buriid giellaarenaid sámegeiela várás. Sámegeiela geavahedjjiidlogu lassáneapmi lea dan duohken ahte lea vejolaš geavahit sámegeiela buot servodatsurggiin ja buot oktavuodain. Lea maid stuora váilevašvuohta iešguđetlágan sámegeielat fálaldagaid dáfus mánáide ja nuoraide.

Eanas sámegeielagat leat doaibmi guovttegielagat, oallugat maiddáí mánggagielagat. Jus galgá suddjet ja viidáset ovddidit sámegeiela servodagas mii lea buoremuddui ovttagielat, de gáibiduvvo máhttu ja

dihtomielašvuohta das movt buoremusat sáhttá láchčit diliid sámegiela geavaheapmái. Dušše giela aktiivvalaš geavahemiin sáhttá sámegiella seailut min deháleamos árbevirolaš kulturoassin ja seammas ovdánit nu ahte dainna sáhttá gulahallat buot daid ođđa áššiid birra mat áigges áigái bohciidahttet rievdamiid maiddái sámi servodagas.

Guovttegielat servodagas gos nubbi giella lea áitojuvvon minoritehtagiella lea erenoamáš hástalus maiddái majoritehtagielagiidda geat fertejit bargat maid sáhttet vai minoritehtagiella sáhttá geavahuvvot nu olu oktavuodain go vejolaš. Majoritehtagielat gii oahppá sámegiela, juobe nu ge bures ahte sáhttá čuovvut dábálaš ságastallama, dahká guovttegielagi álkibun válljet sámegiela.

Ángiruššansuorggit

Sámedikki váldomihttu sámegiela ovddideamis lea lasihit geavaheddjiid logu ja lasihit sámegiela geavaheami. Jus galgá olahit dáid mihtuid, de lea dárbu čielggadit válldi ja ovddasvástádusjuogu Sámedikki ja ráđđehusa gaskka. Gielladieđáhus čielggada njeallje vuoddo ángiruššansuorggi sámegiela nannemis ja ovddideamis. Dát leat ovddasvástádus sámegillii, sámegiela rámmaeavttut, giellageavaheaddjit ja sámegiela geavaheapmi.

Ángiruššansuorgi 1: Ovddasvástádus sámegillii

Sámediggi oaidná govttolazžan čielggadit Sámedikki ja ráđđehusa ovddasvástádusjuogu sámi giellapolitiikka hábmemis. Sámediggi oaidná guovttesuorat juogu ovddasvástádusa ja geatnegasvuodaid gaskka. Stuoradikkis ja ráđđehusas lea láchkahábmenvovddasvástádus mii sihkkarastá ovttaskas sámegiela vuogitvuoda geavahit sámegiela, ja Sámedikkis fas lea ovddasvástádus ovddidit sámegiela.

Sámedikkis lea ovddasvástádus ovddidit sámegiela

Oassin sápmelaččaid iešmearrideamis iežamet giela, iežamet kultuvrra ja servodateallima dáfus galgá Sámedikkis leat duohta válldi giellapolitiikka. Sámegiella lea juoga maid sápmelaččat ieža fertejit hálldašit. Sámedikkis galgá leat ovddasvástádus ovddidit sámegiela, mii mielddisbuktá ahte Sámedikkis lea ovddasvástádus hábmet sámi giellapolitiikka Norggas. Dákkár válldi lea mearrideaddji jus galgá sihkkarastit sámegiela boahteáiggi. St. dieđ. nr. 28:s (2007-2008) nannejuvvo ahte Sámediggi, sápmelaččaid ovddasteaddji álbmotválljen orgána, lea deháleamos eaktobiddji sámpolitiikka dáfus. Sámedikkis ferte leat duohta váikkuhanválldi buot surggiin mat leat dehálaččat sámi servodahkii. Sámediggi oaidná sámegiela oktan min deháleamos árvvuin ja dat guoská olles sámi álbmogii. Lea dárbu ollislaš ja bajit dási giellapolitiikka das movt nannet ja ovddidit sámegiela iešguđetge servodatsurggiin. Sámediggedieđáhus sámegiela birra bidjá eavttuid dan bargui.

Dát mielddisbuktá ahte ferte leat čielga juohku Sámedikki ja Ráđđehusa ovddasvástádusa ja válldi gaskka. Ráđđehus lea geatnegahtton sihkkarastit ovttaskas olbmo vuogitvuoda geavahit sámegiela almmolaš hálldašeamis, dieđáhusaid buktit dárogillii ja sámegillii ja sihkkarastit ahte almmolaš dieđut ja skovit gávdnojit sihke dárogillii ja sámegillii. Nu lea Ráđđehusas bajimus ovddasvástádus das ahte stáhtalaš ja suohkanlaš ášahusat devdet iežaset geatnegasvuodaid ja addet ovttaskas giellageavaheaddjái almmolaš bálvalusaid ja fálddagaid sámegillii. Sámedikkis galgá leat ovddasvástádus ovddidit sámegiela ja hábmet sámi giellapolitiikka Norggas. Jus Sámedikkis galgá leat duohta bajimus ovddasvástádus sámegiela ovddideamis, de fertejit muhtun eavttut leat sajis. Lea dárbu sihke lasihit ekonomalaš rámmaid, sirdit válldi ja guorahallat lágaid. Sámedikkis galgá leat guovddáš rolla dán barggus, ja evttoha ahte áshuvvo sámi almmolaš lávdegoddi (saOU/SáAL) mas leat ráđđehusa ja Sámedikki ovddasteaddjit mielde. Dán lávdegoddi ferte leat mandáhtta čielggadit ja ráhkadit evttohusaid movt rievdadit lágaid ja válldi das mii guoská sámegillii. Viidáseappot ferte lávdegoddi guorahallat rámmaeavttuid, ovddasvástádusdili ja sámi gielladoaimmaid oktiiveiveheami ja ovddidit rievdadusevttohusaid. Dát eaktuda ahte Sámediggi hábme lávdegotti mandáhta.

Mihttu:

Sámedikkis lea ovddasvástádus ovddidit sámegiela ja hábmet Norgga sámi giellapolitiikka

Oassemihhtu:

Reviderejuvvon ekonomalaš rámmat, válđi ja lágat mat gusket sámegillii

Strategiija:

Nammadit sámi almmolaš lávdegotti mii čielggada lágaid, válđdi, rámmaeavttuid ja ovddasvástádusjuogu sámegiela dáfus.

Ovddasvástádusjuohku ja gielladoaimbajuid oktiiheiveheapmi

Sámegiella lea okta sámi servodaga vuoddoelemeanttain ja Sámediggi sápmelaččaid álbmotválljen orgánan ferte leat čielga ovddasteaddji giellapolitiikkas ja das ferte leat mihá stuorát válđi giellaáššiin go dál lea. Lea áibbas čielga dárbu ahte muhtumis lea bajimus ovddasvástádus sámi giellaovddideamis, ja doaimbajuid oktiiheiveheamis. Dál leat olu iešguđetlágan ovtasteaddjit main leat iešguđetlágan doaimmat ja ovddasvástádus sámegiela hárrái, muhto ii ovttasge leat ovddasvástádus ovttahttit daid iešguđetge gielladoaimbajuid. Dát dagaha eahpečielga dili, ja lea hui vahát sámegiela ovdáneapmái. Sámediggi oaidná dárbbu dasa ahte ovddasvástádus oktiiheiveheami ja doaimbajuid ovttahttima dáfus dain iešguđetge giellaguovlluin formaliserejuvvo. Sámediggi vásiha ahte dat iešguđetge giellaguovllut ohealit lagat ovttasbarggu Sámedikkiin. Dát dárbu lea erenoamáš čielggas lullisámi giellaguovllus. Lullisámi álbmot orru bieddguid ja šaddá olu ovddasteddjiguin gulahallat sámegiela birra. Sihke suohkanat, fylkkasuohkanat ja fylkkamánnit barget veahkkin ja dain leat iešguđetlágan rollat lullisámegiela nannema barggus. Dát sáhtá dagahit ahte lea unnán ovttahttin ja unnán kontinuitehta barggus. Stuora hástalus dán suorggis lea maid dat go almmolaš hálddašeamis váilot olbmot geain lea gelbbolašvuohta lullisámi gielas ja kultuvrras. Lea lunddolaš ahte Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus gielladoaimbajuid oktiiheiveheamis ja ovddasvástádusjuogus.

Ráđđehusa sámegielaid doaimbaplána 2009-2013 áigodahkii sisttisoallá olu buriid doaimbajuid ja lea leamaš ávkkálaš reaidu barggus nannet ja ovddidit sámegiela. Sámediggi oaidná dattetge dárbbu eambo ollislaš giellapolitiikkii mii fáttmasta olles servodaga. Doaimbaplána barggu olis lea Sámediggi ovttasbargan muhtun departemeanttaiguin. Dat iešguđetge departemeanttat fertejit háhkat stuorát gelbbolašvuođa sámi diliid ja sámegiela birra. Nu go dili lea dál, de eai nagot guovddáš eiseválddit hábmet ollislaš giellapolitiikka sámegiela hárrái. Lea dehálaš ahte dat iešguđetge departemeanttat álget guoddit eambo ovddasvástádusa ja ožžot čielgaset rolla sámegiela barggu dáfus. Jus ráđđehusa sámegielaid doaimbaplána galgá čuovvoluvvot, de ferte Sámediggediedáhus sámegielaid birra biddjot vuodđun.

Gielladoaimmat buoret ovttahttinbarggus lea sámi ášahusain guovddáš rolla. Jus galgá ráhkadit buriid ovdánavejolašvuođaid dain iešguđetge giellaguovlluin, de dárbbasa Sámediggi ášahusaid main leat čielga ovddasvástádusdoaimmat. Ovddasvástádusa formálalaš juohkin ferte mielddisbuktit ahte ášahusat ožžot buriid rámmaeavttuid nu ahte dain lea vejolašvuohta hukset bajás iežasaset kapasitehta ja gelbbolašvuođa válđit badjelasaset dán ovddasvástádusa. Ášahusain ferte leat dárbbasaš válđi gozihit ahte giellabarggu organiseren guovllus addá nu buriid bohtosiid go sáhtá.

Mihhtu:

Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámegiela doaimbajuid ovddasvástádusjuogus ja oktiiheivehanbarggus

Oassemihhtu:

Lea čielga ovddasvástádusjuohku sámegiela barggus dain iešguđetge giellaguovlluin

Strategiija:

Ovttasbargat suohkaniiguin, sámi ášahusaiguin ja organisašuvnnaiguin juohkit ovddasvástádusa das movt ovttahttit ja oktiiheivehit gielladoaimmaid dain iešguđetge giellaguovlluin

Govva das movt sámejiela dili lea

Buorre giellapolitiikka fertte váldit vuodu dain iešguđetge diliin main giella lea, ja dán ii sáhte dahkat almmá buriid duogášdieđuid ja kártemiid haga. Daid iešguđetge gielladiliid áigges áigái kárten sáhtta geat leat ávkkálaš reaidu. Gielladoaimmaid dáfus lea maid dehálaš ahte leat ortnegat mat addet gova áigges áigái das movt sámejiella geavahuvvo iešguđetge guovlluin. Dál gávdno dušše statistihkalaš govva das movt oahpahusgiella välljejuvvo skuvllain. Seammalágan registreren ovdamearkka dihte das galle sámejielaga leat bálvalusásahusain ja man muđdui sámejiella geavahuvvo áššemeannudeamis, livččii maid ávkkálaš.

Lea maid dárbu dutkat eambo dán suorggi. Dan oktavuodas leat Sámi allaskuvla ja Sámi statistihka analysajoavku guovddáš ovddasteaddjit dan lagasvuoda geažil mii sis lea sámi giellabirrasiidna. Sámejielaid servodatdili fágalaš analysas Norggas sáhtta leat ávkkálaš geavahit UNESCO vuogi analyseret gielladiliid. Organisašuvdna lea ráhkadan reaiddu mainna sáhtta árvoštallat man gievra dahje hearke dihto giella lea. Dáinna reaidduin sáhtta differensieret daid iešguđetge sámejielaid, ja sáhtta maid veahkkinn árvoštallat erohusaid das man nanus giella lea iešguđetge geografalaš guovlluin.

Mihttu:

Buorre giellaplánen mii váldá vuodu buriin, áigges áigái kártemiin ja fágalaš analysain

Strategiija:

Bargat dan ala ahte Sámi statistihka analysajoavku oažžu resurssaid jeavddalaččat kártet ja analyseret sámejiela dili ja ovdáneami Norggas

Sámejielaid bearráigeahččo- ja váiddaorgána

Sámelága giellanjuolggadusat galget sihkkarastit ahte ovttaskas olbmo lágas nannejuvvon vuogiatvuodas geavahit sámejiela go deaivvada almmolašvuodain, devdojuvvo. Vásáhusat čájehit ahte vaikko gávdnojit dat njuolggadusat, de ovttaskas olbmot vásihit njuolggadusrihkkumiid, ja ahte sin oktagaslaš vuogiatvuodas eai doahhtaluvvo. Odne lea fylkkamánni váiddaorgána sámelága giellanjuolggadusaid dáfus jus váidda guoská suohkanlaš dahje fylkkasuohkanlaš orgánaide. Dat lea dakkár ámmát mii ii leat doaimman nu go lei jurddašuvvon. Fylkkamánni ii oaččo báljo ovttaga váidaga, seammás go medias dávjá boahat ovdan ahte ovttaskas olbmuid vuogiatvuodas eai leat devdojuvvon. Orro leame váttis ovttaskas olbmuid diehtit geainna galget váldit oktavuoda jus áigot váidit, ja fylkkamánniid bealis biddjojot beare unnán resurssat čuovvut dán váiddaortnega. Dasa lassin ii leat fylkkamánniin makkárga bearráigeahččodoaimma giellanjuolggadusaid hárrái. Sámelága giellanjuolggadusaid rihkkun ii mielddisbuvtte makkárga váikkuhusaid dasa gii rihkku njuolggadusaid. Dat lea mielddisbuktán sávakeahtes dábiid mat dagahit ahte ovttaskas olbmuid vuogiatvuodas eai devdojuvvo. Dilli lea hui vahát giela sajádahkii servodagas, ja sáhtta áiggi vuollái dagahit ahte bohtosat mat leat olahuvvon lága bokte, njeidojuvvojot.

Sámediggi dáhttu ahte ovttaskas olbmo vuogiatvuodas geavahit sámejiela galgá sihkkarastojuvvot ja oaidná dárbbu dárkkistit sihke váiddaortnega ja árvoštallat dárbbu bearráigeahččoortnegii. Jus galgá sáhttit fuolahit ovttaskas olbmo vuogiatvuodas geavahit sámejiela, de lea dárbu oinnolaš váiddaorgánii, ja bearráigeahččoorgánii mii bearráigeahččá almmolaš etáhtaid. Sámediggi oaidná ahte seamma orgána sáhtta fuolahit goappašat rollaid, ja evttoha ahte áshuvvo bearráigeahččo- ja váiddaorgána sámelága giellanjuolggadusaid ektui. Dákkár orgána mandáhta hábmedettiin galgá Sámedikkis leat guovddáš rolla ja galgá buktit evttohusaid movt váidda- ja bearráigeahččodoaimma galgá hálddašuvvot.

Bearráigeahččo- ja váiddaorgána fertte leat oidnosis nu ahte ovttaskas olmmoš diehtá geainna galgá váldit oktavuoda, ja ahte orgána bearráigeahččá almmolaš áshusaid. Sámediggedieđáhusas oahpaha ja oahpu birra digaštallojuvvo dárbu čielggadit Sámedikki rolla sámi mánáid ja nuoraid oahppovuogiatvuodas áittardeaddjin, ja Sámedikki rolla bearráigeahččoorgánan sámi oahpahasášiid dáfus. Livččii lunddolaš geahčadit dán guokte proseassa oktilaččat.

Mihttu:

Aktiivvalaš bearráigeahččo- ja váiddaorgána sámelága giellanjuolggadusaid dáfus

Strategiija:

Ráhkadit mandáhta sámelága giellanjuolggadusaid bearráigeahččo- ja váiddaorgánii

Ángiruššansuorgi 2: Sámegiela rámmaeavttut

Jus galgá sihkkarastit sámegiela boahhteáiggi, de leat mánggat rámmaeavttut mat fertejit leat sajis. Buriid mihttomeriid sámegiela hárrái ii sáhte olahit jus eai leat doarvái ekonomalaš ja olmmošlaš návccat. Eavttut nu go giellafágalaš ovdáneapmi, giellabarggu organiseren ja rámmat fertejit maid leat sajis jus galgá sihkkarastit buori giellaovdáneami.

Sámegiela nannema ja ovddideami barggus lea dehálaš earuhit ovttaskas olbmo vuoigatvuoda geavahit sámegiela, ja daid iešguđetge dárbbuid mat sámegielain leat jus galget ovdánit viidáseappot. Lea govttolaš geahčadit oktagaslaš giellavuoigatvuodaid almmolaš bálvalusfálu ektui, ja sámegiela ovdáneapmi ges ferte vuodđuduvvot daidda dárbbuide mat gielas leat dain iešguđetge giellaguovlluin.

Sámelága giellanjuolggadusat ja hálddašanmodeallat

Sámedikki vuolggasadji lea vuoigatvuohta mii buot sámegielagiin lea geavahit iežaset giela. Juohke sámegielagis galgá leat vuoigatvuohta geavahit sámegiela go deaivvada almmolašvuodain beroškeahhtá gos orru. Odne lea dušše dan álbmogis mii orru suohkaniin mat leat mielde sámegiela hálddašanguovllus main lea dát vuoigatvuohta, danne go sámelága giellanjuolggadusat gustojit dušše dáidda suohkaniidda. Danne lea dárbu ođasmahttit sámelága giellanjuolggadusaid, nu ahte fátmastit olles riikka.

Almmolaš hálddašeapmi lea stáhtalaš ovddasvástádus mii lea nannejuvvon gustovaš lágain. Go sámeláhka cealká ahte sámegiela ja dárogiela leat dásseárvosaš gielat, de berrejit buot sámegielagiin leat seammalágan vuoigatvuodát geavahit sámegiela go dárogielagiin lea dárogiela dáfus. ILO-konvenšuvdna nr. 169 nanne ovttaskas olbmo vuoigatvuoda oahppat ja geavahit iežas giela. Norga lea ratifiseren dán konvenšuvnna, ja nappo lea ge geatnegahtton láchit almmolaš bálvalusaid sámegilli suohkanlaš, fylkkasuohkanlaš ja eará almmolaš hálddašeamis. Dálá njuolggadusaid ođasmahttin mearkkašivččii ahte sámelága giellanjuolggadusat gustogohtet miehtá riikka, eai ge ráddjejuvvo ovttaskas guovlluide. Dákkár rievdadus mielddisbuvttášii maidái váikkuhusaid dálá hálddašanguvlui.

Sámediggi diehtá ahte Ráđđehus dál lea bargame geahčadit sámelága giellanjuolggadusaid ja árvoštallá boahttevaš hálddašanmodeallaid. Sámediggi oaidná ahte dákkár árvoštallan lea dárbbalaš danne go gielladilli ja ássanminsttar leat rievdan, ja go ođđa suohkanat leat váldon mielde hálddašanguvlui. Boahttevaš hálddašanmodealla ferte váldit daid iešguđetlágan gielladilliid vuhtii jus galgá sáhttit sealluhit ja ovddidit giela daid dárbbuid mielde mat dain iešguđetge giellaguovlluin leat.

Okta váikkuhus das go sámelága giellanjuolggadusat rievdaduvvojit gustot miehtá riikka, lea ahte šaddá dárbu ráhkadit differensierejuvvon njuolggadusaid. Sámediggi oaidná ahte sáhtta šaddat hástaleaddjin muhtun suohkaniidda Norggas bálvalit iežas sámegielat álbmoga sámegilli. Danne lea dárbu ođđa hálddašanmodellii mii boahhtá dálá sámegiela hálddašanguovllu sadjái. Go mii dán oktavuodas hupmat hálddašanmodealla birra, de guoská dát almmolaš bálvalusaide sámegilli maid Sámediggi oaidná almmolaš ovddasvástádussan. Sámediggi jurddaša guovttesuorat hálddašanmodealla. Lea govttolaš ahte dat suohkanat mat odne leat mielde sámegiela hálddašanguovllus, galget čuovvut ovttá láchkamearrádusa. Dát suohkanat galget leat giellaresursasuohkanat gos sámegielat álbmogis lea viiddiduvvon vuoigatvuohta sámástit ja oažžut bálvalusaid sámegilli. Eará suohkanat galget maid čuovvut sámelága giellanjuolggadusaid, muhto daidda ii galgga leat seamma viiddis láchkamearrádus. Muhtun áibbas guovddáš giellavuoigatvuodát fertejit guoskat olles riikki. Dát leat ovdaskuvlamánáid giellavuoigatvuodát, vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegielas ja sámegilli, vuoigatvuohta oažžut dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámegilli, vuoigatvuohta gozihit riektesihkarvuoda iežas gilli ja vuoigatvuohta oažžut girkolaš bálvalusaid sámegilli. Dákkár guovttesuorat modealla mielddisbuktá dárbbu lasi ekonomalaš

resurssaide ja danne lea ge dárbbášlaš ahte sihke giellaresursasuohkanat ja eará suohkanat sihkkarastojuvvojit rámmajuolludusaid sámegielat bálvalusaide stáhtabušeahta bokte.

Sámediggi oaidná giellaresursasuohkaniid dehálaš ovttasbargoguoibmin barggus nannet sámegiela báikkálaččat. Sámediggi lea vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid buot suohkaniiguin mat leat mielde hálddašanguovllus, guovttegielatvuodadoarjagiid geavaheami birra. Sámediggi oaidná dárbbu ahte suohkanat barget aktiivvalaččat nannet ja ovddidit sámegiela suohkaniin. Guovttegielatvuodadoarjja maid Sámediggi hálddaša, galgá geavahuvvot ovddidandoarjjan giellaresursasuohkaniidda. Ovttasbargošiehtadusaid bokte giellaresursasuohkaniiguin galgá Sámediggi ja ovttaskas suohkan oažžut vejolašvuoda álggahit doaimmabijuid dan gielladili vuodul mii ovttaskas suohkanis lea. Lea Sámedikki mihttu ahte eambo suohkanat gos lea sámi álbmot šaddet giellaresursasuohkanin.

Mihttu:

Sámegielat álbmogis lea duohta vejolašvuota geavahit sámegiela go deaivvada almmolaš hálddašemiin

Oassemihtut:

Sámelága giellanjuolggadusat galget gustot miehtá riikka

Sámi giellaresursasuohkanat barget aktiivvalaččat ovddidit sámegiela

Strategiijat:

Oassálastit aktiivvalaččat Sámi giellanjuolggadusaid ođasmahttinbarggus

Sihkkarastit buriid rámmaeavttuid giellaresursasuohkaniidda

Ekonomalaš rámmat

Lea hástalus Sámediggái, suohkaniidda, giellaguovddážiidda, skuvllaide ja eará áshusaide mat barget sámegielain go váilot doarvái ekonomalaš návccat. Sámediggi oaidni ahte sámegiella ferte dál vuoruhuvvot eambo buot servodatsurggiin. Dát lea áibbas mearrideaddji jus gielas galget leat buorit ovdánanvejolašvuodát. Dálá rámmajuolludeamit eai leat doarvái buorit, ja Sámediggi oaidná dárbbu eambo vuoruhit sámegielat fálaldagaid servodagas, sihke fágaolbmuid rekrutterema ja oahpaheami dáfus ja sámegielat fálaldagaid hábmema dáfus.

Jus sirdá válddi ja ovddasvástádusa ovddidit sámegiela Sámediggái, de bohciida dárbbu eambo rámmajuolludemiide Sámediggái.

Sámediggi disponere 2012:s 65 miljovvna ruvno sámegilli. Dáin leat 53 miljovvna njuolga doarjagat suohkaniidda, fylkkasuohkaniidda ja sámi giellaguovddážiidda. Loahppa 12 miljovvna leat várrejuvnon iešgudetge prošeavttaide maid Sámediggi álggaha, ja ohccivuđot ortnegiidda. Sámediggi oažžu jahkásaččat ohcamiid sullii duppalit dán supmi ovddas. Bohtet ohcamat olu buriid prošeavttaide, muhto go leat olu ohccit, de ferte čavga vuoruhit. Sámediggi addá maid doarjagiid sámi čáppagirjjálašvuoda almmuheapmái, oahpponeavvobuvttadeapmái ja eará gilli guoski doaimmaide. Maiddá dáidda doarjjaortnegiidda bohtet hirbmat olu ohcamat, ja fertejit čavga vuoruhuvvot.

Suohkanat ja fylkkasuohkanat mat leat sámegiela hálddašanguovllus mielde leat jahkásaččat ožžon sullii 45 miljovvna ruvno guovttegielatvuodadoarjaga. Dát leat ruđat mat juolluduvvojit suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda sihkkarastin dihte guovttegielat bálvalusaid. Dát leat rámmajuolludeamit maid Sámediggi jahkásaččat oažžu stáhtas. Guovttegielatvuodadoarjja ii leat lassánan oppalaš haddegoargnuma mielde servodagas. Sámediggi oažžu jahkásaččat raporttaid ja bušeahtadárbbu suohkaniin ja fylkkasuohkaniin. Erenoamážit suohkanat dieđihit dárbbu lassii doarjagii. Sámedikki evttohus ahte sámelága giellanjuolggadusat galget gustot miehtá riikka, bohtet miellidibuktit váikkuhusaid suohkaniidda mat leat mielde hálddašanguovllus, ja suohkaniid ja fylkkasuohkaniid guovttegielatvuodadoarjagii. Sámediggi oaihvilda ahte rámmajuolludeamit sámegielat bálvalusaide fertejit mannat njuolga stáhtas suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda. Duohta goluid kárten guovttegielat bálvalusfálu oktavuodas ferte leat vuodđun go mearrida rámmajuolludemiid.

Sámediggi oaidná dárbblašžžan ahte sámegiella nannejuvvo ja ovddiduvvo giellaresursasuohkaniin. Sámediggi áigu nannet sámegiela dáin suohkaniin giellaovddidanruđaid bokte. Dát dahkkojuvvo guhkesáiggi ovttasbargošiehtadusaid bokte suohkaniiguin gos mihtut biddjojit giela dárbbuid mielde ovttaskas suohkanis. Fertejit álggahuvvot doaibmabijut suohkana álbmoga hárrái ja mat nannejit sámegiela geavaheami, mat lasihit giellageavaheddjiid logu ja čalmmustahttet sámegiela servodagas. Juolludeamit maid odne oažžut stáhtas dušše fal guovttegielat bálvalusfállui, galget mannat sámegiela ovddideapmái ja doaibmabijuide mat ovddidit giellaovdáneami giellaresursasuohkaniin.

Sámi giellaguovddážit barget buori barggu lagasbirrasiin ja mielddisbuktet olu doaimmaid giellakurssaid bokte ja sámegiela arenan. Sámi giellaguovddážit dieđihit jahkásaš raporttaid ja bušeahttadárbbuid bokte ahte lea stuora dárbu eambo doaimmabijuide mat nannejit sámegiela. Giellaguovddážit čujuhit maiddái dasa ahte lea unnán ekonomalaš einnostus. Einnostahti ekonomiija lea eaktun giellaguovddážiid doaimmas. Giellaguovddážiid ekonomalaš dilli ferte nannejuvvot dovdomassii jus galgá buoridit sin vejolašvuoda ráhkadit guhkesáiggi plánaid báikkálaš servodaga dárbbuid mielde. Dát čujuhuvvo maid sámi giellaguovddážiid evalueremis. Sámediggi lea gearggus geahčadit maid mii sáhttit dahkat buoridan dihte giellaguovddážiid ekonomalaš dili, muhto oaivvildit ahte maiddái earát, nu go suohkanat, fylkkasuohkanat ja guovddáš eiseválddit, fertejit váldit stuorát ovddasvástádusa sihkkarastit giellaguovddážiid ekonomiija.

Sámediggi dárbbáša buriid ja aktiivvalaš ovttasbargoguimmiid sámegiela nannema ja ovddideami barggus dain iešguđetge giellaguovlluin, nu go ovdamearkka dihte sámi giellaguovddážiid, mat dahket hui buori barggu lagasbirrasiin. Muhto eai buot guovlluin gos sápmelaččat orrot leat ásahuvvon giellaguovddážit. Sámediggi oaidná maid dehálažžan ovttasbargat eará sámi ásahusaiguin ja nannet daid nu ahte álggahuvvojit doaibmabijut mat nannejit sámegiela miehtá Sámi. Lea dehálaš ahte sámi ásahusaid giellagelbbolašvuolta nannejuvvo ja ahte šaddet nanu sámegielat fágabirrasat mángga guovllus. Dát bohciidahtášii lassii doaimmaid ja buoret čalmmustahttima sámegiela hárrái. Go vuordit ahte sámi ásahusat galget váldit stuorát ovddasvástádusa sámegiela ovddideamis, de ferte maid váldit vuhtii ahte sámegielas váilot sánit ja tearpmat olu odđa servodatsurggiin. Gáibiduvvo ahte fágabargit fertejit oažžut resurssaid mat addet sidjiide vejolašvuoda bargat gielain. Lea dehálaš ahte sámi ásahusain leat rámmaeavttut mat dahket ahte sii sáhttet fuolahit dán ovddasvástádusa dohkálaš vugiin. Sámediggi lea gearggus váldit dán ovddasvástádusa, muhto gáibida maiddai ahte guovddáš eiseválddit váldet ovddasvástádusa dás.

Leat álggahuvvon olu buorit fáladagat ja doaibmabijut iešguđetge ovddasteddjiid bealis mat dál barget prošeavttaid vuodul. Dát leat doaibmabijut mat leat buktán buriid bohtosiid ja maidda ferte sihkkarastit bistevaš ruhtadeami. Mii namuhit dás muhtun ovdamearkkaid.

Rávisolbmuidoahpahusprográmma Sámi allaskuvllas lea addán olu rávisolbmuide vejolašvuoda oahppat giela. Dát prošeakta ferte jotkojuvvo fásta ruhtademiin nu ahte ain eanebut ožžot vejolašvuoda oahppat sámegiela. Lullisámi giellabeassi lea prošeakta maid Nordlándda fylkkamánni ja Sámeskuvlastivra Ruotas leat álggahan. Giellabeasit ja giellalávvggut leat leamaš beaktilis doaibmabijut giellaoahpahusa nannemis. Sámediggedieđáhusas oahpahusa ja oahpu birra namuhuvvo maid dehálašvuolta oažžut fásta ruhtadeami giellalávvgguide. Vásáhusat lullisámi guovllus čájehit ahte mánát ja nuorat oahppet sámegiela mihá jođáneappot go oassálastet dákkár giellabesiin. Leat olu vejolašvuodát, erenoamážit rádjeguovlluin, ávkástallat oahpaheaddjiresurssaiguin Ruotas ja Suomas, ja oktiiveivehit giellabeassečogganemiid. Dát berre leat fásta fáladat ja gáibida ekonomalaš resurssaid.

Ulbmil:

Sámegielas leat buorit ekonomalaš rámmaeavttut

Oasseulbmilat:

Lassi rámmajuolludeamit stáhtas sámegiela ovddideapmái

Rámmajuolludeamit sámegielat bálvalusaide njuolga stáhtas suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda

Strategiijat:

Ásahit sámi almmolaš lávdegotti mii čielggada lágaid, válldi, rámmaeavttuid ja ovddasvástáduđu sámegeiela dáfus

Bearráigeahččat ahte suohkaniid ja fylkasuohkaniid golut guovttegielat bálvalusaide kártejuvvojit

Láhčit dili dasa ahte lihkostuvvan gielladoaimbajut bohtet fásta doibmii

Olmmošlaš návccat

Váilevaš giellagelbbolašvuohta lea stuora hástalus buot servodatsurggiin. Erenoamážit oahpahussuorggis, dearvvašvuođasuorggis, riektesuorggis ja girkus lea dát leamaš okta dain stuorámus hástalusain sámegeiela ovddidanbarggus. Mánja suohkana hálldašanguovllus leat rahčan deavdit iežaset geatnegasvuođaid sámelága giellanjuolggadusaid hárrái danne go váilot olmmošlaš návccat. Go sámelága giellanjuolggadusat ođasmahttojuvvojit, maid Sámediggi evttoha gustogoahit miehtá riikka, de bohtá dovdot bures ahte váilot sámegeielat fágaolbmot. Ollislaš vuoruheapmi rekrutteret sámegeielat bargiid ja fállat sámegeiel oahpahusa studeanttaide ja fágabarggiide šaddá áibbas dárbbaslaš jus galgá nákcet gokčat boahhtevaš dárbbuid servodagas. Okta sivva das go sámegeiella ii geavahuvvo hálldašeamis, lea ahte sámegeielat bargiin váilu sámi fágaterminologiija ja hárráneapmi geavahit sámegeiela iežaset barggus. Dát mearkkaša ahte oahpahasáhusat fertejit maid guoddit ovddasvástádusa das mii guoská sámegeielat studeanttaid oahpahepmái. Studeanttat fertejit oazžut vejolašvuođa oahppat sámegeielat fágaterminologiija nu ahte sáhttet geavahišgoahit sámegeiela iežaset barggus maŋŋel go gerget oahpuin.

Dárbu sámegeielat gelbbolašvuhtii lea stuoris ii dušše almmolaš ja suohkanlaš bálvalusaid dáfus, muhto maiddá sosiála ja kultuvrralaš fálddagaid dáfus mat leat servodagas. Media, girjjálašvuohta ja gulahallan leat suorggit gos gáibiduvvo sámegeielat gelbbolašvuohta jus galgá sáhttit ovdánahttit sámegeielat fálddagaid. Lea erenoamáš dehálaš mánáid giellaovdáneapmái ahte gávdnojit sámegeielat fálddagat media, girjjálašvuođa ja kultuvrra dáfus. Lea dárbbaslaš ahte sámegeielat rekrutterejuvvojit iešguđetlágan virggiide, vai giellagelbbolašvuohta sihkarastojuvvo daidda iešguđetge servodatsurggiide. Butenschøn-lávdegotti čielggadeapmi deattuha maid dehálašvuođa ovddidit sámegeiela dutkangiellan, ja cealká ahte dutkanásahusat fertejit dovdat ovddasvástádusa ráhkadit sámegeielat kursafálddagaid buot dásiide. Sámediggi doarju maid lávdegotti oainnu ahte sámegeielat dutkan ferte leat vuodus go galgá ovddidit sámegeielat fágagiela, ja ahte fágagiella lea mielde sámegeiela huksemis dievaslaš, ja nu maiddá servodatguoddi, giellan.

Mihttu:

Sámegeielat gelbbolašvuohta buot servodatsurggiin

Strategiijat:

Bargat buoridit sámegeielat bargiid rekrutterema

Bargat ovddidit sámegeiela fágagiellan

Bargat buoridit oahpahusa sámegeielas ja sámegeilli dutkama ja alit oahpahusa dáfus

Giellafágalaš ovdáneapmi

Ovddidit tearpmaid ja giellateknologalaš reaidduid leat dehálaš rámmaeavttut sámegeilli. Giellafágalaš ovdáneapmi ferte čuovvut servodatovdáneami, ja lea dárbu ráhkadit dađistaga ođđa tearpmaid. Tearbmaráhkadeami buoremus vuoddu lea go ođđa sániid ráhkadeapmi vuolgá iešguđetge fágasurggiid dárbbuin ja sávaldagain, ovdamearkka dihte go mekaniikkafágalaš ja giellafágalaš máhttu časkojuvvo oktii tearbmaráhkadanbarggus. Lea áibbas dárbbaslaš ráhkadit tearpmaid buot servodatsurggiin jus giela galgá sáhttit geavahit dain iešguđetge fágasurggiin. Váilevaš tearpmat mielddisbuktet stuora hástalusaid odne. Dát lea erenoamáš duodalaš lulli- ja julevsámegeielas. Lea dehálaš čohkket árbevirolaš sániid ja dadjanvugiid ja báikenamaid danne go dát sisttisdoallet árbevirolaš máhtu mas ferte válđit vára.

Giellateknologalaš čovdosat leat ávkkálaččat ja buorit veahkkeneavvut sihke giela geavahepmái ja oahppamii. Buorit giellateknologalaš reaidduid leat dehálaččat sámegeiela nannemis ja ovddideamis. Mánát ja nuorat geavahit ođđa teknologiija hui aktiivvalaččat ja lea stuora viidodat sihke digitála

reaidduid ja prográmmagálvvu dáfus. Dát váikkuha mánáid giellageavaheami, danne lea dehálaš ahte dát maid gávdnojit sámegillii. Dát guoská sihke prográmmaide, spealuide ja sullasaččaide, ja mátketelefovnaide, dihtoriidda, muhto maiddá buriid digitála deaivvadanbáikkiide gos gulahallan sáhtta leat sámegillii. Buorit sosiála neahttabáikkid gos gulahallan sáhtta leat sámegillii, sáhttet leat dehálaš giellaarenat erenoamážit mánáide ja nuoraide geat orrot dakkár báikkiin gos muđui leat unnán arenat gos sáhtta sámástit.

Sámi bustávat iešguđetge diehtobásain bohciidahttet hástalusaid earret eará sámi báikenamaid registreremiin. Lea dárbu ovddidit teknologija sihke diehtobásaid, GPS, applikašuvnnaid ja eará dakkáriid oktavuodas vai šaddá álkit geavahit sámegiel bustámaid doppe.

Ollislaš giellapolitiikka mielddisbuktá maiddá buori rádjerastildeadđji ovttasbarggu. Oktasaš tearbmaráhkadeapmi ja normeren lea dehálaš go galgá sihkkarastit oktasaš vuodu sámegillii. Livččii hui vahát jus sámegielat rievddaše iešguđetge guvlui, dat sáhtta dagahit gulahallanválttisvuodaid riikkarájiid rastá. Sámediggi lea olu jagiid addán doarjagiid tearbmaprošeavttaide ja árbevirolaš sániid ja báikenamaid čohkkemii. Mii leat maiddá siskkáldasat bargan sámi tearbmaovddidemiin, ja mis lea olu jagiid leamaš sierra joavku mii bargá báikenamaiguin ja tearpmaiguin. Dát lea mielddisbuktán ahte mii leat ožžon oalle viiddis sámegiel terminologija. Ovdal go dát sáhttet geavahuvvot ovdamearkka dihte oahppogirjjiin, de dat fertejit sihkkarastojuvvot kvalitehta dáfus. Sámediggi vuoruha Davviriikkalaš ovttasbarggu vai tearpmaid sáhtta geavahit riikkarájiid rastá. Mihttu lea ahte tearbmaráhkadeapmi, kvalitehtasihkkarastin ja normeren ferte dahkkojuvvon Davviriikkalaš ovttasbarggus mas lea sihke fága- ja giellagelbbolašvuolta.

Mihtut:

Buorit giellateknologalaš čovdosat sámegiela dáfus
Sámegiel terminologija buot servodatsurggiin
Sámi báikenamat registrerejuvvojit ja čalmmustahttojuvvojit
Árbevirolaš sánit ja dadjanvuogit leat dokumenterejuvvon ja almmuhuvvon

Oassemihtut:

Teknologalaš čovdosat mat leat heivehuvvon sámegiel bustávaide

Strategijjat:

Bargat dan ala ahte gávdno buorre sámegiel tearbma- ja sátnediehtobása, giellafágalaš ja giellateknologalaš birrasiid ovttasbarggu bokte

Bargat dan ala ahte ođđa teknologija ja digitála reaiddut leat heivehuvvon ja ráhkaduvvon maiddá sámegillii

Nannet sámegiel tearbmaráhkadanbarggu

Garraseappot bargat čohkket árbevirolaš máhtu ja sámi báikenamaid

Ángiruššansuorgi 3: Giellageavaheaddjit

Okta Sámedikki mihtuin lea lasihit sámegiel geavaheddjiid logu. Olu geavaheaddjit ii leat iešladdis mihkkege sihkarvuodaid das ahte giella ovdána ja ceavzá, muhto geavaheddjiid ahkečoahkkádus gal lea dehálaš. Jus leat valjit vuoras giellageavaheaddjit, de dat ii dárbbáš mearkkašit ahte sámegiel geavaheddjiid lohku lassána. Barggus lasihit giellageavaheddjiid logu leat golbma ášši dehálaččat; sirdin buolvvaid gaska, sámegielat mánáidgárdit ja buorre giellaoahpahuš.

Giellasirdin ruovttus

Sámedikki ulbmil lea lasihit giellageavaheddjiid logu nannen ja ovddidan dihte giela.

Giellageavaheaddjit dat hábmejit servodaga dárbbuid. Dát bohtá leat dehálaš maiddá boahnteáiggis. Hástalus lea oažžut ovttaskas olbmo välljet sámegiela. Ii Sámediggi ii ge eará almmolaš ášahuš sáhte stivret ovttaskas olbmo priváhta giellageavaheami. Nu galgá ge dieđusge leat. Vaikko almmolašvuolta ii sáhte stivret ovttaskas olbmo välljemiid, de lea dehálaš láchit diliid nu ahte priváhta giellaválljemat leat dakkár välljemat main leat duohta molssaeavttut. Ferte gávdnot dakkár vuogádat gos sámegiela sirdin mánáide vuosttašgiellan lea oadjebas välljupmi. Sámegiella ferte leat dakkár giella maid servodat atná árvvus; sámegiel máhttu ferte adnojuvvet dehálaš gelbbolašvuolta servodagas. Dát lea

danne go dat giella maid vállje priváhta beaivválašgiellan ruovttus šaddá giella boahpteáiggi deháleamos fáktor. Giella eahpeformálalaš sirdin buolvvaid gaskkas lea deháleamos dáhkádus ealli sámegillii.

Seamma ládje go lea ovttaskas olbmo duohken válljet beaivválašgiella ruovttus, de lea ovttaskas olbmo ovddasvástádus geavahit sámegiella iešguđetge oktavuodain. Lea juohke ovttá ovddasvástádus seailluhit, ovddidit ja sirdit giella boahpte buolvii. Lea dehálaš ahte buohkat váldet ovddasvástádusa ja geavahit sámegiella buot oktavuodain. Lea maid dárbbalaš ahte sii geat máhttet giella bures, mannet ovdagovvan ja leat dihtomiellalaččat sámegiella geavaheami dáfus buot oktavuodain. Leat dákkár ovdagovat geat movttiidahttet ja hásttuhit geavahit giella, ja seammás buoridit oktasaš dihtomiellalašvuoda giellageavaheami birra.

Mihttu:

Sámegiella sirdojuvvo buolvvas buolvii ruovttuin

Strategiijat:

Movttiidahttit váhnemiid válljet sámegiella ruovttugiellan.

Bargat dan ala ahte sámegiella válljen ruovttugiellan vásihuvvo ávkkálaš ja árvvolaš válljejuvmin.

Giellasirdin olggobealde ruovttu

Sámegiella mánáidgárddit ja buorre giellaoahpamus skuvllas leat dehálaš gaskaoamit go galgá doarjut sámegiella mánáid giellaovdáneami. Sámegiella mánáidgárddiin ja skuvllain gieđahallojuvvo guovtti eará sámegieddieđáhusas, ja danne eat áiggo dás čiekŋudit dáid servodatásahusaid rollii. Sámegiella dáfus mánáidgárddiin ja skuvllain áigut goitge deattuhit dehálašvuoda das ahte dat mánát geain lea sámegiella ruovttugiellan, besset ovdánahttit gielaset viidáset mánáidgárddi ja skuvlla bokte. Mánáidgárddit ja skuvllat fertet gávnahit metodaidda mat sihkkarastet ahte dat duođai dahkkojuvvo. Dán sáhtá earret eará dahkat dan bokte ahte dihtomiellalaččat válljet mánáidgárdemodeallaid ja oahpamusmodeallaid daidda iešguđetge sámegiella ohppiidoavkkuide. Čujuhuvvo Sámegieddieđáhusii oahpamus ja oahpu birra gos dat ášši maiddái digaštallojuvvo.

Olu sámi bearrašii odne ii leat sámegiella ruovttugiellan eai ge dat sáhte oahpahit sámegiella beaivválašgiellan mánáidasaset. Stuora oassin sis sávvat goitge ahte sin mánát galget oázžut sámegiella oahpamus. Diliin gos váhnemat ieža eai máhte sámegiella, šaddet mánáidgárddit ja skuvllat erenoamáš dehálaš giellagaskkusteadjit. Mii diehtit vásáhusaid vuodul Aotearoa/Ođđa Selánda ahte mánáidgárddit leat leamaš dehálaččat dan buoremuddui lihkestuvvan maorigiella ealáskahttimis. Norggas oaidnit maid ahte suohkaniin olggobealde sámegiella hálddašanguovllu leat sámi mánáidgárddit mat rekrutterejit ohppiid váldit oahpu sámegiella ja sámegillii. Danne lea dehálaš nannet sámi mánáidgárddiid nu ahte dat sáhttet leat buorit giellaoahpanarenat mánáide. Jus galgá lasihit sámegiella logu, de lea dehálaš ahte maiddái olbmot geat eai leat sápmelaččat sáhttet válljet sámegiella oahpamus mánáidgárddis ja skuvllas.

Dakkár dilis go váhnemat eai huma sámegiella, gáibida giellaoahpamus erenoamáš doarjaga lagasbirrasis, ja lea hui mearrideaddji fáktor ahte gávdnojit arenat gos mánát oázžot giellamovttiidahttima ja doarjaga giellaoahpamusas. Vásáhusat čájehit ahte sámegiella oahpamus nubbegiellan ii leat doarvái jus galgá joksat guovttegiellatvuoda mihtu. Fertet gávdnot giellaarenat olggobealde mánáidgárddi ja skuvlla sihkkarastin dihte doallelaš giellaoahpamusas.

Mihtut:

Nanu oahpamusmodeallat sámegiella oahpamusas vuosttašgiellan

Mánát geain lea sámegiella nubbegiellan leat doaimmi guovttegiellat

Eambbosat geat eai leat sápmelaččat oázžot vejolašvuoda oahppat sámegiella

Strategiijat:

Ovddidit nanu oahpamusmodeallaid sámegiella oahpamus vuosttaš- ja nubbegiellan

Doarjut barggu oázžut eambo ja ođđa giellaarenat

Sámi álgoohpahus rávisolbmuide

Dáruiduhttinpolitihka geažil leat olu rávisolbmot geat eai leat oahppan sámegiela. Sámegiela álgoohpahus rávisolbmuide lea dárbblaš ja dehálaš sámegiela ovddideapmái. Vai rávisolbmot sáhttet váldit oasi sámegiela viidáset ovddideamis, de fertejit ieža máhttit giela. Sámi giellaiskkadeapmi 2012 čájeha ahte lea beroštupmi oahppat sámegiela. Beroštupmi lea stuorámuš sin gaskkas geat lohket ahte sii juogo “ipmirdit dušše”, “máhttet veahás” dahje “máhttet sámegiela”. Sis muitala sullii bealli ahte sii háliidit oahppat eambo sámegiela. Sin gaskkas geat eai máhte veahásge sámegiela, lea beroštupmi veahás vuollelis, 40 % sis árvoštallet oahppat sámegiela áiggi vuollái. Jus mii galgat joksat mihtu ožžut eambo sámegiela geavaheddjiid ja buoret vejolašvuoda geavahit sámegiela, de fertejit maiddá olbmot geat eai leat sápmelaččat oahppat sámegiela.

Rávisolbmuid álgoohpahus ferte heivehuvvot eará ládje go mánáid ja nuoraid oahpahus. Dávja lea rávisolbmuid bearaš ja bargu. Sámi giellaiskkadeapmi 2012 čájeha ahte badjel 30 % lohket ahte oahpahus ruovttubáikkis lea eaktu jus galget nákcet čadahit sámegiela oahpahas. Eará dehálaš eavttut mat fertejit leat sajis, lea vejolašvuoda váldit álgoohpahas ja vuolleis gollodási.

Sámediggi ruhtada viđa jagi sámegiela rávisolbmuid oahpahusprográmma, man Sámi allaskuvla jodii. Prošeakta čadahuvvo dainnaláiggiin ahte Sámi allaskuvla ovtasbargá giellaguovddážiiguin fállat sámegiela álgoohpahas rávisolbmuide. Sámi allaskuvla lea ráhkadan oahppoplánaid maid kurssat čuvvot, ja lágida logaldalliid. Maŋnel kurssa sáhttet studeanttat váldit eksámena Sámi allaskuvllas. Sámi allaskuvla lea maiddá fágalaččat bagadallan giellaguovddáža bargiid. Prošeakta lea bohčidahttan mávssolaš vásáhusa, ja sáhtta lohkat ahte dat lea lihkestuvvan. Romssa universitehtas lea maid sullasaš ovtasbargu muhtun giellaguovddážiiguin. Daid buriid bohtosiid duogáš orro leame dat go álbmot beassá váldit sámegiela kurssa ruovttubáikkis, seammás go sii leat studeanttat geat váldet eksámena allaskuvllas/universitehtas ja ožžot oahppočuoggáid dan ovddas. Go dán mállat rávisolbmuid oahpahus lea nu bures lihkestuvvan, de ferte dákkár ovtasbarguide sihkkarastit fásta ruhtadeami. Sámegiela suddjema ja ovddideami barggus lea dehálaš ahte gávdnojit fásta ja einnostahti fáldadagat gos rávisolbmot ožžot vejolašvuoda oahppat sámegiela.

Oahppolihtut leat dehálaš rávisolbmuid oahpahusarenat. Dat leat juo mánggaid jagiid bargan giella- ja kulturoahpahusain. Sámediggi oaidná ahte dán boahhtá ain leat dehálaš rolla sámi giela ja kultuvrra ovddideamis. Sin rolla lea erenoamáš dehálaš go galgá ráhkadit arenaid gos sámegiella sáhtta geavahuvvot iešguđetge kursaoktavuođain. Sámediggi oaidná dárbbu nannet maiddá sin doaimma vai sáhtta bisuhit mánggabealat kursafáldadagaid ja giellaarenaid.

Mihtut:

Heivehit sámegiela álgoohpahas rávisolbmuid doppe gos olbmot orrot
Eanebut geat eai leat sápmelaččat ožžot vejolašvuoda oahppat sámegiela

Strategiijat:

Bargat dan ala ahte oahppoásahusaid ja giellaguovddážiid ovtasbargui sihkkarastojuvvojit buorit rámmaeavttut.

Bargat dan ala ahte sámi oahppolihtuide sihkkarastojuvvojit buorit rámmaeavttut

Giellaguoddit

Giellaguoddiin lea dehálaš rolla giellageavaheddjiid logu lasiheamis. Sámi giellaguoddiin lea mávssolaš máhttu sámegiela birra, mainna lea dárbu ávkástallat sámegiela ovdánahttinbarggus. Olu vuorrasat máhttet njálmmálaš sámegiela hui bures, sis lea stuora sátneriggodat ja leat doalahan sámi huksejumi gielas. Dat mii dábaláččat earuha giellaguoddi ja dakkára gii lea oahppan giela eambo formálalaš vugiin skuvllas, lea ahte giellaguoddi gullá ja diehtá makkár sániid ja dadjanvugiid galgá geavahit dihto dilis. Jus galgá sihkkarastit giela boahteáiggi, de lea dehálaš ahte nu oallugat go vejolaš ohppet giela sirdima bokte giellaguoddiin. Giellaguoddit leat stuora resursa mii berre geavahuvvot mihá eambo, sihke oahpahas, dutkamis ja nuoraid ja vuorasiid ovtastallamis.

Giellaguddiin árbevirolaš sámi ealáhusain nu go eanandoalus, boazodoalus, meahcásteamis ja guolásteamis lea dehálaš máhttu sáme giela, sámi árbevieruid ja árvvuid birra. Giella lea árbevirolaččat leamaš nanus vuodđoaláhusain, ja dat iešguđetge ealáhusat leat leamaš dehálaš sáme giela ja árbevirolaš máhttosirdima guoddit. Dán dáfus ii leat vuodđoaláhusaid giella dehálaš dušše sámi giellaovdáneapmái, muhto lea maiddá dehálaš árbevirolaš sámi árvvuid ja máhtu sirdimis. Dán oktavuodas lea hui mávssolaš ahte árbevirolaš sámi ealáhusaid rolla giellaoahppanarenan suddjejuvvot ja ovddiduvvot, nu ahte giella ja dehálaš árvvut seilot ja sáhttet dolvojuvvot viidáseappot boahteáigái.

Mihttu:

Giellaguoddit geavahuvvot aktiivvalaččat sirdit giela sihke formálalaš ja eahpeformálalaš arenain. Strategijjat:

Giellaguoddit geavahuvvot aktiivvalaš resursan giellaoahpahusas ja iešguđetge giellaarenain Bargat dan ala ahte skuvllat ja mánáidgárddit ovttasbargagohtet eambbo árbevirolaš ealáhusaiguin giellasirdinarenaid dáfus.

Ángiruššansuorgi 4: Sáme giela geavaheapmi

Duohta vejolašvuodát geavahit sáme giela almmolaš ja priváhta oktavuodain lea erenoamáš dehálaš barggus lasihit sáme giela geavaheami. Odne eai leat doarvái olu sáme gielat fáldadagat servodagas, ja giellageavaheaddjit vásihit ahte sin vejolašvuolta geavahit sáme giela ráddjejuvvo. Dát lea dakkár dili masa Sámediggi ii berre duhtat. Lea dehálaš giela boahteáigái ahte sáme giela geavaheapmi lassána dovdomassii buot servodatsurggiin.

Dihtomielaš jurddašeapmi sáme giela geavaheami birra

Eanas sáme gielat rávisolbmot leat guovtte- dahje mánggagielat. Dakkár giellabirrasis gos majoritehtagiela geavaheapmi álkit vuotá, lea dárbu nannet máhtu ja dihtomielašvuoda giellaválljema birra. Lea mearrideaddji sáme giela boahteáigái ahte guovttegielat vállje geavahit sáme giela nu olu diliin go vejolaš. Vai álkidahtášii giellaválljema, de lea maid hui mávssolaš ahte ovttagielat majoritehtagielat čájehit ipmárdusa guovttegielaga giellaválljemii. Jus giellaválljen álo vuolgá das ahte buohkat geat guldalit galget sáhttit ipmirdit, de gal vejolašvuolta geavahit sáme giela unnu sakka.

Sihkkarastin dihte sáme giela boahteáiggi, ferte giella válljejuvvot ja geavahuvvot ruovttugiellan ja sirdojuvvot buolvvas bulvii. Lea maid dárbbášlaš ahte giella geavahuvvo mángga arenas servodagas. Dát gáibida buori servodatplánema, ja eambbo barggu sihke almmolašvuodas ja priváhta ásašusain ja maiddá ovttaskas giellageavaheaddjis. Lea dárbu buoridit dihtomielašvuoda das man dehálaš lea geavahit sáme giela mángga oktavuodas. Ovttaskas giellageavaheaddji, politihkkárat, ásašusat ja almmolaš hálddašeapmi fertejit válljet geavahit sáme giela.

Ovttaskas giellageavaheaddjis lea stuora ovddasvástáduš, muhto Sámediggi áigu maid duvdit eambbo ovddasvástádusa ásašusaide ja politihkkáriidda. Sámi ásašusat ja politihkkárat leat ovdagovat sámi servodagas ja sis lea stuora váikkuhanváldi. Sii fertejit buorebut dovdat ja diehtit iežaset ovddasvástádusa ja geavahit giela mihá eambbo ja eambbo oktavuodain, seammás go sis ferte leat eambbo dihtomielašvuolta gielladikšuma birra. Dát mearkaša ahte maiddá Sámediggi ferte eambbo deattuhit sáme giela geavaheami iežas beaivválaš doaimmas. Medias lea erenoamáš dehálaš rolla gielladábiid álggaheamis. Eambbo dihtomielašvuolta sáme giela geavaheami birra livččii mielde lokteme giela stáhtusa. Sáme giella ferte leat dakkár giella maid sihke ovttaskas olbmot ja ásašusat geavahit aktiivvalaččat. Dát sihke lasiha sáme giela geavaheami ja lokte giela stáhtusa ja árvvu.

Dán oktavuodas lea maid dehálaš deattuhit ahte sápmelaččat geat eai leat beassan oahppat sáme giela, fertejit ražastit váldit giela ruovttoluotta. Sámediggi háliida eambbo fokusa das man dehálaš lea oahppat giela rávisolmmožin. Sámediggi ii sáhte stivret ovttaskas olbmuid priváhta giellageavaheami,

muhto Sámediggi bargá dan ala ahte gávdnojit buorit vejolašvuodát giellaoahppamii ja buorit giellaarenat.

Mihttu:

Sámegeiella geavahuvvo aktiivvalaččat buot servodatsurggiin

Oassemihhtu:

Buorit guottut sámegeiella geavaheapmái

Strategiijat:

Ovttasráđiid ásahusaiguin ja organisašuvnnaiguin ovddidit eambo dihtomielalašvuoda das man dárbbalaš lea geavahit sámegeiella sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.

Bargat dan ala ahte ásahusat ja organisašuvnnat buoridit iežaset sámi giella- ja kulturmáhtu.

Sámi giellaguovddážit

Sámi giellaguovddážiin lea hui dehálaš rolla sámegeiella ovdánahttimis. Dat leat erenoamáš dehálaččat lagasbirrasii ja ovddidit olu doaimmaid iežaset guovlluin. Giellaguovddážit leat Sámedikki deháleamos ovttasbargoguimmiid searvvis dain iešguđetge giellaguovlluin. Giellaguovddážiid hástalus lea ahte váilot einnotahtti rámmaeavttut. Giellaguovddážiid evalueren maid Norut Alta čadahii 2012 giđa, duodašta ahte lea dárbu lasi ekonomalaš ja olmmošlaš návccaide.

Sámediggi deattuha buoret ovddasvástádusjuogu ja oktiiveheamegielladoaimbajuid dáfus, ja oaidná dan oktavuodas ahte giellaguovddážit leat lunddolaš ovttasbargoguimmit. Sámi giellaguovddážiin lea stuora potenciála viidáset ovddidit sámegeiella.

Sámediggi lea ovdal čuvgen dárbbu lasihit čáppagirijálašvuoda, oahpponeavvuid, giellateknologalaš reaidduid buvttadeami, ja oaidná lagas oktavuoda giellaguovddážiid huksemiin. Dát miellidubuktá dárbbu lagat ovttasbargui giellaguovddážiid ja oahpahasásahusaid gaskka. Lea maid dárbu lagat ovttasbargui giellaguovddážiid ja árbevirolaš ealáhusaid gaskka vai sáhtá ovddidit ja nannet árbevirolaš máhtu ja tearbmageavaheami. Sámediggi oaidná giellaguovddážiid lunddolaš ovddasteaddjin barggus ahte ásahit odđa ja ovddidit viidáseappot daid giellaarenaid mat juo gávdnojit sámegeiella dáfus. Dat materiála maid giellaguovddážit ráhkadit giellaoahpahusa váste, lea mávssolaš ja berre mihá eambo almmuhuvvot ja biddjojuvvot maiddái earáide olámuddui. Neahttaportála Ovttas.no lea lunddolaš báiki gosa sáhtá čohkket maiddái giellaguovddážiid materiálaid ja almmuhemiid.

Mihttu:

Aktiivvalaš ja ceavzilis sámi giellaguovddážit

Strategiijat:

Geahčadit ovttas giellaguovddážiiguin makkár rolla dain lea sámegeiella viidáset ovddideamis

Bargat dan ala ahte giellaguovddážiidda sihkarastojuvvojit fásta, einnotahtti ruhtadanortnegat

Giellaarenat

Dehálaš eaktu jus sámegeiella galgá sealut ja viidáset ovdánit, lea ahte gávdnojit giellaarenat gos gielat duodai geavahuvvojit. Sáhtá leat váttis joksat ulbmila ahte sámegeiella galgá leat beaivválašgiella jus gielaid ii leat vejolaš geavahit árgabeaivvis, go deaivvada almmolaš hálddašemiin dahje go gulahallá máilmmiin. Olu báikkiin ii leat sámegeiella lunddolaš oassi árgabeaivvis, ja gávdnojit unnán arenat gos giella geavahuvvo. Giellaarenat leat dehálaš reaiddut deaivvadanbáikkiid lágideamis gos sámegeiella gullo ja oidno. Dát lea erenoamáš dehálaš guovlluin gos sámegeiella ii leat majoritehtagiella.

Ferte láchit diliid duohta sámegeiella geavaheapmái servodagas arenaid ja deaivvadanbáikkiid bokte mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide. Giellabeasit leat čájehuvvon beaktilis doaibman giellaoahpahusa nannemis. Vásáhusat lullisámi guovllus čájehit ahte mánát ja nuorat ohppet sámegeiella jođáneappot go oassálastet dákkár giellabesiin.

Mánáide ja nuoraide geat ožžot sámegiela oahpahusa skuvllas almmá makkárge erenoamáš gielalaš doarjaga haga lagasbirrasis, lea giellalávgun áibbas mearrideaddji buori giellaovdáneami dáfus. Dákkár fálddagat leat odne prošeaktavuđot fálddagat eai ge addojuvvo fásta fálddahkan. Lea dárbu árvoštallat berre go giellalávgun gođđojuvvot oassin dábálaš oahpahusfálddagas ja váldojuvvot mielde gustovaš rámmaide. Dát guoskkahuvvo maiddái Sámediggedieđáhusas oahpahusa ja oahpu birra.

Mihttu:

Máŋggabealat giellaarenat sámegiela dáfus

Strategiijat:

Bargat dan ala ahte ráhkaduvvot buorit giellaarenat mat doibmet gielalaš doarjjan lagasbirrasis

Sámegiela čalmmustahttit almmolašvuodas

Sámegiela čalmmustahttin dáhpuhuvvá čálagiela bokte. Danne lea dehálaš láchit diliid eambo čállingiela geavaheapmái. Vaikko áramus sámi čállagat leat máŋga čuođi jagi boarrásat, de lea sámegiela čálagiela aktiivvalaš geavaheapmi sámegiela álbmoga gaskkas oalle ođđa fenomena mii leavvagodii vuos lohkiellan maŋŋel oskkolaš teavsttaid almmuheami. 1970-jagiin lassánišgođii sámegiela girjjálašvuota dovdomassii, muhto easka dalle go sámegiella šattai oahpahušgiellan vuodđoskuvllas, bođii buoret vuodđu aktiivvalaččat geavahit sámegiela čálagiela sihke lohkan- ja čállingiela. Go bohte sierra sámi oahppoplánat buot skuvlafágaide 1990-logu lohpageahčen, de oaččui sámegiela čálagiela ovdáneapmi ođđa vuoimmi mii attii ohppiide buori vuodu geavahit sámegiela čálalaččat. Sámegiela čalmmustahttima hástalusaid ferte árvoštallat oalle oanehis čálagiellahistorjjá ektui skuvlaoktavuodas, ja maiddái stuora erohusaid ektui daid iešgudetge giellajoavkkuid gaska.

Sámegiela čalmmustahttin lea sihke mihttu ja reaidu. Galbbaid, dáiddalaš cealkámušaid, dokumeantaid, ruovttusiidduid ja tekstema bokte galgá giella bohtit oidnosii. Oinnolaš giella lea vuoddo veahkkeneavvu giellaohpahušas, seammás go maiddái addá gillii eambo stáhtusa.

Sámi báikenamaid geavaheapmi ja čalmmustahttin lea dehálaš giella- ja kulturovddideaddji doaibmabidju. Lea dehálaš systemáhtalaččat registreret ja čohkket sámi báikenamaid, erenoamážit guovlluin gos sámi báikenammamateriálat leat unnán čohkkejuvvon. Dán oktavuodas lea dehálaš hukset bajás sámi nammafágalaš arkiivva gos nammamateriálat leat álkit olámuttos.

Media ja girjjálašvuota váikkuhit giela, danne lea dehálaš ahte almmuhuvvo sámi girjjálašvuota mas lea sihke buorre giella ja mii seammás lea heivehuvvon ahkejovkui ja mii movttiidahtta eambo lohkami. Medias lea dehálaš rolla servodagas, ja nu lea ge das stuora ovddasvástáduš sihke čalmmustahttima dáfus, buori giellageavaheami dáfus, ja ahte addojuvvo fálddat mii lea mielde ovddideame ja nanneme giellageavaheami. Filmmat mánáide ja nuoraide leat dehálaš giellagaskkusteaddjit. Filmmat main geavahuvvo sámegiella ja filmmat main lea sámegiela teaksta leat ge danne dehálaččat mánáid giellaovdáneapmái. Sámediggi oaidná dárbbu ovttasbargat Davviriikkalaččat Sámi parlamentáralaš ráđi ja Davviriikkalaš sámeministariid bokte vai sámegiella oažžu stuorát saji tv-kanálain, dvd-filmmain ja internehtasiidduin mat leat ráhkaduvvon mánáid ja nuoraide váste.

Mihttu:

Sámegiella geavahuvvo ja lea oidnosis buot arenain servodagas

Strategiijat:

Bargat eambo čalmmustahttit sámi giela ja kultuvrra

Almmuhit eambo girjjálašvuoda, aviissaid ja áigečállagiid sámegilli

Geavahit eambo čálalaš sámegiela digitála mediain

Ekonomalaš ja hálddahušlaš váikkuhusat

Dát dieđáhus čuvge daid dárbbuid ja hástalusaid mat servodagas leat, ja evttoha čovdosiid mat sáhttet buoridit sámegeiela dili. Dáinna dieđáhusain, ja buriin gulahallamiin guovddáš eiseválddiiguin, vuordá Sámediggi ahte ekonomalaš rámmat sámegeiela ovddideapmái Norggas lasihuvvo dovdomassii. Sámedikkis lea stuora jáhkku dasa ahte guovddáš eiseválddit dustejit daid mihtuid mat leat biddjon, nu ahte Sámediggi ja eará ovddasteaddjit ožžot daid ekonomalaš ja hálddahušlaš rámmaid mat dárbbasuvojit jus galgá loktet sámegeiela stáhtusa ja geavaheami.

Sámediggi ipmirda ahte dát dieđáhus evttoha stuora rievdadusaid. Lágat fertejit rievdaduvvot, váldi ja ovddasvástádus fertes čielggaduvvot. Seammás fertejit ekonomalaš resurssat lasihuvvot, nu go juo lea namuhuvvon. Dat rievdadusat maid Sámediggi dás evttoha, mielddisbuktet ahte máŋga lága mat addet giellavuoigatvuodaid sámegeielagiidda fertejit rievdaduvvot. Dát mearkaša maiddái ahte sihke Sámedikki ja eará ovddasteaddjiid váldi rievdaduvvo. Dát lea stuora bargu mii gáibida dárkilis guorahallama. Danne lea Sámediggi evttohan ahte nammaduvvo sámi almmolaš lávdegoddi (SaOU/SáAL) mas leat Ráđđehusa ja Sámedikki ovddasteaddjit. Dán lávdegottis fertes leat mandáhtta čielggadit ja evttohit rievdadusaid sámegeilli guoski lágain ja válddis. Viidáseappot fertes lávdegoddi guorahallat rámmaeavttuid, ovddasvástádusdili ja sámegeiel doaibmabijuid oktiiveiveheami ja evttohit rievdadusaid. Dát eaktuda ahte Sámediggi hábme lávdegotti mandáhta.

Dieđáhus čuoovvoluvvo Sámedikki jahkásaš bušehtaid bokte gos ovttaskas mihtuid doaibmabijut vuoruhuvvojit. Sámediggeráđđi áigu árvoštallat ráhkadit doaibmaplánaid muhtun áŋgiruššansurggiide. Dieđáhusas lea guhkesáigásaš perspektiiva ja lea lunddolaš geahčadit dieđáhusa golmma-njealji jagi geahčen fas, gávnahan dihte lea go Sámediggi joksan daid mihtuid mat leat biddjon dieđáhusas.

Litteraturlisttu

- Grunnloven. LOV 1814-05-17 nr 00: Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814 <http://www.lovdato.no/all/hl-18140517-000.html>
- Sameloven. LOV 1987-06-12 nr 56: Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold <http://www.lovdato.no/all/hl-19870612-056.html>
- Opplæringslova. Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa http://www.lovdato.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/all/nl-19980717-061.html&emne=OPPL%C6RINGSLOV*&
- Barnehageloven. LOV 2005-06-17 nr 64: Lov om barnehager <http://www.lovdato.no/all/hl-20050617-064.html>
- Forskrift om endring i forskrift om fosterhjem http://lovdato.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/ltavd1/filer/sf-20120315-0226.html&emne=fosterhjem*&
- Forskrift om endring i forskrift om tilsyn med barn i barneverninstitusjoner for omsorg og behandling http://lovdato.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/app/gratis/www/docroot/ltavd1/filer/sf-20120315-0227.html&emne=barneverninstitusjon*&
- Stadnamnlova. LOV 1990-05-18 nr 11: Lov om stadnamn <http://www.lovdato.no/all/hl-19900518-011.html>
- FNs konvensjon om barnets rettigheter . (FNs barnekonvensjon) Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991. Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller. http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Vedtatt av De forente nasjoner 16. desember 1966. Ratifisert av Norge 13. september 1972. Trådte i kraft 23. mars 1976. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/veiledninger/2004/iccpr.html?id=88149>
- ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Vedtatt av ILOs generalkonferanse 27. juni 1989. Ratifisert av Norge 20. juni 1990. Trådte i kraft 5. september 1991. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/samepolitikk/midtpalte/ilokonvensjon-nr-169-om-urbefolkninger-o.html?id=451312>
- Europeisk pakt for regions- eller minoritetsspråk. Vedtatt av Europarådet i 1992. Ratifisert av Norge i 1993. Trådte i kraft 1. mars 1998. <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/148.htm> (Engelsk versjon) http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/Charter/Charter_no.pdf (Norsk oversettelse - ikke offisiell)
- FNs erklæring om urfolks rettigheter. Vedtatt av FN's generalforsamling 13. september 2007. http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/samepolitikk/internasjonalt_urfolksarbeid/fns-erklaring-om-urfolks-rettigheter1.html?id=629670
- Nordisk samekonvensjon. Utkast fra finsk-norsk-svensk-samisk ekspertgruppe 26. oktober 2005. http://www.regjeringen.no/Upload/AID/temadokumenter/sami/sami_samekonvensjon_norsk.pdf
- Sametingsrådets politiske tiltredelseserklæring. Politisk plattform for flertallsrådet i Sametinget for perioden 2009-2013. <http://www.sametinget.no/Om-Sametinget/Organisasjonsstruktur/Sametingsraadet>
- Sametinget (2012): Sametingets budsjett 2012. <http://www.sametinget.no/Dokumenter>
- Sametinget (2011): Nye tildelingskriterier for tildeling av tospråklighetsmidlene (sak SP 11/11) http://innsyn.e-kommune.no/innsyn_sametinget_norsk/wfdocument.aspx?journalpostid=2011003617&dokid=303959&versjon=7&variant=A&

Samarbeidsavtale mellom Sametinget og kommuner og fylkeskommuner om bruken av tospråklighetsmidlene 2012
<http://www.sametinget.no/Dokumenter>

Samarbeidsavtale mellom Sametinget og fylkeskommuner
<http://www.sametinget.no/Dokumenter>

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet (2011): Handlingsplan for samiske språk (2009-2013). http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/samepolitikk/samiske_sprak/handlingsplan-for-samiske-sprak-.html?id=563658

James Anaya FNs spesialrapportør om urfolks rettigheter (2011): Rapport om situasjonen for samer i Norge, Sverige og Finland (engelsk versjon) <http://unsr.jamesanaya.org/country-reports/the-situation-of-the-sami-people-in-the-sapmi-region-of-norway-sweden-and-finland-2011>

Sámi allaskuvla (2012): Samiske tall forteller 5. Raport1/2012. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. <http://www.sametinget.no/Dokumenter>

Samisk Nærings- og Utredningssenter (2000): Undersøkelse av bruken av samisk språk. Om bruken av samisk språk blant privatpersoner i samiske områder, offentlige institusjoner, samiske organisasjoner og samiske bedrifter. Rapport. Tana, SEG.

Rasmussen, Torkel (2005): Jávo huvvá ja ealáska. Davvisámegiela giid demografiija ja buolvvaidgaskasaš sirdaseapmi Norggas ja Suomas. Romsa: Romssa universitehtta

Solstad, Karl Jan (red.) (2012): Samisk språkundersøkelse 2012. NF-rapport nr. 9/2012. Bodø: Nordlandsforskning <http://www.sametinget.no/Dokumenter>

Butenschøn, Nils A. (2012): Langs lange spor - om samisk forskning og høyere utdanning. Oslo: Utvalg for samisk forskning og høyere utdanning. http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Forskning/rapporter/Langs_lange_spor-.pdf

Angell, E, Varsi Balto, A. M., Josefsen, E, og Pedersen, P, og Nygaard, V (2012): Kartlegging av samisk perspektiv i kommunesektoren. Rapport 2012:5. Alta: Norut. <http://www.norut.no/alta/Norut-Alta-Alta/Publikasjoner/Rapporter/Kartlegging-av-samisk-perspektiv-i-kommunesektoren>

Nygaard, V, Varsi Balto, A. M, Solstad, M, Solstad, K. J (2012): Evaluering av samiske språksentre 2012. Raport 2012:6. Alta: Norut. <http://www.sametinget.no/Dokumenter>

Skålnes, Sigrid og Margrete Gaski (2000): Tospråklig tjenesteyting. Brukerundersøkelse i forvaltningsområdet for Samelovens språkregler. Prosjektrapport 2000:17. Oslo: NIBR. <http://www.nibr.no/filer/2000-17.pd>

Andersen, Svanhild ja Strömngren, Johan (2007): Sámelága giellanjuolggadusaid evalueren. Guovdageaidnu: Sámi instituhtta. <http://www.regjeringen.no/upload/KKD/Kultur/Evaluering%20av%20samelovens%20spr%C3%A5kregler.pdf>

Brenna, Wenke (2005): Samene i rettsystemet. En undersøkelse om språklige og kulturelle barrierer i samhandlingen mellom samiske brukere og rettsystemet i Finnmark. Tana: Čálliid Láágáduš.

Eira, Inger Marie Gaup (2001): Samisk språk i Norden - Status og domeneutredning. Utredning nr. 3 2001. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta/Nordisk Samisk Institutt

Pettersen, Torunn og Johanne Gaup (2001): Kartlegging og utredning av offentlige samiske informasjonstjenester. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta/Nordisk Samisk Institutt. http://www.samit.no/Elekdok_Utred2001-01_Sami_Off_Info.pdf

Sametingets språkstyre (2004). Bruken av samiske språk . Undersøkelse. Guovdageaidnu : Sametinget

Sametingets språkstyre (2008). Bruken av samiske språk . Undersøkelse. Guovdageaidnu : Sametinget.

Samediggi (2004). Sáme giella lea čáffat! Sámediggeráđi dieđáhus sámegiella birra. Kárášjohka: Sámediggi.

SOU 2006:19: Att återta mitt språk. Åtgärder för att stärka det samiska språket Slutbetänkande av Utredningen om finska och sydsamiska språken. Stockholm: Statens offentliga utredningar. http://www.jokkmokk.se/Filer/Utvecklingsenheten/Minoritetsspr%C3%A5k/Att_aterta_mitt_sprak_1.pdf

King, Jeanette. 2001. "Te Kōhanga Reo. Māori Language Revitalization" I Hinton, Leanne og Ken Hale (red) The Green Book of Language Revitalization in Practice. San Diego: Academic Press. S. 119–128.

Morris, Delyth (red.) (2010): Welsh in the Twenty-First Century. Cardiff: University of Wales Press.'
St. meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken. Arbeids- og inkluderingsdepartementet
<http://www.regjeringen.no/pages/2077889/PDFS/STM200720080028000DDDPDFS.pdf>

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Ellinor Marita Jåma	

Ášši ovddideapmi loahpahuuvui 28.11.12 dii.20.00.

Ášši/Sak EKL	006/12
Ášši/Sak DC	051/12

Sámedikki cealkámušat boazodoallošiehtadussii 2013 – 2014

Arkiivaáššennr..
11/422006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	05.11.12	SR
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	26. – 27.11.12	EKL 006/12
Sámedikki dievasčoahkkin	28. – 30.11.12	DC 051/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.11.12 dii. 08.30

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Boazodoalu válđošiehtadusa § 4 addá Sámediggái vejolašvuoda buktit cealkámuša boazodoallošiehtadussii ovdal Stuorradiggi gidđasešuvnnas 2013 meannuda dan. Sámediggi vállje buktit árvalusaid ođđa boazodoallošiehtadussii ovddabealde šiehtadallamiid. Sámediggeráđdi ovddida Sámedikki árvalusaid beliide, mat leat stáhta Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta/EBD ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvi/NBR, ovdal go šiehtadallamat álggahuvvojit.

Sámediggi áigu buktit árvalusaid čuovvovaš surggiide:

Guoddilis boazodoallu

Areáladilli

Boraspiret

Boazologu heiveheapmi

Šiehtadusa váikkuhangaskaoapmeortnegat

Divadat boazodoalut

Dásseárvu

Rekrutteren

Dearvvašvuolta

Márkanbargu

Boazoprográmma

Álggahus

Boazodoallošiehtadallamat čadahuvvojit Stuorradiggediedáhusa nr 28 (1991-1992) Nana ceavzilis boazodoallu ja dan Stuorradikkis meannudeami mielde, gč. Árvalus S nr 167 (1991-1992), Diedáhus

Sd. 9 – Eanadoallo ja biebmopolitihkka, ovddeš boazodoallošiehtademiid, bušeahhtaproposišuvnnaid ja dili vuodul boazodoalus vuodđuduvvon earret eará Boazodoalu ollislaš rehketdollui maid ekonomalaš lávdegoddi ráhkada jahkásaččat. Boazodoalu 2010/2011 ollislaš rehketdoallu lea oassi vuodus go Sámediggi meannuda árvalusaid boazodoallošiehtadussii. Maiddái Sámedikki iežas bargu boazodoalu, areálaáššiid, dearvvašvuoda ja riikkaidgaskasaš vuoigatvuodabarggu siskkabealde bidjá máhttovuođu Sámedikki árvalusaide.

Nana ceavzilis boazodoallu

Boazodoallu lea sámi kultuvrra čiehkageađgi, sihke ealáhussan ja kultuvran. Boazodoalu kultur- ja ealáhusguoddiin ii danne sáhte sirret. Danne ferte boazodoallopolitihkas čielgasit vuhttot makkár álbmotrievttálaš geatnegasvuodát stáhtas leat boazodollui, sihke ávnnaslaš kulturvuođu suodjaleami, doaibmabijuid konsultašuvnnaid ektui mat váikkuhit boazodollui njuolga, ja almmolaš boazodoalu hálddašeami stivren.

Mihttomeari ektui ahte boazodoallu galgá leat ekonomalaččat, ekologalaččat ja kultuvrralaš ceavzilis, lea viiddis politihkalaš ovttamielalašvuolta. Viiddis politihkalaš ovttamielalašvuolta lea maiddá das ahte boazodoallu muhtun sajjin dál ii leat ceavzil. Boazolohku muhtun osiin Finnmárkkus lea alit go mearriduvvon lohku, ja muhtun guovlluin máttasámi guovllus mat sáhttet buktit gažaldaga ahte lea go boazodoallu ceavzil go ollu masset bohccuid boraspiriide ja muhtun orohagaide bahkkejit eará huksejeaddjit.

Riikarevišuvnna čielggadus Dokumeanttas 3:14 (2011-2012), nannejuvvo ahte boazodoallu Finnmárkkus ii lea ekologalaččat ceavzil, ja Riikarevišuvdna ii sáhte árvoštallat kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda. Sámediggi guorrasii áššis 43/12 Riikarevišuvnna váldokonklusuvnnaide.

Riikarevišuvnna čielggadus bidjá vuodu erenoamáš ja nana ekonomalaš áŋgiruššamiidda jagi 2013 rájes juksan dihte ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Sámediggi váruha garrasit áddemis nu ahte boazodoallu sáhtta šaddat ceavzil dušše boazologu geahpedemiin: Jos galgá sáhttit árvoštallat boazodoalu dili ja álggahit doaibmi doaibmabijuid buriid ulbmiliid juksamii, de lea deatalaš operašonaliseret ceavzilvuoda doahpaga, ja ovddidit viiddis oktasaš áddejumi eiseválddiid ja boazodoalu gaskka das mii lea ceavzilis dilli sierra boazodoalloguovlluin, orohagain ja siiddain. Goassige ii leat operašonaliserejuvnon maid doahpagiin ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuolta galgá áddet. Ekologalaš operašonaliserema ceavzilvuodas leat bealistis váilivuodát danne go das ii njuolga geavahuvvo eaktu mii čatnasa areála- ja guohtunvuodđosii.

Ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda eavttu operašonaliseren:

Sámedikki mielas lea hui deatalaš go boazodoallošiehtadusas dál vuoruhuvvo ceavzilis boazodoalu nannenbargu, man oktavuodas ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuolta, ja boazodoalu areáluvuodus leat mielde deatalaš eaktun ekologalaš ceavzilvuhtii.

Ekonomalaš várit organiserejuvnon bargui boazodoalu organisašuvnnaid vai dat sáhttet árvoštallat ceavzilvuoda doahpaga, ja identifiseret doaibmabijuid.

Ekonomalaš várit prográmmii man bokte vuogádatlaččat duodaštit areálaressaid, maiddá lihkahallamiid meari.

Ekonomalaš várit dili bearráigeahččamii ja buot jahkodatguohtumiid ovddideapmái.

Areáladilli

Areála- ja guohtonressusat leat boazodoalu deataleamos resurssat. Boazodoallu vásiha dan ahte industriija- ja ealáhusuksenplánat lassánit sakka, ja astoáiggehuksema. Dát dáhpáhuvvá almmá ahte plánaid oktasaš váikkuhusat duodalaččat árvoštallojuvvojit, ja almmá ahte boazodoallit, siiddat ja orohagat kapasitehta ja gelbbolašvuoda dáfus nagodivčče leat mielde čovdosiid gávdnamin mearrádušproseassain. Boazodoallošiehtadusas ferte vuoruhit nannet dan barggu mii guoská

boazodoalu areálavuđđosa sihkkarastimii, duođašteapmái ja areálaid bearráigeahččamii, ja dasto kapasitehta- ja gelbbolašvuoda huksemii boazodoalus ja dan várás.

Sámediggái lea deatalaš ahte boazodoallu ealáhussan ja sámi kultuvrra deatalaš oassin oažžu buoret eavttuid ja buoret einnostan vejolašvuoda boazoguohtonareálaid ektui dan dili mielde mii ealáhusas dál lea. Sámedikkis lea dat oaidnu ahte boazodoalu čilgekeahtes riektedilli luondduvuđđosis lea oassi sivain manne ealáhus rahčá oažžut áddejumi iežas oainnuide, erenoamážit areálaássiin. Dán sáhtá oaidnit bartahuksemin, bieggafámus, álbmotmehciin jna. Boazodoallu dárbbasa hui ollu areálaid – lihkahallamat gáržžidit guohtonareálaid mat leat geavahusas ja váikkuhit doaimadiliide. Sámediggái lea deatalaš oččodit buoret áddejumi dasa, sihke láhkaaddi eiseválddiid, departemeanttaid ja regionála ja gielddalaš aktevrraid beales.

Dasa lassin ii leat boazodoalus einnostan vejolašvuolta guhkes áiggi plánemis dan geažil go váikkuhangaskaoamit ja láhkaásahusat divdna rievdaduvvojit.

Sámedikki oainnu mielde lea vealtameahttun deatalaš ahte boazodoallu oažžu duohta vejolašvuoda searvat eatnamiiddis hálddašeapmái. Jos boazodoallorohagat galggašedje buorebut sáhttit searvat buori ja ovtadássásaš vuogi mielde areálaproseassaide, de berre orohagaid ekonomijja nannejuvvot. Sámedikki oainnu mielde sáhtá dan nannet orohatdoarjaga bokte. Orohatdoarjja addojuvvo dál siidaosiid logu mielde mat orohagas leat, eaige dan mielde makkár hástalusat ovttaskas orohagain leat ovddabealde.

Areálavuđđosa barggu sihkkarastima nannen:

Ekonomalaš várít kapasitehta ja gelbbolašvuoda nannemii areálavuoigatvuodaid ja –beroštumiid goziheapmái odđa areálagáibideaddji doaimma ektui. Doarjja vuodđudussii Protect ferte sihkkarastojuvvot.

Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid erenoamážit bargat dan ala ahte boazodoalu areálat suodjaluvvojit nie mot eanadoalu areálat, ja nu ahte erenoamáš nationála suodjalus álgoálbmogiid vuoigatvuodain searvvahuvvo.

Vuolggasadjin ferte maddái váldit dan ahte Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadusat sámi vuoigatvuodaid birra luondduvuđđosis eai leat loahpahuvvon.

Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid bajidit orohatdoarjaga vai orohagat sáhtášedje gozihit sin beroštumiid buoret vuogi mielde.

Sámediggi bivdá ahte Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearváii addošedje eanet ruđat boazodoallošiehtadusa bokte, vai das livččii buore vejolašvuolta gozihit boazodoalu beroštumiid.

Sámi kultuvrra luondduvuđđosa suodjaleami ferte geahččat min árvalusaid olis boraspiriid, dearvvašvuoda ja beaggima ektui.

Boraspiret

Sámediggi bidjá vuodđun prinsihpa ahte sámi árbedieđut galget álohii deattuhuvvot relevánta dutkamis. Sámi árbedieđuid galgá maddái deattuhit dalle go nálit mearriduvvojit ja bidjet vuodu boahhteáiggi boraspirehálddašeapmái.

Sámedikki mielas lea deatalaš ekologalaččat ceavzilis boazodoalu árvoštallama oktavuodas maid geahččat boraspirehivvodaga. Ii atte rivttes gova ceavzilis boazodoalus dahje ceavzilis boraspiriin jos dát bealli ii leat mielde mearrádusvuđđosis.

Nálleregistreremiid ferte lasihit sihke kvalitehta dáfus ja ángiruššamiid dáfus vai oččošeimmet rivttes loguid sierra boraspirejoavkkuin. Almmá dán lágan duođaštusa ii leat birasgáhtteneiseválddiin jáhkehahttuvuolta nállemihtuid ráhkadeamis. Sámediggi oaivvilda ahte nugo lea bargojuvvon

nálleregistreremiiguin guovžžaid ektui, de sáhtta dan dahkat maiddá eará boraspiriid ektui. Goaskimiid ektui ferte álggahit dutkanbarggu, man oktavuodas báikkálaš máhttu ferte leat vuodđun.

Boraspiret váldet menddo ollu bohccuid, ja dan sáhtta dál atnit stuorra áittan boazodoalu ekonomalaš ceavzilvuhtii. Duohtavuolta dál lea nu ahte sihke máttasámi guovlluin ja muhtun osiin Romssas ja Finnmárkkus leat hui ollu juohkelágan boraspiret. Ollu boraspiret leat dagahan váttisvuodaid nuoraide geat áiddo leat álgán boazodoaluin. Dábálaš láve leat ahte sii nagodit gártadit ealu golmma jagis. Dilli lea nu ahte ollugat geavahit 7-8 jagi, ja dasa lassin fertejit váldit vealggi guktii ásahan dihte ceavzilis boazodoalu. Dát ii leat nana ceavzilis dilli.

Sámedikki mielas lea boazodoalu dilli guovlluin gos leat ollu boraspiret nu váttis ahte berre álggahit barggu gávdnat eará čovdosiid boraspirelogu ja boraspire biirejuogu ektui.

Ekonomalaš várit mat duođai buhttejit boraspirevaháigiid.

Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid oččodit dakkár váikkuhangaskaoapmeortnegiid boazodoallošiehtadusa bokte mat buhttejit daid stuorra vaháigiid, erenoamážit boazodoalus Romssa rájes máttás guvlui.

Sámediggi bivdá šiehtadusbeliid gávdnat buriid váikkuhangaskaoapmeortnegiid sidjiide geat leat álggaheamen boazodoalu guovlluin gos leat ollu boraspiret.

Muđui čujuha Sámediggi dasa maid mii leat cealkán teakstaoasis nana ceavzilis boazodoallu.

Boazolohkoheiveheapmi Finnmárkkus

Doaibmabidjun jagi 2012/2013 boazodoallošiehtadusas leat bealit nammadan bargolávdegotti mii galgá geahčadit boazologu geahpedeami oalgeváikkuhusaid Finnmárkkus. Sámediggái šaddá leat deatalaš dahkat oainnu evttohusaide ovdal go departemeanta meannuda ja álggaha doaibmabijuid. Sámedikki mielas lea deatalaš álggahit čuovusdutkan boazologu geahpedeami váikkuhusain, maiddá ovdal diedihuvvon njuovvandoaibmabijuid ektui.

Ollu boazodoallobearrašat eai doarjjo proseassa bajimus boazologu mearrideamis siidii/orohakkii. Soahpameahtunvuolta čatnasa dasa ahte boazologu rámmat, mii mearkkaša dan ahte guohtonresurssat buot jahkeguohtonáigodagain leat eahepečelgasat. Dán dili geažil lea boazodoallu hui rašši, erenoamážit go ii gávdno nággorgána boazodoalu várás mas livččii gelbbolašvuolta ja kapasitehta mii dárbbasuvvo dákkár áššiide. Nubbi eará heajos bealli boazolohkoheiveheamis lea dat go geahpedanmodeallas eai leat go dušše guokte čovddusmolssaeavttu: Siida sáhtta soahpat geahpedanplána, dahje stáhta gáibida gorálaččat geahpeduvvot. Dát sáhtta dagahit dan ahte boazodolliin geat čuvvot geahpedangáibádusa ja –plánaid, lea váttis bisuhit boazodoalu jos fas čadahuvvo ođđa gorálaš geahpedeapmi. Boazodoallit geat dihtomielaláččat leat lasihan bohccuid mañimuš jagiin ja geat eai leat doahhtalan nationála boazodoallopolithkalaš čanastagaid, ožžot ge nie ovdamuni gorálaš boazolohkogeahpedusain.

Galgá deavdit ollu eavttuid ovdal go sáhtta oažžut doarjaga, gč. boazodoallošiehtadusa lálkaásahusa. Okta eavttuin lea ahte boazolohku ii leat stuorát go mearriduvvon boazolohku orohagas, muhto lea vejolaš spiehkastit jos lea dahkkojuvvon čadni geahpedanplána. Eiseválddit leat guhkkit áiggi juo bargan bággovejolašvuodaiguin. Boazodoalloorohagain lea stuorra bargu ovddabealde geahpedanplánaiguin daid dohkkehuvvon geavahannjuolggadusaid ja mearriduvvon boazologu ektui, ja ovttamielalášvuoda juksamis daid plánaid ektui. Eaktun lea dattetge ahte buot siidaoasit dohkkehit ja čuvvot plána. Jos okta siidaoassi ii searvva evttohuvvon geahpedanplánii, de Boazodoallohálddašepmi ii dohkket dan. Dát eastada buot boazodolliid vejolašvuodaid oažžumis doarjaga. Sámediggi oaivvilda ahte dán lágan oktasaš ránggáštus ii dávis dábálaš riektéaddejupmái ja ovtadássasaš meannudeami prinsihppii. Danne oaivvildit mii ahte dán mearrádusa ferte váldit eret boahttevaš šiehtadusas.

Boazolohkoheiveheapmi:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

137 siidu 536 siidus

Sámediggi rávve ahte bealit álggahit diehtjuohkindoaibmabijuid guoskevaš orohagaide. Ollu boazodoallobearrašiidna lea váttis eallit eahpesihkarvuodas boazolohkoproseassaid ektui. Eahpesihkarvuotta lea dan ektui goas boazodolliide čuhcet bággodoaimmat nu ahte masset doarjaga, ožžot sáhkuid jna., ja goas vejolaš bággodoaimmat álggahuvvojit. Ii maid leat čielggaduvvon ahte čuhcet go bággodoaimmat ovttaskas boazodoallái, jos okta dahje máŋga boazodoalli orohagas vuostálastet geahpedanplánaid. Danne go lea leamaš dábálaš geavahus bidjat oktasaš bággodoaimmaid boazodollui.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu ollislaččat analyseret ja bidjat ollislaš strategiija nana ceavzilis boazodoallu mihttomeari juksamii Finnmárkkus. Danne ávžžuha Sámediggi Stuorradikki bivdit ráđđehusa, konsultašuvnnaid ja ovttasbarggu bokte Sámedikkiin, Norgga Boazosápmelaččaid Riikaserviin, ráhkadit strategiija nana ceavzilis boazodoalus várás Finnmárkkus.

Ekonomalaš várit ortnegiidna sin várás geaidna boazolohkogeahpedeamit gusket. Bargojoavkku doaimbaidjoevttohusaid čuovvleapmi.

Váikkuhangaskaoamit šiehtadusas Boazodoallošiehtadus jahkái 2012/13

Boazodoallošiehtadallamiid šiehtadusjagi 2012/2013 várás Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvi gaska, boadusin dahkkojuvvui šiehtadus guovvamánu 23. b. 2012.

Dasto lea šiehtadus ovddiduvvon miessemánu 4. b. 2012 Stuorradiggái proposišuvnna 104S bokte – Eanadoallobepartemeantta juolludusevttotus boazodollui. Dát evttotus meannuduvvui Stuorradikkis miessemánu 2012 ja dat gusto áigodahkii 01.07.12 . 30.06.13.

2012/2013 šiehtadusa ekonomalaš rámma lea 104,5 miljon ru. Lasáhus ovddit jagi ektui lea 2,5 miljon ru. Deataleamos vuoruheamit boazodoallošiehtadusas leat ekonomalaš rámma, njuolggodoarjja ja juolludusat Boazodoalu Ovddidanfoandda bokte.

Boazodoalu Ovddidanfoanda oaččui 1,3 miljon ru eanet, 32,8 miljon ruvnnus 34,1 miljon ruvnnui jahkái 2012/2013. Njuolggodoarjjapoasta, mas lea doarjja siidaosiide ja orohagaide lassánni 2,4 miljon ruvnnuin, diimmá 60,0 miljon ruvnnus 62,4 miljon ruvnnui jahkái 2012/2013.

Nationála boazodoallopoltiikka vuodđuduvvo guovtti iešheanalisa vuoddu ala: ealáhuspolitiikkalaš buvttadanárvu, ja sámpolitiikkalaš kulturárvu. Dát buktá geatnegasvuodaid, maiddá boazodoalu kultuvrralaš ceavzilvuhtii.

Sámedikki mielas lea deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit váikkuhivčče boazodoalu árbevirolaš struktuvrra bisuheami bearašvuđot ealáhussan. Maŋimus jagiin leat deatalaš ortnegat mat erenoamážit guske mánáide, nuoraide ja nissonolbmuide boazodoalus heaittihuvvon dahje unniduvvon. Nuoraid stipeandaortnet ja mánáidgárdedoarjja leat heaittihuvvon. Árvvoštallojuvvo ahte fidnoahppiortnet heaittihuvvošii, ja nissonolbmuide guoski doaimbajut eai leat vuoruhuvvon.

Sámedikki oaivila mielde lea dát negatiivvalaš ovdáneapmi mas ii leat ávki boazosámi ja sámi kulturovddideapmái. Dárbbášuvvojit ođđa ortnegat šiehtadusas maid bokte gozihuvvošii olles bearaša oktavuotta boazodollui. Jos bearašvuđot struktuvra ain eanet goariduvvo, de leat das váikkuhusat boazosámi kultuvrra ceavzilvuhtii.

Doarjja Sámediggái

Boazodoallošiehtadusas várrejuvvo jahkásaččat 2,0 miljon ruvnnu Sámedikki bušehttii. Šiehtadallit leat bivdán Sámedikki geavahit dáid ruđaid boazodoalu lasseealáhussaid doarjumii. Dan vuoddu várre Sámediggi stuorra oasi dáin ruđain doarjut duoji boazodoalu lasseealáhussan.

Sámedikki mielas ii leat vuogas go šiehtadallit leat bidjan čanastagaid dáid ruđaid geavaheapmái. Sámediggi ferte oažžut vejolašvuoda addit doarjaga boazodollui iežas politihkalaš ulbmiliid vuodul. Mii čujuhit ahte eanadoallošiehtadus maid várre 2,0 miljon ruvnnu jahkásaččat Sámedikki bušehtti ja dasa gal eai ge biddjojuvvo čanastagat mo Sámediggi geavaha dáid ruđaid. Dat ahte Sámediggi oažžu dán juolludusa boazodoallošiehtadusas, mearkkaša ollu Sámedikki vejolašvuhtii doarjut doaibmabijuid boazodoalus.

Sámediggi evttoha ahte bealit fámoahuhttet gustovaš čanastaga daidda ruđaide mat juolluduvvojit Sámediggái ja bidjá čuovvovaš sátnádeami vuodđun: Ruđat galget geavahuvvot doaibmabijuide boazodoalus.

Boazodoalu divadat

Dan geažil go leat ollu jagiid gáibidan boazodoalus luvvet divadiid mohtorfievrruin ja doaibmaneavvuin, nugo eará ealáhusain lea dahkkojuvvon, oaidná Sámediggi ahte lea dárbu fas muittuhit ahte ášši ii leat vel ge čovdojuvvon nu ahte livččii dohkálaš boazodollui. Sámedikki mielas eai dávis Finánsadepartemeantta ákkastallamat ILO konvenšuvdnii 169. Danne bivdá Sámediggi EBD ovddidit ášši ođđasis guoskevaš departemeanttaide gávdnan dihte čovdosa áššái.

Dásseárvu

Stuorra oassi dáláš boazodoallo nissonolbmui leat olles- dahje oasseáigebarggus olggobealde boazodoalu. Eanaš oktavuodain leat bearrašat šaddan sorjaveažžan dán fásta dietnasis. Danne berrejit ovddiduvvot ortnegat ja addojuvvo varas ruđat boazodoallošiehtadusas čovdit hástalusaid dan ektui ahte oažžut boazodoalu nissonolbmuid ruovttoluotta ealáhussii. Jos dát ii dahkkojuvvo de lea várre ahte árbevirolaš boazodoallomáhttu mii nissonolbmui lea fuotnána, ja nuoraid rekrutteren ealáhussii maid. Sámediggi oaidná deatalažžan ahte boazodoalu dásseárvohástalusaid bargojuvvo plánemiin. Danne lea vealtameahtun deatalaš ollislaš boazodoalopolitihkkii ahte boazodoalu nissonat maiddái lea oidnosis luohttámušdoaimmain ja arenain gos mearrádusat boazodoalu birra dahkkojuvvojit.

Boazodoallošiehtadusa 2010/2011 boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas sohpe šiehtadallit nammadit bargojoavkku mii galgai guorahallat ja árvvoštallat dálá čielggadusávdnasiid boazodoalu dásseárvvu várás, ja evttohit doaibmabijuid mat galget ovddidit dásseárvvu ealáhusas. Bargojoavkku raporta geigejuvvui 21.10.2010. Dát lea leamaš Sámedikkis gulaskuddamis, ja cealkámuš sáddejuvvui Eanandoallo- ja biebmodepartementii 01.09.2011.

Sámediggi bivdá ahte bargojoavkku doaibmabidjoevttohusat vuoruhuvvojit ja čuovvoluvvojit. Beallalašdoarjja lea ekonomalaš váikkuhangaskaopmi mii addá nissonolbmuide vejolašvuoda searvat boazodollui, ja man lasiheami Sámediggi bivdá šiehtadusbeliid vuoruhit.

Rekrutteren

Boazodoalu ovddidanfoandda ulbmil lea váikkuhit boazodoalu ovddideami boazodoalopolitihkalaš ulbmiliid vuodul. 2012/13 boazodoallobohtosis várrejuvvui 34,1 miljon ruvnnu iešgudege lágan doaibmabijuide juogadeapmái. NRL gáibádus 2012/13 šiehtadussii lei 45,5 miljon ruvnnu Boazodoalu ovddidanfondii. Earret eará ákkasta NRL iežas gáibádusa dainna ahte sii háliidit sihkarastit buoret rekrutterema ealáhussii dainna lágiin ahte fállat oiddolaš lonen- ja vuodđudanortnegiid.

Rekrutteren boazodollui lea leamaš oalle buorre eanaš guovlluin. Dainna lágiin sirrejuvvo boazodoallu eará vuodđoealáhusain. Buorre rekrutteren lea deatalaš vai ealáhus ceavzá ja ovdána. Danne lea hui deatalaš ahte boazodoallošiehtadus, deataleamos boazodoalopolitihkalaš váikkuhangaskaopmin, deattuha dásidis rekrutterema ealáhussii.

Boazodoalu fágareiveortnet man Boazodoalu ovddidanfoanda dán rádjai lea ruhtadan (Láhkaásahus boazodoallošiehtadussii 2011/2012 ee. kapihtal 1, § 1- 5, 6 f), lea doaibmabidju mii lea váikkuhan Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

dássidis rekrutterema ollu guovlluin. Danne lea balddehahti go šiehtadallit háliidit loahpahit boazodoallošiehtadusa fágareiveortnega.

Sámediggi rávve ahte ortnet ii heaittihuvvo ovdal go gávno eará ruhtadanvuohki dasa.

Sámedikkis ii leat dálá doarjjaortnegiid bokte vejolaš ruhtadit boazodoalu fágareiveortnega. Sámediggi ruhtada dál duoji fágareiveortnega dainna ákkain ahte Sámedikkis lea leamaš sierra fágalaš ja ruđalaš ovddasvástádus duojis. Fylkkagiieldain lea ovddasvástádus eará fágareiveortnegiin. Danne ferte geahčadit daid vejolašvuodaid mat leat fylkkagiieldaid ruhtadanortnegis.

Ii leat vuogas go nuoraid álggahandoarjaga lálkaásahusas sirrejuvvojit nuorat geat váldet badjelasaset siidoasi, ja nuorat geat besset ásahtit ođđa siidoasi. Otnáš ortnet lea nu ahte sii geat ásahtit boazodoalus buohtalas rekrutterenoasi bokte dahje ožžot álggahit ođđa siidoasi eai oaččo álggahandoarjaga. Dušše sii geat leat váldán badjelasaset siidoasi ožžot álggahanstipeandda geat sáhttet spiehkastit vejolaš njuovvangaibádusas ja gávpejohtugáibádusas mii lea 50 000 ru jos galget ožžut dábálaš njuolggodoarjaga. Álggahanstipeanda lea 65 000 ru ja dat sáhtta addojuvvot golbma jagi ja maid earret eará sáhtta geavahit ealihanbohccuid oastimii.

Sámediggi bivdá šiehtadusbeliid njulget dán bonjuvuoda, ja fuolahit ahte sihke sii geat álggahit boazodoalu buohtalas rekrutterenoasi bokte, váldet badjelasaset siidoasi dahje besset álggahit ođđa siidoasi ožžot seamma vuogi mielde álggahandoarjaga ja njuolggodoarjaga.

Boazodoalu penšuvdnaortnet

Sámediggi bivdá bargagoahit buriid čovdosiid gávnamiin boazodoalu penšuvdnaortnega várás. Boazodoalu penšuvdnaortnegiin lea hástalussan dat go dienas molsašuddá ollu. Sámediggái lea erenoamáš deatalaš gávdat buriid penšuvdnaortnegiid boazodoalu várás. Dat álkiduhtášii buolvamolsuma, ja sii geat áigot váldit badjelasaset doalu sáhttet dan dahkat árat. Dát váikkuha maiddá nuoraid rekrutterema boazodollui buori vuogi mielde.

Doarjjaortnet

Orohatdoarjja

Ortnet lea deatalaš ekonomalaš veahkki orohagaide vai dain lea vejolašvuhta gozihit iežaset vuoigatvuodaid, plánet ja sihkkarastit dohkálaš boazodoalu orohagas. Dattetge dát doarjja ii leat dohkálaččat lassánan, ja ortnet lea heivehuvvon biirestivraide ja ovtastuvvon orohagaide, nu gohčoduvvon stuorraorohagaide. Dát mearkkaša dan ahte siiddat main leat unnit siidoasseoamasteaddjit ožžot unnit doaimadoarjaga, muhto main leat stuorát hástalusat go stuorát siiddain ovdamearkka dihte huksenáššiid, advokáhtagoluid jna dihte.

Sámediggi evttoha ahte orohatdoarjjaearri duppalastojuvvo, vai šattašii buoret ekonomalaš vuodđu sin bargui. Dasto berrejit bealit árvvoštallat galggašii go oasi doarjagiin čatnat orohagaid areálaide, gč. Eanadoallu.

Sámediggi ávžžuha beliid geahčadit vejolašvuodaid hukset resursaguovddážiid báikkálaččat, maid mánggat orohagat sáhtášedje geavahit. Dalle sáhtášii sihke báikkálaš máhtu, stuorát lihkahallamiid mat gusket mángga orohahkii ja resurssaid geavahit ja meannudit daiguin buoret ja árijaleabbo vuogi mielde.

Dáid doaimabijuid ferte geahččat fárrolaga daid hástalusaiguin mat leat hábmejuvvon teakstaosiin ceavzilis boazodoallu ja areáladilli.

Buvttadanvuoitu

Buvttadanvuoitu lea doarjja mii rehkenastojuvvot buvttadanvuđot dietnasiid vuodul. Addojuvvo 26 % doarjja bohccobierggu divatgeatnegas vuovdimis ja eará divatgeatnegas ealáhusdietnasiin ja dat guoská siidoasi buot boazodolliide.

Maŋŋá go kaleandarjahki biddjojuvvui vuodđun buvttadandoarjaga rehkenastimii, sáhtta dáhpuhuvvat ahte muhtun boazodoallit bohtet dan dillái ahte eai oaččo buvttadanvuoitto buvttadusas mii lea badjel 400 000,- ru. Ná geavvá dalle go váldonjuovvan sierranas sivaidda geažil dahkkojuvvo maŋŋá juovllaid ja boahhte váldonjuovvan šaddá čuovvovaš čavčča. Boazu deaddá ollu ja lea buori vuomimis ovdal ragatáiggi ja ovdal johtima čakča- ja dálveláidumiidda. Danne lea buoremus njuovvat eanaš bohccuid árra čavčča. Guohton- ja doaibmadilli sáhtta leat sivevuohtat go njuovvan muhtumin sirdása maŋábeallai juovllaid. Dát iešalddis ii leat buorre doibmii. Go boazodoallit dasa lassin masset buvttadanvuoitto vuoddu dan geažil, de vásihit ahte dát dillet leat hui eahpegovttolaččat. Ii ge leat šat ekonomalaččat gánnáhahtti njuovvat ovdal ragatáiggi, danne go árranjuovvandoarjaga lea heaittihuvvon.

Boazodoalu doaibmaministari váikkuhit luonddudilitt birra jagi, ja dat berre vuhtii váldojuvvot šiehtadusas ja sihkkarastujuvvot ahte 400 000 ru ráđji ii gusto dalle jos guovtti doaibmajagi buvttadus gártá seamma kaleandarjahkái. Molssaektun lea rehkenastit guovtti jagi gaskamearálaš dietnasa. Dainna lágiin garvvášeimmet dán lágan eahpeiddolaš čuozašusaidda.

Sámediggi áigu nugo lea dahkan ovddit cealkámušain boazodoallošiehtadusaide árvvoštallat sihkkut buot dáhtonrájaid, ja dušše hálddahušalaččat doallat boazodoallojagi (1.4. – 31.3), jos buvttadusat gártet seamma kaleandarjahkái.

Dalle go njuolggodoarjjaortnet heaittihuvvo, de berrejit daidda várrejuvvon ruđat fievrriiduvvot eará njuolggodoarjajoasttaide. Sámediggi oavvilda ahte dát fertet leat boazodoallošiehtadusa prinsihpalaččat meannudeapmi, ja mii livččii erenoamáš deatalaš šiehtadusjahkái 2012/13. Buvttadanvuoitto proseantamearri berre loktejuvvot.

Dearvvašvuohta

Ođđa dutkan čájeha ahte etnalaš vealaheami, givssideami ja heajos dearvvašvuođa gaskka lea oktavuuohta (Ketil Lenert Hansen: Ethnic discrimination and bullying in relation to self-reported physical and mental health in Sami settlement areas in Norway). Sámediggi diehtá ahte maiddá Ruota bealde leat gávdnan eanet balluovdasiid boazosámi albmáid gaskkas go eará albmáid gaskkas. Dutkan lea maiddá čájeha ahte sivevuohtat dasa dávjá leat struktuvrralaš bealit nugo guohtonriiddut, heajos ekonomii ja ollu boraspiret. (Niclas Kaiser: Mental health problems among the Swedish reindeer-herding Sami population).

Boazodoalu bargobirasválttisvuoddat leat meannuduvvon stuorradiggedieđáhusas nr 28 (1991-92) ja NOU 1995:6 Sámi dearvvašvuođa ja sosiálaplána. Dain leat kártejuvvon deataleamos sivat boazodoalu noaddeávttuide. Okta čuoggáin lei psykososiála dili nugo riiddut, váilevaš ovttasbargu, go loaktin lea heittot, fuolla boahhteáiggi ovddas ja ekonomalaš fuolla.

Dán čielggadusa olis galggai Bargobearráigeahču bargu guoskat boazodollui maid almmá ahte das livčče boahčan bohtosat maidda sáhtášii čujuhit. Sámediggái lea hui deatalaš ahte ráhkaduvvojit áigeguovdilis dutkan/čielggadusávdnasat sámi dearvvašvuođa birra, erenoamážit daid stuorra hástalusaid birra mat boazodoalus leat ovddabealde dan ektui go lea stuorra dárbu suodjalit iežas láidumiid, go leat ollu boraspiret maidda masset bohccui ja beaggin lea fuotni.

Prošakta “psykalaš dearvvašvuohta boazodoalus” SANAG bokte addá deatalaš máhttu mii sáhtta leat vuodđun eastadeaddji doaibmajagiide. Sámediggi bivdá šiehtadusbeliid čuovvolit dán deatalaš barggu.

Vuovdalanbargu

Sámediggi oavvilda ahte vuovdalanbarggu, nugo márkánfievrrideami, beaggima ja vuovdinvejolašvuođaid fertet geahččat fárrrolaga. Golaheaddji ja kundárat ”Horeca”-márkanis beroštit kvalitehtas, varas ávdnasiid oazžumis viidát, beallegárvvis ja gárvvies biepmus.

Beaggin

Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta dáhttuma mielde ráhkadii Norsk institutt for by- og regionforskning nammasaš fitnodat (NIBR- raporta 2011:4) raporta boazodoalu almmolaš hálddašeami birra – beagginiskadeapmi. Dán iskkadeami duogáš lea vuodđun dálá ráđđehusa politihkalaš geađejuolgái– Soria Moria II. Das daddjojuvvo ahte ráđđehus áigu “sihkkarastit birgenvejolaš boazodoalu dássedeattuin guohtonressurssaiguin, ja mii galgá váikkuhit sámi iešlági bisuheami. Mii áigut evalueret boazodoallohálddašeami.” Dán raporttas válddahuvvo almmolaš boazodoallohálddašeami beaggin, muhto das lea lagaš oktavuoha boazodollui danne go dat dávista dainna.

Raporttas čujuhuvvojit deatalaš bealit beaggima huksemis – ahte dan oktavuodas lea sáhka buriid áddejumiid háhkamis buktaga birra mii fállujuvvo, man oktavuodas gulahallan ja iežas identitehta čalmmusteapmi leat hui guovddázis. Sámedikki mielas lea hui deatalaš eastadit boazodoalu heajos beaggima. Sámedikki oainnu mielde fertejit eiseválddit bidjat stuorra deattu dán bargui, ja leat mielde jođiheamen dan ovddos guvlui.

Boazodoalus ferte lea buoret gelbbolašvuohta, ja oktasaš áddejupmi das mii váikkuha beaggima, ja vuoruhit doaibmabijuid dán suorggis orohagaid ja boazodolliid ektui. Sámedikki mielas lea hui deatalaš bohccobierggu márkandillái ahte boazodoalu beaggin vuoruhuvvo, ja seammás geahččalit gávdnat buriid čovdosiid njuovahatstruktuvrraid, vuovdaleami ovddidandoaibmabijuid ja juohkinčovdosiid ektui. Bohccobiergu lea buorre varas ávnnas mii deavdá buori lunddolaš borramuša gáibádusaid ja gullá muđui dearvvašlaš biergobuktagiid searvá. Dan geažil berrešii dat leat buorre vuovdingáivu.

Danne rávve Sámediggi beliid bidjat ruđaid ovttasbargofierpmádahkii mii galgá bargat boazodoalu beaggima buoridemiin. Dán oktavuodas lea deatalaš gulahallat rivttes dieđuiguin sivaid birra manne Finnmárkkus ferte unnidit boazologu, ja ahte leat maiddái dakkár orohagat mat rahččet boazologu bisuhemiin odđasis buvttadeami várás, ja sivvan dasa leat areálaide bahkkemat ja ollu boraspiret. Orohagaid/siiddaid njuovvanplánat ja vuovdinšiehtadusaid struktureren lea okta doaibmabidju mii sáhtta sihkkarastit einnostan vejolašvuođa ja eanet dássedeattu buot aktevrraide.

Sámediggi evttoha ahte álggahuvvo proseassa man bokte árvvoštallat dássettolaš oktasaš juohkinčovdosiid ásaheami bohccobierggu várás mat sáhttet bargat vuovdima ja juohkima buoridemiin lađđasis njuovahaga ja buvdda gaska.

Sámediggi ávžžuha beliid ráhkadit oktasaš strategiija buori beaggima ovdánahttimii.

Márkanlávdegoddi

Generaláš márkánfievrrideapmi biddjojuvvui Bohccobierggu márkánlávdegoddái šiehtadusjagi 2010/2011 rájes. Sámedikki oaivila mielde lea dát rievdadus ovddasvástádusas dagahan buoret einnostan vejolašvuođa go guoská bohccobierggu vuovdaleapmái. Jos buohkaide geat vuvdet bohccobierggu galgá sihkkarastit einnostan vejolašvuođa, de lea dárbu ahte márkánlávdegotti barggus lea guhkes áiggi perspektiiva. Deatalaš lea maiddái ahte lagamuš jagiin huksejuvvošii vuogádat mii sáhtta čuovvut bohccobiergomárkana ovdáneami, analyseret rávnnjaldagaid ja addit rávvagiid boazodollui.

Sámediggi lea oaidnán ahte bargu lea buktán buriid bohtosiid go bohccobierggu vuovdin lea lassánan. Sámediggi bivdá beliid vuoruhit dán ángiruššama Bohccobierggu márkánlávdegottis, ja fuolahit ahte lávdegottis ain lea viiddis čoahkkádus. Deatalaš lea ahte buohkat vigget seamma guvlui dásidahttin dihte buori jođu bohccobirgui.

Boazoprográmma

Jagi 2012/2013 boazodoallošiehtadusa šiehtadaladettiin sohpe bealit heaitihit árvoháhkkanprográmma – boazu, ja ásahit odđa prográmma – Boazoprográmma.

Sámediggi háliida ahte Boazoprográmma buvttášii eanet árvoháhkama boazoeaiggádiidda kommersialiserema, buvttaovddeami, bohcco oalgebuktagiid bokte. Sámediggi oaidná maiddá ahte lea dárbu heivehit prográmmii eará váikkuhangaskaomiid ja eará áŋgiruššansurggiid boazodoalu siskabealde. Sámedikki mielas lea buorre go odđa prográmmii válđojuvvojit mielde mátkeealáhusat oassin boazodoalu lassiealáhussan. Sámedikki mielas lea deatalaš prográmma kundáriidda ahte láchčojuvvo viiddis ovddastus iešguđege forain.

Dasto oaivvilda Sámediggi ahte Boazoprográmma ovddiduvvo ovttasráđiid eará regionála biebmoáŋgiruššamiiguin, ja mátkeealáhusoasálaččaiguin, vai das šattašii nu buorre beaktu go vejolaš.

Muđui čujuha Sámediggi ahte áššiid mat gusket boazodollui sáhhtá ovddidit oktavuodáčoahkkimiidda mat dollojuvvojit guktii jagis.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus

Álgu

Sámediggi ovddida cealkámuša boazodoallošiehtadussii mii gustogoahká 01.07.2013 rájes ja guoská doaimmajahká 2013-2014. Vuodđun Sámedikki rollii šiehtadallamiin lea Boazodoalu válđošiehtadusa § 4 ja Sámedikki boazodoallopoltiikalaš mihttomearit.

Boazodoalu ollislaš rehketdoallu ovddiduvvo skábma/juovlamánus, ja lea deatalaš vuodđun boazodoallošiehtadallamiidda mat dahkkojuvvojit áigodagas juovlamánus guovvamánui. Dát bidjá maiddá deatalaš vuodtu Sámedikki cealkámuššii.

Jahkásaš boazodoallošiehtadallamiid bealit leat Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvi/NBR ja Stáhta Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta bokte (EBD). Sámedikkis lea áicistáhtus šiehtadallamiin.

Mearkašumit

Lávdegotti eanetlohku, Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR) lahtut Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum, Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR) / Sámeálbmotbellodaga (Sáb) lahttu Gunn-Britt Retter, Ovddádusbellodaga lahttu Aud Marthinsen, Johttisámiid listta lahttu Per A. Bahr ja Nordkalottfolket lahttu, Stig Furu, ovddidit čuovvovaš mearkašumi:

Boraspiredilli

Boazodoalu giksin leat boraspiret mat lassánit dađistaga. Dat leat áittan ealáhussii, ja danne ferte láchit nu ahte eanet njeidojuvvojit boraspiret boazodoalloguovlluin. Boazodoalloaláhusa áittan lea álo boraspireváttisvuohta, geahča Stuorradikki mearrádusa boraspiriid birra, boraspiriid guottetbáikkiid berre danne geahččalit bidjat guhkás eret guovlluin mat leat deatalaččat boazodollui. Báikkálaš hálddašeamis daid boraspiriid njeaidimii mat vaháguhttet berrešii šaddat bissovaš ortnet.

Evttohusat

Evttohus Bargiidbellodatjoavkkus (Bb) Heidi Persdatter Greiner Haaker, Knut Store, Inga-Lill Sundset og Inger Jørstad, Norgga sámiid riikasearvi (NSR) Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira og Randi A. Skum, Norgga sámiid riikasearvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/Sáb) Gunn-Britt Retter, Árja Olaf Eliassen ja johttisápmelaččaid listtu Per A. Bahr

Evttohus 1

NANA CEAVZILIS BOAZODOALLU

Vuosttaš teakstaossi, nubbin maŋimuš cealkka rievdaduvvo leat ná:

Odne lea viiddis politiikalaš ovttamielalášvuohta das ahte boazodoallu muhtun guovlluin ii leat nana ja ceavzil, earret eará boazologu, stuorra boraspirevahágiid, areálalihkahallamiid jna geažil.

Rievdadus mearkkaša dan ahte vuosttaš teakstaosi maŋimuš cealkka sihkkojuvvo.

Nubbi teakstaoassi, vuosttaš cealkka rievdaduvvo leat ná:

Riikarevišuvnna čielggadus Dokumeanttas 3;14 (2011-2012, nannejuvvo ahte boazodoallu muhtun sajiin Finnmárkkus ii leat ekologalaččat ceavzil, ...

Nubbi teakstaoassi, ođđa mañimuš cealkka:

Sámediggi oaidná ahte livččii dárbu álggahit proševtta man bokte ollislaččat analyseret ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda.

Njealját teakstaoassi, vuosttaš cealkka rievdaduvvo leat ná:

Ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda eavttu operašonaliseren:

BOAZOLOHKOHEIVEHEAPMI FINNMÁRKKUS

Nubbi teakstaoasi vuosttaš cealkka rievdaduvvo leat ná:

Ollu boazoeaiggádat eai doarjjo boazodoallohálddašeami proseassa boazologu mearrideami ...

Ođđa mañimuš kuvlačuokkis:

- Sámediggi bivdá ahte boazologu unnidanproseassa ii álggahuvvo ovdal go leat ásahuvvon ortnegat mat fátmastit sin geat fertejit geahpedit bohccuid dahje heaitit.

BOAZODOALLOŠIEHTADUS JAHKÁI 2012/2013

Vuosttaš kuvlačuokkis, ođđa mañimuš cealkka:

Danne fertejit siehtadusbealit čilget movt boazodoallošiehtadallamiid sáhtta heivehit Váldošiehtadusa prinsihpaide.

DÁSSEÁRVU

Goalmmát cealkka rievdaduvvo leat ná:

Danne berrejit ovddiduvvot ortnegat ja addojuvvot varas ruđat boazodoallošiehtadusas láhčín dihte nu ahte nissonolbmot eanet sáhtásedje searvat boazodoallobargui.

BOAZODOALU PENŠUVDNAORTNET

Evttohuvojit guokte ođđa kuvlačuoggá:

- Penšuvdnaortnega máksomeriid ferte bajidit
- Penšonahkerádji ferte árvvoštallojuvvo vuoliduvvot

Evttohus Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum, Norgga sámiid riikkasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Gunn-Britt Retter ja jobttisápmelaččaid listtu Per A. Bævr

Evttohus 2

AREÁLADILLI

Ođđa kuvlačuokkis:

- Skuvlen/kursafálaldat orohagaide nannen dihte orohagaid gelbbolašvuoda plánaáššiin

BORASPIRET

Goalmmát kuvlačuokkis rievdaduvvo leat ná:

- Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid oččodit dakkár váikkuhangaskaoapmeortnegiid boazodoallošiehtadusa bokte mat buhttejit daid stuorra vahágiid.

BOAZOLOHKOHEIVEHEAPMI FINNMÁRKKUS

Rievdadus mañimuš kuvlačuoggás, vuosttaš cealkagis:

- Ekonomalaš várit boazodoallošiehtadusa olggobealde ortnegiidda sin várás geaidda boazolohkogeahpedeamit čuhcet.

DOARJJA SÁMEDIGGÁI

Nubbi teakstaoassi, mas mielde kuvlačuokkis sihkkojuvvo ja dasa biddjojuvvo ođđa kuvlačuokkis:

Várrejupmi nugo ovdal.

Evttohus *Ovddádusbellodagas (FrP) Aud Marthinsen ja Nordkalottfolket Stig Furu*

Evttohus 3

Sámediggeráđi mearrádusárvalus sihkkojuvvo ja sadjái biddjojuvvo dát:

Boazodoallu lea deatalaš ealahus ollu guovlluin Norggas. Sámediggái lea deatalaš ahte boazodoalus leat buorit rámmaeavttut doibmii ja ahtanuššamii, seammás go ceavzilis resursageavaheapmi bisuhuvvo. Sámediggi doahttala dattetge dan ahte Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvi dat lea stáhta vuostebealli boazodoallošiehtadallamiin, ja danne oaivvilda prinsihpalaččat ahte Sámediggi ii berre leat gulaskuddaninstánsa. Sámediggi lea ollu jagiid buktán cealkámuša boazodoallošiehtadallamiidda. Sámedikkis ii leat makkárge formála stáhtus šiehtadallamiin earret go ahte beassá buktit cealkámuša boazodoallošiehtadussii ovdal go dat meannuduvvo Sturradikkis giđđasešuvnnas 2013.

Sámediggi lea guorrasan riikarevišuvnna boazodoalloanalysii áššis 43/12, mas konkluderejuvvo ahte boazodoallu ii leat ceavzil. Sámediggi doarju eiseválddiid barggu das ahte unnidit boazologu ceavzilis dássái, ja bivdá eiseválddiin johtilis doaibmajuid maid bokte oažžut boazologu ekologalaččat ceavzilis dássái buot orohagain.

Sámediggi ii oainne makkárge sivaidd geahčadit boazodoallošiehtadusa detáljadási, danne mis ii leat makkárge formála stáhtus barggus.

Sámediggi háliida dattetge buktit čuovvolaš oppalaš cealkámuša boazodoallošiehtadussii: Mañimuš logjjagiin lea boazolohku Finnmárkkus sturron mealgadit. Guoskevaš guovlluin ferte boazologu unnidit mealgat vai dat dávistivččii guohtoneatnamiidda mat leat, sihkkarastin dihte ceavzilis resursageavaheami. Sámediggi bidjá vuodđun ahte jagi 2013/2014 boazodoallošiehtadusa eavttuid ja áigumušaid ulbmilin, ferte leat ahte eanet njuovvat Finnmárkku orohagain, dainna áigumušain ahte unnidit boazologu.

Boazodollui galget biddjojuvvot gáibádušat nugo produktivitehtii, dienasvejolašvuhtii ja gollobeavttálmahttimii. Dán oktavuodas lea guovddázis árvohákanvejolašvuodain buorebut ávkkástallan. Okta váikkuhangaskaoapmi lea boazodoalu árvohákanprográmma. Daid resurssaiguin mat Innovašuvdna Norggas leat, sihke gelbbolašvuoda buorideamis, fitnodatásaheamis, fitnodatovddidanprográmmain, designas ja vuovdaleamis, ferte eanet ávkkástallat maiddái boazodoalu

ja dasa guoskevaš ealáhusaid beales. Dáid ferte geavahit árrjaleappot, seammás go fierpmádatbarggu iešguđege oasálaččaid ja eará ealáhusaid gaskka ferte nannet.

BOAZODOALU DIVADAT

Maŋŋá go ollu jagiid leat ovddidan gáibádusa luvvet boazodoalus divadiid mohtorfievrruin ja doaibmareaidduin, nugo eará ealáhusain leat, oaidná Sámediggi ahte lea áigi fas muittuhit ahte ášši ii leat vel čoavdašuvvan dohkálaččat boazodoalu várás. Sámediggi bivdá ahte EBD váldá odđa álgaga guoskevaš departemeanttaid ektui gávdnan dihte čovdosa áššái.

BORASPIREDILLI

Boazodoalu giksin leat boraspiret mat lassánit dađistaga. Dat leat áittan ealáhussii, ja danne ferte láchit nu ahte eanet njeidojuvvojit boraspiret boazodoalloguovlluin. Boazodoalloealáhusa áittan lea álo boraspireválttisvuohta, geahča Stuorradikki mearrádusa boraspiriid birra, boraspiriid čivganbáikkiid berre danne geahččalit bidjat guhkás eret guovlluin mat leat deatalaččat boazodollui. Báikkálaš hálldašeamis boraspiriid njeaidimii mat vagáguhttet berrešii šaddat bissovaš ortnet.

Evttohus Ovddádusbellodagas (FrP) Aud Marthinsen

Evttohus 4

Sámediggeráđi mearrádusárvalus sihkkojuvvo ja sadjái biddjojuvvo dát:

Sámedikki oaivila mielde lea prinsihpalaččat eahpidahti go ovttaskas ealáhusat šiehtadallet iežaset rámmaeavttuid njuolga stáhtain ja dahket šiehtadusaid main leat stuorra ekonomaláš váikkuhusat olggobealde dábálaš bušeahtameannudeami.

Sámediggi oaivvilda ahte jahkásaš mearrádusat ovdamearkka dihtii boazodoalu ja eanadoalu rámmaeavttut, eai leat bálkášiehtadallan, muhto dienasvejolašvuođaid mearrideapmi. Sámediggi bivdá ráđdehusa muddet boazodoallošiehtadusa áigodatráji čuovvut kaleanddarjagi, ja ahte šiehtadallamat bohtet sisa oassin bušeahtaproseassas.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus 1 mearriduvvui 32 jienain 3 jiena vuostá.
- Evttohus 2 hilgojuvvui 21 jienain. 14 jienastedje beali.
- Evttohus 3 hilgojuvvui 30 jienain. 5 jienastedje beali.
- Evttohus 4 hilgojuvvui 32 jienain. 3 jienastedje beali..
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui 32 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

| Sáhavuorru | Replihkka

1	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	
2	Inger Jørstad	
3	Aud Marthinsen	Mariann Wollmann Magga
		Geir Tommy Pedersen
	Aud Marthinsen	
4	Per Andersen Bæhr	Aud Marthinsen
	Per Andersen Bæhr	
5	Berit Sara Oskal Eira	Mathis Nilsen Eira
		Aud Marthinsen
	Berit Sara Oskal Eira	
6	Mariann Wollmann Magga	Geir Tommy Pedersen
	Mariann Wollmann Magga	
7	Aud Marthinsen	Mathis Nilsen Eira
		Mariann Wollmann Magga
	Aud Marthinsen	
8	Geir Tommy Pedersen	
9	Jarle Jonassen	
10	Mathis Nilsen Eira	Mariann Wollmann Magga
	Mathis Nilsen Eira	
	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Álggahus

Boazodoallošiehtadallamat čađahuvvojit Stuorradiggedieđáhusa nr 28 (1991-1992) Nana ceavzilis boazodoallu ja dan Stuorradikkis meannudeami mielde, gč. Árvalus S nr 167 (1991-1992), Dieđáhus Sd. 9 – Eanadoallo ja biebmopolitihkka, ovddeš boazodoallošiehtademiid, bušeahhtaproposišuvnnaid ja dili vuodul boazodoalus vuodđuduvvon earret eará Boazodoalu ollislaš rehketdollui maid ekonomalaš lávdegoddi ráhkada jahkásaččat. Boazodoalu 2010/2011 ollislaš rehketdoallu lea oassi vuodus go Sámediggi meannuda árvalusaid boazodoallošiehtadussii. Maiddái Sámedikki iežas bargu boazodoalu, areálaáššiid, dearvvašvuoda ja riikkaidgaskasaš vuoigatvuođabarggu siskkabealde bidjá máhttovuođu Sámedikki árvalusaide.

Nana ceavzilis boazodoallu

Boazodoallu lea sámi kultuvrra čiehkageađgi, sihke ealáhussan ja kultuvran. Boazodoalu kultur- ja ealáhusguoddin ii danne sáhte sirret. Danne ferte boazodoallopoltihkas čielgasit vuhttot makkár álbmotrievttálaš geatnegasvuodát stáhtas leat boazodollui, sihke ávnnaslaš kulturvuodu suodjaleami, doaibmabijuid konsultašuvnnaid ektui mat váikkuhit boazodollui njuolga, ja almmolaš boazodoalu hálddašeami stivren.

Mihttomeari ektui ahte boazodoallu galgá leat ekonomalaččat, ekologalaččat ja kultuvrralaš ceavzilis, lea viiddis politihkalaš ovttamielalášvuohta. Odne lea viiddis politihkalaš ovttamielalášvuohta das ahte boazodoallu muhtun guovlluin ii leat nana ja ceavzil, earret eará boazologu, stuorra boraspirevahágiid, areálahkallamiid jna geažil.

Riikarevišuvnna čielggadus Dokumeanttas 3;14 (2011-2012, nannejuvvo ahte boazodoallu muhtun sajiin Finnmárkkus ii leat ekologalaččat ceavzil, ja Riikarevišuvdna ii sáhte árvoštallat kultuvrralaš ja ekonomalaš ceavzilvuoda. Sámediggi oaidná ahte livččii dárbu álggahit proševtta man bokte ollislaččat analyseret ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda.

Riikarevišuvnna čielggadus bidjá vuodu erenoamáš ja nana ekonomalaš áŋgiruššamiidda jagi 2013 rájes juksan dihte ceavzilis boazodoalu mihttomeari. Sámediggi váruha garrasit áddemis nu ahte boazodoallu sáhtta šaddat ceavzil dušše boazologu geahpedemiin: Jos galgá sáhttit árvvoštallat boazodoalu dili ja álggahit doaibmi doaibmabijuid buriid ulbmiliid juksamii, de lea deatalaš operašonaliseret ceavzilvuoda doahpaga, ja ovddidit viiddis oktasaš áddejumi eiseválddiid ja boazodoalu gaskka das mii lea ceavzilis dilli sierra boazodoalloguovlluin, orohagain ja siiddain. Goassige ii leat operašonaliserejuvvon maid doahpagiin ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoha galgá áddet. Ekologalaš operašonaliserema ceavzilvuodas leat bealistis váilivuodát danne go das ii njuolga geavahuvvo eaktu mii čatnasa areála- ja guohtunvuoddošii.

Ekologalaš, ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoda eavttu operašonaliseren:

Sámedikki mielas lea hui deatalaš go boazodoallošiehtadusas dál vuoruhuvvo ceavzilis boazodoalu nannenbargu, man oktavuodas ekonomalaš ja kultuvrralaš ceavzilvuoha, ja boazodoalu areálavuodas leat mielde deatalaš eaktun ekologalaš ceavzilvuhtii.

Ekonomalaš várit organiserejuvvon bargui boazodoalu organisašuvnnaid vai dat sáhttet árvvoštallat ceavzilvuoda doahpaga, ja identifiseret doaibmabijuid.

Ekonomalaš várit prográmmii man bokte vuogádatlaččat duođaštit areálaressursaid, maiddáii lihkahallamiid meari.

Ekonomalaš várit dili bearráigeahččamii ja buot jahkodatguohtumiid ovddideapmái.

Areáladilli

Areála- ja guohtonressursat leat boazodoalu deataleamos ressursat. Boazodoallu vásiha dan ahte industriija- ja ealáhusuksenplánat lassánit sakka, ja astoáiggehuksema. Dát dáhpáhuvvá almmá ahte plánaid oktasaš váikkuhusat duođalaččat árvvoštallojuvvojit, ja almmá ahte boazodoallit, siiddat ja orohagat kapasitehta ja gelbbolašvuoda dáfus nagodivčče leat mielde čovdosiid gávdnamin mearrádusproseassain. Boazodoallošiehtadusas ferte vuoruhit nannet dan barggu mii guoská boazodoalu areálavuodosa sihkkarastimii, duođašteapmái ja areálaid bearráigeahččamii, ja dasto kapasitehta- ja gelbbolašvuoda huksemii boazodoalus ja dan várás.

Sámediggái lea deatalaš ahte boazodoallu ealáhussan ja sámi kultuvrra deatalaš oassin oažžu buoret eavttuid ja buoret einnostan vejolašvuoda boazoguohtonareálaid ektui dan dili mielde mii ealáhusas dál lea. Sámedikkis lea dat oaidnu ahte boazodoalu čilgekahtes riektedilli luondduvuoddošii lea oassi sivain manne ealáhus rahčá oažžut áddejumi iežas oainnuide, erenoamážit areálaáššii. Dán sáhtta oaidnit bartahuksemin, bieggafámus, álbmotmehciin jna. Boazodoallu dárbbáša hui ollu areálaid – lihkahallamat gáržžidit guohtonareálaid mat leat geavahusas ja váikkuhit doaibmadiliide. Sámediggái lea deatalaš oččodit buoret áddejumi dasa, sihke lálkaaddi eiseválddiid, departemeantaid ja regionála ja gielddalaš aktevrraid beales.

Dasa lassin ii leat boazodoalus einnostan vejolašvuoha guhkes áiggi plánemis dan geažil go váikkuhangaskaoamit ja lálkaásahusat divdna rievdaduvvojit.

Sámedikki oainnu mielde lea vealtameahttun deatalaš ahte boazodoallu oažžu duohta vejolašvuoda searvat eatnamiiddis hálddašeapmái. Jos boazodoalloorohagat galggašedje buorebut sáhttit searvat buori ja ovtadássásaš vuogi mielde areálaproseassaide, de berre orohagaid ekonomii ja nannejuvvot. Sámedikki oainnu mielde sáhtta dan nannet orohatdoarjaga bokte. Orohatdoarjja addojuvvo dál siidaosiid loгу mielde mat orohagas leat, eage dan mielde makkár hástalusat ovttaskas orohagain leat ovddabealde.

Areálavuodosa barggu sihkkarastima nannen:

Ekonomalaš várit kapasitehta ja gelbbolašvuoda nannemii areálavuoigatvuodaid ja –beroštumiid goziheapmái odđa areálagáibideaddji doaimma ektui.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

148 siidu 536 siidus

Doarjja vuodđudussii Protect ferte sihkkarastojuvvot.

Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid erenoamážit bargat dan ala ahte boazodoalu areálat suodjaluvvojit nie mot eanadoalu areálat, ja nu ahte erenoamáš nationála suodjalus álgoálbmogiid vuoigatvuodain searvvahuvvo.

Vuolggasadjin ferte maiddá vándit dan ahte Sámi vuoigatvuodálávdegotti čielggadusat sámi vuoigatvuodaid birra luondduvuđđosii eai leat loahpahun.

Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid bajidit orohatdoarjaga vai orohagat sáhtášedje gozihit sin beroštumiid buoret vuogi mielde.

Sámediggi bivdá ahte Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearváii addošedje eanet ruđat boazodoallošiehtadusa bokte, vai das livččii buore vejolašvuotta gozihit boazodoalu beroštumiid.

Sámi kultuvrra luondduvuđđosa suodjaleami ferte geahččat min árvalusaid olis boraspiriid, dearvvašvuoda ja beaggima ektui.

Boraspiret

Sámediggi bidjá vuodđun prinsihpa ahte sámi árbedieđut galget álohii deattuhuvvot relevánta dutkamis. Sámi árbedieđuid galgá maiddá deattuhit dalle go nálit mearriduvvojit ja bidjet vuodu boahteáiggi boraspirehálddašepmái.

Sámedikki mielas lea deatalaš ekologalaččat ceavzilis boazodoalu árvoštallama oktavuodas maid geahččat boraspirehivvodaga. Ii atte rivttes gova ceavzilis boazodoalus dahje ceavzilis boraspiriin jos dát bealli ii leat mielde mearrádusvuđđosis.

Nálleregistreremiid ferte lasihit sihke kvalitehta dáfus ja ángiruššamiid dáfus vai oččošeimmet rivttes loguid sierra boraspirejoavkkuin. Almmá dán lágan duođastusa ii leat birasgáhtteneiseválddiin jáhkehahttuvuotta nállemihtuid ráhkadeamis. Sámediggi oaivvilda ahte nugo lea bargojuvvon nálleregistreremiiguin guovžžaid ektui, de sáhtá dan dahkat maiddá eará boraspiriid ektui. Goaskimiid ektui ferte álggahit dutkanbarggu, man oktavuodas báikkálaš máhttu ferte leat vuodđun.

Boraspiret váldet menddo ollu bohccuid, ja dan sáhtá dál atnit stuorra áttan boazodoalu ekonomalaš ceavzilvuhtii. Duohtavuotta dál lea nu ahte sihke máttasámi guovlluin ja muhtun osiin Romssas ja Finnmárkkus leat hui ollu juohkelágan boraspiret. Ollu boraspiret leat dagahan váttisvuodaid nuoraide geat áiddo leat álgán boazodoaluin. Dábálaš láve leat ahte sii nagodit gártadit ealu golmma jagis. Dilli lea nu ahte ollugat geavahit 7-8 jagi, ja dasa lassin fertejit vándit vealggi guktii ásahan dihte ceavzilis boazodoalu. Dát ii leat nana ceavzilis dilli.

Sámedikki mielas lea boazodoalu dilli guovlluin gos leat ollu boraspiret nu váttis ahte berre álggahit barggu gávdnat eará čovdosiid boraspirelogu ja boraspire biirejuogu ektui.

Ekonomalaš várit mat duođai buhttejit boraspirevaháigiid.

Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid oččodit dakkár váikkuhangaskaoapmeortnegiid boazodoallošiehtadusa bokte mat buhttejit daid stuorra vaháigiid, erenoamážit boazodoalus Romssa rájes máttás guvlu.

Sámediggi bivdá šiehtadusbeliid gávdnat buriid váikkuhangaskaoapmeortnegiid sidjiide geat leat álggaheamen boazodoalu guovlluin gos leat ollu boraspiret.

Muđui čujuha Sámediggi dasa maid mii leat cealkán teakstaoasis nana ceavzilis boazodoalu.

Boazolohkoheiveheapmi Finnmárkkus

Doaibmabidjun jagi 2012/2013 boazodoallošiehtadusas leat bealit nammadan bargolávdegotti mii galgá geahčadit boazologu geahpedeami oalgeváikkuhusaid Finnmárkkus. Sámediggái šaddá leat deatalaš dahkat oainnu evttohusaide ovdal go departemeanta meannuda ja álggaha doaibmajuiid.

Sámedikki mielas lea deatalaš álggahit čuovusdutkan boazologu geahpedeami váikkuhusain, maiddá ovdal dieđihuvvon njuovvandoaimbajuid ektui.

Ollu boazoeaiggadat eai doarjjo boazodoallohálldašeami proseassa boazologu mearrideami. Soahpameahttuvuohta čatnasa dasa ahte boazologu rámmat, mii mearkaša dan ahte guohtonresurssat buot jahkeguohtonáigodagain leat eahpečielgasat. Dán dili geažil lea boazodoallu hui rašši, erenoamážit go ii gávdno nággoorgána boazodoalu várás mas livččii gelbbolašvuohta ja kapasitehta mii dárbbasuvvo dákkár áššiide. Nubbi eará heajos bealli boazolohkoheiveheamis lea dat go geahpedanmodeallas eai leat go dušše guokte čovddusmolssaeavttu: Siida sáhtta soahpat geahpedanplána, dahje stáhta gáibida gorálaččat geahpeduvvot. Dát sáhtta dagahit dan ahte boazodolliin geat čuvvot geahpedangáibádusa ja –plánaid, lea váttis bisuhit boazodoalu jos fas čadáhuvvo odđa gorálaš geahpedeapmi. Boazodoallit geat dihtomielalaččat leat lasihan bohccuid mañimuš jagiin ja geat eai leat doahhtalan nationála boazodoallopolithkalaš čanastagaid, ožžot ge nie ovdamuni gorálaš boazolohkogeahpedusain.

Galgá deavdit ollu eavttuid ovdal go sáhtta oažžut doarjaga, gč. boazodoallošiehtadusa lánkaásahusa. Okta eavttuin lea ahte boazolohku ii leat stuorát go mearriduvvon boazolohku orohagas, muhto lea vejolaš spiehkastit jos lea dahkkojuvvon čadni geahpedanplána. Eiseválddit leat guhkkit áiggi juo bargan bággovejolašvuođaguin. Boazodoalloorohagain lea stuorra bargu ovddabealde geahpedanplánaiguin daid dohkkehuvvon geavahannjuolggadusaid ja mearriduvvon boazologu ektui, ja ovttamielalašvuođa juksamis dáid plánaid ektui. Eaktun lea dattetge ahte buot siidaoasit dohkkehít ja čuvvot plána. Jos okta siidaoassi ii searvva evttohuvvon geahpedanplánii, de Boazodoallohálldašepmi ii dohkket dan. Dát eastada buot boazodolliid vejolašvuođaid oažžumis doarjaga. Sámediggi oaivvilda ahte dán lágan oktasaš ránggáštus ii dávis dábálaš riektéaddejupmái ja ovtadássásaš meannudeami prinsihppii. Danne oaivvildit mii ahte dán mearrádusa ferte váldit eret boahttevaš šiehtadusas.

Boazolohkoheiveheapmi:

Sámediggi rávve ahte bealit álggahit diehtjuohkindoaimbajuid guoskevaš orohagaide. Ollu boazodoallobearrašiidna lea váttis eallit eahpesihkarvuođas boazolohkoproseassaid ektui. Eahpesihkarvuohta lea dan ektui goas boazodolliide čuhcet bággoaimmat nu ahte masset doarjaga, ožžot sáhkuid jna., ja goas vejolaš bággoaimmat álggahuvvojit. Ii maid leat čielggaduvvon ahte čuhcet go bággoaimmat ovttaskas boazodoallái, jos okta dahje mánga boazodoalli orohagas vuostálastet geahpedanplánaid. Danne go lea leamaš dábálaš geavahus bidjat oktasaš bággoaimmaid boazodollii.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu ollislaččat analyseret ja bidjat ollislaš strategiija nana ceavzilis boazodoallu mihttomeari juksamii Finnmárkkus. Danne ávžžuha Sámediggi Stuorradikki bivdit ráđdehusa, konsultašuvnnaid ja ovttasbarggu bokte Sámedikkiin, Norgga Boazosápmelaččaid Riikaserviin, ráhkadit strategiija nana ceavzilis boazodoalus várás Finnmárkkus.

Ekonomalaš várit ortnegiidna sin várás geaidna boazolohkogeahpedeamit gusket. Bargojoavkku doaimbidjoevttohusaid čuovvoleapmi.

Sámediggi bivdá ahte boazologu unnidanproseassa ii álggahuvvo ovdal go leat ásahuvvon ortnegat mat fámmastit sin geat fertejit geahpedit bohccuid dahje heaitit.

Váikkuhangaskaoamit šiehtadusas

Boazodoallošiehtadus jahkái 2012/13

Boazodoallošiehtadallamiid šiehtadusjagi 2012/2013 várás Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvvi gaskka, boadusin dahkkojuvvui šiehtadus guovvamánu 23. b. 2012.

Dasto lea šiehtadus ovddiduvvon miessemánu 4. b. 2012 Stuorradiggái proposišuvnna 104S bokte – Eanadoallodepartemeantta juolludusevttohusat boazodollui. Dát evttohus meannuduvvui Stuorradikkis miessemánus 2012 ja dat gusto áigodahkii 01.07.12 . 30.06.13.

2012/2013 šiehtadusa ekonomalaš rámma lea 104,5 miljon ru. Lasáhus ovddit jagi ektui lea 2,5 miljon ru. Deataleamos vuoruheamit boazodoallošiehtadusas leat ekonomalaš rámma, njuolggodoarjja ja juolludusat Boazodoalu Ovddidanfoandda bokte.

Boazodoalu Ovddidanfoanda oaččui 1,3 miljon ru eanet, 32,8 miljon ruvnnus 34,1 miljon ruvdnui jahkái 2012/2013. Njuolggodoarjjapoasta, mas lea doarjja siidaosiide ja orohagaide lassánni 2,4 miljon ruvnnuin, diimmá 60,0 miljon ruvnnus 62,4 miljon ruvdnui jahkái 2012/2013.

Nationála boazodoallopoltihkka vuodđuduvvo guovtti iešheanalís vuodtu ala: ealáhuspoltihkalaš buvttadanárvu, ja sámpolttihkalaš kulturárvu. Dát buktá geatnegasvuodaid, maiddá boazodoalu kultuvrralaš ceavzilvuhtii.

Sámedikki mielas lea deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit váikkuhivčče boazodoalu árbevirolaš struktuvrra bisuheami bearašvuodot ealáhussan. Maŋimus jagiin leat deatalaš ortnegat mat erenoamážit guske mánáide, nuoraide ja nisnonolbmuide boazodoalus heaittihuvvon dahje unniduvvon. Nuoraide stipeandaortnet ja mánáidgárdedoarjja leat heaittihuvvon. Danne fertejit šiehtadusbealit čilget movt boazodoallošiehtadallamiid sáhttá heivehit Váldošiehtadusa prinsihpaide.

Sámedikki oaivila mielde lea dát negatiivvalaš ovdáneapmi mas ii leat ávki boazosámi ja sámi kulturovddideapmái. Dárbbášuvvojit ođđa ortnegat šiehtadusas maid bokte gozihuvvošii olles bearaša oktavuodta boazodollui. Jos bearašvuodot struktuvra ain eanet goariduvvo, de leat das váikkuhusat boazosámi kultuvrra ceavzilvuhtii.

Doarjja Sámediggái

Boazodoallošiehtadusas várrejuvvo jahkásaččat 2,0 miljon ruvnnu Sámedikki bušehttii. Šiehtadallit leat bivdán Sámedikki geavahit dáid ruđaid boazodoalu lasseealáhusaid doarjumii. Dan vuodul várre Sámediggi stuorra oasi dain ruđain doarjut duoji boazodoalu lasseealáhussan.

Sámedikki mielas ii leat vuogas go šiehtadallit leat bidjan čanastagaid dáid ruđaid geavaheapmái. Sámediggi ferte oazžut vejolašvuoda addit doarjaga boazodollui iežas polttihkalaš ulbmiliid vuodul. Mii čujuhit ahte eanadoallošiehtadus maid várre 2,0 miljon ruvnnu jahkásaččat Sámedikki bušehttii ja dasa gal eai ge biddjojuvvo čanastagat mo Sámediggi geavaha dáid ruđaid. Dat ahte Sámediggi oazžu dán juolludusa boazodoallošiehtadusas, mearkkaša ollu Sámedikki vejolašvuhtii doarjut doaibmabijuid boazodoalus.

Sámediggi evttoha ahte bealit fámohttet gustovaš čanastaga daidda ruđaide mat juolluduvvojit Sámediggái ja bidjá čuovvovaš sátnádeami vuodđun: Ruđat galget geavahuvvot doaibmabijuide boazodoalus.

Boazodoalu divadat

Dan geažil go leat ollu jagiid gáibidan boazodoalus luvvet divadiid mohtorfievrruin ja doaibmaneavvuin, nugo eará ealáhusain lea dahkkojuvvon, oaidná Sámediggi ahte lea dárbu fas muittuhit ahte ášši ii leat vel ge čovdojuvvon nu ahte livččii dohkálaš boazodollui. Sámedikki mielas eai dávis Finánsadepartemeantta ákkastallamat ILO konvenšuvdnii 169. Danne bivdá Sámediggi EBD ovddidit ášši ođđasis guoskevaš departemeanttaide gávdnan dihte čovdosa áššái.

Dásseárvu

Stuorra oassi dáláš boazodoallo nisnonolbmuin leat olles- dahje oasseáigebarggus olggobealde boazodoalu. Eanaš oktavuodain leat bearašat šaddan sorjjavažžan dán fásta dietnasis. Danne berrejit Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

ovddiduvvot ortnegat ja addojuvvot varas ruđat boazodoallošiehtadusas láchčin dihte nu ahte nissonolbmot eanet sáhtášedje searvat boazodoallobargui. Jos dát ii dahkkojuvvo de lea várra ahte árbevirolaš boazodoalloomáhttu mii nissonolbmui lea fuotnána, ja nuoraid rekrutteren ealáhussii maid. Sámediggi oaidná deatalažžan ahte boazodoalu dásseárvohástalusaiiguin bargojuvvo plánemiin. Danne lea vealtameahttun deatalaš ollislaš boazodoallopoltiikkii ahte boazodoalu nissonat maiddái lea oidnosis luohttámušdoaimmain ja arenain gos mearrádušat boazodoalu birra dahkkojuvvojit.

Boazodoallošiehtadusa 2010/2011 boazodoallošiehtadallamiid oktavuodas sohpe šiehtadallit nammadit bargojovvokku mii galggai guorahallat ja árvoštallat dálá čielggadusávdnasiid boazodoalu dásseárvvu várás, ja evttohit doaibmabijuid mat galget ovddidit dásseárvvu ealáhusas. Bargojovvokku raporta geigejuvvui 21.10.2010. Dát lea leamaš Sámedikkis gulaskuddamis, ja cealkámuš sáddejuvvui Eanandoallo- ja biebmodepartementii 01.09.2011.

Sámediggi bivdá ahte bargojovvokku doaibmabidjoevttohusat vuoruhuvvojit ja čuovvoluvvojit. Beallalašdoarjja lea ekonomalaš váikkuhangaskaoapmi mii addá nissonolbmuide vejolašvuoda searvat boazodollui, ja man lasiheami Sámediggi bivdá šiehtadusbeliid vuoruhit.

Rekrutteren

Boazodoalu ovddidanfoandda ulbmil lea váikkuhit boazodoalu ovddideami boazodoallopoltiikkalaš ulbmiliid vuodul. 2012/13 boazodoallobotosis várrejuvvui 34,1 miljon ruvnu iešgudege lágan doaibmabijuide juogadeapmái. NRL gáibádus 2012/13 šiehtadussii lei 45,5 miljon ruvnu Boazodoalu ovddidanfondii. Earret eará ákkasta NRL iežas gáibádusa dainna ahte sii háliidit sihkkarastit buoret rekrutterema ealáhussii dainna lágiin ahte fállat oiddolaš lonen- ja vuodđudanortnegiid.

Rekrutteren boazodollui lea leamaš oalle buorre enaš guovlluin. Dainna lágiin sirrejuvvo boazodoallu eará vuodđoealáhusain. Buorre rekrutteren lea deatalaš vai ealáhus ceavzá ja ovdána. Danne lea hui deatalaš ahte boazodoallošiehtadus, deatalemos boazodoallopoltiikkalaš váikkuhangaskaoapmin, deattuha dássidis rekrutterema ealáhussii.

Boazodoalu fágareiveortnet man Boazodoalu ovddidanfoanda dán rádjai lea ruhtadan (Láhkaásahus boazodoallošiehtadussii 2011/2012 ee. kapihtal 1, § 1- 5, 6 f), lea doaibmabidju mii lea váikkuhan dássidis rekrutterema ollu guovlluin. Danne lea balddehahti go šiehtadallit háliidit loahpahit boazodoallošiehtadusa fágareiveortnega.

Sámediggi rávve ahte ortnet ii heaittihuvvo ovdal go gávdno eará ruhtadanvuohki dasa.

Sámedikkis ii leat dálá doarjjaortnegiid bokte vejolaš ruhtadit boazodoalu fágareiveortnega. Sámediggi ruhtada dál duoji fágareiveortnega dainna ákkain ahte Sámedikkis lea leamaš sierra fágalaš ja ruđalaš ovddasvástádus duojis. Fylkkagiielddain lea ovddasvástádus eará fágareiveortnegiin. Danne ferte geahčadit daid vejolašvuodaid mat leat fylkkagiielddaid ruhtadanortnegis.

Ii leat vuogas go nuoraid álggahandoarjaga láchkaásahusas sirrejuvvojit nuorat geat váldet badjelasaset siidoasi, ja nuorat geat besset ásahit odđa siidoasi. Otnáš ortnet lea nu ahte sii geat ásahit boazodoalus buohtalas rekrutterenoasi bokte dahje ožžot álggahit odđa siidoasi eai oáččo álggahandoarjaga. Dušše sii geat leat váldán badjelasaset siidoasi ožžot álggahanstipeandda geat sáhttet spiehkastit vejolaš njuovvangáibádusas ja gávpejohtugáibádusas mii lea 50 000 ru jos galget oážžut dábaláš njuolggodoarjaga. Álggahanstipeanda lea 65 000 ru ja dat sáhtta addojuvvot golbma jagi ja maid earret eará sáhtta geavahit ealihanbohccuid oastimii.

Sámediggi bivdá šiehtadusbeliid njulget dán bonjuvuoda, ja fuolahit ahte sihke sii geat álggahit boazodoalu buohtalas rekrutterenoasi bokte, váldet badjelasaset siidoasi dahje besset álggahit odđa siidoasi ožžot seamma vuogi mielde álggahandoarjaga ja njuolggodoarjaga.

Boazodoalu penšuvdnaortnet

Sámediggi bivdá bargagoahitit buriid čovdosiid gávdnamiin boazodoalu penšuvdnaortnega várás. Boazodoalu penšuvdnaortnegiin lea hástalusat dat go dienas molsašuddá ollu. Sámediggái lea erenoamáš deatlaš gávdnat buriid penšuvdnaortnegiid boazodoalu várás. Dat álkiduhtášii buolvamolsuma, ja sii geat áigot váldit badjelaset doalu sáhttet dan dahkat árat. Dát váikkuha maiddá nuoraid rekrutterema boazodollui buori vuogi mielde.

- Penšuvdnaortnega máksomeriid ferte bajidit
- Penšonahkerádji ferte árvvoštallojuvvot vuoliduvvot

Doarjjaortnet

Orohatdoarjja

Ortnet lea deatlaš ekonomalaš veahkki orohagaide vai dain lea vejolašvuohta gozihit iežaset vuoigatvuođaid, plánet ja sihkkarastit dohkálaš boazodoalu orohagas. Dattetge dát doarjja ii leat dohkálaččat lassánan, ja ortnet lea heivehuvvon biirestivraide ja ovtastuvvon orohagaide, nu gohčoduvvon stuorraorohagaide. Dát mearkkaša dan ahte siiddat main leat unnit siidaoasseoamasteaddjit ožžot unnit doaibmadoarjaga, muhto main leat stuorát hástalusat go stuorát siiddain ovdamearkka dihte huksenáššiid, advokáhtagoluid jna dihte.

Sámediggi evttoha ahte orohatdoarjjaearri duppalastojuvvo, vai šattašii buoret ekonomalaš vuođđu sin bargui. Dasto berrejit bealit árvvoštallat galggašii go oasi doarjagiin čatnat orohagaid areálaide, gč. Eanadoallu.

Sámediggi ávžžuha beliid geahčadit vejolašvuođaid hukset resursaguovddážiid báikkálaččat, maid mánggat orohagat sáhtášedje geavahit. Dalle sáhtášii sihke báikkálaš máhtu, stuorát lihkahallamiid mat gusket mángga orohakkii ja resurssaid geavahit ja meannudit daiguin buoret ja árijaleabbo vuogi mielde.

Dáid doaibmabijuid ferte geahččat fárrolaga daid hástalusaiiguin mat leat hábmejuvvon teakstaosiin ceavzilis boazodoallu ja areáladilli.

Buvttadanvuoitu

Buvttadanvuoitu lea doarjja mii rehkenastojuvvot buvttadanvuođot dietnasiid vuođul. Addojuvvo 26 % doarjja bohccobierggu divatgeatnegas vuovdimis ja eará divatgeatnegas ealáhusdietnasiin ja dat guoská siidaoasi buot boazodolliide.

Maŋŋá go kaleandarjahki biddjojuvvui vuođđun buvttandoarjaga rehkenastimii, sáhtá dáhpáhuvvat ahte muhtun boazodoallit bohtet dan dillái ahte eai oáččo buvttadanvuoittu buvttadusas mii lea badjel 400 000,- ru. Ná geavvá dalle go váldonjuovvan sierranas sivaide geažil dahkkojuvvo maŋŋá juovllaid ja boahhte váldonjuovvan šaddá čuovvovaš čavčča. Boazu deaddá ollu ja lea buori vuoimmis ovdal ragatáiggi ja ovdal johtima čakča- ja dálveláidumiidda. Danne lea buoremus njuovvat eanaš bohccuid árra čavčča. Guohton- ja doaibmadilli sáhtá leat sivaide geažil dahkkojuvvo maŋŋá juovllaid. Dát iešalddis ii leat buorre doibmii. Go boazodoallit dasa lassin masset buvttadanvuoittu vuođu dan geažil, de vásihit ahte dát dillet leat hui eahpegovttolaččat. Ii ge leat šat ekonomalaččat gánnáhahtti njuovvat ovdal ragatáiggi, danne go árranjuovvandoarjja lea heaittihuvvon.

Boazodoalu doaibmaministarii váikkuhit luonddudilit birra jagi, ja dat berre vuhtii váldojuvvot šiehtadusas ja sihkkarastojuvvot ahte 400 000 ru rádji ii gusto dalle jos guovtti doaibmajagi buvttadus gártá seamma kaleandarjahká. Molssaeaktun lea rehkenastit guovtti jagi gaskamearálaš dietnasa. Dainna lágiin garvvášeimmet dán lágan eahpeiddolaš čuozašusaide.

Sámediggi áigu nugo lea dahkan ovddit cealkámušain boazodoallošiehtadusaide árvvoštallat sihkkut buot dáhtonrájaid, ja dušše hálddahaslaš doallat boazodoallojagi (1.4. – 31.3), jos buvttadusat gártet seamma kaleandarjahkái.

Dalle go njuolggodoarjjaortnet heaittihuvvo, de berrejit daidda várrejuvvon ruđat fievriduvvot eará njuolggodoarjjaopasttaide. Sámediggi oaivvilda ahte dát ferte leat boazodoallošiehtadusa prinsihpalaččat meannudeapmi, ja mii livččii erenoamáš deatlaš šiehtadusjahkái 2012/13. Buvttadanvuoittu proseantamearri berre loktejuvvo.

Dearvvašvuohta

Ođđa dutkan čájeha ahte etnalaš vealaheami, givssideami ja heajos dearvvašvuođa gaska lea oktavuoha (Ketil Lenert Hansen: Ethnic discrimination and bullying in relation to self-reported physical and mental health in Sami settlement areas in Norway). Sámediggi diehtá ahte maiddá Ruoŋa bealde leat gávdnan eanet balluovdasiid boazosámi albmáid gaskkas go eará albmáid gaskkas. Dutkan lea maiddá čájehan ahte sivvan dasa dávjá leat struktuvrralaš bealit nugo guohtonriiddut, heajos ekonomii ja ollu boraspiret. (Niclas Kaiser: Mental health problems among the Swedish reindeer-herding Sami population).

Boazodoalu bargobirasválttisvuođat leat meannuduvvon stuorradiggedieđáhusas nr 28 (1991-92) ja NOU 1995:6 Sámi dearvvašvuođa ja sosiálaplána. Dain leat kártejuvvon deatalemos sivat boazodoalu noaddeváttuide. Okta čuoggáin lei psykososiála dilli nugo riiddut, váilevaš ovttasbargu, go loaktin lea heittot, fuolla boahhteáiggi ovddas ja ekonomalaš fuolla.

Dán čielggadusa olis galggai Bargobearráigeahču bargu guoskat boazodollui maid almmá ahte das livčče boahťan bohtosat maidda sáhtášii čujuhit. Sámediggái lea hui deatlaš ahte ráhkaduvvojit áigeaguovdilis dutkan/čielggadusávdnasat sámi dearvvašvuođa birra, erenoamážit daid stuorra hástalusaid birra mat boazodoalus leat ovddabealde dan ektui go lea stuorra dárbu suodjalit iežas láidumiid, go leat ollu boraspiret maidda masset bohccui ja beaggin lea fuotni.

Prošeakta “psykalaš dearvvašvuohta boazodoalus” SANAG bokte addá deatlaš máhttu mii sáhtta leat vuodđun eastadeaddji doaibmabijuide. Sámediggi bivdá šiehtadusbeliid čuovvolit dán deatlaš barggu.

Vuovdalanbargu

Sámediggi oaivvilda ahte vuovdalanbarggu, nugo márkanfievrrideami, beaggima ja vuovdinvejolašvuođaid ferte geahččat fárrolaga. Golaheaddji ja kundarat ”Horeca”-márkanis beroštit kvalitehtas, varas ávdnasiid oažžumis viidat, beallegárvis ja gárvves biepmus.

Beaggin

Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta dáhttuma mielde ráhkadii Norsk institutt for by- og regionforskning nammasaš fitnodat (NIBR- raporta 2011:4) raportta boazodoalu almmolaš hálddašeami birra – beagginiskadeapmi. Dán iskkadeami duogáš lea vuodđun dálá ráđdehusa politihkalaš geađejuolgi– Soria Moria II. Das daddjojuvvo ahte ráđdehus áigu “sihkkarastit birgenvejolaš boazodoalu dássedeattuinn guohtonressursaiguin, ja mii galgá váikkuhit sámi iešlági bisuheami. Mii áigut evalueret boazodoallohálddašeami.” Dán raporttas válddahuvvo almmolaš boazodoallohálddašeami beaggin, muhto das lea lagaš oktavuoha boazodollui danne go dat dávista dáinna.

Raporttas čujuhuvvojit deatlaš bealit beaggima huksemis – ahte dan oktavuodas lea sáhka buriid áddejumiid háhkamis buktaga birra mii fálluojuvvo, man oktavuodas gulahallan ja iežas identitehta čálmusteapmi leat hui guovddázis. Sámedikki mielas lea hui deatlaš eastadit boazodoalu heajos beaggima. Sámedikki oainnu mielde fertejit eiseválddit bidjat stuorra deattu dán bargui, ja leat mielde jođiheamen dan ovddos gavlui.

Boazodoalus ferte lea buoret gelbbolašvuohta, ja oktasaš áddejupmi das mii váikkuha beaggima, ja vuoruhit doaibmabijuid dán suorggis orohagaid ja boazodolliid ektui. Sámedikki mielas lea hui deatalaš bohccobierggu márkandillái ahte boazodoalu beaggin vuoruhuvvo, ja seammás geahččalit gávdnat buriid čovdosiid njuovahatstruktuvrraid, vuovdaleami ovddidandoaibmabijuid ja juohkinčovdosiid ektui. Bohccobiergu lea buorre varas ávnnas mii deavdá buori lunddolaš borramuša gáibádusaid ja gullá muđui dearvvašlaš biergobuktagiid searvá. Dan geažil berrešii dat leat buorre vuovdingálvu.

Danne rávve Sámediggi beliid bidjat ruđaid ovttasbargofierpmádahkii mii galgá bargat boazodoalu beaggima buoridemiin. Dán oktavuodas lea deatalaš gulahallat rivttes dieđuiguin sivaidda birra manne Finnmárkkus ferte unnidit boazologu, ja ahte leat maiddá dakkár orohagat mat rahččet boazologu bisuhemiin ođđasis buvttadeami várás, ja sivvan dasa leat areálaide bahkkemat ja ollu boraspiret. Orohagaid/siiddaid njuovvanplánat ja vuovdinšiehtadusaid struktureren lea okta doaibmabidju mii sáhtta sihkkarastit einnostan vejolašvuođa ja eanet dássedeattu buot aktevrraide. Sámediggi evttoha ahte álggahuvvo proseassa man bokte árvvoštallat dássedettolaš oktasaš juohkinčovdosiid ásaheami bohccobierggu várás mat sáhttet bargat vuovdima ja juohkima buoridemiin laddasis njuovahaga ja buvdda gaskka. Sámediggi ávžžuha beliid ráhkadit oktasaš strategiija buori beaggima ovdánahttimii.

Márkanlávdegoddi

Generalaš márkantievrrideapmi biddjojuvvui Bohccobierggu márkantávdegoddái šiehtadusjagi 2010/2011 rájes. Sámedikki oaivila mielde lea dát rievdadus ovddasvástádusas dagahan buoret einnostan vejolašvuođa go guoská bohccobierggu vuovdaleapmái. Jos buohkaide geat vuvdet bohccobierggu galgá sihkkarastit einnostan vejolašvuođa, de lea dárbu ahte márkantávdegotti barggus lea guhkes ággi perspektiiva. Deatalaš lea maiddá ahte lagamuš jagiin huksejuvvošii vuogádat mii sáhtta čuovvut bohccobiergomárkana ovdáneami, analyseret rávnnjáldegaid ja addit rávvagiid boazodollui.

Sámediggi lea oaidnán ahte bargu lea buktán buriid bohtosiid go bohccobierggu vuovdin lea lassánan. Sámediggi bivdá beliid vuoruhit dán ángiruššama Bohccobierggu márkantávdegottis, ja fuolahit ahte lávdegottis ain lea viiddis čeahkkádus. Deatalaš lea ahte buohkat vigget seamma guvlui dássidahttin dihte buori jođu bohccobirgui.

Boazoprográmma

Jagi 2012/2013 boazodoallošiehtadusa šiehtadaladettiin sohpe bealit heaittihit árvoháhkkanprográmma – boazu, ja ásahtit ođđa prográmma – Boazoprográmma.

Sámediggi háliida ahte Boazoprográmma buvttášii eanet árvoháhkama boazoeaiggádiidda kommersialiserema, buvtaovddideami, bohcco oalgebuktagiid bokte. Sámediggi oaidná maiddá ahte lea dárbu heivehit prográmmii eará váikkuhangaskaomiid ja eará ángiruššansurggiid boazodoalu siskkabealde. Sámedikki mielas lea buorre go ođđa prográmmii válđojuvvojit mielde mátkéaláhusat oassin boazodoalu lassiealáhussan. Sámedikki mielas lea deatalaš prográmma kundáriidda ahte láchččojuvvo viiddis ovddastus iešguđege forain.

Dasto oaivvilda Sámediggi ahte Boazoprográmma ovddiduvvo ovttastáđiid eará regionála biebmoángiruššamiiguin, ja mátkéaláhusoasálaččaiguin, vai das šattašii nu buorre beaktu go vejolaš.

Muđui čujuha Sámediggi ahte áššiid mat gusket boazodollui sáhtta ovddidit oktavuodačeahkkimiidda mat dollojuvvojit guktii jagis.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.11.12 dii. 09.50.

Ášši/Sak EKL	007/12
Ášši/Sak DC	052/12

Duoji ealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi 2013

Arkiivaáššenr..
12/294006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámediggeráđdi	16.10.12	SR 146/12
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	26 . 27.11.12	EKL 007/12
Sámedikki dievasčoahkkin	28. – 30.11.12	DC 052/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.11.12 dii.09.50

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	16.10.12	Sámediggeráđi	Ášši SR 146/12 Duoji ealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi 2013
2	28.09.2012		Duodjeealáhusšiehtadus oddajagimánu 1. b. – juovlamánu 31. b. 2013/ Næringsavtale for duodji 1. januar – 31. desember 2013
3	30.08.2012	Sametinget	Sametingets tredje tilbud
4	25.09.2012	Sametinget	Sametingets andre tilbud
5	24.08.2012	Sametinget	Sametingets første tilbud
6	14.08.2012	Duojáriid ealáhussearvi og Sámiid duodji	Krav 2013
7	19.03.2007		Hovedavtale for duodjinæringen

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dohkkeha dahkkojuvvon šiehtadusa Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvi ja Sámedikki gaskka, beaiváduvvon 28.09.2012. Sámediggi addá fápmudusa Sámediggeráđđái bidjat lagat njuolggadusaid daid sierra ortnegiidda lassin daidda mat bohtet ovdan Sámedikki 2013 bušehtas.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti árvalus

Álgu

Sámediggi soabai válđošiehtadusa duodjeealáhussii njukčamánu 29. b. 2005 Riikaorganisašuvnnain Sámiid Duodji ja Duojáriid ealáhusserviin. Vuosttaš ealáhusšiehtadus bođii fápmui 2006:s, ja dan maŋŋá leat leamaš šiehtadallamat jahkásačcat. Duoji 2013 ealáhusšiehtadusa vuolláičálle bealit čakčamánu loahpas.

Mearkkašumit

Lávdegoddi, Bargiiddellodaga sámediggejoavkke (Bb) lahtut Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker, ja Inger Jørstad, Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) lahtut Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira

ja Randi A. Skum, Sámiid Riikkasearvvi (NSR) / Sámeálbmotbellodaga (Sáb) lahthu Gunn-Britt Retter, Árjja lahthu Olaf Eliassen, Ovddádusbellodaga lahthu Aud Marthinsen, Jobttisápmelaččaid listu (JsL) lahthu ja Nordkalottfolket lahthu Stig Furu, ovddidit čuovvovaš mearkašumi:

Duodji lea deatalaš sámi ealáhus ja kulturguoddi, ja oaidnit dán doaibmadoarjjaortnet lea hui deatalaš ealáhus ahtanuššamii. Jos boahtteáiggi árvvoštallojuvvojit rievdadusat, de lea deatalaš árvvoštallat erenoamáš ortnegiid easkaálgiide 3-5 jagi badjel. Berre maiddá geahčadit movt galgá láchit diliid nu ahte ovttaskas duojárát sáhtášedje nannet iežaset gelbbolašvuoda vuovdaleami ja vuovdima oktavuodas, ožžot vejolašvuoda oazžut doarjaga dárbbalaš investeremiidda nugo reaidduide ja duoji bagadanortnega nannemii.

Evttohusat

Evttohus Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) Geir Tommy Pedersen, Mathis Nilsen Eira ja Randi A. Skum, Norgga sámiid riikkasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/Sáb) Gunn-Britt Retter, Ovddádusbellodaga Aud Marthinsen, Jobttisápmelaččaid listtu Per A. Bæhr ja Nordkalottfolket Stig Furu

Evttohus 1

Maŋimuš cealkka Sámediggeráđi mearrádusárvalusas sihkkovuvvo.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđ árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 38 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Inga-Lill Sundset, áššejođiheaddji	Silje Karine Muotka
	Inga-Lill Sundset	
2	Gunn-Britt Retter	
3	Aud Marthinsen	Inga-Lill Sundset
	Aud Marthinsen	
4	Berit Sara Oskal Eira	Aud Marthinsen
	Berit Sara Oskal Eira	
5	Mariann Wollmann Magga	
6	Mathis Nilsen Eira	
	Inga-Lill Sundset, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi dohkkeha dahkkojuvvon šiehtadusa Sámiid duoji ja Duojáriid ealáhussearvvi ja Sámedikki gaska, beaiváduvvon 28.09.12.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.11.12 dii. 10.45.

Ášši/Sak BFOL	007/12
Ášši/Sak DC	053/12

Dáiddáršiehtadus 2013

Arkiivaášsenr..
12/298506 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Ášsenr.
Sámediggeráđdi	02.11.12	SR 155/12
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	26. – 27.11.12	BFOL
Sámedikki dievasčoahkkin	28. – 30.11.12	DC 053/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.11.12 dii.10.45

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	02.11.12	Sámediggeráđi	Ášši SR 155/12 Dáiddáršiehtadus 2013
2	15.05.2012	Sámi Dáiddárráđdi/Samisk kunstnerrád	Gáibádus 2013 dáiddáršiehtadussii/Krav til kunstnerforhandlingene 2013
3	11.09.2012	Sámediggi/Sametinget	Sámedikki fáladat/Sametingets tilbud
4	26.09.2012		Beavdegirji – Dáiddáršiehtadus 2013

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dohkkeha 2013 dáiddáršiehtadusa man Sámi Dáiddárráđdi ja Sámediggi leaba šiehtadan 26.09.2012.

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus

Álgu

Dáiddáršiehtadusa 09.08.2004 mannosáš Válđošiehtadusa vuodul lea Sámediggi ja Sámi dáiddárráđdi čađahan šiehtadallama 2013 várás, mii gusto 01.01.2013 rájes 31.12.2013 rádjai. Šiehtadus biddjojuvvu Dievasčoahkkimii dohkkeheapmái, geahča Dáiddáršiehtadusa 8. artihkkala.

Mearkašumit

Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeu (Bb) lahtut, Berit Sara Oskal Eira, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Anne Helene Saari, Árija lahtu Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielb (ÁaSG) ja lahtu Kristine Indianna Sara ovddideddje čuovvovaččat:

Cealkámuš boahhtevaš Dáiddáršiehtadussii:

Sámediggi ferte bearráigeahččat ahte buot dáiddárat árvvoštallojuvvot seamma láhkai go guoská stipeandaortnegiidda ja Dáiddárfondii.

Evttohusat

Ovddádusbellodaga lahthu Hans Eriksen ovddidii čuovvovaš evttohusa:

Evttohus 1

Boahťa ráđi evttohusa sadjái:

Sámediggi oaivvilda ahte kultureallin eanet go dál sihke sáhtta ja berre ruhtadit iežas. Kultureallin berre eanet ovddiduvvot ja adnojuvvot sierra ealáhussan, mas olbmuid jierisvuohta eanet mearrida guđe dáiddašlájat galget ceavzit. Ii lea makkárga politihkalaš bargun mearridit mii lea buorre kulturovdanbuktin ovdamearkka dihtii almmolaš doarjagiid bokte, muhto go almmolaš ruđat geavahuvvojit kulturdoaimbajuide, de lea deatalaš ahte ruđat bohtet eanaš olbmuid buorin.

Kultuvra čatná dávjá olbmuid gaskavuodaid ja ovddida nana individaid. Kultuvra sáhtta veahkehit šaddamii. Olbmot šaddet eanet ja eanet dihtomielalaččat iežaset kultuvrralaš golaheapmái, ja kulturealáhusa gávppašepmi stuorru eanet go eará ealáhussain. Mátkealáhus lea okta dain ealáhussain main lea oktavuohťa kultuvrii, ja mii váikkuha báikkiid ovdáneapmái. Áŋgiruššan lea deatalaš vai kultuvra šaddá šaddanfáktorin. Danne berre kultureallima atnit iehčanas ealáhussan mas sáhtta váldit fárrui sihke eaktodáhtolaš barggu ja fitnolaš doaimmaheddjiid. Eaktun šaddamii kultursuorggis lea ahte áŋgiruššojuvvo ovttasdoaimbamiin gaskal eaktodáhtolaš suorggi ja fidnolaš doaimmaheddjiid. Guhkit áiggi vuollái dás leat eanemus bastevaš oalgeváikkohusat sihke kultuvrii ja servodahkii muđui ge.

Sámediggi oaidná deatalažžan ja riggođahtin Norgii ahte bisuhit sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid dain guovlluin gos sápmelaččat árbevirolaččat leat ássan, ja gos sis leat leamaš doaimmat. Dán sihkkarastin berre dattetge čađahuvvot dábálaš álbotválljen orgánaid bokte dahje orgánaid bokte mat leat dain vuolgán, ja eaktodáhtolaš vuodul. Almmolašvuodas lea ovddasvástádus váikkuhit sámi giela ja kultuvrra ja sámi árbevieruid seailuheapmái.

Sámediggi oaidná dán vuodul dárbbášmeahttum in doalahit sierra sámi dáiddáršiehtadusa. Dáiddáršiehtadusortnet heaittihuvvo boahťeáigái. Ášši váldojuvvo muđui diehtun.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 34 jienain. 3 jienastedje beali.
- Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui 34 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jørn Are Gaski, áššejođiheadđji	
2	Hans J. Eriksen	Mariann Wollmann Magga

Čoahkkingirjii čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

160 siidu 536 siiddus

		Silje Karine Muotka
	Hans J. Eriksen	
3	Kirsti Guvsám	Aud Marthinsen
	Kirsti Guvsám	
4	Randi A. Skum	
5	Jørn Are Gaski	
6	Silje Karine Muotka	
7	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
	Jørn Are Gaski, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi dohkkeha 2013 dáiddáršiehtadusa man Sámi Dáiddárráđđi ja Sámediggi leaba šiehtadan 26.09.12.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.11.12 dii. 11.15.

Ášši/Sak PFL	008/12
Ášši/Sak DC	054/12

Sámedikki 2013 bušeahtta

Arkiivaáššennr..
11/591806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	16.10.12	SR 151/12
Plána- ja finánsalávdegoddi	26. – 27.11.12	PFL 008/12
Sámedikki dievasčoahkkin	28. – 30.11.12	DC 054/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.11.12 dii.11.20

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkin mearridit ahte čuovvovaš áirasat leat bealálaččat meannudeamis ášši 54/12 Sámedikki 2013 bušeahtta:

- Sámediggeáirras Odd Iver Sara
- Sámediggeáirras Inga Lill Sundset
- Sámediggeáirras Geir Tommy Pedersen
- Sámediggeáirras Olaf Eliassen
- Sámediggeáirras Silje Karine Muotka
- Sámediggeáirras Randi A. Skum
- Sámediggeáirras Jarle Jonassen
- Sámediggeáirras Heidi Greiner Haaker
- Várrelahttu John Kappfjell

Guoská várreáirasiid gohččumii:

Odd Iver Sara ovddas searvá várreáirras Johan Mikkel Logje ášši 54/12 Sámedikki 2013 bušeahtta.
Olaf Eliassen ovddas searvá várreáirras Amund Peder Teigmo áššái 45/11 Sámedikki 2012 bušeahtta.

Áirasiid Heidi Greiner Haaker, John Kappfjell, Inga-Lill Sundset, Geir Tommy Pedersen, Silje Karine Muotka, Randi A. Skum ja Jarle Jonassen ovddas eai gohččojuvvo várreáirasat go das geavahuvvot lonohallansiehtadus, mii lea Bargiidbellodaga ja NSR gaskasaš siehtadus.

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

1 Álggahus

Sámediggi lea sápmelaččaid álbmotválljen orgána Norggas. 39 áirasa válljejit sápmelaččat sápmelaččaid gaskkas juohke njealját jagi. Mañimus válga lei 2009:s.

Sámedikki bušeahtta vuodđuduvvo daid juolludusaide maid Ráđđehus addá stáhtabušeahτας ja bidjá čanastagaid Sámedikki doibmii bušeahttajagis. Sámediggi lea vikkadeamen beassat duohta šiehtadallanposišuvdnii Ráđđehusain bajimus ekonomalaš rámmaid ektui doaimmas várás.

Sámediggi áshuvvui sámiid dásseárvosaš meannudeami sihkkarastima várás. Sámi giella ja kultuvra lea leamaš álgoálggus Norggas ja danne leat seammalágan gáibádusat suodjaluvvot ja ovddiduvvot go dárogielas ja dáža kultuvrras. Norggas stáhta lea Vuodđolága vuodul geatnegahttojuvvon láchit diliid dađi mielde. Dasto lea Norga geatnegahttojuvvon sámiid guovdu eará lágaid bokte ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid dohkkeheami bokte. Sámedikki mihttomearrin lea bargat dan badjelii ahte sámiid vuoigatvuodát dohkkehuvvojit vuodđun sámi kultuvrra, giela ja servodateallima suodjaleapmái ja nannemii.

Álbmotrievtti bokte leat Norgga eiseválddit geatnegahttojuvvon konsulteret sámiiguin áššiin main lea mearkkašupmi sámi servodahkii. Sámedikkis lea maiddá oktavuoha Norgga stáhtain konsultašuvnnaid ja gulahallančoahkkimiid bokte ja eará čoahkkimiid bokte ovttaskas áššiid birra.

Dásseárvu ja ovtadássásašvuoha leat vuodđun Sámedikki doibmii. Sámediggi galgá láchit diliid nu ahte sihke nissonolbmot ja almmáiolbmot, nuorat ja boarrásat galget leat dásseárvosaš beallin sámi servodagas. Ii oktage galgga vealahuvvot su etnalaš, našunála, duogáza, lihki, giela, oskku dehe eallinvuogi dihte. Seammas galgá vejolaš sámeagiagiid posivivvalaš vealaheapmái jus muđui leat seammalágan eavttut.

Sámediggi bargá dan ala ahte livččii rabas, geavaheddjiiddidolaš ja searvvaheaddji Sámediggi álbmoga várás. Oktavuoha sámi álbmogiin galgá álohii leat vuodđun Sámedikki politihka ovddideapmái. Sámediggi galgá maiddá barggus bokte gulahallat lávga guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

Sámit lea álgoálbmot njealji riikkas. Danne lea ráđjarastideaddji dimenšuvdna lunddolaš oassi sámi servodateallimis. Deatalaš lea gozihit álgoálbmotdimenšuvnna nationála ja riikkaidgaskasaš forain.

2 Rámmaeavttut

2.1 Sámedikki árvovuodđu

Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte nannet ja ovddidit sámi servodagaid sámi vuodđoárvvuid nala. Sámi árvvuiguin mii oaivvildit dán oktavuodas guottuid ja oainnuid mat leat vuodđun min vuoruhemiide ja välljemiidda, ja mat sáhttet áddejuvot oktasážžan sámi servodagaide. Dat ahte muhtun árvvut adnojuvvojit mihtilmassan sámi servodagaide, ii mearkkaš ahte dat eai gávdno eará servodagain. Ollu eará álbmogiin leat seamma árvvut, muhto eai dáidde leat seamma láchkai deattuhuvvon.

Bušeahttabarggus lea heivvolaš deattuhit dakkár árvvuid go sámi giela ja kultuvrra, dásseárvvu ja iežas ja earáid kultuvrra árvvusatnima, ja ovtasbarggu ja oktiigullevašvuoda. Bušeahta ja politihka bokte sáhtta Sámediggi ovddidit sámiid identitehta ja identitehtaáddejumi. Sámedikki leahkima vuodđojurdda lea oččodit dásseárvvu rastá čearddalaš gullevašvuoda demokrátalaš vuogádaga bokte.

Sámi giella ja kultuvra lea vuodđun Sámedikki áŋgiruššamii buot bušeahta surggiin, leš dal oahpahus, ealáhus, dearvvašvuohta, arealahálddašeapmi dahje riikkaidgaskasaš bargu. Árvvusatnin, ovttasbargu ja oktiigullelašvuohta leat sámi servodatovddideami eará vuodđoárvvut. Seammás lea árvvusatnin ja ovttasbargu vuohki mo dáistalit dakkár hástalusaiŋuin, mat leat hui deatalaččat sámi giella ja kultuvrra ovddideapmái buot oktavuodain. Árvvusatnin, ovttasbargu ja oktiigullelašvuohta leat sihke árvvut ja reaiddut dáid árvvuid ovddideamis.

Buot olbmuid lea eatnigiella iešalddis vuodđoárvvun man ii dárbbas ákkastit eará oktavuodain. Kultuvra ja ovttaskasa gullelašvuohta dasa čilgejuvvo eatnigiella bokte. Sámeigiella lea dat eatnigiella ja giella mii čatná sámi álbmoga okti, beroškeahttá das máhteš go dahje geavaheš go giella árrjalaččat vai ii. Sámeigiella ádden oktasaš árbin ja oktasaš árvvun lea vuodđun dasa ahte atnit iežas gullelaššan sámi searvevuhtii. Sámi giella ja kultuvra nanne oktiigullelašvuođa ja identitehta, ja duddjo čatnaseami sámi ássanguovlluide.

Čielga giellapolitiikka ja árrjalaš kultureallin lea vuodđo árvvun sámi guovlluid ovddideapmái. Sierranas sámi servodagat duddjojit mánggabealat Sámi, mas leat erohusat ealáhuseallimis, árbevieruin, kultuvrras ja gielain. Dán mánggabealatvuodas lea stuorra árvu man Sámediggi galgá leat mielde fuolaheamen ja ovddideamen bušeahttabarggu bokte. Sámediggi láchčá dasa sihke dakko bokte ahte nanne báikkálaš sámi árbevieruid ja máhtu, ja ahte váikkuha rabasvuhtii eará ge sámi servodagaid ektui go dušše iežas.

Iežas duogáža ja iežas kultuvrra árvvusatnin lea buohkaid vuodđoárvu. Sámediggi galgá leat mielde váikkuheamen dasa ahte sámi servodaga árvvut árvvusadnojuvvojit. Dát gáibida vuostevurolašvuođa Sámedikki ja eará sámi servodagaid gaskkas viiddes mearkkašumis. Iežas kultuvrra árvvusatnin ja máhtolašvuohta dan birra lea eaktun dasa ahte duodas árvvusatnit ja áddet eará álbmogiid kultuvrra. Riikarájaid rastásaš oktiigullelašvuohta lea árvvun ja ággan Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui, erenoamážit oktiigullelašvuohta eará álgoálbmogiŋuin.

2.2 Sámedikki rámmaeavttut

2.2.1 Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabella 2.2.1 Juolludusat departemeanttain

Čilgehus	(1000 ru)					
	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodep. - OHD	225	233	233	259		
Utenriksdepartementet - UD	655	650	650	460	25 810	11,0 %
Máhtodepartemeanta - MD	0	0	0	650	650	-
Máhtodepartemeanta - MD	35 420	36 518	36 518	37 723	1 205	3,3 %
Máhtodepartemeanta - MD	13 753	14 179	14 179	14 647	468	3,3 %
Birasgáhttentdepartemeanta - BD	3 000	3 093	3 093	3 195	102	3,3 %
Kulturdepartemeanta - KD	67 379	70 379	70 379	72 702	2 323	3,3 %
Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	6 700	5 800	5 800	6 036	236	4,1 %
Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindep. - MDD	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Eanandoallo- ja biebmodepartemeant - EBD	4 000	4 000	4 000	6 000	2 000	50,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	355	368	368	401	32 794	8,9 %

Ollislaš bušeahhtarámma Sámediggái lea lasihuvvon 32 794 000 ruvnnuin Sámedikki reviderejuvvon 2012 bušeahta ektui, juogaduvvon ná:

- 4 100 000 ru dan geažil go sámeziela hálldašanguovlu lea viiddiduvvon nu ahte Raavrevijhke tjielte maid gullá hálldašanguovlui.
- 1 000 000 ru Sámedikki bargui ráhkadit oahpponeavvuid ja ovddidit terminologijja lullisámezielas.
- 10 000 000 ru sámi kultur- ja gielladoaimmabijuide.
- 2 900 000 ru Sámedikki lassegeoluide čadáhut jagi 2013 sámediggeválgga.
- 650 000 ru Sámedikki bargui riikkaidgaskasaš álgoálbmotáššiguin.
- 2 000 000 ru investeren- ja ovddidandoaimmabijuide eanadoalus sámi guovlluin.
- 12 144 000 ru dahje 3,3 % geavahuvvo bálká- ja haddegoargnjuma gokčat.

Stuorradiggi lea juolludan 75 miljon ru Sámeálbmotfondii. Foandda reanttu eai leat mielde Sámedikki rámmajuolludusas. Foandda reanttu 2013:s gártet 2 535 000 ru. Reanttu leat čadnojuvvon guhkesáiggi stáhtaobligašuvnnaid reantodássái, maid Finánsadepartemeanta mearrida. Finánsadepartemeanta lea mearridan ođđa 3,38 % reanttu suoidnemánu 1.b. 2010 rájes 10 jagi áigodahkii.

Foandda reanttu váldojuvvojedje atnu 2008:s ja daid hálldaša Sámediggi. Stuorradiggi lea bidjan eaktun ahte Sámeálbmotfoanda ii galgga geavahuvvot ovttaskas buhtadusaide. Jahkásaš reanttuid geavahepmi bušeahtas mearriduvvo váлгаáigodaga vuoruhemiid ja ánggirusšansurggiid mearrádusaid vuodul, gč. ášši 47/09.

Jahkái 2013 várrejuvvo 7 285 000 ru Sámeálbmotfoandda sestojuvvon reanttuin, juogaduvvon čuovvovaš kapihttaliidda:

- 1 700 000 ru giellaproševttaide, kap. 4.3.4
- 1 000 000 ru hálldansyntesii, kap. 4.5.3
- 500 000 ru sámi sátnebáŋkui, kap. 4.5.4
- 1 285 000 ru girjjálašvuhtii, kap. 5.4.3
- 800 000 ru gealbudan- ja rekrutterenprográmmii, kap. 7.5.3.3
- 650 000 ru árbedieđu systemáhtalaš kártemii, kap. 7.6.3
- 500 000 ru stipeanddaide alitohppui, kap. 7.5.3.4
- 850 000 ru árbedihtui, kap. 7.6.4

Boazodoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 2 000 000 ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassealáhusaide.

Eanadoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 4 000 000 ru mii galgá geavahuvvot ealáhusdoaimmaide eanadoalus.

2.2.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuogadus

Tabealla 2.2.2 Čoahkketabealla - Sámedikki boađut ja golut buohkanassii (1000 ru)

	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	Eroh us	%
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	355 907	368 619	368 619	401 413	32 794	8,9 %
Sámeálbmotfoandda reanttut	5 617	7 950	7 950	7 285	-665	-8,4 %
Doaibmaboađuid submi	361 524	376 569	376 569	408 698	32 129	8,5 %
Virkemidler						
Váikkuhangaskaoamit	256 716	265 319	266 521	288 308	21 787	8,2 %
Váikkuhangaskaomiid submi	256 716	265 319	266 521	288 308	21 787	8,2 %
DOAIBMAB. SUBMI - VÁIKKUHANANGASKAOMIT	104 808	111 250	110 048	120 390	10 342	9,4 %
DOAIBMAGOLUT						
Politiikalaš dási doaibma	20 808	21 250	21 250	22 390	1 140	5,4 %
Hálddahusa doaibma	95 644	90 000	90 200	98 000	7 800	8,6 %
Doaibmagoluid submi	116 452	111 250	111 450	120 390	8 940	8,0 %
DOAIBMABOAÐUS	-11 644	0	-1 402	0	1 402	-100,0 %
JAHKEBOAÐUS	-11 644	0	-1 402	0	1 402	-100,0 %

2.2.3 Váikkuhangaskaoomit

Sámediggi juogada čuovvovaččat váikkuhangaskaomiid váldopoasttaide 2013:

Čilgehus	RR	Buš	Rev	Buš	i %	Juog.	Erohu
	2011	2012	2012	2013		13-Rev	
	62						9,5
Giella	485	65 563	65 563	71 765	24,9 %	6 202	%
Kultuvra	83	588	87 403	87 253	91 902	31,9 %	4 649
							17,7
Girjerádju	9 475	7 184	7 184	8 455	2,9 %	1 271	%
Máhttu	39	339	41 530	41 530	44 580	15,5 %	3 050
							7,3
Dearvvašvuohta ja sosiála	2 174	3 965	3 965	3 831	1,3 %	-134	%
							-3,4
Areálat ja biras	0	1 000	1 000	1 500	0,5 %	500	%
							50,0
Kulturmuutosuodjalus	2 607	2 500	2 900	2 650	0,9 %	-250	%
	33						-8,6
Ealáhus	432	37 627	37 627	35 432	12,3 %	-2 195	%
							-5,8
Regiovdnaovddideapmi	6 423	3 707	3 707	3 000	1,0 %	-707	%
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	2 552	1 219	1 219	6 408	2,2 %	5 189	%
							425,7
Sámi organisašuvnnat	3 073	3 651	3 651	3 801	1,3 %	150	%
							4,1
Eará váikkuhangaskaoomit	6 357	6 122	6 122	10 082	3,5 %	3 960	%
Eará doaibmajut mat eai leat váikkuhangaskaoomit	5 211	3 848	4 800	4 902	1,7 %	102	%
							64,7
Submi	256	265	266	288			
	716	319	521	308	100,0 %	21 787	7,6 %

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat fas dárkileappot čilgejuvvon kapihttaliin 4 – 17. Juohke kapihttala vuolde lea visogovva das man ollu ruđat leat várrejuvvon njuolggodoarjagiidda, ohcanvuđot doarjagiidda ja prošeavttaide iežamet hálddus ja hálddahušlaš bargamušaide.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet njuolggodoarjagat organisašuvnnaide ja áhahusaide, iešguđege ohcanvuđot doarjjaortnegat ja doarjagat mat leat muddejuvvon šiehtadusaid bokte ja prošeavttat iežamet hálddus.

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat geatnegahttet Sámedikki fuolahit dan ahte doarjagat hálddašuvvojit ulbmillaččat ja beaktilis vugiin. Diesa gullá maid geatnegasvuohta bearráigeahččat ja gávnnaht ortnegiid maiguin duodaštit ruđaid geavaheami dohkálaččat.

2.2.3.1 Njuolggodoarjagat

Lagabui daid ovttaskas ortnegiid birra mat juolluduvvojit njuolgga Sámedikki bušeahta bokte, oainnat Sámedikki njuolggodoarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus seamma fágakapihttalis geavahit eará láhkai njuolggodoarjagiid mat eai leat geavahuvvon ja njuolggodoarjagiid mat leat gessojuvvon ruovttoluotta. Sámediggeráđđi galgá bušeahhtajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

2.2.3.2 Ohcanvuđot doarjagat

Sámedikki bušeahta ohcanvuđot doarjagiid ovttaskas ortnegat leat lagabui čilgejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20% dain ruđain mat leat várrejuvvon bušeahtas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide maid dievasčoahkinjođihangoddi hálddaša, Sámeálbmotfondii ja doaibmagoluide. Sámediggeráđđi galgá bušeahhtajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

Sámediggeráđis lea fápmudus čadahit dárbbaslaš rievdadusaid ohcanáigemeiin.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea sámediggeráđi dahkan mearrádusaid váiddaorgána dahje dan orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea dievasčoahkkingotti dahkan mearrádusaid váiddaorgána.

2.2.4 Lágat ja šiehtadusat

2.2.4.1 Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadus

Álgoálbmogin lea sápmelaččain vuoigatvuohta dakkár konsultašuvnnaide, main sáhtá leat njuolgga mearkkašupmi sidjiide. Dat mearkkaša ahte Norgga eiseválddit leat geatnegahttojuvvon, álbmotrievtti bokte, konsulteret sápmelaččaiguin dakkár áššiin, main lea mearkkašupmi sámi servodahkii. Lea sohppojuvvon šiehtadus gaskal stáhta ja Sámedikki das mo konsultašuvnna galget čadahuvvot. Konsultašuvdnaprošedyrat gustojit juohke lágan áššiiide, mat sáhttet váikkuhit sámi beroštumiide njuolgga.

2.2.4.2 EEO-njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea šiehtadus gaskal Norgga, Islánda ja Liechensteinna nuppi bealis ja EU-riikkaid ja Eurohpá searvevuoda nuppi bealis. EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EU siskkit márkaniid. EEO-šiehtadusa ulbmil lea nannet beliid gaskasaš gávppašeami ja ekonomalaš čatnasemiid oktasaš gilvoeavttuiguin ja oktasaš njuolggadusaid čadahemiin. EEO-láhka čadaha Norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará stáhtadoarjannjuolggadusaid. Stáhtadoarjannjuolggadusat leat dat seammá Norggas go EU:s.

Go Norga lea searvan EEO-šiehtadussii, de lea Norga dohkkehan vissis ráddjemiid nátionála politihka hábmemis, nu go stáhtadoarjjasuorggis ja guovlopolitihka suorggis. EEO-šiehtadus ii atte dábálaš vejolašvuoda spiehkastit stáhtadoarjannjuolggadusain go guoská doarjagiidda ovddidit sámi dahje eará álgoálbmogiid beroštusaid.

Go stáhtadoarjja sáhtá headuštit márkaniid ja nu váikkuhit EEO-guovllu ovttasdoaibmamiid, de lea stáhtadoarjja dábálaččat gildojuvvon, muhto doppe leat mánga spiehkastaga mat suvvet dakkár doarjagiid, mat ovddidit servodatlaš ja politihkalaš ulbmiliid. Sámedikki doarjjaortnegat leat hábmejuvvon nu ahte dat guorrasit EEO-njuolggadusaide.

2.2.4.3 Váldošiehtadus sámi dáiddárganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan váldošiehtadusa sámi dáiddárganisašuvnnaiguin mat ovddastuvvojit Sámi dáiddárráđi bokte. Ulbmilin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima ja láchit diliid sámi

girjjálašvuoda, musihka, dánsuma, teáhtera, filmma, govvadáidaga ja dáiddaduoji dahkamii ja gaskkusteapmái. Dáiddáršiehtadus siskkilda oktasaš doaibmabijuid dáiddasuorggis mat čadahuvvojit oasálaččaid gaskka sohppojuvvon ekonomalaš rámmaid siskkobealde. Juohke jagi sohppojuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

2.2.4.4 Duoju válđošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan válđošiehtadusa duodjeealáhusa várás duodjeorganisašuvnnaiguin Riikkaorganisašuvdna Sámiid Dujiin ja Duojáruid ealáhusservviin. Šiehtadusa ulbmilin lea ovdánahttit duoju buorebut gánnáhahtti ealáhussan ja vai nagodivččii eanet vuovdit iežas buvttaduvvon gálvvuid. Dakkár ovdánahttin gáibida ahte biddjojuvvo eanet deaddu gelbbolašvuoda loktemii, buvttaovdvideapmái, vuovdaleapmái ja vuovdimii. Sámediggi šiehtada jahkásaš ealáhussiehtadusa duoju váste, mas leat doaibmabijut maid ulbmilin lea ovdánahttit ealáhusa nu ahte dat dávista daid politihkalaš mihttomeriide ja njuolggadusaide, maid Sámediggi áiggis áigái mearrida.

2.2.5 Ovttasbargu

2.2.5.1 Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Sámediggi dárbbasa ovttasbargat earáiguin juksan dihtii bohtosiid barggusteamet. Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin šiehtaduvvo dat ovddasvástádus mii regionála eiseválddiin galgá leat sámi giela, birrasa, ealáhusaide ja servodatovddideami ektui.

Guovttegielalašvuodadoarjja sámegiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide lea Sámedikki bušehta stuorámus váikkuhangaskaoapmepoasta. Danne lea Sámediggái hui deatlaš ahte doarjjaoažžut jukset dan mihttomeari maid Sámediggi lea bidjan guovttegielalašvuodaruđaide. Sámediggi lea 2012:s vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid buot daid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, mat gullet sámegiela hálddašanguvlui. Šiehtadusaid ulbmil lea bistevas ovttasbargu gaskal Sámedikki ja buot gielddaide ja fylkkagielddaide sámegiela hálddašanguovllus. Ovttasbargošiehtadusaid ulbmil lea ahte gielddat ja fylkkagielddat galget láchit dilálašvuodaid dasa ahte sápmelaččain galgá leat vejolaš seailluhit ja ovddidit gielaset hálddašanguovllus.

2.2.5.2 Sámi parlamentáralaš ráđdi

Sámi parlamentáralaš ráđdi lea sámedikkiid gaskasaš parlamentáralaš ovttasbargoorgána Suomas, Norggas ja Ruotas. Ruošša bealde sápmelaččat oassálastet bistevaččat ovttasbargui. Ráđdi galgá bargat áššiiguin mat gusket sápmelaččaide riikkarájaid rastá. Ovttasbarggu ulbmil lea oktiiveivehit sámi jiena riikkaidgaskasaččat, erenoamážit go guoská riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkkii. Sámi parlamentáralaš ráđdi hálddaša prinsihpalaš oaiviliid ja beroštumiid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain.

3 Válđosisdoallu

3.1.1 Álggahus

Sámediggi lea ásahuvvon danne vái vuoiggalažžat meannudit sápmelaččaid. Sámegiella ja kultuvra lohko Norggas álgoálgosažžan ja lea danin seamma vuoigatvuohta várjaluvvot ja ovddiduvvot go dárogiella ja dárolaččaid kultuvra. Dan badjelaš 20 jagis maid Sámediggi lea doaibman, lea ollu ollašuvvan. Riekteovdaneapmi lea ovdánan buori guvlui mángga suorggis. Sámegiella ja kultuvrra árvu lea buorránan. Sámi mánáin lea vuoigatvuohta oažžot oahpahusa sámegielas ja sámegillii.

Muhto ankke leat mis mángga hástalusa. Vuoigatvuođat leat buorránan, muhto Sámedikkis ii leat válđi praktihkalaš politihkas čuovvolit daid vuoigatvuođaid, ja danne jotko sámi álbmoga vealaheapmi Norggas. Sámegiella árvu lea buorránan, muhto anke mánggas eai vällje sámegiella skuvlajiellan. Sámi kultuvrras lea buorránan árvu, muhto ii leat ožžon oasi daid ruhtajuolludemiin maid museaodastus ja kulturlokten leat ožžon ovdaneapmái. Sámi mánáin lea riekti oažžut oahpahusa sámegillii ja sámegielas, muhto eai leat doarvái oahpponeavvot oahpahussii. Erenoamáš hástalus lea dat lulli- ja julevsámi guovlluin.

Sámedikki ja ráđđehusa gaskasaš konsultašuvdnašiehtadus váikkuha buoret gulahallama gaskal dien guovtti ásahusa. Lea muđui dehálaš ahte goappaš bealit dollet konsultašuvdnašiehtadusa ja ahte goappaš ásahas lea seammá ipmárdus movt konsultašuvdnašiehtadus galgá praktihkalažžat čađahuvvut.

Sámediggi ovddasta sápmelaččaid oktan álbmogin ja lea sin ovddasteaddji orgána Norggas. Dat mielddisbuktá ahte Sámedikkis lea friddjavuohta bidjat gáibádusaid, hábmet ja hálldašit sámpolitiikka Norggas. Ovttasdoaimmanprosedyrat gaskal Stuoradikki, ráđđehusa ja Sámedikki galget nannet ahte Sámediggi sáhtta hálldašit dan doaimma.

Sámediggái lea dehálaš ahte bušeahtadilli addá friddjavuođa Sámediggái sihkkarastit autoritehta ja sealgilvuođa sámpolitiikkas. Jus dan galgá sihkkarastit, de fertejit leat sajis bušeahtaprosedyrat ja jahkásaš bušeahtarámmat mat ollásuhttet Sámedikki rolla sámpolitiikkas. Otnáš vuogádaga gal ii sáhte dadjat leat siskkobealde álbmotrivttiid rámmaid, ILO-konvenšuvnna nr 169 artihkal 6 ja ON duodaštus álgoálbmot rivttiid artihkal 3 vuodul. Dálá bušeahtaprosedyrat eai atte Sámediggái vejolašvuođa duodas mearridit sámi álbmoga ruhtadili, sosiáladili ja kultuvrra ovdánahttima. Dáládilli lea nu ahte Sámedikkis ii leat doarvái buorre váikkuhanvejolašvuohta prosedyraide mas ruđa juolludit stáhtabušeahtas sámi áigumušaide. Sámediggi ferte danin beassat njuolga šiehtadanpoššuvdnii gos mearridit doaimmaidis ruhtarámmaid.

3.1.2 Giella

Sámediggi lea ovdanbidjan odđa gielladieđáhusa mii šaddá vuodđun Sámedikki giellapolitiikkii buot servodatdásiin.

Raavrevijhke tjielte lea beassan mielde sáme giela hálldašanguvlu. Sámediggi lea vuoruhan guokte odđa giellaguovddáža, Omasvuona giellaguovddáža ja Gieleváarhko Raavrevijhke suohkanis. Dat čalmmustahtta ja nanne sáme giela guovlluin gos giella lea áitojuvvon.

Sámediggi vásiha stuora beroštumi sáme giela nannemii ja ovdánahttimii. Giellaprošeavttaid ohcamat leat lassánan daid mañemus jagiid. Dat lea buorre mearka, ja danne álggahuvvo sierra ovdánahttindoarjjaortnet giellaguovddážiid várás.

Terminologijja barggut leat dehálažžat buot sámi guovlluin. Hupmansyntesa- ja sámi sátnovuorkaprošeavttat jotkojuvvot ja Sámediggi áigu ovttas fágabirrasii guin ovddidit terminologijjabarggu ja sámi báikenamaid registrerema.

2013 lea nationála giellajahki. Giellajahki 2013 galgá buoridit ipmárdusa ja dohkkeheami mángga sáme gielat kultuvrii ja maiddái buoridit sáme gielagiid giellaiešdovdu. Dan oktavuodas háliida Sámediggi čađahit giellakampánja buoridit sáme giellaguottuid ja movttiidahttit hupmat sáme giela.

3.1.3 Kultuvra

Sámediggi lea bargame kulturdieđáhusain mii galgá šaddat Sámedikki boahteáigge kulturpolitiikka láidesteaddjin.

Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid guorahallan čájeha ahte Sámedikki kulturpolitiikka ja gullevaš doarjjaortnegat ovddidit ja viidudit sámi servodaga. Dán mii oaidnit dehálaš mearkan ja danne lasihit ohcanvuđot doarjagiid rámma musihkkii, girjjálašvuhtii ja ráidogovaide 1 800 000 ru.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dehálaš jorgalahttit bivnnuhis nuoraidgirjjiid sáme giellii. Dan dahká Sámediggi dan dihte go háliida ahte eanet mánát ja nuorat lohket girjjiid. Populára-/ máilmmigirjjálašvuođa čáppagirjjálašvuođa jorgaluvvon girjjit mánáide ja nuoraide lea maid dehálaš suorgi mii vuoruhuvvo.

Sámediggi atná maid dehálažžan ahte Oslo sámiin lea deaivvadanbáiki. Danin lasihuvvo doarjja Oslo sámi vissui 208 000 ruvnnuin.

Márkomeannufeastivála lea márko-sámiid kultuvrra dehálaš ovdasteaddji. Doarjja lasihuvvo 216 000 ruvnnuin.

Lullisámiid kulturfeastiváli Raasten Ractah ja julevsámiid vahkkui addo 2012 rájes njuolggodoarjja Sámedikki bušeahtaš.

Sámi ášahusat leat čuovgatoartnat sámi guovlluin ja ášahit čeahkkananbáikkiid kultuvra-, giella- ja identitehtaovdáneapmái. Dasa lassin dat leat dehálaš bargosajit unna servodagažiin. Árran julevsámi guovddáš ja Saemien Sijte leat ožžon 932 000 lasáhusa. Sámi teáhterat Beaivváš Sámi Našunála teáhter ja Áarjelhsaemien teáhter AS leat ožžon 797 000 ru lasáhusa.

Sámediggi oaidná dehálažžan ahte lea ásahuvvon ođđa arena filmmasuorgái mii bargá aktiivvalaččat ovddidit julevsámegiela ja kultuvrra dakko bokte go sii ráhkadit julevsámiid muitalusaid, mánáid-tv ja nuoraid-tv. Danne lasihuvvo doarjja Julev Film As:i 100 proseanttain.

Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda sihkkarastá stuorát viidodaga sámi dáidda- ja kultureallimii. Lea dehálaš ahte mis leat ortnegat mat nannejit dáiddáriid vejolašvuoda iežaset ovdánahttit. Dáiddáriid organisašuvnnain fertejit leat buorit rámmaeavttut vai sáhttet doarjut sámi dáiddáriid ja váldit vuhtii sin dárbbuid. Dáiddáršiehtadus lasihuvvo 225 000 ruvnnain.

3.1.4 Girjerájut

Sámi guovlluin lea biedggus ássanguovllut. Sámedikki girjerádjju ja sámi girjebusset leat dehálaš bálvalusat olbmuide ja vai leat olámuttus bibliotekafálaldagat. Davvi- Romssa girjebussii lea lasáhus 84 proseanttain ja Lulli-Trøndelaga kulturbusse oažžu 800 000 ruvna njuolggodoarjaga .

3.1.5 Máhttu

Sámediggi lea bargame ođđa dieđáhusain sámi mánáidgárdefálaldagaid birra. Duogáš dieđáhussii lea ahte Sámediggi háliida hábmet oppalašpolitihka mánáidgárdesuorgái. Dat galgá leat láiddesteaddjin ja čielggadit prinsihpalaš gažaldagaid mat gusket sámi mánáidgárdefálaldagaide.

Sámedikki dieđáhus oahpahusa ja oahpu birra dohkkehuvvui 2011, ja dat lea mearridan oppalašpolitihka vuodđoohppui ja rávesolbmuidohppui. Dieđáhus bidjá deattu oahpahuspolitihkalaš hástalusaid ja prinsihpalaš beliide Sámedikki rollas oahpahuspolitihkas.

Lea biddjon johtui bargu dárkkistit sámi oahppoplánaid. Oahpponeavvuportála Ovttas- Aktan – Aktesne lea neahttaportála gosa lea čohkkejuvvon govat, girjjit, filmmat, jietna, oahppanávdnasat ja digitála resurssat mat geahpedit oahpahedjiid beaivválaš barggu.

Butenschøn-lávdegoddi lea almmuhan raportta sámi dutkama ja alitoahpahusa birra. Lávdegoddi lea guorahallan ovdánansárgosiid, dárbbuid ja mihttomeriid sámi dutkamii ja alitoohppui. Sii leat maid evttohan mánja konkrehta doaimma. Sámediggi čuovvola dán raportta ávžžuhusaid.

Árbediehtu lea dehálaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámedikkis leat mánja doarjjaortnega árbediehtui.

3.1.6 Dearvvašvuhta ja sosiála

Sámedikkis lea oppalaš ovttasvástádus sámi dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkkahábmemis. Lea maiddá guovdileamos eaktoárvaleaddji Norgga eiseválddiide mii guoská ovdánahttit dáseárvosaš fálaldaga sámi álbmogii. Ovttasdoaimmanodastus dagaha sámi buhcciide stuora hástalusaid sámegiela Čeahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

ja kultuvrra ektui. Sámediggi lea álggahan prošeavtta mii galgá sihkkarastit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid.

3.1.7 Areála ja biras

Sámediggi oaidná ollu eanangeavaheami lassánemiid sámi guovlluin. Dan oktavuodas lea dehálaš nannet ja suodjalit areálaberoštumiid, ja eananriggodatvuoigatvuodaid. Protect vuodđudus galgá veahkehit sámi vuoigatvuodaoamasteddjiid ja váldit vuhtii sin beroštumiid ja lasihit ovdánanvejolašvuodaid. Protect vuodđudusas galgá leat dat guovddáš njuolggadusaddi rolla eiseválddiid ja ealáhusovttasteddjiid ektui.

3.1.8 Kulturmitosuođjalus

Sámedikki bargu kulturmitosuođjalemiin dahká dehálaš vuodu sámi historjái ja eanangeavaheapmái ja ássamii. Lea dehálaš lasihit máhtu sámi kulturmitosuođjaleami ja sámi kulturhistorjájá birra. Dan olis vuoruha Sámediggi Divttasvuona suohkana prošeavtta soahtemuittuid birra oassin mátkeealáhusaid nannemis.

3.1.9 Ealáhus

Olmmošlohku sámi guovlluin niedjá ain, ja leat erenoamážit nuorra nissonat geat fárrerjit. Danne lea erenoamáš dehálaš čadahit dakkár politihka, mii dahká sámi guovlluid eanet geasuheaddjin nuorra nissoniidda.

Stuorat ángiruššan sámi ealáhusaiguin movttiidahtta ássama báikegottiide. Vuodđoealáhusaid barggolašvuoda oassi njiedjá, ja seammás lea álggahuvvon odđafitnodagaid lohku unnánan dain guovlluin gos sáhttet ohat doarjagiid ealáhusovdánahttimii. Sámediggi áigo ain bargat rámmaeavttuiguin vai vuodđoealáhusat bisuhuvvojat ja ovdánit.

Sámedikki dieđáhus ealáhusovdánahttima birra geahččala rievdadit ealáhusovdánahttima. Ealáhuspolitihka rievdadus sistisdoallá eanet deattu báikkálaš servodatovdánahttimii, ođasmahttimii, gelbbolašvuodaloktemii ja ealáhushtkamii. Danne vuoruha Sámediggi árvoháhkandoaimmaid dál eanet go ovdal.

Sámedikkis lea ovddasvástádus ovdánahttit duodjeealáhusa. Duoji ealáhusšiehtadus galgá ovdánahttit duoji gánnahtti ealáhussan ja lasihit gálvojođu iežas dáhkkon dujiin.

3.1.10 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá sámegeiela, kultuvrra ja servodateallima rámmaeavttuid buoridemiin. Dat bargu dahkko gulahallama ja ovttasbarggu vuodul sihke regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja maiddá eará heivvolaš oassálastiiguin. Mii vuoruhit ovttasbargoprošeavttaid fylkasuohkaniiguin mat ovdánahttet regionálaovddideami.

3.1.11 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dan ala ahte álgoálbmogat galget beassat mearridit iežaset ovdáneami ja galgá maid vejolaš várjalit iežaset riikkaidgaskasaš beroštumiid. Sámediggi lea mearridan 2013:s doallat ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánssa. Konferánssa ulbmil lea dahkat álgoálbmogiidra vejolažžan ráhkkanit ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsii 2014.

4 Giella

4.1 Váldomihttomearri

- Eanet giellageavaheaddjit

Sámegiella lea vuodđoárvu sámi servodagas. Danne lea giela sealluheapmi ja ovdánahttin iešalddis dehálaš ja dan ii dárbbat čilget eará oktavuodain. Dat mii nannosit govvida giela dehálaš mearkkašumi lea ahte sámegiella lea mearrideaddji oassi das ahte beassat čálihit Sámedikki jienastuslohkui. Sámegiella lea oassi min kultuvrra vuodđoelemeanttain, vaikko vel buohkat eai máhte ge giela. Mis lea vuoigatvuohta nannet ja ovddidit giela sihke alddámet ja servodagas. Dát vuoigatvuohta gusto vaikko man bures dahje hejot juohkehaš hálddaša giela.

Sámediggi ovddida Sámediggediedáhusa sámegiela birra. Diedáhusas lea bajimus politihkka sámegiela hárrái, ja dat galgá mieđuštit ja čielggadit prinsihpalaš áššiid sámegiela geavaheami ja ovddideami birra. Sámedikki barggu váldomihttu lea eanet giellageavaheaddjit ja eambbo giellageavaheapmi.

Hálddašanguovllu suohkanat ja fylkasuohkanat leat dehálaš ovttasbargoguoimmit sámegiela nannemis báikkálaš dásis. Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus buot suohkaniin ja fylkasuohkaniin hálddašanguovllus guovttegielalašvuodadoarjaga geavaheami birra. Ovttasbargošiehtadusat vuolláičallojuvvoje guovvamánu 2012. Šiehtadusat leat hábmejuvvon daid geatnegasvuodaid vuodul mat suohkaniin /fylkasuohkaniin leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Lassin lea suohkaniid/fylkasuohkaniid bargu nannet ja ovddit sámegiela formaliserejuvvon šiehtadusa ovddidanoasi bokte. Šiehtadusat galget čuovvoluvvot jahkásaš čoahkkimiiguin sihke hálldahus- ja politihkalaš dásis.

Suohkanat leat guovddázis sámegiela nannenbarggus buot guovlluin gos sápmelaččat orrot. Sápmelaččain geat orrot olggobealde sámegiela hálddašanguovllu eai leat seamma rievttit geavahit sámegiela dahje oažžut bálvalusaid sámegilli almmolaš etáhtain. Nannen dihte sámegielašiid dili gávpogiin, lea Sámediggi gulahallame gávpotsuohkaniiguin Álttáin, Romssain ja Osloin ovttasbargošiehtadusaid birra sámegiela ja kultuvrra nannema várás.

Nannen- ja viiddidan dihte sámegiela geavaheami lea Sámediggi olu jagiid almmuhan giellaprošeaktaruđa. Doarjjaortnega olahusjoavku lea sámi álbmot. Sámediggi lea bidjan johtui evaluerema giellaprošeavttaid ohcanvuodot doarjagiin. Mii háliidit diehtit nannejit go giellaruđat sámegiela, mielddisbuktet go eanet sámegiela geavaheami ja olaha go doarjjaortnet sámi álbmoga. Mii maiddá vuordit oažžut muhtunlágan gova mii čájeha mot doarjjaoažžut geavahit doarjaga, ja mot ortnet hálddašuvvo. Evalueren fáttmasta giellaprošeavttaid Sámedikkis áigodagas 2007 – 2011, ja galgá gárvvistuvvot álggus 2013.

Sámediggi áigu bidjat johtui giellakampánjja oassin barggu oččodit eanet giellageavaheddiid. Kampánjja bokte galget deattuhit man dehálaš lea välljet sámegiela ruovttugiellan, movttiidahttit eanet hupmat sámegiela, sámegiela rávisolbmuidoahpahusa, ja rekrutteret eambbogiid oahpahallat sámegiela. Dakkár giellakampánjja čalmmustahtá maiddá sámegiela almmolašvuodas, ja sáhtta váikkuhit ahte miellaguottut sámegiela hárrái rivdet. Dat galgá lea okta dain doaimmain mat galget čađahuvvot Giellajagi 2013 oktavuodas.

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla sámegiela ovddideamis. Earenoamáš dehálaččat leat guovddázat lagasbirrasii, go bidjet johtui olu doaimmaid. Giellaguovddázat leat oassin Sámedikki deháleamos ovttasbargoguimmiin dain iešguđetge giellaguovlluin. Giellaguovddážiid hástalus leat ahte váilot doarváii einnostahtti rámmaeavttut. Giellaguovddážiid evalueren maid Norut Alta čađahii gidđat 2012 duodásta ahte guovddázat dárbbasat buorebut resurssaid sihke ekonomii ja olbmuid dáfus. Dustendihte dán hástalusa lea Sámediggi lasihan iežas bušehtti ovdánahttindoarjaga giellaguovddážiidda. Dat lea gaskaboddosaš ortnet dassáži go giellaguovddážiid njuolggodoarjja lea geahčaduvvon ja dárkkistuvvon.

Sámedikki, Odasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeantta (OHD) ja Máhttodepartemeantta (MD) gohččuma vuodul leat Nordlandsforskning ja Norut Alta čađahan Sámi giellaiskkadeami 2012. Iskkadeami ulbmil lei gávnahit man oallugat hálldašit daid iešguđetge gielaid njálmmálaččat ja

čálalaččat, ahkečoahkádusa, makkár oktavuodain geavahit giela ja guđe muddui sámegiella geavahuvvo iešguđetlágan diliin. Sámi giellaiskkadeapmi 2012 čájeha ahte giellamáhtuin, geavahanarenain ja giellagáttuin leat stuora erohusat sihke gielaide gaskkas ja maiddái dain iešguđetge báikkiin riikkas. Sámediggi lea álgán čuovvolit iskkadeami, ja áigu joatkit dainna bargguin 2013:s.

Dal lea dárbu buori davviriikkalaš ovttasbargui vai nákke ovddidit sihke giellapolitihkalaš ja giellafágalaš áššiid. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren lea dehálaš sihkkarastindihte sámegiella oktasašvuodu. Sámedikki mielas lea davviriikkalaš ovttasbargu dehálaš vai tearpmat sáhttet geavahuvvot rastá riikkarájiid. Mihttu livččii ahte tearbmaovddideapmi, kvalitehtasihkkarastin ja normeren dahkko davviriikkalaš ovttasbarggus mas lea sihke fága- ja giellamáhttu.

Hupmansyntesa lea dihtorprográmma mii simulere olbmo hupmama. Sámi hupmansyntesa galgá earret eará doaibmat liigeveahkkeneavvun sámegiella divvunprográmmii, ja maiddái čállinreaidun dyslektihkariidda ja earáide geain leat unnibut dahje stuorábut čállin- ja lohkanválttut. Sámi hupmansyntesa ovddidanprošeakta álggahuvvui 2012:s ja galgá jotkojuvvot 2013:s. Álgovuorus ráhkaduvvo hupmansyntesa davvisámegillii, muhto lea plánas ráhkadit maiddái lulli- ja julevsámegillii.

Sámi sátnebánkku ovdánahttinbargu joatká ja go odđa hupmansyntesaprográmma biddjo dasa de lea vejolaš guldalit mot sámegiel sánit daddjojit. Dál lea vuos ráhkaduvvon prototipa davvisámegillii. Tearbmabargu lea joatkevaš bargu buot gielain, ja danne lea dat lunddolaš oassi sámi sátnebánkku barggus. Maiddái registrerejuvvon sámi báikenamaid vuodul lea dehálaš ásaht digitála báikenammaarkiivva.

4.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit gillii

Tabealla 4.2. Čoahkketabealla giella							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámegiella geavaheapmi	55 874	54 739	54 739	57 439	2 700	4,9 %
	Sámegiella arenat	5 670	6 424	6 424	10 826	4 402	68,5 %
	Sámegiella seailluheapmi ja ovddideapmi	941	4 400	4 400	3 500	-900	-20,5 %
Sub mi		62 485	65 563	65 563	71 765	6 202	9,5 %

Giellaossodat

Giellaossodaga báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuodaloktemat gávdnojit 18. kapihttalis Hálldahusa doaibmagolut.

Giellaossodagas leat guokte juhkosa:

- Giellajuogus.
- Tearbma- ja báikenammajuogus.

Goappaš juhkosat doibmet politihkalaš čállingoddin sámediggeráđđái ja lea ovddasvástádus doaimmahit giellafágasuorggi strategijaid. Juhkosiin lea maiddái hálddašnovddasvástádus iežaset gullelaš fágasurggiide.

Giellajuhkosis lea hálddašnovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Hálddašit guovttegielalašvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda sámelága giellanjuolggadusaid mielde, ovttasbargošiehtadusaid ja guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusaid.

- Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolggodoarjagiid.
- Hálddašit ohcanvuđot doarjagiid giellaproševttaide, dás maiddái Sámeálbmotfoandda hálddašeapmi.
- Čuovvolit Ráđđehusa sámeielaid doaibmaplána doaimmaid.
- Čuovvolit sámelága giellanjuolggadusaid.
- Čuovvolit Sámediggedieđáhusa sáme giela birra.
- Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu.

Giellajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2012.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis lea hálddašanoavddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Doaimmahit sámi báikenammabálvalusa báikenammalága mielde.
- Rávvet almmolaš ásaheamis sámi namaid.
- Rávvet sámi báikenamaid ja sámi tearpmaid geavaheamis.
- Ovddidit sámi terminologiija.
- Siskkáldas giellapolitiikka.
- Siskkáldas giellabálvalus Sámedikkis.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2012.

4.3 Sáme giela geavaheapmi

Mihttomearri:

- Viiddidit ja nannet sáme giela geavaheami.

Oassemihttomearri:

- Sáme giella lea beaivválaš giella.
- Sáme giella geavahuvvo viššalit ja lea oidnosis almmolašvuodas.
- Sáme giella lea oidnosis ja geavahuvvo maiddái dain guovlluin gos giella lea áitojuvvon.

Strategiijat:

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte ovdánahttit sáme giela geavaheami.
- Váikkuhit ahte sáme giella čalmmustahtto ja geavahuvvo eambo.
- Giellaoahpahus ja álbmotčuvgehus olles álbmogii.
- Doaibmabijut Giellajagi 2013 oktavuodas.
- □
- Galgá váikkuhit dasa ahte:
- Sáme giella nannejuvvo ja geavahuvvo eambo.
- Máhttu sámi giela ja kultuvrra birra galgá buoridit máhttodási ja čuvgehit sápmelašeallima birra ja dainna lágiin hábmet buoret ipmárdusa.
- Ovdánahttit positiiva sámi identitehtaipmárdusa.
- Hálddašanguovlluid olbmot bálvaluvvojit sáme giellii go váldet oktavuoda almmolaš etáhtiguin.

4.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.3.1 Čoahkketabealla – sámegiela geavaheapmi

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda	40 829	40 829	40 829	43 329	2 500	6,1 %
	Guovttegielalašvuodadoarjja fylkasuohkaniidda	5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %
	Sámi giellaproševttat	9 945	8 810	8 810	7 610	-1 200	-13,6 %
	Sámi giellakampánjja	0	0	0	1 400	1 400	-
Submi		55 874	54 739	54 739	57 439	2 700	4,9 %

Tabealla 4.3.1.1 Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda – njuolggodoarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
10000	Guovdageainnu suohkan	7 554	7 554	7 554	7 554	0	0,0 %
10001	Kárášjoga gielda	7 320	7 320	7 320	7 320	0	0,0 %
10002	Deanu gielda	5 082	5 082	5 082	5 082	0	0,0 %
10003	Porsáŋggu gielda	5 313	5 313	5 313	5 313	0	0,0 %
10004	Unjárgga gielda	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10005	Gáivuona suohkan	3 476	3 476	3 476	3 476	0	0,0 %
10006	Divttasvuona suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10007	Snoase suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10008	Loabága suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10009	Raavrhvijnke tjjelte	0	0	0	2 500	2 500	-
Submi		40 829	40 829	40 829	43 329	2 500	6,1 %

Tabealla 4.3.1.2 Guovttegielalašvuodadoarjja Fylkkasuohkaniidda – njuolggodoarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
10050	Finnmárkku fylkkagielda	1 400	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
10051	Romssa fylkkasuohkan	1 200	1 200	1 200	1 200	0	0,0 %
10052	Nordlándda fylkkasuohkan	1 300	1 300	1 300	1 300	0	0,0 %
10053	Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	1 200	1 200	1 200	1 200	0	0,0 %
Submi		5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %

Tabealla 4.3.1.3 Giellaproševttat – ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
11000- 11020	Giellaproševttat	a) 9 945	8 810	8 810	7 610	-1 200	-13,6 %
Submi							-13,6 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 1 700 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

Tabealla 4.3.1.4 Sámi giellakampánjja – prošakta iežamet hálddus (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Sámi giellakampánjja	0	0	0	1 400	1 400	-
Submi							-

- Eanet dieđut váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra čužžot doaibmabijuin dás vuollelis.

4.3.2 Sámediggedieđáhus sámeagiela birra

Doaibmabidju 1: Čuovvolit Sámediggedieđáhusa sámeagiela birra – hálddahusbarggut.

Galgá oččodit:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eambo giellageavaheami.

Bušeahhta:

- Hálddahusgolut.

4.3.3 Sámelága giellanjuolggadusaid dárkkisteapmi

Doaibmabidju 2: Čuovvolit sámelága giellanjuolggadusaid dárkkistanbarggus – hálddahusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Čadahit konsultašuvnnaid Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanttain sámelága giellanjuolggadusaid dárkkisteami birra.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámeagielašvuođa sihkkarastojuvvo vejolašvuohta geavahit sámeagiela go váldet oktavuoda almmolaš hálddašemiin.

Bušeahhta:

- Hálddahusgolut.

4.3.4 Guovttegielalašvuođadoarjja suohkaniidda

Doaibmabidju 3: Guovttegielalašvuođadoarjja suohkaniidda – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaožžut:

- Sámegiela hálddašanguovllu suohkanat, vrd sámelága láhkaásahusa (láhka geassemánu 12. b. 1987 nr. 56) sámegiela hálddašanguovllu birra.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegiela hálddašanguovllu álbmot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Hálddašanguovllu olbmot besset bisuhit ja ovddidit gielaset.
- Hálddašanguovllu olbmot bálvaluvvojit sámegilli go váldet oktavuoda almmolaš etáhtaguin.
- Hálddašanguovllut viššalit barget sámegiela čálmustahttimiin ja sámegiela geavaheami lassánemiin almmolašvuodas.

Bušeahhta:

- 43 329 000 ru.

Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid várás lea juhkkon golmma oassái; vuodđooassi, bálvalanoassi ja ovddidanoassi.

Doarjja meroštallojuvvo dan vuodul ahte galli oahppis lea sámegiella vuosttaš- ja nubbingiellan ja galls leat čálihuvvon Sámedikki jienastuslohkui juohke suohkanis. Sámedikki jienastuslohku ođastuvvo juohke nuppi jagi, vrd láhkaásahusa Sámediggeválgga birra, kap. 2. Bušehta vuodđun biddjojit mañemus ođasteami logut 2011 suohkanválgga oktavuodas. Ohppiidlogu vuodđun biddjojit vuodđoskuvllaid diehtujuohkinvuogádaga (GSI) logut. GSI registrere loguid golggotmánu 1.b. juohke jagi. Juovlamánu loahpas leat dat dieđut almmolačcat. 2013 bušehtas leat danne skuvlajagi 2011/2012 logut vuodđun.

Ortnega hálddaša sámediggeráđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit suohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusat.

4.3.5 Fágalaš oktavuohta

Doaibmabidju 4: Fágalaš oktavuohta hálddašanguovllu suohkaniiguin – hálddahusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit Sámedikki ja suohkaniid ovttasbargošiehtadusaid.
- Oassálastit Giellagiella forumis.
- Gulahallama bokte eiseválddiiguin nannet sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid rámmaeavttuid.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi álbmogis leat duohta vejolašvuodát geavahit sámegiela almmolaš hálddašeamis.

Bušeahhta:

- Hálddahusgolut.

4.3.6 Guovttegielalašvuodadoarjja fylkkasuohkaniidda

Doaibmabidju 5: Guovttegielalašvuodadoarjja fylkkasuohkaniidda – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámegiela hálddašanguovllu fylkkasuohkanat, vrd sámelága

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegiela hálddašanguovllu álbmot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Hálddašanguovllu suohkaniid olbmot besset bisuhit ja ovddidit gielaset.
- Hálddašanguovllu suohkaniid olbmot bálvaluvvojit sámegilli go váldet oktavuoda almmolaš etáhtaiguin.
- Hálddašanfylkkasuohkanat viššalit barget sámegiela čalmmustahttimiin ja sámegiela geavaheami lassánemiin almmolašvuodas.

Bušeahhta:

- 5 100 000 ru.

Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu fylkkasuohkaniid várás lea juhkkon guovtti oassái; vuodđo- ja bálvalanoassi ja ovddidanoassi.

Ortnega hálddaša sámediggeráđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit fylkkasuohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusat.

4.3.7 Fágalaš oktavuoha

Doaibmabidju 6: Fágalaš oktavuoha hálddašanguovllu fylkasuohkaniiguin - hálddabusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit Sámedikki ja fylkasuohkaniid ovttasbargošiehtadusaid.
- Oassálastit Giellagiella forumis.
- Gulahallama bokte eiseválddiiguin nannet sámegiela hálddašanguovllu fylkasuohkaniid rámmaeavttuid.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi álbmogis leat duohta vejolašvuodát geavahit sámegiela almmolaš hálddašeamis.

Bušeahhta:

- Hálddabusgolut.

4.3.8 Čuovvolit ovttasbarggu gávpotsuohkaniiguin gos orrot sápmelaččat

Doaibmabidju 7: Čuovvolit ovttasbarggu gávpotsuohkaniiguin gos orrot sápmelaččat. Sámediggi lea ovttasbargagohtán Oslo, Romssa ja Áltá suohkaniiguin, mihttu lea ásahit ovttasbargošiehtadusaid.

2013 vuoruheamit 2013:

- Joatkit čuovvolit ovttasbarggu Romssa suohkaniin.
- Joatkit čuovvolit ovttasbarggu Áltá suohkaniin.
- Joatkit čuovvolit ovttasbarggu Oslo suohkaniin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Vejolašvuoha geavahit sámegiela gávpogis buorrána.
- Sámi giella ja kultuvra deattuhuvvo eambbo gávpogis.

Bušeahhta:

- Hálddabusgolut.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

179 siidu 536 siiddus

4.3.9 Sámegielprošeavttat

Doaimmabijut 8: Sámegielprošeavttat – ohcanvuđot doarjagat.

2013 vuoruheamit:

- Giellakurssat rávisolbmuide.
- Giellakurssat maid ásahusat/organisašuvnnat ovttasráđiid lágide rastá riikarájiid
- Giellaarenat mat nannejit njálmmálaš giellafievrrideami buolvvaid gaskkas.
- Giellaleairrat mánáide ja nuoraide.
- Tearbmaprošeavttat.
- Báikenammaprošeavttat.
- Ovddidit, jorgalit dahje heivehit applikašuvnnaid sámegillii.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat/ásahusat.
- Ovttaskasolbmot geat barget ovttas ásahusaiguin ja/dahje organisašuvnnaiguin veahkehit fágalaččat prošeavtta čadaheami oktavuodas.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi álbmot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella nannejuvvo ja geavahuvvo eambbo.
- Eambbogat oahpahallet sámegiela.
- Leat eanet arenat gos sámegiella geavahuvvo.

Ohcanáigemearri:

- Njukčamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit maŋjel dan dáhtona eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 7 610 000 ru.

Muđui gustojit giellaprošeavttaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi.

4.3.10 Čuovvolit evaluerema ohcanvuđot prošeaktadoarjagis sámegillii

Doaimmabidju 9: Čuovvolit evaluerema ohcanvuđot prošeaktadoarjagis sámegillii - hálldahusbarggut.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Šaddá prošeaktaortnet mii nanne ja lasiha sámegiela geavaheami.
- Šaddá prošeaktaortnet mii olaha sámi álbmoga

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut

4.3.11 Sámi giellakampánja

Doaimmabidju 10: Sámi giellakampánja – prošeakta iežamet hálldus.

Oassin barggus oččodit eanet giellageavaheddjiid áigu Sámediggi álggahit giellakampánjja. Kampánjja bokte galgat deattuhit man dehálaš lea välljet sámegiela ruovttugiellan, movttiidahttit eanet hupmat

sámegiela, rávisolbmuidoahpahus sámegielas, ja rekruteret earáid oahpahallat sámegiela. Dakkár giellakampánja čalmmustahttá maiddái sámegiela almmolašvuodas, ja sáhttá váikkuhit ahte miellaguottut sámegiela hárrái rivdet. Duodaštanprošeavttat mat čájehuvvojit TV:s dahje internehtas leat oassi kampánjjas.

Giellakampánja galgá leat okta doaibma Giellajagi 2013 doaimmaid oktavuodas.

Galgá oččodit:

- Eambbo giellageavaheddjiid.
- Movttiideami oahppat sámegiela ja geavahit sámegiela árgabeaigiellan.
- Buriid miellaguottuid sámegiela hárrái.

Bušeahhta:

- 1 400 000 ru.
- Doaibmabiju čuovvleapmái biddjojit maid hálddahušlaš resurssat.

4.4 Sámegiela arenat

Mihttomearri:

- Mis leat ceavzilis ja árijlaš arenat sámegiela várás.

Strategiijat:

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvaláš geavaheami bokte bargat dan ala ahte bisuhit ja viidáseappot ovddidit dáláš arenaid, ja ásahit ođđa arenaid sámegiela várás.

Galgá oččodit:

- Buriid arenaid sámegiela oahppamii ja geavaheapmái.

4.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.4.1 Čoahkketabealla – sámegiela arenat – sámi giellaguovddážit – njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1010 0	Porsanger - Sámi giella- ja kulturguovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 1	Kåfjord – Sámi giellaguovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 2	Tysfjord – Árran julevsáme guovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 3	Evenes – Várdobáiki sámi guovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 4	Nesseby – Isak Saba guovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 5	Tana – Samisk nærings- og utredningscenter AS	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 6	Tromsø – Gáisi Giellaguovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 7	Røros – Aajege - Saemien gieles- ja maahuoerjane	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 8	Alta – Áltta Sámi Giellaguovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010 9	Lavangen - Ástávuona giellagoahtie	567	584	584	602	18	3,1 %
1011 0	Snåsa - Gielem nastedh	0	584	584	602	18	3,1 %
1011 1	Røyrvik - Gielearenie	0	0	0	602	602	-
1011 2	Storfjord - Storfjord språksenter	0	0	0	602	602	-
1011 3	Ovdánahttindoarjja	0	0	0	3 000	3 000	-
Sub mi		5 670	6 424	6 424	10 826	4 402	68,5 %

Eanet dieđut váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra čužžot doaimbabiin dás vuollelis.

4.4.2 Sámi giellaguovddážit

Doaimbabiidju 1: Sámi giellaguovddážit – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi giellaguovddážit mat čužžot 4.4.1. čoahkketabeallas.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot giellaguovddážiid doaimbagoavlluin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella gullo ja oidno giellaguovddážiid doaimbagoavlluin.

Bušeahhta:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

182 siidu 536 siidus

- 10 826 000 ru.

2012:s čadáhii Sámediggi giellaguovddáševaluerema. Evalueren čájeha ahte giellaguovddážat dárbbasit eanet einnostahtti rámmaeavttuid. Dusten dihte dán sávaldaga juo 2013:s, leat mii ásahan sierra gaskaboddosaš poastta mas giellaguovddážat ožžot ovdánahttinboarjaga gulahallama bokte Sámedikkiin. Sámediggeráđđi oažžu válldi šiehtadit giellaguovddážiiguin ovdánahttinboarjaga geavaheami birra. Sámediggi áigu 2013:s čuovvolit evaluerema ja jus rámmaeavttut rievdaduvvojit de dat biddjojit 2014 bušehtti.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi giellaguovddážiid várás.

4.4.3 Fágalaš oktavuoha

Doaibmabidju 1: Fágalaš oktavuoha sámi giellaguovddážiiguin – hálldahusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Ovttasráđiid giellaguovddážiiguin geahčadit sin rolla sámegea ovdánahttinbarggus.
- Oassálastit giellaguovddážiid fierpmádatčoahkkimiin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Giellaguovddážat leat doaimmalaččat ja ceavzilat.

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut.

4.4.4 Sámi giellaguovddážiid evaluerema čuovvoleapmi

Doaibmabidju 1: Sámi giellaguovddážiid evaluerema čuovvoleapmi - hálldahusbarggut

2013 vuoruheamit:

- Ovttasráđiid giellaguovddážiiguin ráhkadit strategiijaid sámi giellaguovddážiid nannema várás.
- Gulahallama bokte báikkálaš ja guovddáš eiseválddiiguin nannet sámi giellaguovddážiid rámmaeavttuid.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi giellaguovddážat nannejuvvojit ja ovdánahttojuvvojit.

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut.

4.4.5 Čuovvolit Giellaikkadeami 2012

Doaibmabidju 1: Čuovvolit Giellaikkadeami 2012 - hálldahusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Gulahallama bokte Máhtto departemeanttain ja Ođasmahttin-, hálldahus- ja girko departemeanttain ráhkadit strategiijaid Giellaikkadeami 2012 čuovvoleapmái.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Giellageavaheaddjit ja giellageavaheapmi lassána.
- Lea ovttaoavilvuoha mot čuovvolit hástalusaid mat bohtet ovdan Giellaikkadeamis 2012.

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut.

4.5 Sámegiela seailuheapmi ja ovddideapmi

Mihttomearri:

- Sámegiella geavahuvvo ja oidno buot servodatsurggiin.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin háhkat buriid rámmaeavttuid sámegiela várás.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella geavahuvvo eambo njálmmálaččat ja čálalaččat.
- Sámegiela geavaheamis lea alit stáhtus ja buoret dihtomielašvuohta.
- Lea buoret vuodđu sámegiela viidásit ovddideapmái.

4.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 4.5.1 Čoahkketabealla – sámegiela bisuheapmi ja ovddideapmi

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu	941	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
	Prošeavttat iežamet hálldus sámegiela bisuheami ja ovddideami várás	0	3 400	3 400	2 000	-1 400	-41,2 %
Submi		941	4 400	4 400	3 500	-900	-20,5 %

Tabella 4.5.1.1 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu – hálldahusbarggut

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
12000	Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu	941	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
Submi		941	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %

Tabealla 4.5.1.2 Bisuhit ja ovddidit sámegielaide – prošeakta iežamet hálldus

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
12100	Hupmansyntesa	a) 0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
12200	Sámi sátnebáŋku	b) 0	500	500	500	0	0,0 %
12300	Terminologijja- ja báikenamat	0	500	500	500	0	0,0 %
12400	Čuovvolit Ráđđehusa doaibmaplána sámegielaide várás	c) 0	1 400	1 400	0	-1 400	-100,0 %
Subm i		0	3 400	3 400	2 000	-1 400	-41,2 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 1 000 000 ru sámearálbmotfoandda reanttuin.

b) Jagis 2013 geavahuvvo 500 000 ru sámearálbmotfoandda reanttuin.

c) Ruđat leat sirdojuvvon 7.4.3.1.1 Oahppanresursat.

Eanet dieđut váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra čužžot doaibmabijuin dás vuolleis.

4.5.2 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

Doaibmabidju 1: Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu – hálldahusbarggut.

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbarggu doibmii gullá earret eará giellagáhtten, giellaovddideapmi, terminologijabargu, normeren, nammabálvalus, báikenamat ja diehtujuohkin giellafágalaš áššiid oktavuodas.

Galgá gozihit ahte:

- Sámegielaide oktasašvuodđu bisuhuvvo ja nannejuvvon riikkarájiid rastá.

Bušeahhta:

- 1 500 000 ru.

4.5.3 Hupmansyntesa

Doaibmabidju 2: Hupmansyntesa – prošeakta iežamet hálldus.

Hupmansyntesa lea dataprográmma mii áđđestallá olbmo hupmama. Sámi hupmansyntesa lea earret eará sámegiela divvunprográmma lasseveahkkeneavvu, ja maiddá čállinveahkki dysletihkariidda ja earáide geain leat stuorat dahje unnit čállin- ja hupmanválttisvuodát. Prošeakta álggahuvvui 2012:s ja galgá gárvvistuvvot 2013:s.

Galgá dagahit:

- Olbmuide álkibun geavahit sámegiela oahpahasas ja giellabálvalusaid automatiseremis.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru.

4.5.4 Sámi sátnebánku

Doaibmabidju 3: Sámi sátnebánku – prošeakta iežamet hálddus.

Ođđa neahttabálvalus, mas lea prošeaktanamma “Risten 2”, galgá leat sátn- ja tearbmareaidun olles sámi álbmogii ja eará geavaheddjiide dálá resurssaid vuodul. Risten 2 galgá leat ávkin buot geavaheaddjihoavkkuide. Ođđa sátnebánkkus galget leat dat seamma gielat go dál ge leat: davvisámegiella, julevsámegiella, lullisámegiella, suomagiella, dárogiella, ruođagiella, engelasgiella, duiskagiella ja latiinnagiella.

Galgá mielddisbuktit ahte:

- Dáláš terminologiija lea álkit olahtti buohkaide.

Bušeahhta:

- 500 000 ru.

4.5.5 Terminologiija ja báikenamat

Doaibmabidju 4: Terminologiija ja báikenamat – prošeakta iežamet hálddus.

Fágabirrasat bovdejuvvojit ovttasbargui Sámedikkiin álggahit terminologiija- ja báikenamaprošeavttaid.

Galgá mielddisbuktit ahte:

- Dárbbaslaš terminologiija ovddiduvvo ja sámi báikenamat registrerejuvvojit.

Bušeahhta:

- 500 000 ru.

4.5.6 Fágalaš oktavuoha

Doaibmabidju 5: Fágalaš oktavuoha terminologiija ja báikenamaid birra.

2013 vuoruheamit:

- Gulahallat ja bagadallat jorgaleddjiid ja tearbmaovddideddjiid terminologiija geavaheami birra.
- Gulahallat ja bagadallat jorgaleddjiid ja earáid báikenamaid geavaheami birra.
- Fágalaš oktavuoha ásahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja earáiguin geat ovddidit báikenammaáššiid.
- Fágalaččat rávvet báikenammalága ektui.
- Fágalaš oktavuoha báikenammakonsuleanttaiguin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi báikenamat nanusmuvvet ja seilot.
- Sámi terminologiija nanusmuvvá ja seilu.

Bušeahhta:

- Hálddahušgolut.

4.5.6.1 Siskkáldas giellapolitihkka

Doaibmabidju 6: Siskkáldas giellapolitihkka, jorgaleapmi ja sámegiela geavaheami bagadallan.

2013 vuoruheamit:

- Fuolahit ahte eanas dokumeanttat mat ráhkaduvvojit Sámedikkis leat buot sámegielaide.
- Dokumeanttain ja áššiin lea sámegiella vuodđogiella.

- Bagadallat áššemeannudeddjiid ja politihkkariid sámegiela geavaheami birra.

Galgá váikkuhit ahte:

- Eanas dokumeanttat ja Sámedikki ruovttusiidu lea buot sámegielaide.
- Lea eanet dihtomielašvuohta sámegiela geavaheami birra sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.
- Sámegiella šaddá lunddolaš giellan árgabeaivvis.

Bušeahhta:

- Hálddahušgolut.

5 Kultuvra

5.1 Váldomihttomearri

Váldomihttomearri:

- Ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin.

Dáidda ja kultuvra leat inspirašuvdna-, refleksuvnna-, máhtu- ja vásihusgáldut buot ahkásaččaide. Juohkelágan sámi kultureallin váikkuha ealli báikegottiid dan bokte go dat buktá doaimma, gullelašvuođa, loaktima ja identitehta, lassin kulturvuđot bargosajiide.

Sámi dáidda- ja kultureallin lea girjái, earret eará go jurddašit šanŋeriid ja geografija, ja das lea maiddái rájárastideaddji bealli. Sámediggi bargá dán girjái vuoda gozihemiin, ovddidemiin ja gaskkustemiin. Dat dahkkojuvvo árjjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte, ovttasbarggu bokte aktevrraiguin mat barget kulturovddidemiin, ja gulahallama bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen dihte rámmaeavttuid sámi dáidda- ja kulturovddideami várás. Sámediggi vuoraha viiddis kulturdoaimbafálaldagaid sámi mánáid ja nuoraid várás, ja dan deatlašvuohta boahťa ovdan bušeahťa oktavuodas.

Sámi kulturásahusat leat deatlaš arenat sámi dáidaga, kultuvrra ja kulturárbbi oainnusdahkamii, goziheapmái ja ovddideapmái. Ásahusat leat sámi čuovgadoartnat iežaset báikegottiin, dat addet kulturealáhusbargosajiid guovlluineaset. Danne lea ásahusaid huksen deatlaš sámi servodaga ja sámi demokratiija goziheapmái ja ovddideapmái.

Ámmátlaš sámi dáiddárat ja kultur bargit leat deatlaš ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallimii. Sámedikki ulbmilin lea buoridit sin eavttuid, earret eará Dáiddáršiehtadusa bokte. Maiddá eaktodáhtolaš kultursuorgi lea deatlaš sámi servodahkii, sihke sierra valáštallan-, dáidda- ja kulturorganisašuvnnaid bokte, muhto maiddá searveáŋgiruššamiid ja eaktodáhtolaš barggu bokte sierra kulturdoaluid oktavuodas.

Sámedikki kulturpolitihka ja dasa gullelaš váikkuhangaskaomiid bokte ovdána ja ahtanuššá sámi servodat. Dan čájeha 2010 dahkkon evalueren Sámedikki kultursuorggi ohcanvuđot váikkuhangaskaomiid ektui. Eanaš prošeavttaid maid dá Sámediggi addá doarjaga, ii livččii lean vejolaš čađahit dáid váikkuhangaskaomiid haga.

Sámedikkis lea beroštupmi viidáseappot ovddidit sámi kultuvrra sámiid iežaset eavttuid vuodul. Bušeahťarámmat ja organiseren leat deatlaš kultursuorggi ovddideapmái ja doaimmamunnái, ja Sámedikki guovddáš kulturpolitihkalaš hástalussan lea nannet rámmaeavttuid sámi dáidda- ja kulturovddideapmái.

Arenat ođđahutkama, gaskkusteamii ja ovddideami várás, gos sámi giella ja kultuvra leat guovddážiis. Sámediggi háliida láhčit innovašuvnnaid sámi ásahusain, mii mearkkaša ahte ovddidit ja ođasmahttit

ásahusaid. Dán ortnega bajimus mihttomearrin lea ovddidit ođđa kulturbargosajiid mat njuolga ja eahpenjuolga čatnasit sámi ásahusaide.

Sámedikkis lea beroštupmi ovddidit sámi dáiddáriid rámmaeavttuid, erenoamážit diliid nu ahte nuorra sámi dáiddárat sáhttet ásahit doaimma ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra. Muhtun ráje lea dat sihkkarastojuvvon dáiddáršiehtadusa bokte. Sámediggi háliida maiddái árvoštallat eará ortnegiid mat sáhttet váikkuhit nuorra sámi dáiddáriid ovdáneapmai.

Báástede – sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrriideapmi lea prošeakta man bokte sámi dávvirat mat leat Norgga Álbmotmuseas fievrriiduvvojit museaide mat leat Sámedikki hálddašeami vuolde.

5.2 Ekonomalaš kulturváikkuhangaskaoamit

Tabella 5.2.1 Čoahkketabealla - Kultuvra

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Kulturbargoarenat	55 808	60 061	59 911	64 210	4 299	7,2 %
	Dáiddakulturbargu	22 827	20 846	20 846	22 706	1 860	8,9 %
	Valáštallan	1 847	2 748	2 748	1 440	-1 308	-47,6 %
	Mediat	3 106	3 748	3 748	3 546	-202	-5,4 %
Submi		83 588	87 403	87 253	91 902	4 649	5,3 %

Kulturjuogus

Kapihttalís 18 – hálddahuslaš dási doaibmagolut - leat kulturjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuoda ossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuohtajuogus

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturfágasuorggis. Dat bohtet ovdan kapihttalís hálddahuslaš doaimmat dás vuolábealde.

Juhkosis lea maiddái hálddašanoovddasvástádus čuoovovaččas:

- Sámi kulturviesuid, festiválaid, valáštallama, teáhteriid, museaid, publikašuvnnaid ja media njuolggodjarjaga hálddašeamis.
- Kulturprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálddašeamis, dás maid mielde doarjagat sámi lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiide.
- Dáiddáršiehtadusa hálddašeamis.

Dasa lassin lea juhkosis ovddasvástádus:

- Sámedikki kulturdiedáhusa čuoovoleamis.
- Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lándegotti (SNPL) čuoovoleamis.

Kulturjuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

5.3 Sámi kulturbargoarenat

Mihttomearri:

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

188 siidu 536 siiddu

- Sámi ášahusat ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkít leat guovddáš aktevrrat ja eavttuid biddjit sámi servodat- ja demokratiijaovddideapmái

Oassemihttomearri:

- Árrjalaš sámi dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkít, kulturásahusat ja museat main lea alla fágalaš dássi.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi ášahusaid ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiid várás
- Árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte bisuhit ja viidáseappot ovddidit sámi ášahusaid ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiid
- Eanet geatnegahttit ovttas ovddidit sámi dáidaga, kultureallima ja sámi kulturásahusaid fylkkagielddaid ovttasbargošiehtadusaid bokte.
- Čuovvolit vuoruhuvvon doaibmajuid mat leat sámi ášahusovddidandiedáhusas.
- Váikkuhit positiivvalaš kulturovdáneami nuortasámi servodagas.
- Váikkuhit árrjalaččat proseassain Nuortasámi musea gárvvisteami oktavuodas.
- Ovttasbargat Norgga girkuin ja eará oskuservodagaiguin.
- Váikkuhit positiivvalaš kulturovdáneami julev- ja máttasámi servodagas.

Galgá váikkuhit:

- Ulbmildiđolaš, doaibmi ja ovddideaddji sámi arenat kultur barggu várás

5.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabell 5.3.1 Čoahkketabealla – Sámi kultur bargoarenat

							(1000 ru)	
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus	
	Njuolggodoarjja sámi kultur bargoarenaide	55 005	58 711	58 561	62 010	3 449	5,9 %	
	Doarjja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaide	803	1 350	1 350	2 200	850	63,0 %	
Subm i		55 808	60 061	59 911	64 210	4 299	7,2 %	

Tabealla 5.3.1.1 Sámi kulturbargoarenat – njuolggodoarjja

(1000
ru)

Akt.	Namahuš	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
Doarjja sámi kulturviesuide ja kulturgaskkkustanarenaide							
150 00	Árran julevsámi guovddáš, Divttasvuotna	1 640	1 890	1 890	1 949	59	3,1 %
150 01	Sámi dáiddaguovddáš, Kárášjohka	2 647	2 726	2 726	2 811	85	3,1 %
150 02	Davviálbmotguovddáš OS, Gáivuotna	1 202	1 238	1 238	1 426	188	15,2 %
150 03	Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Billávuotna	529	545	895	562	-333	-61,1 %
150 04	Sijti Jarnge, Aaborde	1 316	1 355	1 355	1 397	42	3,1 %
150 05	Várdobáiki, Evenášši/Skánit Gamtofta, Ráisa	764	1 015	1 015	1 046	31	3,1 %
150 06	Bihtánsámi viessu	464	478	478	600	122	25,5 %
150 07	Oslo sámi viessu Vilgesvárri	254	262	262	470	208	79,4 %
150 08	Lásságámmi Mearrasámi vuorkádávvirat	254	262	262	270	8	3,1 %
150 09	Villmarkscampen i Tollådal - bihtánsámi	52	54	54	56	2	3,7 %
150 10	Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš	300	609	609	628	19	3,1 %
150 11	Saemien Sijte	0	600	600	619	19	3,2 %
Submi		9 588	11 034	11 384	11 834	450	4,0 %

Sámi festiválat – njuolggpdoarjagat

15100	Riddu Ridđu	1 011	1 011	1 042	31	3,1 %	
15101	Guovdageainnu musihkkafestivála (beassášfestivála)	1 148	1 148	1 184	36	3,1 %	
15102	Márkomeannu	503	503	719	216	42,9 %	
15103	Kárášjoga beassá festivála	463	463	477	14	3,0 %	
15104	Máttasámi kulturfestivála	0	0	80	80	-	
15105	Julevsámi vahkku	0	0	200	200	-	
15106	Sámi vahkku Romssas	0	0	170	170	-	
Submi		2 941	3 125	3 125	3 872	747	23,9 %

Teáhterat - njuolggodoarjja

15300	Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	16 100	17 583	17 583	18 128	545	3,1 %
15301	Áarjelhsaemien Teatere	1 640	1 690	1 690	1 942	252	14,9 %
	Ovdaprošeakta.teáhtervisti Beaivváš Sámi	1 000	500	0	0	0	0,0 %
Submi		18 740	19 773	19 273	20 070	797	4,1 %

Museat - njuolggodoarjja

15500	Árran Julevsáme guovddáš	4 415	4 547	4 547	4 995	448	10,1 %
15501	Saemien Sijte	2 443	2 516	2 516	3 000	484	19,8 %
15503	RidduDuottarMuseat	8 009	8 581	8 581	8 830	249	3,1 %
15504	Deanu ja Várjjaga museumssiida	6 314	6 503	6 503	6 698	195	3,1 %
15505	Várdobáiki musea	1 336	1 376	1 376	1 417	41	3,1 %
15506	Davviálbmotguovddáš OS	1 219	1 256	1 256	1 294	38	3,1 %
Submi		23 736	24 779	24 779	26 234	1 455	5,9 %
Submi oktiibuot		55 005	58 711	58 561	62 010	3 449	5,9 %

Tabella 5.3.1.2 – Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat – ohcanvuđot doarjja

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
1730	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat	803	1 350	1 350	2 200	850	63,0 %
0							
Submi		803	1 350	1 350	2 200	850	63,0 %

a) Ovdal lei dán poastta namma Sámi deaivvadanbáikkid

5.3.2 Ásahusdieđáhusa doaibmabijuid čađaheapmi

Doaibmabidju 1: Čađahit vuoruhuvvon doaibmabijuid mat leat sámi ásahusdieđáhusas – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Stivranammadanválddi rievdadit dan oktavuodas go Sámediggi addá njuolggodoarjaga.

- Veahkehit oasuskapítálain ásahusaid ođđasis organiseremis, mat ožžot njuolggodoarjaga.

Galgá váikkuhit:

- Sámi ásahusaid nannema ja ovddideami guovddáš servodatsurggiin sámi servodahkii ávkin.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut

5.3.3 Fágalaš oktavuohta

Doaimbaidju 2: Fágalaš oktavuohta sámi ásahusaiguin.

Vuoruheamit 2013:

- Čađahit gulahallančoahkkimiid.
- Gulahallama bokte eiseválddiiguin nannet sámi ásahusaid ja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaid rámmaeavttuid.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi ásahusat ja arenat váikkuhit oaivillonuhallama, árbedieđuid sihkkarastima ja eanet gelbbolašvuoda.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

5.3.4 Sámedikki kulturdieđáhus

Doaimbaidju 3: Gárvvistit Sámedikki kulturdieđáhusa – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Gárvvistit ja čuovvolit Sámedikki kulturdieđáhusa.

Galgá váikkuhit:

- Háhkát diehtovuodu, válddahit dálá dili, ja guorahallat mihttomeriid, strategiijaid ja áŋgiruššansurggiid boahteáiggi kulturpolitihka várás.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

5.3.5 Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat

Doaimbaidju 4: Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat mat bohtet ovdan tabeallas 5.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot dan guovllus gosa kulturgaskkustanáhusat leat ásahuvvon.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturgaskkustanáhusat mat oainnusmahttet sámi kultureallima ja doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan.

Bušeahhta:

- 11 834 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđuid gusket njuolggadusat sámi kulturviesuid ja kulturgaskkustanáhusaid várás.

5.3.6 Sámi festiválat

Doaibmabidju 5: Sámi festiválat – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Sámi festiválat mat bohtet ovdan tabeallas 5.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Festivála servvoštallit ja báikegottit gos festiválat dollojuvvojit.

Galgá váikkuhit:

- Festiválat mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra.

Bušeahhta:

- 3 872 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gusket njuolggadusat sámi festiválaid várás.

5.3.7 Teáhter

Doaibmabidju 6: Teáhter – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi teáhterat mat bohtet ovdan tabeallas 5.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot doaibmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte áсахuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat ja buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja sáhttet johttit lávdedáidagiin, nu ahte dat doaibmá kulturvásihan ja -gaskkustan arenan, ja gos geavahit ja oainnusmahttit sámegeala

Bušeahhta:

- 20 070 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gusket njuolggadusat teáhteriid várás.

5.3.8 Museat

Doaibmabidju 7: Museat – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi museat mat bohtet ovdan tabeallas 5.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot báikegottiin ja guovlluin gosa museat leat ásahuvvon

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi kulturhistorjá bisuhuvvo, hálddašuvvo ja gaskkustuvvo báikegottiin.

Bušeahhta:

- 26 234 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gusket njuolggadusat museaid várás.

5.3.9 Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat

Doaibmabidju 8: Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat – ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Ođđa háhkan doaimmat mat galget váikkuhit sámi dáidda- ja kulturgaskkustan ásahusaid ja arenaid ovddideami.
- Máhcahanproseassa álgaheapmi Sámedikki čielggadusa Bååstede – sámi kulturárbbi máhcaheapmi, mielde.
- Arenat, fierpmádagat ja ovttasbargoproševttat mat váikkuhit sámi dáidaga ja sámi dáiddáriid eanet ovdáneami riikkaidgaskasaš márkanis.
- Proševttat ja stipeanddat mat ovddidit nuorra sámi dáiddáriid vejolašvuodaid ásahit iežaset dáiddárin.
- Doaibmabijut mat váikkuhit diliid láchčima sámi spábbačiekčandoaimmain sihke govdotat- ja njunušdásis.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Priváhta organisašuvnnat.
- Eará eahpeekonomalaš aktevrat.
- Fitnodagat.

Olahusjoavku:

- Álbmot sámi deaivvadanbáikkiid lagašguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte arenat ovdánahttet ođasmahttima ja doibmet sámi giela ja kultuvrra gaskkustan- ja ovddidanarenan.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea cuoŋománu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 200 000 ru. Das várrejuvvo 1 000 000 ru Båstede máhcahanprošektii.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gusket njuolggadusat dáidda- ja kulturgaskkustanarenaid várás.

5.4 Dáidda- ja kulturbargu

Mihttomearri:

- Girjás sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimat oainnusmahttojuvvojit servodagas.

Oassemihttomearri:

- Viiddis ja buorre kulturfálaldat sámi álbmoga várás.

Strategiijat:

- Váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima bisuheami ja viidáset ovddideami.
- Láhčit dili nu ahte sámi dáidda dáiddáršiehtadusa bokte ovdána ja gaskkustuvvo.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sáhtta ovddidit, gaskkustit ja vásihit girjás sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktima.

5.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.4.1 Čoahkketabealla – Dáidda- ja kulturbargu

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Kulturbargu	16 912	14 551	14 551	16 186	1 635	11,2 %
	Sámi dáiddáršiehtadus	5 915	6 295	6 295	6 520	225	3,6 %
Submi		22 827	20 846	20 846	22 706	1 860	8,9 %

Tabell 5.4.1.1 – Kulturbargu – Ohcanvuđot doarjja

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
17010	Musihkka, girjjálašvuohta ja ja govvasárggusráiddut	7 463	6 946	6 946	8 723	1 777	25,6 %
17040	Sámi lágadusat	2 956	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
17100	Kulturdoaimbajut	6 493	4 855	4 855	4 713	-142	-2,9 %
Submi		16 912	14 551	14 551	16 186	1 635	11,2 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 1 285 000 ru sámefoandda reanttuin girjjálašvuhtii.

b) Jagis 2013 leat čuovvovaš poasttat biddjojuvvon oktii; kulturdoaimbajut mánáide ja nuoraide ja eará kulturdoaimbajut

Tabella 5.4.1.2 Sámi dáiddáršiehtadus (1000 ru)

Akt.	Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1900 0	Dáiddafoanda	a)	700	700	700	700	0	0,0 %
1901 0	Stipeanda sámi dáiddáriidda	a)	2 250	2 450	2 450	2 450	0	0,0 %
1902 0	Doaimbadoarjja dáiddárorganisašuvnnaide ja Sámi dáiddárráđđái	a)	1 970	2 150	2 150	2 150	0	0,0 %
1903 0	Govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet	b)	370	370	370	370	0	0,0 %
1904 0	Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadeapmi)	a)	275	275	275	500	225	81,8 %
1905 0	Čájáhusdoarjja	a)	50	50	50	50	0	0,0 %
1906 0	Ortnet sámi čáppagirjjálašvuoda, sámi musihka ja luđiid ja eará beliid várás	a)	300	300	300	300	0	0,0 %
Sub mi			5 915	6 295	6 295	6 520	225	3,6 %

a) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša Sámi dáiddárráđđi

b) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša RidduDuottarMuseat

Lagat dieđut váikkuhangaskaomiid birra bohtet ovdan doaimbajuid vuolde.

5.4.2 Fágalaš oktavuoha

Doaimbajdu 1: Fágalaš oktavuoha sámi lágádusaiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Gulahallančoahkkimiid čadaheapmi.

Galgá váikkuhit:

- Ahte Sámediggi dan bokte go lea fágalaš eavttuid biddji lea mielde nannemin sámi lágádusaid rámmaeavttuid.

Bušeatta:

- Hálldahuslaš golut.

5.4.3 Musihka, girjjálašvuoha ja govvasárggusráiddut

Doaimbajdu 2: Musihka, girjjálašvuoda ja govvasárggusráidduid almmuheamit – ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

196 siidu 536 siiddus

- Nuorra sámi artisttaid musihkkaalmmuheamit.
- Sámi musihka ođđalágan musihkkaalmmuheamit.
- Musihkkaalmmuheamit; árbevirolaš luohiti.
- Sámegielat čáppagirjjálašvuohta maid vuodđoteaksta lea sámegillii.
- Fágagirjjálašvuohta/áššeprosa maid vuodđoteaksta lea sámegillii.
- Populára-/máilmmi girjjálašvuohta mánáid ja nuoraid várás jorgaluvvon sámegillii.
- Jietnagirjjit/digitála almmuheamit sámegillii mánáid ja nuoraid várás.
- Sámegielat govvasárggusráiddut almmuhuvvon muhtun sámegillii.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Fitnodagat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi musihka guldaleaddjit.
- Sámegielat girjjálašvuođa ja -govvasárggus ráidduid lohkkat.

Galgá váikkuhit:

- Eanet olbmot lohket girjjálašvuođa sámegillii.
- Eanet olbmot guldalit sámi musihka.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea čakčamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit maŋŋá dán dáhtona eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 000 000 ru musihkkaalmmuhemiide.
- 6 223 000 ru girjjálašvuhtii.
  - Gitta 60 % rádjai várrejuvvo:
  - Čáppagirjjálašvuhtii main álgoteaksta lea sámegillii.
  - Populára-/máilmmi girjjálašvuohta; čáppagirjjálašvuohta mánáid ja nuoraid várás jorgaluvvon sámegillii.
  - Digitála almmuheamit sámegillii čáppagirjjálašvuođa oktavuodas.
  - Gitta 20 % rádjai várrejuvvo fágagirjjálašvuhtii/áššeprosai maid vuodđoteaksta lea sámegillii.
  - Gitta 20 % rádjai várrejuvvo jietnagirjjide/digitála almmuhemiide sámegillii mánáid ja nuoraid várás.
- 500 000 ru govvasárggusráidduide.

Muđui gusket njuolggadusat musihka, girjjálašvuođa ja govvasárggusráidduid almmuheapmái.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

5.4.4 Sámi lágádusat

Doaibmabidju 3: Sámi lágádusat – ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Ásahuvvon sámi lágádusat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Fitnodagat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Árijjalaš sámi lágádusat main lea gelbbolašvuohta sámi gielas ja servodatdiliin.

Galgá váikkuhit:

- Lágádusat main lea gelbbolašvuohta sámi gielas ja servodatulbmiliin.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea njukčamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit maŋŋá dien dáhttona eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 750 000 ru.

Muđui gusket sámi lágádusnuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

5.4.5 Kulturdoaimbajut

Doaimbajut 4: Kulturdoaimbajut - ohcanuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Dakkár dáidda- ja duodjedoaimbajut maidda mánát ja nuorat servet.
- Sámi teahterdoaimma mánáid ja nuoraid várás ja sin gaskkas.
- Musihkkadoaimbajut mánáide ja nuoraide.
- Sámi filbma- ja mediafálaldat mánáid ja nuoraid várás ja sin gaskkas.
- Sámi kulturdoaimmaid maid váldofokus lea sámi kultuvra.
- Dokumentárabuvttadeamit sámiid diliid birra.
- Sámi govvaáidda- ja duodječájáhusat Norggas, mas mielde maiddái katalogat ja plakáhtat.
- Prošeavttat sámi girjjálašvuođa ovdánahttima ja gaskkusteamii várás.
- Artistabálkkážit ja mátkedoarjja sámi artisttaide ja dáiddaduojáridda lágideddjiin ovttas ruhtademiin.
- Sámi girkobeavvit 2013.
- Verdde-proseakta – prošeavttat ja álgagat maid ulbmil lea váikkuhit searvvaheami, eastadit givssideami ja bargagoahtit mánáid ja nuoraid guottuiguide ektui.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat ja ásašusat.
- Ovttaskas olbmot ovttasráđiid ásašusaiguin ja/dahje organisašuvnnaiguin.
- Fitnodagat.
- Gielddat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi álbmot ja álbmot muđui.

Galgá váikkuhit:

- Girjás sámi kultuvrralaš ovdanbuktimiid.

Ohcanáigemearmi:

- Rabas ohcanáigemearmi.

Bušeahhta:

- 4 713 000 ru. Das várrejuvvo 300 000 ru prošeavttaide ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda. Dasa lassin várrejuvvo 300 000 ru sámi 2013 girkobeivvuide.

Muđui gusket njuolggadusat kulturdoaibmajuid várás.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

5.4.6 Sámi dáiddáršiehtadus

Borgemánu 19. b. 2004 dáiddáriid válđošiehtadusa mielde leat Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi šiehtadallan ođđa šiehtadusa jahkái 2013, mii gusto 1.1.2013 rájes gitta 31.12.2013 rádjai. Šiehtadus ovddiduvvo Sámedikki dievasčoahkkimii dohkkeheapmái, gč. dáiddáršiehtadusa gávccát artihkkala.

Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi leat soahpan ekonomalaš rámma juolludusaide Sámedikki bušeahhta bokte dáiddáršiehtadusa várás 2013:s mii lea 6 520 000 ru. Dát lea 225 000 ru eanet go jagi 2012:s mearriduvvon dáiddáršiehtadusas.

Dáiddafoanda:

Dán ortnegii várrejuvvo 700 000 ru. Ruđat hálldašuvvojit njuolggadusaid mielde. Bealit leat soahpan ahte rámmas sáhtta várret supmi ad-hoc dárbbuide.

Stipeanda sámi dáiddáriidda:

Sohppojuvvui ahte biddjojuvvo 2 450 000 ru sámi dáiddáriid stipeandaortnegii.

Doaibmadoarjja sámi dáiddárorganisašuvnnaide ja Sámi dáiddárráđđái:

Sohppojuvvui ahte sámi dáiddárorganisašuvnnaid ja Sámi dáiddárráđi doaibmadoarjjaortnega ekonomalaš rámmán biddjojuvvo 2 150 000 ru.

Sámi govvadáidaga ja dáiddaduojit oastinortnet:

Dán ortnegii várrejuvvo 370 000 ru maid RiddoDuottarMuseat administrere. Ostojuvvon dáidda galgá biddjojuvvot boahhteáiggi sámi dáiddamuseai. Dassáži go musea šaddá duohtan galgá dáidda dattetge vurkkoduvvot RiddoDuottarMuseas Kárášjogas.

Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadallan):

Dán ortnegii várrejuvvo 500 000 ru Sámi dáiddárráđi bokte. Fágakonsuleanttaid bajimus bargun lea ovdánahttit sámi čáppagirjjálašvuoda, musihka ja luđiid. Sámi dáiddárráđđi galgá evalueret ortnega ovdal jagi 2015.

Čájáhusdoarjja:

Dán ortnegii várrejuvvo 50 000 ru. Bealit leat soahpan ahte čájáhusdoarjja hálldašuvvo stipeandan sámi govvadáiddáriidda, dáiddaduojáríidda ja dáiddalaš govaide Sámi dáiddáriid ja Girječálliid buhtadusfoandda bokte. Čájáhusdoarjja lea doarjja dáidaga ovddas mii lea ostton “Govvadáidda ja duodji” oastinortnega mielde, ja man Sámediggi hálldaša.

Sámi čáppagirjjálašvuoda, sámi musihka ja luđiid oastinortnet:

Dán ortnegii várrejuvvo 300 000 ru jagi 2013 várás.

5.5 Valáštallan

Mihttomearri:

- Girjás valáštallandoaimmat.

Oassemihttomearri:

- Viiddis ja buorre valáštallanfálaldat sámi álbmogii.

Strategiijat:

- Bargat sámi valáštallama govdodaga sihkkarastimiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat sáhttet ovddidit valáštallanfálaldagaid sihke govdodat- ja njunušdásis.

5.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.5.1 – Čoahkketabealla - Doarjja sámi valáštallamii –njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1520 0	Sámi Valáštallan Lihttu - Norga (SVL-N)	1 003	1 033	1 033	1 065	32	3,1 %
1520 1	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund) ^a	487	502	502	0	-502	-100,0 %
1520 2	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL- N)-Arctic Winter Games	150	1 000	1 000	155	-845	-84,5 %
1520 3	Sámi Heargevuoddjin- lihttu/Saami Reendeer-Race Federation	207	213	213	220	7	3,3 %
Submi		1 847	2 748	2 748	1 440	-1 308	-47,6 %

a) Sámi spábbačiekčanlihttu sáhtta ohcat doarjaga kapihttalas 5.3.1.2 Dáidda- ja kulturgaskustanarenat

5.5.2 Sámi valáštallan

Doaibmabidju 1: Sámi valáštallan – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Valáštallanorganisašuvnnat ja searvvit mat bohtet ovdan tabeallas 5.5.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi álbmot.

Galgá váikkuhit:

- Ahte leat fysalaš doaimma arenat mat váikkuhit oktiigullevažvuoda sámi mánáid ja nuoraid gaska, ja mat duddjojit identitehta.

Bušeahhta:

- 1 440 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi valáštallama várás.

5.6 Mediat

Mihttomearri:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

200 siidu 536 siiddus

- Girjás sámi mediat mat oainnusmahttet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Oasseihttomearri:

- Sámi mediaid nannen ja ovddideapmi nu ahte dat váikkuhit servodatángiruššamii.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaid ovddideami várás.
- Váikkuhangaskaomiid árrjalaš geavaheami bokte bisuhit ja viidáset ovddidit sámi mediaid.
- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Ahte leat arenat gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahttun jietna, ja mat nannejit identitehta.

5.6.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 5.6.1 Čoahkketabealla- Sámi mediafálaldat – njuolggodoarjja

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
17000	Gába – SámiNissonForum	574	591	591	0	-591	-100,0 %
17001	Nuortanásti	810	984	984	1 015	31	3,2 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	1 310	1 349	1 349	1 391	42	3,1 %
17003	Sámis	309	318	318	328	10	3,1 %
17004	Daerpies Dierie/máttasámi girkobláđđi	103	106	106	109	3	2,8 %
17005	Bárjas	0	100	100	103	3	3,0 %
15600	Julev Film AS	0	300	300	600	300	100,0 %
Submi		3 106	3 748	3 748	3 546	-202	-5,4 %

5.6.2 Sámi mediafálaldat

Doaibmabidju 1: Sámi mediafálaldat – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjaortnegis:

- Sámi publikašuvnnat ja mediat mat bohtet ovdan tabeallas 5.6.1.

Doarjaortnega olahusjoavku:

- Sámi publikašuvnnaid lohkkvit.
- Mánát ja nuorat.

Galgá váikkuhit:

- Girjás sámi publikašuvnnat čálalaš arenan buot golmma sámi čállingillii.
- Sámegeiela oainnusmahttin.

Bušeahhta:

- 3 546 000 ru.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

201 siidu 536 siiddus

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi mediafálaldaga várás.

6 Bibliotehka

6.1 Váldomihttomearri

- Buorre sámi bibliotekafálaldat.

Sámedikki váldomihttomearrin sámi bibliotekabálvalusain lea ahte olles sámi álbmot oažžu dohkálaš bibliotekafálaldaga.

Sámi girjebusset dievasmahttet bibliotekabálvalusaid guovlluin gos sámit ássat biedgguid, ja leat deatalaččat bibliotekabálvalusaid olámuddui buktinbarggus sámi álbmoga ja earáid várás.

Sámedikki mihttomearrin sámi girjebussiid ektui lea ahte leat buorit ja álkidit olámuttus sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

6.2 Bibliotekaid ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 6.2 Čoahkketabealla –
Bibliotehka

Akt.	Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Sámi girjebusset	a)	9 475	7 184	7 184	8 455	1 271	17,7 %
Submi			9 475	7 184	7 184	8 455	1 271	17,7 %

a) Ráiddu RR 2011 vuolde leat maiddá sámi girjebussiid investeremiid rehketdoallogut 2011:s 2 500 000 ru.

6.3 Sámedikki bibliotehka

Mihttomearri:

- Sámedikki bibliotehka galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusaid gelbbolašvuodaguovddáš, ja dat galgá doaimmat hálddašanbibliotekkan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás.

Oassemihttomearit:

- Sámegielgirjjálašvuoda ja girjjálašvuoda sámiid birra máilmmi stuorámus čoakkáldat.
- Eará bibliotekain buoret máhttu sámi girjjálašvuoda, musihka ja filmmaid birra.
- Luoikama lasiheapmi.
- Rabas ja olámuttus bibliotehka Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás.

Strategiijat:

- Registrerekehtes ávdnasiid olámuddui buktin.
- Searvat ain girjebussiid doaimma bisuheapmái sámi guovlluin.
- Árrjalaččat gaskkustit sámi girjjálašvuoda nu ahte maiddá luoikan lassánivčče.
- Doaimmat buorin diehtjuohkingáldun Sámedikki politihkkariidda ja bargiide.

Vuoruheamit 2013:

- Vuoddo bibliotekabargu.

- Bibliotekkačilgehusa čuoovvoleapmi.
- Searvat riikkaidgaskasaš Indigenous Librarians' Forumii (IILF).
- Hálddašanbibliotekka viidáseappot buorideapmi.
- Buorre gulahallan ja buorre ovttasbargu eará áhahusaiguin sámi bibliotekka fáldalaga ovddidanbarggu oktavuodas.
- Árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit girjebussiid doaimma bisuheami ja álggaheami sámi guovlluin.
- Árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit dan ahte bibliotekka sáhtá ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra.

Galgá váikkuhit:

- Registrerekeahes ávdnasiid olámuddui buktima.
- Sámi guoski ávdnasiid luoikkaheami buorideami.
- Buoret gelbbolašvuodta bibliotekain sámi girjjálašvuoda, filmmaid ja musihka birra.
- Eanet máhtu sámi girjjálašvuoda, filmmaid ja musihka birra.

Sámedikki bibliotekka lea Sámedikki hálldahusa oassi. Bibliotekka gullá gulahallanosodahkii (GUL).

Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus.
- Bibliotekka juogus.

Kapihttalis 18 - hálldahusaš dási doaibmagolut, bohtet ovdan bibliotekka juhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuodálokten.

Bibliotekka juhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

6.4 Sámi bibliotekabálvalusat

Tabella 6.4.1 čeahkketabealla – Sámi girjebusset – njuolggodoarjja

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
15400	Kárášjohka	574	591	591	609	18	3,0 %
15401	Porsáŋgu	574	591	591	609	18	3,0 %
15402	Guovdageaidnu	258	266	266	274	8	3,0 %
15403	Deatnu/Unjárga	1 582	1 629	1 629	1 679	50	3,1 %
15404	Gáivuotna	731	753	753	776	23	3,1 %
15405	Julevsámi	1 362	1 403	1 403	1 446	43	3,1 %
15406	Máttasámi	1 594	1 642	1 642	1 693	51	3,1 %
15407	Lulli-Romsa	300	309	309	569	260	84,1 %
15408	Lulli-Trøndelaga	0	0	0	800	800	-
Submi		6 975	7 184	7 184	8 455	1 271	17,7 %

6.4.1 Sámi girjebusset

Doaimbaidju 1: Sámi girjebusset – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Gielddat ja fylkkagielddat mat eaiggádit ja jodihit sámi girjebussiid doaimma, gč. tabella 6.4.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot girjebussiid doaimmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi bibliotekabálvalusat leat buorit ja leat buorebut sámi álbmoga ja earáid olámuttus.

Bušeahhta:

- 8 455 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi girjebussiid várás.

6.5 Doarjja proševttaide maid bokte ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda

Doaimbaidju 1: Ohcanvuđot doarjja proševttaide maid bokte ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda.

Doarjja lea oassi kapihttalis 5.4.5 Kulturdoaimbajut siiddus 34.

7 Máhttu

7.1 Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuolta ja galggat mat dárbbášuvvojit árijalaš oassálastimii sámi, nationála ja riikkaidgaskasaš servodahkii, ja dasa ahte suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid.

Máhttu lea servodaga válldoresursa. Danne lea áŋgiruššan mánáidgárddiin, vuodđooahpuin, alitoahpuin ja dutkamiin mearrideaddjin dasa ahte sámi servodat sáhtta ovdánahtto sámi álbmoga iežas árvvuid, višuvnmaid, vuoruhemiid ja eavttuid vuodul.

Mánáidgárdi ja skuvla leat deatalaš servodatásahusat. Dain lea čatnaseapmi vássánaigái ja dat galget ráhkkanahhtit min boahhteáigái. Doppe fievrriduvvo máhttu, kultuvra ja árvvut buolvvas bulvii. Dat mearkaša ahte mii sámit ieža bidjat eavttuid oahpahusa sisdollui, oahpahusvugiide ja oahpponeavvuid ráhkadeapmái.

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat sámeielas ja sámi kultuvrras kapasitehta ja gelbbolašvuoda dáfus eanaš servodatsurggiin. Davveguovlopolitihka oktavuodas ja beroštumi ja deattu geažil mii biddjojuvvo davveguovlluide, oaidná Sámediggi dárbbalažžan ahte álgoálbmogat davvin biddjojuvvojit guovddáži gelbbolašvuoda ovdánahttimis ja dutkamis.

Árbediehtu lea deatalaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Árbediehtu čatnasa earret eará iešguđet vugiide mo luondduressaid geavahit ja hálldašit. Dát vásáhusvuodot máhttu fievrriduvvo boarráset buolvvas nuorat bulvii, njálmmálaš čilgehusaid ja geavtlaš daguid bokte. Dálá servodahkii lea hui deatalaš ahte árbediehtu duodaštuvvo ja seailuhuvvo boahhte buolvvaide. Mihttomearrin lea ahte árbediehtu šaddá lunddolaš oassin oahpahas mánáidgárddis, vuodđooahpus ja alitoahpus. Jus galgá sáhttit ávkkástallat sámi árbediehtu huksen dihtii ođđaáiggi servodaga, de dát máhttu ferte šaddat oassin dálá dutkamis ja alitoahpus. Nu šaddá árbediehtu maiddái deatalaš árvoháhkamiid ja ođđa bargosajiide sámi guovlluin.

7.1.1 Mánáidgárdi

Sámedikki mánáidgárdepolitihkka lea duddjot buriid bajásšaddanvejolašvuodaid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte buohkaide geat dan háliidit. Mánáidgárddiid kvalitehta, sisdoallu ja árvovuoddu leat guovddážiis go ollislaš sámi oahppopolitihkka ovddiduvvo viidáseappot.

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii nanne mánáidgárddiid deatalaš rolla sámi mánáid bajásšaddamis. Dan mánáidgárdefálaldagas maid mánát ožžot, leat stuorra erohusat. Sáhttet leat fálaldagat mánáide dakkár mánáidgárddiin main lea eanaš sámeielas dahje fálaldagat dárogiehláli mánáide geat ožžot sámeielafálaldaga dáža mánáidgárddis. Mánáidgárddit leat deatalaččat mánáid ovdáneapmái sihke giella- ja kulturoahpus dáfus ja identitehtaovdáneami dáfus. Sámediggi áigu váikkuhit ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea buorre kvalitehta ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit.

7.1.2 Vuodđooahppu

Skuvla lea okta min deataleamos servodatásahusain. Skuvla ja oahpaheaddji fievrridit máhtu, kultuvrra ja árvvuid buolvvas bulvii. Sámedikki bajimus mihttomearri lea ahte sámi oahppis lea dásseárvosaš oahppofálaldat. Dat mearkaša ahte sámi skuvla ja oahppofitnodat galget láchit vejolašvuodaid dasa ahte oahppit/fitnooahppit ožžot kvalitehta dáfus buori oahpu sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul.

Ovddimus eaktu lea ahte oahppu lea sámeielas ja sámeillii sámi mánáid ja nuoraid várás. Dat mearkaša ahte mis fertejit leat fága- ja oahpaheaddjiresurssat ja sámi oahpponeavvut fidnemis. Dasto lea deatalaš ahte sámi skuvlla sisdoallu lea huksejuvvon daid árbevieruide, árvvuide, ja kultur- ja historjámáhtui mii sámi servodagas lea.

7.1.3 Alitoahppu ja dutkan

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat háhkat doarvái sámeielat bargiid eanaš surggiin. Dat guoská sihke almmolaš hálldašepmái ja priváhta ealahuseallimii. Sámediggi oaidná deatalažžan boahhteáiggis ovttasbargat rekrutterendoaimbajuid oktavuodas sámi alitohppui.

Davveguovlopolitihka ja dan ángiruššama oktavuodas oaidná Sámediggi ahte šaddá dárbu rievdatit muhtun dálá oahppofálaldagain ja soitet boahit áibbas ođđa oahppofálaldagat. Sámedikki bargu dás lea ráhkadit strategiijaid dasa ahte dustet min servodaga gelbbolašvuoda- ja dutkanhástalusaidda dađi mielde go deaddu davveguovlluide stuorru. Sámediggi ferte leat njunnošis daid doaibmabijuid ektui maid regionála ja stáhta eiseválddit plánejit. Lea áibbas deatalaš gulahallat stáhta eiseválddiiguin árrat, vai Sámediggi sáhtta váikkuhit ovdáneami dán suorggis. Danne ferte ovddiduvvot ollislaš politihkka sámi dutkamis ja alitoahpus. Vurdojuvvo ahte Sámediggedieđáhus dán surggis gárvána jagis 2013.

Ávkkástallan árbedieđuin vuodđun ođđaáiggi ealáhuseallimii sámi guovlluin livččii deatalaš veahkkin árvoháhkamii ja ođđa bargosajiide. Dás lea maid deatalaš ahte dutkan lea mielde váikkuheamen ovdáneami.

Ođđaset dutkan čájeha ahte sápmelaččat Norggas vásihit vealaheami. Jus galgá lihkestuvvat vealaheami eastademiin, de lea dárbu bajidit mealgadit álbmoga oppalaš máhtu sápmelaččaid ja sámi servodatdiliid birra. Danne áigu Sámediggi bargat dainna ulbmiliin ahte alitoahppu ja dutkan oppalaččat fuolaha sámi perspektiivva. Ja go ollu eanet olbmot go dál ožžot oahpu sámegeielain, de dat eastada vealaheami.

7.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 7.2 Čoahkketabealla – Máhttu

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Mánáidgárđi	8 849	9 905	9 905	9 905	0	0,0 %
	Vuodđooahpahus	25 716	25 525	25 525	27 525	2 000	7,8 %
	Alitoahppu ja dutkan	3 237	3 650	3 650	3 650	0	0,0 %
	Árbediehtu	1 537	2 450	2 450	2 000	-450	-18,4 %
	Álgga nannet oktasaš sáddagiid sámi sisdoalu	0	0	0	1 500	1 500	-
Sub mi		39 339	41 530	41 530	44 580	3 050	7,3 %

Bajásšaddan- ja oahpahusossodat

Bajásšaddan- ja oahpahusossodaga bálkkát, mátkkit ja gealbudeapmi lea mielde 18. kapihttalis Hálldahusdási doaibmagolut.

Ossodagas lea golbma juhkosa:

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuodđooahpaha juogus.
- Alitoahpu ja dutkama juogus.

Buot juhkosat leat sámediggeráđi politihkalaš čállingottit ja dain lea ovddasvástádus čadahit máhttofágasuorggi strategiijaid.

Juhkosiin lea maid hálldašanovddasvástádus dain fágasurggiin.

- Mánáidgárdeoarjagiid hálldašeapmi.
- Mánáidgárddiid oahpponeavvodoarjagiid hálldašeapmi.
- Diehtujuohkin ja fágalaš bagadallan mánáidgárdebargiide, mánáidgárddiide ja váhnemiidda, gielddaide/mánáidgárdeaiiggádiidda.

Mánáidgárdejuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Vuođđoahpahusa juhkosis lea hálddašanoavddasvástádus dán surggiin:

- Vuođđoahpahusa oahpponeavvodoarjagiid hálddašeapmi.
- Hálddašit stipeanddaid joatkkaskuvlaohppiide ja vuođđoahpahusa rávesolbmuidoahpu ohppiide.

Vuođđoahpahusa juhkosa bokte addá Sámediggi lánkaásahusaid oahppoplánaid birra vuođđoahpahusas oahpahušlága vuođul.

Vuođđoahpahusa juhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Alitoahpu ja dutkama juhkosa hálddašanoavddasvástádus lea:

- Hálddašit stipeanddaid alitohppui, earret dearvvašvuođa- ja sosiálasuorggis

Alitoahpu ja dutkama juhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

7.3 Mánáidgárdi

Mihttomearri:

- Bisuhit ja ovddidit sámi sisdoalu mánáidgárddiin main lea sámegielválaldat.
- Nannet giellaovddideami.
- Sihkkarastit ahte sámi giella ja kultuvra nannejuvvo dássidit ja oktilaččat sirddidettiin mánáidgárddis skuvlii.

Oassemihttomearit:

- Eanet sámegielat bargit mánáidgárddiin.
- Válidit atnui giellalávgunmáliid.
- Ráhkadit eanet oahpponeavvuid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid mánáidgárdái.

Strategiijat:

- Bargat dan ala ahte mánáidgárdeeaiggádiin lea máhttu ja gelbbolašvuohta lánčit sámi giella ja kultuvrra ovdáneapmái.
- Juolludit doarjagiid mánáidgárddiide main lea mánáidgárdefálaldat.
- Veahkehit rekrutteret ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buorre kvalitehta mánáidgárddiin.
- Eanet ovdaskuvlaoahpaheaddjit ja eará bargit mánáidgárddiin.
- Ráhkaduvvojit eanet oahpponeavvut ja pedagogalaš veahkkeneavvut mánáidgárddiide.

7.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoomit mánáidgárddiide

Tabealla 7.3.1 Čoahkketabealla – Sámi mánáidgárdefálaldat – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
21200	Sámi mánáidgárdefálaldat	8 849	9 905	9 905	9 905	0	0,0 %
Subm i		8 849	9 905	9 905	9 905	0	0,0 %

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.3.2 Sámi mánáidgárdefálaldat

Doaibmabidju 1: Sámi mánáidgárdefálaldat – Ohcanvuđot doarjagat.

A) Sámi mánáidgárddit

2013 vuoruheapmi:

- Mánáidgárddit mat njuolggadusain leat mearridan ahte mánáidgárdedoaibma lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi mánáidgárddit.

Sámi mánáidgárdefálaldaga olahusjoavku:

- Mánát sámi mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii mas sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámegeiela ja sámi kultuvrra mánáidgárddis.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea guovvamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

B) Mánáidgárddit sámi ossodagain:

2013 vuoruheapmi:

- Mánáidgárddit mat njuolggadusain mearridan ahte mánáidgárdedoaibma lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Dáža mánáidgárddit main lea sámi ossodat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát sámi ossodagas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii
- Sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámegeiela ja sámi kultuvrra..

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea guovvamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

C) Mánáidgárddit main lea sámegealfálaldat:

2013 vuoruheapmi:

- Mánáidgárddit main lea sámegealfálaldat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit main leat sámi mánát.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi mánát mat ožžot sámegeoloahpahusa, ohppet ja ovddidit iežaset sámegeala mánáidgárddis.

Ohcanáigemearmi:

- Rabas ohcanáigemearmi čakčamánu 15. b. 2013 rádjai. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo

D) Prošeavttat ja ovddidanbarggut mánáidgárddiin:

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit sámi mánáiguin mat ožžot doarjaga mánáidgárddiide main leat sámi mánát.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánáidgárddit main leat sámi mánát.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Nannet ja ovddidit sámi mánáid sámegeala.

2013 vuoruheapmi:

- Modeallaid ráhkadeapmi sámi giellaoahpahas giellaleairraid ja giellalávuma vuodul.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea cuoŋománu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

E) Sámi duhkorasat ja pedagogalaš veahkkeneavvut mánáidgárddiide:

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Eanet sámi duhkorasat mat leat heivehuvvon geavaheapmái sámi mánáidgárddiin.

2013 vuoruheamit:

- Hállanpáhka sámegillii, reahka, bohccot ja boazogárdi, gietkka, liidnevávvat maidda leat gorrojuvvon iešguđet guovlluid gávttit, sugadaneallit ja duhkorasat jienaiguin.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea cuoŋománu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 9 905 000 ru.

Muđui gustojit sámi mánáidgárdefálaldaga njuolggadusat.

Ortnega hálldaša sámediggearáđđi dahje dat orgána masa sámediggearáđđi fápmuda válddi.

7.3.3 Sámegielat bargiid rekrutteren

Mihttomearmi:

- Eanet sámegielat bargit mánáidgárddiin.

Oassemihttomearit:

- Váikkuhit ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid rekrutterema.
- Váikkuhit dasa ahte dálá bargit bissot mánáidgárddiin.
- Váikkuhit dasa ahte almmáiolbmuid oassi mánáidgárddiin lassána.

Strategiijat:

- Stipeanda allaskuvla- ja universitehtastudenttaide.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Oažžut eanet sámegielat ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid.

7.3.3.1 Stipeanda alitohppui

Doaimbaidju 1: Stipeanda ovdaskuvlaoahpaheadjistudenttaide ja ovdaskuvlaoahpaheddjiide mat váldet joatkkaoahpu.

Doarjja lea oassi čuoggás 7.5.4.3 Stipeanda alitohppui siiddus 56.

7.4 Vuodđooahpahus

7.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit vuodđooahpahussii

Tabealla 7.4.1 Čoahkketabealla -
Vuodđooahpahus

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	2 756	3 300	3 300	2 900	-400	-12,1 %
	Oahppanressurat	22 960	22 225	22 225	24 625	2 400	10,8 %
Submi		25 716	25 525	25 525	27 525	2 000	7,8 %

7.4.2 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvvuođđu

Mihttomearri:

- Sámi oahppi galgá oažžu dakkár oahpu mii lea vuodđuduvvon sámi árvvuide ja mii dávista dakkár sisdollui man vuodđun lea sámi servodat, kultuvra ja giella.

Oassemihttomearit:

- Sámi mánáin ja nuorain lea nana sámi identitehta ja čatnaseapmi sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii.
- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta kvalitatii vva buori oahpahussii sámegeielas ja sámegillii.
- Nationála politihkka vuodđooahpahusas fuolaha sámi perspektiivva.

Strategiijat:

- Ahte Sámediggi galgá váikkuhit dasa ahte iešguđet skuvlaeaggát/skuvla definere ja konkretisere skuvlla sámi sisdoalu.
- Váikkuhit geahččalan- ja ovddidanbargui fievrreidn dihtii árbevieru buolvvas bulvii “birgema” ektui.
- Váikkuhit geahččalan- ja ovddidanbargui giellaoahpahusas.
- Doarjut ovttasbarggu skuvla-ruoktu, skuvla-báikkálaš servodaga ja skuvla-skuvla.
- Váikkuhit dasa ahte nationála politihkka vuodđooahpahusas fuolaha sámi perspektiivva.
- Eanedit daid ohppiid logu joatkkaskuvllas, geat válljejit sámegeiela vuosttašgiellan erenoamážit ja oahpahusa sámegeielas oppalaččat.
- Bargat regionála ja stáhtalaš eiseválddiid ektui oažžun dihtii ásahuvvot fágaskuvlla sámi fágaid/ealáhusaid várás.
- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš oassálastiiguin sihkkarastit buoriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárdái, vuodđooahpahussii, rávesolbmuid oahpahussii, alitohppui ja dutkamii.
- Váikkuhit dasa ahte stivrendokumeanttat fuolahit sámi perspektiivva oahpahusas.
- Diehtujuohkin ja bagadallan sámi oahpaheami birra vuodđooahpahusas.
- Váikkuhit buoriid ekonomalaš rámmaeavttuid skuvlaeaggádiidda sihkkarastin dihtii buori kvalitatii vva oahpahusa sámegeielas ja sámegillii.
- Láhčit dasa ahte árbediehtu fievrreidn buolvvas bulvii.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte bearráigehečču gullá sámi oahpahus ja oahpahusdilli sámi mánáid ja nuoraid várás.
- Váikkuhit dasa ahte árbediehtu lea fáldat vuodđoskuvllas.
- Váikkuhit dasa ahte sámi álbmoga formálalaš gelbbolašvuohta lassána.
- Váikkuhit dasa ahte Sámi lohanguovddáš nannejuvvo.
- Sámi oahpaheami čuovvoleapmi ja sámi oahppodárbbuid ektui.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buot sámi mánát ja nuorat ožžot skuvlafáldaga mii lea vuodđuduvvon sámi árvvuide.
- Ahte buot sámi mánát ja nuorat ožžot oahpahusfáldaga sámegeielas ja sámegillii beroškeahtta gos riikkas sii ássat.

7.4.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 7.4.2.1 Čoahkketabealla – Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas	0	500	500	500	0	0,0 %
	Sámi skuvlafierpmádat a)	317	400	400	0	-400	-100,0 %
	Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllas	2 439	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Sub mi		2 756	3 300	3 300	2 900	-400	-12,1 %

a) Ruđat lea sirdojuvvon kap. 17.1.1 Konferánssat maid Sámediggi lágida. Poastta namma lei ovdal sámi mánáidgárddiid

kvalitehtaovddideapmi ja sámi giliskuvllaid fierpmádatčoahkkaneapmi

Tabella 7.4.2.1.1 Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas – ohcanvuodot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
211 30	Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas	0	500	500	500	0	0,0 %
Sub mi		0	500	500	500	0	0,0 %

Tabella 7.4.2.1.2 Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllas (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
211 00	Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllas	2 439	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Sub mi		2 439	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiin bohtet ovdan doaimbajuin vuolábealde.

7.4.2.2 Sámi erenoamášpedagogalaš fálddagaid ja dárbbuid kárten

Doaimbaidju 1: Sámi erenoamášpedagogalaš fálddagaid ja dárbbuid kárten – hálldahuslaš doaimmat

2013 vuoruheamit:

- Kártet sámi erenoamášpedagogalaš fálddagaid ja dárbbuid.
- Ráhkadit visogova das guđe čujuhusat leat eanemusat dáid iešguđet fágabirrasiin, dás maiddái makkár dárbbut ja hástalusat skuvllain ja gealboguovddážiin leat, ja makkár fálddagaid mánát ja nuorat ožžot mánáidgárddis ja skuvllas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Erenoamášpedagogaš veahkki sámi mánáide ja nuoraide nu árrat go vejolaš
- Erenoamášpedagogaš veahkki mánáide ja nuoraide galgá leat bures kvalitatiivalaččat láhččojuvvon oahppofálaldat ja nu buorre oahppobiras go vejolaš sámegeielas ja sámegeilli.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

7.4.2.3 Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas

Doaimbaidju 2: Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas – ohcanvuđot doarjagat.

2013 vuoruheamit:

- Prošeavttat vuodđoskuvllas main lea ulbmil bisuhit, ovddidit ja viidáseappot doalvut sámi luonddutearpmaid ja máhtu sámi árbevirolaš luonddugeavaheamis.
- Prošeavttat vuodđoskuvllat mat čalmmustahttet oahpahusa sámegeielas ja árbedieđus ja daid seailuheapmi ”birgema” ektui.
- Meahcástanprošeavttat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Skuvlaeaiggádat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi skuvla ja oahppit geat ožžot oahpahusa sámegeielas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Ahte árbediehtu gaskkustuvvo vuodđoskuvladásis.
- Ahte árbediehtu dohkkehuvvo bastevaš válgafágan vuodđoskuvladásis.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea miessemánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 500 000 ru.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat prošeavttaide árbedieđu birra ja sámi meahcástallama birra vuodđoskuvllas.

7.4.2.4 Sisdoallu oahpahasas

Doaimbaidju 3: Sisdoallu oahpahasas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Sámi oahppoplánadahkosa ođasmahttin – Máhttolokten Sámi.
- Oččodit buriid rámmaid ja sisdoalu oahpahasas.
- Ásahit válgafágafálaldaga árbedieđus.
- Guorahallat ja árvoštallat oahppofálaldaga boazodoalus joatkkaskuvladásis.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Ahte buot sámi mánát ja nuorat ožžot dakkár skuvlafálaldaga mii lea vuodđuduvvon sámi árvvuide

- Ahte buot sámi mánát ja nuorat ožžot oahpahusa sámegeiella ja sámegeilli beroškeahtta gos riikkas sii orrot

Bušeahhta:

- Hálddahušlaš golut.

7.4.2.5 Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágasuorggis joatkkaskuvllas

Doaibmabidju 4: Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágasuorggis joatkkaskuvllas.

2013 vuoruheamit:

- Stipeanda daidda ollesáiggeohppiide joatkkaskuvllas, geain lea sámegeiella fágasuorggis.

Stipeandaortnega stipeandaoažžut ja olahusjoavku:

- Ollesáiggeohppiide joatkkaskuvllas, geain lea sámegeiella fágasuorggis.

Galgá váikkuhit ahte:

- Eanedit daid oahppiid logu joatkkaskuvllas, geat válljejit sámegeiella vuosttašgiellan ja oahpahusa sámegeiella.

Ohcanáigemeari:

- Ohcanáigemeari lea guovvamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 400 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat prošeavttaide árbedieđu birra ja sámi meahcástallama birra vuodđoskuvllas.

7.4.3 Oahppanressat

Mihttomeari:

- Mánáidgárdemánáin ja sámi ohppiin galget leat kvalitehta dáfus buorit oahppanressat. Mánáidgárddi rámmaplána sisdoalu ja bargamušaid vuodul, ja vuodđooahpahusa gustovaš oahppoplánaid vuodul.

Oassemihttomeari:

- Mánáidgárddiid ja vuodđooahpahusa oahppanressat ja pedagogalaš ávdnasat galget váikkuhit dasa ahte sámi giella ja kultuvra nannejuvvo.
- Sámi oahpponeavvut mánáidgárddi rámmaplána sisdoalu ja bargamušaid, ja gustovaš oahppoplánaid vuodul.
- Erenoamášpedagogalaš dutkan fuolaha, duodašta ja gaskkusta sámi perspektiivva.
- Čalmmustahttit dutkanvuđot máhtu erenoamášpedagogalaš suorggis ávkin mánáide, nuoraide ja iešguđet gealboguovddáziidda.

Strategiijat:

- Ráhkadit doaibmabidjoplána ovddideami várás sámi oahppanressaid jahkásaš vuoruhemiiguin.
- Ráhkadit ja dađistaga ođasmahttit visogova álggahuvvon já gárvvistuvvon oahppanressain.
- Dađistaga registreret ja ráhkadit ođasmahttojuvvon dieđuid gárvvistuvvon oahppanressaid birra.
- Ráhkadit sámi oahppanressaid mánáidgárdái ja vuodđooahpahussii.
- Kártet ja duodáštit dárbbu erenoamážit heivehuvvon oahppanressaide mánáidgárddis ja vuodđooahpahusas.
- Čuovvolit raportta «Tiltak for å effektivisere utvikling og produksjon av samiske læremidler».
- Oahpponeavvoohcamiid meannudeapmi ja prošeavttaid čuovvoleapmi.
- Oahpponeavvoguovddáš – gárvvistuvvon oahppanressaid registreren, diehtujuohkin ja bagadeapmi oahppanressaid luoikkaheami birra.
- Sisaoastinortnega hálddašeapmi.
- Oahpponeavvuskádat Ovttas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Eanedit mánáidgárddiid ja vuodđooahpahusa várás oahppanressaid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid logu
- Sámi oahppanressat fidnemis.
- Doarvái erenoamážit heivehuvvon sámi oahppaneavvut mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa ja rávesolbmuidoahpahusa várás leat fidnemis.
- Sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid ovddideapmi lea buorre ja bevttolaš.

7.4.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoomit

Tabealla 7.4.3.1 Čoahkketabealla – oahppanressat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Oahpponeavvo- ja terminologijaovddideapmi lullisámegielas	0	0	0	1 000	1 000	-
		16	14	14	17	2 900	19,7
	Oahppanressaid ovddideapmi	183	725	725	625	2 900	%
	Oahppanressat – iežamet prošeavttat	6 777	7 500	7 500	6 000	-1 500	-20,0
							%
Sub mi		22 960	22 225	22 225	24 625	3 900	17,5
							%

Tabealla 7.4.3.1.1 Oahpponeavvo- ja terminologijaovddideapmi lullisámegielas - Njuolggodoarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi allaskuvla	0	0	0	1 000	1 000	-
Sub mi		0	0	0	1 000	1 000	-

Tabealla 7.4.3.1.2 Oahppanressaid ovddideapmi – Ohcanvuđot doarjagat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
210		16	14	14	17		19,7
00	Oahppanressursaid ovddideapmi	a) 183	725	725	625	2 900	%
Sub mi		16 183	14 725	14 725	17 625	2 900	19,7 %

a) 1 400 000 ru lea vižžojuvvon Ráddehusa doaibmaplána sámegeielaid várás ja 1 500 000 ru lea vižžojuvvon sámi oahpponeavvovskkádagas.

Jagi 2013 várás leat čuovvovaš poasttat ovttahttojuvvon: dábalaš oahpponeavvut vuoddoahpahussii, erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut ja oahpponeavvut mánáidgárddiide.

Tabella 7.4.3.1.3 Oahppanressursat – iežamet proševttat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
210	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja	4 000	4 000	4 000	4 000	0	0,0
30	heiveheapmi						%
220	Sámi oahpponeavvovskkádát – Ovtta-	a) 2 777	3 500	3 500	2 000	-1 500	-
00	Aktan- Aktesne						42,9 %
Sub mi		6 777	7 500	7 500	6 000	-1 500	-20,0 %

a) 1 500 000 ru lea sirdojuvvon oahppanressursaid ovddideapmái.

Eanet dieđut váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.4.3.2 Oahppanressursaid ráhkadeapmi

Doaibmabidju 1: Lullisámegiela oahpponeavvo- ja terbmaovddideapmi - njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Lullisámi guovllu álbmot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Lullisámi gealbobiras seailu ja ahte dasa sihkarastojuvvojit rámmaevttut boahktevaš doibmii ja ovddideapmái.

Bušeahtta:

- 1 000 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi.

Muđui gustojit njuolggadusat lullisámi oahpponeavvuid- ja tearbmaovddideami várás.

Doaibmabidju 2: Oahppanressursaid ovddideapmi – ohcanvuđot doarjagat.

2013 vuoruheamit:

- Oddasis deaddilit, ođasmahttit ja dárkkistit dálá oahppanressurssaid mánáidgárddiid várás.
- Oahppanressurssat mánáidgárddiid rámmaplána čuovvovaš fágasurggiide:
- Luondu, biras ja tehnikka.
- Davvisámegiella vuosttašgiellan – oahpponeavvodagus mii ollásit gokčá 5. – 7. jahkecehkiid.
- Julevsámegiella vuosttašgiellan: ovddidit, vejolaččat jorgalit ja heivehit, oahppanressurssaid joatkkaoahpahussii.
- Lullisámegiella vuosttašgiellan – fáddáihppagat giellaoahpus, vejolaččat vuodđogirji nuoraidceahkkái ja joatkkaoahpahussii.
- Servodatfágat – oahpponeavvodagus mii ollásit gokčá 1. - 4. jahkecehkiid.
- Digitála oahpponeavvu davvi-, julev- ja lullisámegillii uhcimusat golmma fágii ja čuovvu sámi oahppoplánadahkosa.
- Oddasis deaddilit, ođasmahttit ja dárkkistit dálá oahppanressurssaid (vuodđooahpahussii).
- Erenoamážit heivehuvvon oahppanressurssat dieđihuvvon, oktagaslaš dárbbuid vuodul.
- Erenoamážit heivehuvvon oahppanressurssat surgiin oaidnin-, gullan-, matematihkka- ja lohkan- ja /čállinváttisvuodát ja giella, gulahallan ja seahkalas oahppanválttisvuodát.
- Kárten- ja bagadusávdnasat, erenoamážit autismasuorgái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Fitnodagat.
- Almmolaš ja priváhta ásahusat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát geat geavahit sámegeiela mánáidgárddis ja mánáidgárdebargit.
- Vuodđooahpahusa oahppit.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte dain mánáidgárdemánáin geain lea sámi mánáidgárdefálaldat, lea vejolašvuhta oažžut kvalitehta dáfus buriid oahpponeavvuid.
- Ahte ohppiin lea vejolašvuhta oažžut buriid sámi oahpponeavvuid buot fágain vuodđooahpahusas.
- Ahte dain mánáin, main leat erenoamáš dárbbut, lea kvalitehta dáfus ja dásseárvosaš skuvlafálaldat mii lea vuodđuduvvon iežaset gillii, kultuvrii ja eallinvuohkái.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea guovvamánu 15. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 17 625 000 ru.

Muđui gustojit njuolggadusat oahppanressurssaid ovddideami várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

7.4.3.3 Oahppodahkosiid jorgaleapmi ja heiveheapmi

Doaibmabidju 3: Oahppodahkosiid jorgaleapmi ja heiveheapmi – almmolaš háhkan.

Áššis 21/08 Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvoráhkadeami várás 2009-2012 leat oahpponeavvoráhkadeami mihttomearit ja strategiiat mearriduvvon.

Vuodđoskuvlla matematihkkaohppodahkosiid jorgaleapmi julev- ja lullisámegillii. Lassin ovddeš várrejumiide várrejuvvojit ruđat 2013:s dán doibmii. Ruđat galget maiddái gokčat tearbmabarggu.

2013 vuoruheamit:

- Jorgalit matematihkkadahkosa 5. - 7. jahkecehkiide julev- ja lullisámegillii.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi oahpponeavvut matematihkas leat fidnemis.

Bušeahhta:

- 4 000 000 ru.

7.4.3.4 Sámi oahpponeavvuskádat – Ovttas- Aktan- Aktesne

Doaibmabidju 4: Sámi oahpponeavvuskádat – Ovttas- Aktan- Aktesne – iežamet prošeavttat. Prošeakta lea Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána 2009-2012 čuovvoleapmi.

Prošeavtta ulbmil lea ovddidit neahttavuđot bálvalusaid sámi oahppanressaide ja galgá fállat golbma vuodđobálvalusa:

- Neahttauskádat diehtajuohkima várás sámi oahpponeavvuid birra.
- Almmuhanreaidut digitála oahpponeavvuid várás.
- Sámi juogadanarena.

Sámediggi lea ovttas Senter for IKT i utdanningen bargamin buot golmmaid bálvalusain prošeavttas. Prošeakta lea maŋŋonan mángga siva geažil. Mii lea sihkkarastimin prošeaktii bastevaš doaimma, ja mii oaidnit ahte dárbbášuvvo eanet áigi vai sáhttit addit buori oahppaneavvobálvalusa dan áhahussii, mii galgá váldit badjelasa doaimma.

Seammás lea hui deatalaš bisuhit doaimma prošeavttas, vai sáhtta fállat dan bálvalusa maid Ovttas- Aktan-Aktesne galgá fállat prošeaktaplána vuodul. Uskkádaga doaibma galgá sihkkarastojuvvot 2013 várás, ja rievdaduvvot bastevaš ortnegin 2013 rájes. Sámediggi bargá departemeantta ektui sihkkarastin dihtii ahte Ovttas oažžu einnostan vejolaš ruhtadeami.

Galgá váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit:

- Neahttavuđot bálvalusat sámi oahppanressaide.

Bušeahhta:

- 2 000 000 ru.

7.4.4 Lága vuodul ja struktuvrralaš rámmat oahppamii

Mihttomearri:

- Sámi oahppi ja fuolaheaddji vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát galget leat vuodđuduvvon lágaide ja lánkaásahusaide vai sihkkarastojuvvo dásseárvosaš vuoigatvuohta kvalitehta dáfus oahpahussii mii lea heivehuvvon ja lánččojuvvon sámi ohppiide.

Oassemihttomearit:

- Nannet ja ovddidit sámi servodaga.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte guoskevaš oassálastiiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárdái, vuodđooahpahussii.
- Konsultašuvnnat.
- Gulahallan ja aktiiva ja ulbmillaš bargu stáhta, regionála ja gieldda eiseválddiid ektui.

- Doaimmat aktiiva bealli fylkkagiella ektui ovttasbargošiehtadusaid oktavuodas.

2013 vuoruheamit:

- Ásahit bastevas sájiid gos beassá fylkkamánniiguin/KS:in/fylkkagiellaiguin digaštallat oktasaš hástalusaid birra daid dárbuid ektui mat sámi servodagas leat oahpahussuorggis.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte gealbudeapmi sámi kultuvrras, historjjás ja servodateallimis válđojuvvo mielde ovttasbargošiehtadusaide fylkkagiellaiguin.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte skuvlaeaggádat, oahppit ja fuolaheaddjit dihtet mat sin vuoigatvuodát leat oahpahusa ektui, ja ahte sámi oahppit ožžot kvalitehta dáfus buori skuvlafálaldaga.

7.5 Alitoahppu ja dutkan

Mihttomearri:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuota ja gálggat, mat gáibiduvvojit dasa ahte ovddidit sámi servodaga.

Oassemihttomearit:

- Eanet sámi fágaolbmot iešguđet fágasurggiin
- Buot alitoahppu ja duktan fuolahit sámi perspektiivva.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš oassálastiiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárddiide, vuodđooahpahussii, alitohppui ja dutkami.
- Váikkuhit dasa ahte nationála politihkka mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alitoahpu ja dutkama ektui fuolaha sámi perspektiivva.
- Váikkuhit sámi álbmoga formálalaš gelbbolašvuoda loktemii.
- Váikkuhit dasa ahte davveguovlopolitihkka fuolaha sámi pespektiivva.
- Čállit sámediggedieđáhusa alitoahpu ja dutkama birra.

Galgá váikkuhit dasa ahte šaddet:

- Eanet sámi studeanttat iešguđet profešuvdnaoahpuin.
- Eanet lánkaásahusat alitohppui mat fuolahit sámi perspektiivva
- Stuorat oassi dutkamis fuolaha sámi perspektiivva.

7.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit alitohppui ja dutkamii

Tabealla 7.5.1 Čoahkketabealla – Alitohppu ja dutkan (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Alitohppu ja dutkan	3 237	3 650	3 650	3 650	0	0,0 %
Subm i		3 237	3 650	3 650	3 650	0	0,0 %

7.5.2 Sámi perspektiiva

Mihttomearri:

- Nationála politihka fuolaha sámi perspektiivva alitohppus ja dutkamis.

Oassemihttomearri:

- Buorre gulahallan departemeanttaiguin ja dutkanrádiin.

Strategiijat:

- Bargat dainna ulbmiliin ahte Sámediggi oažžu válldi nammadit áirasiid buot guoskevaš lávdegottiide mat galget ráhkadit stivrendokumeanttaid alitohppui nationála dásis, ja beassá gulahallat áirasiiguin maŋŋá nammadeami.
- Bargat dan ala ahte Sámediggi galgá oažžut viiddiduvvon rolla Davveguovlopolitihka máhttodimenšuvdnii.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte iešguđet profešuvdnaohpuid ođđa rámmaplánaid nationála njuolggadusain ja lánkaásahusain lea sámi perspektiiva vuodđun.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buot ođđa stivrendokumeanttain alitohppus ja dutkamis lea sámi perspektiiva.
- Davveguovlopolitihka máhttodimenšuvdna fuolaha álgoálbmotperspektiivva.

Bušeahhta:

- Hálldahaslaš golut.

7.5.3 Ovttasbargu sámi oahpaheaddjioahpu regiovnain

Mihttomearri:

- Sámi oahpaheaddjioahpu regiovdna fállá oahpuid mat vuhtiiváldet sámi servodaga dárbbuid.

Oassemihttomearri:

- Eanet studeanttat mat ožžot gelbbolašvuoda sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Strategiijat:

- Doaimmat árjjalaš oassálastin ovttasbargočoahkkimiin 7. regiovnain.
- Váikkuhit dasa ahte sámi oahpaheaddjioahpu ásašusat oktiordnejit ja fálet kurssaid ja oahppofálaldagaid buot golmma sáme gielas ja ahte lánččojuvvo oahpuide kultur máhtus/historjjás ja servodateallimis.

Galgá váikkuhit dasa ahte lea:

- Máhttu mainna nannet ja ovddidit sámi servodaga.

Bušeahhta:

- Hállddahušlaš golut.

7.5.4 Rekrutteret sámi nuoraid ja rávesolbmuid alitohppui

2013 vuoruheamit:

- Váikkuhit sámi alitohpu nationála rekrutterenstrategiija, 2011 – 2014, čuovvoleami.
- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte Máhttodepartemeanttain ja alitohpu ásahusaiguin váikkuhit dasa ahte šaddet eanet dakkár oahpposajit main sámi studeanttain lea sisabeassanearri.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Studeanttaid lohku Sámi allaskuvllas skuvlajahká 2013/2014 stuorru.
- Sámi studeanttaid lohku iešguđet profesuvdnoahpuin stuorru.

Bušeahhta:

- Hállddahušlaš golut.

7.5.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.5.4.1 Čoahkketabealla – Alitohppu ja dutkan

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Gealbudan- ja rekrutterenprográmma	800	800	800	800	0	0,0 %
	Stipeanda alitohppui	2 437	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Sub mi		3 237	3 650	3 650	3 650	0	0,0 %

Tabealla 7.5.4.1.1 Gealbudan- ja rekrutterenprográmma – njuolggodoarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2100 0	Sámi allaskuvla	a) 800	800	800	800	0	0,0 %
Sub mi		800	800	800	800	0	0,0 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 800 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin. Dát poasta gohčoduvvui ovdal rávesolbmuid oahppoprográmma.

Tabella 7.5.4.1.2 Stipeanda alitohppui

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2111 0	Stipeanda alitohppui	a) 2 437	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Sub mi		2 437	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 500 000 ru Sámeálbmotfoandda reanttuin.

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.5.4.2 Gealbudan- ja rekrutterenprográmma

Doaibmabidju 1: Gealbudan- ja rekrutterenprográmma – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Rávesolbmot geat váldet oahpu sámegeiela.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Nannet ja ovddidit sámegeiela.

Bušeahhta:

- 800 000 ru.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat gealbudan- ja rekrutterenprográmmaid várás.

7.5.4.3 Stipeanda alitohppui

Doaibmabidju 2: Stipeanda alitohppui ja sámegeiela oddasis ealáskahttin.

Ortnet gullá kapihttaliid 7.3 Mánáidgárđi, 7.5 Alitohppu ja dutkan ja 8.4 Dearvvašvuoda- ja sosiálfágalaš bargiid gealbudeapmi.

Vuoruheamit:

- Sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu ja eará mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu.
- Sámegeialagat geat váldet girkolaš oahpu diakonan, katekehtan, kantorán ja báhpan.
- Bachelor boazodoalus.
- Sámi oahpaheaddjioahppu ja eará oahpaheaddjioahppu.
- Alitohppu lulli-, julev- dahje davvisámegeiela.
- Mánáidsuodjalus minoritehtaperspektiivvas. Dát ii guoskka dakkár vuodđoahpuide go bachelor.
- Fágaidgaskaš joatkkaohppu psykososiála barggus. Dát ii guoskka dakkár vuodđoahpuide go bachelor.
- Psykososiála bargu mánáidguin ja nuoraiguin. Dát ii guoskka dakkár vuodđoahpuide go bachelor.

Stipeandaortnega stipeandaoažžut ja olahusjoavku:

- Universitehta- ja allaskuvlastudeanttat

Galgá váikkuhit:

- Sámegielat fágaolbmuid rekrutteret iešguđet fágasurggiide
- Ođđasis ealáskahttit sámegiela ja movttiidahttit rávesolbmuid oahppat sámegiela.
- Movttiidahttit eanebui loktet iežaset gelbbolašvuoda vai sáhttet váldit alitoahpu sámegielas.

Ohcanáigemearit:

- Ohcanáigemearri 2013 gidđalohkanbadjeoahpuide lea guovvamánnu 1.b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beaivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.
- Ohcanáigemearri 2013 čakčalohkanbadjeoahpuide lea golggotmánnu 1.b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beaivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 850 000 ru. Ruđat iešguđet vuoruhemiid vuolde juogaduvvojit seammamađe lohkanbajiid gaskkas.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi.

Muđui gustojit alitoahpu stipeandda njuolggadusat.

7.5.5 Dutkan ja árvoháhkkan

Mihttomearri:

- Guoskevaš dutkan vuodđun váljjeumiide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideamis lea gávdnamis.

Strategiijat:

- Váikkuhit dasa ahte oahppodimenšuvdna davveguovlopolitihkas deattuhuvvo eanet.
- Mielde váikkuheamen dasa ahte Sámi allaskuvla ovddiduvvo álgoálbmotuniversitehtan.
- Ásahit gulahallama guoskevaš álgoálbmotororganisašuvnnaiguin ja ásahusaiguin.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte ráđđehusa dutkandiedáhus fuolaha sámi perspektiivva.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte Sámedikki ja Dutkanráđi gaskasaš ovttasbargu formaliserejuvvo.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte viiddiduvvo daid lahtuid ovddasteapmi, maid Sámediggi nammada Dutkanráđđái.
- Váikkuhit dasa ahte sámi árbediehtu oažžu lunddolaš saji dutkamii.
- Gulahallama bokte Máhttodepartemeanttain váikkuhit dasa ahte sámi perspektiiva fuolahuvvo dutkamis.
- Čuovvolit regionála dutkanfoanddaid barggu.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte sámi servodaga ovddideapmái lea gávdnamis áššáiguoskevaš dutkan vuodđun sámi servodaga ovddideapmái.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

7.6 Árbediehtu

Mihttomearri:

- Árbedieđu duodašteapmi, seailuheapmi, suodjaleapmi ja rádjan máhttovuodđun ja viidáseappot fievrredeapmin oahpahusas ja dutkamis.

Oassemihttomearit:

- Eanet duodaštanprošeavttat leat čadahuvvon lulli-, julev- ja davvisámi guovlluin.
- Vuohki mo dahkat árbedieđu olahattin ja mo dan gaskkustit máhttovuođđun oahpahussii ja dutkami.

Strategiijat:

- Gulahallan ja ovttasbargu Sámi allaskuvllain Árbediehtoguovddáša ovddideami oktavuodas.
- Guorahallat šiehtadusa 2014- bušeahttabarggu oktavuodas.

7.6.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 7.6.1. Čoahkketabealla - Árbediehtu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš	0	500	500	500	0	0,0 %
	Systemáhtalaččat kártet árbedieđu	200	650	650	650	0	0,0 %
	Árbediehtu	1337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %
Sub mi		1 537	2 450	2 450	2 000	-450	-18,4 %

Tabella 7.6.1.1 Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš – Njuolggodoarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2230 0	Sámi allaskuvla	0	500	500	500	0	0,0 %
Sub mi		0	500	500	500	0	0,0 %

Tabealla 7.6.1.2 Systemáhtalaččat kártet árbedieđu – Njuolggodoarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2010 0	Sámi allaskuvla	a)	200	650	650	650	0	0,0 %
Sub mi			200	650	650	650	0	0,0 %

a) Jahkái 2013 geavahuvvo 650 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

Tabealla 7.6.1.3 Árbediehtu – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2130 0	Tradisjonell kunnskap	a)	1 337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %
Sub mi			1 337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %

a) Jahkái 2013 geavahuvvo 850 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.6.2 Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš

Doaibmabidju 1: Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš – njuolggodoarjagat.

Prošekta lea Sámedikki čuovvoleapmi ja konkretiseren Árbediehtu – prošavtta bohtosiin, mii lea Sámi allaskuvllas. Dát galgá leat vuodđun ráđđehusa davveguovlostrategijai doaibmabijuid čuovvoleapmái dán prošeaktii vai árbevirolaš máhtu mii lea čatnon sámi luonddugeavaheapmái institušonaliserejuvvo, ovdána ja seailuhuvvo. Ulbmil prošavttain lea váikkuhit dasa ahte sámi árbevirolaš máhtu mii lea čatnon iešguđetlágan sámi luonddugeavaheapmái, biddjo vuodđun ja deattuhuvvo luondduresurssaid hálldašeamis.

Pilotprošekta galgá addit vuodtu Árbediehto-guovddáža ásaheapmái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Luondduriggodagaid geavaheaddjit sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit:

- Háhkát dieđuid sámi luonddugeavaheami birra ja daid geavahit resursan luondduriggodagaid hálldašeamái.
- Dasa ahte sámi guovlluid luondduriggodagat hálldašuvvojit buorebut.

Bušeahhta:

- 500 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi luonddugeavaheami gealboguovddážiid várás.

7.6.3 Systemáhtalaččat kártet árbedieđu

Doaibmabidju 2: Systemáhtalaččat kártet árbedieđu – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ásahusat, organisašuvnnat ja vejolaččat ovttaskas olbmot geat ovttasbarget ásahusaiguin ja organisašuvnnaiguin árbedieđu duodašteamiin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Ovddiduvvo metodalaš vuodđu árbedieđu systemáhtalaš kártemii.

Bušeahhta:

- 650 000 ru.

Muđui gustojit njuolggadusat árbedieđu systemáhtalaš kártema várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

7.6.4 Árbediehtu

Doaibmabidju 3: Árbediehtu – ohcanvuđot doarjagat.

Árbediehtu lea dehálaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Árbediehtui guoská earret eará feara makkár geavaheapmái ja hálddašeapmái luondduresurssain.

Dát máhttu ja diehtu main vásihusat leat vuodđun, fievrreduvvojit buolvvas buolvii njálmmálaš vuogi bokte ja praktihkalaš barggu čađa.

2013 vuoruheamit:

- Prošeavttat mat váikkuhit sámi álbmotmedisiinna duodašteapmái ja sealluheapmái.
- Prošeavttat mat duodaštit mo nissonolbmot geavahit ja gaskkustit árbedieđu.
- Prošeavttat mat duodaštit ja sealluhit guoddilis luondduhálddašeami ja luonddugeavaheami.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš ja priváhta ásahusat ja organisašuvnnat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi álbmot Norggas ja álbmot muđui.

Galgá váikkuhit:

- Sámi árbedieđu duodašteami.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea cuorjománu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 850 000 ru.

Muđui gustojit njuolggadusat árbedieđu várás

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

7.7 Álgga nannet oktasaš sáddagiid sámi sisdoalu

Tabella 7.7.1. Čoahkketabealla - álgga nannet oktasaš sáddagiid sámi sisdoalu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Álgga nannet oktasaš sáddagiid sámi sisdoalu	0	0	0	1 500	1 500	-
Submi		0	0	0	1 500	1 500	-

Doaimbaidju 1: Álgga nannet oktasaš sáddagiid sámi sisdoalu.

Sámediggi oaidná dárbbu nannet sámi sisdoalu oktasaš sáddagiin, ja háliida bidjat álgga doaimmaide ovtas birrasiiguin mat barget ja mat sáhttet ovdánahttit ođđa konsepttaid sámi oahppofálaldagaide. Sámediggi háliida maid dasa seaguhit birrasiid mat sáhttet váikkuhit oahpahussii sámeielain ja sámi kultuvrra dieđuid gaskkusteapmái.

Sámeielat máhttoprogrammat TVs sáhtáše atnit oahpahusas sámi skuvllas, skuvlavuogádaga muđui ja rávesolbmuidoahpahusas miehtá Norgga. Sámediggi čujuha NRK vuoruheapmái NRK skole ja NRK Kunnskapskanalen, mat sáhttet leat modeallan ja ovtasbargoguoibmin ođđa sámi fálaldagaide ovdánahttimis.

Galgá váikkuhit:

- Eambbo sámi sisdoallu oktasaš sáddagiin

Bušeahhta:

1 500 000 ru.

8 Dearvvašvuohta ja sosiála

8.1 Váldomihttomearri

- Dásseárvosaš dearvvašvuođa-, sosiála- ja fuolahusbálvalusat sámi álbmogii mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dásseárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dásseárvosaš mihttomeari sihkarastimii lea buot dásiin máhtolašvuohta ja gelbbolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámeielas ja sámi kultuvrras.

8.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit dearvvašvuhtii ja sosiálii

Tabella 8.2 Čoahkketabealla –

(1000

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

227 siidu 536 siiddus

Dearvvašvuotta ja sosiála							ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus	2 174	3 965	3 965	3 831	-134	-3,4 %
Submi		2 174	3 965	3 965	3 831	-134	-3,4 %

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuhkosa báikkát, mátkkošteapmi ja gelbbolašvuodaloktengolut gullet kapihttalii 18 Hálldahusdási doaibmagolut

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus gullá Ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodahkii (EKD).

Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, ja das lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid dearvvašvuoda- ja sosiála fágasuorggi siskkobealde. Dat bohtet ovdan hálldahuslaš doaimmain ovddit kapihttaliin.

Dán juhkosis lea maiddái hálldašanoovddasvástádus dearvvašvuoda- ja sosiála fágasuorggi siskkobealde. Dearvvašvuoda- ja sosiálajuhkosis lea hálldašanoovddasvástádus dáid surggiid siskkobealde:

- Doarjagiid hálldašeapmi dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus hálldašii 2 jahkeberggu 1.10.2012 muttus.

8.3 Ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

Mihttomearri

- Nannejuvnon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Strategiijat

- Gulahallamiin ja ovttasbargguin eiseválddiiguin ja gullelaš oassálastiiguin sihkarastit Sámediggái váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmemei ja čadaheapmái.
- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte ovddidit ja heivehit dakkár
- dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa mii lea vuodđuduvvon sámi giella- ja kulturáddejupmái buot dásiin.
- Eavttuid mearrideaddji leahkit guoskevaš dutkamii, mii addá dutkanbohtosiid sámi servodaga dili hárrái dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalussuorggis.

Galgá váikkuhit:

- Sámi álbmogii addojit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat, mat leat heivehuvvon sámi álbmoga dárbbuide ja vuoigatvuodaide.

8.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 8.3.1 Čoahkketabealla – Ovttađassásaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalus (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	500	515	515	531	16	3,1 %
	Dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttat	1 674	2 850	2 850	2 700	-150	-5,3 %
	Ovttasdoaimanodástusa čuovvleapmi	0	600	600	600	0	0,0 %
Sub mi		2 174	3 965	3 965	3 831	-134	-3,4 %

Tabealla 8.3.1.1 Fálaldagat boarráset sámiide – Njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2500 0	Várdobáiki BA	500	515	515	531	16	3,1 %
Sub mi		500	515	515	531	16	3,1 %

Tabealla 8.3.1.2 Dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttat – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2600 0	Dearvvašvuođa- ja sosiálaprošeavttat	1 674	2 850	2 850	2 700	-150	-5,3 %
Sub mi		1 674	2 850	2 850	2 700	-150	-5,3 %

Tabealla 8.3.1.3 Ovttasdoaimbmanodastusa čuovvleapmi – Prošeakta iežamet hálddus (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2700 0	Ovttasdoaimbmanodastusa čuovvleapmi	0	600	600	600	0	0,0 %
Sub mi		0	600	600	600	0	0,0 %

Lagat dieđut doarjjaortnegiid birra, bohtet ovdan doaimmain vuolábealde.

8.3.2 Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide

Doaimbaidju 1: Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide – njuolggadoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Várdobáiki sámi guovddáš

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi boarrásat ja sámi giella- ja kulturguovddášat mat háliidit joatkit ja viidáseappot ovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaimbaidjuid vuorrasat sámiide, lassin almmolaš bálvalusaide.

Galgá váikkuhit:

- Ásahuvvon eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaimbaidjuid joatkima ja viidáseappot ovddideami vuorrasat sámiide, lassin almmolaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
- Bagadusa ja ráđiid fállama, ja mállen doaimbama earáide geat háliidit ovddidit eaktodáhtolaš bálvalusaid sámi vuorrásiidda.

Bušeahhta:

- 531 000 ruvno.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána man sámediggeráđđi fápmuda.

Muđui gustojit njuolggadusat geavaheaddjidoarjagiid várás boarráset sámiide.

8.3.3 Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat

Doaimbaidju 2: Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat – ohcanvuđot doarjagat.

2013 vuoruheamit:

- Prošeavttat mat ovddidit sámi giella- ja kulturmáhtolašvuoda dálá dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain.
- Metodaovddidan- ja heivehanprošeavttat main lea fokus dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid nannemii ja ovddideapmái, main lea sámi giella- ja kulturmáhtolašvuoda vuodđun.
- Prošeavttat main leat konkrehta doaimbaidjuist bistevaš láchčima várás.
- Prošeavttat mat ovddidit buriid reaiduid maiguin sáhtta mihtidit ja sihkkarastit kvalitehta sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain.
- Prošeavttat maid ulbmilin lea láchit gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon fuolahusa gárrenávnasgeavaheddjiid váste.

- Ráhkadit buhcciide heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš girjjálašvuoda mii lea vuodđduvuvvon sámi gillii ja kultuvrii. Girjjálašvuoda dahje gihppagiid jorgalahttin sámegeillii ii leat vuoruhuvvon.
- Prošeavttat siskkobealde dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi mat ovddidit sámi geavaheddjiid oassálastima ja geavaheaddjiváikkuheami dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas.
- Ovdaprošeavttat dutkanidéaid ja prošeaktaevttohusaid ovddideapmái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Organisašuvnnat ja ásašusat
- Eaŋkilolbmot geat gullet dutkan- ja oahpahusašasaide

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi geavaheaddjit geat dárbbasit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid.

Galgá váikkuhit:

- Buorebut heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sámi geavaheddjiide.

Ohcanáigemeardi:

- Guovvamánu 1. beaivvi 2013. Ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋel dán dáhtona, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 700 000 ruvnno.

Muđui gustojit njuolggadusat dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaid várás.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána man sámediggeráđđi fápmuda.

8.3.4 Ovttasdoaimmanodastus

Doaimmabidju 3: Ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmi – prošeakta iežamet hálldus

Ovttasdoaimmanodastus mielddisbuktá ođđa hástalusaid sámi pasieanttaide sámegeiela ja sámi kultuvrra hárrái. Sámedikki gulahallan guovddáš eiseválddiiguin, ásašusaiguin ja suohkaniiguin dán proseassas lea hui dehálaš, sihkkarastin dihte sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid. Danne várrejuvvojit resursat Ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmái sámi pasieanttaid várás.

Galgá váikkuhit:

- Sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid ja dárbbuid vuhtiiváldima ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleami mielde.

Bušeahhta:

- 600 000 ruvnno.

8.4 Dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid gelbbolašvuodabajideapmi

Mihttomeardi:

- Dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha.

Strategiijat:

- Dagahit dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid rekrutterema.
- Dagahit ahte dálá bargit bissot dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis.

Galgá váikkuhit:

- Eanet sámegeielat dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid.

8.4.1 Stipeanda alitohppui

Doaibmabidju 1: Stipeanda dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiide geat váldet joatkkaoahpu earret ámmátoahpu.

Doarjja lea oassin dás: 7.5.4.3 Stipeanda alitohppui, siidu 56:s.

9 Areálat ja bira

9.1 Váldomihttomearri

Ceavzilis sámi báikegottit sámi guovlluid areálaid ja resurssaid guoddilis geavaheami, gáhttema ja hálddašeami vuodul.

Sámediggeráđi biras- ja areáladiedáhusas (2009) “Eallit riikka riikka eavttuid mielde” čilgejuvvo dárkilit ahte ceavzilis sámi báikegoddi lea váldoeaktu go galgá nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Dán oktavuodas lea guovddáš hástalus sihkkarastit dásseidis ássanovdánahttima.

Resursaguovllut, luondduvalljivuolta, kulturmuittut ja kultureanadat lea sámi kultuvrra dehálaš ávnnaslaš kulturuodus. Dát lea muhttinmuddui vuodđun dan sámi ealáhusbargui, ássamii, kulturealasvuhtii ja servodatovdánahttimii. Areálahálddašeapmi, luondduresursat, luondduvalljivuolta ja movt mii dustet dálkkádatrievdaneami lea dasto dehálaš vuodđun sihkkarastimis, seailudeamis ja ovdánahttimis sámi kultuvrra.

Sámedikki areála- ja biraspolitihka váldomihttomearrin lea sihkkarastit ceavzilis sámi báikegottiid, sámi guovlluid areálaid ja resurssaid guoddilis geavaheami, gáhttema ja hálddašeami vuodul. Guoddilis ovdáneamis lea sáhka sihke geavaheamis ja gáhttemis.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari deattuhemiin čuovvovaš surggiid:

- Areálat
- Luondduresursat
- Luondduvalljivuolta
- Dálkkádat

Protect-vuodđudus galgá leat dat maid sámi vuoigatvuodalaččat diehtelasat välljejit vai fitnolaš dásis besset suodjalit iežaset areálaberoštusaid, eanan- ja resursavuoigatvuodaid ja ovdánahttinvejolašvuodaid. Protect-vuodđudus galgá váikkuhit ahte sámi vuoigatvuodalaččat sáhttet addit iežaset friddja ja ovddalgihtii dieđihuvvon miehtama huksenáššiin. Vuodđudusas galgá leat guovddáš, norbmadahkki rolla eiseválddiide ja ealáhusaktevrraide sin barggus dahje doaimmas sámi guovlluin.

9.2 Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.2. Čoahkketabealla - Areálat ja biras

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Areálat	0	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
Submi		0	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %

Areála- ja birasjuogus

Areála- ja birasjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuodálokten leat kapihttalis 18 Hálddahusdási doaibmagolut.

Juogus lea oassi kulturmuito-, areála- ja birasossodagas(KAB). Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus
- Kulturmuitojuogus

Areála- ja birasjuogus lea Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus álggahit strategijaid sikkobealde areála ja birrasa fágasuorggi. Juhkosis lea maid hálldašanoovddasvástádus areála ja birrasa fágasuorggis.

Areála- ja birasjuhkosis lea hálldašanoovddasvástádus dáin surggiin:

- Hálldašit áššiid plána- ja huksenlága vuodul.

Areála ja birasjuogus hálldašii 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

9.3 Areálat

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaid ja servodateallima luondduvuodus sihkkarastojuvvo.

Oassemihttomearit:

- Sámiid vuoigatvuodát vuhtiiváldojuvvojit go areálat suodjaluvvojit ja geavahuvvojit sámi guovlluin.
- Sámiid árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus, galgá dohkkehuvvot seamma dásis go dutkanvuodát máhttu mearridanvuodđun areálaid hálldašeamis.
- Sámi báikkálaš searvan ja duohta mieldeváikkuheapmi lea sihkkarastojuvvon buot areála- ja resursahálldašeamis.
- Areálahálldašepmi váikkuha sihkkarastit einnostanvejolašvuoda ja ovdánanvejolašvuoda sámi ealáhusdoaimmaide.

Strategijiat:

- Čuovvolit hálldašangažaldagaid plána- ja huksenlága, Finnmárkkulága ja eará áššáiguoski lágaid vuodul.
- Čuovvolit Sámedikki biras- ja areáladiedáhusa.
- Sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš oasálaččaiguin.
- Bargat dan ala vai árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuodát máhttu vuodđun mearrádusaide areálaáššiin.
- Bargat dan ala ahte mearridanproseassat sáhttet buorebut láchit árjjalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki gulaskuddancealkámušat vuhtiiváldojuvvo buorebut.
- Eanet deaddu sámi árbediehtui, báikkálaš máhtuide ja ipmárdusaide, proseassas ja mearrádusain plána- ja huksenlága vuodul.
- Buorebut láchit sámi báikkálaš searvamii ja duohta váikkuheapmái plánaproseassain.
- Eanet oassi suohkaniin leat dohkkehan suohkanplánaid ja suohkanoasseplánaid ođđa plána- ja huksenlága vuodul.

9.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.3.1.Čoahkketabealla – Areálat - Protect vuodđudus- Njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Protect vuodđudus	0	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
Submi		0	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %

Eanet dieđuid váikkuhangaskaoapmeortnegiid birra oainnat doaibmabijuin vuollelis.

9.3.2 Gulahallan ja ovttasbargu

Doaibmabidju 1: Sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš oasálaččaiguin– hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit sámi guovllu ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin.
- Addit mearkkašumiid stáhta njuolggadusaid odđa plána- ja huksenlága oktavuodas sihkkarastin dihte sámi kultuvra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuđđosa.
- Oassálastit guoskevaš olggobeale konferánssaide, ja oassálastit sáhkavuoruiguin Sámedikki rolla birra areálahálldašeamis doppe gos lea heivvolaš.
- Oassálastit regionála plánaforumiidda.
- Vuoruhit ságastallama ja ovttasbarggu daiguin suohkaniiguin mat galget hábmet suohkanplána areáloasi.
- Ođasmahttit dieđuid areála birra ja juohkit relevánta dieđuid www.samediggi.no bokte.

Bušehtta:

- Hálldahuslaš golut.

9.3.3 Hálldašangažaldagaid čuovvolit

Doaibmabidju 2: Čuovvolit hálldašangažaldagaid plána- ja huksenlága, Finnmarkkulága ja eará áššáiguoski lágaid vuodul – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Addit gulaskuddancealkámušaid plána- ja huksenlága vuodul. Addit gulaskuddancealkámušaid hálldašanáššiin Sámedikki njuolggadusaid vuodul nu ahte árvoštallojuvvo sámi beroštusaid vuhtiváldin rievdaduvvon meahcegeavaheami oktavuodas Finnmarkkus.
- Joatkit ovdamearkačoakkáldaga “God praksis i planlegging” hábmema – konkretiseren dainna ulbmiliin ahte gielddat bidjet stuorát deattu sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuđđosa vuhtiváldimii.

Bušehtta:

- Hálldahuslaš golut.

9.3.4 Árbediehtu mearridanvuodđun

Doaibmabidju 3: Bargat dan ala vai árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuodot máhttu mearridanvuodđun sámi areálaplánaáššiin – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Árvalit pláneneiseválddiid ohcat ja váldit atnui árbedieđu plánabargguin.

Bušehtta:

- Hálldahuslaš golut.

9.3.5 Aktiivvalaš báikkálaš searvan

Doaibmabidju 4: Váikkuhit ahte mearrádusproseassaide buorebut láhččojuvvo báikkálaš searvan – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Árvalit pláneneiseválddiid lámčit báikkálaš sámi searvamii ja duohta mielváikkuheapmái.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.3.6 Protect vuodđudus

Doaibmabidju 5: Protect vuodđudus - Njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Protect vuodđudus.

Doarjjaortnega olahusjoavku :

- Sámi vuoigatvuodalaččat.

Galgá váikkuhit:

- Areálaberoštemiid, ja eanan- ja resursavuoigatvuodaid goziheame nannet sámi vuoigatvuodalaččaid gaskkas.
- Fitnodagain main lea doaibma sámi guovlluin galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuodaide iežaset CSR:s (CorporateSocialResponsibility).

Bušeahhta:

- 1 500 000 ru.

Ortnega hálldaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat Protect vuodđudusa várás.

9.4 Luondduresurat

Mihttomearri:

- Resursa- ja energijaháhkkan galgá nannet sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid.

Oassemihttomearit:

- Iskan ja luondduresurssaid lokten sámi guovlluin dáhpahuvva diekkár vuogi mielde mü goziha sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikkálaš servodaga beroštumiid ja vuoigatvuodaid, ja internašunála álbmotrievtti soahpamuša ektui.
- Árbevirolaš máhttu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus lea dohkkehuvvon dievaslaš máhttun seamma dásis go dutkanvuodđuduvvon máhttu hálldašit luondduresurssaid.
- Nissonolbmuid máhttu ja árbevierut deattuhuvvojit go lea sáhka meahcceresursa geavaheames.
- Sámi oasseváldin lea ovttaiduvvon luondduresurssaid hálldašeapmái ja stivrejupmái.

Strategiijat:

- Čuovvolit hálldašangažaldagaid konsešuvdnaáššiin čázádatregulerenlága, energijalága ja čáhceresursalága vuodul.
- Gárvvistit Sámedikki energijajačilgehusa.

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luondduriggodagaid geavaheamis.
- Váikkuhit dasa ahte báikkálaš berošteaddjit aktiivvalaččat oassálastet mearridanproseassaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid.
- Eanet deattuhit sámi árbedieđu, báikkálaš máhtu ja ipmárdusa luondduriggodagaid ávkkástallama oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid go guoská luondduriggodagaid geavaheapmái.
- Ahte sámi oassálastin integrerejuvvo eanet ja eanet luondduriggodagaid hálddašeapmái ja stivremii.

9.4.1 Sámedikki čielggadus energiija birra

Doaibmabidju 1: Gárvvistit Sámedikki čielggadusa energiija birra – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Gárvvistit Sámedikki čielggadusa energiija birra.
- Čuovvolit Sámedikki čielggadusa energiija birra.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi vuoigatvuodaeaggádiid ja báikegottiid beroštusat ja vuoigatvuodát vuhtiiváldojuvvojit buorebut.
- Eanet deaddu biddjojuvvo sámi árbediehtui, báikkálaš máhttui ja áddejupmái go ávkkástallojuvvo luondduresurssaiguin.
- Eanet deaddu biddjojuvvo nissonolbmuid máhttui ja árbevieruide meahcceresurssaid geavaheami oktavuodas.
- Sámi oassálastin nannejuvvo luondduriggodagaid hálddašeamis ja stivremis.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.2 Hálddašangažaldat konsešuvdnaáššin.

Doaibmabidju 2: Čuovvolit hálddašangažaldagaid konsešuvdnaáššin čázadatregulerenlága, energiijalága ja čáhceresursalága vuodul - hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit ja koordineret Sámedikki ángiruššama energiijaáššin.
- Čuovvut proseassaid ja addit el-fápmokonsešunáššiide gulaskuddancealkámušaid.
- Čadahit konsultašuvnnaid Norgga čázadat- ja energiijadoaimmahagain (NČE) ja Oljo- ja energiijadepartemeanttain (OED).
- Čuovvolit minerálaplánaveahki ja addit cealkámuša ovttas eará juhkosiiiguin konkrehtalaš ohcan-, háhkan- ja doaibmaohcamiidda.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid.
- Eanet deattuhit sámi árbedieđu, báikkálaš máhtu ja ipmárdusa go ávkkástallojuvvo luondduriggodagaiguin.

- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid go guoská luondduriggodagaid geavaheapmái.
- Ahte sámi oassálastin integrerejuvvo eanet ja eanet luondduriggodagaid hálddašeapmái ja stivremii.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.3 Árbediehtu mearridanvuodđun

Doaibmabidju 3: Bargat dan ala vai árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu lea mearrádusvuodđun go plánejuvvo ávkkástallat minerálaiguin. Galgá váikkuhit:
- Ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.3 Aktiivvalaš báikkálaš seaguheapmi mearrádusproseassaide.

Doaibmabidju 4: Váikkuhit dasa ahte báikkálaš sámi berošteaddjit aktiivvalaččat leat mielde mearrádusproseassain luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Bargat ahte ohccit ja eiseválddit lámhčēt dili sámi báikkálaš oasseváldimii ja duohta mielváikkuheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte báikkálaš sámi berošteaddjit aktiivvalaččat leat mielde mearrádusproseassain luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.5 Luonddušládđjivohtat

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra ja servodat- ja ealahuseallima luondduvuđđosa vuhtiiváldin deattuhuvvo buot luonddušládđjivođa hálddašeamis.

Oassemihttomearit:

- Luonddušládđjivođa áimmahuššan dáhpahuvva dakkár vuogi mielde mii fuolaha sámi vuoigatvuođalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja rivttiid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti vuodul.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu go luonddušládđjivođa geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.
- Nissonolbmuid máhttu ja vierut deattuhuvvojit luonddušládđjivođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi lea sihkaraston luonddušládđjivođa geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

Strategiijat:

- Čuovvolit sámi beroštumiid biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna ja luonddušláddjivuodálága ektui.
- Čuovvolit suodjalusproseassaid sámi guovlluin.
- Bargat dan ala ahte ođđa álbmotmeahcceguovddážat ásahuvvojit dálá sámi ásaheami oktavuhtii.
- Váikkuhit ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbolašvuohta deattuhuvvo eanet suodjalanguovlluid hálddašeamis.
- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu go luonddušláddjivuoda geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.
- Váikkuhit ahte mearrádusproseassat láchet buorebut aktiivvalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit Sámi vuoigatvuođalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti luonddušláddjivuoda gáhttema oktavuodas.
- Sámi árbediehtui biddjojuvvo eanet deaddu go mearrádusat dahkkojuvvojit luonddušláddjivuoda geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid luonddušláddjivuoda geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet sámi báikkálaš osseváldin ja mielváikkuheapmi luonddušláddjivuoda geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

9.4.4 Biologalaš šláddjivuoda konvenšuvdna ja luonddušláddjivuodáláhka

Doaimbaidju 1: Čuovvolit sámi beroštumiid biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna ja luonddušláddjivuodálága oktavuodas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna čuovvoleapmi ja čađaheapmi.
- Addit gulaskuddancealkámušaid luonddušláddjivuodálága ektui hálddašanáššiin.
- Čađahit konsultašuvnnaid doaimbaidjuid ja mearrádusaid oktavuodas luonddušláddjivuodálága vuođul.

Galgá váikkuhit:

- Sámi beroštumit váldojuvvojit doarvái bures vuhtii biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna čađaheami oktavuodas ja hálddašeamis oktavuodas luonddušláddjivuodálága vuođul.
- Ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna čađaheami oktavuodas ja hálddašeamis oktavuodas luonddušláddjivuodálága vuođul.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.5 Gáhttenproseassat sámi guovlluin

Doaimbaidju 2: Čuovvolit gáhttenproseassaid sámi guovlluin – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Gáhtten- ja hálddašanguovllu bargolávdegottiid sámi áirasiid čuovvoleapmi.
- Nammadit sámi áirasiid ođđa gáhtten- ja hálddašanplánaid bargolávdegottiide.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.6 Ođđa álbmotmeahcceguovddážat sámi ásahusaid oktavuhtii.

Doaimbaidju 3: Bargat dan ala ahte ođđa álbmotmeahcceguovddážat ásahuvvojit dálá sámi ásahusaid oktavuhtii – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Váikkuhit guoskevaš mearridanproseassaid.

Galgá váikkuhit:

- Nannet ja ovddidit dálá fágabirrasiid.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

9.4.7 Árbediehtu mearridanvuodđun.

Doaimbaidju 4: Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luonddušládđjivođa geavaheami ja gáhttema oktavuodas – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu lea vuodđun mearrádusaide luonddušládđjivođa geavaheami ja gáhttema oktavuodas.
- Váikkuhit dasa ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbolašvuohta deattuhuvvo eanet gáhttenguovlluid hálddašeamis.

Galgá váikkuhit:

- Árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luonddušládđjivođa geavaheami ja gáhttema oktavuodas.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

9.4.8 Aktiivva báikkálaš searvan mearridanproseassaide.

Doaimbaidju 5: Váikkuhit dasa ahte mearridanproseassat lámčēt buorebut aktiivvalaš báikkálaš searvamii – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Bargat dan ala ahte guoskevaš eiseválddit lámčēt sámi báikkálaš searvamii ja duohta mielváikkuheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Mearridanproseassat lámčēt buorebut aktiivva báikkálaš searvamii.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

9.5 Dálkkádat

Okta dain 5 váldohástalusain Biras- ja areáladiedáhugas lea máilmmiviidosas birashástalusat. Dat čalmmustahtta sihke dálkkádaga ja birasmirkkuid. Dearvvašvuođa- ja sosiála juhkosii gullá Sámedikki bargu birasmirkkuid ektui, danne válđojuvvo dálkkádat ovdan dás.

Mihttomearri:

- Sámi ealáhusat ja sámi kultuvra leat nannosat dálkkádatrivdamiid ektui.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

239 siidu 536 siiddus

Oassemihttomearit:

- Álgoálbmogiid vuoigatvuodát deattuhuvvojít go váidudeaddji doaimbajut dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojít.
- Positiiva dálkkádatdoaimbajut ja heivehanstrategiijat leat álggahuvvon mat nanusmahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus geavahuvvo seamma dásis go dutkanvuodot máhttu vuodđun mearrádusaide dálkkádatdoaimbajuid ja heivehanstrategiijaid oktavuodas.
- Dutkan dan birra mo dálkkádatrievdamat váikkuhit davviguovlluide ja maid báikkálaš birasváikkuhusat mearkašit, fuolaha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.

Strategiijat:

- Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivvaide ja -rivttiide.
- Ovddidit positiivva dálkkádatdoaimbajuid ja heivehanstrategiijaid mat nanusmahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.

Galgá váikkuhit:

- Álgoálbmotvuoigatvuodát deattuhuvvojít eanet go dálkkádatdoaimbajut plánejuvvojít.
- Eanet álggahuvvon positiivva dálkkádatdoaimbajut ja heivehanstrategiijaid.
- Eanet deaddu sámi árbediehtui dálkkádatdoaimbajuid ja heivehanstrategiijaid mearrideami oktavuodas.
- Eanet dálkkádatdutkan mii deattuha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.

9.5.1 Ipmárdus álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide.

Doaimbajut 1: Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Árktalaš ráđi bokte oččodit ceavzilis ovdáneami ja bargat dálkkádatrievdamiid ektui.
- Searvat relevánta riikkaidgaskasaš lávdiide.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ipmárdus álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

9.5.2 Ovddidit positiiva dálkkádatdoaimbajuid ja heivehanstrategiijaid

Doaimbajut 2: Ovddidit positiiva dálkkádatdoaimbajuid ja heivehanstrategiijaid mii dagahit sámi servodagaid unnit hearkin dálkkádatrievdamiidda – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit NoraCIA bohtosiid ja gaskkustit dáid relevánta oktavuodain.
- Čuovvolit dálkkádatdieđáhusa.
- Bargat dan ala ahte árbevirolaš álgoálbmotmáhttu maid biddjojuvvo vuodđun duodaštemiide dálkkádatrievdamiid birra, ja geavahuvvo vuodđun positiiva heivehanstrategiija ovddideapmái ja vuodđun dálkkádatpolitihkalaš mearrádusaide.

Galgá váikkuhit:

- Dahkat sámi servodaga unnit hearkin dálkkádatrievdamiidda.

Bušeahhta:

- Hállddahaslaš golut.

10 Kulturmuittosuodjalus

10.1 Váldomihttomearri

- Gáhttet ja oainnusmahttit sámi kulturmuittuid ja –birrasiid iežamet historjjá ja árvvuid vuodul, ja vuolggasadji das lea kulturmuittuid mearkkašupmi identitehtii ja servodathuksemii.

Sámi kulturmuittosuodjalus lea dehálaš oassi Sámedikki doaibmaviidodagas. Dat lea danne go mis sámiin alddiineamet galgá leat riekti hálldašit iežamet ovddeš áiggi ja historjjá. Dan barggus galgá Sámediggi nugo sámiid álbmotválljejuvnon orgánan, leat eavttuid váldolágideaddji. Sámediggi galgá hálldašit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid dakkár vugiin mii sáhtta nannet ja ovddidit sámi kultuvrra. Dát galgá leat siskkobealde álbmotrievtti, ja čuovvu dan ahte Sámediggái addo lassi mielváikkukhus leat mearridanváldin dakkár áššiin, mat leat earenoamáš dehálaččat sámi álbmogii.

Sámi huksehussuodjaleapmi lea dehálaš oassi sámi kulturmuittosuodjalusas. Sámediggi atná dehálaš bargun gáhttet sámi huksehusárbbi. Dan geažil lea ain stuora dárbu dovddiidahttit ja registreret sámi visttiid. Dat ferte dahkkot, go váilu ain buorre čielggadus, mii fas mearkkaša ahte hállddahas váilu dehálaš reaidu, vai galgá nákcet dahkat ávkkálaš hállddahasbarggu. Sámediggi lea ovdal mearridan moanat eavttuid sámi visttiid dovddiidahttimii.

Kulturmuittolága §4 nuppi ladđasa vuodul leat buot sámi kulturmuittut, mat leat boarráset go 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahtton, ja dáidda gullet maiddái sámi visttit. Birasgáhttendepartemeanta lea lánkaásahusain fápmudan Sámedikki kulturmuittolága bokte. Sámediggi galgá ovddastit sámi kulturmuittuid hálldašemi kulturmuittolága mearrádusaid mielde. Dasa lassin galgá Sámediggi maiddái plána- ja huksenáššiin áimmahuššat sámi kulturmuittofuolahusa plána- ja huksenlága mielde. Fápmudahttin doaibmagodii 1.1.2005 rájes ja gusto ovddasguvlui.

10.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit kulturmuittosuodjalussii

Tabealla 10.2 Čoahkketabealla - Kulturmuittosuodjalus

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Sámi kulturmuittuid hálldašepmi	2 607	2 500	2 900	2 650	-250	-8,6 %
Submi		2 607	2 500	2 900	2 650	-250	-8,6 %

Kulturmuittosuodjalusa juogus

Kulturmuittosuodjalusa juhkosa bálkkát, mátkkošteapmi ja gelbbolašvuodabajideapmi gullet kapihttalii 18 Hállddahasdási doaibmagolut.

Dát juogus gullá Kulturmuittosuodjalusa, areála- ja birasossodahkii (KAB). Dán ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus
- Kulturmuittosuodjalusa

Kulturmuittosuodjalusa lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturmuittosuodjalusa fágasuorggi siskkobealde. Juhkosis lea maid hálldašanovddasvástádus fágasuorggi siskkobealde.

Kulturmuittosuodjalusa lea hálldašanovddasvástádus dáid surggiid siskkobealde:

- Sámi kulturmuittuid hálldašeapmi kulturmuittolága mearrádusaid mielde.

Kulturmuittuogus hálldašii 13 jahke barggu 1.10.2012 muttus.

10.3 Sámi kulturmuittuid hálldašeapmi

Oassemihhtomearit:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit duodaštussan sámi leahkimii, ja veahkkin sámi kultuvrra ja identitehta nannemi
- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat, mat eai leat ođasmuvvi riggodagat, gozihuvvojit areálaid ja resurssaid hálldašeami ja geavaheami oktavuodas
- Sámi kulturárbbi hálldašeamis deattuhuvvo ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva
- Sámedikki hálldašanváldi sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja lea njuolga mearriduvvon kulturmuittolágas
- Sámi kulturmuittuid oainnusmahttin lasiha dieđuid sámi diliid birra ovdalaš áigge ja dálá áigge.

Strategiijat:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi kulturmuittosuođjaleapmái, gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin
- Gulahallama bokte guovddáš eiseválddiiguin oáčuhit Sámediggái hálldašanválddi sámi kulturmuittuide mearriduvvot njuolga kulturmuittoláhkii
- Gohit sámi kulturmuittuid olggobealde konsešuvdnašiehtadusa geográfalaš doaibmaguovllu
- Árrjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbedieđuid ja historjjá birra, ja sámi kulturmuittuid bisuheami ja suodjaleami vuodul
- Ceavccageađgi/Mortensnes oktan birasguovlluiguin biddjo máilmmiárbelistui

Galgá váikkuhit:

- Sámi historjjá diđolašvuoda obbalaččat servodagas ja earenoamážit sámi servodagas
- Gullelašvuodahuksema ja vuovdnaivuoda iežas historjjái.

10.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit ()

Tabella 10.3.1 Čoahkktabealla – sámi kulturmuittuid hálldašeapmi (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Doarjagat sámi kulturmuittohálldašeapmái	2 104	2 000	2 000	2 400	400	20,0 %
	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis	503	500	900	250	-650	-72,2 %
Sub mi		2 607	2 500	2 900	2 650	-250	-8,6 %

Tabella 10.3.1.1 Doarjja sámi kulturmuittuid hálldašeapmái – ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
3500	Sámi kulturmuittosuodjaleapmi	2 104	2 000	2 000	2 400	400	20,0 %
Sub mi		2 104	2 000	2 000	2 400	400	20,0 %

Tabella 10.3.1.2 Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis – Prošeakta iežamet hálldus (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
3600	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis	503	500	900	250	-650	-72,2 %
Sub mi		503	500	900	250	-650	-72,2 %

Lagat dieđut doarjjaortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin dás vuolábealde.

10.3.2 Hálldašit sámi kulturmuittuid iežamet historjjá ja árvvuid vuodul

Doaibmabidju 1: Hálldašit sámi kulturmuittuid iežamet historjjá ja árvvuid vuodul – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Áššemeannudeapmi kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága mearrádusaid mielde.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid áimmahuššama plánaproseassain.
- Ahte sámi beroštumit leat vuodđun sámi kulturmuittuid hálldašeapmái.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10.3.3 Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa dokumenteren ja oainnusmahttin

Doaibmabidju 2: Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa dokumenteren ja oainnusmahttin – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Joatkkit bargguin mii álggahuvvui 2012:s

Galgá váikkuhit:

- Lassi dieđu sámi historjjás ja ovdahistorjjás.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10.3.4 Áimmahuššat immateriálalaš sámi kulturárbbi

Doaimbaidju 3: Áimmahuššat immateriálalaš sámi kulturárbbi, masa gullá njálmmálaš árbevieru ja immateriálalaš kulturmuittuid registreren – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Hábmets strategijaid mo áimmahuššat ja čohkket dieđuid sámi immateriálalaš kulturmuittuid birra.

Galgá váikkuhit:

- Diđolašvuoda plánaproseassain ja lassi dieđu immateriálalaš sámi kultuvrra birra.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

10.1.1 Integreret ovttadássásašvuodaperspektiivva

Doaimbaidju 4: Integreret ovttadássásašvuodaperspektiivva sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid dokumenteren- ja registrerenbarggus – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Vuoruhit proševtta mas ovttadássásašvuodhta lea lunddolaš oassin prošektačilgehusas.

Galgá váikkuhit:

- Eambbo fokusa ovttadássásašvuhtii kulturmuittosuodjalanbarggus.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

10.3.5 Čađahit FoU-proševttaid

Doaimbaidju 5: Čađahit FoU-proševttaid dainna mihttomeriin ahte nannet sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gáhtten- ja suodjalanvuodtu – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- 100-jagirádji sámi kulturmuittuid ráfáidahttimii.
- Tsovtsenkultuvremojhtsh / sámi kulturmuittut jasad lahka.
- Sámi kulturvuhttosat muorain.
- Sámegeiella Askeladden:s.
- Guorahallamat regulerejuvnon čázádagain.
- Luonddudiedalaš metodihka geavaheapmi ja ovdánahttin sámi kultursuodjaleamis, man vuollái gullá ee. C14-dateren, dendrokronologija ja LIDAR-govvalohkan.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gáhtten- ja suodjalanvuodtu nannema.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

10.3.6 Čállit dieđáhusa sámi kulturmuittopolitihkkii

Doaimbaidju 6: Čállit dieđáhusa sámi kulturmuittopolitihkkii – hálddahaslaš doaimmat

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10.3.7 Sámi kulturmuittobáikkiid láhčín ja gaskkusteapmi

Doaibmabidju 7: Sámi kulturmuittobáikkiid láhčín ja gaskkusteapmi, mii lea Válljejuvnon arkeologalaš kulturmuittuid prográmma (“Bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner” - BARK) boadusin – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Joatkit bargguin mii álggahuvvui 2012:s.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid lassi oainnusmahttima.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10.3.8 Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren.

Doaibmabidju 8: Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren – hálldahuslaš doaimmat.

Sámedikkis leat guokte olggobealde ruhtaduvvon proševtta, mat gullet kulturmuittosuodjalanbargui. Nubbi dain lea sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren, dan oktavuodas go lea plánejuvnon 420 kV- el-fápmolinjá Báhcavuonas – Hammerfestii. Statnett, mii lea el-fápmolinjá doaibmaoamasteaddji, ruhtada proševtta.

Nubbi prošekta lea sámi visttiid registreren ja identifiseren. Proševtta mihttomearri lea identifiseret ja registreret nu ollu sámi visttiid go lea vejolaš ja bidjat daid Riikaantikvára guovddáš ja riikkaviidosas kulturmuittodatabásii. Riikaantikvára / Birasgáhttendepartemeanta ruhtada proševtta.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10.3.9 Kulturmuittosuodjaleapmi

Doaibmabidju 9: Ohcanvuđot doarjja kulturmuittosuodjaleapmái.

2013 vuoruheamit:

- Automáhtalaččat ráfáidahtton ja suodjalanveara sámi visttiid divodeapmi.
- Automáhtalaččat ráfáidahttojuvnon sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren. Guovllut gos sámi kulturmuittut leat unnán iskkaduvvon, vuoruhuvvojit.
- Automáhtalaččat ráfáidahtton ja suodjalanveara sámi visttiid registreren. Guovllut gos sámi kulturmuittut leat unnán iskkaduvvon, vuoruhuvvojit.
- Seailluhandoaibmabijut ráhkaduvvon seailluhanplána rámmaid siskkobealde doppe gos diekkár sámi kulturbirrasat gávdnojit.
- Seailluhanplánaid ráhkadeapmi áitojuvnon sámi kulturbirrasiid várás.
- Antikváralaš ođastanplánaid ráhkadeapmi ráfáidahttojuvnon ja gáhttenárvosas sámi visttiid várás.
- Árbevieruid duodašteapmi ovddeš sámi geavaheami ja ássama hárrái olggobealde dálá boazodoalloorohagaid.
- Proševttat Riikaantikvára Árvohákanprográmmas, mat gustojit soahtemuittuide Divttasvuona suohkanis, oassin mátkkoštanealáhusvuoruheapmái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:
Huksensuodjalanprošeavttat:

- Suodjaluvvon sámi visttiid eaiggádat, ovddemustá ovttasbargguin almmolaš dahje priváhta ášahusaiguin
- Almmolaš dahje priváhta ášahusat ovttasráđiid eaiggádiin

Prošeavttat mat eai gula huksensuodjalussii:

- Buot ášahusaid prošeavttat main geavahuvvo gustojeaddji fágalaš gelbbolašvuohta

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi kulturmuittuid ja -birrasiid geavaheaddjit

Galgá váikkuhit:

- Buot visttiide maidda ohccojuvvo doarjja (viiddis/mávssolaš) divodandoaimmaide, lea ovddalgihtii ráhkaduvvon antikváralaš divodanplána.
- Dieđuid mat bohtet ovdan prošeavttain maidda addo doarjja, galgá máhcahit báikkálaččat.
- Lassi báikkálaš gullelašvuođa dain prošeavttain, maidda addo doarjja dán ortnega mielde.
- Lassi fokusa sámi kulturmuittuide ealáhusaid oktavuodas.

Ohcanáigemearri:

- Njukčamánu 1. beaivi 2013. Ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋel dán dáhtona, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 400 000 ruvnno.

Muđui gustojit njuolggadusat kulturmuittosuodjaleamis.

Dán ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána, man sámediggeráđđi fápmuda.

10.3.10 Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis

Doaibmabidju 10: Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis – prošeakta iežamet hálddus

Sámediggi lea nuortalaš gili giddodaga ja gullelaš viesuid eaiggát. Ássanviesu odasteapmi álggahuvvui 2011:s. Bargu giddodagain ja guovlluin jotkojuvvo 2013:s.

Galgá váikkuhit:

- Kulturbirrasa nannema nuortalaš gilis.

Bušeahhta:

- 250 000 ruvnno.

11 Ealáhusat

11.1 Váldomihttomearri

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggedieđáhus ealáhusovddideami birra lea vuodđun jagi 2013 bušehtti. Sámediggi ráhkadahtta jahkásaččat analysaid ealáhuseallimis. Váldosárgosat nugo dat leat govahallujuvvon ealáhusdieđáhusat gustojit ain. Seammás dahká ođđa máhttu sihke demografijja ja ealáhusovddideami birra dan ahte áŋgiruššansuorggit ja strategiijat leat muddejuvvon dán jagi bušehtas.

Ealáhusstruktuvra lea viidát rievdamin eret vuodđoealáhusain bálvalusealáhusaide. Dasa lassin geahppánit olbmot ja ealáhuseallin lea heittot. Seammás lea vejolašvuohta árvoháhkamii min kultuvrra ja árbevieruid vuodul. Lea stuorra dárbu oažžut buriid rámmaeavttuid, dutkama, odđa ásaheamiid ja odđa háhkama várás.

Sámedikki ealáhusovddideami váldomihttomearrin lea nana ja mánggabealat ealáhusat sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa vuodul ja mat váldet daid vuhtii, ja leat vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari njealji ángiruššansuorggi bokte; rámmaeavttut vuodđoealáhusaid siskkoabealde, geasuheaddji báikegottit, kulturealáhusat ja árvoháhkkan ja odđa ásaheamit. Politihkalaš doaibmabijut ja ekonomalaš váikkuhangaskaoamit galget váikkuhit mihttomeriid juksama juohke ángiruššansuorggis.

Sámedikki iežas hástalusson lea mihtidit ahte leat go min politihkas ja min doaibmabijuin dat beaktu maid mii háliidit. Vuosttažettiin lea hástalusson dat go politihkka ja doaibmabijut maid stáhta eiseválddit, gielddat, fylkkagielddat, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddji fievriddit váikkuha sámi guovlluid ovdáneapmái hui ollu. Nuppádassii, de manná áigi ovdal go sáhtta oaidnit movt politihkka ja doaibmabijut leat váikkuhan servodagas. Sámediggi lea ráhkadan eavttuid dasa movt mii juksat mihttomeriid maid leat bidjan alcceseamet. Dáid eavttuid ferte oktilaččat ovddidit vai mii sáhttit oažžut vástádusa dasa ahte lea go min politihkka nannen mánggabealat ealáhuseallima mii lea min mihttomearri.

Go guoská fitnodagaid odđa ásaheamiide, gánnáhahttivuhtii, ahtanuššamii ja daid sturrodahkii sámi guovlluin, lea Telemarksforskning analyseren dáid beliid jagi 2011 ektui. Olles riika lea juogaduvvon 83 regiovdnan ja eanaš gielddat STN guovllus leat 25 vuolimus gieldda gaskkas. Jos geahččat sierra innovašuvdnadoaimma, lea dilli seamma nu ahte Gaska-Finnmárku, Nuorta-Finnmárku, Oarje-Finnmárku ja Mátta-Romsa leat 16 vuolimusa searvvis riikka ektui.

Dasto juolludii Sámediggi eanemus ruđaid mariidnaealáhusaide 2011:s – olles 6,7 miljon ru. Dát lea eanemusat maid Sámediggi goassige lea juolludan mariidnaealáhusaide. Dat čájeha ahte investerenmokka lea buorre mariidnaealáhusain. Eanadoalu oktavuodas juolluduvvuin unnit doarjja go jagiin ovdal. Čilgehussan dasa lea dat ahte eai leat huksen odđa visttiid eaige viidát divodan. Muđui lea golahus mánggabealat ealáhusaid oktavuodas unnit go ovddit jagiin.

Boazodoalpolitihka nannemii lea dárbu oažžut eanet hálddahaslaš resurssaid dán fágasuorggis.

11.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit ealáhusaide

Tabealla 11.2 Čoahkketabealla ealáhusat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut	10 188	8 965	8 965	8 000	-965	-10,8 %
	Geasuheaddji báikegottit	4 599	7 447	7 447	7 000	-447	-6,0 %
	Kulturealáhusat	14 409	14 865	14 865	14 932	67	0,5 %
	Árvoháhkkan ja odđa ásaheamit	4 236	6 350	6 350	5 500	-850	-13,4 %
Sub mi		33 432	37 627	37 627	35 432	-2 195	-5,8 %

Ealáhusjuogus

Kapihttalis 18 – hálddahuslaš dási doaibmagolut - leat ealáhusjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda bajideapmi.

Ealáhusjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuodajuogus

Ealáhusjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus álggahit strategijaid ealáhusfágasuorggi siskkoibealde. Dat boahdá ovdan dain hálddahuslaš doaimmain mat leat kapihttaliin vuolábealde.

Juhkosis lea ovddasvástádus maiddái dain surggiin:

- Ealáhusovddidandoarjaga hálddašeapmi.
- Duodjeealáhusšiehtadusa hálddašeapmi.

Ealáhusjuhkosis ledje gávccii jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Boazodoallošiehtadallamiin addojuvvo Sámediggái jahkásaččat 2 miljon ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassiealáhusaide. Go duodji lea deatalaš lassiealáhus boazodoalus, de hálddašuvvo 1 miljon ru duoji ealáhusšiehtadusa bokte. 1 miljon ru hálddašuvvo ángiruššansurggiin “geasuheaddji báikegottit” ja poasttas “mánggabealat ealáhusat”.

Eanadoallošiehtadallamiin addojuvvo dán jagi 4 miljon ru Sámediggái mii galgá geavahuvvot eanadoalloulbmiliidda. Dát lea biddjojuvvon postii “vuoddoealáhusat”, masa dasa lassin bidjá Sámediggi ruđaid. Sámediggi ráhkada jahkásaččat raporttaid ruđaid geavaheami birra.

Sámediggi várre ruđaid Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmmii ja sámi mátkkealáhusaide. Daid mihttomeriid ja strategijaid vuodul mat leat mearriduvvon Sámedikki ealáhusovddidandiedáhugas (áššis 35/11), válddahuvvo prográmma sierra. Doaibmabijut ja ruđat Árvoháhkkanprográmmas hálddašuvvojit ángiruššansurggiin kulturealáhus ja árvoháhkkan. Sámediggi raporttere jahkásaččat dáid ruđaid geavaheami birra.

Dat ekonomalaš váikkuhangaskaoamit mat addojuvvojit ealáhuskapihttalis gusket ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguvlui (SED guovlu). Dasa lassin sáhtttá ealáhusovddidanruđaid addit sámi kulturealáhusaide ja boazodoalu lassiealáhusaide miehtá riikka. 11.7 vuolde sáhtát oaidnit makkár geográfalaš guovllut gullet SED guvlui.

11.3 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu deatalaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.
- Oassemihttomearit:
- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut.
- Buoret gánnáhahttivuohta vuodđoealáhusain.
- Buoret rekruutteren vuodđoealáhusaide.
- Buoret sohkabealdássedeaddu.
- Boraspirepolitihkka mas sámi ealáhusat vuhtiiváldojuvvojit.

Strategiijat

- Areálaid ja resurssaid sihkkarastin.
- Oažžut váikkuhanfámu politihkkii mii guoská mariidnaealáhusaide, boazodollui, eanadollui ja meahccealáhusaide.
- Váikkuhit dan ahte ášahuvvojit buorit sohkabuolvamolsunortnegat vuodđoealáhusain.
- Oččodit eanet nissonolbmuid vuodđoealáhusaide
- Sihkkarastit ahte meahccealáhusbargit besset geavahit meahcceresurssaid.

Galgá váikkuhit:

- Gánnáhahttivuohta vuodđoealáhusain buorrána.
- Eanet sohkabuolvamolsumiid ja/dahje ođđa ášahemiid vuodđoealáhusain.
- Ahte eanet nissonolbmot ožžot saji eanadoalus ja boazodoalus.
- Vahátlogut sávza- ja boazodoalus geahppánit.

11.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.3.1 Čoahkketabealla – Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut – (1000 ru) ohcanvuđot doarjja

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Doarjja vuodđoealáhusaide	10 188	8 965	8 965	8 000	-965	-10,8 %
Subm i		10 188	8 965	8 965	8 000	-965	-10,8 %

a) Jagis 2013 leat čuovvovaš poasttat biddjojuvvon oktii: mariidnaealáhusat ja eanadoallu.

Lagat dieđut váikkuhangaskaomiid birra bohtet doaibmabijuid vuolde vuollelis.

11.3.2 Ekonomiiija, areálat ja resurssat

Doaibmabidju 1: Ekonomiiija, areálat ja resurssat – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Deatlaš lea sihkkarastit riddo- ja vuotnaálbmogii guolástanrievtti. Sámediggi áigu ain bargat dan ala ahte šaddá rámmadagus maŋŋá Riddoguolástanlávdegotti.
- Mearraluossabivdu lea deatlaš oassi mearrasámi kultuvrras. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte báikkálaš máhttu heivehuvvo anadromalaš luossabivddu hálldašeapmái.
- Vuodđoealáhusorganisašuvnnain lea máhttu ealáhusaid dárbbu birra. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte oažžut buori gulahallama organisašuvnnaiguin.
- Sámediggi áigu váikkuhit buriid rámmaeavttuid vuodđoealáhusaide. Sámediggi áigu ain joatkit addit ulbmildidolaš árvalusaid/rávvagiid mariidna bivdoeriid bidjamii, ja boazodoallo- ja eanadoallošiehtadussii.
- Sámediggi galgá árijjalaččat searvat áŋgiruššamiidda “árktalaš eanadoaluin”.
- Hástalussan lea sihkkarastit vuodđoealáhusaide areálaid. Sámediggi áigu oččodit eanasuodjaleami vai sámi guovlluid vuodđoealáhusain lea dohkálaš areálavuodđu.
- Boraspiriid laskan addá hui stuorra morraša. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte boraspirenálli heivehuvvo nu ahte vuodđoealáhusat sáhttet birget, maiddá ovttas bargguin Suoma ja Ruota sámedikkiiguin.

Galgá váikkuhit:

- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut.
- Buoret gánnáhahttivuohta vuodđoealáhusain.
- Boraspirepolitiikka váldjuvvojit vuhtii sámi ealáhusat.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

11.3.3 Vuodđoealáhusat

Doaibmabidju 2: Vuodđoealáhusat - ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Doarjja álgoinvesteremiidda, huksemii ja bivdofatnasiid oastimii.
- Doarjja vuostáiváldinrusttegiid viidáseappot ovddideapmái ja odasteapmái
- Doarjja oktasaš bálvalusrusttega ásaheapmái guolásteddjiide.
- Ođđa huksemat ja doaibmavisttiid viidát divodeapmi eanadoalus.
- Stáhtalaš mielkeerit ođđa ásaheaddjiide dahje doalu badjelii váldima oktavuodas.
- Stuorat ovddidanproševttat vuodđoealáhusaid siskkoalealde ovttas regionála ruhtademiin.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Fitnodagat, maiddá:
  - Guolásteaddjit geat leat Guolástuslogus ja geaid fanas lea registrerejuvnon
  - Guolástusdirektoráhta mearkaregistaris.
- Organisašuvnnat ja ásaheapmái.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ealáhusdoallit ja ásaheaddjit ealáhusat.
- Aktevrat geat servet oktasaš bálvalusrusttega ásaheapmái.
- Organisašuvnnat ja ásaheapmái mat váikkuhit ollu regionála ovdáneami eanadoalu siskkoalealde.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gánnáhahttivuohta vuodđoealáhusain.
- Eanet rekrutterema.
- Buoret sohkabealdásedeattu.

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Guolástusa lassiealáhusat maid vuoruhuvvojit, gč. 11.4.4 mánggabealat ealáhusat siiddus 85.

Bušeahhta:

- 8 000 000 ru.

Muđui gusket njuolggadusat vuodđoealáhusaid várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

11.4 Geasuheaddji báikegottit

Mihttomearri:

- Geasuheaddji ja ealli sámi báikegottit.

Oassemihttomearit:

- Mánggabealat ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Eanet fárren sámi guovlluide mü váikkuhivččii báikegottiid ealáskuhttima.
- Eanet gelbbolašvuoda bargosajit nuoraide.

Strategiijat:

- Lávgadet ovttasbargu gielddaiguin ja Innovašuvdna Norggain.
- Váikkuhit árjjalaččat gelbbolašvuoda bargosajiid ásaheami nuoraid várás.
- Nissonolbmuid ealáhushutkan.
- Váikkuhit buriid ortnegiid nuoraid rekrutteremii gelbbolašvuoda bargosajiide.

Galgá váikkuhit:

- Positiivvalaš álbmotlassáneami.
- Eanet priváhta fitnodagat.
- Eanet bargit bálvalusaid ja smávvaindustriija oktavuodas.

11.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 11.4.1 Čoahkketabealla – geasuheaddji báikegottit – mánggabealat ealáhusat – (1000 ru) ohcanvuodot doarjja

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Mánggabealat ealáhusat	^a) 4 599	7 447	7 447	7 000	-447	-6,0 %
Sub mi		4 599	7 447	7 447	7 000	-447	-6,0 %

a) Jagis 2013 leat čuovvovaš poasttat biddjojuvvon oktii: mánggabealat ealáhusat ja boazodoalu lassiealáhusat.

Lagat diedut váikkuhangaskaomiid birra bohtet ovdan doaibmabijuid vuolde vuolábealde.

11.4.2 Vuolggahapmi ja ovttasbarggu čuovvoleapmi eará organisašuvnnaiguin

Doaibmabidju 1: Vuolggahit ja čuovvolit ovttasbarggu eará organisašuvnnaiguin – hálddahušlaš doaimmat.

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

251 siidu 536 siiddus

Vuoruheamit 2013:

- Innovašuvdna Norga lea stuorra ja deatalaš váikkuhangaskaoapmeaktevra sámi guovlluin. Sámediggi áigu ain čuovvolit ovttasbargošiehtadusa Innovašuvdna Norggain.
- SIVA lea váikkuhangaskaoapmeaktevra mii investere industriijas ja innovašuvdnaproševttain. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit gulahallama SIVA:in oažžun dihte eanet investeremiid sámi guovlluin ja eanet birrasiid mat váikkuhit gelbbolašvuoda bargosajiide.
- Fylkkagiela oažžu jahkásaččat juolludusaid Giela- ja guovlodepartemeanttas láchit regionála ovddideami. Sámediggi áigu árijalaččat čuovvolit fylkkagielladaid regionála ovddidanprográmmaid, ja ovttasbargošiehtadusaid.

Galgá váikkuhit:

- Mánngabealat ealáhusaid ja geasuheadji bargosajiid goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Eanet gelbbolašvuoda bargosajiid nuoraide.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

11.4.3 Árijalaš oktavuoha ealáhusaiguin ja gielladaiguin

Doaimbaidju 2: Árijalaš oktavuoha ealáhusaiguin ja gielladaiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Čađahit gulahallančoahkkimiid válljejuvvon gielladaiguin ja dieinna lágiin deaivvadit ealáhusaiguin, gelbbolašvuoda birrasiiiguin ja gielladaiguin.
- Doalahit oktavuoda KS:in (Gielladaid beroštupmi organisašuvdna) vai váikkuhit gielladaid ánggirusšama ealáhusovddidemiin sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit:

- Mánngabealat ealáhusaid ja geasuheadji bargosajiid goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Eanet fárrema sámi guovlluide mii váikkuhivččii ealli báikegottiid.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

11.4.4 Doarjja mánngabealat ealáhusaide

Doaimbaidju 3: Doarjja mánngabealat ealáhusaide – ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Ovddidandoaimbajut ja investeremat mat váikkuhit mealgat fitnodatovddideapmái
- Ovttasbargoproševttat ja láchčči doaimbajut mat váikkuhit ealáhusovddideami.
- Lassiealáhusat mariidnaealáhusaid, eanadoalu siskkobealde ja boazodolliide:
  - Ođđa ásaheamit, buvttavddideapmi ja investeremat.
  - Vuovdaleapmi ja vuovdin
- Ovdánahttinbirrasat ja organisašuvnnat mat barget ealáhusovdánahttimiin sámi guovlluin.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Fitnodagat, maiddái:
  - Guolásteaddjit geat leat registrerejuvvon Guolástuslogus ja geaid fatnasat leat registrerejuvvon Guolástusdirektoráhta mearkaregistaris.
  - Boazodoallit geain lea registrerejuvvon mearka.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ealahusdoallit.
- Ovddidanbirrasat ja organisašuvnnat mat barget ealahusovddidemiin sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit:

- Mánngabealat ealahusaid ja geasuheadji bargosajiid goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Eanet gelbbolašvuoda bargosajiid nuoraide.
- Eanet ásahemiid boazodoalu lassiealahusaid siskkobealde.
- Eanet odđaháhkama, ahtanuššama ja ođasmahttima.
- Eanet odđa ásahemiid.

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Bušeahhta:

- 7 000 000 ru.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat mánngabealat ealahusaid várás.

11.5 Kulturealahusat

Mihttomearri:

- Eanet bargosajit sámi kultur- ja kulturvuđot ealahusain.

Oassemihttomearri:

- Gánnáhahti kulturealahusfitnodogat.
- Stuorat gávpejohtu iežas dujiin ja eará dáidda- ja kulturbuktagiin.
- Rekrutteren duodjealahussii.

Strategiijat:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuoda kultur- ja kulturvuđot ealahusain.
- Eanet profesjonaliseren ja kommersialiseren sámi kulturealahusain.
- Vuoruhit duodjealahusa fidnoahppiortnega ja ovddidanbarggu.

Galgá váikkuhit:

- Eanet gánnáhahttivuoda duoji siskkobealde.
- Eanet gánnáhahttivuoda lágádusaid, media ja kultuvrra siskkobealde.
- 10 fidnoahppi duodjealahussii.

11.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.5.1 Čoahkketabealla – kulturealáhusat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Doarjja kulturealáhusaid ovddideapmái	4 206	4 665	4 665	4 732	67	1,4 %
	Gánnáhahtti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi	0	800	800	800	0	0,0 %
	Duoji ealáhusšiehtadus	10 203	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %
Sub mi		14 409	14 865	14 865	14 932	67	0,5 %

Tabealla 11.5.1.1 Doarjja kulturealáhusaid ovddideapmái - njuolggodoarjja

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Doarjja ovddideapmái ja duodjeealáhusii rekrutteren						
4102	0 Duodjeinstituhtta	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
4102	0 Boazodoalu oahpahuskantuvra	1 104	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %
	Doarjja duodjeásahusaide						
4103	0 Duodjeinstituhtta	2 102	2 165	2 165	2 232	67	3,1 %
Sub mi		4 206	4 665	4 665	4 732	67	1,4 %

Tabealla 11.5.1.2 Gánnáhahtti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi – proševttat iežamet hálddus

							(1000 ru)
	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Gánnáhahtti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi	0	800	800	800	0	0,0 %
Sub mi		0	800	800	800	0	0,0 %

Tabealla 11.5.1.3 Duoji ealáhusšiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
410							
50	Doaibmadoarjja – ohcanvuđot doarjja	4 164	4 000	4 000	3 600	-400	-10,0 %
410	Investeren- ja ovddidandoarjja -						
51	ohcanvuđot doarjja	3 562	3 140	3 140	3 000	-140	-4,5 %
410							
52	Duodjestipeanda - ohcanvuđot doarjja	111	0	0	200	200	-
410							
53	Čálgoortnegat - ohcanvuđot doarjja	124	50	50	60	10	20,0 %
410	Gelbbolašvuoda doaibmabijut -						
54	ohcanvuđot doarjja	0	0	0	330	330	-
410	Vuovdima ovddideaddji doaibmabijut -						
55	ohcanvuđot doarjja	600	550	550	550	0	0,0 %
410	Duojáriid Ealáhus Searvi -						
56	njuolggodoarjja	468	468	468	468	0	0,0 %
410							
57	Sámiid Duodji OS - njuolggodoarjja	1 092	1 092	1 092	1 092	0	0,0 %
410	Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi – iežas						
58	prošeavttat	82	100	100	100	0	0,0 %
Sub mi		10 203	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %

Lagat dieđut váikkuhangaskoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuid vuolde vuolábealde.

11.3.1 Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi

Doaibmabidju 1: Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi – prošeavttat iežamet hálddus.

Vuoruheamit 2013:

- Sámi kultuvrra vuodul lea vejolaš háhkat árvvuid. Sámediggi galgá ovddidit viidáseappot prošeavttaid buvttaovddideamis, ođđaháhkamis ja fierpmádathukseamis sámi kulturealáhusaid siskkoabealde.

Galgá váikkuhit:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagaid.

Bušeahhta:

- 800 000 ru.

11.5.2 Duodjeinstituhtta

Doaibmabidju 2: Doarjja Duodjeinstituhtti – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Duodjeinstituhtta.

Ortnega olahusjoavku:

- Duojárat.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gávpejođu iežas dujiin.
- Rekrutterema duodjeealáhussii.

Bušeahhta:

- 2 232 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat Duodjeinstituhta várás.

11.5.3 Duodjeealáhusa ovddideapmi ja dasa rekrutteren

Doaibmabidju 3: Duodjeealáhusa ovddideapmi ja dasa rekrutteren - njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Duodjeinstituhta.
- Boazodoalu oahpahuskantuvra.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Duojarat.
- Fitnodagat mat váldet duodjefitnoohppiid.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gávpejođu iežas dujiin.
- Rekrutterema duodjeealáhussii.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru Duodjeinstituhtii.
- 1 500 000 ru Boazodoalu oahpahuskantuvrii.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii.

11.5.4 Duoji ealáhusšiehtadus

Sámediggi lea váldán ovddasvástádusa duodjeealáhusa ovddideamis ja siehtadallá jahkásaččat ekonomalaš rámmaeavttuid Duojaráid ealáhussearvi ja Sámiid Duodji organisašuvnnaiguin ealáhusa várás. Mihttomearrin lea ovddidit ealáhusvuđot duoji mii lea eanet gánnáhahtti ja mii nagoda eanet vuovdit iešráhkadan dujiid. Lagat detáljjat oidnojit dahkkojuvvon 2013 siehtadusas.

Ortnegat gusket miehtá riikka sorjjakeahtta Sámedikki ealáhusovddidandoarjagiid geográfalaš doaibmaguovllus.

Vuoruheamit 2013:

- Doaibmadoarjja.
- Investeren- ja ovddidandoarjja: investeremat, fitnodatovddideapmi, oahpahuš/gelbbolašvuohhta, kurssat, konsuleantaveahkki, álggahanstipeanda, prošeavttat, márkanalysat ja vuovdin- ja vuovdalandoaibmabijut. Prošeavttat mearkagálvohuksemis ja vuovdaleapmi; rámmán lea gitta 700 000 ru rádjai maid duoji válдоorganisašuvnnat sáhttet ohat. Gelbbolašvuodabajideami doaibmabijut gitta 290 000 ru rádjai maid válдоorganisašuvnnat ja duojarat sáhttet ohat.

- Duodjestipeanda.
- Čálgoortnegat: Vánhenruhta ja buozalmasvuoda ruhtaortnet.
- Gelbbolašvuodadoaibmabijut.
- Vuovdima ovddidandoaibmabijut.
- Duodjeorganisašuvnnat: organisašuvdnadoarjja.
- Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi.

Šiehtadusbealit galget árvvoštallat doaibmadoarjjaortnega.

Doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Doaibmadoarjja: Duojarat registrerejuvvon duodjeregisttaris.
- Investereren- ja ovddidandoarjja: Duojarat geat háliidit ásahit ja viidáseappot ovddidit iežaset fitnodaga.
- Duodjestipeanda: Norgga beale oahppit ja studeanttat:
  - Jo1 Design ja giehtaduodji. Gáibádussan lea ahte oahppi duoji oahppoplánaid mielde oahpahus fitnodagas, čiekŋuda gelbbolašvuoda mihtus.
  - Jo2 geavaha prošeavtta duoji oahppoplánaid mielde oahpahus fitnodagas, čiekŋudeapmái gelbbolašvuoda mihtus.
  - Jo 2 váldá Design ja duoji joatkkaskuvllas.
  - Sámi oahpahusguovddázis Johkamohkis váldá olles jagi duoji.
  - Bachelor- ja masterdássi duojis.
- Čálgoortnegat: Duojarat geat leat registrerejuvvon duodjeregistaris.
- Gelbbolašvuodadoaibmabijut: Válдоorganisašuvnnat ja duojarat.
- Vuovdima ovddidandoaibmabijut: Gávppit mat vuvdet earáid dujiid.
- Duodjeorganisašuvnnat: Duojaráid Ealáhus Searvi ja Sámiid Duodji OS.
- Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi: Lávdegotti doaimmagoluide.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gávpejođu iežas dujiin.
- Rekrutterema duodjeealáhussii.

Bušeahhta:

- 9 400 000 ru.

Muđui gusket njuolggadusat duoji duodješiehtadusa várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

11.6 Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Mihttomearri:

- Eanet ja dávjjit ásaheamit, innovašuvdna ja árvoháhkkan sámi ealáhusaid oktavuodas.

Oassemihhtomearit:

- Ođđa háhkkan, ahtanuššan ja ođasmahttin
- Eanet dutkandoaimmat sámi guovlluid ealáhusain
- Buoret gelbbolašvuohka ealáhusain
- Eanet ođđa ásaheamit
- Eanet ealáhusutkan

Strategiijat:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

257 siidu 536 siiddus

- Movttiidahttit ovttasbarggu ja árjjalaš ovddidanbirrasiid ealáhusain
- Gánnáhahttivuođa buorideapmi ja profešonalitehta álgoahpahusa ja čuovvoleami bokte
- Váikkuhit gelbbolašvuoda buorideami vuovdalan- ja buvttaovddideamis
- Ovttasbargu dutkanbirrasiiguin main lea gelbbolašvuodta sámi ealáhusain
- Ávžžuhit joatkkaskuvllaid vuoruhit ealáhushutkama skuvllas

Galgá váikkuhit:

- Eanet odđaháhkama, ahtanuššama ja ođasmahttima FoU-doaimma bokte
- Eanet dutkandoaimma sámi guovlluid ealáhusain

11.6.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.6.1 Čoahkketabealla – árvoháhkkan ja odđa ásaheamit (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Fágalaš forum ja ovddidanforum	a) 28	150	150	0	-150	-100,0 %
	Gelbbolašvuoda bajideapmi ja čuovvoleapmi	1 746	1 400	1 400	1 000	-400	-28,6 %
	Árvoháhkkan	2 462	4 800	4 800	4 500	-300	-6,3 %
Sub mi		4 236	6 350	6 350	5 500	-850	-13,4 %

a) Ruđat leat sirdojuvvon kap 17.2 Konferánssat Sámedikki olis.

Tabealla 11.6.1.1 Gelbbolašvuoda bajideapmi ja čuovvoleapmi – iežas prošeavttat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
4202 0	Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvoleapmi	1 746	1 400	1 400	1 000	-400	-28,6 %
Sub mi		1 746	1 400	1 400	1 000	-400	-28,6 %

Tabella 11.6.1.2 Árvoháhkkan –
Ohcanvuđot doarjja

(1000
ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Árvoháhkkan	^a) 2 462	4 800	4 800	4 500	-300	-6,3 %
Sub mi		2 462	4 800	4 800	4 500	-300	-6,3 %

a) Čuovvovaš váikkuhangaskaoamit leat biddjojuvvojit oktii: Sámi mátkeealáhusat, Ovddideapmi meahccealáhusain, Álggahanstipeanda, Nuoraidfitnodat, Čuovvoleapmi ja ovttasbargu ovddidanbirrasiiguin

Lagat diedđut váikkuhangaskaomiid birra bohtet ovdan doaimbajuid vuolde.

11.6.2 Oktavuohta dutkan- ja ovddidanbirrasiiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Doaimbajdu 1: Oktavuohta dutkan- ja ovddidanbirrasiiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Dutkan- ja oahppoásahusaid dutkama čuovvoleapmi sámi ealáhusaid ja servodateallima ektui.
- Fágalaš forum ja ovddidanforum galget buktit árvalusaid Sámediggái barggu várás buoret árvoháhkamiin meahccealáhusaid, lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid siskkobalde.

Olahusjoavku:

- Dutkan- ja ovddidanbirrasat.
- Sámi ovddidanbirrasat, resursaolbmot ja almmolaš aktevrrat mat barget lotnolasealáhusaid ja Sámi mátkeealáhusaid siskkobalde.

Galgá váikkuhit:

- Eanet dutkandoaimmaid sámi guovlluid ealáhusain.

Bušeatta:

- Hálldahuslaš golut.

11.6.3 Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvoleapmi

Doaimbajdu 2: Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvoleapmi – Iežas prošavttat.

Vuoruheamit 2013:

- Álggahuvvon ásaheaddjioahpahusa ja čuovvoleapmi.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gelbbolašvuoda ealáhusain.
- Eanet ealáhusatkama.

Bušeatta:

- 1 000 000 ru.

11.6.4 Árvoháhkkan

Doaimbajdu 3: Ohcanvuđot doarjja árvoháhkamiin.

Vuoruheamit 2013:

- Álggahanstipeanda doaimmaid ovddideapmái ja ásaheapmái lotnolas- ja meahcceealáhusaid ja sámi mátkeealáhusaid siskkobealde, ja dasto sámi kulturealáhusa ásaheami siskkobealde.
- Doaibmabijut mat lasihit báikkálaččat viidáseappot nállašuhhtima ja meahccebuktagiid ja eará ráhkadanávdnasiid vuovdima sámi guovlluin.
- Doaibmabijut mat buoridit gelbbolašvuoda meahccebuktagiiguin ávkkástallamis, buvttadeamis ja vuovdimis.
- Sámi mátkefitnodagaid ovddideapmi ja vásihusvuđot mátkedoaimmaid ovddideapmi main eaktivuolta ja jáhkehahttivuolta leat guovddázis.
- Lotnolasealáhus- ja meahcceealáhusbargit ja fitnodagat main lea smávibuš buvttadeapmi.
- Mátkeealáhusaktevrrat mat barget sámi vásihusvuđot turismmain.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Fitnodagat
- Ásaheaddjit

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ealáhusdoallit ja ásaheaddjit.

Galgá váikkuhit:

- Buvttaviidodaga.
- Eanet ođđa háhkama, ahtanuššama ja ođasmahttima.
- Eanet ođđa ásaheamiid.

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Bušeahhta

- 4 500 000 ru.

Muđui gusket njuolggadusat árvoháhkama várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

11.7 Ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguovlu (SED-guovlu)

2011	Guovdageaidnu	2022	Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
		0103	Dáigevuotna
2012	Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0104	Gihppovuotna
	0101 Stierdná	0105	Dorskkášvuotna/Beahkkervuotna
	0102 Sievju	0106	Davvesiida
	Uhcca		
	0103 Liidnevuotna	0107	Idjavuotna
	Stuora		
	0104 Liidnevuotna	0108	Irgevuotna/Áttamvuotna
	0105 Gámavuotna	0109	Lagesvuonbahta/Gussanjárga
	0106 Fielvuotna	0110	Šeste (Čiesti)/Godviknes
	0107 Nyvoll	0111	Váttesbákt-seaibbuš
	0108 (Stuora) Girenjárga	0112	Gappatvárri
	0110 Latni	0113	Eretoaivvit
	0201 Lákkonjárgeahči	0114	Vuonjalráššá

0202	Dáhppeluokta/Vuojatluokta (Rivargohppi)		
0203	Lákkovuonbahta	2023	Gáŋgaviika
0204	Dálbmeluokta		
0205	Vasbotnelv	2025	Deatnu
2014	Láhppi	2027	Unjárga
2017	Fálesnuorri	2030	Mátta-Várjjat, čuovvovaš vuodđobiirret:
2018	Muosát, čuovvovaš vuodđobiirret	0101	Buođgáibeaski
0119	Muorral(vuotna) Vuotkevuotna (Uhcca- vuonaš)	0102	Reais(a)vuonna
0120	vuonaš)	0103	Spurvnes /Sállam
0121	Muotki	0104	Njávdam
0122	Gunnarnes	0402	Lávvonjárga
0123	Tufjord	0403	Juranjohka
0124	Fávle-Ižžát	0404	Ruovdevuonna
2019	Nordkapp, følgende grunnkretser:	0405	Vuorjám(johka)
	Oarjjábealli-	0503	Čoalbmejávri
0113	Vuotnabađaguovlu	0504	Máiddet/Skrotnes
0114	Nuortaváhkeguovlu Goaskinvákke - Ráktonjár- guovlu	0505	Bajit Báhcceveadji
0115	guovlu	1902	Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0117	Skuohttanjárga	3301	Čie(k)ŋalluokta
0118	Mannskarvik-Reaipváhki (Ráiváhki)	3302	Leaibedievvá
0119	Spierttanjárga (Spierta)	3303	Moskaluokta
0200	Geaissavearra	3304	Moskavuovdi
0201	Geaissavearra	3305	Rivnnje/Vuotnasiida
0202	Kniskkárnjárga	3306	Suortu (davit/siskit)
0203	Duvavuotna (Irivuotna)	3307	Várpenjárga
0204	Magerøystua	3308	Su(o)rgomohkki
0205	Finnvik Váttavuotna	3309	Guohcavuopmi
0206	(Váttavuonaneret) Sárranjarga gilli	3310	Ullsfjordmoane -
2020	Porsáŋgu	1913	Skánit
2021	Karášjohka	1919	Rivttát
		1920	Loabát
1923	Siellat		
1925	Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:		
0101	Gumpedallá		
0102	Øvre Bakkejord		
0103	Skuoddovuovdi		
0104	Smørgård		
0201	Lurusaorda/Ráb-oassa		

- 0207 Boazojohka
- 0208 Áisajávri

- 1933 Báhcavuotna
- 1936 Gálsá
- 1938 Ivgu
- 1939 Omasvuotna
- 1940 Gáivuotna
- 1941 Skiervá
- 1942 Ráisa
- 1943 Návuotna
- Nord
- 1805 Nárviika, čuovvovaš vuodđobiirret:
  - 0102 Hearjjak
  - 0109 Áravuopmi
  - 0110 Jogasiida/Eanosiida
  - 0111 Luodnegohpie

- 1849 Hábmmer, čuovvovaš vuodđobiirret:
  - 0116 Strávnjunnie
Vædtja
  - 0117 (Veaggovárrri)
  - 0118 Jávresoalgge
  - 0119 Grensefjellene – Rádjevárit

- 1850 Divtasvuodna

- 1853 Evenášši, čuovvovaš vuodđobiirret:
  - 0109 Evenáššmárku
  - 0110 Gállogieddi
  - 0111 Leairusáide/Osmárkku
Leaŋgáviika/ Duorgga
  - 0114 (Snubba)
  - 0117 Veaggo

Lassin geográfalaš doaibmaguvlui sáhtta doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- sámi kultuvrralaš ealáhusaide
miehtá riikka
- lassiealáhusaide boazodoalus

12 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuhta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán

ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Finnmárkkuopmodat FeFo lea guovddáš regionála oasálaš Finnmárkkus. Sámedikkis ja Finnmárkku fylkkasuohkanis leat jeavddalaččat čoahkkimat FeFo`in, sihke politihkalaš ja hállddahuš dásis. Sámediggi oaidná hui deatalažžan ovddidit FeFo`in ovttasbarggu.

12.1 Mihttomearri

Váldomihttomearri:

- Árijalaš ja ulbmilaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihttomearri:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin.

Strategiijat:

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagiellaiguin.
- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat.
- Árijaleappo rolla giellaiguin.
- Ollislaš politihkka giellaiguin.
- Árijalaš váikkuhangaskaomiiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima
- Nannet ovttasbarggu FeFo`in, mii lea guovddáš ovddidanoasálaš Finnmárkkus.
- Bargat dan nala ahte gávdnat molssaevttolaš ruhtadanvugiid infrastruktuurii guovlluin gos olbmot orrot biedgguid.

12.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaomii regionálaovddideapmái

Tabella 12.2 čoahkketabealla - Regionálaovddideapmi – Ohcanvuđot (1000 ru) doarjagat

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
4500	Doarjagat regionálaovddideapmái	6 423	3 707	3 707	3 000	-707	-19,1 %
Sub	mi	6 423	3 707	3 707	3 000	-707	-19,1 %

12.2.1 Regionálaovddidanprošeavttat

Doaimbaidju 1: Regionálaovddidanprošeavttat - ohcanvuđot doarjagat

Vuoruheamit 2013:

- Ovttasbargošiehtadusat daid fylkkagiellaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš organisašuvnnat
- Priváhta organisašuvnnat
- Fitnodagat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ovttasbargošiehtadusa guovllu álbmot

Čoahkkingirjii čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

263 siidu 536 siiddus

Galgá:

- Dahkat nu ahte oktasaš vuoruheamit nannejit ja čalmmustahttet sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ovttasbargošiehtadusa guovllu siskkobealde.

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigi

Bušeahhta:

- 3 000 000 ru.

Muđui gustojit regionálaovddidanprošeavttaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

13 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi hálddaša prinsihpalaš beliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationálalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Rájáid rastá bargu dahkkojuvvo earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui mat gusket ON:i, Árktalaš ráđđái ja Davveguovlopolitihkkii, Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barents-ovttasbargui, Davviriikkalaš ovttasbargui, Árktalaš ovttasbargui, Interregii ja EO:i.

13.1 Mihttomearri

Váldomihttomearri:

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Oassemihttomearri:

- Buot álbmotjoavkkuin ja goappašiin sohkabeliin davviguovlluin ovttárvosaš ovttaseallin ja ovdánanvejolašvuođat.
- Viiddis ovttasbargu sámiid gaska riikarájáid rastá
- Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttrasáđiid eará riikkaidgaskasaš bargguin
- Riikkaidgaskasaš álgoálbmotriekteovdáneapmi lea buorránan

Strategiijat:

- Davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš barggu bokte nannet sámi iešmearrideami.
- Váikkuhit davviguovloovddideapmái nu ahte sámiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga ovddideapmi nannejuvvošii.
- Doarjut Ruošša beale sámiid sin barggus posiitiiva ovddidemiin.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda.

13.2 Sámi ovttasbarggu ja riikkaidgaskasaš barggu ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 13.2 Čoahkketabealla -Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Riikkaidgaskasaš bargu	2 552	1 219	1 219	6 408	5 189	425,7 %
Subm i		2 552	1 219	1 219	6 408	5 189	425,7 %

Vuoigatvuođa- ja riikkaidgaskasašossodat

Bálká, mátkegolut ja gelbbolašvuođalokten vuoigatvuođa ja riikkaidgaskasaš ossodagas bohtet ovdán kápihttal 18 Hálldahusdási doaibmagoluin.

Vuoigatvuođa- ja riikkaidgaskasaš ossodagas (VUOR) leat čuovvovaš ovddasvástádussuorggit:

- Riikkaidgaskasaš áššit.
- Vuoigatvuođabarggut.
- Bajimuš ovddasvástádus konsultašuvdnašiehtadusaid barggus mat leat gaskal stáhta eiseválddiid ja Sámedikki.
- Sámediggeválgga politihkkaovddideapmi
- Juridihkalaš bagadeapmi.

Vuoigatvuođa- ja riikkaidgaskasaš ossodagas ledje 10 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

13.3 Riikkaidgaskasaš bargu

13.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 13.3.1 Čoahkketabealla – Riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Doarjja riikkaidgaskasaš bargui	600	619	619	838	219	35,4 %
	Doarjja riikkaidgaskasaš doaibmabijuide	1 952	600	600	570	-30	-5,0 %
	Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014	0	0	0	5 000	5 000	-
Sub mi		2 552	1 219	1 219	6 408	5 189	425,7 %

Tabella 13.3.1.1 Riikkaidgaskasaš bargu - njuolggodoarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
5000	The Norwegian Barents Secretariat in Murmansk	250	258	258	266	8	3,1 %
5010	Sámiráđđi – Norggabealde juogus	350	361	361	372	11	3,1 %
5020	Mama Sara Education Foundation	0	0	0	100	100	-
5030	doCip	0	0	0	100	100	-
Sub mi		600	619	619	838	219	35,4 %

Tabella 13.3.1.2 Riikkaidgaskasaš doaibmbijut – ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
5100	Riikkaidgaskasaš doaibmbijut	1 952	600	600	570	-30	-5,0 %
Sub mi		1 952	600	600	570	-30	-5,0 %

Tabell 13.3.1.3 Ráhkaneaddji konferánssa ovdal álgoálbmogiid máilmmikonferánssa WCIP 2014 – iežamet prošeakta (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
5110	Ráhkaneaddji konferánssa ovdal WCIP 2014	0	0	0	5 000	5 000	-
Sub mi		0	0	0	5 000	5 000	-

Eanet dieđut doarjjaortnegiid birra bohtá dás vuolábealde doaibmbijuid bokte.

12.1.1 Riikkaidgaskasaš bargu

Doaibmabidju 1: Riikkaidgaskasaš bargu – njuolggadoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Organisašuvnnat mat bohtet ovdán tabeallas 13.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álgoálbmotovddasteaddjit ja eará aktevrrat riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggus

Galgá:

- Addit vejolašvuoda álgoálbmogiidda searvat aktiivvalaččat álgoálbmotbargui

Bušeahhta:

- 838 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit riikkaidgaskasaš barggu njuolggadusat.

13.3.2 Riikkaidgaskasaš doaibmabijut

Doaibmabidju 2: Riikkaidgaskasaš doaibmabijut - ohcanvuđot doarjagat

Vuoruheamit 2013:

- Riikkaidgaskasaš doaibmabijut ja prošeavttat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš organisašuvnnat.
- Priváhta organisašuvnnat.
- Fitnodagat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álgoálbmogat.

Galgá:

- Nannet álgoálbmogiid kultur- ja servodateallima

Bušeahhta:

- 570 000 ru

Muđui gustojit riikkaidgaskasaš doaibmabijuid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

13.3.3 Ráhkaneaddji konferánssa ovdal WCIP 2014

Doaibmabidju 3: Ráhkaneaddji konferánssa ovdal álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 (WCIP 2014) –iežamet prošeakta

Sámediggi lea álggahan barggu doallat ráhkaneaddji álgoálbmotkonferánssa 2013:s, vai álgoálbmogat besset ráhkkanit álgoálbmogiid máilmmikonferánsii. Dát ráhkaneaddji konferánssa lea plánejuvvon ahte galgá leat Álttás geassemánus 2013:s. ON Bistevaš forum ja ON álgoálbmogiid vuoigatvuoda áššedovdi mekanisma leaba goappašagat movtta go dát bargu lea álggahuvvon. Máilmmi álgoálbmogat leat maid vuolgán mielde dán bargui. Vurdojuvvo ahte 800 álgoálbmot delegáhta ja dárkojeaddji oassálastet Álttá 2013 konferánsii.

Sámediggi Norggas lea bovden ráhkaneaddji konferánsii ovdal álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 (WCIP 2014) Áltái geassemánu 8.-13. beivviid 2013.

Bušeahhta:

- 5 000 000 ru.

14 Sámi organisašuvnnat

Demokrátalaš servodat lea sorjaveš aktiivvalaš ja girjás organisašuvdnaeallimis. Sámi organisašuvnnat leat deatalaš oasálaččat sámi servodaga ovddideamis.

Váldomihttomearri:

- Girjás sámi organisašuvdnaeallima bisuheapmi.

Strategiija:

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte láchčit diliid girjás organisašuvdnaeallimii.

14.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit sámi organisašuvnnaide

Tabealla 14.1 Čoahkketabealla – Sámi organisašuvnnat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi organisašuvnnat	3 073	3 651	3 651	3 801	0	-
Subm i		3 073	3 651	3 651	3 801	150	4,1 %

14.2 Doarjja sámi organisašuvnnaide

14.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabell 14.2.1 Organisasjoner - direkte tilskudd (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
5500 0	Sámi váldoorganisašuvnnat	2 451	2 451	2 451	2 451	0	0,0 %
5510 0	Sámi doavttersearvi	0	0	0	150	150	-
Subm i		2 451	2 451	2 451	2 601	150	6,1 %

Tabealla 14.2.2 Sámi organisašuvnnat ja bellodagat – Ohcanvuđot doarjagat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
5600 0	Doarjagat Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaide	0	500	500	500	0	0,0 %
5610 0	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat	400	400	400	400	0	0,0 %
5620 0	Sámi dásseárvoorganisašuvnnat	222	300	300	300	0	0,0 %
Sub mi		622	1 200	1 200	1 200	0	0,0 %

Eanet dieđut doarjjaortnegiid birra bohtá dás vuolábealde doaibmabijuid bokte.

14.2.2 Sámi váldoorganisašuvnnat

Doaibmabidju 1: Sámi váldoorganisašuvnnat - Njuolggodoarjagat sámi váldoorganisašuvnnaide

Sámi váldoorganisašuvdna lea riikaviidosáš organisašuvdna mas leat viiddis doaimmat. Mii mearkkaša dan ahte doaibma ii leat jurddašuvvon ráddjejuvvon guvlui servodagas. Organisašuvnnas lea sihke politihkalaš bargu, kulturbargu ja oahppodoaibma.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

- Norgga sámiid riikkasearvi.
- Sámiid Álbmotlihttu.

Galgá:

- Sihkkarastit sámi váldoorganisašuvnnaid ruđalaš vuodu.

Bušeahhta

- 2 451 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit sámi organisašuvnnaid njuolggadusat.

14.2.3 Sámi doavttersearvi

Doaibmabidju 1: Sámi doavttersearvi – njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu ja olahusjoavku:

- Sámi doavttersearvi.

Galgá:

- Buoridit dearvvašvuodabálvalusa sámi buhcciide, sihke erenoamážit heivehuvvon dearvvašvuodabálvalusa bokte, diehtujuohkima bokte ja sámegiela dearvvašvuodabargiid rekrutterema bokte.

Bušeahhta:

- 150 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit sámi doavttersearvvi njuolggadusat.

14.2.4 Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnat

Doaibmabidju 2: Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžutja olahusjoavkkut:

- Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnat.

Galgá:

- Sihkkarastit Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaid ruđalaš vuođu.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 500 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit njuolggadusat mat leat Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaid njuolggadusat.

14.2.5 Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat

Doaibmabidju 3: Kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi kulturorganisašuvnnat.
- Riikaviidosas bellodatpolitihkalaččat sorjjasmeahtun sámi nuoraidorganisašuvnnat.

Galgá:

- Váikkuhit girjás organisašuvdnaeallima bisuheapmái ja dásseis ekonomalaš vuođu sihkkarastimii organisašuvnnaide.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 400 000 ru.

Muđui gustojit sámi kultur- ja organisašuvnnaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

14.2.6 Sámi dásseárvoorganisašuvnnat

Doaibmabidju 4: Sámi dásseárvoorganisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat.

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi dásseárvoorganisašuvnnat

Galgá:

- Váikkuhit girjás organisašuvdnaeallima bisuheapmái ja dásseidis ekonomalaš vuođu sihkkarastimii organisašuvnnaide.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

-

Bušeahhta:

- □ 300 000 ru.

Muđui gustojit sámi dásseárvoorganisašuvnnaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

15 Eará váikkuhangaskaoamit

15.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 15.1 Čoahkketalbealla – eará váikkuhangaskaoamit

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii	2 204	1 890	1 890	750	-1 140	-60,3 %
	Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihango tti geavahussii	4 153	4 232	4 232	9 332	5 100	120,5 %
Subm i		6 357	6 122	6 122	10 082	3 960	64,7 %

15.2 Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii

Tabella 15.2 Čoahkketalbealla - váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás	230	450	450	450	0	0,0 %
	Friija váikkuhangaskaoamit	749	300	300	0	-300	-100,0 %
	Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi	725	390	390	300	-90	-23,1 %
	Verdde-prošeakta	a) 0	250	250	0	-250	-100,0 %
	Kártet sápmelaččaid vuoigatvuoda boazomearkaide	b) 0	200	200	0	-200	-100,0 %
	Sámi lohanguovddáš	500	0	0	0	0	-
	Dásseárvodoaibmabijut	0	300	300	0	-300	-100,0 %
Sub mi		2 204	1 890	1 890	750	-1 140	-60,3 %

a) Verdde-prošeakta lea kapihttalis 5.3.9 dáidda- ja kulturgaskustanarenat.

b) Kártet sápmelaččaid vuoigatvuoda boazomearkaide lea kapihttalis 17.4 čielggadusat ja árvvoštallamat.

Tabella 15.2.1 Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás – njuolggodoarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Guovdageainnu suohkan	a) 230	450	450	450	0	0,0 %
Sub mi		230	450	450	450	0	0,0 %

a) Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás lea iežamet prošeavttain rievdaduvvon njuolggodoarjjan.

Tabella 15.2.2 Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
602 00	Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi	725	390	390	300	-90	-23,1 %
Sub mi		725	390	390	300	-90	-23,1 %

15.2.1 Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás

Doaibma 1: Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Guovdageainnu suohkan.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámeielat vuorrasat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámeielat vuorrasat ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš dároielat ásausaiguin.

Bušeahhta:

- 450 000 ru.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit dat njuolggadusat mat leat ráhkaduvvon prošehtii Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás.

15.2.2 Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi

Doaibma 2: Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi

Sámediggeráđđi mearridii borgemánu 21. b. 2009 dieđáhusas sámi ásaovddideamis “Sámi ásausat ja siviila sámi servodat”, mii maŋŋá ovddiduvvui dievasčoahkkimii. Dán dieđáhusas evttohuvojit doaibmabijut mat gusket ovttaskas ásausaide njuolga stivranammademiid, organisašuvdnahámi ja ovttastahttimiid ektui, ja ahte doaibmabijut galget čuovvoluvvot ovttaskas ásausaide ja Sámedikki gaska gulahallamiin. Čájehuvvo ahte ásausaide leat sierra lágan proseassadárbbut dan ektui movt dustet ásausaide, erenoamážit juridihkalaš beliid ektui.

Bušeahhta:

- 300 000 ru.

15.3 Váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjodihangoddi hálldaša

15.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 15.3.1 Čoahkketabealla - váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjođihangoddi (1000 hálldaša ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
6200							
0	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 140	3 219	3 219	3 219	0	0,0 %
6210							
0	Opposišuvnna bargoeavttut	1 013	1 013	1 013	1 013	0	0,0 %
6220	Doarjja jagi 2013						
0	sámediggeválgga listtaide	0	0	0	2 200	2 200	-
6230							
0	Sámediggeválga 2013	0	0	0	2 900	2 900	-
Sub mi		4 153	4 232	4 232	9 332	5 100	120,5 %

- Lagat diedtut váikkuhangaskaoapmeortnega birra bohtet ovdan doaibmabijuin vulobealde.

Dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dása gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjođihangotti ovddas, earret eará plánet fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid, Sámedikki čoahkkinortnet ja eará njuolggadusat man vuodul áššit Sámedikkis meannuduvvojit, Sámedikki buhtadusnjuolggadusat, Sámedikki jienastuslogu hálldašeapmi oktan sisa- ja olggosčálihemiiiguin ja ohcamiiguin beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maid ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čadaheamis ja odđa sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđđi sádde Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin, doaibmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába háliida birget ieš jorgalemiiguin gaskal dárogiela ja sámegiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeanttaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálldašii 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

15.3.2 Sámedikki politihkalaš joavkkut

Doaibmabidju 1: Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94 ja rievadan 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

- Bures organiserejuvvon politihkalaš joavkkut Sámedikkis.

Bušeahhta:

- 3 219 000 ru.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinstába dahje dat orgána masa dievasčoahkkinstába fápmuda válldi.

15.3.3 Opposišuvnna bargoeavttut

Doaibmabidju 2: Opposišuvnna bargoeavttut – njuolggodoarjagat.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.1994 ja rievdadan 28.11.2007, ja mat leat meroštallan iežaset gullat opposišudnii.

Galgá váikkuhit5:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišudnii.

Bušeahhta

- 1 013 000 ru.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válldi.

15.3.4 Sámediggeválgga 2013 válgalisttat

Doaibmabidju 3: Ohcanvuđot doarjagat listtaide jagi 2013 sámediggeválggas

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Dat listaevttohusat maid Sámedikki válgalávdegoddi dohkkeha Sámediggeválgga lánkaásahusas § 32 vuodul.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea borgemánu 10. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beaivvi maŋŋá, eai mannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 200 000 ru.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjođihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjođihangoddi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat listtaid várás jagi 2013 sámediggeválgii.

15.3.5 Sámediggeválgga 2013

Doaibmabidju 4: Jagi 2013 sámediggeválgga ráhkkaneapmi ja čadaheapmi – Iežamet proševttat.

Ruđat galget geavahuvvot válgga ráhkkaneapmái ja čadaheapmái. Dasa gullet Sámedikki jienastuslogu hálddašeapmi, čállingoddedoaimmat Sámedikki válgalávdegotti ovddas, gielddaid oahpaheapmi ja oassálastin válgakonferánssaide ja diehtujuohkinmátkkit válgga birra, álbmotregisterdieđuid fievrridit válgahálddašanvuogadahkii EVA, lágavuodul mearriduvvon almmuheamit, válgakoarttat ja váлгаáŋggirdeamit.

Bušeahhta:

- 2 900 000 ru.

16 Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

16.1 Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

Tabella 16.1 Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoamit (1000 ru)

Akt.	Namahas	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámedikki konferánsat	1 657	1 873	2 573	1 750	-823	-32,0 %
	Sámiide guoski statistihkka	375	375	375	375	0	0,0 %
	Bálkkašumiid ja stipeanddaid juohkin	124	100	100	125	25	25,0 %
	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	3 055	1 500	1 752	1 652	-100	-5,7 %
	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi		5 211	3 848	4 800	4 902	102	2,1 %

16.2 Sámedikki konferánsat

Tabella 16.2 Sámedikki konferánsat (1000 ru)

Akt.	Namahas	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
80000	Sámedikki konferánsat ^{a)}	1 657	1 873	2 573	1 750	-823	-32,0 %
Submi		1 657	1 873	2 573	1 750	-823	-32,0 %

a) Čuovvovaš poasttat leat sirdojuvvon Sámedikki konferánsaide: sámi skuvlafierpmádat ja fáglaš forum ja ovddidanforum. Dasa lassin leat sirdojuvvon ruđat dán poasttas kapihttalii 13.3.4 Ráhkkaneddjo konferánsa ovdal máilmmikonferánsa álgoálbmogiid várás 2014.

Postii gullet sierralágan konferánsat maid Sámediggi galgá lágídit 2013:s. Sámediggeráđđi mearrida lagabuidda makkár konferánsat galget lágíduvvot.

Bušeahhta:

- 1 750 000 ru.

16.3 Sámiide guoski statistihkka Norgga

Tabella 16.3 Sámiide guoski statistihkka Norggas (1000 ru)

Akt.	Namahas	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
80100	Sámiide guoski statistihkka Norggas	375	375	375	375	0	0,0 %
Submi		375	375	375	375	0	0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain sámi guoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet Sámi statistihka publikašuvnna buvttadeapmái. 350 000 ru lea

sirđojuvvon kapihttalas 1500 Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta, poasta 21 Erenoamáš doaimmagolot Sámediggái ulbmila várás. Ovdal ii lean dát sierra namuhuvvon stáhtabušehtas ja 2009:s oaččui Sámediggi 300 000 ru ulbmila várás.

Šiehtadusa vuodul Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain várre Sámediggi 375 000 ru sámi guoski statistihkaid buvttadeapmái Norggas.

Bušeahhta:

- 375 000 ru.

16.4 Báلكkašumiid ja stipeanddaid juohkin

Tabella 16.4 Báلكkašumiid ja stipeanddaid juohkin (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Kultur- ja valástallanstipeanda nuoraide	124	0	0	0	0	-
8500 1	Davviriikkalaš sámi dásseárvobáلكkašupmi	0	100	100	0	-100	-100,0 %
8500 2	Giellamovttiidahttinbáلكkašupmi	0	0	0	125	125	-
Sub mi		124	100	100	125	25	25,0 %

Giellamovttiidahttinbáلكkašupmi galgá leat mielde loktemin sámegeiela árvvu. Báلكkašumi sáhttet oažžut ovttaskasat, organisašuvnnat dahje ásašusat mat leat bargan erenoamážit gáhttemin, nannemiin ja ovddidemiin sámegeiela.

Bušeahhta:

- 125 000 ru.

16.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat

Tabella 16.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
8600 0	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	3 055	1 500	1 752	1 652	-100	-5,7 %
Sub mi		3 055	1 500	1 752	1 652	-100	-5,7 %

Postii gullet dat čielggadusat ja árvvoštallamat maid Sámediggi dárbbasa poltihkalaš barggus.

Sámediggi áigu váikkuhit ahte vuoigatvuodadilit sápmelaččaid vuoigatvuodaid birra boazomearkkaide guorahallojuvvojit ja čielggaduvvojit. Kárten ja čielggadeapmi dahkko ovttasbargguin gealbobirrasiguin main lea dárbbaslaš sámi juridihkkalaš gelbbolašvuohta.

Bušeahhta:

- 1 652 000 ru. Dás merkejuvvo 200 000 ru čielggadit vuoigatvuodadiliid sápmelaččaid vuoigatvuodaid birra boazomearkkaide.

16.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi

Tabealla 16.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
8650 0	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	0	0	1 000	1 000	-
Sub mi		0	0	0	1 000	1 000	-

Sámedikki 25 jagi ávvudeami oktavuodas galgá almmuhuvvot ávvogirji 2014:s. Galgá maiddá ráhkaduvvot ođđa interaktiiva neahttasiidu Sámedikki historjjá ja organiserema birra. Siidu galgá leat www.samediggi.no vuollásažžan ja čájehit deataleamos dáhpáhusaid Sámedikki historjjás teavstta, jiena, govaid ja video bokte. Dat galgá lea buot sámi gielaide ja dárogillii. Olahusjoavkun lea skuvlanuorat ja earát geat beroštut Sámedikkis.

Bušehtta:

- 1 000 000 ru.

17 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 17.1 Politihkalaš dási doaibmagolut (1000 ru)

Koststed	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	9 255	8 651	8 651	8 919	268	3,1 %
1110	Sámedikki čoahkkinjođihangoddi	1 900	2 072	2 072	2 136	64	3,1 %
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	341	500	500	900	400	80,0 %
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	413	700	700	700	0	0,0 %
1510	Sámediggeráđđi	8 628	8 742	8 742	9 000	258	3,0 %
1910	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	271	335	335	335	0	0,0 %
1920	Sámedikki vuorrasiidráđđi	0	100	100	250	150	150,0 %
1930	Sámedikki váiddalávdegoddi	0	150	150	150	0	0,0 %
Submi		20 808	21 250	21 250	22 390	990	4,7 %

17.1 Sámedikki dievasčoahkkin

Dán poasttas leat ruđat Sámedikki dievasčoahkkimii, fágálávdegottiide ja joavkkuide.

Bušehtta:

- 8 919 000 ru.

17.2 Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi

Dievasčoahkkinjođihangotti bušehtti várrejuvvo ruhta dievasčoahkkinjođiheaddji bálkái ja dievasčoahkkinjođihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide čoahkkindoaimmaid várás mat leat lassin

dievasčoahkkimiidda. Dan lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágalávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamiidda, 600 000 ru maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálldaša.

Sámedikki mearrádusa vuodul áššis 17/06 Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikkis politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálldaša, meroštallojuvvo ahte 50 000 ru manná joavkoruđaid ja opposišuvnna bargoeavttuid revisordohkkeheapmái.

Ruđain mat leat dievasčoahkkinjođihangotti várás várrejuvvo 45 000 ru buhtadussan dan lahttui ja várrelahttui maid Sámediggi lea válljen FeFo bearráigeahččanlávdegoddi.

Bušeahhta:

- 2 136 000 ru.

17.3 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čadahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahččat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahhta bokte. Dasa gullá maiddái bearráigeahččat Sámedikki jahkerekhetdoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtta čadahit iskkademiid Sámedikki hálldahusas jus dan gávnnaha dárkun.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkediedáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokátafitnodagain ALT advokatfirma AS bálvalusaid oastima oktavuodas Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaimaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuodu, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkanepmi ja veahkki diehtujuohkin- ja gulahallangažaldagain.

Bušeahhta:

- 900 000 ru.

17.4 Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga sámedikkiid parlamentáralaš ovtasbargoorgána ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Sámediggái Norgga bealde juolluduvvo 500 000 ru SPR:ii Norgga stáhtabušeahhtas. Iešguđege sámedikkid mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Norgga sámediggi válddii badjelassas SPR jođiheami čakčat 2011. Čállingoddedoaimma čuoovvu jođihandoaimma. Das gullá earret eará oktiiordnendoaimma, jorgalan- ja dulkagoluid máksin, bissovaš oassálastiid goluid máksin ja unnimusat 4 stivračoahkkima čadaheapmi ja okta dievasčoahkkin jahkái, ja čoahkkimiidda searvan ja ovddastusdoaimmat, ja dán oktavuodas máksá eanemusat riikkaidgaskasaš čoahkkimiidda searvan.

Bušeahhta:

- 700 000 ru.

17.5 Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii ja várreprezidentii, golmma ráđđelahttui ja politihkalaš ráđdeaddiide. Dasa lassin várrejuvvojit ruđat sierra semináraid čadaheapmái mat dollojuvvojit dievasčoahkkima áigge.

Presideantta buhtadus čuoovvu ráđdehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Várrepreseantta buhtadus lea 80 % presideantta buhtadusas.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas.

Bušeahhta:

- 9 000 000 ru.

17.6 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

SNPL ásahuvvui bistevaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) lea ásahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SNPL:s leat vihtta bistevaš lahtu maid Sámediggeráđđi nammada. SNPL lea ožžon bistevaš mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

Bušeahhta

- 335 000 ru.

17.7 Sámedikki vuorasiidráđđi

Sámediggeráđđi lea nammadan vuorasiidráđi áigodahkii 2012-2014, ja mearridan ráđi mandáhta. Vuorasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđdeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorasiidpolitihka. Vuorasiidráđis lea govda geográfalaš ovddastus.

Bušeahhta:

- 250 000 ru.

17.8 Sámedikki váiddalávdegoddi

2011:s ásahii Sámediggi Sámedikki váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahálldašeapmi ollašuhttá hálldašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

Bušeahhta

- 150 000 ru.

18 Hálldahusdási doaibmagolut

Tabella 18.1 Hálldahusdási
doaibmagolut

(1000
ru)

Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
- Hálldahusdási doaibmagolut	95 644	90 000	90 200	98 000	7 800	8,6 %
Submi	95 644	90 000	90 200	98 000	7 800	8,6 %

18.1 Sámedikki hálldahus

Postii gullá:

- Sámedikki hálldahusa báلكkát, mátkkit ja gealbudeapmi.
- Hálldahusa oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejuvumi sámediggevisti bajásdoallan- ja divvungoluide.
- Golut dan bargojovkui mii lea očcodeamen Ceavccageađggi tentatiivva máilmmiárbelistui.
- Golut bargui sámi vistesuodjalemiin.

Sámedikki hálldahusa lea maŋimus golmma jagis leamaš 90 miljon ruvdnosaš rámma buohkanassii. Dát ruđat mannet báلكkáide, viessoláigui, mátkkiide, investeremiidda ja Sámedikki 8 fágajuhkosa, dievasčoahkkinstába ja direktivrra stába doaibmagoluide muđui. Váldooassi goluin leat báلكkát. Buohkanassii lea Sámedikkis sullii 140 jahkedoaimma. Dát 140 jahkedoaimma mákset 90 miljon ruvnno.

Golut leat gorgŋon mealgadii dán jagi báلكkášiehtadanbohtosiid geažil stáhta suorggis. Dát lea lassin 2012 gollogoargŋumiidda muđui mii mearkkaša ahte šaddá váttis bissut bušeahtha siskkobealde Sámedikki hálldahusa dábálaš doaimmaheapmái. Dássázi leat dát doaibmabijut čađahuvvon:

- Mátkkošteamit gáržžiduvvojit nu guhkás go lea vejolaš ja doalahuvvojit čavgadit ossodagaid bušeahtha siskkobealde.
- Stuorát investeremat duvdovuvvojit boahhteáigái ja ráddjejuvvojit dárbbalaš bajásdoallaninvesteremiidda.
- Kursat- ja konferansaoassálastin gáržžiduvvo uhimus dássái.
- Bistevaš virggiide main eai leat šat olbmot barggus, ja vejolaš sadjásašvirggiide main eai leat šat olbmot barggus virgelobiid/buozalmasvuoda geažil, eai virgáduvvo olbmot dás dohko. Spiehkastahkan dás lea dakkár virggit mat leat ruhtaduvvon olggobealde nu go báikediđošallamat maid huksejeddji ja vejolaš prošeaktaruhtadeapmi máksá.

Dasa lassin leat ossodagaid bargamušat vuoruhuvvon čavgadit ovttasráđiid Sámediggeráđiin. Jagi 2012 maŋimus jahkebealis leat čuovvovaš vuoruheamit čađahuvvon:

- Hálldašanbarggut mat guske njuolgga goalmát beallái.
- Áššeráhkkaneapmi politihkalaš áššiin mat galget dievasčoahkkimii.
- Konsultašuvdnaproseassat (berre nu guhkás go vejolaš gáibidit ahte vuostebealli mátkkašta, dahje geavahit video-/telefovdankonferánssa).
- Čavgadit vuoruhan bovdejumiid ja ovddastemiid.
- Ođđa politihkalaš álgagat.

Sámediggi lea guhkit áiggi dihtomiellalaččat áŋgiruššan giellasurggiin. Dat lea dagahan ahte váilot návccat ja gelbbolašvuohta areála-, boazodoallo- ja máhttopolitihkaovddideamis. Dasa lassan ii leat Sámediggi vel juksan máŋggagielatmihttomeari ollásit. Dáid surggiid ferte nannet jus Sámediggi galgá šaddat dat eavttuidbiddjin mii mis vurdojuvvo.

18.1.1 Eanet vuordámušat Sámediggái

Okta Sámedikki stuorámuš hástalusain boahte jagiin lea dustet daid dáhpáhusaid logu lassáneami, maid Sámediggi lea vásihan maŋimus jagiid. Mihtiduvvon vuogádaga dokumeantaloguin buohkanassii, de lassánit oktavuodáváldimat sullii 5 % jahkái.

Jagis 2008 manne sullii 29 000 dokumeantta Sámedikki arkiivavuogádaga čađa. 2012:s vurdojuvvo dát lohku lahkoni 36 000. Dat lea 22 % lassáneapmi maŋimus 4 jagis. Sámedikki arkiivva čađa manne golggotmánu 22. b. 2012 muttus 29 000 dokumeantta, mii mearkkaša ahte vurdojuvvo ahte Sámediggi galgá nagodit dan seamma go dagaimet 10 mánus 2008:s.

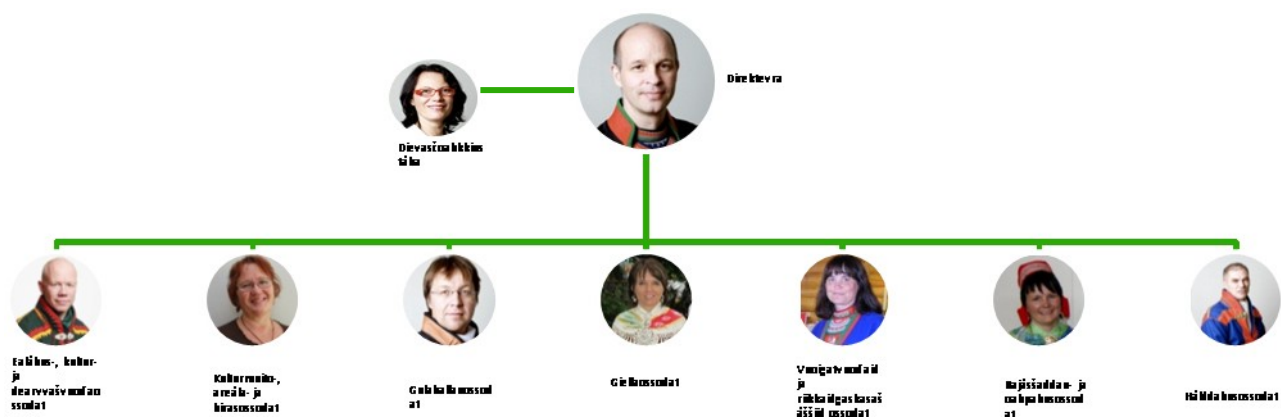
Go buohtastahtá návccaiguin de dat mearkkaša ahte jus galgá bisuhit kvalitehta ja vástidanáiggi hivvodaga ektui, de lei barggiid lohku berret lassánit 5 % jahkái. Dat mearkkašivččii 6-7 odđa virggi jahkái.

Boahte jagiin ferte Sámediggi váldit vuhtii ahte sáhtá šaddat váttisin bisuhit dálá bálvalusfálaldaga, jus oktavuodáváldimat lassánit seamma dásis, eai ge návccat dasa lassán. Seammás dát lea dakkár ovdáneapmi maid mii sávvat, go Sámedikki doaibma duddjojuvvo ge álbmoga ja geavaheddjiid beroštupmái Sámedikki bálvalusaide. Dat orru lassáneamen dađistaga go dat mii einnostuvvui 2008:s orru doallamin deaivása.

Dálá lassánemiin duppalastojuvvo dokumeantaid lohku ovdal 10-jagi áigodaga ja eanaš das lea oktavuodáváldimiid lassáneapmi Sámediggái. Sámedikki náka giedahallat oktavuodáváldimiid sorjá áiggis áigái bargonávccain.

18.1.2 Organisašuvdnakárta

Hálddahusas leat dát ossodagat:

Iešguđet ossodagaid ja juhkosiid bargamušat lea válddahuvvon fágakapihttaliin.

Lassin daidda ossodagaide ja juhkosiidna mat leat válddahuvvon fágakapihttaliin, gullet hálddahussii:

Hálddahuossodat (HÁL)

Ossodagas leat njeallje juhkosat:

- Juogus DGT ja doaimma várás, mii hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.
- Arkiivajuogus, mii hálddašii 8 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.
- Bargiidjuogus, mii hálddašii 9 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.
- Ekonomijajuogus, mii hálddašii 7 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Gulahallanossodat (GUL)

Ossodagas leat guokte juhkosat:

- Gulahallanjuogus.
- Girjerádjuogus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas ja sámediggeráđi geavtlaš čoahkkinláhčimis.

Juogus hálddašii 7 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus. Girjerádjuogus lea máinnašuvvon 6. kapihttalis.

Direktevrra stába (DIR)

Direktevrras lea fágajoavku mas lea bajimus ovddasvástádus Sámedikki bušeahhta-, plána- ja diedáhusbarggus. Stábas lea maid bajimus ovddasvástádus dásseárvvu ja vuorrasiidpolitihka fágasurggiin.

Stábas lea áššemeannudanresursa jođihangotti várás ja das lea bajimus ovddasvástádus Sámedikki doarjjahálddašeamis. Controller gullá direktevrra stábii ja su deataleamos bargamušat lea nannet ja viidáseappot ovddidit Sámedikki ekonomijja- ja doarjjahálddašeami.

Direktevrra stába hálddašii 6 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Bušeahtha čájehuvvojit vurdojuvvon boadut ja golut vissis áigodagas. Bušeahtha lea boahhte bušeahthaáigodaga plánejuvvon dahje vurdojuvvon rehketoallu ja čájeha dihto áigodaga plánaid ekonomalaš váikkuhusaid. Dat lea maid resurssaid háhkama ja geavaheami plána, seammás go dat lea ekonomijastivrema deatalaš dárkkástus ja čuovvolanreaidu. Stáhta juolluda ruđaid Sámediggái vai sáhtta láchit dili asa ahte sámi álbmot beassá sihkkarastit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima.

Mearkkašumit

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb) labttut John Kappfjell, Gunnar Nilsen, Ronny Wilhelmsen, Willy Ornebakke ja Ragnhild Melleby Aslaksen, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) labttut Ann-Mari Thomassen, Aili Keskitalo, Synnøve Angel, Jarle Jonassen, Arja labttu Alf Isaksen ja Sámit Mátta-Norgga labttu Marie Therese Nordsletta Aslaksen ovddidit čuovvovaš mearkkašumi:

Várdobáikki sámi guovddážis čađahuvvo odđasisorganiseren priváhta oasseaiggátsearvvis oasusearvin mas oasuseaiggádat leat Sámediggi, fylkkagielddat, gielddat, searvvit, lihtut ja priváhta eaiggádat.

Romssa fylkkasuohkanis leat bohtán posiitiivva dieđut ja lávdegoddi vuordá ahte Sámediggi láchčá Várdobáikki-viesu prošeakteremii dakkavide go maiddái Nordlándda fylka čájeha posiitiivva oainnu oasusearvái Várdobáikki AS.

Várdobáiki lea geavahan mánga jagi ásahtit dássitvuoda ja buriid fáladagaid ollu iešguđet doaimmain. Dan revitaliserenbarggus Máttá-Romssas ja Davit Nordlánddas mas Várdobáiki lea váldán ovddasvástádusa, dárbbášuvvo viessu mii čohkke doaimmaid ja dahká daid oainnusin ja olahattnin. Plána- ja finánsalávdegoddi muittuha maiddái Sámedikki dohkkehuvvon ásahtedieđáhusa birra, mas Várdobáiki lea vuoruhuvvon okta dain 3 viesuin, mat galget huksejuvvot.

Evttohusat

Bargiidbellodaga sámediggejoavkke (AP), Sámit Máttá-Norggas ja Árjja evttohus

Evttohus 1

Rievdadusevttohus/lassevttohus ráđi árvalussii :

Kap 5

5.3.1.1. Sámi kulturbargoarenat - njuolggodoarjja

15003 – Mearrasámi gelbbolašvuodačuovddáš, Billávuotna sirdojuvvo Kap 7.6.1

Ođđa njuolggadoarjjaortnet

Kap 7

7.3.2 – doaimbaidju 1 – E – Sámi duhkorasat ja pedagogalaš veahkkeneavvut mánáidgárddiide – 2013 vuoruheamit – kuvlačuokkis sihkkojuvvo ja dan sadjái evttohuuvvo ođđa kuvlačuokkis:

- Hupmánpáhkka sámedigilli ja duhkorasat mat speadjalastet sámi servodaga mánggabealatvuoda.

7.4.3.1.1 – oahpponeavvo- ja terminologijjaovddideapmi lullisámegealas - njuolggodoarjagat:

Sámi allaskuvla – dan sadjái evttohuuvvo:

Sámi lohanguovddáš

7.4.3.2 – Oahppanresurssaid ráhkadeapmi

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

Sámi allaskuvla – dan sadjái evttohuuvvo

Sámi lohanguovddáš

7.4.3.2 – doaimbaidju 2 – Vuoruheamit 2013 – ođđa kuvlačuoggát:

- Davvisámegealla nubbigiellan: oahpponeavvu mii gokčáheldekkende 1.-4. jahkecehkiid.
- Heivehuvvon oahppanresurssat daid mánáid ja nuoraid várás, geat bajásšaddet gávpogiin ja čoahkkebáikkiin.

7.4.3.2 – doaimbaidju 2 – Vuoruheamit 2013 – kuvlačuokkis 5 sihkkojuvvo ja dan sadjái evttohuuvvo ođđa kuvlačuokkis 5:

- Lullisámegealla vuosttaš- ja nubbigiellan: fáddághppagat giellaoahpus, vejolaččat vuodđogirji nuoraidceahki joatkkaoahpahusa várás.

Kap 11

11.4.4 – 11.4.4 Doarjja mánggabealat ealáhusaide

Doarjjaortnega doarjjaoažžu – ođđa sárggisčuokkis

- Sámi ealáhusorganisašuvnnat

Galgá váikkuhit – ođđa kuvlačuokkis

- Eanet hutkkálašvuolta, ovdáneapmi, ođasmahttnin ja gelbbolašvuolta

Kap 12

12.2.1 – Vuoruheamit 2013 – ođđa kuvlačuokkis:

- Álggahit bajimus dási proševtta man ulbmil lea gávdnat ođđa vugiid mo ruhtadit infrastruktuorra guovlluin gos lea biedggus ássan.

Kap 17

Tabealla 17.1 Politihkalaš dási doaibmagolut:

1920 Sámedikki vuorrasiidráđđi – lasihuvvo 85 000 ruvnnuin 335 000 ruvdnui

Vuoládus Kap 18 – Hálldahusdási doaibmagolut – 85 000 ruvnnuin 97 915 000 ruvdnui

Kap 18

18.1 – nubbi mañimus teakstaoasis – lasáhus mañjá mañimus cealkaga:

Erenoamážit galgá vuoruhit vuolidit ohcamiid áššemeannudanáiggi.

Kap 18

18.1.1 – ođđa 3. teakstaoassi:

Ohcamiid lohku Sámi doarjjaortnegiidda lassána sakka. Áigodagas 2007 -2011 lassánii ohcamiid lohku eanet go 40 %. 2011:s bohte 1796 ohcama Sámediggái.

Árjja evttohus

Evttohus 2

Rievdadusevttohusat:

Kapihtal 5:

5.1 Váldomihttomearri

Teaksta ođđa 1. teakstaoassi:

“ Sámediggi áigo doarjut doaimmaid mat attaše eanet sámegielat filmmaid, ja erenoamážit vuoruhit ahte eanet mánáid ja nuoraidfilmmat dubbejuvvojit (jorgaluvvojit) sámegilli.”

5.3 Sámi kulturbargoarenat

Rievdadus mañimus čuokkis strategijaid vuolde:

Váikkuhit positiivlaš kulturovdáneami sámi servodagas.

Kapihtal 5.3.1: Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.3.1.1 Sámi kulturbargoarenat- njuolggodoarjja:

Poasta 15003: Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Billávuotna:

Poasta sirdojuvvo Máhtolašvuodakapihttali, kapihtal 7.6 Árbevirolaš máhttu vuollái.

Ođđa njuolggodoarjjaortnet.

Teakstalasáhus: “ Mii guoská doarjagii Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddážii Billávuonas, de čuovvola Sámediggi ášši ja ángiruššá ahte suohkandásis juolludivččii bistevas doarjja guovddážii mii sihkkarasttášii guovddáža rekrutterema ja ovttasbarggu eará sámi áhahusaiguin.”

Kapihtal 7: Máhttu

7.3.2 Sámi mánáidgárdefálaldat

E) 2013 Vuoruheamit - ođđa teaksta:

“Hupmanpáhka sámegilli mii speadjalastá sámi kultuvrra mánggabealátvuoda ja iešguđet guovlluid ja birgejumiid iešvuodaid.”

Kapihtal 7.4 Vuoddoahpahu:

Kapihtal 7.4.2: Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

Strategiijat:

Ođđa kuvlačuokkis

- Váikkuhit dasa ahte vuodđoskuvllain addojuvvo oahppu sámi meahcásteamis/ sámi meahcceipmárdusas.

7.4.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

7.4.3.1.1 Lullisámi oahpponeavvut:

Ođđa nota: Doarjja juolluduvvo Sámi lohanguovddázii.

Evttohus bušeahhtalasáhussii:

Sámedikki vuorrasiidráđđi. Lasáhus 2013: 85.000 ru

Ealáhuskapihtal:

Čielgasit doarjjavuodđu sámi ealáhus ja resursaorganisašuvnnaide. (Evttohus čállojuvvo ja ovddiduvvo lávdegoddá.)

Árjja evttohus

Evttohus 3

Rievdadusevttohus 2013 bušeahtta:

Kapihtal 5 Kultuvra

Kapihtal 5.3.9

Vuoruheamit 2013:

Ođđasis čállit olles maŋimus kuvlačuoggá, biddjojuvvo vuosttaš kuvlačuoggán:

- Dat doaimmat maid SSL (Sámi Spábbačiekčanlihtu lágida), leat mielde láchčimen sámi spábbačiekčandoaimmaide sihke govdodat- ja njunušdásis, vuoruhuvvojit.

Kapihtal 11: Ealáhusat

Kapihtal 11.4.4

Vuoruheamit 2013:

Ođđa kuvlačuokkis:

“Gealbudeapmi, ovddideapmi ja fierpmádathuksen sámi ealáhusorganisašuvnnain ja ovddidanbirrašiin, dás vuoruhuvvojit organisašuvnnat Bivdi ja Sámi Bivdo-ja Meahcástansearvi”

Kapihtal 18.1: Sámedikki hálddahus:

Ođđa kuvlačuokkis:

- Čuovvolit dievaslaš ovttasbargošiehtadusaid Álttá, Romssa ja Troanddima suohkaniiguin.

Árjja ja NSR evttohus

Evttohus 4

Kapihtal 17.7: Sámedikki vuorrasiidráđđi:

Bušeahtta: 335 000

85 000 ruvdnosaš lasáhus váldojuvvo 18. kapihttalis, 18 Hálldahusdási doaibmagolut.

Ovddádusbellodaga (Ob) Arthur Torfoss evttohus

Evttohus 4

Sámedikki bušeahhta 2013

Čuovvovaš evttohus boahtá ráđi árvalusa sadjái ollásit, ja galgá adnojuvvot ollislaš molssaektosaš evttohussan:

SÁMEDIKKI EKONOMALAŠ VUORUHEAMIT 2013:

	Ráđi evttohus	Ođđa evttohus	Erohus
Giella	72265	72265	0
Kultuvra	92402	42402	-50000
Girjerádjju	8455	8455	0
Máhttu	43080	21540	-21540
Dearvvašvuohta ja sosiála	3831	1982	-1849
Areálat, árvoháhkkan ja biras	1500	0	-1500
Kulturmuutosuodjalus	2650	2650	0
Ealáhus (ovttastahttojuvvon)	35432	10432	-25000
Regiovdnaovddideapmi (ovttastahttojuvvon)	3000	0	-3000
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	6408	0	- 6408
Sámi organisašuvnnat	3801	0	-3801
Eará váikkuhangaskaoamit	10082	6382	-3700
Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoamit	5002	3002	-2000
Politiikkalaš dási golut	22290	18886	-3404
Hálldahuslaš dási golut	98500	78500	-20000
Doaibmagoluid submi	408698	263846	144852

OPPALOHKÁI BUŠEAHTA BIRRA

Sámedikki mielas leat olu stuorit rámmat biddjon vuodđun Sámedikki doaimmaide go dárbu. Buot doaibmasuorggit maiguin Sámediggi bargá galgá Norgga oppalaš demokráhtalaš hálldašuvuogádat gieđahallat. Jus Sámedikki árvalus mielddisbuktá ahte unnit geavahuvvo ruhta go sisaboahu lea, de biddjojít ruđat mat leat báhcán, vuogas fondii gitta čuožžila áigejuovdilis dárbu. Norgga vearromáksiid ruđat galget álo geavahuvvot buoremus lági mielde eanas olbmuide.

Sámedikki politiikkalaš doaimmaheapmi

Sámedikki mielas berre Sámedikki politiikkalaš organiseren dahkkot vel eanet beaktileabbon nu guhká go Sámediggi čuožžu. Bálká Sámediggeráđđái ja Sámedikki áirasiidda oažžu álkit unniduvvot. Sámedikki ollesáiggi politiikkariid lohku lea maid beare allat.

Sámedikki hálldahus

Sámedikki hálldahus lea stuora oassi Sámedikki bušeahhtas. Sámediggi áigu dainna duogážiin go Sámedikki doaimmat unniduvvojít, vuolidit ruhtadárbbu hálldahuslaš resurssaide. Sámediggi unnida Sámedikki hálldahusa.

Váikkuhangaskaoamit

Sámedikki mielas galget juolludemiid eavttut almmolaš ruđaid juolludemiin leat seamma buot joavkkuide. Dát mielddisbuktá maid ovttadássásaš meannudeami sohkelbiid olis.

Ollu doarjjaortnegiid mat Sámedikkis leat leamaš, evttohuvvojit sirdojuvvot dábálaš demokrátalaččat välljejuvvon hálldašanorgánaide Norggas.

Sámediggi bivdá áššin vuosttaš njealjadasjagis 2013 gos juolludemiid vuodđu Sámedikki váikkuhangaskaomiin rievdaduvvot prinsihpaid vuodul mat dán bušeahttadokumeanttas bohtet ovdan.

Hálldahusa dárkkisteapmi

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat bivdet Sámedikki sihkkarastit ulbmillaš ja beaktilis doarjjahálldašemi. Dása guoská maid gáibádus ahte leat dárkkistan- ja duodaštanortnegat nu ahte ruđaid geavaheapmi lea sihkkarit duodaštuvvon.

Dárkkistandoaimmat leat dehálaččat dasa ahte sihkkarastit ahte Sámedikki ruđat hálldašuvvojit buoremus lági mielde. Sámedikki mielas ferte danin dárkkistanlávdegotti iešheanalašvuoha vuhtiiváldojuvvot dan bokte ahte das lea sierra ja iešheanalaš čállingođđi mii lea dárkkistanlávdegotti vuollásaš.

Sámedikki vuoruheamit 2013:

- Váikkuhangaskaomiid geavaheami vuodđu galgá leat eavttuid mielde main ii leat dadjamuš čearddalašvuodas, oskkus, sohkahealis dahje gos lea eret.
- Sámedikki hálldahus galgá unniduvvot
- Bargat dan nala ahte Sámedikki doarjjaortnegat sirdojuvvot dábálaš hálldašanduogádhakii
- Ahte Sámediggi ieš gokčá goluid báikediđoštallamiin, nu ahte golut eai gáhča huksejeddjái

VÁIKKUHANGASKAOAMIT

Sámediggi áigu unnidit váikkuhangaskaomiid geavaheami. Váikkuhangaskaoamit ealáhusovdánahttimii sirdojuvvot innovašuvdna Norgii ja dábálaš ealáhusguoski doarjjaortnegiidda mat juo gávdnojit. Sámediggi vuosttalda doarjjaortnegiid mat olgguštit muhtumiid, ja oaivvilda ahte almmolaš ruđat eaktodáhtolaš organisašuvnnaide juolluduvvojit nu ahte ii oktage olgguštuvo, ja mii addá buot ássiide seamma vuoigatvuodaid ja vejolašvuodaid sorjavaš čearddalašvuoda.

Sierra šiehtadus dáiddárorganisašuvnnaiguin sihkkojuvvo ollislaččat eret.

GIELLA JA OAHPAHUS

Sámediggi atná sáme giella ja dárogiella ovttadássásaš giellan. Lihkká ferte leat eaktun ahte ovttanašuvnna lea oktasaš gielalaš vuodđu. Dárogiella berre danin leat váldogiella norgga skuvllain. Sáme giella hálldašanguovlluid suohkaniin berre arkke sáme giella fálojuvvot giellan maid sáhtá välljet. Olahanvejolašvuoha doarvái sáme gielat oahpponeavvuide dákkár oahpahussii ferte gávdnot. Sáme gielat oahpaheaddjit leat eaktun ohppiid välljenvejolašvuhtii.

Sámediggi ii hálit ahte suohkanat sáme giella hálldašanguovllus galget bággejuvvot geavahit sáme giella, muhto ahte sii ieža mearridit, galget go sii, ja man ollu, sáme giella galgá geavahuvvot.

Vejolašvuoha oktiičaskit iešguđetlágan sámi giellašlájaid ferte guorahallojuvvot. Dát sáhtá váikkuhit dasa ahte sámi giella nanusmuvvá, seammás go šaddá ollu hálbbit hálldašit.

SÁMEÁLBMOT FOANDA

Sámediggi áigu heaittihit sámeálbmot foandda, ja bivdá Stuoradikki čadahit dan.

Prinsihpalaš ákkaid dihtii áigu Sámediggi heaittihit buot stipeandaortnegiid oahpahussuorggis, dan sivas go dákkarat fertejit heivet buohkaide.

Sámediggi vuoraha 2013:s:

- Oahppit vuodđoskuvllas galget sáhttit válljet sámegiela válljejuvvon giellan
- Ovtastit buot stipeandaortnegiid
- Sihkkarastit ođđaalmuhemiid sámi girjjálašvuodas ja oahpponeavvuin, ja maid sámegiel jiena bidjat norgga ja olgoriikka filmmaide ja filbmaráidduide mánáid várás
- Váikkuhit dasa ahte ovdánahttit neahta várás ja digitála oahpponeavvuid

SÁMI KULTUVRA

Sámedikki mielas lea dehálaš ja riggodahkan Norgii sealluhit sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid guovlluin gos sápmelaččat árbevirolaččat leat orron, ja gos sii leat doaibman. Dábálaš álbmotválljejuvvon orgánat dahje orgánat mat gullet dáidda, ja maiddái olbmot eaktodáhtolaš dásis, galggašedje bargat dan nala ahte sihkkarastit dán. Dát guoská valástallamii seamma ollu go teáhteriidda, festiválaide, dáiddadoaimmaheapmái ja museaide.

Almmolašvuodas lea ovddasvástádus váikkuhit dasa ahte sámi giella ja kultuvra ja maiddái sámi árbevierut sealluhuvvojit. Girjebusset bisuhuvvot.

Sámediggi vuoraha 2013:s:

- Láhčit dili viiddidit duoji ealáhussan
- Bargat dan nala ahte buot doarjjaortnegat leat olahanmutter buohkaide

EALÁHUSAT

Vuodđun ealáhussurggiin, nu go buot eará surggiin, lea Sámedikki vuodđojurdda ahte buot čearddalaččat galget meannuduvvot ovttá ládje. Dát mearkkaša ahte buot ortnegat ovttaskasjoavkkuide fertejit heaittihuvvot. Ii leat veaháge dohkálaš ahte doaibmaguovllut ohcanvuđot doarjagiidda leat dušše soames guovlluin iešguđet báikkiin.

Duodji

Duodji lea mielde sealluheame sámi kultuvrra ja árbevieruid. Seammás lea duodji dehálaš turismaáŋgiruššamii sámi guovlluin. Sámediggi háliida bisuhit duodjeoahpahusa skuvlavuogádagas.

Mátkkoštanealáhus

Mátkkoštanealáhus lea dehálaš bargosajiid dáfus ja árvoháhkamii miehtá riikka, ja erenoamážit boaittobealde guovlluide. Norgga mátkkoštanealáhusas leat buorit vejolašvuodát viiddiduvvot, erenoamážit danin go Norggas leat iešlágan kvalitehtat nu go gelddolaš luondu ja kultuvra mii galggašii leat geasuheadjain dán áiggi mátkkošteddjiide.

Sámedikki mielas dát ealáhus ferte boahit ealáhusedpolitihkalaš digaštallamii, vai rámmaeavttut sáhttet buoriduvvot.

Sápmelaččain leat, Sámedikki mielas, mátkkoštanealáhusain, eará ja gelddolaš vejolašvuodát dego unnitloguálbmot, iežaset kultuvrrain ja sin árbevirolaš eallinvugiin. Lea dehálaš ahte maiddái láchčojuvvo vejolašvuodta ovdánahttit mátkkoštanealáhusaid dego skohtermátkkoštallan.

Sámediggi háliida loaččat doaladumiid mohtorjohtolahkii meahcis dálvet. Geainnut mat eai dollojuvvo rabas dálvet, ja boares máđiit berrejit adnot skohterlahttun, dasa lassin ahte ferte sáhttit rahpat eará geainnuid gos dákkár vuodjin sáhtta dáhpáhuvvat.

Dát galgá dattetge leat suohkaniid iežaset duohken dán mearridit.

Eanandoallu

Ferte biddjot johtui bargu mii dásse iešguđetlágan vuodđoealáhusaid ovttá dássái. Earret eará guoská dát doaibmarusttegiid oastimii ja boaldámuša divvagiidda.

Sámediggi vuoruhá 2013:s:

- Nannet mearkagálvohuksema Norggas mátkkoštanguovlun, dása gullá maid sámi kultuvra
- Meannudit mátkkoštanealáhusaid seamma dásis go eará gilvvohalli ealáhusaid
- Ložžet doalademiid mohtorjohtalussii meahcis dálvet
- Bargat dan nala ahte suohkanat ieža sáhttet mearridit njuolggadusaid mat gusket mohtorjohtolahkii meahcis.

AREÁLA, KULTUVRA JA BIRASGÁHTTEN

Sámediggi háliida areálageavaheami mii vuhttiiváldá olles álbmoga ja buot ealáhusaid, ja mii vára váldá kulturmuittuin.

Beroštusgiččut leat áiggiid čađa buktán hástalusaid areálaid hálddašeapmái mánngga guovllus. Finnmárkkuopmodat dálá hámis ferte jávkaduvvot, ja sadjái ferte boahit guovlluid hálddašeapmi mii láchá dili eanet báikkálaš álbmotválljejuvvon iešmearrideapmái. Orgánain mat hálddašit areálaid ii galgga leat láchavuodđduvvon čearddalaš ovddasteapmi.

DEARVVAŠVUOHTA, SOSIÁLA JA FUOLAHUS

Sámediggi ii hálit prinsihpalaččat ásahit sierralágan bálvalusaid dearvvašvuoda- sosiála- ja fuolahusbálvalusain. Goitge ferte váldit vuhtti áigejuovdilis duodaštuvvon váttisvuodaid mat vuoras olbmui leat, nu go giellaváttisvuodaid. Lea dattetge dehálaš ahte lea várrogas ovdánahttit dearvvašvuoda- sosiála- ja fuolahusbálvalusaid mat mielddisbuktet vealaheami.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit ná:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

NSR beavdegirjelasáhus:

Ášši 54/12 oktavuoda, Sámedikki bušehtta, čuočuhuvvui ahte NSR evttohus áššis ii sáhtán ovddiduvvot iehčanas evttohusan, čujuhettiin Sámedikki lávdegottiid bargonjuolggadusaide. NSR oaivvilda ahte evttohus spiehkasta nu ollu Sámediggeráđi árvalusas dán áššis ahte dan ferte atnit dievaslaš, iehčanas evttohusan. NSR čujuha dasa ahte Sámedikki siskkáldas njuolggadusaid ferte guorahallat dainna áigumušain ahte oazžut doaimbi áššemeannudeami mii ii hehte áirasiid vejolašvuoda bargat politihkalaččat.

Lávdegotti áššemeannudeami ovdáneami geažil ja dan eahpesihkarvuoda geažil maid lávdegottiid bargonjuolggadusaid dulkon lea buvttihan, de NSR vállje geassit evttohusa lávdegoddemeannudeamis, ja ovddida evttohusa dii. 16-evttohusan Sámedikki dievasčoahkkimii Sámedikki čoahkkinnortnega vuodul.

Mearkkašupmi, Nordkalottfolket, áirras Stig Furu

Sámedikki smávit joavkkui leat unnán ruđat stuorit joavkkuid ektui. Dat buktá stuora hástalusaid dan ollislaš politihka jodiheapmái, ja čuočuvolit dan politihkalaš geainnu maid bušehtain háliida. Sámediggi lea mielde doalaheame vuogádaga mainna smávit joavkkuide lea unnán vejolašvuoda váikkuhit ollislaččat. Dat lea váidalahtti, ja guhkit áiggi vuollái ii leat dat buorre sámi servodahkii. Nordkalottfolket lea balus go guoská Sámedikki politihkahábmemei ja bušehta ovdáneapmái. Go guska ealáhusaide de rievdaduvvo vuogádat gos ruđat leat vuoruhuvvon earjil ealáhusaide vuogádahkii mas leat stuora oktasaš poasttat. Ágga dasa orro ahte muhtin ealáhussurggiide leat unnit ohccit go eará surggiin. Politihkain galgá stivret ovdáneami. Jus bidjá ruđaid oktasaš postii, de čájeha ahte ii hálit stivret, muhto doarjut gievrraheamos persovnnaid ja ealáhusaid, ja geat dovdet doarjjaortnegiid mat gávdnojit. Nordkalottfolket ii leat ovttaoaivilis diekkár stivremiin. Ovdamearka

dihte lea mearrasámi kultuvra ja meahccealáhusat gorihuvvame go lágat ja rámmaeavttut leat stuora hehttehussan ovdáneapmái. Dat mearkkaša daidda eambbo deaddu ja bušeahttaoasttaid mat leat merkejuvvon dieidda ulbmiliidda. Dan ovdalii go ahte Sámediggi stivre ja heiveha buorebut dieidda ealáhusaide, de eai beroš hástalusain ja baicca juolludit ruđaid oppalaš poasttain. Sámedikkis lea bušeahtta juo mánggaid jagi leamašan dehálaš stivrendokumeantta buot doaimmaide. Muhto, lihka dehálaš lea dat rolla mii institušuvnnas galgá leat sámi servodagas ja makkár hástalusaid deattuhit mat eai dárbbas váikkuhit bušeahtta. Nordkalottfolket háliida eambbo deattuhit sámegeala, kultuvrra ja ealáhusaid ja dieidda gullii hástalusaid. Nordkalottfolket sávvá pro-aktiivvalaš sámedikki mii deattuha hástalusaid mat Sámedikkis leat, ja bušeahttabargguin ja politihkahábmemiin nanne ja ovddida fáttáid ja surggiid mat leat geanohepmosat. Sámediggi lea dien dáfus beare unnán bargan hehtten dihte ahte meahccealáhusat ja riddoássiid vuoigatvuođat ja ealáhusvejolašvuođat eai hedjon. Lea beare unnán bargan hehttet ahte árvaluvvon ja ásahuvvon suodjalanguovllut dagahit dan ahte olbmot njuolggut masset vuoigatvuođaid ja vejolašvuođaid doaimmahit ealáhusa ja meahccedoaimmaid. Lea beare unnán bargan dainna ahte dálonin ja ealáhusdoaimmaheddjiin leat vuoigatvuođat ja vejolašvuođat vánddardit meahcis meahccealáhusa ja kultuvrralaš čohkkema oktavuodas. Dát ođđa bušeahttaevttohus fámoahuhtá vel eambbo daid doaimmat mat nannejit sávahahtti geainnu ja ii hehte geainnu mii ii leat sávahahtti. Dat lea váidalahtti.

Evttohus 6, áirras Stig Furu, Nordkalottfolket

Poasta 17.1.
Bušeahtta:
7 119 000 ru

Poasta 7.7.
Kapihtal sihkkojuvvo.

5.3.9. Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat.

Vuoruheamit:

Ođđa kuvlačuokkis:

- Ovttasbargoproševttat mat leat mielde ovddideamen oktasášarenaid sámi, kvena ja dáža kulturgaskkusteapmái.

Bušeahtta:

Lasihuvvo 1 000 000 ruvnnuin 2 300 000 ruvdnui

11.3.3. Vuodđoaláhusat

Doaimbaidju 2: ohcanvuđot doarjagat

Vuoruheamit 2013:

Bušeahtta: lasihuvvo 1 600 000 ruvnnuin 9 600 000 ruvdnui.

11.4.4. Doarjja mánggabealat ealáhusaide

Galgá váikkuhit – ođđa kuvlačuokkis:

- Eanet vuodđudeamit meahccealáhusain.

Bušeahtta: lasihuvvo 700 000 ruvnnuin 7 700 000 ruvdnui.

Evttohus 7, NSR:a sámediggijoavku, áirras Aili Keskitalo

Sámediggi bivdá ahte Sámedikki doarjagiid juolludaneavttut biddjojot sierra áššin Sámedikki dievasčoahkkima ovdii farggamusat.

Evttohus 8, áirras Anne-Marit Eira, Olgešbellodat

Ođđa čuokkis 4.3.9

Sámediggi oaidná váidalemiin giellagelbbolašvuoda sámi váldogielain Norggas. Danin áigu Sámediggi álggahit barggu ovdaprošeavttain mii sihkkarastá studeanttaide doarvái giellamáhtu nu ahte sáhttet lohkat sámegeiela alit dásis, erenoamážit julev- ja lullisámegeiela.

- Sámediggi juolluda 500.000 ruvnno ovdaprošektii mii addá gelbbolašvuoda alit ohppui studeanttaide geain lea julev- dahje lullisámegeiella nubbi- dahje goalmátgiella. Ruđat juhkkovuođat dásásáččat dán guovtti giela gaska. Ruhta váldovuođat 7.7 čuoggás, “Álgga nannet oktasaš sáddagiid sámi sisdoalu”.

Lassi čuoggás 5.3

Sámediggi háliida ovdánahttit sámi kulturguovddáža oaivegávpotguovllus vai sámi giela ja kultuvrra sadii Norggas čalmmustahttojuvvo. Dákkár guovddáš oaivegávpogis váikkuha dasa ahte sámi servodaga mearkkašupmi dáža servodagas čalmmustahttojuvvo eanet. Dákkár kulturguovddáš berre leat ovttasbargu gaskal Sámedikki, našunála eiseválddiid ja priváhta aktevráid.

- Sámediggi juolluda 500.000 ruvnno ásahtit sámi kulturguovddáža oaivegávpotguovlui, mii váldá vára ja čalmmustahtta sámi historjjá ja kultuvrra. Ruhta váldovuođat 13.3.4 čuoggás “Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014”.

Ođđa čuokkis 7.4.5

Sámediggi háliida addit sámi mánáide ja nuoraide buoret vejolašvuoda oahppat sámegeiela. Dát čađahuvvo geasseskuvlla ásaheami bokte mas giellakurssat leat fokusis, áinnas ovttasbarggu bokte eará almmolaš eiseválddiiguin. Dás vuoruhuvvojit nuorat olggobealde sámi váldoguoovlluid nannendihti sámegeielat gelbbolašvuoda maiddái dán guovlluin.

- Sámediggi juolluda 500.000 ruvnno ráhkadit geasseskuvlafálaldaga sámi mánáide ja nuoraide geat orrot olggobealde sámi váldoguoovlluid. Fálaldat galgá addit vejolašvuoda oazžut oahpu sámegeiela ja kultuvrras. Fálaldat ráhkaduvvo ja fálojuvvo sámegeiela hálddašanguovllus. Ruhta váldovuođat 13.3.4 “Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014”

Sihkkut čuoggá 7.7

Lea lunddolaš ja riehta ahte buorit sámi prográmmat ja fálaldagat vuoruhuvvojit NRK iežaset bušeahta siskkobealde. NRK lea divatruhtaduvvon sáddejeaddji ja das lea danin erenoamáš ovdasvástádus servodahkii unnitloguálbmoga fálaldagaide.

NRK ii berre journalisttaid integritehta ja sorjjasmeahttuvuođa dihtii bidjat iežas dan dillái ahte lea sorjjas juolludemide Sámedikkis dahje eará orgánain.

Jus Sámediggi galggašii ruhtadit mediafálaldagaid, de šattašii nu čađahit ahte maiddái eará mediafitnodagat sáhttet gilvalit barggu nalde.

8.4 Dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid gelbbolašvuodabajideapmi

Ođđa čuokkis 8.4.2

Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte doarvái dearvvašvuodabargit geat máhttet sámegeiela, ja geain lea máhttu sámi kultuvrra birra ja sámi servodatáššiid birra, váldet oahpu.

- Sámediggi juolluda 500.000 ruvnno ovdaprošektii mii galgá hábmet sierra sámi oahpu dearvvašvuoda- ja sosiálafágas. Ruhta válđojuvvo 7.7 čuoggás, "Álgga nannet oktasaš sáddagiid sámi sisdoalu"

Ođđa čuokkis 8.5 Gárrenmirko ja psykiatriija

Sámediggi oaidná váidalemiin gárrenmirkováttisvuodaid lassáneami nuoraid gaskkas, erenoamážit sámi guovlluin. Sámediggi juolluda danin ruđaid easttadeaddji doaimmaide gárrenmirkogeavaheami vuostá ja psykiatriijai sámi guovlluin. Ruđat juhkkovuođot ohcamiid ja dárbbuid mielde, joavkkuide geat áigot ovttasbargat Sámedikkiin unnidit dáid váttisvuodaid.

- Sámediggi juolluda 500.000 ruvnno easttadeaddji bargguide gárrenmirkkuid vuostá ja psykiatriijai. Ruhta válđojuvvo 7.7 čuoggás, "Álgga nannet oktasaš sáddagiid sámi sisdoalu".

11.3 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Ođđa cealkka maŋŋil "Doaimbaidju 2: vuodđoealáhusat – ohcanvuđot doarjagat"

Sámediggi berre vuoruhit buot sámi vuodđoealáhusaid, nu ahte eanandoallu, guolásteapmi ja boazodoallu ožžot ovdánahttinvejolašvuodaid boahtteáiggis.

Rievdadus:

"Bušeahtta: 8 000 000 ruvnno"

Ođđa: 9 000 000 ruvnno, mas Sámediggi merke 3 miljovna guhtiige vuodđoealáhusain eanandoallu, guolásteapmi ja boazodoallu. Ruhta válđojuvvo čuoggás 13.3.4 "Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014"

Rievdadus 13.3.4 Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014

Lassičuokkis maŋimus cealkaga maŋŋái:

Eaktuduvvo ahte Sámediggi ohca ođđa ovttasbargoguimmiid ruhtadandihti konferánsa.

Bušeahtta: 3 250 000 ruvnno

Evttohus 9, áirras Per A. Bæhr, Johtisápmelaččaid listu

Tabealla 11.5.1.2 Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ja sámi ealáhusorganisašuvnnaid ovddideapmi

Namahus	RR 2011	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	(i 1000 kr) %erohu
Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ja sámi ealáhusorganisašuvnnaid ovddideapmi	0	800	800	800	0	0,0 %
Submi	0	800	800	800	0	0,0 %

11.5.2 Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ja sámi ealáhusorganisašuvnnaid ovddideapmi

Doaimbaidju 1: Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi – proševttat iežamet hálddus.

Vuoruheamit 2013:

Sámi kultuvrra vuodul lea vejolaš háhkat árvvuid. Sámediggi galgá ovddidit viidáseappot proševttaid buvttovddideamis, ođđaháhkamis ja fierpmádathukseamis sámi kulturealáhusaid siskkobealde.

Bivdi organisašuvdnii juolluduvvo 200 000 ru doaimbadoarjja.

Galgá váikkuhit:

Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagaid.

Sámi ealáhusorganisašuvnnaid doaimmaheami.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

293 siidu 536 siiddus

Bušehta:
800 000 ru.

Evttohus 10, Per A. Bæhr, Johttisápmelaččaid listu

11.3.3 vuoddoaláhusat

Doaibmabijut: Boazodoallu

Tabealla Boazodoallu – ohcanvuđot doarjagat

Akt. Namuhus	Bud 2013
Boazodoallu	1 000
Supmi	1 000

2013 vuoruheamit:

Sámediggái fievrriduvvo 2 000 000 ru mii galgá atnot lassiealáhusaide boazodoalus. 1 000 000 ru fievreduvvo njuolga duodješiehtadussii, mii lea dehálaš lassiealáhus.

Boazodoallu – ohcanvuđot doarjagat

Ođđaásaheamit, buvttaovddeapmi ja investeremat lassiealáhusaide boazodolliide, earret go duodji. Oahppostipeanda boazodoallonuoraide geat váldet joatkkaskuvlaoahpu ja alit oahpu.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku

Boazodoallit geain lea iežaset mearka

1 000 000 ru váldo poasttas mánggabealat ealáhuseallin poasta 11.4.1

Evttohus 11, Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Sámedikki 2013 bušeahhta.

Ollislaš rievdadanevttohus.

Evttohusa birra

Norgga Sámiid Riikasearvi (NSR) molssaektosaš evttohus jagi 2013 sámediggebušeahhtan vuodduvvo NSR válgaprográmmii áigodagas 2009-2013 ja dan álggahanjulggaštussii maid NSR ovddidii evttohussan Sámedikki vuodđudeami oktavuodas 2009:s.

NSR lea sámi váldoorganisašuvdna man váldoalbmilin lea ovdánahttit ovttadássásašvuoda, solidaritehta ja ráfálaš ovttaseallima álbmogiid ja álbmotjoavkkuid gaskka. NSR:s lea okta váldomihttomeari ahte duohtan dahkat sámi iešmearridanvuoigatvuoda ja sihkkarastit sámiide boahpteáiggi vai bissot álbmogin iežaset guovlluin. Mii searvat válgii dan dihte go mii áigut ásahit ja duohtan dahkat sámi álbmotstivrra.

NSR áigu sihkkarastit ahte Sámediggi lea sámi álbmoga várás. Dat mearkkaša dan ahte Sámediggi barggus bokte bargá buot iešgudege sámiid, nuoraid, boarrásiid, almmáiolbmuid, nisssonolbmuid ja eará joavkkuid ovddas ja goziha sin. Bargu galgá dahkkojuvvot rahpasit ja gulahallama bokte sámi servodagaiguin ja eará álbmotválljen orgánaiguin ja eiseválddiiguin. Sámiid iešmearridanvuoigatvuoda duohtan dahkamis lea earret eará áigumuššan sihkkarastit ávnnaslaš riektivuoddu sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii.

Sámediggi lea álbmotválljen parlameanta sámiid várás Norgga bealde. Sámedikki doaibma lea viiddis ja das lea maiddá hálddašnovddasvástádus earret eará sámediggeválggain, doarjagiid juohkimis Stuorradikkis, muhtun oahppoplánaid mearrideamis skuvlla várás, sámi kulturmuittuid hálddašeamis Čoahkkingirjii čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

kulturmuitalága mielde. Guhkes áiggi mihttomearrin berre leat oktasaš sámi parlameantta ásaheapmi sámiid várás Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša bealde.

NSR molssaektosaš evttohus sámediggebušeahhtan čujuha dan guvlui maid mii háliidit ahte Sámediggi galgá čuovvut. NSR áigu vuoruhit nu ahte lea vejolaš čadahit daid doaibmabijuid maid mii oaivvildit deatalažžan go galgá rievdadit barggu mii guoská sámi beroštumiid sihkkarastimii. Evttohus vuodđuduvvo daid juolludusaide maid ráđdehus bidjá Sámediggái, ja lea maiddá strukturerejuvnon daid juolludusaide ektui maidda leat čanastagat guovddáš eiseválddiid beales.

Ollislaš tabealla – Sámedikki golut

Namahus	Ráđi bušeahtta	NSR Buš 2013	Erohus
Giella	72265	71339	926
Kultuvra	92402	95269	-2867
Bibliotehka	8455	8455	0
Máhttu	43080	46480	-3400
Dearvvašvuohta ja sosiála	3831	5157	-1511
Areálat, árvoháhkkan ja biras	0	43 532	-43532
Areálat ja biras (ovttastahttojuvnon)	1500	0	1500
Kulturmuitosuodjaleapmi	2650	2650	0
Ealáhusat (ovttastahttojuvnon)	35432	0	35432
Regionálaovddideapmi (ovttastahttojuvnon)	3000	0	3000
Sámi ovttasbargu ja	6408	6408	0
Sámi organisašuvnnat	3801	3901	-100
Eará váikkuhangaskaoamit	10082	9782	300
Eará doaibmabijut mat eai	5002	1750	3252
Politiikalaš dási doaibmagolut	22290	21475	1000
Hálddahušlaš dási doaibmagolut	98500	92500	6000
Submi	408698	408 698	0

1 Álggahus

Sámediggi áigu sihkkarastit Sámedikki sámi álbmoga várás. Dat mearkkaša dan ahte Sámediggi barggus bokte bargá buot iešguđege sámiid, nuoraid, boarrásiid, almmáiolbmuid, nissonolbmuid ja eará joavkkuid ovddas ja goziha sin. Bargu galgá dahkkojuvnot rahpasit ja gulahallama bokte sámi servodagaiguin ja eará álbmotválljen orgánaiguin ja eiseválddiiguin. Sámiid iešmearridanvuoigatvuođa duohtan dahkamis lea earret eará áigumuššan sihkkarastit ávnnaslaš riektuvuođu sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii.

Sámediggi lea álbmotválljen parlameanta sámiid várás Norgga bealde. Sámedikki doaibma lea viiddis ja das lea maiddá hálddašanoavddasvástádus earret eará sámediggeválggain, doarjagiid juohkimis Stuorradikkis, muhtun oahppoplánaid mearrideamis skuvlla várás, sámi kulturmuittuid hálddašeamis kulturmuitalága mielde. Guhkes áiggi mihttomearrin berre leat oktasaš sámi parlameantta ásaheapmi sámiid várás Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša bealde.

Sámedikki bušeahtta čujuha dan guvlui maid mii háliidit ahte Sámediggi galgá čuovvut. Sámediggi áigu vuoruhit nu ahte lea vejolaš čadáhít daid doaibmabijuid maid mii oaivvildit deatalažžan go galgá rievdadit barggu mii guoská sámi beroštumiid sihkkarastimii. Evttohus vuodđuduvvo daid juolludusaide maid ráđđehus bidjá Sámediggái, ja lea maiddái strukturerejuvvon daid juolludusaid ektui madda leat čanastagat guovddáš eiseválddiid beales.

Norgga stáhta lea álgoálggus ásahuvvon guovtti álbmoga eatnamiidda, sámiid ja dážaid. Dát mearkkaša dan ahte sámi gielas ja kultuvrras galget leat ovttalágan ovdánanvejolašvuodát ja galget suodjaluvvot seamma dásis go dárogiella ja Norgga kultuvra.

Sámediggi lea áššis 38/11 bivdán Riikarevišuvnna vuoruhit Norgga sámeapolitihka hálldašarvišuvnna. Sámediggi vuordá mielas dán revišuvnna bohtosiid, ja doaivu ahte dat livččii guovddášis Norgga sámeapolitihka buorideamis ollislaččat.

Sámediggi lea guhkes áiggi bargan dan ala ahte oažžut sadjái bušeahttakonsultašuvnnaid áššemeannudanvuogi. Dát ášši ferte farggamusat čovdojuvvot.

2 Sámedikki rámmaeavttut

2012:s juolluduvvui 843 miljon ru sámi ulbmiliidda stáhtabušeahhtas. Sámediggi sámiid álbmotválljen orgánan hálldašii dušše 371 miljon ru dán supmis. Dán ferte gohčodit sámiid iešmearridanvuoigatvuođa álbmogin stuorra rihkkumin dan ektui mii berrešii leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid mielde.

Stuorradiggi lea Sámeálbmotfoandda bokte várren 75 miljon ru oktasaš buhtadussan daid vahágiid ja dan eahperievtti ovddas maid dáruiduhttinpolitihkka lea dagahan sámi álbmogii. Sámediggi lea dušše árrjalaččat hálldašan dán foandda reanttuid, ja dat sorjá dan molsašuddi ovdáneamis jagis jahkái. Sámeálbmotfoanddas lea erenoamáš historjá. Sámediggi háliida ahte buot geavahus foandda reanttui galgá merkejuvvot juolludusreivves ja árrjalaččat merkejuvvot daid sierra proševttaid bohtosiid bokte. Sivvan dasa lea dat go sámeálbmotfoanda lea hui deatalaš sámi álbmogii, ja dán ruđaid geavaheami birra berre dieđihuvvot álbmogii proševttaid ja juolludusaid bohtosiid merkema bokte.

Sámediggi lea luvvejuvvon bruttobušeahhtaprinsihpas, ja galgá čuovvut Sámedikki ekonomijahálldašeami váldogohččosa maid Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta lea addán, geahča Sámelága § 2 – 1 goalmát ladđasa. Dat mearkkaša dan ahte Stáhta ekonomijanjuolggadusat ja ekonomijastivrema mearrádušat mat leat stáhtás gustojit maiddái Sámediggái.

Ollislaš juolludus Sámediggái 2013:s

(1000 ru)

Čilgehuse	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodep. - OHD	225	233	233	259		
Utenriksdepartementet - UD	655	650	650	460	25 810	11,0 %
Máhtodepartemeanta - MD	0	0	0	650	650	-
Máhtodepartemeanta - MD	35 420	36 518	36 518	37 723	1 205	3,3 %
Birasgáhtendepartemeanta - BD	13 753	14 179	14 179	14 647	468	3,3 %
Kulturdepartemeanta - KD	3 000	3 093	3 093	3 195	102	3,3 %
Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	67 379	70 379	70 379	72 702	2 323	3,3 %
Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindep. - MDD	6 700	5 800	5 800	6 036	236	4,1 %
Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
					296 siidu	536 siidus

Eanandoallo- ja biebmodepartemeant - EBD	4 000	4 000	4 000	6 000	2 000	50,0 %
Juolluduvvon buohkanassii	355	368	368	401	32 794	8,9 %

Ollislaš bušeahhtarámma Sámediggái lea lasihuvvon 32 794 000 ruvnnuin Sámedikki reviderejuvvon 2012 bušeahta ektui, juogaduvvon ná:

- 4 100 000 ru dan geažil go sámegiela hálddašanguovlu lea viiddiduvvon nu ahte Raavrevijhke tjielte maid gullá hálddašanguovlu.
- 1 000 000 ru Sámedikki bargui ráhkadit oahpponeavvuid ja ovddidit terminologiija lullisámegielas.
- 10 000 000 ru sámi kultur- ja gielladoaimbajuide.
- 2 900 000 ru Sámedikki lassegoluide čadahit jagi 2013 sámediggeválgga.
- 650 000 ru Sámedikki bargui riikkaidgaskasaš álgoálbmotáššiguin.
- 2 000 000 ru investeren- ja ovddidandoaimbajuide eanadoalus sámi guovlluin.
- 12 144 000 ru dahje 3,3 % geavahuvvo bálká- ja haddegoargnuma gokčat.

Stuorradiggi lea juolludan 75 miljon ru Sámeálbmotfondii. Foandda reanttut eai leat mielde Sámedikki rámmajuolludus. Foandda reanttut 2013:s gártet 2 535 000 ru. Reanttut leat čadnojuvvon guhkesáiggi stáhtaobligášuvnnaid reantodássái, maid Finánsadepartemeanta mearrida. Finánsadepartemeanta lea mearridan odđa 3,38 % reanttu suoidnemánu 1.b. 2010 rájes 10 jagi áigodahkii.

Foandda reanttut váldojuvvojedje atnu 2008:s ja daid hálddaša Sámediggi. Stuorradiggi lea bidjan eaktun ahte Sámeálbmotfoanda ii galgga geavahuvvot ovttaskas buhtadusaide. Jahkásaš reanttuid geavaheapmi bušeahtas mearriduvvo válgaáigodaga vuoruhemiid ja ánggirusšansurggiid mearrádusaid vuodul, gč. ášši 47/09.

Jahkái 2013 várrejuvvo 7 285 000 ru Sámeálbmotfoandda sestojuvvon reanttuin, juogaduvvon čuovvovaš kapihttaliidda:

- 1 700 000 ru giellaproševttaide
- 1 000 000 ru hállansyntesii
- 500 000 ru sámi sátnebáŋkui
- 1 285 000 ru girjjálašvuhtii
- 800 000 ru gealbudan- ja rekrutterenprográmmii
- 650 000 ru árbedieđuid systemáhtalaš kártemii
- 500 000 ru stipeanddaide alitohppui
- 850 000 ru árbedihtui

Boazodoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 2 000 000 ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassealáhusaide.

Eanadoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 4 000 000 ru mii galgá geavahuvvot ealáhusdoaimmaide eanadoalus.

3. Sámedikki ekonomalaš rámmajuogadus

Čoahkketabealla - Sámedikki boadut (1000 ru)

RR	Buš	Rev 2012	Buš	Eroh	%

	2011	2012		2013	us
Doaibmagolut					
Departemeanttaid juolludusat	355 907	368 619	368 619	401 413	32 794
Sámeálbmotfoandda reanttut	5 617	7 950	7 950	7 285	-665
Doaibmaboađuid submi	361 524	376 569	376 569	408 698	32 129

Ollislaš bušeahhta – Sámedikki golut

	RR	Bud	Rev	Bud
Benevnelse	2011	2012	2012	2013
Giella	62485	65563	65563	71339
Kultuvra	83588	87403	87253	95269
Bibliotehka	9475	7184	7184	8455
Máhttu	39440	41530	41530	46480
Dearvvašvuohta ja sosiála	2174	3965	3965	5157
Areálat, árvoháhkkan ja biras	0	0	0	43 532
Areálat ja biras (ovttastahttojuvvon)	0	1000	1000	0
Kulturmuutosuodjaleapmi	2607	2500	2900	2650
Ealáhusat (ovttastahttojuvvon)	33432	37627	37627	0
Regionálaovddideapmi (ovttastahttojuvvon)	6423	3707	3707	0
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	2552	1219	1219	6408
Sámi organisašuvnnat	373	3651	3651	3901
Eará váikkuhangaskaoamit	6357	6122	6122	9782
Eará doaibmabijut mat eai leat	5211	3848	4800	1750
Politiikalaš dási doaibmagolut	20808	21250	21250	21475
Hálddahaslaš doaibmagolut	95644	90000	90200	92500
Submi	370569	376569	377971	408 698

Juohke kapihttalis lea geahčastat das man ollu ruđat leat várrejuvvon njuolggodoarjjan, ohcanvuđot doarjja, iežas prošeavttaide ja hálddahaslaš doaimmaide.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet sierra njuolggo doarjjaortnegat, sierra ohcanvuđot doarjjaortnegat ja doarjagat mat regulerejuvvojit siehtadusaid ja iežas prošeavttaid bokte. Sámediggi lea geatnegahttojuvvon Stáhta ekonomiijuolggadusaid mielde fuolahit ahte doarjjahálddašeapmi lea ulbmillaš ja árjjalaš. Das lea maid dái gáibádus ahte leat bearráigeahččan- ja duodaštanortnegat, vai ruđaid geavaheapmi oadjebasat duodaštuvvo.

Njuolggodoarjagat

Lagabui daid ovttaskas ortnegiid birra mat juolluduvvojit njuolgga Sámedikki bušeahhta bokte, oainnát Sámedikki njuolggodoarjagiid njuolggadusain. Sámediggi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggerádis lea fápmudus seamma fágakapihttalis geavahit eará láhkai njuolggodoarjagiid mat eai leat geavahuvvon ja njuolggodoarjagiid mat leat gessojuvvon ruovttoluotta. Sámediggeráđđi galgá bušeahhtajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

Ohcanvuđot doarjagat

Sámedikki bušeahhta ohcanvuđot doarjagiid ovttaskas ortnegat leat lagabui čilgejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusain. Sámediggi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggerádis lea fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20% dain ruđain mat leat várrejuvvon bušehtas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša, Sámeálbmotfondii ja doaibmagoluide. Sámediggeráđđi galgá bušehttajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkinii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

Sámediggerádis lea fápmudus čadahit dárbbaslaš rievdadusaid ohcanáigemeeriin.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea sámediggeráđi dahkan mearrádusaid váiddaorgána dahje dan orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea dievasčoahkkingotti dahkan mearrádusaid váiddaorgána.

4 Geahčastat ovttaskas vuoruhuvvon surggiin bušehtas

4.1 Sámi organisašuvnnat, sámi ovttasbargu, riikkaidgaskasaš bargu

Sámi organiseren lea vuodđuduvvon sámeapolitihkalaš ovdáneapmái, ja árrjalaš siviila servodat ja organisašuvnnaeallin lea deatalaš bealli sámi demokratiijas. Sámediggi galgá fuolahit das ahte sámi organisašuvnnain leat einnostan vejolaš rámmaeavttut vai dain lea kapasitehta ja gelbbolašvuohta searvat sámi servodagaid ovddideapmái.

Sámit ássat njealji riikkas, ja sámi ovttasbargu riikarájaid rastá lea danne sihke lunddolaš ja ávkkálaš, erenoamážit go sámi giellarájit eai dávis riikarájáide. Sámediggi galgá ieš searvat ja lámhit sámi ovttasbarggu iešguđege dásiin ja áššesurggiin.

Riikkaidgaskasaš bargu lea sámi ovttasbarggu joatka, ja masa gullá ságastallan ja ovttasbargu eará álgoálbmogiiguin ja stáhtaiguin sierra riikkaidgaskasaš orgánain ja proseassain. Bušehttajagi 2013 oainnusmahttojuvvo dat ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánssa bokte mii dollojuvvo Álttás 2013:s, mas ráhkkaniit plánejuvvon ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsii mii dollojuvvo 2014:s.

4.2 Giella

Sámegiella lea sámi servodagaid vuodđogeađgi. Giella lea kultuvrra, máhtu ja árvvuid guoddi. Sámiin lea vuodđoriekti oahppat ja geavahit ja ovddidit iežas eatnigiella, mii vel ge ii leat ollašuttuovvon ollu sámiid ektui. Danne lea dárbu ođasmahttit Sámelága giellanjuolggadusaid, ja geahčadit geas lea ovddasvástádus ja váldi sámegiella ektui. Dárbu lea maiddái ahte ásahuvvošii sierra orgána gozihit sámi giellavuoigatvuodaid.

Jagi 2012 giellaiskkadeapmi ja sámi giellaguovddáziid evalueren čájeha ahte giellaguovddážit leat deatalaš ja árrjalaš ovttasbargoguommit Sámediggái giellapolitihka čadaheami oktavuodas. Danne lea dárbu nannet giellaguovddáziid vuodđujuolludusa. Dárbu lea maiddái ráhkadit strategalaš ovddidanprográmma giellaguovddáziid várás ja ovddidit juo ásahuvvon giellaguovddáziid, ja váikkuhit dasto eanet giellaguovddáziid ásaheami.

2013 nationála giellajahki galgá maiddái leat sámi giellajahki. Sámediggi áigu váikkuhit giellajagi ávvudeami ja sámi giellagirjáiivođa váikkuhangaskaomiidis bokte ja ovttasbargguin giellaguovddažiiguin. Min ođđa digitála máilmmis leat oaidnán ahte sámi giellateknologiija iešguđege vugiiguin váikkuha sámegiella oahpahusa ja geavahusa. Sámediggi háliida ain váikkuhit sámi giellateknologiija ovddideami.

Norut Alta lea evalueremis čájehan ahte sámi giellaguovddážit leat lihkestuvvan sámi giellabargguin. Jahkái 2013 lasihuvvo giellaguovddáziidda 11 400 000 ru. Guovttagiellalašvuođa ruđaid evalueremis oaidnit ahte geavaheaddjit eai leat áibbas duhtavaččat daid bálvalusaiguin maid gielldat ja fylkkagielldat fáallet sámegiella álbmogii. Dasa lassin várrejuvvo 400 000 ru sámi giellaáittardeaddji ovdaprošektii.

4.3 Regionálaovddideapmi

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte gielddat ja fylkkagielddat árjalaččat servet sámi servodagaid ovddideapmái. Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin ferte eanet hábmet detáljadásis doarjun dihte daid dárbbuid mat sámi servodagas leat ovddabealde.

4.4 Kultuvra

Dáiddáršiehtadus Sámedikki ja Sámi dáiddárráđi gaska lea ásahuvvon ovttasbarggu dihte dáiddáriiguin sámi dáidaga nannema vuoruhemiid dihte. Vuosttaš dáiddáršiehtadus bođii fápmui 01.01.2005. Dáiddáršiehtadusa bokte sáhttet dáiddárat leat mielde mearrideamen vuoruhemiid.

Sámediggi áigu bargat dan ala vái dáiddáršiehtadus nannejuvvo reaidun sámi dáiddaáŋgiruššamis. Dáiddáršiehtadusa rámma 2013:s lea 6 520 000 ru, ja lea lassáneapmi 3,5 % dan dáiddáršiehtadusa rámma ektui mii gusto jahkái 2012. Lasáhus 225 000 ru lea doarjja Sámi dáiddárráđi fágakonsuleantaortnegii.

Sámediggi ja Sámi dáiddárráđi leat soahpan stipeandaortnega, oastinortnega ja dáiddafoandda njuolggadusat galget ođasmahttojuvvot ovdal go siehtadallamat 2013:s álggahuvvojit. Lea maiddái ovttamielalašvuohta das ahte oázžut sadjái ođđa válđošiehtadusa vuosttaš jahkebealis 2013. Vuosttaš válđošiehtadus vuolláičállojuvvui borgemánu 19. b. 2004. Bealit leat soahpan ahte berrešii lágiduovvot dáiddárkonferánsa juohke nuppi jagi.

Sámediggi háliidan movttiidahttit sámi nuoraid ieža hutkat doaimma báikkálaččat. 2013:s ásahuvvo friijafoanda sámi nuoraid várás mii galgá doaibmat doarjjaortnegin nuoraide nu ahte sii eaŋkilis meannudanproseassa bokte sáhttet ocat ruđaid sierralágan kulturdoaibmabijuide, Stáhta friijafoandda nuoraid várás málle mielde. Sámi nuoraidfondii várrejuvvo 250 000 ru.

Sámi festiválat ja sámi beaivvit/vahkut leat mearkkašeddji arenat sámi dáidaga, kultuvrra ja duoji várás, ja leat deatalaš bealit sámi identitehta ovddideamis ja dasto leat deatalaččat sámi áššiid áddejupmái. Dasa lassin addet festiválat sámi dáiddáriidda ja artisttaide vejolašvuođa čájehit maid sii máhttet ja ovddidit iežaset. Ásahuvvon sámi festiválat Riddu Riđđu, Márkomeannu, Guovdageainnu musihkkafestivála ja Kárášjoga beassášfestivála ožžot eanet njuolggodoarjagiid. Dasa lassin ožžot Álttá sámi festivála, Máttasámi kulturfestivála ja Romssa sámi vahkku njuolggodoarjaga 170 000 ru guhtege. Julevsáme vahkku lea julevsámi kulturvahkku mii maiddái oázžu fásta saji Sámedikki 2013 bušehtas 200 000 ru.

Sámi ásahusat ja kulturguovddážit/kulturviesut lea deatalaš arenat gos sámi kultuvra gozihuvvo, ovddiduvvo ja čálmustuvvo olbmuid iešguđege láhkai. Sámi kultuvra bohtá oidnosii ja gullo sierra čájehemiid bokte girjjálašvuođa, filmma, lávdedáidaga, govvadáidaga, duoji, árbevirolaš ja ođđa musihkkahámiid, sámi bivttasvieruid, sámi borramušvieruid, sámi museaid jna bokte.

Árran julevsámi guovddáš, Sámi ođdadáidaga guovddáš Kárášjogas, Davviálbmogiid OS guovddáš Gáivuonas, Riikkaidgaskasaš filbmaguovddáš Guovdageainnus, Sijti Jarnges Árbordes, Saemien Sijte Snoasas ja Várdobáiki Evenáššis ožžot eanet doaibmadoarjaga.

Mearrasámi gelbbolašvuođaguovddáš Billávuonas, Bihtánsámi viessu ja Oslo sámi viessu ožžot eanet sin doaibmabušehttii 600 000 ruvdnu 2013:s. Álttá sámi siida oázžu fásta poastta 2013 bušehttii 600 000 ru. Mearrasámi musea Builuovttas, Villmarkscampen, Tolládalen Bihtánsámi guovllus, Lásságámmi Omasvuonas, Gámtofta Ráissas ja Sáčča sámi viessu leat unnit kulturgaskkustanasahusat, muhto deatalaš sámi čuovgadoartnat guovlluineaset. Muhtumat dáin leat leamaš eret bušehtas muhtun jagiid, muhto jagi 2013 rájes ožžot njuolggoguolludusa Sámedikkis. 2014:s oázžu maiddái Vilgesvárri fásta doaibmadoarjaga.

Sámi museat gozihit ja gaskkustit máhtu mii čatnasa dávviriidda, govvaávdnasiidda, historjái ja oskkoltahistorjái, kulturmuittuide, resursaávkkestallami ja kultureanadahki sámi guovlluin. Sámi museat ovddidit máhtu dán fealltain ja áigeguovdil dahket guovddáš sámi áššiid historjjá, dálááiggi ja boahhteáiggi.

Sámi museat eai leat dohkálaččat mielde nationála ángiruššamis museanannema oktavuodas. Sámediggi lea ferten ieš vuoruhit iežas bušehtain unnimus doaimadoarjaga sámi museaide. 2013:s lasihuvvo 500 000 ru juohke museavttadahki, oktiibuot lasáhus sámi museaide lea 3 miljon ru.

4.5 Sámi kulturmuittut

Kulturmuittut ja kulturbirrasat leat vuodđun sámi álbmoga historjái, árbái ja identitehtii. Oktasaš muittut galget sihkkarasti, suodjalit ja gaskkustit máhtu ja dieđuid sámi diliid birra dálááiggi ja boahhteáiggi geavaheami várás, vai dat bidjet buriid referánsarámmaid sámi iešgova positiivvalaš gova ovddideami suodjaleapmái. Sámi kulturmuittuid hálddašeapmái várre Sámediggi oktiibuot 2 400 000 ru. Dasa lassin várrejuvvo 250 000 ru Nuortalaš gili Nuortasámi kulturbirrasa várás.

4.6 Máhttu

Sámi ohppiide ja oahpaheddjiide galget leat áigeguovdilis oahpponeavvut sámegeielas ja sámegeilli buot fágain buot luohkácehkiide olle oahpahuovuogádaga čađa. Dárbu lea sihkkarastit ahte sámi mánát ja nuorat ožžot kvalitehta dáfus áigeguovdilis oahpponeavvuide buot cehkiide ja danne várre Sámediggi 26 125 000 ru oahpponeavvuide 2013.s.

Sámi giella hápmašuhttá identitehta ja dárbbasuvvojit ollu sámi giellageavaheaddjit. Stipeanddat joatkkaskuvllaid ohppiide lea deatalaš movttiidahttima ektui rekrutteret ohppiid fágii, ja Sámediggi vuoruhá danne 3 000 000 ru dán ulbmili.

Váilot ollu sámi fágaolbmot, ja stipeanddat studeanttaide geat váldet alit oahpu lea maiddá guovddášis vuoruhuvvon Sámedikki bušehtas. Dán ulbmili lea várrejuvvon 3 miljon ru. Fágasurggiid gaskkas mat leat vuoruhuvvon leat oahpaheaddjioahppu ja mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu go lea erenoamáš deatalaš ožžut dain eanet fágaolbmuid. Kvalitehta sámi skuvllas ja fálaldat ovttaskas oahppái ja ovttaskas mánái lea dan duohken ahte leat buorit fágaolbmot.

Rávisolbmuidoahpahu lea maiddá guovddáš suorgi, ja vásihusat rávisolbmuidoahpahuoprográmmas sámegeielas leat nu buorit ahte dán ortnega berrešii ovddidit ja nannet. Danne lea Sámediggi vuoruhá 2 miljon ru dán ulbmili.

4.7 Ealáhusat, areálat ja biras

Sámedikki areála-, árvoháhkkan- ja biraspolitihkka vuodđuduvvet guovlluid hálddašeapmái ja resurssat galget leat ceavzilát min riegátkehtes mañisbohttiide, vai sii ge sáhttet ávkkestallat min luonddu ovdamuniin. Sámediggái lea iešladdis čielggas ahte ekologalaš perspektiiva ja ceavzilis ovdáneami gáibáduš galgá leat vuodđun buot boahhteáiggi politihkkii go guoská luonddu hálddašeapmái.

Sámediggái lea mearrideaddji deatalaš nannet riekteoasi resurssaid ektui sámi guovlluin nu ahte dát boahhtá ávkin sámi servodahki. Guovlluvuoigatvuodaid eatnamiidda ja merrii nannema ja sihkkarastima bokte váikkuha dat ealáhusovddideami sihkkarastima min guovlluin, ja váikkuha ahte dáláš máhttu dolvojuvvo viidáseappot ja ahte ođđa máhttu ovddiduvvo. Sámediggi registrere ahte lassánan fuomášupmi davviguovlluide buktá bahkkema min guovlluide, muhto maiddá stuoat vejolašvuodaid. Sámediggi háliida movttiidahttit álgagiid mat bidjet vuodá girjás ealáhus- ja servodateallimii.

Árbevirolaččat leat mii sámit viežžan birgejumi luonddus, ja luondduvuodot ealáhusat leat ain deatalaš oassin barggolašvuodas ja árvoháhkamis sámi guovlluin. Ođđa ealáhus- ja birasheivehemiid deaivideamis lea deatalaš bargun ovddidit dakkár bargofálaldagaid nuoraide main lea alla gelbbolašvuodta ja earenoamážit láchit bargosajiid nisssonolbmuid sámi guovlluin. Eanet ja eanet

sápmelaččat ásaiduvvet dahje šaddet bajás gávpopiin ja čoahkkebáikkiin; seamma deatalaš lea addit sidjiide sámi eallinvuođu, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja ámmáha dáfus.

Sámedikki árvohákanpolitihkka vuodđuduvvá máhttovuođot ealáhusovddideapmái, man oktavuoda stuorat máhttu ja ođđa dieđa, ovttas árbevirolaš máhtuin galget bidjat vuodu boahhteáigásaš ealáhuseallimii mii galgá nannet sámi báikegottiid sámi árvvuid ja eallimii árdnabáikin.

5 Giella

5.1 Sámegielat

Sámegiella lea okta dain deataleamos vuodđogeđggiin sámi servodagain. Giella guoddá min kultuvrra, máhtu ja min árvvuid. Sámiid vuoigatvuohta oahppat ja ovddidit iežaset eatnigiela lea vuodđovuoigatvuohta.

5.2 Váldomihttomearri:

Sámegiella galgá leat sámiid deataleamos gulahallanvuohki. Sámegiella galgá geavahuvvot, oidnot ja gullot ollu servodatarenain, sierra mediain ja ollu guovlluin. Oahpahusvuoigatvuohta sámegielas ja sámegillii galgá leat individuála, ja leat sorjjasmeahtun agis ja ássanbáikkis. Vuoigatvuohta geavahit sámegiela sierra eallindiliin ja oktavuodain almmolaš bálvalusain galgá nannejuvvot ja duohtan dahkkojuvvot. Sámi giellagirjái vuohka galgá nannejuvvot sihke dihtomielaš ja heivehuvvon doaimbajuvvot bokte.

Oassemihttomearit:

Eanet árjjalaš giellageavaheaddji
Eanet sámi giellageavahanarenat, maiddái iešguđege giellahámiid siskkobealde
Sámegiela oainnusmahttin
Heivehuvvon oahpahusfálaldagat
Terminologiija, giellametodihka ja giellateknologiija viidáseappot ovddideapmi
Lágas nannejuvvon vuoigatvuođaid duohtan dahkan
Sámelága ja Sámelága giellanjuolggadusaid ođasmahttin
Nationála giellajahki 2013 galgá leat maiddái sámi giellajahki

Strategiijat:

Ásahuvvojit eanet sámi giellaguovddázat ja dáláš guovddázat nannejuvvojit
Sámegiela geavahanvejolašvuohta lámččojuvvo oktavuodain almmolaš ášahusaiguin ja bálvalusaiguin
Viidáseappot fágalaš bargu giellahistorjja ja báikenamaid siskkabealde
Sámi báikenamat oainnusmahttojuvvot galbbain ja kárttain, ja almmolaš visttit galbejuvvot sámegillii
Rávesolbmuid oahpahusprográmma sámegielas joatkin
Ain áŋgiruššat sámi giellateknologiijain
Ásahuvvo bearráigeahččan/áittardanorgána sámegiela várás sihkkarastin dihte dan ahte Sámelága giellanjuolggadusat čuvvojuvvot ja ahte giellavuoigatvuođat mat leat fakkastuvvon Oahpahuslágas duohtan dahkkojuvvot.
Sámelága ja Sámelága giellanjuolggadusaid ođasmahttinproseassa čuovvoleapmi
Giellajagi 2013 čalmmusteapmi

5.3 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Geahčastat ekonomalaš váikkuhangaskaomiin giela várás

Čoahkketabealla giella

(1000

Akt. Namahus RR 2011 Buš 2012 Rev 2012 Buš 2013 erohus 12

Sámegiela geavaheapmi Arenat	55 874	54 739	54 739	56 439	1 700
sámegiela várás	5 670	6 424	6 424	11 400	4 976
Sámegielaide suodjaleapmi ja ovddideapmi	941	4 400	4 400	3 500	-900
Submi	62 485	65 563	65 563	71 339	5776

5.4 Sámegielaide geavaheapmi

Guovtterielašvuodadoarjja

Guovtterielašvuodadoarjja lea Sámedikki mearrádusa mielde ulbmilstivren mále mas lea golmmaoasat rehkenastinvuodđu mo juohkit doarjaga sámegiela hálldašanguovllu gielddaide. Málles leat vuoddooassi, bálvalusoassi ja ovddidanoassi gielddaid várás. Fylkkagielddaid várás lea mállen vuoddo- ja bálvalusmále, ja dasto ovddidanoassi.

Dát mále bisuhuvvo bušeahhtajahká 2013, dan sivas go sámeláhka lea rievdaduvvomin.

Čoahkketabealla – sámegiela

(1000

Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	erohus 12	%
	Guovtterielašvuodadoarjja gielddaide	40 829	40 829	40 829	43 329	2 500	6,1 %
	Guovtterielašvuodadoarjja	5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %
	Sámi giellaguovddážit – doarjja ja				11 400		
	Sámi giellaproševttat – ohcanvuđot	9 945	8 810	8 810	7 610	-1 200	-13,6 %
	Sámi giellaproševttat - iežas	0	0	0	3 900		-
					400		
Submi		55 874	54 739	54 739	71 339	2 700	4,9 %

Guovtterielašvuodadoarjja gielddaide – njuolggodoarjagat

Guovtterielašvuodadoarjja gielddaide -
njuolggodoarjagat

(1000
ru:in)

Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13- 12	%
10000	Guovdageainnu suohkan	7 554	7 554	7 554	7 554	0	0,0 %
10001	Karášjoga giela	7 320	7 320	7 320	7 320	0	0,0 %
10002	Deanu giela	5 082	5 082	5 082	5 082	0	0,0 %
10003	Porsáŋgu giela	5 313	5 313	5 313	5 313	0	0,0 %
10004	Unjárgga giela	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10005	Gáivuona suohkan	3 476	3 476	3 476	3 476	0	0,0 %
10006	Divttasvuona suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10007	Snoasa suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10008	Loabága suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10009	Raavrhvijkke suohkan	0	0	0	2 500	2 500	-
Submi		40 829	40 829	40 829	43 329	2 500	6,1 %

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

Gielddat sámegiela hálldašanguovllus

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Sámi giellageavaheaddjit sámegiela hálldašanguovllu siskkoalbealde

Galga váikkuhit:

Sámi giellageavaheaddjit ožžot bálvalusaid njálmmálaččat ja čálalaččat sámegilli gielddain mat gullet sámegiela hálldašanguovlui.

Gielddat mat árjjalaččat ovddidit sámegielaide

Bušeahhta:

- 43 329 000 ru.

Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid várás lea juhkkon golmma oassái; vuoddoassi, bálvalanoassi ja ovddidanoassi.

Doarjja meroštallojuvvo dan vuodul ahte galli oahppis lea sámegiella vuosttaš- ja nubbingiellan ja gallis leat čálihuuvon Sámedikki jienastuslohkui juohke suohkanis. Sámedikki jienastuslohku ođastuvvo juohke nuppi jagi, vrd lálkaásahusa Sámediggeválgga birra, kap. 2. Bušehta vuodđun biddjojit maŋemus ođasteami logut 2011 suohkanválgga oktavuodas. Ohppiidlogu vuodđun biddjojit vuodđoskuvllaid diehtujuohkinvuogádaga (GSI) logut. GSI registrere loguid golggotmánu 1.b. juohke jagi. Juovlamánu loahpas leat dat dieđut almmolaččat. 2013 bušehtas leat danne skuvlajagi 2011/2012 logut vuodđun.

Ortnega hálddaša sámediggeráđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit suohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusat.

Guovttegielalašvuodadoarjja Fylkkasuohkaniidda – njuolggodoarjagat							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
10050	Finnmárkku fylkkagielda	1 400	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
10051	Romssa fylkkasuohkan	1 200	1 200	1 200	1 200	0	0,0 %
10052	Nordlándda fylkkasuohkan	1 300	1 300	1 300	1 300	0	0,0 %
10053	Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	1 200	1 200	1 200	1 200	0	0,0 %
Submi		5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

Fylkkagielddat sámegiela hálddašanguovllu siskkobealde, gč. Sámedlága giellanjuolggadusaid

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Sámi giellageavaheaddjit sámegiela hálddašanguovllu siskkobealde

Doarjjaortnet galgá váikkuhit dan ahte:

Sámi giellageavaheaddjit bálvaluvvojit njálmmálaččat ja čálalaččat sámegilli almmolaččat sámegiela hálddašanguovllu siskkobealde

Fylkkagielddat servet bargui oainnusmahttit ja lasihit sámegiela geavaheami almmolaččat

Ulbmilolahusa eavttut:

Guovttegielalašvuodadoarjaga vuoddo- ja bálvalusoassái leat čuovvovaš eavttut ulbmilolahussii:

Bargiidlohku geain lea gelbbolašvuohta bálvalit geavaheddjiid sámegillii njálmmálaččat ja/dahje čálalaččat

Bargiilohku geat leat ožžon oahpahusa sámegielas

Almmuhusat, diehtujuohkin, skovit ja teavsttas ruovttusiiddus sámegillii

Guovttegielat dokumeanttaid lohku (sámegillii/dárogillii)

Guovttegielalašvuodadoarjaga ovddidanoassái leat čuovvovaš eavttut ulbmilolahussii

Aktivitehta ja čađahuuvon doaibmabijut ja ovttasbargošiehtadus ovttaskas gielddain

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

304 siidu 536 siiddus

Jahkái 2013 várrejuvvo 5 100 000 ru guovttegielalašvuodadoarjjan fylkkagiellaide.

Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallanvuoddu sámegeiela hálddašanguovllu fylkkasuohkaniid várás lea juhkkon guovtti oassái; vuoddo- ja bálvalanoassi ja ovddidanoassi.

Muđui gustojit fylkkasuohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusat. Ortnege hálddaša sámediggeráđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi.

Fágalaš oktavuoha hálddašanguovllu gielddaiguin ja fylkkagiellaiguin Prioriteringer i 2013:

- Čuovvolit Sámedikki ja fylkasuohkaniid ovttasbargošiehtadusaid.
- Oassálastit Giellagiella forumis.
- Nannet sámegeiela hálddašanguovllu gielddaid rámmaeavttuid gulahallama bokte gielddaiguin, Gielddaid guovddášlihtuin ja eiseválddiiguin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámegeielat álbmogis leat duohta vejolašvuodat geavahit sámegeiela almmolaš hálddašeamis.

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut.

Sámi giellaguovddázat – doarjja ja ovddideapmi

Čoahkketabealla – Sámi giellaguovddázat – doarjagat ja ovddideapmi (1000 ru:in)

Akt. Namahus	RR 2011	Bušd 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	%
10100 Porsáŋgu - Sámi giella- ja kulturguovddáš			567	584	800	32,9 %
10101 Gáivuotna – Sámi giellaguovddáš			567	584	800	32,9 %
10102 Divttasvuotna – Árran julevsáme guovdásj			567	584	800	32,9 %
10103 Evenášši – Várdobáiki sámi guovddáš			567	584	800	32,9 %
10104 Unjárga – Isak Saba guovddáš			567	584	800	32,9 %
10105 Deatnu – Samisk nærings- og utredningscenter AS				567	800	32,9 %
10106 Romsa – Gáisi Giellaguovddáš			567	584	800	32,9 %
10107 Røros – Aajege - Saemien gieles- jih maahtoejarnge				567	800	32,9 %
10108 Áltá – Áltá Sámi Giellaguovddáš			567	584	800	32,9 %
10109 Loabát - Ástávuona giellagoahctie	567	584	584	800	198	32,9 %
10110 Snoasa - Gielem nastedh 0	584	584	800	198	800	32,9 %
10111 Raavrhvijkke - Gielearenie	0	0	0	800	800	-
10112 Omasvuotna - Storfjord språksenter	0	0	0	800	800	-
10113 Strategalaš giellaguovddášprogramma	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi	5 670	6 424	6 424	11 400	4 778	74,4 %

Doarjjaortnega mihttomearri:

Sámegeiela nannen ja ovddideapmi giellaguovddáziid oktavuodas

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

Sámi giellaguovddázat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Álbmot giellaguovddáziid oktavuodas

Ulbmilolahusa eavttut:

Čađahit oahpahusdoaimmaid
Čađahuvvon giellanannejeaddji doaibmabijut báikkálaččat
Čađahuvvon ovddidandoaibmabijut
Geavaheaddjiduhtavašvuohta
Jahkái 2013 várrejuvvo 11 400 ru giellaguovddážiidda.

Sámediggi lea 2012 evalueren giellaguovddážiid. Evalueren čájeha ahte giellaguovddážit dárbbasit eanet einnostan vejolaš rámmaeavttuid.

Muđui gusket sámi giellaguovddážiid njuolggadusat.

Strategalaš giellaguovddášprográmma

Doaibmabidju 1: Fágalaš oktavuotta sámi giellaguovddážiiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit jagis 2013:

Giellaguovddážit ja Sámediggi barget strátégijjaovddidemiin

Searvat giellaguovddážiid fierpmádatčoahkkimii

Galgá váikkuhit:

Eanet doaimmaid ja gievrras giellaguovddážiid

Guhkes áiggi strátégijja ráhkadeapmi dáláš giellaguovddážiid nannemii

Eanet giellaguovddážiid ásaheami

Bušeahhta:

- ru ohcanvuđot rámma ja hálldahusa golut.

Giellaprošeavttat

Akt.	Namahus		RR	Buš	Rev	Buš	+/-	13-Rev	Spiehkka
11000-11020	Sprákkprosjekter	a)	9 945	8 810	8 810	7 610	-1 200	-13,6 %	
Submi	9 945	8 810	8 810	7 610	-1 200				-13,6 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 1 700 000 ru sámefoandda reanttuin.

Giellaprošeavttat – ohcanvuđot doarjagat

Doarjjaortnega mihttomearri:

Nannet ja ovddidit sámegiela

Doarjjaoažžut:

Ásahusat ja organisašuvnnat, dahje ovttaskas olbmot ovttasbargguin ásahusaiguin dahje organisašuvnnaiguin.

Olahusjoavku:

Sámi álbmot

Giellaprošeavttaid vuoruheamit jagi 2013:

2013 giellajagi čálmusteapmi

Giellakurssat ja gielladikšundoaibmabijut

Terminologijja- ja báikenammaprošeavttat

Applikašuvnnaid ja spealuid ovddideapmi, jorgaleapmi ja heiveheapmi sámegillii.

Muđuid gusket ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi addá fápmudusa. Jagis 2013 várrejuvvo 7 610 000 ru giellaprošeavttaide.

Doarjjaoažžut:

Galgá váikkuhit:

- Sámegiela nannema ja dan eanet geavaheami
- Ahte eambbogat oahpašedje sámegielas.
- Eanet arenat gos sámegiella geavahuvvo.

Ohcanáigemearri:

- Njukčamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat bohtet maŋŋá dán beaivemeari eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

- Muđui gusket giellaproševttaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Iežas giellaproševttat

Prošekta 1 ovdabargu sámi giellaáittardeaddji ektui

Ovdabargu sámi giellaáittardeaddji/berráigeahččama ásaheami ektui

Vuoruheamit jagid 2013:

Ovdabargu sámi giellaáittardeaddji/berráigeahččama ásaheami ektui

Bušeahhta:

- 400 000 ru.

Prošekta 2: Sámedikki gielladieđáhusa ja jagi 2012 giellaiskkadeami čuovvoleapmi

Vuoruheamit jagis 2013:

Čadahit konsultašuvnnaid Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttain sámelága giellanjuolggadusaid ođasmahttimis.

Gulahallama bokte Máhttodepartemeanttain ja Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttain ráhkadit strategiiid jagi 2012 Giellaiskkadeami čuovvoleapmái.

Bušeahhta:

- Hálddahušlaš golut

Prošekta 3 Sámi giellagáldu – Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu Nordisk samisk språksamarbeid

Jagis 2013 várrejuvvo 1 500 000 ru proševtt Sámi giellagáldu álggaheapmái mearriduvvon prošektaplánaid mielde

Prošekta 4 Giellateknologiija

Hupmansyntesa

Hupmansyntesa lea dataprográmma mii áđđestallá olbmo hupmama. Sámi hupmansyntesa lea earret eará sámegiela divvunprográmma lasseveahkkeneavvu, ja maiddá čállinveahkki dysletihkariidda ja earáide geain leat stuorat dahje unnit čállin- ja hupmanválttisvuodát. Prošekta álggahuvvui 2012:s ja galgá gárvvistuvvot 2013:s.

Galgá dagahit:

- Olbmuide álkibun geavahit sámegiela oahpahušas ja giellabálvalusaid automatiseremis.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru.

Sámi sátnebánku

Sámi sátnebánku

Ođđa neahttabálvalus, mas lea prošeaktanamma “Risten 2”, galgá leat sátn- ja tearbmareaidun olles sámi álbmogii ja eará geavaheddjiide dálá resurssaid vuodul. Risten 2 galgá leat ávkin buot geavaheaddjiioavkkuide. Ođđa sátnebánkkus galget leat dat seamma gielat go dál ge leat: davvisámegiella, julevsámegiella, lullisámegiella, suomagiella, dárogiella, ruotagiella, eŋgelasgiella, duiskagiella ja latiinnagiella.

Galgá mielddisbuktit ahte:

- Dáláš terminologiija lea álkit olahtahtti buohkaide.

Bušeatta:

- 500 000 ru.

Prošeakta 5: Terminologiija ja báikenamat

Fágabirrasat bovdejuvvojit ovttasbargui Sámedikkiin álggahit terminologiija- ja báikenammaprošeavttaid.

Galgá mielddisbuktit ahte:

- lea fágalaš oktavuoha terminologiija ja báikenammabarggus.

Vuoruheamit jagis 2013:

- Árijalaččat gulahallat jorgaleddjiiguin ja terminologiijaovddideddjiiguin ja bagadeapmi terminologiija geavaheamis.
- Árijalaččat gulahallat jorgaleddjiiguin ja earáiguin sámi báikenamaid geavaheamis ja bagadeapmi
- Fágalaš oktavuoha ásahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja earáiguin mat ovddidit báikenammaáššiid.
- Fágalaš rávvagat Báikenammalága mielde
- Fágalaš oktavuoha báikenammakonsuleanttaiguin

Galgá váikkuhit:

Dárbbaslaš terminologiija ovddideapmi ja sámi báikenamaid registreren

Sámi báikenamaid ovddideapmi ja suodjaleapmi

Sámi terminologiija nannen ja suodjaleapmi

Bušeatta:

500 000 ru.

Prošeakta 6: Sámegiela geavaheapmi Sámedikkis ja Sámedikki doaimmas

Vuoruheamit jagi 2013:

- Fuolahit dan ahte eanet dokumeanttat maid Sámediggi buvttada leat buot sámegielaide.
- Dokumeanttain ja áššiin lea sámegiella vuodđogiellan.
- Áššemeannudeddjiid ja politihkkariid bagadeapmi sámegiela geavaheamis.

Galgá váikkuhit:

- ahte eanaš dokumeanttat ja Sámedikki ruovttusiidu leat buot sámegielaide.
- Eanet dihtomielalášvuoha sámegielaid njálmmálaš ja čálalaš geavaheami oktavuodas.

- ahte sámegiella šaddá lunddolaš giellan árgabeaivvis.

Bušeahhta:

- Hálldahaslaš golut

Kulturovddideapmi

Kultuvra lea oktavuoha jurdagiguin, árvvuiguin ja norpmaiguin mat ovttá servodagas leat ja maid háliidit fievrredit viidáseappot boahhtevas buolvvaide. Sámediggi áigu nannet, suodjalit ja ovdánahttit sihke ođđaáigásaš ja árbevirolaš sámi kulturmáhtu. Sámediggi háliida movttiidahttit sámi kultureallima ovddideami dan bokte ahte lasihit sámi kulturbargosajiid. Ealli ja nana sámi báikegottit ja árbevirolaš ealáhusat ja eallinvuohki leat deatalaččat vuodđun sámi kultuvrra buvttadeapmái. Duoji ferte suodjalit sihke deatalaš kulturguoddin ja sámi ealáhusan.

Dáiddáršiehtadus Sámedikki ja Sámi kulturráđi gaska lea ášahuvvon bargan dihte ovttas dáiddáriiguin vuoruhemiiguin sámi dáidaga nannemis. Dát mearkkaša dan ahte dáiddarat leat mielde mearrideamen vuoruhemiid ja Sámediggi áigu nannet dáiddáršiehtadusa gaskaoapmin sámi dáidagiin ángiruššamiin.

Dárbbasuvvo vuodđogirjjálašvuoha sámegillii buot ahkejoavkkuide, dattetge ferte vuoruhit ángiruššamiid deaividan dihte šaddi buolvvaid dárbbu sámegiela girjjálašvuoda ektui. Dárbu lea ain oažžut eanet doarjaga eiseválddiin sámi girjjálašvuoda buvttadeapmái ja juogadeapmái viehka smávva lohkanjoavkku geažil.

Sámi musihkka ja luohi leat guovddáš sámi kulturdovdomearkkat. Musihkka rihkku rájaid ja buvttiha gullevašvuoda kultuvrraid ja álbmotjoavkkuid gaska. Deatalaš lea addit musihkkii ja luđiide buriid ovdánavjolašvuodaid.

Sámi festiválat leat sámi dáidaga, kultuvrra ja duoji deatalaš arenat, ja leat deatalaš bealit sámi identitehta ovddideames ja sámi áššiid áddejumis. Dasa lassin addet festiválat sámi dáiddáriidda ja artisttaide vejolašvuoda čájehit ja ovddidit iežaset.

Sámi lávdedáidda ovddasta sámi kultureallima geađgejuolggi. Sámediggi nanne friija teáhterjoavkkuid ja ášahuvvon sámi teáhteriid. Áarjelhsaemien Teater lea nannen sámi teáhtereallima girjái vuoda , seammás go Beaivváš Sámi Teáhter lasihii johtalandoaimma ja girjái vuoda buvttadeamis mii dahká ahte eanet ožžot oktavuoda sámi teáhterii. Beaivváš Sámi Teáhteris lea maid dáid deatalaš doaimma sámi lávdedáidaga gaskkusteamis Sámis ja riikkaidgaskasaš oktavuodain. Dárbu lea ovddidit ja kvalitehta dáfus sihkkarastit buot lađđasiid sámi lávdedáidagis, nu ahte eanet bidjat guovddáži oahpu ja buoret buvttadanvejolašvuodaid. Sámediggi oavvilda ahte teáhterfálaldat mánáide ja nuoraide leat deatalaš ángiruššansuorgi ovddas gavlui.

Visuála dáidaga ferte buktit olbmuid olámuddui. Sámediggi áigu ge danne sihkkarastit ahte dáidda juogaduvvo ovdamearkka dihte ortnegiid bokte maiguin movttiidahttit gierdočájáhusaid ovddideami. Dasa lassin lea dárbu addit visuála dáidagiid vuodu ain fágalaččat ovdánit sámi dáiddaoahpu sihkkarastima bokte. Multimediaid bokte nugo filmma, TV ja interneahha bokte olahit stuorát gehččiide/geavaheddjiide.

Filmadáidda lea oppa áiggi ovdáneamen sámi filmafestiváldaid ángiruššama bokte ja barggu bokte maid sámi fagaolbmot váikkuhit fealttas. Sámi filmmaid ja TV-buvttadusa nannema bokte sáhtášii nannet sámi giela ja viidát gaskkustit máhtu ja kultuvrra sámi diliid birra.

Nana sámi valástallaneallin lea deatalaš identitehtaaoassi nuoraide, ja nana ángiruššan oktasaš árvvuid ja norpmaid hárrái. Deatalaš lea ahte gávdnojit arenat gos sámít juohke guovllus Sámis sáhttet deaivvadit valástallandoaimmaide ja gilvvuide. Sámediggi áigu leat jođiheamen sámi valástallan- ja nuoraideorganisašuvnnaid vejolašvuodaid bargat oktasaš sámi valástallamiin ja valástallanfágalaš

áššiiiguin. Heargevuodjin lea hui erenoamáš valáštallansuorgi, mii váikkuha maiddá nana historjjálaš árbevieruid goziheami Ártisa álgoálbmogiid gaska.

Sámediggi áigu ángiruššat girjás kultureallimiin, báikkálaš festiválaiguin ja eará doaibmabijuiguin sámi báikegottiin nugo ovdamearkka dihte sámi kulturmuittuid duodaštemiin, suodjalemiin, hálddašemiin ja gaskkustemiin. Sámediggi áigu láchit ealli sámi kultureallima oktasaš arenaide ja rastá sohkaoluovvaid.

Deatalaš lea movttiidahttit dan ahte sámi nuorat ieža sáhttet leat mielde háhkamin doaimmaid iežaset báikkálaš birrasiin. Danne áigu Sámediggi ásahit friijafoandda sámi nuoraid várás. Dát doarjjaortnet galgá leat nuoraid várás man bokte sii eaŋkalis áššemeannudanproseassa bokte sáhttet ohcat ruđaid sierralágan kulturdoaibmabijuide, Stáhta nuoraid friijafoandda málle mielde.

6.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit kultuvrra várás

Čoahkketabealla – kultuvra

Akt. Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	erohus
Sámi kulturarenat	55	80 60	06 59	911 67	57 7 666	13,0 %
Dáiddakultuvra	22	82 20	84 20	846 22	70 1 860	8,9 %
Valáštallan	1	84 2	74 2	748 1	44 -1 308	-47,6 %
Mediat	3	10 3	74 3	748 3	54 -202	-5,4 %
Sub	83	6 87	40 87	253 95	26 8 016	9,2 %

6.2 Váldomihttomearri:

Eanet ángiruššat viiddis sámi kultureallimiin

Oassemihhttomearit:

Nannet sámi kulturásahusaid

Ođđasis ásahit sámi ásašusaid mat ovdal leat ožžon njuolggodoarjaga

Nannet ásašuvvon sámi deaivvadanbáikkiid ja láchit eanet kulturarenaid

Rekrutteret eanet sámi girječálliid stipeandaortnegiid bokte

Buvttadit eanet sámi girjjálašvuoda ja jietnagirjiid, erenoamážit mánáid ja nuoraid várás

Nannet sámi festiválaide ja sámi vahkuid

Nannet sámi filmbabuvttadusa

Juohkelágan sámi valáštallaneallin

Buorre bibliotekafálaldat sámi álbmoga várás

Ásahit nuoraidfoandda

Strategiijat

Joatkit kulturšiehtadusain gaskaoapmin sámi dáiddaáŋgiruššamii

Joatkin duodješiehtadusain gaskaoapmin duodjeáŋgiruššamii

Oččodit stuorát rámmaid sámi kulturovddeapmái ovttasbargguin báikkálaš, guovlulaš ja guovddáš eiseválddiiguin

Váikkuhit stuorát kulturáŋgiruššama ovttasbargguin fylkkagielddalaš eiseválddiiguin ja eará ovttasbargooasálaččaiguin

Searvat sámi ásašusaid ođđasis organiserenproseassaide mat ožžot njuolggodoarjaga

Searvat fágalaš oktavuodačoahkkimudda sámi ásašusaiguin

Sámedikki kulturovddideami váikkuhangaskaoamit galget váikkuhit árijaleappot kultureallima ja váikkuhit positiivvaláš kulturovddideami olles Sámis
 Árijalaččat bargat Nuortasámi musea gárvvistemiin
 Ovttsbargat Várdobáiki sámi guovddážiin kulturviesuid realiserenproseassain
 Ovttsbargat Beaivvážiin odda teáhtervistti duohtan dahkamis
 Sámedikki kulturdiedáhhus

Tabella Sámi kulturviesut ja kulturgaskustanasahusat – njuolggodaorjagat (1000 ru:in)

Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	Erohus
1500	Árran julevsáme guovdasj, Divttasvuotna	1	6401	8901	8901	94 59	3,1 %
1500	Samisk senter for samtidskunst,	2	6472	7262	7262	81 85	3,1 %
1500	Senter for nordlige folk AS, Gáivuotna	1	2021	2381	2381	42 188	15,2 %
1500	Sjøsamisk kompetansesenter, Billávuotna		529	545	895	60 -295	-32,96 %
1500	Sijti Jarne, Arborde	1	3161	3551	3551	39 42	3,1 %
1500	Várdobáiki, Evenášši/Skánit		7641	0151	0151	04 31	3,1 %
	Gamtofta, Ráisa		64	0	0	65 0	-
1500	Bihtánsámi viessu		464	478	478	60 122	25,5 %
1500	Oslo sámi viessu		254	262	262	60 338	129,0 %
	Vilgesvárre		50	0	0	0 0	-
1500	Lásságámmi		254	262	262	27 8	3,1 %
	Mearrasámi musea, Builuokta		52	0	0	65 0	-
1500	Villmarkscampen i Tollådal - bihtánsámi		52	54	54	65 2	20,37 %
	Sjøsamisk tun Smørfjord		0	0	0	10 100	-
1501	Riikkaidgaskaš sámi filbmaguovddáš		300	609	609	62 19	3,1 %
	Sáčča sámi viessu		0	0	0	20 200	
	Áltá Siida		0	0	0	0 500	
1501	Saemien Sijte		0	600	600	80 200	%
1						0	
Submi		9	58811	03411	38412	94 1 557	13,68 %

Doarjjaortnega mihttomearri:

Girjás sámi kultureallima suodjaleapmi ja ovddideapmi sámi guovlluin

Doarjjaoažžut:

Sámi kulturviesut ja kulturgaskustanasahusat, gč. tabella

Olahusjoavku:

Sámi álbmot guovlluin gosa kulturásahusat leat ásahuvvon

Bušeahhta: 12 941 000 ru

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Sámi festiválat

Tabella Sámi festiválat - njuolggodoarjagat

(1000 ru:in)

Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	Erohus
1510	Riddu Ridđu		9431	0111	0111	04 31	3,1 %

Čoahkkingiriji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

311 siidu 536 siiddus

1510	Guovdageainnu musihkkafestivála	1	1001	1481	1481	18	36	3,1 %
1510	Márkomeannu		449	503	503	71	216	42,9 %
1510	Kárášjoga beassášfestivála		449	463	463	47	14	3,0 %
1510	Máttasámi kulturfestivála		0	0	0	17	170	-
	Álttá sámi festivála		0	0	0	17	170	-
1510	Julevsáme vahkko		0	0	0	20	200	-
1510	Romssa sámi vahkku		0	0	0	17	170	-
						0		
Subm		2	9413	1253	1254	13	1 007	32,22 %

Mihttomearri:

Sámi festiválat ja sámi vahkut mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra ja álgoálbmotkultuvrra

Olahusjoavku:

Festiválaid oasseváldit ja báikegottiid olbmot gos festiválat ja sámi vahkut dollojuvvojit

Doarjjaoažžut:

Sámi festiválat ja vahkut, gč. tabealla sámi festiválat - njuolggodoarjja

Bušeahhta: 4 132 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Sámi teáhterat

Teáhterat – njuolggodoarjagat
(1 000 ru:in)

(1

Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	Erohus
1530	Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	16	10017	58317	58318	12 545	3,1 %
1530	Áarjelhsaemien Teatere AS	1	6401	6901	6901	94 252	14,9 %
	Beaivváš Sámi teáhtervisti ovdaprošeakta	1	000	500	0	0 0	0,0 %
Subm		18	74019	77319	27320	07 797	4,1 %

Mihttomearri:

Sámi teáhterat doibmet kulturvásihan ja –gaskkustanarenan, ja buktet oidnosii sámi giela ja kultuvrra

Doarjjaoažžut

Beaivváš Sámi Našunálateáhter ja Áarjelsamien Teater

Olahusjoavku:

Sámi álbmot

Bušeahhta: 20 070 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Sámi Museat

Museat - njuolggodoarjagat
(1 000 ru:in)

Akt.	Namahus	RR	Buw	Rev	Buw	+/- 13-Rev	Erohus

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

312 siidu 536 siiddus

15500	Árran Julevsame guovdasj	4	415 4	547 4	547 5	495	948	20,85
15501	Saemien Sijte	2	443 2	516 2	516 3	500	984	39,11
15503	RidduDuottarMuseat	8	009 8	581 8	581 9	330	749	8,73 %
15504	Deanu ja Várjjaga museasiida	6	314 6	503 6	503 7	198	695	10,7 %
15505	Várdobáiki musea	1	336 1	376 1	376 1	917	541	39,32
15506	Davviálbmogii guovddáš OS	1	219 1	256 1	256 1	794	538	42,8 %
Submi		23	736 24	779 24	779 29	234	1	455 18,0 %

Lasáhus RidduDuottarMuseaide várrejuvvo áššái Álttá-Guovdageainnus duodaštanguovddaš Mázes
Lasáhus Várdobáiki museai várrejuvvo Henrik Kvandal duodaštanguovddáži Bállagis

Mihttomearri:

Sámi museat mat suodjalit, hálddašit ja gaskkustit sámi kulturhistorjjá

Doarjjaoažžut:

Sámi museat mat bohtet ovdan tabeallas bajábealde

Olahusjoavkkut:

Sámi álbmot

Álbmot guovlluin gosa museat leat ásahuvvon

Bušeahhta: 29 234 000 ru

Sámi deaivvadanbáikkít

Tabealla Sámi deaivvadanbáikkít – ohcanvuodot doarjja (1 000 ru:in)

Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	Erohus
17300	Sámi deaivvadanbáikkít	803	1 350	1 350	1 200	-150	-11,11 %
Submi	803	1 350	1 350	1 200	-150		-11,11 %

Mihttomearri:

Sámi deaivvadanbáikkít mat doibmet sámi kultuvrra ovddidan- ja gaskkustanarenan

Doarjjaoažžut:

Sámi deaivvadanbáikki olbmuid, lihtuid ja servviid várás

Sandmark bygdeutviklingselskap ohcan Vilgesvári deaivvadanbáikki ektui

Olahusjoavkkut:

Álbmot guovllus gos deaivvadanbáikkít doibmet

Mánát ja nuorat skuvllain ja mánáidgárddiin lagašguovlluin gos deaivvadanbáikkít doibmet

Bušeahhta:

1 200 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Vuoruheamit jagis 2013:

Doaimmat mat váikkuhit kulturovddidanarenaid sierralágan kulturšañgeriid várás

DÁIDDA JA KULTURBARGU

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

313 siidu 536 siiddus

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012		Buš	+/- 13-Rev	Erohus
Kulturbargu			16	91 14	55 14	551 16	18 1	635
Sámi dáiddáršiehtadus			5	2 6	1 6	295 6	6	11,2 %
				91	29		52	225
Submi	22 827	20 846	20 846			22 706	1860	8,9 %

Tabella Kulturbargu – ohcanvuodot doarjagat

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012		Buš	+/- 13-Rev	Erohus
17010	Musihkka, girjjálašvuotta ja govvasárggusráiddut				a)	8 723	1 777	25,6 %
	7 463 6 946 6 946							
17040	Sámi lágádusat	2 956	2 750	2 750		2 750	0	0,0 %
17100	Kulturdoaimmabijut		b)	6 493	4 855	4 855	-142	-2,9 %
Submi	16 912	14 551	14 551			16 186	1 635	11,2 %

Jagis 2013 geavahuvvo 1 285 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin girjjálašvuhtii.

Jahkái 2013 leat čuovvovaš poasttat ovttahttojuvvon;

Tabella Sámi dáiddáršiehtadus

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Reš 2012		Buš	+/- 13-Rev	Ávvik i
19000	Dáiddafoanda		a)	700	700	700	0	0,0 %
19010	Stipeanda sámi dáiddáriidda		a)	2 250	2 450	2 450	0	0,0 %
19020	Doaimmadoarjja dáiddárorg. ja Sámi dáiddárráđđi		a)			2 150	0	0,0 %
	1 970 2 150 2 150							
19030	Govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet		b)		370	370	0	0,0 %
	270 270							
19040	Fágakonsuleanttat (fágalaš bagadeapmi)		a)	275	275	500	225	81,8 %
	275 275							
19050	Čájáhusdoarjja		a)	50	50	50	0	0,0 %
19060	Ortnet sámi čáppagirjjálašvuotta, sámi		a)		300	300	0	0,0 %
	300							
Submi	5 915	6 295	6 295			6 520	225	3,6 %

Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša Sámi dáiddárráđđi.

Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša RidduDuottarMuseat.

Musihkka, girjjálašvuotta ja govvasárggusráiddut

Vuoruheamit jagis 2013:

Musihkkaalmmuheamit main nuorra sámi artisttat leat mielde

Ođđaágásaš ja árbevirolaš sámi musihkkaalmmuheamit

Musihkkaalmmuheamit árbevirolaš luohi

Sámegiellat čáppagirjjálašvuotta mas lea vuodđogiellan sámegiella

Fágagirjjálašvuotta/áššerprosa mas vuodđogiellan lea sámegiella

Čáppagirjjálašvuotta ja fágagirjjálašvuotta/áššerprosa jorgaluvvon sámegillii

Populær-/máilmmigirjjálašvuotta čáppagirjjálašvuodas mánáide ja nuoraide jorgaluvvon sámegillii

Jietnagirjjit/digitála almmuheamit sámegillii mánáid ja nuoraide várás

Mánáidgirjjit maid lea álki lohkat sámegillii

Sámegiellat govvasárggusráiddut almmuhuvvon muhtun sámegillii

Doarjjaoažžu:

Fitnodagat

Olahusjoavku:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

314 siidu 536 siiddus

Sámi musihka guldaleaddjit
Sámegielat girjjálašvuoda ja govvasárggusráidduid lohkkat

Mihttomearit:

Embbogat logašedje sámegielat girjjálašvuoda ja teavsttaid

Eambbogat guldalivčče sámi musihka

Ohcanáigemearri lea čakčamánu 1. B. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán dáhtona maŋŋá eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

2 000 000 ru musihkkaalmmuhemiide

6 223 000 ru girjjálašvuhtii

- Gitta 60 % rádjai várrejuvvo:

Čáppagirjjálašvuhtii man álgogiella lea sámegiella.

Populær-/máilmmigirjjálašvuodas mánáide ja nuoraide jorgaluvvon sámegillii.

Digitála almmuheamit sámegillii čáppagirjjálašvuodas.

- gitta 20 % várrejuvvo fágagirjjálašvuhtii/áššeprosai main vuodđogiellan lea sámegiella.

- gitta 20 % várrejuvvo jietnagirjjiide/digitála almmuhemiide sámegillii mánáide ja nuoraide.

- gitta 20 % várrejuvvo čáppagirjjálašvuhtii ja fágagirjjálašvuhtii/áššeprosai jorgaluvvon sámegillii

500 000 ru govvasárggusráidduide.

Muđuid gusket njuolggadusat musihka, girjjálašvuoda ja govvasárggusráidduid almmuheapmái.

Ortnega hálddaša sámediggeardđi dahje dat orgána masa sámediggeardđi fápmuda válldi.

Sámi lágádusat

Strategiija:

Sámediggi áigu gulahallat sámi lágádusaiguin olles sámi ássanguovllus dainna áigumušain ahte ásahit rámmašiehtadusaid daidda

Vuoruheamit 2013:

Sámi lágádusat

Doarjjaoažžut:

Fitnodagat

Olahusjoavku:

Árjjalaš sámi lágádusat main lea gelbbolašvuodas sámi gielas ja servodatdiliin.

Galgá váikkuhit:

Lágádusat main lea gelbbolašvuodas sámi gielas ja servodatdiliin.

Ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán dáhtona maŋŋá eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

2 750 000 ru.

Muđui gusket sámi lágádusaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeardđi dahje dat orgána masa sámediggeardđi fápmuda válldi.

Kulturdoaimabijut

Vuoruheamit jagis 2013:

Arenat sámi mánáid- ja nuoraidteáhterii

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

Filmmaid dubben sámegillii, erenoamážit mánáide ja nuoraide
Sámegielat multimediabuktagiid buvttadeapmi nugo spealuid ja DVD:id
Musihkkadoaimbajut mánáide ja nuoraide
Arenat sámii mánáide ja nuoraide deaivvadanbáikin
Doarjja sámii filmmaid buvttadeapmái
Sámii filmmaid ja TV prográmmaid digitaliserenproševttat
Friija teáhterjoavkkut ožžot doarjaga sámii bihtáid buvttadeapmái ja turnering
friija revyjoavkkut ožžot vejolašvuoda ovddidit sámii revybarggu
doarjja sámii dáiddačájáhusaide sámii guovddážiin ja almmolaš visttiin
doarjja sámii kulturdoaluide
artistabálkkážit, mielde mátkedoarjja
duodjedoaimbajut maiddá mánát ja nuorat servet
doarjja sámii mediabuvttademiide
doarjja sámii valáštallandoaluide
Verddepšeakta
Digitála innovašuvdnaproševttat (applikašuvnnat, sosiála mediat, jna)

Bušeahhta:

4 883 000 ru. Das várrejuvvo 250 000 ru friijafondii/nuoraidfondii ovdánahttit proševttaid maid nuorat vuolggahit ja maid lea dárbu johtilit meannudit. Várrejuvvo 400.000 ri Deanu Mánáidteáhterii, dasto várrejuvvo 300 000 ru proševttaide ovdánahttit ja gaskkustit sámii girjjálašvuoda, ja dasto várrejuvvo 300 000 ru sámii girkobeivviide 2013.

Sámii nuoraidfoanda

Mihttomearri:

Movttiidahttit sámii nuoraid iežaset hutkat doaimmaid iežaset báikkálaš birrašis.

Olahusjoavku:

· Nuoraidorganisašuvnnat, nuoraidsearvvit ja ovttaskas nuorat

Ulbmilolahusa eavttut:

· Man ollu čađahuvvon proševttat/doaimbajut

Juolludaneavttut:

Rabas ohcanáigemearri juovlamánu 1. b. 2013 rádjai Sámedikki nuoraidfoanddas

Sámediggi ásaha sierra ohcanskovi ja bidjá dan nehttii www.samediggi.no, gos lea vejolašvuoha sáddet ohcama ja raportta interneahtha bokte

Ohcamis galgá čilget proševtta/doaimbajuju ja válldahit dan ulbmila ja čađahan vejolašvuoda Juolluduvvo proševttaide maid nuorat vuolggahit, leat nuoraid várás ja main nuorat leat mielde.

Nuorat dás rehkenastojuvvojit gitta 26/30 jagi rádjai.

Juohke organisašuvdna /searvi/ovttaskas nuorra sáhtta oažžut eanemusat doarjaga guovtti prošektii jahkái

Máksineavttut:

· Doarjja addojuvvo gitta 10 000 ru rádjai mii máksojuvvo ollásit dalle go prošekta álggahuvvo

· Prošekta galgá gárvvistuvvot mañimuštá jagi mañná doarjareivve dáhtona. Erenoamáš oktavuodain sáhtta prošektii mañiduvvot gárvvistandáhton gitta guovtti jagi rádjai doarjareivve dáhtona rájes, dan ferte erenoamážit vuodustit

· Jos prošekta ii gárvvistuvvo mearriduvvon áigemearrái, gessojuvvo doarjja duodi eanet dieđitkeahhtá

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi mii sáhtta fápmudit válldi Sámi nuoraid politihkalaš lávdegoddái.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

316 siidu 536 siiddus

Jahkái 2013 várrejuvvo 250 000 ru Sámedikki nuoraidfondi

Sámi dáiddáršiehtadus

Borgemánu 19. b. 2004 dáiddáriid válđošiehtadusa mielde leat Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi šiehtadallan ođđa šiehtadusa jahkái 2013, mii gusto 1.1.2013 rájes gitta 31.12.2013 rádjai. Šiehtadus ovddiduvvo Sámedikki dievasčoahkkimii dohkkeheapmái, gč. dáiddáršiehtadusa gávccát artihkkala.

Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi leat soahpan ekonomalaš rámma juolludusaide Sámedikki bušeahta bokte dáiddáršiehtadusa várás 2013:s mii lea 6 520 000 ru. Dát lea 225 000 ru eanet go jagi 2012:s mearriduvvon dáiddáršiehtadusas.

Dáiddafoanda:

Dán ortnegii várrejuvvo 700 000 ru. Ruđat hálddašuvvojit njuolggadusaid mielde. Bealit leat soahpan ahte rámmas sáhtta várret supmi ad-hoc dárbbuide.

Stipeanda sámi dáiddáriidda:

Sohppojuvvui ahte biddjojuvvo 2 450 000 ru sámi dáiddáriid stipeandaortnegii.

Doaimmadoarjja sámi dáiddárorganisašuvnnaide ja Sámi dáiddárráđđái:

Sohppojuvvui ahte sámi dáiddárorganisašuvnnaid ja Sámi dáiddárráđđi doaimmadoarjjaortnega ekonomalaš rámma biddjojuvvo 2 150 000 ru.

Sámi govvadáidaga ja dáiddaduojit oastinortnet:

Dán ortnegii várrejuvvo 370 000 ru maid RiddoDuottarMuseat administrere. Ostojuvvon dáidda galgá biddjojuvvot boahhteáiggi sámi dáiddamuseai. Dassáži go musea šaddá duohtan galgá dáidda dattetge vurkkoduvvot RiddoDuottarMuseas Kárášjogas.

Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadallan):

Dán ortnegii várrejuvvo 500 000 ru Sámi dáiddárráđđi bokte. Fágakonsuleanttaid bajimus bargun lea ovdánahttit sámi čáppagirjjálašvuoda, musihka ja luđiid. Sámi dáiddárráđđi galgá evalueret ortnega ovdal jagi 2015.

Čájáhusdoarjja:

Dán ortnegii várrejuvvo 50 000 ru. Bealit leat soahpan ahte čájáhusdoarjja hálddašuvvo stipeandan sámi govvadáiddáriidda, dáiddaduojárriidda ja dáiddalaš govaide Sámi dáiddáriid ja Girječálliid buhtadusfoandda bokte. Čájáhusdoarjja lea doarjja dáidaga ovddas mii lea ostton “Govvadáidda ja duodji” oastinortnega mielde, ja man Sámediggi hálddaša.

Sámi čáppagirjjálašvuoda, sámi musihka ja luđiid oastinortnet:

Dán ortnegii várrejuvvo 300 000 ru jagi 2013 várás.

Sámi valástallan

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla Čoahkketabealla – doarjja sámi

valástallamiin – sámediggi

Akt. Namahus

RR 2011 Buš 2012 Rev 2012 Buš 2013

+/- 13-Rev 12

(1000

eur)

Erohus %

15200 Sámi Válašállan Lihttu - a)	100	1	1	10	32	-502	-845	7	3,1 %	-
15201 Norga (SVL-N)	3	033	033	65					100,0 %	
15202 Sámi spábbačiekčanlihttu	487	1	502	0					-84,5 %	
15203 (SSL)-Samisk fotballforbund	150	502	1	15					3,3 %	
Sámi Válašállan Lihttu (SVL-N)-Arctic Winter Games	207	1	000	5						
Sámi Heargevuodjin-lihttu/Saami Reendeer-Race			000	213	22					
		213		0						
Subm	1	847 2	748 2	748 1	44	-1 308			-47,6 %	

a) Sámi spábbačiekčanlihttu sáhtta oheat doarjaga kapihttalis 3. Kulturdoaimbajut

Sámi valášállan

Tabella: gč. "Čoahkketabealla – doarjja sámi valášállamii" - njuolggodoarjja

Mihttomearri:

Arenat gos sámit buot Sámi guovlluin sáhttet deaivvadit valášállandoaimmaide ja gilvvuide

Doarjjaožžu:

Valášállanorganisašuvnnat ja lihtut, gč. "Čoahkketabealla – doarjja sámi valášállamii".

Olahusjoavku:

Sámi álbmot

Bušeahhta:

1 440 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi valášállama várás.

Mediat

Mihttomearri:

- Girjás sámi mediat mat oainnusmahttet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Oassemihttomearri:

- Sámi mediaid nannen ja ovddideapmi nu ahte dat váikkuhit servodatánngiruššamii.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regiunála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaid ovddideami várás.
- Váikkuhangaskaomiid árrjalaš geavaheami bokte bisuhit ja viidáset ovddidit sámi mediaid.
- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Ahte leat arenat gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahtun jietna, ja mat nannejit identitehta.

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella Čoahkketabealla – sámi mediafálaldat

- njuolggodoarjja

(1000
ru:in)

Akt.	Namahus	RR 2011 Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	Erohus

17000 Gába – Sámi nissonforum	57	59	591	0	-591	-100,0 %
17001 Nuortanásti	4	1	984	01	31	3,2 %
17002 Nuoraidbláđđi Š	1	31	34	1	349	3,1 %
17003 Sámis		30	31		318	3,1 %
17004 Daerpies Dierie/máttasámi girkobláđđi		10	10		106	2,8 %
17005 Bårjas		0	10		100	3,0 %
15600 Julev Film AS		0	30		300	100,0 %
Submi	3	10	74	3	748	-5,4 %

Sámi mediafálaldat

Doaibmabidju 1: Sámi mediafálaldat – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Sámi publikašuvnnat ja mediat mat bohtet ovdan tabeallas 5.6.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi publikašuvnnaid lohkkít.
- Mánát ja nuorat.

Galgá váikkuhit:

- Girjás sámi publikašuvnnat čálalaš arenan buot golmma sámi čállingillii.
- Sámegiela oainnusmahttin.

Bušeahhta:

- 3 546 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi mediafálaldaga várás.

7 Máhttu

7.1 Váldomihttomearri

Sihkkarastit kapasitehtahuksema vai ovttaskas olbmos galget leat gelbbolašvuohta, máhttu ja gálggat nu ahte sáhttit sihkkarastit ja ovddidit sámi servodaga buoremus lági mielde.

Sámedikki barggus máhttuorggis galgá leat sámi máná, sámi oahppi ja sámi studeanta guovddázis go nanne, ovddida ja sihkkarastá sámi skuvlla kvalitehta. Sámi árvvut galget leat vuodđun sámi skuvlii, ja dan ohppui maid sámi oahppi oažžu norgga skuvllas. Oahpahušvuogádaga vuolggasadjin galgá leat sámi oahppi ja sámi servodagaid dárbbut.

Sámi mánáid vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámi fáttáin, sámegielas ja sámegillii, galgá leat sámi skuvlla geađejuolgin, ja galgá čadahuvvot norgga skuvllas dakkár kvalitehta vuodul mii fuolaha sámi mánáid eahpitkeahtes vuoigatvuođa oažžut oahpahusa iežaset gielas ja iežaset historjjas ja kultuvrras. Sámediggi galgá bearráigeahččat ahte norgga eiseválddit doaimmahit dan ahte buot oahppit norgga skuvllas ožžot oahpahusa sámi diliid birra.

Sámi ohppiin ja oahpaheddjiin galgá leat vejolašvuohta fidnet áigái heivehuvvon oahpponeavvuid sámegielas ja sámegillii juohke fágas juohke luohkkáceahkis olles oahppovuogádagas. Galget

oahpahuvvot doarvái sámegeiel oahpaheaddjit vai sámi ohppiin lea vejolaš fidnet dásseárvosaš ja kvalitehta dáfus oahpahusfálaldaga seamma dásis go eará mánát ge Norggas.

Sihkkarastin dihtii ahte buohkain galgá leat vejolašvuohta oazžut oahpahusa, áigu Sámediggi maid bargat dainna ulbmiliin ahte áŋgiruššojuvvo oahpahusain diehtujuohkin- ja gulahallanteknologiija bokte.

Sámediggi áigu čađahit ollislaš sámi oahpahuspolitihka earret eará dakko bokte ahte eanet áŋgiruššat ovttasbargguin rastá rájáid plánabarggu ja oahpponeavvoráhkadeami oktavuodas. Sámediggi galgá iešmearridanperspektiivvas mearridit dakkár áššiin go oahpus ja oahpahusas, ja Sámedikkis galgá viidáseappot lea vejolašvuohta mearridit dan sisdoalu ja organiserema. álgoálbmotjulggaštus (UNDRIP) art. 14 deattuha ahte álgoálbmogiin lea vuoigatvuohta ásahtit ja kontrolleret iežas oahppoásahusaid.

Sámi ohppiide geain leat sierra dárbbut, galgá sihkkarastojuvvot heivehuvvon oahpahusfálaldat ja erenoamášpedagogalaš veahkki sámi árvvuid vuodul.

Sámediggi oaivvilda ahte skuvllaid ja mánáidgárddiid fysihkalaš birrasat galget ollašuttit plánaid gáibádusaid.

Mánáidgárdi galgá leat deatalaš doarjjan ruktui gaskkusteamis sámi giela ja árvvuid. Sámediggi galgá sihkkarastit sámi mánáide vuoigatvuođa sámi mánáidgárdefálaldahkii. Buot sámi mánáin galgá leat juogalágan gaskavuohka sámevuhtii – beroškeahhtá gos riikkas dal ásašedje. Sámedikki doarjjaortnegiid bokte lea mihttomearrin sihkkarastit mánáidgárddiide buori kvalitehta ja sámi sisdoalu. Go čálmustahttá sámevuodá mánáidgárddiid ja skuvllaid árgabeaivvis, de sáhttá sámevuohka šaddat lunddolaš oassi maiddái eará mánáid árgabeaivvis Norggas.

Lea deatalaš ahte árbediehtu lea guovddázis mánáidgárddiid, skuvllaid ja alit oahppoásahusaid fálaldagas.

Sámediggi háliida systemáhtalaččat áŋgiruššat rávesolbmuidoahpahusain sihke formálalaš oahppovuogádaga ja sámi oahppolihtuid bokte.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte sámegeielat gealbobirrasat ovddiduvvojit ja nannejuvvojit ahte dutkan sámiide guoski fáttáid birra nannejuvvo. Sámediggi oaivvilda ahte sámi dutkanbirrasat galget ovddiduvvot viidáseappot vai dat ain eanet sáhttet váikkuhit servodatovddideapmái.

Sámi árbediehtu berre leat sámi dutkama ja diehtaga máhttovuođu lunddolaš oassi. Dát máhttovuođu galgá ovtta eará dutkamiin leat vuodđun sámi guovlluid luondduriggodagaid hálddašeapmái. Sámedikki mihttomearri lea dat galgá sihkkarastit kapasitehta- ja gelbbolašvuodahuksema sámi servodagaide.

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit máhttui
Tabealla Čoahkketabealla – máhttu

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš	+/- 13-Rev %
Sámi mánáidgárddit		8	849 9	905 9	905 9	90 0
Vuodđo- ja joatkkaoahpahus		2	439 2	900 2	900 3	50 +600
Rávesolbmuidoahpahus, alitoahppu ja Árbediehtu		3	237 3	650 3	650 5	00 +1 350
Oahppanressusat		1	537 2	450 2	450 2	35 -100
		22	960 22	225 22	225 25	72 5 +3 900

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

320 siidu 536 siiddus

Submi	39	022 41	130 41	130 46	88 5 750	7,3 %

Oahpahus, joatkkaskuvla ja mánáidgárdi

Sámedikki mihttomearri lea ahte oahpahusvuogádaga vuolggasadjin leat sámi máná ja sámi nuorat ja atne sámi servodaga dárbbuid hui deatlašžan. Sámi oahppi ja sámi servodaga dárbbut galget boahit ovdan olles sámi oahpahusvuogádagas.

Sámi ohppiin lea vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámi fáttáin ja sámegeillii. Buot oahppit galget oažžut oahpahusa sámi diliid birra.

Buot sámi mánát galget oažžut heivehuvvot sámi mánáidgárdesaji.

7.2 Sámi mánáidgárdefálaldat

Váldomihttomearri:

Sámi mánát ja nuorat ožžot heivehuvvon ja kvalitehta dáfus buori mánáidgárddi ja oahpahusa sámi oahppi ja sámi servodaga dárbbuid vuodul.

Mánáidgárdi:

Mihttomearri: Buot sámi mánáide ollašuttuojuvvo vuoigatvuohta sámi mánáidgárdesadjái

Oassemihttomearit:

Gielddalaš eiseválddit ásahit eanet sámi mánáidgárddiid

Eanet mánáidgárdeoahpaheaddjit oahpahuvojit

Eanet pedagogalaš oahpponeavvut ráhkaduvvojit sámi mánáidgárddiid várás

Sámi priváhta mánáidgárddiide sihkkarastojuvvo doaibmadoarjja seamma láhkai go gielddalaš ja almmolaš mánáidgárddiide

Strategiijat:

Giellalávgunmállet vuoruhuvvojit

Mánáidgárddiide ásahuvvo áhkku- ja áddjáortnet sihkkarastin dihtii ahte giella ja árbediehtu fievrividuvvo buolvvas bulvii

Sámegeilat mánáidgárddit ožžot eanet doarjaga vai buorebut sáhttet heivehit mánáidgárdesajiid sámi mánáide

Eanet mánáidgárdeoahpaheaddjistudeanttat rekrutterejuvojit

Addit doarjaga mánáidgárddiide main lea sámi mánáidgárdefálaldat

7.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit mánáidgárddiide

Sámi mánáidgárddit – ohcanvuđot doarjagat

Tabella 7.3.1 Čoahkketabealla – sámi mánáidgárdefálaldat – ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš	+/- 13-Rev %	
21200	sámi mánáidgárdefálaldat	8 849	9 905	9 905	9 905	0	0,0 %
Submi	8 849	9 905	9 905	9 905	0	0,0 %	

Sámi mánáidgárddit

Mihttomearri:

Sihkkarastit sámi mánáide mánáidgárdefálaldaga sámi giela ja kultuvrra vuodul.

Doarjjaoažžu :

Sámi mánáidgárddit

Definišuvdna: Sámi mánáidgárdi lea dakkár mánáidgárdi vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii, man sámeielat pedagogalaš bargit jođihit. Bargit leat sámeielagat ja mánáidgárddis hállojuvvo sámeigiella.

Olahusjoavku:
Sámi mánáidgárddiid mánát

Ulbmilolahusa eavttut:
Eanet sámi mánáidgárddit
Eanet mánát sámi mánáidgárddiin
Raporteren doarjjaortnega mihttomeriid vuodul

2013 vuoruheamit:
Sámi mánáidgárddit

Ohcanáigemeari lea guovvamánu 1. b. 2013, ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋá dán áigemeari eai meannuduvvo.

B) Mánáidgárddit sámi ossodagaiguin

Doarjjaortnega mihttomeari:
Sihkkarastit sámi mánáide mánáidgárdefálaldaga sámi giela ja kultuvrra vuodul
Eanet sámi mánát ohppet ja ožžot fálaldaga oahppat sámi giela ja kultuvrra mánáidgárddis

Doarjjaoažžut:
Mánáidgárddit sámi ossodagaiguin

Definišuvdna: Sámi ossodat lea ossodat mas boahtá ovdan njuolggadusain ahte doaibma lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii.

Olahusjoavku:
Sámi mánáidgárddiid mánát

Ulbmilolahusa eavttut:
Ásahuvvojit eanet sámi ossodagat doppe gos dat lea lunddolaš
Eanet mánát ožžot saji sámi ossodagaide
Raporteren doarjjaortnega mihttomeari vuodul

2013 vuoruheamit:
Mánáidgárddit sámi ossodagain.

Ohcanáigemeari lea guovvamánu 1. b. 2013, ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋá dán áigemeari eai meannuduvvo.

C) Mánáidgárddit main lea sámegieloahpahusfálaldat

Ortnega mihttomeari:
Sámi mánát besset ovddidit ja oahppat sámeigiella mánáidgárddi vehkiin

Doarjjaoažžu :
Mánáidgárddit sámi mánáiguin

Olahusjoavku:
Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

Sámi mánát mánáidgárddiin

Ulbmilolahusa eavttut:
Eanet sámi mánát ožžot giellaoahpahusa
Kvalitehta dáfus buorre fáladat
Geavaheaddjit duhtavaččat

2013 vuoruheamit:
Sámi mánát ožžot giellaoahpahusa mánáidgárddis

Rabas ohcanáigemeari čakčamánu 15. b. 2013 rádjai, ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋá dán áigemeari eai meannuduvvo.

D) Pedagogalaš ovddidanbargu ja mánáidgárdefágalaš hutkan

Ortnega doarjjaoažžut: Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit sámi mánáiguin mat ožžot doarjaga Sámedikkis

Olahusjoavku: Sámi mánáidgárddit ja mánáidgárddit sámi mánáiguin

Ulbmilolahusa eavttut:
Sámi giellaovddideapmi
Pedagogalaš ovddidanbargu mánáidgárddiid kvalitehta, sámegeiela ja kultuvrra ovddideami várás

2013 vuoruheamit:
Ovddidit sámi giellaleaira- dahje giellalávgunmálliid mánáidgárddiin
Prošeavttat maid mihttomeari lea ovddidit mánáidgárddiid digitaliserema dahje teknologíija vuodul
Prošeavttat mat gieđahallet sámi árvvuid ja daid gaskkusteami sámi mánáidgárddiin

Ohcanáigemeari lea cuoŋománu 1. b. 2013, ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋá dán áigemeari eai meannuduvvo.

E) Pedagogalaš ávdnasat sámi mánáidgárddiide

Doarjjaoažžut:
Sámi mánáidgárddit
Sámi mánáidgárdefágalaš gealbobirrasat

Olahusjoavku:
Sámemánát ja mánáidgárdeoahpaheaddjit sámi mánáidgárddiin

2013 vuoruheamit:
Hupmanpáhkka sámi mánáidgárddiid várás
Sámi ”čujut ja daja-programmat” I-pad geavaheapmái davvi-, julev- ja lullisámegillii

Ohcanáigemeari lea cuoŋománu 1. b. 2013, ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋá dán áigemeari eai meannuduvvo.

7.2.2. Sámegeielat bargiid rekrutteren sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide sámi mánáiguin

Mihttomeari: Eanet sámegeielat bargit sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin sámi mánáiguin

Oassemihttomearit:
Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

Sámegielat mánáidgárdeoahpaheddjiid rekrutteren
 Sihkkarastit ahte eanet sámegielat bargit mánáidgárddiin čadhit mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu
 Eanedit almmáiolbmuid logu sámi mánáidgárddiin

Doarjjaoažžut:

Allaskuvlastudeanttat ja bargit sámi mánáidgárddiin dahje mánáidgárddiin sámi mánáiguin

Ulbmilolahusa eavttut:

- Studeanttaid lohku

- Bargiid lohku sámi mánáidgárddiin dahje mánáidgárddiin sámi mánáiguin

2013 vuoruheamit:

Stipeanda mánáidgárdeoahpaheaddjiohppui, lasse- ja joatkkaohppui bargiid várás sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin sámi mánáiguin.

Doarjja bohtá ovdan tabeallas mii čájeha stipeanddaid alitohppui, geahča 7.4.1.

7.3 Vuoddo- ja joatkkaoahpahas

Sámedikki mihttomearri lea ahte oahpahasvuogádaga vuolggasadjin leat sámi máná ja sámi nuorat ja atne sámi servodaga dárbbuid hui deatalažžan. Sámi oahppi ja sámi servodaga dárbbut galget bohtit ovdan olles sámi oahpahasvuogádagas.

Sámi ohppiin lea vuoigatvuohta oažžut oahpahasu sámi fáttáin ja sámegillii. Buot oahppit galget oažžut oahpahasu sámi diliid birra. Ollislaš sámi oahpahaspolitihkka sihkkarastojuvvo dakko bokte ahte eanet áŋgiruššat ovttasbargguin rastá rájaid plánabarggu ja oahpponeavvoráhkadeami oktavuodas.

Čoahkketabealla Vuoddo- ja joatkkaoahpahas (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš	+/- 13-Rev	%
Stipeanda joatkkaoahpahasu ohppiide		2439	2400	2400	3 000	600	
Árbediehtu, sámi meahcegeavaheapmi		0	500	500	500	0	0%
Submi	2439	2900	2900	3500	600		
Árbediehtu, sámi meahcegeavaheapmi vuoddoskuvllas – ohcanvuodot doarjagat							(1000 ru)
Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev	12 % erohus
Árbediehtu, sámi meahcegeavaheapmi vuoddoskuvllas							
Submi	0	500	500	500	0		0,0 %

Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas (1000 ru)

Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev	12 % erohus
Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas	2 439	2 400	2 400	3 000	+ 600	
Submi	2 439	2 400	2 400	3 000	+ 600	0,0 %

Sámi skuvlaovddideapmi vuoddo- ja joatkkaskuvllas

Váldomihttomearri: Sámi mánát ja nuorat ožžot heivehuvvon ja kvalitehta dáfus buori oahpu sámi oahppi ja sámi servodaga dárbbuid vuodul.

Oassemihttomearit:

Buot sámi mánát ožžot ollašuhthtojuvvot vuoigatvuodaset oahpahasu sámegiella ja sámegillii

Buot oahppit ožžot oahpahasu sámi diliid birra

Sámi oahppit geain leat erenoamáš dárbbut, ožžot heivehuvvon oahppofálaldaga ja

erenoamášpedagogaš veahki sámi árvvuid vuodul

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

324 siidu 536 siiddus

Sámi oahppit ja oahpaheaddjit fidnejit áigái heivehuvvon oahpponeavvuid sámegillii buot fágain ja buot luohkácehkiin olles oahppovuogádagas.

Eanet oahpaheaddjit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuodain

Buot oahpaheddjiin galgá leat máhtolašvuohta sámi diliid birra

Sihkkarastit ahte stivrendokumeanttat fuolahit sámi perspektiivva oahpahas

Sámi vierut, gielat ja árvvut galget gaskkustuvvot ollislaš oahpahasvuogádaga bokte

Strategiijat:

Sámi mánáid vuoigatvuohta oažžut oahpahas sámeielas ja sámegillii galgá čađahuvvot ollásit

Sámi oahpahas rámmaeavttut galget nannejuvvot dakkó bokte ahte oahppit ožžot oahpahas iežaset gielladási vuodul

Oahpahas heivehuvvo neahttavuđot oahpponeavvuid bokte ja oktasaš oahppanvuodu ásaheami bokte buohkaid várás

Ovddiduvvojit ja válđojit atnui nana giellamálet dan várás ahte oahpahit ohppiid geain lea sámeielas nubbigiellan nu ahte sii šaddet doaibmi guovttegielagat

Láhččojuvvo rájáid rastásaš ovttasbargui sámi skuvllaid gaskkas

Ásahuvvojit ortnegat dan várás ahte eanet geavahit giellabargiid skuvllas

Sámi erenoamášpedagogalaš doarjjavuogádat nannejuvvo

Oččodit bajit dási šiehtadusa gielladaid guovddášlihtuin (Kommunenens Sentralforbund) sihkkarastin dihtii nannejuvvon refušuvdnamáksomeriid sámeieloahpahas vai sámi oahppit ožžot buoret kvalitehta.

Sámi lohanguovddáži sihkkarastojuvvo ruhtadeapmi vai dat šaddá bistevaš nationála resursaguovddážin

Nannet skuvlla ja oahpahas eanet árbemáhtuin

Sámi mánáide ja nuoraide galgá sihkkarastojuvvot dakkár skuvlaárgabeaivi mas ii leat hárdin, rasisma ja givssideapmi

Skuvla-ruoktu ovttasbargu nannejuvvo

Juohkit dieđuid vuoigatvuođa birra oahpahas sámeielas ja sámegillii

Ulbmilolahusa eavttut:

Geavaheddjiid duhtavašvuohta

Mánáid lohku geat ožžot oahpahas sámeielas ja sámegillii

Doarvái sámeielat oahpaheaddjit

7.3.1 Árbediehtu, sámi meahcegeavaheapmi vuodđoskuvllas ja sámi árvvut - ohcanvuđot

Árbediehtu, sámi meahcegeavaheapmi ja prošavttat mat gieđahallet sámi árvvuid, leat deatalaččat dasa ahte sihkkarastit vuodđooahpahas sisdoalu ja kvalitehta.

Mihttomearri:

Sihkkarastit árbedieđu, sámi meahcegeavaheami ja sámi árvvuid gaskkusteami vuodđooahpahas.

Doarjjaoažžu e:

Skuvlaeaggádat

Olahusjoavku:

Sámi oahppit

Ulbmilolahusa eavttut:

Čađahuvvojit prošavttat maid mihttomearri lea gaskkustit árbedieđu, meahcegeavaheami ja sámi árvvuid vuodđooahpahas.

2013 vuoruheamit:

Prošavttat mat gieđahallet árbevirolaš meahcegeavaheami ja sámi árvvuid dán oktavuodas

Prošavttat mat gieđahallet guoddilis resursageavaheami ja birrasa

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

Joatkkaoahpahas:

Sámi joatkkaskuvllat ovddiduvvojit nationála resursa- ja gealboguovddážiin sámi joatkkaoahpahasu várás

Ásahuvvo joatkkaoahppofálaldat sámi ohppiid várás buot sámi giellaguovlluin

Stipeanda ohppiide geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas, lasihuvvo

Oahpahusláhka ođasmahttojuvvo addin dihtii sámi ohppiide vuoigatvuođa joatkkaoahppui sámegielas

Regionála skuvllat, ovttas fylkkagielladaiguin, huksejit sámi sisdoalu iežaset fágafálaldagain

Hálddašanoavdasvástádus sámi joatkkaskuvllain sirdojuvvo Sámediggái

Fágaoahppofálaldat boazodoalus, duojis, lotnolasealáhusain ja meahcegeavaheamis nannejuvvo ja sihkkarastujuvvo

Sámegiella vuosttaš- dahje nubbigiellan joatkkaskuvllas galgá addit liigečuoggáid go ohcá alitohppui

Ráhkaduvvo visogovva mii čájeha sámi skuvla-/oahppofálaldagaid ja stipeandaid sámi ohppiid/studeantaid várás ja dahkkojuvvo olahttin vilbli.no ja utdanning.no bokte

Ásahuvvo rájáid rastásaš ovttasbargu oahppoásahusaid gaskkas joatkkaoahppodásis

Čielggaduvvojit ja álggahuvvojit doaimbajut mat váikkuhit dasa ahte daid sámi nuoraid lohku, geat välljejit heaitit oahpus, ovdamearkka dihtii dainna lágiin ahte verddebearašortnet nannejuvvo ja jotkojuvvo

Sámegielloahpahasu rámmaeavttut fertejit nannejuvvot vai oahppit ožžot oahpu iežaset gielladási vuodul.

7.3.2 . Stipeanddat ohppiid várás geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas

Stipeanddat ohppiid várás geain lea sámegiella fágan joatkkaskuvllas (1000 ru)

Akt. Namahus RR 2011 Buš 2012 Rev 2012 Buš 2013 +/- 13-Rev 12 % erohus

Stipeanddat ohppiid várás geain	2 439	2 400	2 400	3 000	600	25,0 %

lea sámegiella fágan

Submi	2 439	2 400	2 400	3 000	+	25,0 %

Mihttomearri:

Movttiidahttit eanet ohppiid joatkkaskuvllas välljet sámegiela bajimus vejolaš dásis

Doarjjaoažžut:

Ollesáiggi oahppit geat ožžot oahpahasu sámegielas fágan joatkkaoahpahas

Ulbmilolahusa eavttut:

Daid ohppiid lohku lassána, geat välljejit sámegiela fágan joatkkaoahpahas 2013:s 2013 vuoruheamit:

- Stipeanda daidda ollesáiggi ohppiide joatkkaoahpahas, geain lea sámegiella fágan Muđui gustojit njuolggadusat stipeandaid várás ohppiide geain lea sámegiella fágan.

Ohcanáigemearri lea guovvamánu 1. b. 2013, ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋá dán áigemeari eai meannuduvvo.

7.4 Rávesolbmuidoahpahus, alitoahppu ja dutkan

Álggahus:

Rávesolbmuidoahpus lea deatalaš sámi servodatovddideapmái. Rávesolbmuidoahpahušfálaldat nanne sámi kultuvrra, giela ja servodatovdáneami muđui.

Min áiggi servodat lea gealboservodat. Danne lea alitoahppu hui deatalaš ovttaskas olbmo vejolašvuodaid ja sámi servodaga kapasitehtaovddideami ektui. Duktan sámi servodagaid várás lea dakkár dutkan mas sámi servodaga dárbbut ja gelbbolašvuohta biddjojuvvo stuorát oktavuhtii.

Tabealla 7.5.1 Čoahkketabealla – Rávesolbmuidoahpahus, alitoahppu ja dutkan (1000 ru)

Akt. Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	%
Rávesolbmuidoahpahus, alitoahppu ja dutkan	3 237	3 650	3 650	5 000	+ 1 850	0,0 %
Submi	3 237	3 650	3 650	5 000	+ 1 850	0,0 %

Mihttomearri:

Váldomihttomearri:

Sámi rávesolbmuide sihkkarastojuvvo heivehuvvon rávesolbmuidoahpahus ja alitoahppu sámi servodagaid dárbbuid vuodul. Áŋgiruššojuvvo sámi dutkamiin alit oahppoásahusain.

Oassemihttomearri:

Máhttu sámi diliid birra galgá leat oassin fidno- ja vuodđooahpus buot allaskuvllain ja universitehtain

Sihkkarastojuvvo systemáhtalaš áŋgiruššan rávesolbmuidoahpahušain sihke formálalaš oahppovuogádagas ja sámi oahppolihtuin, ollislaš prográmma sámi giellagáhttema várás

Sámi árbediehtu berre leat sámi dutkama ja diehtaga máhttovuodu lunddolaš oassi

Bargat dainna ulbmiliin ahte Sámi allaskuvlii addojuvvo sierralohpi NOKUT kvanitehtagáibádusain beassat vuos ovddiduvvot dieđalaš allaskuvlan ja dasto álgoálbmotuniversitehtan

Sámi lohanguovddáži fertet sihkkarastojuvvot ruhtadeapmi vai dat šaddá bistevaš nationála resursguovddáš

Sihkkarastit bistevaš sámi dulkaohppofálaldaga

Sámi váhnenorganisašuvnnaid bargu sihkkarastojuvvo ekonomalaš doarjaga sámi váhnefierpmádaga oktasašorganisašuvdnan

Sámi mánáide ja nuoraide galgá sihkkarastojuvvot dakkár skuvlaárgabeaivi mas ii leat hárdin, rasisma ja givssideapmi

Dat bargu ahte ráhkadit oahpponeavvuid mat leat heivehuvvon sámi ohppiide, nannejuvvo lassi doarjjajuolludemiid bokte

Digitála oahpponeavvut ja fáddághippagat vuoruhuvvojit

Láhččojuvvo dasa ahte sáhtta friijaoastit oahpaheddjiid ráhkadit oahpponeavvuid

Strategiijat:

Rekrutteren sámi dábálaš- ja mánáidgárdeoahpaheaddjiohppui, earret eará stipeandaortnegiid ja lávdaoahppofálaldagaid bokte

Eanegat válljejit alitoahpu sámegielas, buoret oahppofálaldagaid ja stipeandaortnegiid bokte

Gávdnojit lasse- ja joatkkaohppofálaldagat heivehuvvon sámi skuvlla dárbbuide, nu go giellametodihkka, gáiddus- ja oahpponeavvopolitihkka

Gávdnojit buorit ruhtadanortnegat sámi dutkama várás, ja dutkanetihkalaš bargu nannejuvvo dutkanetihkalaš njuolggadusaid ovddideami bokte

Sámi ovddastus sihkkarastojuvvo regionála etihkalaš lávdegottiide

Sámi ovddastus sihkkarastojuvvo daid alitoahppoásahusa stivrraide, mat dutket sámi servodatovddideami várás

Ásahasat main lea ovddasvástádus ja bargamušat sámi alitoahpus ja dutkamis, nannejuvvojit ja movttiidahttojuvvojit ovttasbargat

Duodaštuvvon sámi árbediehtu dohkke vuodđun

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla Čoahkketabealla – Alitoahppu ja dutkan (1000 ru)

RR

Akt. Namahus 2011 Buš 2012 Rev 2012 Buš 2013 +/- 13-Rev 12 % erohus

Gealbudan – ja rekrutterenprográmma 800 800 800 2 000 + 1 200 0,0 %

Stipeanda alitohppui 2 431 2 350 2 350 3 000 + 650 0,0 %

Submi 3 237 3 650 3 650 5 000 + 1 850 0,0 %

7.4.1 Stipeanddat studeanttaide geat váldet alitoahpu – ohcanvuđot doarjagat

Stipeanda studeanttaide geat váldet alitoahpu

Mihttomearri:

Sihkkarastit eanet sámegielat fágaolbmuid

Doarjjaoažžut

Studeanttat alitoahpus

Ulbmilolahusa eavttut:

Daid studeanttaid lohku lassána, geat ožžot stipeanddaid dain surggiin mat vuoruhuvvojit 3013:s.

2013 vuoruheamit:

Stipeanddat oahpaheaddjistudeanttaide, ovdaskuvlaoahpaheddjiide ja earáide geat lohket fágaid ja fáttáid mat sáhttet leat oassin lektoroahpus

Stipeanddat geat váldet alitoahpu sámegielain

Lasseoahppokandidáhtat geat váldet lasseoahpu dakkár fágain go vuorrasiidfuolahusas,

gárrenfuolahusas dahje psykalaš dearvvašvuodabarggus

Alitoahppu dulkkaide ja jorgaleddjiide

Alitoahppu oahpponeavvopedagogihkas

Sámit geat váldet oahpu girkolaš virggiid várás

7.4.2 Gealbudan – ja rekrutterenprográmma

Doarjjaortnega mihttomearri:

Sámi rávesolbmot galget oazžut lasseoahppofálaldaga sámegielas

Ortnega doarjjaoažžut:

Sámi Allaskuvla

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Rávesolbmot geat čadahit lasseoahpu sámegielas

Ulbmilolahusa eavttut:

Lasseoahppofálaldat almmuhuvvo ja čadahuvvo sámi guovlluin

7.5 Árbediehtu

Mihttomearri:

Sihkkarastit ja duodaštít árbedieđu boahhteáigái vai min oktasaš kulturárbi gaskkustuvvo viidáseappot sihke oahpahuovuogádagas ja duktanáigumušaide

Oassemihhtomearit:

Árbedieđu čohkken-, gaskkustan- ja viidáseappot fievrridanmetodihkka lea ovddiduvvon ja hui oahpis ja geavahuvvo olles oahpahuovuogádagas buot dásiin

Sihkkarastit ahte bargojuvvo proševttaiguin mat deattuhit árbedieđu sihke lulli-, julev- ja davvisámi guovllus

Strategiijat:

Ásahit gealboguovddáža sámi luonddudoalu várás

Prošeaktadoarjja proševttaide mat deattuhit árbedieđu

Ulbmilolahusa eavttut:

Gealboguovddáš sámi luonddudoalu várás lea ásahuvvon

Daid válmastuvvon proševttaid lohku, mat deattuhit árbedieđu

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Čoahkketabealla - Árbediehtu

		(1000 ru)					
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš	0	500	500	500	0	0,0 %
	Systemáhtalaččat kártet árbedieđu	200	650	650	650	0	0,0 %
	Árbediehtu	1337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %
Sub mi		1 537	2 450	2 450	2 000	-450	-18,4 %

Tabealla 7.6.1.1 Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš – Njuolggodoarjagat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
22300	Sámi allaskuvla	0	500	500	500	0	0,0 %
Sub mi		0	500	500	500	0	0,0 %

Tabealla 7.6.1.2 Systemáhtalaččat kártet árbedieđu – Njuolggodoarjagat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
20100	Sámi allaskuvla	a) 200	650	650	650	0	0,0 %
Sub mi		200	650	650	650	0	0,0 %

a) Jahkái 2013 geavahuvvo 650 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

Tabella 7.6.1.3 Árbediehtu – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
21300	Tradisjonell kunnskap	a) 1 337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %
Submi		1 337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %

a) Jahkái 2013 geavahuvvo 850 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaimbajuiin vuolábealde.

7.6 Oahppanressat

Mihttomeari:

Kvalitehta dáfus buori oahppanressat leat fidnemis mánáidgárdesisdoalu rámmaplána ja gustovaš oahppoplánaid vuodul

Oassemihttomearit:

Ođasmahttojuvvon kvalitehta dáfus buori oahpponeavvut leat fidnemis buot cehkiid várás, buot fágain ja mánáidgárddiin

Strategiijat

Ráhkadit ođđa oahpponeavvuid, pedagogalaš ávdnasiid ja oahpponeavvuid mat doibmet mángga oktavuodas

Ángiruššat digitála oahppanressaiguin

Oahpponeavvoportála Ovtta ovddiduvvo viidáseappot

Čoahkketabealla - oahppanressat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Oahpponeavvo- ja terminologiijaovddideapmi lullisámegielas		0	0	0	1 000	1 000
	Oahppanressasaid ovddideapmi	16 183	14 725	14 725	18 591	4 266	29,9 %
	Oahppanressat – iežamet prošavttat	6 777	7 500	7 500	6 134	-1 500	-20,0 %
Submi		22 960	22 225	22 225	25 725	3 900	17,5 %

Tabella Oahpponeavvo- ja terminologiijaovddideapmi lullisámegielas - Njuolggodoarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi allaskuvla	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi		0	0	0	1 000	1 000	-

7.6.1 Doaimbaidju 1: Oahpponeavvo- ja terminologiijaovddideapmi lullisámegielas - Njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Lullisámi guovllu álbmot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Lullisámi gealbobiras seailu ja ahte dasa sihkkarastojuvvojit rámmaeavttut boahhtevaš doibmii ja ovddideapmái.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi.

Muđui gustojit njuolggadusat lullisámi oahpponeavvuid- ja tearbmaovddideami várás.

7.6.2. Oahppanresurssaid ovddideapmi

Oahppanresurssaid ovddideapmi – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt. Namahus RR 2011 Buš 2012 Rev 2012 Buš 2013 +/- 13-Rev 12 % erohus

21000 Oahppanresurssaid ovddideapmia) 16 183 14 725 14 725 19 125 4 400 19,7 %

Submi 16 183 14 725 14 725 19 125 2 900 19,7 %

a) 1 400 000 ru lea vižžojuvvon Ráđđehusa doaibmaplánas sámegeielaid várás ja 1 500 000 ru lea vižžojuvvon sámi oahpponeavvoportálas

Jagi 2013 várás leat čuovvovaš poasttat ovttahttojuvvon: dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii, erenoamážit heivehuvvon oahpponeavvut ja oahpponeavvut mánáidgárddiide.

Dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii – Ohcanvuđot doarjagat

Dábálaš oahpponeavvut vuodđooahpahussii

Doarjjaortnega mihttomearri:

Ráhkadit odđa sámi oahpponeavvuid máhttoloktema vuodul

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Sámi lágádusat ja eará fágabirrasat mat ráhkadit oahpponeavvuid vuodđooahpahussii

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Vuodđooahpahusa oahppit

Oahpaheaddjit geat barget vuodđooahpahusain

Mihttomearri ja ulbmilolahusa eavttut:

Galle sámi oahpponeavvu leat almmuhuvvon 2013:s

2013 vuoruheamit:

Ođđasis deaddilit, ođasmahttit ja dárkkistit dálá oahppanresurssaid mánáidgárddiid várás.

Oahppanresurssat mánáidgárddiid rámmaaplána čuovvovaš fágasurrggiide:

luondu, biras ja teknihkka.

Davvisámegeiella vuosttašgiellan – oahpponeavvodagus mii ollásit gokčá 5. – 7. jahkecehkiid.

Julevsámegeiella vuosttašgiellan: ovddidit, vejolaččat jorgalit ja heivehit, oahppanresurssaid joatkkaoahpahussii.

Lullisámegeiella vuosttašgiellan – fáddághppagat giellaoahpus, vejolaččat vuodđogirji nuoraidceahkkái ja joatkkaoahpahussii.

Servodatfágat – oahpponeavvodagus mii ollásit gokčá 1. - 4. jahkecehkiid.

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

331 siidu 536 siiddus

Digitála oahpponeavvu davvi-, julev- ja lullisámegillii uhcimusat golmma fágii ja čuovvu sámi oahppoplánadahkosa.

Ođđasis deaddilit, ođasmahttit ja dárkkistit dálá oahppanressaid (vuodđooahpahussii).

Erenoamážit heivehuvvon oahppanressat diedihuvvon, oktagaslaš dárbbuid vuodul.

Erenoamážit heivehuvvon oahppanressat surgiin oaidnin-, gullan-, matematihka- ja lohkan- ja /čállinváttisvuodát ja giella, gulahallan ja seahkalas oahppanválttisvuodát.

Kárten- ja bagadusávdnasat, erenoamážit autismasuorgái.

Erenoamášpedagogalaš oahpponeavvut ja oahpponeavvut main lea mánga doaimma davvi-, julev- ja lullisámegillii

7.6.2. Oahppanressat- proševttat iežamet hálddus

Namahus	RR	2011 Buš	2012 Rev	2012 Buš	+/-	13-Rev
Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi	4	000 4	000 4	000 4	00	0
Sámi oahpponeavvoportála – a)	2	777 3	500 3	500 2	00 -1	50
Ovttas- Aktan- Aktesne	6	777 7	500 7	500 6	00 -1	50

7.6.2.1 Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi

Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi

Juolludeamit nu mo dat bohtet ovdan áššis 21/08 Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategijaplána áigodaga 2009-2012 várás ja šiehtadusain jorgalit oahpponeavvuid matematihka davvi-, julev- ja lullisámegillii. Ortegii gullá maiddá terminologijaovddideapmi.

7.6.2.2 Sámi oahpponeavvoportála – Ovttas- Aktan- Aktesne

Doaimbaidju 4: Sámi oahpponeavvoportála – Ovttas- Aktan- Aktesne – prošekta iežamet hálddus. Prošekta lea Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána 2009-2012 čuovvoleapmi.

Proševtta ulbmil lea ovddidit neahttavuđot bálvalusaid sámi oahppanressaide ja galgá fállat golbma vuodđobálvalusa:

- Neahttaportála diehtjuohkima várás sámi oahpponeavvuid birra.
- Almmuhanreiddut digitála oahpponeavvuid várás.
- Sámi juogadanarena.

Sámediggi lea ovttas Senter for IKT i utdanningen bargamin buot golmmain bálvalusain proševttas. Prošekta lea maŋŋonan mángga siva geažil. Mii lea sihkkarastimin prošektii bistevaš doaimma, ja mii oaidnit ahte dárbbášuvvo eanet áigi vai sáhttit addit buori oahppaneavvobálvalusa dan áhahussii, mii galgá váldit badjelas doaimma. Seammás lea hui deatalaš bisuhit doaimma proševttas, vai sáhtta fállat dan bálvalusa maid Ovttas-Aktan-Aktesne galgá fállat prošektaplána vuodul. Uskkádaga doaimma galgá sihkkarastojuvvot 2013 várás, ja rievdaduvvot bistevaš ortnegin 2013 rájes. Sámediggi bargá departemeantta ektui sihkkarastin dihtii ahte Ovttas oážžu einnoston vejolaš ruhtadeami.

Galgá váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit:

- Neahttavuđot bálvalusat sámi oahppanressaide.

8 Bibliotekha

8.1 Váldomihttomearri:

- Sámedikki bibliotekhafálaldat

Sámedikki ulbmilin lea ahte sámi galgá leat buorre bibliotekafálaldat go guoská sámi girjjálašvuoda olámuddui ja oazžumii.

Sámi girjebusset váikkuhit buori bibliotekafálaldagaid sámi guovlluin, ja danne leat deatalaš lasáhussan eará bibliotekaide.

Sámedikki ulbmilin lea ahte sámi girjebusset galget váikkuhit dan ahte sámi guovlluin let sámi bibliotekabálvalusat olámuttus.

8.2 Bibliotekha ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla Čoahkketabealla – Bibliotekha
(1000 ru:in)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-	Rev 12	erohus %
Sámi girjebusset	a)	9 475	7 184	7 184	8 455	1 271	17,7 %	
Submi	9 475 7 184	7 184	8 455	1 271				17,7 %

a) Kolonna RR 2011 vuolde leat maiddái sámi girjebussiid investerenrehketdoallogut dahkkojuvvon 2011:s 2 500 000 ru.

8.3 Sámedikki bibliotekha

Mihttomearri:

Sámi bibliotekafálaldagat sámi guovlluin.

Olahusjoavku:

Sámi geavaheaddjit, skuvlabibliotekhat, skuvllat, mánáidgárddit ja eará álbmot

Vuoruheamit:

Sámedikki váikkuhangaskaoamit geavahuvvojit girjebussiid doibmii sámi guovlluin vai sámi almmuheamit livčče sámi álbmoga olámuttus

Ovttasbargat ásahusaiguin ovdánahttin dihte sámi bibliotekafálaldaga

8.4 Sámi girjebusset

Tabealla 6.4.1 čoahkketabealla – Sámi girjebusset – njuolggodoarjja

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
15400	Kárášjohka	574	591	591	609	18	3,0 %
15401	Porsáŋgu	574	591	591	609	18	3,0 %
15402	Guovdageaidnu	258	266	266	274	8	3,0 %
15403	Deatnu/Unjárga	1 582	1 629	1 629	1 679	50	3,1 %
15404	Gáivuotna	731	753	753	776	23	3,1 %
15405	Julevsámi	1 362	1 403	1 403	1 446	43	3,1 %
15406	Máttasámi	1 594	1 642	1 642	1 693	51	3,1 %
15407	Lulli-Romsa	300	309	309	569	260	84,1 %
15408	Lulli-Trøndelaga	0	0	0	800	800	-
Submi		6 975	7 184	7 184	8 455	1 271	17,7 %

Bušeahhta:

- 8 455 000 ru.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi girjebussiid várás.

9 Areála, árvoháhkkan ja biras

Sámediggi vuohtta lassi beroštumi davviguovlluide mii mielddisbukta eanet bahkkemiid min guovlluide, muhto maiddá eanet vejolašvuođaid. Sámediggi háliida movttiidahttit bidjat johtui áššiid mat addet vuođu mánggalágan ealáhus- ja servodateallimii. Sámedikki areála, árvoháhkkan ja biraspolitihkka lea vuođđuduvvon dan nala ahte guovlluide ja resurssaide geavaheapmi galgá leat gánnáhahtti min mañisbohtiide geat eai leat vel riegdán, vai sii nai besset ávkástallat min luonddusaddon ovdamuniin.

Árbevirolaččat leat mii sápmelaččat eallán luondduin, ja luondduvuođđuduvvon ealáhusain leat ain ollu bargosajit ja doalahit árvoháhkama sámi guovlluin. Jus galgat sáhttit dustet hástalusaid ođđa ealáhus- ja birasheivehemiiguin, de lea dehálaš bargu ovdánahttit bargosajiid nuoraide geain lea alla gelbbolašvuohta ja erenoamážit láchit dili bargosajiid nissonolbmuide sámi guovlluin.

Eanet ja eanet sápmelaččat orruohtet ja bajásšaddet gávpogiin ja čoahkkebáikkiin. Seamma dehálaš lea sidjiide addit sámi birgenlági, sihke kultuvrralaččat, sosiálalaččat ja fidnolaččat.

Sámediggái lea dehálaš ahte ekologalaš perspektiiva ja gáibádus gánnáhahtti ovdáneapmái galgá leat vuođđun buot boahhteáiggi politihkas buot das mii guoská luonddu hálldašeapmái.

9.1 Váldomihttomearri

Sámedikki politihkka areálasuorggis, árvoháhkansuorggis ja birassuorggis vuođđuduvvo diehtovuđot lahkoneapmái, mas lassi máhttu ja ođđa dieđa, ovttas árbevirolaš máhtuin, addá vuođu boahhteáigásaš ealáhusaide, mii galgá nannet sámi báikkálaš servodagaid vuolggasadjin sámi árvvuide ja eallimii.

Sámi guovllut, gos mis leat luonddusaddojuvvon ovdamunit, ollu ođasmahtti ja dakkárat mat eai leat ođasmahtti, resurssat, main lea viiddis ovdánahttinvejolašvuohta, gos árbevirolaš ja ođđa máhttu ja vuoigatvuodát fertejit leat vuođđun ealáhusovdáneapmái.

Guorahallamat čájehit ahte ealáhusovdáneamis sámi guovlluin leat ollu stuora hástalusat, sámi guovddážiid gohčodit dáža boaittoealbáikin gos nohket bargosajit, skuvllat ja rámbuvrrit heaittihuvvojit. Ealáhusat rivdet bálvaleaddji ealáhusain ja strukturriedan vuođđoealáhusain manná dan guvlui ahte báhcet unnán ja stuora ovttagat. Dát lea stuora hástalus go politihkka ja doaibmajut maid stáhtalaš eiseválddit, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtagáldut váikkuha ollu ovdáneapmái sámi guovlluin. Eanet ja eanet sápmelaččat orruohtet dahje bajásšaddet gávpogiin ja čoahkkebáikkiin.

Sámediggái lea vealtameahttun nannet vuoigatvuođaoasi resurssaide sámi guovlluin, vai dat bohtet sámi servodahki buorin. Go nanne ja sihkkarastá guovlovuoigatvuođaid eatnamiin ja mearas, de boahdá dat min oainnu mielde sihkkarastit ealáhusovdáneami min guovlluin ja váikkuha dasa ahte máhttu mii gávdno viidásetfievrriduvvo ja ođđa máhtu ovdáneapmi gávdno. Dát šaddá vuođđun einnostahttivuhtii vuođđoealáhusain, industriálalaš doaimmaheapmái ja ođđa ealáhusaide.

Sámedikki váldomihttomearri ealáhusovdáneapmái lea máhttovuđot ealáhusovdáneapmi, gos árbevirolaš máhttu ovttas ođđa diehtagiin galgá addit vuođu ealáhuseallimii boahhteáiggi várás, mii nanne sámi báikegottiid vuoggasadjin sámi árvvuide ja eallimii.

Sámediggái lea stuora hástalus dahkat min politihka mihtidahtti dainna váikkuhangaskaoapmeapparáhtain ektui mii Sámedikkis lea. Danin lea dehálaš ahte Sámediggi hábme

eavttuid nu ahte sáhttá mihtidit beaktilvuoda politihkas ja doaibmabijuin maid Sámediggi bidjá johtui akto dahje ovttasbarggus earáiguin.

Sámediggi áigu olahit váldomihttomeriid viđa áŋgiruššansuorgái maidda bidja searaid:

- Máhtu nala huksejuvvon ealáhusovdáneapmi
- mánngabealat ealáhusat sámi servodagain
- Kultuvra galgá leat vuodđun ealáhusovdáneamis
- ealáhusovdáneapmi huksejuvvon vuoigatvuodaid nala

9.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Árktalaš luondduealáhusaid ovdánahttin

Čoahkketabealla Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit Areálii, árvoháhkamii ja

Akt. Manuhus	Bud 2013
Diehtovuđot ealáhusovdánahttin	2 800
Mánngabealat ealáhusat sámi servodagain	9 907
Kultuvra ealáhusovdánahttima vuodđun	17 832
ealáhusovdáneapmi huksejuvvon vuoigatvuodaid nala	2 750
Árktalaš luondduealáhusaid ovdánahttin	10 243
Submi	43 532

9.3 Máhttovuđot ealáhusovdánahttin

Mihttomearri

Ovdánahttit máhttovuđot ealáhusovdánahttima, gos árbevirolaš máhttu ovttas odđa diehtagiin galget leat vuodđun boahhteáigásaš ealáhusaide mat nannejit sámi báikegottiid vuodđun sámi árvuuide ja eallimii.

Oassemihttomearri

Eanet odđaálggaheamit main lea alit máhttu fidnofágas

Eanet máhttu iežas ealáhusa birra

Váikkuhit dasa ahte šaddá eanet ovttasbargu gaskal dutkanbirrasiid ja ealáhusdoaimmaheaddji

Ođđa háhkan, ahtanuššan ja ođasmahttin FoU-doaimma bokte

Strategiijat

Váikkuhit ovttasbargui gaskal árbevirolaš máhtu ja dutkama

Láhčit dili gelbbolašvuoda buorideapmái ealáhusdoaimmaheddjiide iežaset doaimmaheamis

Buoret ovttasbargu dutkan- ja oahpahusinstitušuvnnaiguin

Buoret ovttasbargu stuora ealáhusaktevrraiguin sámi guovlluin

Ovttasbargat Innovašuvdna Norggain vai ođđa háhkan lassána sámi guovlluin

Váikkuhit gelbbolašvuoda odđa ásehemiide

Váikkuhit ovdánahttit iežas biebmokultuvrra (Árktalaš biebmii)

Ásahit stipeandda ja doaibmadoarjaga ortnegiid olbmuiide/ fitnodagaide álggahanmutter

Ulbmilolahusa eavttut

Eanet ealáhusálggaheamit sámi servodagain

Eanet geavaheapmi dutkamis mii čatnasa ealáhusaide sámi servodagas

Stuorat viidodat biebmolašjain ja lassi dienas kvalitehtbiebmobuktagiin

Eanet gelbbolašvuolta ealáhusain, buvttuovddideamis, márkana birra ja fitnodatekonomiija birra

Eanet ja viidat fáladagat mátkkoštanealáhusas mas lea sámi sisdoallu ja kultuvra

Čoahkketabealla 9.3.1 Diehtovuđot ealáhusovdánahttin

Akt. Namahus	Bud 2013
Oktavuohta dutkanbirrasiiguin, árbediehtoguddiiguin, ealáhusaktevrraiguin, fierpmádagaiguin ja ruhtadanaktevrraiguin	400
Čoahkkingirjii čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna	335 siidu 536 siiddus

Árvoháhkkan, álggahanstipeanda, gelbbolašvuodálokten ja čuovvoleapmi	2 100
Nuoraidfitnodagat – nuorra ealáhusutkan	300
Submi	2 800

2013 Vuoruheamit:

Hálddahaslaš doaimmat:

Doaibma: Bidjat johtui barggu gos guorahallá ásahit sámi innovašuvdnaprográmma man ulbmil lea movttiidahttit ealáhusinnovašuvnnaide ja nannet máhtolašvuđot ealáhusaid ovdáneami.

Olahusjoavku

Ealáhusbargit sámi servodagas

Bušeahhta:

Hálddahaslaš golut

Doaibmabidju: oktavuoha dutkanbirrasiiiguin, árbediehtoguddiiiguin, ealáhusaktevrraiguin, fierpmádagaiguin ja ruhtadanaktevrraiguin

Tabella 9.3.1.1 Oktavuoha dutkanbirrasiiiguin, árbediehtoguddiiiguin, ealáhusaktevrraiguin, fierpmádagaiguin ja ruhtadanaktevrraiguin

Akt. Namahus	Bud 2013
Oktavuoha dutkanbirrasiiiguin, árbediehtoguddiiiguin, ealáhusaktevrraiguin, fierpmádagaiguin ja ruhtadanaktevrraiguin	400
Submi	400

2013 Vuoruheamit:

Váikkuhit eanet dutkamiidda sámi ealáhus- ja servodateallimis

Fierpmádathuksen daid iešguđiidge aktevrraid gaska, ovddidandihti ealáhusovdánahttima

Buoret gulahallan stuorit ealáhusaktevrraiguin davviguovlluin

Johtui bidjat iežas proševtta, mas guorahallá movt iežas árbediehtu sáhtta ovdánahttojuvvot viiddiduvvon ealáhusdoaimmaide

Ozadeaddji doaimmaheapmi ásahusaid vuostá kártendihte oastindárbuid ja gelbbolašvuodáhuksema

Bidjat johtui ovttasbargoproševttaid ovdánahttima várás gaskal ealáhus- ja ruhtadanaktevrraid

Čuovvolit ovttasbargošiehtadusa Innovašuvdna Norggain

Čuovvolit ovttasbargošiehtadusa fylkkasuohkaniiguin

Ásahit deaivvadanbáikki ealáhusovdánahttima várás suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin

SIVA

Olahusjoavku

Dutkanásahusat ja sámi institušuvnnat

Stuorit ealáhusaktevrrat mat doibmet davvin

Ealáhusaktevrrat, odđáalgit ja ruhtadanaktevrrat

Suohkanat ja fylkkasuohkanat

Galgá váikkuhit:

Eanet ovttasbargu gaskal dutkan- ja ealáhusaktevrraid

Eanet ulbmillaš ruhtadanortnegat

Fierpmádathuksen

Ealáhusovdánahttinproševttat sámi servodagas

Bušeahhta:

400 000 ruvnno ja dasa lassin hálddahasgolut

Doaibmabidju: Álggahanstipeanda, gelbbolašvuodáhuksen ja čuovvoleapmi

Tabella 9.3.1.2 Álggahanstipeanda, gelbbolašvuodáhuksen ja čuovvoleapmi

Akt. Namahus	Bud 2013
Árvoháhkkan, álggahanstipeanda, gelbbolašvuodáhuksen ja čuovvoleapmi	2 100
Čoahkkingiriji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna	336 siidu 536 siiddu

2013 vuoruheamit
 Álit gelbbolašvuohta fidnodoaimmaheamis ja iežas buktagiin
 Doaibmadoarjja easkaálgáide
 Eanet ealáhushutkan nuoraid ja nissonolbmuid gaskkas
 Olahusjoavku:
 Nissonolbmot ja nuorat geat leat álggaheaddjit
 Álggaheaddjit geat ožžot doarjaga Sámedikkis
 Fierpmádathuksejeddjit
 Galgá váikkuhit:
 Eanet odđáálggaheaddjit sámi servodagas
 Ráhkadit bastevaš bargosajiid
 Stipeanda ja doaibmadoarjja odđáálggaheddjiide
 Viidát buvttaviidodat
 Eanet odđáháhkkan, ahtanuššan ja ođasmahttin.
 Eanet odđáásaheamit
 Bušeahtta:
 2 100 000 ruvno
 Muđui gusket njuolggadusat árvoháhkami

Doaibmabidju: Nuoraidfitnodagat – nuorra ealáhushutkan
 Tabealla 9.3.1.3 Nuoraidfitnodagat – nuorra ealáhushutkan

Akt. Namahus	Bud 2013
Nuoraidfitnodagat – nuorra ealáhushutkan	300
Submi	300

2013 vuoruheamit:
 Ohppiidfitnodagaid ásaheapmi main lea gávpejurdda mas lea sámi sisdoallu – ohppiidfitnodagat
 fertejit ieža defineret sámi sisdoalu
 Olahusjoavku:

Nuorra ealáhushutkkat
 Galgá váikkuhit:
 Eanet ealáhushutkama

Bušeahtta:
 300 000 ruvno

9.4 Mánngabealat ealáhusat sámi servodagas

Sámediggi bargá láchit dili nu ahte sámi álbmogis alddis, iežas eavttuid vuodul, galgá leat
 vejolašvuohta ovdánahttit iežaset servodagaid, iežaset giela, kultuvrra ja ealáhusaid buoremus lági
 mielde. Sámediggi áigu bargat dan nala ahte suohkanat, fylkkasuohkanat ja eará aktevratt šaddet
 aktiivvalaš oassálastin sámi servodagaid ovdánahttimis.

Váldomihttomearri
 Ásahit ovddideaddji ja odđamállet ealáhusaid sámi servodagaide mat váikkuhit dasa ahte šaddet
 bivnnuhit báikkálaš servodagat gos olbmot háliidit orrut
 Oassemihttomearri
 Váikkuhit ovdánahttit ja ásahit bargosajiid sámi guovlluin
 Váikkuhit dasa ahte olbmot orrot ja bargat báikkálaš servodagain
 Dagahit eanet ja odđa gelbbolašvuođa ja máhttobargosajiid

Nannet rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii ovttasbarggu fylkkasuohkaniiguin, suohkaniiguin, Innovašuvdna Norggain, Fefo ja eará aktevrraiguin
 Strategiijat
 Viiddidit ovttasbarggu sámi institušuvnnaiguin
 Bargat ozadeaddji doaimmaid industriijaid ektui ja gelbbolašvuodaftnodagaid ektui sámi guovlluin, háhkan dihte ovttasbarggu
 Ovddidit ovttasbarggu fylkkasuohkaniiguin
 Ovddidit eanet geatnegahtti ovttasbarggu suohkaniiguin
 Viidásetovddidit ovttasbarggu eará ruhtadeddjiiguin ealáhusdoaimmaid várás
 Váikkuhit ovdánahttimii ja álggahepmái fitnodagain sámi guovlluin
 Bidjat johtui barggu guorahallat ásaht sámi innovašuvdnaprográmma man ulbmil lea movttiidahttit ealáhusinnovašuvnnaide ja nannet ođđa máhttovuđot ealáhusaid ovdáneami

Ovttasbargošiehtadusat suohkaniiguin ja fylkkasuohkaniiguin nannejuvvojit.
 Ulbmillaš ja aktiivvalaš politihkka suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda
 Aktiiva váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodagaid
 Ulbmilolahusa eavttut
 Eanet fitnodatálggaheamit
 Eanet bistevaš bargosajit
 Čoahkketabealla Mánnggabealat ealáhusat sámi servodagain

Akt. Namahus	Bud 2013
Mánnggabealat ealáhusat – ohcanvuđot doarjagat	6 200
Doarjja regionála ovdánahttimii	3 707
Submi	9 907

Doaimbaidju: Mánnggabealat ealáhusat – ohcanvuđot doarjagat
 Tabealla mánnggabealat ealáhusat

Akt. Namahus	Bud 2013
Mánnggabealat ealáhusat	6 200
Submi	6 200

2013 vuoruheamit:

Investerendoarjja ođđaálggaheddjiide
 Gelbbolašvuoda- ja buvttaovdánahttin servviide
 Olahusjoavku:
 Searvvit ja álggaheaddjit bálvalus- ja eará industriijas
 Galgá váikkuhit:
 Ovdánahtti ja ođđaásaheaddji ealáhusat main leat bistevaš bargosajit sámi servodagain
 Fokus eanet viidáset ovdánahttimii mas lassu máhttu lea vuodđun
 Geasuheaddji bargosajit nuoraide
 Bušeahtta:
 6 200 000 ruvnno

Doaimbaidju: Doarjja regionálaovddideapmái

Tabealla Doarjja regionálaovddideapmái

Akt. Namahus	Bud 2013
Doarjagat regionálaovddideapmái	3 707
Submi	707

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

338 siidu 536 siiddus

200.000 ru. Ollislašruhtadeapmi Márkomeanu buvttadeaddjivirgái ferte čovdojuvvot
ovttasbargošiehtadusaid bokte Nordlándtain ja Romssain
500.000 ru. Merkejuvvo ovdaprošektii Máze vásáhusguovddáži

2013 vuoruheamit:

Ovttasbargoproševttat sámi identitehtahutkkálaš arenat, nu go sámi deaivvadanbáikkid, sámi vahkkut
ja sámi ovttaskaslágideamit
Ovttasbargoproševttat doaibmabijuid birra ealáhusovdánahttimis
Sámi ealáhushtkandoaibmabijut

Olahusjoavku:

Sámi álbmot ovttasbargošiehtadusa guovlluid siskkobealde

Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat

Fitnodagat

Sámi institušuvnnat

Galgá váikkuhit:

Ovdánahttit doaibmaguoibmevuoda fylkkasuohkaniiguin ja suohkaniiguin vai nanne ja čalmmustahtta
sámi kultuvrra, giela ja servodateallima

Bušeahhta:

3 707 000 ruvno

9.5 Kultuvra vuodđun ealáhusovdánahttimii

Mihttomearri

Ealáhusat main lea gullevašvuolta sámi kultuvrii

Oassemihttomearri:

Fitnodagaid álgaheapmi ja ovdánahttin maidda sámi kultuvra lea vuodđun

Eanet sisaboahu duojs ja eará dáidda- ja kulturbuktagiin

Duodjeealáhussii rekrutteret olbmuid

Mátkealáhusaid ásaheapmi ja ovdánahttin main lea sámi sisdoallu

Mátkealáhusat mat ángiruššet addit kvalitehta gaskkusteamis ja vuovdimis sámi mátkebuktagiin

Strategiijat:

Ovttasbargu mátkeaktevrraiguin ja institušuvnnaiguin mat barget sámi mátkealáhusain ja
kulturgaskkustemiin

Nannet kvalitehta- ja ovdánahttinbarggu sámi kulturealáhusain

Ovddidit gánnahttivuoda, fidnooahppiortnega ja ovdánahttinbargguid duodjeealáhusas

Ulbmilolahusa eavttut

Eanet aktevrrat mat ellet dujiin (olles- dahje bealleáiggis)

Lasihit fidnoohppiid duodjeealáhussii

Eanet bargosajiid mátkefitnodagain mat doaimmahit sámi mátkebuktagiid

Čoahkketabealla Kultuvra vuodđun ealáhusovdánahttimii

Akt. Namahus	Bud 2013
Doarjja ovdánahttit ja rekruteret duodjeealáhussii	3 100
Duodjeinstitušuvnnat	2 232
Duoji ealáhusšiehtadus	9 400
Sámi kulturealáhusaid ovdánahttin	800
Sámi mátkealáhusa ángiruššan	2 300
Submi	17 832

Doaibmabidju: Doarjja duodjeealáhusa ovdánahttimii ja rekruteremii

Tabella Doarjja duodjeealáhusa ovdánahttimii ja rekruteremii – njuolgo doarjja

Akt. Namahus	Bud 2013
Duodjeinstituhtta	1 600
Boazodoalu oahpahuskantuvra	1 500
Submi	3 100

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Duodjeinstituhtta

Boazodoalu oahpahuskantuvra

Olahusjoavku

Duojárat

Fitnodagat mat váldet duodjefidnoohppiid

Galgá váikkuhit:

Buoret gávpejođu iežas dujiin.

Rekrutterema duodjeealáhussii

Ásahuvvo liige bagadallivirgi duojs

Addojuvvojit buorit eavttut duoji bargui, nu go duodjebádji ja reaiddut olahanmuttus

Bušeahhta:

1 600 000 ruvno Duodjeinstituhttii

1 500 000 ruvno boazodoalu oahpahuskantuvrii

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat duodjeealáhusa ovdánahttimii ja rekrutteremii

Doaibmabidju: Doarjja duodjeinstitušuvnnaide

Tabealla Doarjja duodjeinstitušuvnnaide – njuolggodoarjja

Akt. Namahus	Bud 2013
Duodjeinstituhtta	2 232
Submi	2 232

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

Duodjeinstituhtta.

Olahusjoavku

Duojárat

Galgá váikkuhit:

Buoret gávpejođu iežas dujiin.

Rekrutterema duodjeealáhussii.

Bušeahhta:

2 232 000 ru.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat Duodjeinstituhttii.

Doaibmabidju: Duojs ealáhussiehtadus

Tabealla Duojs ealáhussiehtadus

Akt. Namahus	Bud 2013
41050 Doaibmadoarjja – ohcanvuđot doarjja	3600
41051 Investeren- ja ovdánahttindoarjja – ohcanvuđot doarjja	3000
41052 Duodjestipeanda – ohcanvuđot doarjja	200
41053 Čálgoortnegat –ohcanvuđot doarjja	60
41054 Gelbbolašvuodadoaibmabijut – ohcanvuđot doarjja	330
41055 Vuovdima ovddidandoaibmabijut – ohcanvuđot doarjja	550
41056 Duojáriid Ealáhus Searvi - njuolggodoarjja	468
41057 Sámiid Duodji OS - njuolggodoarjja	1092
41058 Fága- ja ekonomiijalávdegoddi – iežas prošeakta	100
Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna	340 siidu 536 siiddus

Sámediggi lea váldán ovddasvástádusa duodjecaláhusa ovddideamis ja šiehtadallá jahkásaččat ekonomalaš rámmaevttuid Duojáruid ealáhussearvi ja Sámiid Duodji organisašuvnnaiguin ealáhusa várás. Mihttomearrin lea ovddidit ealáhusvuđot duoji mii lea eanet gánnáhahtti ja mii nagoda eanet vuovdit iešráhkadan dujiid. Lagat detáljjat oidnojit dahkkojuvvon 2013 šiehtadusas.

Ortnegat gusket miehtá riikka sorjjakeahtta Sámedikki ealáhusovddidandoarjagiid geográfalaš doaibmaguovllus.

2013 Vuoruheamit:

doaibmadoarjja.

Investeren- ja ovddidandoarjja: investeremat, fitnodatovddideapmi, oahpahus/gelbbolašvuohta,

kurssat, konsuleantaveahkki, álggahanstipeanda, prošeavttat, márkananalysat ja vuovdin- ja vuovdalandoaibmabijut. Prošeavttat mearkagálvohukseamis ja vuovdaleapmi; rámmán lea gitta 700 000 ru rádjai maid duoji válđoorganisašuvnnat sáhttet ohcat. Gelbbolašvuođabajideami doaibmabijut gitta 290 000 ru rádjai maid válđoorganisašuvnnat ja duojarat sáhttet ohcat.

Duodjestipeanda.

Čálgoortnegat: Vánhenruhta ja buozalmasvuođa ruhtaortnet.

Gelbbolašvuođadoaibmabijut.

Vuovdima ovddidandoaibmabijut.

Duodjeorganisašuvnnat: organisašuvnndoarjja.

Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi.

Šiehtadusbealit galget árvvoštallat doaibmadoarjjaortnega.

Doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

Doaibmadoarjja: Duojarat registrerejuvvon duodjeregistaris.

Investeren- ja ovddidandoarjja: Duojarat geat háliidit ásahtit ja viidáseappot ovddidit iežaset fitnodaga.

Duodjestipeanda: Norgga beale oahppit ja studeanttat:

- Jo1 Design ja giehtaduodji. Gáibádussan lea ahte oahppi duoji oahppoplánaid mielde oahpahus fitnodagas, čiekŋuda gelbbolašvuođa mihtus.

- Jo2 geavaha prošeavtta duoji oahppoplánaid mielde oahpahus fitnodagas, čiekŋudeapmái gelbbolašvuođa mihtus.

- Jo 2 váldá Design ja duoji joatkaskuvllas.

- Sámi oahpahusguovddázis Johkamohkis váldá olles jagi duoji.

- Bachelor- ja masterdássi duojs.

Čálgoortnegat: Duojarat geat leat registrerejuvvon duodjeregistaris.

Gelbbolašvuođadoaibmabijut: Válđoorganisašuvnnat ja duojarat.

Vuovdima ovddidandoaibmabijut: Gávppit mat vuvdet earáid dujiid.

Duodjeorganisašuvnnat: Duojáruid Ealáhus Searvi ja Sámiid Duodji OS.

Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi: Lávdegotti doaibmagoluide.

Galgá váikkuhit:

Buoret gávpejođu iežas dujiin.

Rekrutterema duodjecaláhusii.

Bušeahhta:

9 400 000 ru.

Muđui gusket njuolggadusat duoji duodješiehtadusa várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Doaibmabidju: sámi kulturealáhusaid ovddideapmi ja sámi ealáhusorganisašuvnnat

Tabealla Sámi kulturealáhusaid ovddideapmi ja sámi ealáhusorganisašuvnnat

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

Akt. Namahus	Bud 2013
Sámi kulturealáhusaid ovddideapmi ja sámi ealáhusorganisašuvnnat	800
Submi	800

2013 vuoruheamit:

Buvttaovddideapmi, odđaháhkkan ja fierpmádathuksen sámi kulturealáhusaid siskkobealde.

Bisuhit sámi ealáhusorganisašuvnnaid

Olahusjoavku

Kulturealáhusfitnodagat ja earát geat barget kulturealáhusaiguin

Sámi ealáhusorganisašuvnnat

Galgá váikkuhit:

Eanet bargosajiid kulturealáhusii

Sámi ealáhusorganisašuvnnaid doaimmaheapmi

Bušeahhta

800 000 ru.

Doaimbaidju: Sámi mátkeealáhusvuoruheapmi.

Tabella Sámi mátkeealáhusvuoruheapmi – ohcanvuđot doarjagat

Akt. Namahus	Bud 2013
Sámi mátkeealáhusvuoruheapmi	2 300
Submi	2 300

2013 vuoruheamit:

Ovdánahttit ovttasbarggu ja fierpmádaga gaskal mátkeealáhusaktevrraid main lea sámi sisdoallu ja mátkeealáhusain muđui

Ovttasbargu eará instánsaiguin mátkeealáhusa ovdánahttima birra

Lasihit gelbbolašvuoda mátkeealáhusfitnodagain

Viidáseappot ovddidit proševttaid sámi mátkeealáhusa birra

Veardádallat kvalitehtaortnega sámi mátkeealáhusii

Olahusjoavku:

Mátkeealáhusaktevrrat mat doaimmahit sámi kvalitehtabuktagiid sámi mátkeealáhusas

Institušuvnnat mat háliidit ovdánahttit mátkeealáhusa mas lea sámi kultuvra vuodđun

Galgá váikkuhit:

Eanet mátkeealáhusbargosajit main lea sámi kultuvra vuodđun

Bušeahhta:

2 300 000 ru.

9.6 Vuoigatvuodavuođot ealáhusovddideapmi

Sámediggi bargá dan nala ahte lámhčit dili nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid mielde galgá leat vejolašvuohta ovdánahttit iežas servodaga, iežas giela, kultuvrra ja ealáhusaid buoremus lági mielde.

Sámi guovlluin, min luonddusaddon ovdamuniin, rikkis ođasmahtti resurssaiguin, ja dakkár resurssaiguin mat eai leat ođasmahtti, leat stuora vejolašvuođat ávkkástallat, gos árbevirolaš ja odđa máhttu, vuoigatvuodát ja ealáhusdoaimmat fertjeit leat vuodđun buori servodatovdáneapmái.

Sámediggái lea vealtameahttun nannet vuoigatvuodaoasi resurssaide sámi guovlluin, vai dat nannejit sámi servodaga. Go nagodit nannet ja sihkkarastit guovlluvuoigatvuodaid eatnamiin ja mearas, de oavvildit mii ahte dat leat mielde váikkuheame sihkkarastit ealáhusovdáneami min guovlluin nu ahte dálá máhttu viidásetfievrriduvvo ja ovdáneapmi odđa máhtus ihtá. Dát addá vuodu einnotahttivuohtii vuodđoealáhusaide, industriálalaš doaimmaide ja odđa ealáhusaide.

Váldomihttomearri

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

342 siidu 536 siiddus

Sámediggái lea diehttelas ahte ekologalaš geahčasteapmi ja gáibádus gánnáhahtti ovdáneapmái galget leat vuodđun buot politihkas boahtteáiggis mii guoská luondduhálddašepmái.

Sámediggi áigu sihkkarastit luondduealáhusaid vuoigatvuođaid, ja dan nala ahte sámi riekteipmárdus ja vierut vuhtiiváldojuvvojit ja hábmejuvvojit lágaide ja hálddašepmái, dát guoská maid meahcástanealáhusaid resursavuodđui ja dasa ahte ealáhusbargiid vuoigatvuođat nannejuvvojit áigeguovdilis meahcástanlágain

Mihttomearri:

Nannet vuoigatvuođaoasi resurssaid ektui sámi guovlluin, vai dat nannejit sámi servodaga. Go nanne ja sihkkarastá guovlluvuoigatvuođaid eatnamiin ja mearas, de maid sihkkarastá ealáhusovdáneami min guovlluin ja mielddisbuktá ahte dálá máhttu viidásetfievrriduvvo ja ođđa máhtu ovdáneapmi ihtá. Dát addá vuoddu einnostahttivuhtii luonddu- ja vuodđoealáhusaide, industriálalaš doaimmaide ja ođđa ealáhusaide.

Oassemihttomearri

Sámiid vuoigatvuođat ja sámi geavaheapmi vuhtiiváldojuvvojit go areálat suodjaluvvojit ja geavahuvvojit sámi guovlluin.

Erenoamážit luondduealáhusaide ferte sihkkarastot vuodđu heiveheapmái birasrievdamiid ektui

Luondduealáhusaid areálasuodjaleapmi nannejuvvo

Máhttu ja ipmárdus boazodollui lassána álbmogis

Hábmet Sámedikki rolla vuoigatvuođaeaggádin ja ealáhusaktevran sámi guovlluin

Strategiijat

Bidjat vuoddu vejolaš lágalaš proseassaide vuoigatvuođaeaggademiin mat gusket areálaide, resurssaide ja resursaávkkástallamiidda

Sihkkarastit areálaid ja resurssaid ealáhusaide buoret láhkahábmemiid bokte

Eanet mielmearrideami politihkkahábmemis ealáhusaide

Ovdánahttit konsultašuvdnaásahusaid eanet geatnegahtti reaidun

Hábmet Sámedikki rolla prinsihpa ektui friddja ovdagihtii dohkkeheami birra

Ovddidit ovttasbarggu gaskal almmolaš eiseválddiid, vuoigatvuođaeaggádiid ja bealálaččaid vai boahtá oktasaš ipmárdus ja njuolggadusat guovlluid geavaheapmái

Nannosit gulahallan berošteddjiiguin mat háliidit ealáhusdoaimmaid čađahit sámi guovlluin

Sámediggi áigu eanet báikkálaš ja regionálalaš hálddašeami luondduresurssain, lagasvuodá- ja sorjjasvuodáprinsihpaid vuodul

Nannet Sámedikki rolla politihkkahábmemis, mearridanproseassain ja hálddašeamis

Borjodat/Medvind – Sámediggi áigu ásahit bistevas sámi servodagaid main materiálalaš vuodđu ja máhttoovddideapmi sámi guovlluin leat vuodđun. Sámediggi lea áiggi čađa oaidnán váivahuvvamiin

dán dili gos earret eará vuoigatvuođat massojit, ja stáhtalaš ealáhus- ja servodatpolitihkka goarida

erenomážit mearrasámi servodagaid, ja mielddisbuktá fárremiid. Bidjat vuoddu vejolaš lágalaš

proseassaide vuoigatvuođaeaggademiin mat gusket areálaide, resurssaide ja resursaávkkástallamii.

Sámediggi áigu maid bidjat johtui erenomáš doaibmaplána mearrasámiid guovlluide.

Protect vuodđudus – Sámediggi áigu leat fárus ovddidit Protect vuodđudusa nu ahte vuodđudus

ámmátlaččat sáhtta váikkuhit dasa ahte sámi vuoigatvuođaeaggádat sihkkarastojit iežaset

vuoigatvuođaid eatnamiid- ja mearraareálaide, eana-, mearra- ja resursavuoigatvuođaid, ja

ovdánahttinvejolašvuodaid dáin. Vuodđudusas galgá leat guovddáš rolla das ahte evttohit norbmaaddi

bargovuogadagaid ja njuolggadusaid eiseválddiide ja ealáhusaktevrraide sámi guovlluin. Protect

vuodđudus ferte váikkuhit dasa ahte sámi beroštumit sáhttet addit iežaset friddja ja ovdagihtii

diedihuvvon miehtama erenomážit huksenáššiin.

Galgá váikkuhit:

Sihkkarastit ja ovdánahttit riektivuodu vuoigatvuodaeiggádiidda ja eará berošteaddjiide sámi guovlluin
 Gánnáhahti ja ceavzilis ealáhusat
 Sihkkarastit guhkitáigái rámmaeavttuid ja einnostahttiivuođa ealáhusaide
 Vára váldit sámi beroštumiin viidáset riekteproseassain lulábealde Finnmárkku
 Čielggadit vuoigatvuodaid ja sihkkarastit sálašjuohkima indistriálalaš ja ođđa doaimmain sámi guovlluin

Tabealla vuoigatvuodavuodđuduvvon ealáhusovdánahttin

Akt. Namahus	Bud 2013
Borjadat/medvind	1 000
Protect vuodđudus	1 250
Sámi vuoigatvuodálávdegoddi II	500
Submi	2 750

2013 vuoruheamit:

Hálddahaslaš doaimmat:

Mannat čađa ja evalueret konsulterenortnega erenoamážit vuoigatvuodaid ja ealáhusdoaimmahemiid ektui sámi guovlluin
 Bidjat johtui doaimma guorahallat Sámedikki rolla ealáhusáŋgiruššamiid ja fitnodagaid eaiggádeami ektui
 Váikkuhit ahte mearrádusproseassat eanet heivehuvvojit aktiivvalaš báikkálaš searvamii – hálddahaslaš doaimmat
 Buktit cealkámuša plánaiseválddiide láchit dili sámi vuoigatvuodaeiggádiidda, eará báikkálaš oassálastimii ja duohta mieldeváikkuheapmi dáidda
 Bargat dan nala ahte ohccit ja eiseválddit heivehit sámi vuoigatvuodaeiggádiidda, eará báikkálaš oassálastimii ja duohta mieldeváikkuheapmi dáidda
 Gulahallan ja ovttasbargu
 Čuovvolit ovttasbargošiehtadusaid fylkkasuohkaniiguin sámi guovllus.
 Buktit cealkámuša stáhtalaš njuolggadusaid hábmemii, ođđa plána- ja huksenlágas sihkkarastindihti luondduvuođu sámi kultuvrras, ealáhusain ja servodateallimis.
 Oassálastit áigequovdilis olggobealkonferánssaide, ja searvat sáhkavuoruin Sámedikki rolla birra arealahálddašeamis gos dat lea áigequovdil.
 Oassálastit regionála plánaforumiidda.
 Vuoruhit ságastallama ja ovttasbarggu daiguin suohkaniiguin mat galget hábmet suohkanplána areáloasi.
 Ođasmahttit dieđuid areála birra ja juohkit relevánta dieđuid www.samediggi.no bokte.

Hálddahasgáldagaid čuovvoleapmi

Addit gulaskuddancealkámušaid plána- ja huksenlága vuodul. Addit gulaskuddancealkámušaid hálddašanáššiin Sámedikki njuolggadusaid vuodul nu ahte árvvoštallojuvvo sámi beroštusaid vuhtiiváldin rievdaduvvon meahcegeavaheami oktavuodas Finnmárkkus.

Joatkit ovdamearkačoakkáldaga “God praksis i planlegging” hábmema – konkretiseren dainna ulbmiliin ahte gieldat bidjet stuorát deattu sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuodđosa vuhtiiváldimii.

Árbediehtu mearridanvuodđun

Árvalit pláneneiseváldiid ohcat ja váldit atnui árbedieđu plánabargguin..

Doaibmabidju: Borjadat/Medvind

Tabealla Borjadat/medvind

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

344 siidu 536 siiddus

Akt. Namahus	Bud 2013
Borjadat/medvind	1 000
Submi	1 000

2013 vuoruheamit:

- Buoridit vuodu ássami sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, materiálalaš sihkkarastima bokte sámi kultuvrras
- fápmudit odđasit sámi vuoigatvuodaid mearrareálaide ja mariidna resurssaide
- Čielggadit vuoigatvuodagažaldagaid našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš riektevuogádagas
- Sihkkarastit sámi váikkuhanfámu guolástuspolitihka hábmemis
- hábmet doaibmaplána sámi riddo- ja vuotnaguovlluide, mii galgá váikkuhit dasa ahte ássanrievdan báikegottiin jorggiha.
- Váikkuhit dasa ahte vuolggahuvvo ášši vuoigatvuodaeiggiin dahje sin ovddasteddjiin
- Veahkehit vuoigatvuodaeiggiid praktihkalaččat, juridihkalaččat ja ekonomalaččat čađa olles riekteproseassa, sihke riikka siskkobealde ja maiddái riikkaidgaskasaččat
- Hukset soahpamuša guoski berošteddjiiguin guolástus- ja riddopolitihkas
- Diehtujuohkin ja gulahallan mearrasamiid vuoigatvuodagažaldagaid birra báikkálaččat, našuvnnalaččat ja riikkaidgaskasaččat

Doaibmabidju: Protect vuodđudus

Tabella 9.6.1.2 Protect vuodđudus – njuolggodoarjja

Akt. Namahus	Bud 2013
Protect vuodđudus	1 250
Submi	1 250

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

Protect vuodđudus.

Olahusjoavku:

Sámi vuoigatvuodaeiggiidat

Galgá váikkuhit:

Areálaberoštemiid, ja eanan- ja resursavuoigatvuodaid goziheame nannet sámi vuoigatvuodalaččaid gaskkas.

Fitnodagain main lea doaibma sámi guovlluin galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuodaid iežaset CSR:s (Corporate Social Responsibility).

Bušeahhta:

1 250 000 ru.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat Protect vuodđudusa várás.

Doaibmabidju: Sámi vuoigatvuodálávdegoddi II

Tabella Sámi vuoigatvuodálávdegoddi II – ohcanvuđot doarjja

Akt. Namahus	Bud 2013
Sámi vuoigatvuodálávdegoddi II	500
Submi	500

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

Sámi institušuvnnat SRU II guovllus.

Mihttomearri:

Duodástit sámi geavaheami SRU II guovllus

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

345 siidu 536 siidus

Olahusjoavku:
Sámi vuoigatvuodaeaiggádat

Galgá váikkuhit:
Nannet areálaberoštumiid, eana- ja resursavuoigatvuodaid váraváldima sámi vuoigatvuodaeaiggádiin

Bušeahhta
500 000 ru.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válldi

Olahusjoavku
Sámi vuoigatvuodaeaiggádat lulábealde Finnmárkku
Galgá váikkuhit:
Veahkehit vuoigatvuodaeaiggádiid praktihkalaččat, juridihkalaččat ja ekonomalaččat

9.7 Árttalaš luondduealáhusaid ovdánahttin

Árbevirolaččat leat mii sápmelaččat birgen ja eallán luondduin , ja luondduvuođđuduvvon ealáhusaiguin (guolásteapmi, eanadoallu, boazodoallu, meahcásteapmi ja daid lotnolasat) mat ain doalahit stuora oasi bargoolbmui ja árvoháhkamis sámi guovlluin. Maiddái luondduealáhusaide lea máhttovuođot ealáhusovdáneapmi vealtameahttin ealáhusaid ovdáneapmái, oahppamii ja ođđa diehtagii ovtta árbedieđuin ja galget leat vuodđun boahhteáiggi ealáhusaide mat galget nannet sámi báikegottiid vuolggasadjin sámi árvvuide ja eallimii. Guorahallamat čájehit ahte ealáhusovdáneapmi sámi guovlluin boahť deaividit ollu hástalusaiiguin, luondduealáhusat jorret bálvalusaddi ealáhussan ja strukturievdamat vuodđoealáhusain jorrá stuorit ja hárvvet doaluide. Dát lea stuora hástalusson go politihkka ja doaibmabijut maid stáhtalaš eiseválddit čađahit, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddjit čađahit váikkuhit ollu sámi guovlluide. Eanet ja eanet sápmelaččat orruohttet dahje bajásšaddet gávpogiin ja čoahkkebáikkiin.

Váldomihttomearri
Sámi guovlluin, min luonddusaddon ovdamuniin, rikkis “ráinnas” ođasmahtti resurssain, leat ollu ovdánahttinvejolašvuodát, gos árbevirolaš ja ođđa máhttu ja vuoigatvuodát fertejit leat vuodđogeadgin ealáhusovdánahttimis.

Sámediggi áigu nannet ja ovddidit vuodđoealáhusaid eanadoalu, boazodoalu, guolásteami, meahcástanealáhusaid ja duoji, ja daid lotnolasaid. Dán áigut mii čađahit oainnuid ovdanbuktima bokte guovddáš šiehtadallamiidda eanadoalus ja boazodoalus ja Sámedikki vuoruhemiid bokte ruđain mat várrejuvvojit ealáhusaide, ja Árvoháhknanprográmma bokte lotnolasealáhusaide.

Oassemihhttomearri

Ovttasbargat aktiivvalaččat luondduealáhusaiguin ja sin organisašuvnnaiguin, ja organisašuvnnaiguin mat gullet dáidda.

Bargat ángirrit luondduealáhusaid mearridaneiseválddiid vuostá, eará politihkalaš ášahusaid vuostá ja hálddašanlađđasiid vuostá

Ovttasbargat váikkuhangaskaomiid geavaheamis ealáhusaid ektui ja atnit iežas váikkuhangaskaomiid vai gánnahttivuohta lassána ja vai sáhtta háhkat eanet friddjaáiggi.

Galgá maid sáhttit birget dušše luondduealáhusaiguin

Sihkkarastit rekrutterema

Eanet fokus ekologalaš ja biraseastadeaddji doaibmamálliide

Boraspiriid unnidit (sihke eatnamiin ja mearas)

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

Strategiijat

Ovttas luondduealáhusaiguin, sin organisašuvnnaiguin ja daidda guoski organisašuvnnaiguin, lasihit gelbbolašvuoda ealáhusain ja daid birra, dása gusket maid ekologalaš ja biraslaš doaimmahanvuogit Ovdánahttit biebmokultuvrra ja biebmobuktagiid iežas álgoávdnasiin
Sihkkarastit ođasmahttima ealáhusain
Váikkuhit dasa ahte eanet nissonolbmot välljejit luondduealáhusaid
Lasihit doaibmavejolašvuodaid ealáhusain
Váikkuhit dasa ahte ođđa teknologiija váldo atnui ealáhusain

Ulbmilolahusa eavttut

Nannet lágaid luondduealáhusaide (geahča maiddái vuoigatvuodavuodđuduvvon ealáhusat)
Sámedikkis galgá leat čielga ja nannosit rolla politihkkahábmemis
Eanet gánnáhahtti
Eanet friddjaáigi
Gaskamearalaš ahki njiedjá ealáhusain
Ođđasit ja eanet ođđaáigásaš doaibmareaiddut
Eanet nissonolbmot luondduealáhusain
Eambbogat geat doaimmahit ekologalaččat ja birasgáhttenmálliin

Tabealla Árktalaš luondduealáhusaid ovdánahttin

Akt. Namahus	Bud 2013
Mariidna ealáhusat	4 300
Eanadoallu, meahcástanealáhusat ja lotnolasealáhusat	4 943
Boazodoallu	1 000
Submi	10 243

2013 vuoruheamit

Viiddidit Sámedikki rolla iešguđet ealáhusšiehtadusásahusain (boazodoallo- ja eanadoallošiehtadusain)
Viiddidit Sámedikki rolla iešguđet hálddašandásiin gos mearrádušat mat gusket luondduealáhusaide, dahkkojit
Loktet boraspireválttisvuodaid dássái gos dat eai leat vahágin bistevaš vuodđoealáhusaide sámi guovlluin
Sihkkarastit jođánit mearrádušaid boraspiriid ektui mat vaháguhttet biebmoealliid ja váikkuhit beaktilit jávkadanmekanismaid dáin boraspiriin
Ovdánahttit ovttasbargoproševttaid iešguđet lágan aktevrraiguin ovdánahttit iežas biebmokultuvrra ja biebmobuktagiid iežas ávdnasiin
Doalahit aktiivvalaš gulahallama luondduealáhusaiguin ja sin organisašuvnnaiguin, organisašuvnnaiguin mat leat čadnon ealáhusaide, dása gullá maid gulahallan ekologalaš ja biraseastadeaddji doaibmavuogit
Čuovvut mielde bievlavuodjináššiid ovdáneami

Doaibmabidju: Mariidna ealáhusat

Tabealla Mariidna ealáhusat – Ohcanvuđot doarjagat

Akt. Namahus	Bud 2013
Mariidna ealáhusat	4 300
Submi	4 300

2013 vuoruheamit:

Hálddahaslaš doaimmat:

Oassálastit riikkaidgaskasaš gulahallamiin earremearridemiid birra, guolásteami ja bivddu dutkamiid ja rámmaid birra

Viiddidit Sámedikki rolla iešguđet dásiin Hálddašeamis gos mearrádusat mat gusket mariidna ealáhusaide, dahkkojit

Váikkuhit ráđđehusa mearrabiebmodieđáhussii ja meannudit dan Sámedikkis

Oassálastit mariidna ealáhusaid čoahkkimiin ja daid organisašuvnnaiguin, ja organisašuvnnaiguin mat leat čadnon ealáhusaide

Gulahallat biebmobearráigeahčuin sihkkarastindihti rámmaeavttuid erenoamážit árbevirolaš guolásteapmái ja árbevirolaš gieđahallamii álgoávdnasiin

Oččodit resursadivvaga (areála/ geasusdivvaga) mearraealáhusain mii manná suohkaniidda ja eará báikkálaš hálddašanorgánaide

Oččodit guolásteddjiide buriid buktinvejolašvuodaid

Mariidna ealáhusat – ohcanvuđot doarjagat

Doarjja oastit bivdofatnasiid

Doarjja ođasmahttit bivdofatnasiid

Doarjja vuostáiváldinrusttegiid ásaheapmái ja ovddideapmái

Váikkuhit dasa ahte láchit dili gieđahallamii ja reidemii álgoávdnasiin biebmobearráigeahču mearrádusaid mielde

Váikkuhit ovdánahttit ođđa buktagiid ja ođđa áimmahuššanmálliid álgoávdnasiin guolásteamis ja bivddus

Nissonolbmot geat leat ealáhusbargit ja geat háliidit álgit guolástanealáhussii

Olahusjoavku

Ealáhusbargit ja álgaheaddjit ealáhusas

Galgá váikkuhit:

Eanet gánnáhahtti

Eanet nissonolbmot geat barget ealáhusas

Buorre rekruteren

Doaimbaidju: Eanadoallu, meahcástanealáhusat ja lotnolasealáhusat

Tabealla Eanadoallu, meahcástanealáhusat ja lotnolasealáhusat – ohcanvuđot

Akt. Namahus	Bud 2013
Eanadoallu, meahcástanealáhusat ja lotnolasealáhusat	4 943
Submi	4 943

2013 vuoruheamit:

Hálddahaslaš doaimmat

Čuovvolit Sámedikki mearrádusa eanadoallošiehtadusaid ektui

Gulahallat biebmobearráigeahčuin sihkkarastindihti rámmaeavttuid erenoamážit árbevirolaš njuovvamis ja álgoávdnasiid árbevirolaš gieđahallamis

Oassálastit čoahkkimiin eanadoalus ja dan organisašuvnnaiguin, ja organisašuvnnaiguin mat gullet eanadollui

Sihkkarastit doarvá eanaareála ja meahcceguohtunbáikkiid eanadollui

Váikkuhit lassi máhttui ekologalaš eanadoalu birra ja biraslaš doaimamálliid birra eanadoalus

Meahcástanealáhusaid resursavuodu ja ealáhusdoimmiid vuoigatvuodát nannejuvvojit áigeovuodilis meahcástanlágain main lea árbevirolaš resurssahálddašepmi vuodđun

Lotnolasealáhusat ja meahcástanealáhusat nannejuvvojit dávgasit sámi ealáhusheiveheamis Mohtorjohtolaga reguleren ferte sihkkarastit ahte sámi ealáhusdoaimmat sáhtte gánnáhahti ovdánit Sámedikki rolla ealáhuspolitihkalaš hálddahaslaš gažaldagain mat gusket meahcástan- ja lotnolasealáhusaide, nannejuvvo

Eanadoallu, meahcástanealáhusat ja lotnolasealáhusat – ohcanvuđot doarjagat
Doarjja ođđa huksemiidda, stuorideapmái ja ođasmahttimii doaibmavistiin
Doarjja rusttegiidda mat mielddisbuktet ođasteami ja beaktilit doaimmaheami
Doarjja oastit stáhtalaš mielkeeriid ođđaálggahaemis dahje go váldá badjelassas eanadoalu
Doarjja oastit gáiccamielkeeriid maŋŋil go ođđasit álggaha doalu
Doarjja oastit lassieatnama
Nissonolbmot geat háliidit álgit ealáhussii
Viiddidit ovtasbargoproševttaid gaskkal Innovašuvdna Norgga ja Fylkkamánniid eanadoalloossodagaid miehtá sámi guovllus
Álggahanstipeanda doaimmaid ovdánahttimii ja álggaheapmái lotnolas- ja meahcástanealáhusain, ja álggaheapmái sámi kulturealáhusain.
Doaibmabijut mat mielddisbuktet báikkálaš viidásetbuvttadeami ja lassi dietnasa meahccebuktagiin ja eará álgoávdnasiin sámi guovlluin.
Doaibmabijut mat mielddisbuktet gelbbolašvuodáloktema meahccebuktagiid ávkkástallamis, buvttadeamis ja vuovdimis.
Ovdánahttit sámi mátkefitnodagaid ja vásihusvuđot mátkedoaimmaid main eaktivohta ja jáhkehahttivohta leat guovddázis.
Lotnolasealáhus- ja meahcceealáhusbargit ja fitnodagat main lea smávibuš buvttadeapmi.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:
Ealáhusdoallit ja ásaheadjit.
Galgá váikkuhit:
Eanet dietnasa
Eanet nissonolbmuid geat doaimmahit
Buoret rekruterema

Doaibmabidju: Boazodoallu

Tabealla Boazodoallu – ohcanvuđot doarjja

Akt. Namahus	Bud 2013
Boazodoallu	1 000
Submi	1 000

2013 vuoruheamit:

Hálddahaslaš doaimmat
Sámedikki rolla boazodoalu boahhteáiggi sihkkarastimis nannejuvvo ealáhuspolitihkalaš ja hálddahaslaš gažaldagain
Čuovvolit Sámedikki mearrádusa boazodoallošiehtadallamiid ektui
Gulahallat biebmobearráigeahčuin sihkkarastindihti rámmaeavttuid erenoamážit árbevirolaš njuovvamis ja álgoávdnasiid árbevirolaš gieđahallamis
Oassálastit čoahkkimiin boazodoalus ja dan organisašuvnnaiguin, ja organisašuvnnaiguin mat gullet boazodollui
Sihkkarastit doarvái guohtuneatnamiid boazodollui
Váikkuhit ovdánahttit eanet ekologalaš, kultuvrralaš ja ekonomalaš gánnáhahti boazodoalu
Boazodoallošiehtadusas fievrriiduvvo Sámediggái jahkásaččat 2 000 000 ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassealáhusaide. Go duodji lea deatalaš lassiealáhus, de hálddašuvvo 1miljon ru njuolga duoji ealáhussiehtadussii.

Boazodoallu – ohcanvuđot doarjja

Ođđaálggaheamit, buvttaovdánahttin ja investeremat lassiealáhusain boazodolliide, earret duoji.

Oahppostipeanda boazodollui nuoraide geat váldet joatkka- ja alitoahpu.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

Boazodoallit geain lea iežas mearka

10 Kulturmuitosuodjalus

10.1 Mihttomearri

Sámi álbmogis lea vuoigatvuolta ja iešalddis ovddasvástádus ovddidit ja gaskkustit dieđuid min iežamet birra ja min birrasa birra. Kulturmuitut ja kulturbirrasat leat vuodđogeadggit min kulturárbbis ja min sámi identitehtii. Min oktasaš muittut galgat sihkkarastojuvvot, seailut ja gaskkustit dieđuid ja sámi dilálašvuodaid birra viidásit gieđahallami, vai dat sáhttet hábmet oadjebas referánsarámmaid buori sámi iešgova ovddideapmái.

Oassemihttomearit

Museat galget dohkálaččat gozihit min oktasaš muittuid

Organiseret girjerádjosiid ja arkiivvaid nu ahte álbmot sáhtta daid geavahit ja gaskkustit.

Oassin sámi servodathuksemis nannet oktavuoda buolvvaid gaskkas.

Strategiijat

Nannet juolludemiid sámi museaide, girjerádjosii ja arkiivii vai sii besset áimmahuššat iežaset ovddasvástádusa kulturmuitohálldašeamis

Atnit árvvus vuorrasit sápmelaččaid guovddáš resursan sámi árbedieđu fievrreideamis.

Sámi dutkan ja dieđa geavahit árbedieđu lunddolaš oassin iežaset máhttovuđđui.

10.3 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla Čoahkketabealla – sámi kulturmuituid

(1000

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev
	Doarjagat sámi	2 104	2 000	2 000	2 400	400
	kulturmuitohálldašeapmái	503	500	900	250	-650
	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš					
Subm		2 607	2 500	2 900	2 650	-250

Tabealla Sámi kulturmuitohálldašeapmi – ohcanvuđot doarjagat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev
35000	Sámi kulturmuitosuodjaleapmi	2 104	2 000	2 000	2 400	400
Subm		2 104	2 000	2 000	2 400	400

36000 Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis

Submi 503 500 900 250 -650

Lagat dieđut doarjjaortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin dás vuolábealde.

Kulturmuitosuodjaleapmi

Kulturmuitosuodjaleapmi – ohcanvuđot doarjagat.

2013 vuoruheamit:

- Automáhtalaččat ráfáidahtton ja suodjalanveara sámi visttiid divodeapmi.
- Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuituid ja kulturbirrasiid registreren. Guovllut gos sámi kulturmuitut leat unnán iskkaduvvon, vuoruhuvvojit.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

350 siidu 536 siiddu

- Automáhtalaččat ráfáidahtton ja suodjalanveara sámi visttiid registreren. Guovllut gos sámi kulturmuittut leat unnán iskkaduvvon, vuoruhuvvojit.
- Seailluhandoaibmabijut ráhkaduvvon seailluhanplána rámmaid siskkoalbealde doppe gos diekkár sámi kulturbirrasat gávdnojit.
- Seailluhanplánaid ráhkadeapmi áitojuvvon sámi kulturbirrasiid várás.
- Antikváralaš ođastanplánaid ráhkadeapmi ráfáidahttojuvvon ja gáhttenárvosaš sámi visttiid várás.
- Árbevieruid duodašteapmi ovddeš sámi geavaheami ja ássama hárrái olggobealde dálá boazodoalloorohagaid.

Proševttat Riikaantikvára Árvoháhkkanprográmmas, mat gustojit soahtemuittuide Divttasvuona suohkanis, oassin mátkkoštanealáhusvuoruheapmái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Huksensuodjalanproševttat:

- Suodjaluvvon sámi visttiid eaiggádat, ovddemustá ovttasbargguin almmolaš dahje priváhta ásašusaiguin

Almmolaš dahje priváhta ásašusat ovttasráđiid eaiggádiin

Proševttat mat eai gula huksensuodjalussii:

Buot ásašusaid proševttat main geavahuvvo gustojeaddji fágalaš gelbbolašvuohta

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Sámi kulturmuittuid ja -birrasiid geavaheaddjit

Galgá váikkuhit:

Buot visttiide maidda ohccojuvvo doarjja (viiddis/mávssolaš) divodandoaimmaide, lea ovddalgihtii ráhkaduvvon antikváralaš divodanplána.

Dieđuid mat bohtet ovdan proševttain maidda addo doarjja, galgá máhcahit báikkálaččat.

Lassi báikkálaš gullevašvuođa dain proševttain, maidda addo doarjja dán ortnega mielde.

Lassi fokusa sámi kulturmuittuide ealáhusaid oktavuodas.

Ohcanáigemearri:

Njukčamánu 1. beaivi 2013. Ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋgel dán dáhtona, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

2 400 000 ruvnno.

Muđui gustojit njuolggadusat kulturmuittosudjaleamis.

Dán ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána, man sámediggeráđđi fápmuda.

Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis

Doaibmabidju 10: Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis – prošeakta iežamet hálddus.

Sámediggi lea nuortalaš gili giddodaga ja gullevaš viesuid eaiggát. Ássanviesu ođasteapmi álggahuvvui 2011:s. Bargu giddodagain ja guovlluin jotkojuvvo 2013:s.

Galgá váikkuhit:

Kulturbirrasa nannema nuortalaš gilis.

Bušeahhta:

250 000 Ruvnno.

Ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguovlu (SED-guovlu)

		202	
2011	Guovdageaidnu	2	Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
			0103 Dáigevuotna
2012	Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:		0104 Gihppovuotna
	0101 Stierdná		0105 Dorskkášvuotna/Beahkkervuotna
	0102 Sievju		0106 Davvesiida
	0103 Uhcca		0107 Idjavuotna

	Liidnevuotna Stuora		Irgevuotna/Áttamvuot na
	0104 Liidnevuotna	0108	
	0105 Gámavuotna	0109	Lagesvuonbahta/Gussanjárga Šeste
	0106 Fielvuotna	0110	(Čiesti)/Godviknes
	0107 Nyvoll (Stuora)	0111	Váttesbákt-seaibbuš
	0108 Girenjárga	0112	Gappatvárri
	0110 Latni	0113	Eretoaivvit
	0201 Lákkonjargeahči	0114	Vuonjalrásšá
	Dáhppeluokta/Vuojatluokta		
	0202 (Rivargohppi)	202	
	0203 Lákkovuonbahta	3	Gáŋgaviika
	0204 Dálbmeluokta	202	
	0205 Vasbotnelv	5	Deatnu
2014	Láhppi	7	Unjárga
2017	Fálesnuorri	0	Mátta-Várjjat, čuovvovaš vuodđobiirret:
2018	Muosát, čuovvovaš vuodđobiirret		0101 Buodgáibeaski
	0119 Muorral(vuotna)		0102 Reais(a)vuonna
	Vuotkevuotna (Uhcca- vuonaš)		0103 Spurvnes /Sállam
	0120		0104 Njávdam
	0121 Muotki		0402 Lávvonjárga
	0122 Gunnarnes		0403 Juranjohka
	0123 Tufjord		0404 Ruovdevuonna
	0124 Fávle-Ižžát		0405 Vuorjám(johka)
			0503 Čoalbmejávri
2019	Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret:		0504 Máiddet/Skrotnes
	Oarjjábealli-		
	0113 Vuotnabađaguovlu		0505 Bajit Báhcceveadji
	Nuortaváhkeguovl u		
	0114 Goaskinvákke - Ráktionjár- guovlu	190 2	Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
	0115		3301 Čie(k)ŋalluokta
	0117 Skuohttanjárga Mannskarvik-Reaipváhki		3302 Leaibedievvá
	0118 (Ráiváhki)		3303 Moskaluokta
	0119 Spierttanjárga (Spierta)		3304 Moskavuovdi
	0200 Geaissavearra		3305 Rivnnje/Vuotnasiida
	0201 Geaissavearra		3306 Suortu (davit/siskit)
	0202 Kniskkárnjárga		3307 Várpenjárga
	0203 Duvavuotna (Irivuotna)		3308 Su(o)rgomohkki
	0204 Magerøystua		3309 Guohcavuopmi
	0205 Finnvik		3310 Ullsfjordmoane -
	0206 Váttavuotna		

		(Váttavuonaneret)	
		Bygda sarnes	
		191	
2020	Porsángu	3	Skánit
		191	Rivttá
2021	Kárašjohka	9	t
		192	Loabá
		0	t
1923	Siellat		
1925	Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:		
	0101 Gumpedallá		
	0102 Øvre Bakkejord		
	0103 Skuoddovuovdi		
	0104 Smørsgård		
	0201 Lurrusaorda/Ráb-oassa		
	0207 Boazojohka		
	0208 Áisajávri		
1933	Báhccavuotna		
1936	Gáls á		
1938	Ivgu		
1939	Omasvuotna		
1940	Gáivuotna		
1941	Skiervá		
1942	Ráisa		
1943 Nord	Návuotna		
1805	Nárviika, čuovvovaš vuodđobiirret:		
	0102 Hearjjak		
	0109 Áravuopmi Jogasiida/Eanosii		
	0110 da		
	0111 Luodnegohpie		
1849	Hábmer, čuovvovaš vuodđobiirret:		
	0116 Strávnjunnie		
	0117 Vædtja		

(Veaggovárri)
0118 Jávresoalgge
0119 Grensefjellene – Rádjevárit

1850 Divtasvuodna

Evenášši, čuovvovaš
1853 vuodđobiirret:
0109 Evenáššmárku
0110 Gállogieddi
0111 Leairusaide/Osmárkku
Leaŋgaviika/ Duorgga
0114 (Snubba)
0117 Veaggo

Sámi álbmot
lullisámiguovll
us

Sámi álbmot
Sážžagis ja
muđui
Leaŋgaviika
suohkanis

Sámi álbmot
Lofuohtas ja
Viestterállasis

Doarjagat ealáhusovddideapmái lassin dán geográfalaš doaibmaguvlui juolluduvvo:
- Sámi kulturealáhusaide miehtá riikka
- Lassiealáhusaide boazodoalus

1920 Loabát

11 Dearvvašvuohta ja fuolahus

Guovddáš mihttomearri lea sihkkarastit ovttaárvosaš dearvvašvuođa- ja fuolahusfálaldagaid mat heivehuvvojit sámi geavaheaddji dárbbuide čađa eallima. Das sáhtta leat sáhka sámi álbmotdálkkodeamis, ja ahte dearvvašvuođabargiin lea doarvái kultur- ja giellamáhttu go deaivvadit sámi pasieanttain ja su lagasolbmuiguin. Mánáid ja nuoraid ektui galgá dat mii lea mánáide buoremussan mearridit makkár fálaldat fálo.

Hástalusaide mat leat čadnon sámiide ja dearvvašvuhtii guoská eambbo go dušše giella- ja kulturipmárdus. Dat guoská maiddái dan eallinipmárdussii maid sámit leat oamastan buolvvaid čađa, sihke ovttaskas olmmožin ja maiddái álbmogin. Earenoamáš hástalusat sáhttet čatnasit vejolaš genehtalaš hearkivuhtii, sosioekonomaláš heađustusaide, resurssain olggušteapmái ja čearddalaš ja politihkalaš vealaheapmi, mas dáruiduhttimis leat stuora heajos váikkuhusat ovttaskas olbmui ja sámiide álbmogin. Dál gávdno unnán duođastuvvon máhttu dan ektui ahte man muddui dát bealit váikkuhit sámi dearvvašvuhtii indiviida- dahje joavkodásis. Dán máhttovuođu buorideapmi berre vuoruhuvvot ovttaárvosaš dearvvašvuođafálaldaga ovddidanbarggus.

Danne lea sámi dearvvašvuoda- ja čálgoášši eambbo go dušše sávaldat systematiseret sámi vuhtiiváldima, oassin sámi kultuvrra ealáskahttimii. Lea sáhka vuodđoeavttuid birra min eallínádejumis, mot mii dego álbmot ipmirdit ja birget eallimis, mat fertejit leat sajis jus sámi pasieanttat ja geavaheaddjit galget oažžut ovttárvosaš fálaldaga. Dálá fálaldagat fertejit heivehuvvot ja ovdánahttojuvvo sámi eavttuid vuodul sámi geavaheddjiid várás.

11.1 Váldomihttomearri

Dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus sámi álbmogii, mas buot sámiide sihkkarastojuvvo dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi geavaheddjiid dárbbuide ja kultuvrralaš duogáži.

Oassemihttomearri

Rekruteret sámi dearvvašvuodabargiid ja fágabargiid vai dearvvašvuodafálaldat sámi geavaheddjiide nanosmuvvá

Bargat dan ala ahte guovddáš dásis biddjojit čielga rámmat mot olahit mihttomeari ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus sámi álbmogii.

STRATEGIIJAT

Eambbo sámegeielagat váldet dearvvašvuodaoahpu

Čielggadit sámi dearvvašvuodafitnodagaid ásaheviid birra. Dearvvašvuodafitnodat sáhtta sisttisoallat ásaheviid mat leat earenoamážit ásaheviid sámi dárbbuid goziheapmái, nu go ovdamearkka dihte SANKS, spesialistadoavtterguovddáš Kárásjogas ja sámi dearvvašvuodadutkama guovddáš. Sámi dearvvašvuodafitnodaga bokte šattašii álkibut oaidnit daid dearvvašvuodabálvalusaid maid sámiin lea riekti oažžut, ja seammás nannešii sámi giela, kultuvrra ja identitehta birra diđolašvuoda ja geavaheami dearvvašvuodabálvalusas.

Láhčit dili dutkamii ja statistihkkii go guoská sámi dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid. Dutkan ja statistihkka fertejit leat gávdnamis boahktevaš mearrádusaide vuodđun. Sámi servodagas váilu dávjá dat mearridanvuodđu mii meroštallojuvvo leat diehttelassan muđui.

Sámedikki váikkuhangaskaoamit dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis galget mielddisbuktit eanet ovttárvosaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid sámi álbmogii.

Juolludit eanet resurssaid eastadeaddji bargui gárrenmirkkuid geavaheami vuostá

Dagahit ahte dálá bargit bissot dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis.

11.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla Čoahketabealla – Ovttadássásaš

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš
	Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	500	515	515	1 942
	Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat	1 674	2 850	2 850	2 615
	Ovttasdoaimanodastusa čuovvoleapmi	0	600	600	600
Subm		2 174	3 965	3 965	5 157

Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide – njuolggodoarjja – ja ohcavuđot doarjja

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Várdobáiki sámi guovddáš – njuolggodoarjja 750 000

Doaimbascarvvit ja ásaheviid sámi guovlluin – ohcamiid vuodul - 1 292

Tabealla Geavaheaddjifálaldagat boarráset
sámiide – njuolggodoarjja

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev
25000	Várdobáiki BA	500	515	515	750	235
	Eará geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide				1292	1 292
Subm		500	515	515	2 042	1 527

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Sámi boarrásat ja eará fuolahusdárbbasheddjiide sámi guovlluin

Doarjjaortnega mihttomearri:

Hukset ja ásahit eaktodáhtolaš dearvvašvuodabálvalusaid sámi boarráset álbmogii lassin almmolaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaide

Viidásit ovddidit Várdobáiki sámi guovddáža fálaldagaid, oaivadallan- ja bagadallanrolla earáide geat háliidit ovddidit eaktodáhtolaš doaimmaid sámi boarrásiidda

Bušeahhta

2 042 000 ru

Ortnega hálddaša Sámediggeráđdi dahje dat orgána man sámediggeráđdi fápmuda.

Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat – ohcanvuđot doarjagat

Doarjjaortnega mihttomearri

Ovtaárvosas dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat sámi geavaheddjiide

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Organisašuvnnat ja ásahusat

Aktevrrat geat gullet ásahusaide ja dutkanovttadagaide

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Sámi geavaheaddjit

2013 vuoruheamit:

Proševttat mat váikkuhit ahte sámi boarrásat ožžot vuoigatvuoda fuolahussii iežaset eavttuid vuodul, mas sámegeilla, sámi árvvut ja árbevirolaš sámi biebmui leat deháleamos bealit fuolahusfálaldagas.

Proševttat mat váikkuhit ahte sámi mánáid rievttit sihkkarastojuvvojit mánáidsuodjalusbálvalusas, biebmoruovttus ja mánáidruovttuásahusain. Veahkkeapparáhtta berre váldit mánáid ja nuoraid vuostá sámegeillii ja sámi kulturipmárdusain.

Proševttat mat váikkuhit sámi dearvvašvuodabargiid ja fágaolbmuid bestemii, vai sámi geavaheddjiid dearvvašvuodabálvalus nanusmuvvá

Metodaovdánahhtinproševttat ja dutkanproševttat mat váikkuhit eanet ovtaárvosas dearvvašvuodabálvalusaid sámiide

Ohcanáigemearri:

Guovvamánu 1.b. 2013

Bušeahhta: 2 700 000

Ovttasdoaimmanodastus

Sámediggi áigu sihkkarastit sámi perspektiivva dearvvašvuodabálvalusain, vai sámi geavaheaddjit ožžot buorebut gova ja sáhttet leat eanet duhtavaččat vuoddearvvašvuodabálvalusain, dan bokte ahte oččodit earret eará eanet sámegeielat doaktáriid. Dehálaš bealit sámi ipmárdusvuoddu sihkkarastinbarggus leat rekruteret ja oahpahit eanet sámegeielat dearvvašvuodabargiid, nannet dearvvašvuodabargiid giella- ja kulturmáhtu, ja dohkálaš buorit dulkabálvalusat.

Mihttu:

Váikkuhit sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid ja dárbbuid vuhtiiváldima ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleami mielde.

Bušeahhta:

600 000

Ortnega hálddaša Sámediggeráđdi dahje dat orgána man sámediggeráđdi fápmuda.

12. Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi galgá ásahit lihtolašvuodaid ja čoavdit riidduid sihke min iežamet servodagas ja eará álbmogiid ektui. Sámedikki ja Sámi parlamentáralaš ráđi bokte galgat mii ovddidit solidáralaš ovttasbarggu eará álgoálbmogiiguin máilmmis. Sámediggi galgá nannet iežas barggu davviriikkalaš, regionála ja riikkaidgaskasaš orgánaid bokte, mat leat čadnot ON-vuogádahkii, davviguovllupolitihkkii, Barents-ovttasbargui, davviriikkalaš ovttasbargui, ovttasbargui Arktisis, Interreg ja EU.

12.1 Váldomihttomearri:

Álgoálbmogiid iešmearrideapmi ja ovddasteapmi riikkaidgaskasaš orgánain ja proseassain.

Oassemihttomearrit:

SPR lea beaktilis ovttasbargoorgána oktasaš áššiin, ja ovttahttinorgána riikkaidgaskasaš barggus

Álgoálbmogiid ovddasteapmi ja vejolašvuohta searvat riikkaidgaskasaš orgánain ja proseassain lea nanusmahttojuvvon

Álgoálbmotrievttit leat nanusmahttojuvvon riikkaidgaskasaš, regionála ja nationála dásis

Strategiijat:

Nannet sámi ovttasbarggu SPR bokte, maiddái Ruošša beal sámiid oassálastima

Vuoruhit šiehtadallamiid Davviriikkalaš sámekonvenšuvnna birra

Čuovvolit ON álgoálbmotkonferánssa 2014 barggu, čadahit ráhkkanahhti álgoálbmotkonferánssa

Álhtás 2013:s.

Geahččalit oazžut ON deklarašuvnna álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra ja eará riikkaidgaskasaš instrumeanttaid mielde norgga láhkii

Nannet álgoálbmogiid ovddasteami ja rolla Barents-ovttasbarggus

12.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella Čoahketabealla – sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev
12						
Riikkaidgaskasaš bargu	2 552	1 219	1 219	6 408	5 189	
Submi	2 552	1 219	1 219	6 408	5 189	

Tabella Čoahketabealla – riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt. Namahus RR 2011 Buš 2012 Rev 2012 Buš 2013 +/- 13-Rev 12

Doarjja riikkaidgaskasaš bargui	600	619	619	838	219			
Doarjja riikkaidgaskasaš doaibmabijuide			1 952	600	600	570	-300	
-5,0 %								
Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014	0	0	0	0	5 000	5 000	-	
Submi	2 552	1 219	1 219	6 408	5 189			

Riikkaidgaskasaš doaimmat – njuolggodoarjja

Tabealla Riikkaidgaskasaš bargu – njuolggodoarjja		(1000 ru)						
Akt. Benevnelse	RR 2011	Bud 2012	Rev 2012	Bud 2013	+/- 13-Rev 12			
50000 The Norwegian Barents Secretariat in Murmansk				250	258	258	266	8
50100 Sámiráđđi – Norggabealde juogus			350	361	361	372	11	
50200 Mama Sara Education Foundation			0	0	0	100	100	
50300 doCip	0	0	0	100	100			
Submi	600	619	619	838	219			

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Organisašuvnnat mat bohtet ovdal tabeallas das badjelis.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Álgoálbmotovddasteaddjit ja organisašuvnnat riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggus.

Muđui gustojit njuolggodoarjagiid njuolggadusat.

Jahkái 2013 várrejuvvo 838 000 ru njuolggodoarjjan riikkaidgaskasaš doaimmaide.

Riikkaidgaskasaš doaimmat (ohcanvuđot doarjagat)

Tabealla Riikkaidgaskasaš doaimmat – ohcanvuđot doarjagat		(1000 ru)						
Akt. Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12			
51000 Riikkaidgaskasaš doaimmat			1 952	600	600	570	-30	
Submi	1 952	600	600	570	-30			

Doarjjaortnega mihttomearri:

Nannet álgoálbmogiid kultur- ja servodateallima

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat

Fitnodagat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

álgoálbmogat

Ulbmilolahusa eavttut:

čađahuvvon čoahkkimat ja lágideamit

2013 vuoruheamit:

riikkaidgaskasaš doaimmat ja proševttat

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusat.

Jahkái 2013 várrejuvvo 570 000 ru ohcanvuđot doarjjan riikkaidgaskasaš doaimmaide.

Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014

Tabealla Ráhkaneaddji konferánsa ovdal máilmmikonferánsa álgoálbmogiidda 2014 (WCIP 2014) – prošekta iežamet hálddus (1000 ru)

Akt. Namahus RR 2011 Buš 2012 Rev 2012 Buš 2013 +/- 13-Rev 12 % erohus

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

358 siidu 536 siiddu

51100 Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014	0	0	0	5 000	5 000	-
Submi	0	0	0	5 000	5 000	-

Ráhkaneaddji konferánsa ovdal máilmmikonferánsa álgoálbmogiidda 2014 (WCIP 2014) – prošeakta iežamet hálddus.

Sámediggi lea álggahan barggu doallat ráhkaneaddji álgoálbmotkonferánsa 2013:s, vai álgoálbmogat besset ráhkkanit álgoálbmogiid máilmmikonferánsii. Dát ráhkaneaddji konferánsa lea plánejuvvon ahte galgá leat Álttás geassemánu 2013:s. Vurdojuvvo ahte 800 álgoálbmot delegáhta ja dárkojeaddji oassálastet Álttá 2013 konferánsii.

Jahkái 2013 várrejuvvo 5.000.000,- ru dán ulbmili.

13 Sámi organisašuvnnat

Sámi demokratiija ja servodat lea sorjavaš aktiivvalaš ja girjás organisašuvdnaeallimis. Sámi organisašuvnnat leat leamaš ja galget bissut dehálaš oasálaš servodatovdáneamis, ja Sámediggi áigu sihkkarastit sámi organisašuvnnaid ovddidanvejolašvuodaid.

Váldomihttomearri

Girjás sámi organisašuvdnaeallima bisuheapmi

Váikkuhit sámi organisašuvnnaid ovddidanvejolašvuodaid

Strategiijat

Váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte láchčit diliid girjás organisašuvdnaeallimii.

Sámedikki politihkkaovddideami oktavuodas gulahallat organisašuvnnaiguin

13.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit sámi organisašuvnnaide

13.2 Doarjja sámi organisašuvnnaide

Tabealla Čoahkketabealla – sámi

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev	Buš 2013	+/- 13-Rev
Sámi organisašuvnnat	3 073		3 651	3 651	3 901	250
Submi	3 073		3 651	3 651	3 901	250

Tabealla Sámi organisašuvnnat – njuolggodoarjagat

Akt.	Benevnelse	RR 2011	Buš 2012	Rev	Buš 2013	+/- 13-Rev
55000	Sámi válldoorganisašuvnnat		2 451	2 451	2 451	0
	Sámi doavttersearvi				150	150
Submi			2 451	2 451	2 451	150

Tabealla Sámi organisašuvnnat ja bellodagat – ohcanvuđot doarjagat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	2012 Rev	2012 Buš	+/- 13-Rev
56000	Doarjagat Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaide ja joavkkuid organisašuvnnaide	0	500	500	0
56100	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat	400	400	400	0
		222	300	300	100
56200	Sámi dásseárvoorganisašuvnnat				
Submi		622	1 200	1 200	100

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

359 siidu 536 siiddus

Eanet dieđut doarjjaortnegiid birra bohtá dás vuolábealde doaibmabijuid bokte.

Sámi válдоorganisašuvnnat

Doaibmabidju 1: Sámi válдоorganisašuvnnat – njuolggodoarjja.

Sámi válдоorganisašuvdna lea riikaviidosáš organisašuvdna mas leat viiddis doaimmat. Mii mearkkaša dan ahte doaibma ii leat jurddašuvvon ráddjejuvvon guvlui servodagas. Organisašuvnnas lea sihke politihkalaš bargu, kulturbargu ja oahppodoaibma.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

Norgga sámiid riikkasearvi.
Sámiid Álbmotlihttu.

Galgá:

Sihkkarastit sámi válдоorganisašuvnnaid ruđalaš vuđu.

Bušehtta: 2 451 000 ruvnno.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi.
Muđui gustojit sámi organisašuvnnaid njuolggadusat.

Sámi doavttersearvi

Doaibmabidju 1: Sámi doavttersearvi - njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu ja olahusjoavku:

Sámi doavttersearvi

Galgá:

Buoridit dearvvašvuodabálvalusa sámi buhcciide, sihke erenoamážit heivehuvvon dearvvašvuodabálvalusa bokte, diehtujuohkima bokte ja sámegeiela dearvvašvuodabargiid rekrutterema bokte.

Bušehtta: 150 000 ruvnno.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđdi.
Muđui gustojit sámi doavttersearvi njuolggadusat.

Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnat

Doaibmabidju 2: Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžutja olahusjoavkkut:

Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnat.

Galgá:

Sihkkarastit Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaid ruđalaš vuđu.

Ohcanáigemearri:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

360 siidu 536 siiddus

Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta: 500 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat mat leat Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaid njuolggadusat.

Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat

Doaibmabidju 3: Kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat.

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi kulturorganisašuvnnat
- Riikaviidosáš bellodatpolitihkalaččat sorjjasmeahttun sámi nuoraidorganisašuvnnat

Galgá:

Bisuhit girjás organisašuvdnaeallima ja sihkkarastit dássedis ekonomalaš vuoddu organisašuvnnaide.

Ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta: 400 000 ru.

Muđui gustojit sámi kultur- ja organisašuvnnaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Sámi dásseárvoorganisašuvnnat

Doaibmabidju 4: Sámi dásseárvoorganisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi dásseárvoorganisašuvnnat

Galgá:

Bisuhit girjás organisašuvdnaeallima ja sihkkarastit dássedis ekonomalaš vuoddu organisašuvnnaide.

Ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

14 Eará váikkuhangaskaoamit

14.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla Čoahkketabealla – eará

(1000)

Akt. Namahus	RR	Buš	Rev	Buš 2013 +/- 13-Rev	
Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi	22041	8901	890	450 -1	14
geavahussii	41534	2324	232	933 5	0
Váikkuhangaskaoamit				2	10
Sub I	63576	1226	122	9 3	96

14.2 Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii

Tabealla Čoahkketabealla – Váikkuhangaskaoamit

(1000 ru)

Akt. Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev
Lohkan- ja čállinveahkki vuorrasiid várás	230	450	450	450	0
Submi	230	450	450	450	0

Tabealla Lohkan- ja čállinveahkki vuorrasiid várás -
njuolggodoarjagat

(1000 ru)

Akt. Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev
Guovdageainnu suohkan	230	450	450	450	0
Submi	230	450	450	450	0

a) Lohkan- ja čállinveahkki vuorrasiid várás lea iežamet proševttain
rievdaduvvon njuolggodoarjjan.

Doaimbaidju 1: Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Guovdageainnu suohkan.
- Doarjjaortnega olahusjoavku:
- Sámegielat vuorrasat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegielat vuorrasat ožžot veahki gulahallat njálmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš dárogielat ásahusaiguin.

Bušeahhta:

- 450 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gustojit vuorrasiid lohkan- ja čállinveahki njuolggadusat.

Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi

Tabealla Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi

(1000 ru)

Akt. Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev
60200 Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi	725	390	390	0	-390
Submi	725	390	390	0	-390

Doaimbaidju 2: Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi

Bušeahhta:

- 0 ru.

14.3 Váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla Čoahkktabealla - váikkuhangaskaoamit maid

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš	Rev	Buš 2013 +/- 13-Rev
62000	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 140	3 219	3 219	3 219 0
62100	Opposišuvnna bargoeavttut	1 013	1 013	1 013	1 013 0
62200	Doarjja jagi 2013 sámediggeválgga	0	0	0	2 200 2 200
62300	Sámediggeválgga 2013	0	0	0	2 900 2 900
Submi		4 153	4 232	4 232	9 332 5 100

Lagat dieđut váikkuhangaskaoapmeortnega birra bohtet ovdan doaibmabijuin vulobealde.

Dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dása gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjođihangotti ovddas, earret eará plánet fágalávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid, Sámedikki čoahkkinortnet ja eará njuolggadusat man vuodul áššit Sámedikkis meannuduvvojit, Sámedikki buhtadusnjuolggadusat, Sámedikki jienastuslogu hálddašeapmi oktan sisa- ja olggosčálihemiiiguin ja ohcamiiguin beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maid ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čadaheamis ja odđa sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđdi sádde Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin, doaibmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágalávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába háliida birget ieš jorgalemiiguin gaskal dárogiela ja sámeigiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeanttaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálddašii 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Sámedikki politihkalaš joavkkut

Doaibmabidju 1: Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94 ja rievadan 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

Bures organiserejuvnon politihkalaš joavkkut Sámedikkis.

Bušeahhta:

3 038 000 ru.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinstába dahje dat orgána masa dievasčoahkkinstába fápmuda válldi.

Opposišuvnna bargoeavttut

Doaibmabidju 2: Opposišuvnna bargoeavttut – njuolggodoarjagat.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.1994 ja rievadan 28.11.2007, ja mat leat meroštallan iežaset gullat opposišudni.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

363 siidu 536 siiddus

Galgá váikkuhit5:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišuvdni.

Bušeahhta

- 1 013 000 ru.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Sámediggeválgga 2013 válgalisttat

Doaibmabidju 3: Ohcanvuđot doarjagat listtaide jagi 2013 sámediggeválggas

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Dat listaevttohusat maid Sámedikki válgalávdegoddi dohkkeha Sámediggeválgga lánkaásahusas § 32 vuodul.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea borgemánu 10. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beavvi maŋŋá, eai mannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 200 000 ru.

Ortnega hálldaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat listtaid várás jagi 2013 sámediggeválggi.

Sámediggeválgga 2013

Doaibmabidju 4: Jagi 2013 sámediggeválgga ráhkkaneapmi ja čadaheapmi – Iežamet proševttat.

Ruđat galget geavahuvvot válgga ráhkkaneapmái ja čadaheapmái. Dasa gullet Sámedikki jienastuslogu hálldašeapmi, čállingoddedoaimmat Sámedikki válgalávdegotti ovddas, gielddaid ja lohkanválgastivrra oahpaheapmi ja oassálastin válgakonferánssaide ja diehtjuohkinmátkkit válgga birra, álbmotregisterdieđuid fievrridit válgahálldašanvuogádahkii EVA, lágavuodul mearriduvvon almmuheamit, válgakoarttat ja válgááŋggirdeamit.

Bušeahhta:

- 2 900 000 ru.

15. Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

15.1 Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

Tabealla Eará doaibmabijut mat eai leat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013+/-	12-
	Sámedikki konferánssat	1	657 1	873 2	573	750 - 1823
	Sámiide guoski statistihkka		375	375	375	375 0
	Bálkkašumiid ja stipeanddaid		124	100	100	125 25
	Čielggadeamit ja árvoštallamat	3	055 1	500 1	752	-1 752
	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi		0	0	0	500 - 500
Subm		5	211 3	848 4	800	1 -3 052

15.2 Sámedikki konerfánssat

Tabealla Sámedikki konerfánssat		(1000 ru)				
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	
80000	Sámedikki konerfánssat a)		1 657	1 873	2 573	750 -1 823 -
Submi			1 657	1 873	2 573	750 -1 823

a) Čuovvovaš poasttat leat sirdojuvvon Sámedikki konerfánssaide: sámi skuvlafierpmádat ja fáglaš forum ja ovddidanforum. Dasa lassin leat sirdojuvvon ruđat dán poasttas kapihttalii 12.3.4 Ráhkkaneddjo konferánssa ovdal máilmmikonferánssa álgoálbmogiid várás 2014.

Postii gullet sierralágan konerfánssat maid Sámediggi galgá lágídit 2013:s. Sámediggeráđđi mearrida lagabuidda makkár konerfánssat galget lágíduvvot..

Bušeahhta:

- 750 000 ru

15.3 Sámiide guoski statistihkka Norggas

Tabealla 16.3 Sámiide guoski statistihkka Norggas		(1000 ru)				
Akt.	Benevnelse	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 12-Rev 11 % erohus
80100	Sámiide guoski statistihkka Norggas		375	375	375	0 0,0 %
Submi			375	375	375	0 0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain sámi guoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet Sámi statistihka publikašuvnna buvttadeapmái. 350 000 ru lea sirdojuvvon kapihttalis 1500 Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta, poasta 21 Erenoamáš doaimmagolut Sámediggái ulbmila várás. Ovdal ii lean dát sierra namuhuvvon stáhtabušehtas ja 2009:s oaččui Sámediggi 300 000 ru ulbmila várás.

Šiehtadusa vuodul Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain várre Sámediggi 375 000 ru sámi guoski statistihkaid buvttadeapmái Norggas.

Bušeahhta:

375 000 ru.

15.4 Báلكkašumiid ja stipeandaid juohkin

Tabealla Báلكkašumiid ja stipeandaid		(1000 ru)				
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev	Buš	+/- 12-Rev
	Kultur- ja valášállanstipeanda	124	0	0	0	0
85001	Davvirikkalaš sámi	0	100	100	0	-100
85002	Giellamovttiidahttinbáلكkašupmi	0	0	0	125	125
Submi		124	100	100	125	25

Giellamovttiidahttinbáلكkašupmi galgá leat mielde loktemin sámegeiela árvvu. Báلكkašumi sáhttet oažžut ovttaskasat, organisašuvnnat dahje ášahusat mat leat bargan erenoamážit gáhttemin, nannemiin ja ovddidemiin sámegeiela.

Bušeahhta:

125 000 ru.

15.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi

Tabella Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	
86500	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	0	0	500	500
Submi	0	0	0	500	500	

Sámedikki 25 jagi ávvudeami oktavuodas galgá almmuhuvvot ávvogirji 2014:s. Galgá maiddái ráhkaduvvot ođđa interaktiiva neahttasidu Sámedikki historjjá ja organiserema birra. Siidu galgá leat www.samediggi.no vuollásažžan ja čájehit deataleamos dáhpusaid Sámedikki historjjás teavstta, jiena, govaid ja video bokte. Dat galgá lea buot sámi gielaide ja dárogilli. Olahusjoavkun lea skuvlanuorat ja earát geat beroštit Sámedikkis.

Bušeahhta:

1 000 000 ru.

16 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabella Politihkalaš dási doaibmagolut

(1000 ru)

Koststed	Namahus	RR 2011	Buš	Rev	Buš	+/- 12-Rev
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	9	25 8	65 8	651 8	91 268
1110	Sámedikki čoahkkinjođihangoddi	1	5 90 2	1 07 2	0 072 2	0 13 64
1120	Sámedikki		34	50	500	90 400
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi		41	70	700	70 0
1510	Sámediggeráđđi	8	62 8	74 8	742 8	00 -742
1910	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš		27	33	335	33 0
1920	Sámedikki vuorrasidráđđi		0	10	100	33 235
1930	Sámedikki váiddalávdegoddi		0	15	150	15 0
SUBMI		20	80 21	25 21	250 21	47 225

16.1 Sámedikki dievasčoahkkin

Dán poasttas leat ruđat Sámedikki dievasčoahkkimii, fágálávdegottiide ja joavkkuide.

Bušeahhta:

8 919 000 ru.

16.2 Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi

Dievasčoahkkinjođihangotti bušehtti várrejuvvo ruhta dievasčoahkkinjođiheaddji bálkái ja dievasčoahkkinjođihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide čoahkkindoaimmaid várás mat leat lassin dievasčoahkkinmiidda. Dan lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágálávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamiidda, 600 000 ru maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša.

Sámedikki mearrádusa vuodul áššis 17/06 Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikkis politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša, meroštallojuvvo ahte 50 000 ru manná joavkoruđaid ja opposišuvnna bargoeavttuid revisordohkkeheapmái.

Ruđain mat leat dievasčoahkkinjođihangotti várás várrejuvvo 45 000 ru buhtadussan dan lahttui ja várrelahttui maid Sámediggi lea välljen FeFo bearráigeahččanlávdegoddi.

Bušeahhta:
2 136 000 ru.

16.3 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahččat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahhta bokte. Dasa gullá maiddá bearráigeahččat Sámedikki jahkerhketdoalu ja Riikkarevišuvnna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtá čađahit iskkademiid Sámedikki hálddahušas jus dan gávnnaha dárkun.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkediedáhušas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokáhtafitnodagain ALT advokatfirma AS bálvalusaid oastima oktavuodas Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaimaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuoddu, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkanepmi ja veahkki diehtujuohkin- ja gulahallangažaldagain.

Bušeahhta:
900 000 ru.

16.4 Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga sámedikkiid parlamentáralaš ovtasbargoorgána ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Sámediggái Norgga bealde juolluduvvo 500 000 ru SPR:ii Norgga stáhtabušeahhtas. Iešguđege sámedikkid mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Norgga sámediggi válldii badjelasa SPR jođiheami čakčat 2011. Čállingoddedoaimma čuoovu jođihandoaimma. Das gullá earret eará oktiordnendoaimma, jorgalan- ja dulkagoluid máksin, bissovaš oassálastiid goluid máksin ja unnimusat 4 stivračoahkkima čađaheapmi ja okta dievasčoahkkin jahkái, ja čoahkkimiidda searvan ja ovddastusdoaimmat, ja dán oktavuodas máksá eanemusat riikkaidgaskasaš čoahkkimiidda searvan.

Bušeahhta:
700 000 ru.

16.5 Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii ja muđui Sámediggeráđđi buhtadus ja vejolaččat politihkalaš ráđdeaddiide.

Presideantta buhtadus čuoovu ráđdehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Várrepreseantta buhtadus lea 80 % presideantta buhtadusas.

Sámediggeráđđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas

Bušeahhta:
8 000 000 ru.

16.6 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SUPU)

SNPL ásaheavvui bistevaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) lea ásaheavvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SNPL:s leat vihtta bistevaš lahtu maid Sámediggeráđđi nammada. SNPL lea ožžon bistevaš mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

Bušeahhta:
335 000 ru.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

367 siidu 536 siiddus

16.7 Sámedikki vuorrasiidráđđi

Sámediggeráđđi lea nammadan vuorrasiidráđi áigodahkii 2012-2014, ja mearridan ráđi mandáhta. Vuorrasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđdeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorrasiidpolitihka. Vuorrasiidráđis lea govda geográfalaš ovddastus.

Bušeahhta:
335 000 ru.

16.8 Sámedikki váiddalávdegoddi

2011:s ásahii Sámediggi Sámedikki váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahálddašeapmi ollašuhtá hálddašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

Bušeahhta

150 000 ru. 17 Hálddahasdási doaibmagolut

Tabealla 18.1 Hálddahasdási doaibmagolut (i 1000 kr)

Benevnelse	RR 2011	Bud 2012	Rev 2012	Bud 2013 +/-	12-Rev 11
- Hálddahasdási doaibmagolut		95 644	90 000	90 200	92 500 2 300
SUM	95 644	90 000	90 200	92 500	2 300

17.1 Sámedikki hálddahas

Postii gullá:

- Sámedikki hálddahusa bálkkát, mátkkit ja gealbudeapmi.
- Hálddahusa oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejuvumi sámediggevistti bajásdoallan- ja divvungoluide.
- Golut dan bargojovkui mii lea očcodeamen Ceavccageađggi tentatiivva máilmmiárbelistui. Golut bargui sámi vistesuodjalemiin.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 29 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 15 jienain. 14 jienastedje beali.
- Evttohus 2 hilgojuvvui 25 jienain. 4 jienastedje beali.
- Evttohus 3 hilgojuvvui 26 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 4 hilgojuvvui 15 jienain. 14 jienastedje beali.
- Evttohus 5 hilgojuvvui 26 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 6 hilgojuvvui 28 jienain. 1 jienastii beali.
- Evttohus 7 hilgojuvvui 15 jienain. 14 jienastedje beali.
- Evttohus 8
  - 1.oassi hilgojuvvui 18 jienain. 11 jienastedje beali.
  - 2.oassi hilgojuvvui 26 jienain. 3 jienastedje beali.
  - 3.oassi hilgojuvvui 26 jienain. 3 jienastedje beali.
  - 4.oassi mearriduvvui 15 jienain 14 jiena vuostá.
  - 5.oassi hilgojuvvui 18 jienain. 11 jienastedje beali.
  - 6.oassi hilgojuvvui 18 jienain. 11 jienastedje beali.
  - 7.oassi hilgojuvvui 26 jienain. 3 jienastedje beali.
  - 8.oassi hilgojuvvui 26 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 9 hilgojuvvui 18 jienain. 11 jienastedje beali.
- Evttohus 10 hilgojuvvui 18 jienain. 11 jienastedje beali.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

368 siidu 536 siiddu

- Evttohus 11 hilgojuvvui 18 jienain. 11 jienastedje beali.
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 16 jienain 13 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
	Rolf Johansen, čeahkkinortnegii	
	Alf Isaksen, čeahkkinortnegii	
	Vibeke Larsen, čeahkkinortnehii	
1	Willy Ørnebakk, áššejođiheaddji	Ann-Mari Thomassen
		Rolf Johansen
		Åge Nordkild
	Willy Ørnebakk	
2	Aili Keskitalo	Willy Ørnebakk
	Aili Keskitalo	
3	Arthur Johan Tørfoss	Silje Karine Muotka
		Willy Ørnebakk
		Ragnhild Melleby Aslaksen
	Arthur Johan Tørfoss	
	Vibeke Larsen, čeahkkinortnegii	
	Willy Ørnebakk, čeahkkinortnegii	
	Aili Keskitalo, čeahkkinortnegii	
	Willy Ørnebakk, čeahkkinortnegii	
	Aili Keskitalo, čeahkkinortnegii	
	Randi A. Skum, čeahkkinortnegii	
	Aud Marthinsen, čeahkkinortnegii	
4	Stig Furu	Mariann Wollmann Magga
		Ann-Mari Thomassen
		Aili Keskitalo
5	Ronny Wilhelmsen	Aili Keskitalo
		Ann-Mari Thomassen
	Ronny Wilhelmsen	
	Randi A. Skum, čeahkkinortnegii	
6	Ragnhild Melleby Aslaksen	Aili Keskitalo
		Trond Are Anti
		Kirsti Guvsám
	Ragnhild Melleby Aslaksen	
7	Per Andersen Bæhr	Aili Keskitalo
	Per Andersen Bæhr	
8	Ann-Mari Thomassen	
9	Knut Store	

10	Mariann Wollmann Magga	Aili Keskitalo
		Kirsti Guvsám
	Mariann Wollmann Magga	
11	Anne-Marit Eira	Aili Keskitalo
		Kirsti Guvsám
		Per Andersen Bæhr
	Anne-Marit Eira	
12	Kristina Indiana Sara	
	Aili Keskitalo, čeahkkinortnegii	
	Ann-Mari Thomassen, čeahkkinortnegii	
13	Rolf Johansen	Inger Jørstad
		Willy Ørnebakk
	Rolf Johansen	
14	Inger Jørstad	Kirsti Guvsám
		Aili Keskitalo
		Ann-Mari Thomassen
	Inger Jørstad	
15	Amund Peder Teigmo	Anne Helene Moeng Saari
		Aili Keskitalo
	Amund Peder Teigmo	
16	Kirsti Guvsám	Ragnhild Melleby Aslaksen
		Mariann Wollmann Magga
	Kirsti Guvsám	
17	Anne-Marit Eira	Mariann Wollmann Magga
18	Vibeke Larsen	
19	Willy Ørnebakk	Ann-Mari Thomassen
	Willy Ørnebakk	
	Ann-Mari Thomassen, čeahkkinortnegii	
20	Ragnhild Melleby Aslaksen	Aili Keskitalo
	Ragnhild Melleby Aslaksen	
21	Alf Isaksen	Aili Keskitalo
	Alf Isaksen	
	Willy Ørnebakk, áššejođiheaddji	
	Ann-Mari Thomassen, čeahkkinortnegii	
	Aili Keskitalo, čeahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

1 Álggahus

Sámediggi lea sápmelaččaid álbmotválljen orgána Norggas. 39 áirasa välljejit sápmelaččat sápmelaččaid gaskkas juohke njealját jagi. Maŋimus vágga lei 2009:s.

Sámedikki bušeahtta vuodduuvvo daid juolludusaide maid Ráđđehus addá stáhtabušeahthas ja bidjá čanastagaide Sámedikki doibmii bušeahttajagis. Sámediggi lea vikkadeamen beassat duohta šiehtadallanpošisuvdnii Ráđđehusain bajimus ekonomalaš rámmaid ektui doaimmas várás.

Sámediggi áshuvvui sámiid dásseárvosaš meannudeami sihkkarastima várás. Sámi giella ja kultuvra lea leamaš álgoálggus Norggas ja danne leat seammalágan gáibádusat suodjaluvvot ja ovddiduvvot go dárogielas ja dáža kultuvrras. Norggas stáhta lea Vuodđolága vuodul geatnegahttojuvvon láchit diliid dađi mielde. Dasto lea Norga geatnegahttojuvvon sámiid guovdu eará lágaid bokte ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid dohkkeheami bokte. Sámedikki mihttomearrin lea bargat dan badjeli ahte sámiid vuoigatvuodát dohkkehuvvojit vuodđun sámi kultuvrra, giella ja servodateallima suodjaleapmái ja nannemii.

Álbmotrievtti bokte leat Norgga eiseválddit geatnegahttojuvvon konsulteret sámiiguin áššiin main lea mearkkašupmi sámi servodahkii. Sámedikkis lea maidđái oktavuoha Norgga stáhtain konsultašuvnnaid ja gulahallančoahkkimiid bokte ja eará čoahkkimiid bokte ovttaskas áššiid birra.

Dásseárvu ja ovtadássásašvuoha leat vuodđun Sámedikki doibmii. Sámediggi galgá láchit diliid nu ahte sihke nisssonolbmot ja almmáiolbmot, nuorat ja boarrásat galget leat dásseárvosaš beallin sámi servodagas. Ii oktage galgga vealahuvvot su etnalaš, našunála, duogáza, lihki, giella, oskku dehe eallinvuogi dihte. Seammas galgá vejolaš sámegeielagiid posivivvalaš vealaheapmái jus muđui leat seammalágan eavttut.

Sámediggi bargá dan ala ahte livččii rabas, geavaheddjiiddidolaš ja searvvaheaddji Sámediggi álbmoga várás. Oktavuoha sámi álbmogiin galgá álohii leat vuodđun Sámedikki politihka ovddideapmái. Sámediggi galgá maidđái barggus bokte gulahallat lávga guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin.

Sámit lea álgoálbmot njealji riikkas. Danne lea rádjarastideaddji dimenšuvdna lunddolaš oassi sámi servodateallimis. Deatalaš lea gozihit álgoálbmotdimenšuvnna nationála ja riikkaidgaskasaš forain.

2 Rámmaeavttut

2.1 Sámedikki árvovuodđu

Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte nannet ja ovddidit sámi servodagaid sámi vuodđoárvvuid nala. Sámi árvvuiguin mii oaivvildit dán oktavuodas guottuid ja oainnuid mat leat vuodđun min vuoruhemiide ja válljemiidda, ja mat sáhttet áddejuvvot oktasazžan sámi servodagaide. Dat ahte muhtun árvvut adnojuvvot mihtilmassan sámi servodagaide, ii mearkkaš ahte dat eai gávdno eará servodagain. Ollu eará álbmogiin leat seamma árvvut, muhto eai dáidde leat seamma láchkai deattuhuvvon.

Bušehttabarggus lea heivvolaš deattuhit dakkár árvvuid go sámi giella ja kultuvrra, dásseárvvu ja iežas ja earáid kultuvrra árvvusatnima, ja ovttasbarggu ja oktiigullevažvuoda. Bušehta ja politihka bokte sáhtta Sámediggi ovddidit sámiid identitehta ja identitehtaáddejumi. Sámedikki leahkima vuodđojurdda lea oččodit dásseárvvu rastá čearddalaš gullevažvuoda demokrátalaš vuogádaga bokte.

Sámi giella ja kultuvra lea vuodđun Sámedikki ángiruššamii buot bušehta surggiin, leš dal oahpahus, ealáhus, dearvvašvuoha, arealahálddašeapmi dahje riikkaidgaskasaš bargu. Árvvusatnin, ovttasbargu ja oktiigullevažvuoha leat sámi servodatovddideami eará vuodđoárvvut. Seammas lea árvvusatnin ja ovttasbargu vuohki mo dáistalit dakkár hástalusaiiguin, mat leat hui deatalaččat sámi giella ja kultuvrra ovddideapmái buot oktavuodain. Árvvusatnin, ovttasbargu ja oktiigullevažvuoha leat sihke árvvut ja reaidut dáid árvvuid ovddideamis.

Buot olbmuide lea eatnigiella iešalddis vuodđoárvun man ii dárbbas ákkastit eará oktavuodain. Kultuvra ja ovttaskasa gullevažvuoha dasa čilgejuvvo eatnigiella bokte. Sámegeiella lea dat eatnigiella ja giella mii čatná sámi álbmoga oktii, beroškeahhtá das máhteš go dahje geavaheš go giella árjjalaččat vai ii. Sámegeiella ádden oktasas árbin ja oktasas árvun lea vuodđun dasa ahte atnit iežas gullevažžan sámi

searvevuhtii. Sámi giella ja kultuvra nanne oktiigullevašvuoda ja identitehta, ja duddjo čatnaseami sámi ássanguovlluide.

Čielga giellapolitihkka ja árjjalaš kultureallin lea vuodđo árvun sámi guovlluid ovddideapmái. Sierranas sámi servodagat duddjojit mánggabealat Sámi, mas leat erohusat ealáhuseallimis, árbevieruin, kultuvrras ja gielain. Dán mánggabealatvuodas lea stuorra árvi man Sámediggi galgá leat mielde fuolaheamen ja ovddideamen bušehttabarggu bokte. Sámediggi láhčá dasa sihke dakko bokte ahte nanne báikkálaš sámi árbevieruid ja máhtu, ja ahte váikkuha rabasvuhtii eará ge sámi servodagaid ektui go dušše iežas.

Iežas duogáza ja iežas kultuvrra árvvusatnin lea buohkaid vuodđoárvi. Sámediggi galgá leat mielde váikkuheamen dasa ahte sámi servodaga árvvut árvvusadnojuvvojit. Dát gáibida vuostevurolašvuoda Sámedikki ja eará sámi servodagaid gaskkas viiddes mearkkašumis. Iežas kultuvrra árvvusatnin ja máhtolašvuodda dan birra lea eaktun dasa ahte duodas árvvusatnit ja áddet eará álbmogiid kultuvrra. Riikkarájaid rastásaš oktiigullevašvuodda lea árvun ja ággan Sámedikki riikkaidgaskasaš bargui, erenoamážit oktiigullevašvuodda eará álgoálbmogiiguin.

2.2 Sámedikki rámmaeavttut

2.2.1 Ollislaš juolludus Sámediggái

Tabella 2.2.1 Juolludusat departemeanttain

Čilgehus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	%
	2011	2012	2012	2013	12	erohus
Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodep. - OHD	225 655	233 650	233 650	259 460	25 810	11,0 %
Utenriksdepartementet - UD	0	0	0	650	650	-
Máhtodepartemeanta - MD	35 420	36 518	36 518	37 723	1 205	3,3 %
Máhtodepartemeanta - MD	13 753	14 179	14 179	14 647	468	3,3 %
Birasgáhttentdepartemeanta - BD	3 000	3 093	3 093	3 195	102	3,3 %
Kulturdepartemeanta - KD	67 379	70 379	70 379	72 702	2 323	3,3 %
Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta - DFD	6 700	5 800	5 800	6 036	236	4,1 %
Mánáid-, dáseárvo- ja searvadahttindep. - MDD	0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
Eanandoallo- ja biebmodepartemeant - EBD	4 000	4 000	4 000	6 000	2 000	50,0 %
	355	368	368	401		
Juolluduvvon buohkanassii	907	619	619	413	32 794	8,9 %

Ollislaš bušehttarámma Sámediggái lea lasihuvvon 32 794 000 ruvnnuin Sámedikki reviderejuvvon 2012 bušehta ektui, juogaduvvon ná:

- 4 100 000 ru dan geažil go sámegeiela hálddašanguovlu lea viiddiduvvon nu ahte Raavrevijhke tjielte maid gullá hálddašanguovlui.
- 1 000 000 ru Sámedikki bargui ráhkadit oahpponeavvuid ja ovddidit terminologiija lullisámegeielas.
- 10 000 000 ru sámi kultur- ja gielladoaibmabijuide.
- 2 900 000 ru Sámedikki lassegoluide čadahit jagi 2013 sámediggeválgga.
- 650 000 ru Sámedikki bargui riikkaidgaskasaš álgoálbmotáššiiguin.
- 2 000 000 ru investeren- ja ovddidandoaibmabijuide eanadoalus sámi guovlluin.
- 12 144 000 ru dahje 3,3 % geavahuvvo bálká- ja haddegoargnuma gokčat.

Stuorradiggi lea juolludan 75 miljon ru Sámeálbmotfondii. Foandda reanttut eai leat mielde Sámedikki rámmajuolludusas. Foandda reanttut 2013:s gártet 2 535 000 ru. Reanttut leat čadnojuvvon guhkesáiggi stáhtaobligašuvnnaid reantodássái, maid Finánsadepartemeanta mearrida. Finánsadepartemeanta lea mearridan odđa 3,38 % reanttu suoidnemánu 1.b. 2010 rájes 10 jagi áigodahkii.

Foandda reanttut váldojuvvojedje atnu 2008:s ja daid hálddaša Sámediggi. Stuorradiggi lea bidjan eaktun ahte Sámeálbmotfoanda ii galgga geavahuvvot ovttaskas buhtadusaide. Jahkásaš reanttuid geavaheapmi bušeahtas mearriduvvo válgaáigodaga vuoruhemiid ja áŋgiruššansurggiid mearrádusaid vuodul, gč. ášši 47/09.

Jahkái 2013 várrejuvvo 7 285 000 ru Sámeálbmotfoandda sestojuvvon reanttuin, juogaduvvon čuovvovaš kapihttaliidda:

- 1 700 000 ru giellaproševttaide, kap. 4.3.4
- 1 000 000 ru hállansyntesii, kap. 4.5.3
- 500 000 ru sámi sátnebáŋkui, kap. 4.5.4
- 1 285 000 ru girjjálašvuhtii, kap. 5.4.3
- 800 000 ru gealbudan- ja rekrutterenprográmmii, kap. 7.5.3.3
- 650 000 ru árbedieđu systemáhtalaš kártemii, kap. 7.6.3
- 500 000 ru stipeanddaide alitohppui, kap. 7.5.3.4
- 850 000 ru árbedihtui, kap. 7.6.4

Boazodoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 2 000 000 ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassealáhusaide.

Eanadoallošiehtadusas fievrriduvvo Sámediggái jahkásaččat 4 000 000 ru mii galgá geavahuvvot ealáhusdoaimmaide eanadoalus.

2.2.2 Sámedikki ekonomalaš rámmajuogadus

Tabealla 2.2.2 Čoahkketabealla - Sámedikki boađut ja golut buohkanassii (1000 ru)

	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	Eroh us	%
Doaibmagolut						
Departemeanttaid juolludusat	355 907	368 619	368 619	401 413	32 794	8,9 %
Sámeálbmotfoandda reanttut	5 617	7 950	7 950	7 285	-665	-8,4 %
Doaibmaboađuid submi	361 524	376 569	376 569	408 698	32 129	8,5 %
Virkemidler						
Váikkuhangaskaoamit	256 716	265 319	266 521	286 808	20 287	7,6 %
Váikkuhangaskaomiid submi	256 716	265 319	266 521	286 808	20 287	7,6 %
DOAIBMAB. SUBMI - VÁIKKUHANANGASKAOMIT	104 808	111 250	110 048	121 890	11 842	10,8 %
DOAIBMAGOLUT						
Politiikalaš dási doaibma	20 808	21 250	21 250	22 390	1 140	5,4 %
Hálddahusa doaibma	95 644	90 000	90 200	98 000	7 800	8,6 %
Doaibmagoluid submi	116 452	111 250	111 450	120 390	8 940	8,0 %
DOAIBMABOAÐUS	-11 644	0	-1 402	1 500	2 902	-207,0 %
JAHKEBOAÐUS	-11 644	0	-1 402	1 500	2 902	-207,0 %

2.2.3 Váikkuhangaskaoomit

Sámediggi juogada čuovvovaččat váikkuhangaskaomiid váldopoasttaide 2013:

Čilgehus	RR	Buš	Rev	Buš	i %	Juog.	Erohu
	2011	2012	2012	2013		13-Rev	s
	62						9,5
Giella	485	65 563	65 563	71 765	25,0 %	6 202	%
Kultuvra	83	588	87 403	87 253	91 902	32,0 %	4 649
							17,7
Girjerádju	9 475	7 184	7 184	8 455	2,9 %	1 271	%
Máhttu	39	339	41 530	41 530	43 080	15,0 %	1 550
							3,7
Dearvvašvuohta ja sosiála	2 174	3 965	3 965	3 831	1,3 %	-134	%
							-3,4
Areálat ja biras	0	1 000	1 000	1 500	0,5 %	500	%
							50,0
Kulturmuutosuodjalus	2 607	2 500	2 900	2 650	0,9 %	-250	%
	33						-8,6
Ealáhus	432	37 627	37 627	35 432	12,4 %	-2 195	%
							-5,8
Regiovdnaovddideapmi	6 423	3 707	3 707	3 000	1,0 %	-707	%
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	2 552	1 219	1 219	6 408	2,2 %	5 189	%
							425,7
Sámi organisašuvnnat	3 073	3 651	3 651	3 801	1,3 %	150	%
							4,1
Eará váikkuhangaskaoomit	6 357	6 122	6 122	10 082	3,5 %	3 960	%
Eará doaibmabijut mat eai leat váikkuhangaskaoomit	5 211	3 848	4 800	4 902	1,7 %	102	%
							64,7
Submi	256	265	266	286			
	716	319	521	808	100,0 %	20 287	7,1 %

Váikkuhangaskaomiid váldopoasttat leat fas dárkileappot čilgejuvvon kapihttaliin 4 – 17. Juohke kapihttala vuolde lea visogovva das man ollu ruđat leat várrejuvvon njuolggodoarjagiidda, ohcanvuđot doarjagiidda ja prošeavttaide iežamet hálddus ja hálddahušlaš bargamušaide.

Sámedikki váikkuhangaskaomiide gullet njuolggodoarjagat organisašuvnnaide ja ášahusaide, iešguđege ohcanvuđot doarjaortnegat ja doarjagat mat leat muddejuvvon šiehtadusaid bokte ja prošeavttat iežamet hálddus.

Stáhta ekonomiijanjuolggadusat geatnegahttet Sámedikki fuolahit dan ahte doarjagat hálddašuvvojit ulbmillaččat ja beaktilis vugiin. Diesa gullá maid geatnegasvuohta bearráigeahččat ja gávnnahtit ortnegiid maiguin duđaštit ruđaid geavaheami dohkálaččat.

2.2.3.1 Njuolggodoarjagat

Lagabui daid ovttaskas ortnegiid birra mat juolluduvvojit njuolggá Sámedikki bušeahta bokte, oainnat Sámedikki njuolggodoarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus seamma fágakapihttalis geavahit eará láhkai njuolggodoarjagiid mat eai leat geavahuvvon ja njuolggodoarjagiid mat leat gessojuvvon ruovttoluotta. Sámediggeráđđi galgá bušeahhtajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

2.2.3.2 Ohcanvuđot doarjagat

Sámedikki bušeahta ohcanvuđot doarjagiid ovttaskas ortnegat leat lagabui čilgejuvvon Sámedikki ohcanvuđot doarjagiid njuolggadusain. Sámediggeráđđi mearrida dáid njuolggadusaid.

Sámediggeráđis lea fápmudus eará láhkai geavahit gitta 20% dain ruđain mat leat várrejuvvon bušeahtas. Fápmudus ii guoskka váikkuhangaskaomiide maid dievasčoahkinjođihangoddi hálddaša, Sámeálbmotfondii ja doaibmagoluide. Sámediggeráđđi galgá bušeahhtajagis addit dieđuid Sámedikki dievasčoahkkimii jus ruđat geavahuvvojit eará láhkai.

Sámediggeráđis lea fápmudus čadahit dárbbaslaš rievdadusaid ohcanáigemeiin.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea sámediggeráđi dahkan mearrádusaid váiddaorgána dahje dan orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddi lea dievasčoahkkingotti dahkan mearrádusaid váiddaorgána.

2.2.4 Lágat ja šiehtadusat

2.2.4.1 Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš konsultašuvdnašiehtadus

Álgoálbmogin lea sápmelaččain vuoigatvuohta dakkár konsultašuvnnaide, main sáhtá leat njuolggá mearkkašupmi sidjiide. Dat mearkkaša ahte Norgga eiseválddit leat geatnegahttojuvvon, álbmotrievtti bokte, konsulteret sápmelaččaiguin dakkár áššiin, main lea mearkkašupmi sámi servodahkii. Lea sohppojuvvon šiehtadus gaskal stáhta ja Sámedikki das mo konsultašuvnna galget čadahuvvot. Konsultašuvdnaprošedyrat gustojit juohke lágan áššiiide, mat sáhttet váikkuhit sámi beroštumiide njuolggá.

2.2.4.2 EEO-njuolggadusat

EEO-šiehtadus lea šiehtadus gaskal Norgga, Islánnda ja Liechensteinna nuppi bealis ja EU-riikkaid ja Eurohpá searvevuoda nuppi bealis. EEO-šiehtadusa bokte lea Norga čadnojuvvon EU siskkit márkaniid. EEO-šiehtadusa ulbmil lea nannet beliid gaskasaš gávppašeami ja ekonomalaš čatnasemiid oktasaš gilvoeavttuiguin ja oktasaš njuolggadusaid čadahemiin. EEO-láhka čadaha Norgga rievttis EEO-šiehtadusa guovddáš mearrádusaid, earret eará stáhtadoarjannjuolggadusaid. Stáhtadoarjannjuolggadusat leat dat seammá Norggas go EU:s.

Go Norga lea searvan EEO-šiehtadussii, de lea Norga dohkkehan vissis ráddjemiid nationála politihka hábmemis, nu go stáhtadoarjjasuorggis ja guovlopolitihka suorggis. EEO-šiehtadus ii atte dábalaš vejolašvuoda spiehkastit stáhtadoarjannjuolggadusain go guoská doarjagiidda ovddidit sámi dahje eará álgoálbmogiid beroštusaid.

Go stáhtadoarjja sáhtá headuštit márkaniid ja nu váikkuhit EEO-guovllu ovttasdoaibmamii, de lea stáhtadoarjja dábalaččat gildojuvvon, muhto doppe leat mánga spiehkastaga mat suvvet dakkár doarjagiid, mat ovddidit servodatlaš ja politihkalaš ulbmiliid. Sámedikki doarjjaortnegat leat hábmejuvvon nu ahte dat guorrasit EEO-njuolggadusaide.

2.2.4.3 Váldošiehtadus sámi dáiddárganisašuvnnaiguin

Sámediggi lea 2004:s dahkan váldošiehtadusa sámi dáiddárganisašuvnnaiguin mat ovddastuvvojit Sámi dáiddárráđi bokte. Ulbmilin lea ovddidit buori ja girjás sámi kultureallima ja láchit diliid sámi

girjjálašvuoda, musihka, dánsuma, teáhtera, filmma, govvadáidaga ja dáiddaduoji dahkamii ja gaskkusteapmái. Dáiddáršiehtadus siskkilda oktasaš doaibmabijuid dáiddasuorggis mat čadahuvvojit oasálaččaid gaskka sohppojuvvon ekonomalaš rámmaid siskkobealde. Juohke jagi sohppojuvvo šiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin.

2.2.4.4 Duoju válđošiehtadus

Sámediggi lea 2005:s dahkan válđošiehtadusa duodjealáhusa várás duodjeorganisašuvnnaiguin Riikkaorganisašuvdna Sámiid Dujiin ja Duojáríid ealáhusservviin. Šiehtadusa ulbmilin lea ovdánahttit duoju buorebut gánnáhahtti ealáhussan ja vai nagodivččii eanet vuovdit iežas buvttaduvvon gálvvuid. Dakkár ovdánahttin gáibida ahte biddjojuvvo eanet deaddu gelbbolašvuoda loktemii, buvttaovdvideapmái, vuovdaleapmái ja vuovdimii. Sámediggi šiehtada jahkásaš ealáhussiehtadusa duoju váste, mas leat doaibmabijut maid ulbmilin lea ovdánahttit ealáhusa nu ahte dat dávista daid politihkalaš mihttomeriide ja njuolggadusaide, maid Sámediggi áiggis áigái mearrida.

2.2.5 Ovttasbargu

2.2.5.1 Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Sámediggi dárbbasa ovttasbargat earáiguin juksan dihtii bohtosiid barggusteamet.

Ovttasbargošiehtadusaid bokte fylkkagielddaiguin šiehtaduvvo dat ovddasvástádus mii regionála eiseválddiin galgá leat sámi giela, birrasa, ealáhusaid ja servodatovddideami ektui.

Guovttegielalašvuodadoarjja sámegiela hálddašanguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide lea Sámedikki bušehta stuorámus váikkuhangaskaoapmepoasta. Danne lea Sámediggái hui deatlaš ahte doarjjaoažžut jukset dan mihttomeari maid Sámediggi lea bidjan guovttegielalašvuodaruđaide. Sámediggi lea 2012:s vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid buot daid gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin, mat gullet sámegiela hálddašanguvlui. Šiehtadusaid ulbmil lea bistevas ovttasbargu gaskal Sámedikki ja buot gielddaid ja fylkkagielddaid sámegiela hálddašanguovllus. Ovttasbargošiehtadusaid ulbmil lea ahte gielddat ja fylkkagielddat galget láchit dilálašvuodaid dasa ahte sápmelaččain galgá leat vejolaš seailluhit ja ovddidit gielaset hálddašanguovllus.

2.2.5.2 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđđi lea sámedikkiid gaskasaš parlamentáralaš ovttasbargoorgána Suomas, Norggas ja Ruotas. Ruošša bealde sápmelaččat oassálastet bistevaččat ovttasbargui. Ráđđi galgá bargat áššiiguin mat gusket sápmelaččaide riikkarájaid rastá. Ovttasbarggu ulbmil lea oktiiveivehit sámi jiena riikkaidgaskasaččat, erenoamážit go guoská riikkaidgaskasaš álgoálbmotpolitihkkii. Sámi parlamentáralaš ráđđi hálddaša prinsihpalaš oaiviliid ja beroštumiid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain.

3 Válđosisdoallu

3.1.1 Álggahus

Sámediggi lea ásahuvvon danne vái vuoiggalažžat meannudit sápmelaččaid. Sámegiella ja kultuvra lohko Norggas álgoálgosažžan ja lea danin seamma vuoigatvuohta várjaluvvot ja ovddiduvvot go dárogiella ja dárolaččaid kultuvra. Dan badjelaš 20 jagis maid Sámediggi lea doaibman, lea ollu ollašuvvan. Riekteovdaneapmi lea ovdánan buori guvlui mángga suorggis. Sámegiella ja kultuvrra árvu lea buorránan. Sámi mánáin lea vuoigatvuohta oažžot oahpahusa sámegielas ja sámegillii.

Muhto ankke leat mis mángga hástalusa. Vuoigatvuođat leat buorránan, muhto Sámedikkis ii leat válđi praktihkalaš politihkas čuovvolit daid vuoigatvuođaid, ja danne jotko sámi álbmoga vealahepmi Norggas. Sámegiella árvu lea buorránan, muhto anke mánggas eai vällje sámegiella skuvlagiellan. Sámi kultuvrras lea buorránan árvu, muhto ii leat ožžon oasi daid ruhtajuolludemiin maid museaodastus ja kulturlokten leat ožžon ovdaneapmái. Sámi mánáin lea riekti oažžut oahpahusa sámegillii ja sámegielas, muhto eai leat doarvái oahpponeavvot oahpahussii. Erenoamáš hástalus lea dat lulli- ja julevsámi guovlluin.

Sámedikki ja ráđđehusa gaskasaš konsultašuvdnašiehtadus váikkuha buoret gulahallama gaskal dien guovtti ásahusa. Lea muđui dehálaš ahte goappaš bealit dollet konsultašuvdnašiehtadusa ja ahte goappaš ásahas lea seammá ipmárdus movt konsultašuvdnašiehtadus galgá praktihkalažžat čađahuvvut.

Sámediggi ovddasta sápmelaččaid oktan álbmogin ja lea sin ovddasteaddji orgána Norggas. Dat mielddisbukta ahte Sámedikkis lea friddjavuohta bidjat gáibádusaid, hábmet ja hálldašit sámpolitiikka Norggas. Ovttasdoaimmanprosedyrat gaskal Stuoradikki, ráđđehusa ja Sámedikki galget nannet ahte Sámediggi sáhtta hálldašit dan doaimma.

Sámediggái lea dehálaš ahte bušeahtadilli addá friddjavuođa Sámediggái sihkkarastit autoritehta ja sealgilvuođa sámpolitiikkas. Jus dan galgá sihkkarastit, de fertejit leat sajis bušeahttaprosedyrat ja jahkásaš bušeahtarámmat mat ollásuhttet Sámedikki rolla sámpolitiikkas. Otnáš vuogádaga gal ii sáhte dadjat leat siskkobealde álbmotrivttiid rámmaid, ILO-konvenšuvnna nr 169 artihkal 6 ja ON duodaštus álgoálbmot rivttiid artihkal 3 vuodul. Dálá bušeahttaprosedyrat eai atte Sámediggái vejolašvuođa duodas mearridit sámi álbmoga ruhtadili, sosiáladili ja kultuvrra ovdánahttima. Dáládilli lea nu ahte Sámedikkis ii leat doarvái buorre váikkuhanvejolašvuohta prosedyraide mas ruđa juolludit stáhtabušeahtas sámi áigumušaide. Sámediggi ferte danin beassat njuolga šiehtadanpošuvdnii gos mearridit doaimmaidis ruhtarámmaid.

3.1.2 Giella

Sámediggi lea ovdanbidjan ođđa gielladieđáhusa mii šaddá vuodđun Sámedikki giellapolitiikkii buot servodatdásiin.

Raavrevijhke tjielte lea beassan mielde sáme giela hálldašanguvlu. Sámediggi lea vuoruhan guokte ođđa giellaguovddáža, Omasvuona giellaguovddáža ja Gielevårhke Raavrevijhke suohkanis. Dat čalmmustahtta ja nanne sáme giela guovlluin gos giella lea áitojuvvon.

Sámediggi vásiha stuora beroštumi sáme giela nannemii ja ovdánahttimii. Giellaprošeavttaid ohcamat leat lassánan daid mañemus jagiid. Dat lea buorre mearka, ja danne álggahuvvo sierra ovdánahttindoarjjoartnet giellaguovddážiid várás.

Terminologijja barggut leat dehálažžat buot sámi guovlluin. Hupmansyntesa- ja sámi sátnevuorkáprošeavttat jotkojuvvot ja Sámediggi áigu ovttas fágabirrasiiiguin ovddidit terminologijjabarggu ja sámi báikenamaid registrerema.

2013 lea nationála giellajahki. Giellajahki 2013 galgá buoridit ipmárdusa ja dohkkeheami mángga sáme gielat kultuvrii ja maiddái buoridit sáme gielagiid giellaiešdovddu. Dan oktavuodas háliida Sámediggi čađahit giellakampánja buoridit sáme giellaguottuid ja movttiidahttit hupmat sáme giela.

3.1.3 Kultuvra

Sámediggi lea bargame kulturdieđáhusain mii galgá šaddat Sámedikki boahteáigge kulturpolitiikka láidesteaddjin.

Sámedikki ohcanvuđot doarjjoartnegiid guorahallan čájeha ahte Sámedikki kulturpolitiikka ja gullevaš doarjjoartnegat ovddidit ja viidudit sámi servodaga. Dán mii oaidnit dehálaš mearkan ja danne lasihit ohcanvuđot doarjagiid rámma musihkkii, girjjálašvuhtii ja ráidogovaide 1 800 000 ru.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dehálaš jorgalahttit bivnnuhis nuoraidgirjjiid sáme giellii. Dan dahká Sámediggi dan dihte go háliida ahte eanet mánát ja nuorat lohket girjjiid. Populára-/ máilmmigirjjálašvuođa čáppagirjjálašvuođa jorgaluvvon girjjet mánáide ja nuoraide lea maid dehálaš suorgi mii vuoruhuvvo.

Sámediggi atná maid dehálažžan ahte Oslo sámiin lea deaivvadanbáiki. Danin lasihuvvo doarjja Oslo sámi vissui 208 000 ruvnnuin.

Márkomeannufeastivála lea márko-sámiid kultuvrra dehálaš ovdasteaddji. Doarjja lasihuvvo 216 000 ruvnnuin.

Lullisámiid kulturfeastiváli Raasten Ractah ja julevsámiid vahkkui addo 2012 rájes njuolggodoarjja Sámedikki bušeahtaš.

Sámi ášahusat leat čuovgatoartnat sámi guovlluin ja ášahit čeahkkananbáikkiid kultuvra-, giella- ja identitehtaovdáneapmái. Dasa lassin dat leat dehálaš bargosajit unna servodagažiin. Árran julevsámi guovddáš ja Saemien Sijte leat ožžon 932 000 lasáhusa. Sámi teáhterat Beaivváš Sámi Našunála teáhter ja Áarjelhsaemien teáhter AS leat ožžon 797 000 ru lasáhusa.

Sámediggi oaidná dehálažžan ahte lea ásahuvvon ođđa arena filmmasuorgái mii bargá aktiivvalaččat ovddidit julevsámegiela ja kultuvrra dakko bokte go sii ráhkadit julevsámiid mitalusaid, mánáid-tv ja nuoraid-tv. Danne lasihuvvo doarjja Julev Film As:i 100 proseanttain.

Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda sihkkarastá stuorát viidodaga sámi dáidda- ja kultureallimii. Lea dehálaš ahte mis leat ortnegat mat nannejit dáiddáriid vejolašvuoda iežaset ovdánahttit. Dáiddáriid organisašuvnnain fertejit leat buorit rámmaeavttut vai sáhttet doarjut sámi dáiddáriid ja váldit vuhtii sin dárbbuid. Dáiddáršiehtadus lasihuvvo 225 000 ruvnnain.

3.1.4 Girjerájut

Sámi guovlluin lea biedggus ássanguovllut. Sámedikki girjerádu ja sámi girjebusset leat dehálaš bálvalusat olbmuid ja vai leat olámuttus bibliotekafálaldagat. Davvi- Romssa girjebussii lea lasáhus 84 proseanttain ja Lulli-Trøndelaga kulturbusse oázžu 800 000 ruvna njuolggodoarjaga .

3.1.5 Máhttu

Sámediggi lea bargame ođđa dieđáhhusain sámi mánáidgárdefálaldagaid birra. Duogáš dieđáhussii lea ahte Sámediggi háliida hábmet oppalašpolitihka mánáidgárdesuorgái. Dat galgá leat láiddesteaddjin ja čielgadat prinsihpalaš gažaldagaid mat gusket sámi mánáidgárdefálaldagaide.

Sámedikki dieđáhus oahpahusa ja oahpu birra dohkkehuvvui 2011, ja dat lea mearridan oppalašpolitihka vuoddohppui ja rávesolbmuidohppui. Dieđáhus bidjá deattu oahpahuspolitihkalaš hástalusaid ja prinsihpalaš beliide Sámedikki rollas oahpahuspolitihkas.

Lea biddjon johtui bargu dárkkistit sámi oahppoplánaid. Oahpponeavvuportála Ovttas- Aktan – Aktesne lea neahttaportála gosa lea čohkkejuvvon govat, girjjit, filmmat, jietna, oahppanávdnasat ja digitála resurssat mat geahpedit oahpaheddiid beaivválaš barggu.

Butenschøn-lávdegoddi lea almmuhan raportta sámi dutkama ja alitoahpahusa birra. Lávdegoddi lea guorahallan ovdánansárgosiid, dárbbuid ja mihtomeriid sámi dutkamii ja alitohppui. Sii leat maid evttohan mánnga konkrehta doaimma. Sámediggi čuovvola dán raportta ávžžuhusaid.

Árbediehtu lea dehálaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámedikkis leat mánnga doarjjaortnega árbedihtui.

3.1.6 Dearvvašvuhta ja sosiála

Sámedikkis lea oppalaš ovttasvástáduš sámi dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkkahábmemis. Lea maiddá guovdileamos eaktoárvaleaddji Norgga eiseválddiide mii guoská ovdánahttit dáseárvosaš fálaldaga sámi álbmogii. Ovttasdoaimmanodástus dagaha sámi buhccuide stuora hástalusaid sámegiela Čeahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

ja kultuvrra ektui. Sámediggi lea álggahan prošeavtta mii galgá sihkkarastit sámi buhcciid vuoigatvuodaid ja dárbbuid.

3.1.7 Areála ja biras

Sámediggi oaidná ollu eanangeavaheami lassánemiid sámi guovlluin. Dan oktavuodas lea dehálaš nannet ja suodjalit areálaberoštumiid, ja eananriggodatvuoigatvuodaid. Protect vuodđudus galgá veahkehit sámi vuoigatvuodaoamasteddjiid ja váldit vuhtii sin beroštumiid ja lasihit ovdánanvejolašvuodaid. Protect vuodđudusas galgá leat dat guovddáš njuolggadusaddi rolla eiseválddiid ja ealáhusovttasteddjiid ektui.

3.1.8 Kulturmitosuođjalus

Sámedikki bargu kulturmitosuođjalemiin dahká dehálaš vuodu sámi historjái ja eanangeavaheapmái ja ássamii. Lea dehálaš lasihit máhtu sámi kulturmitosuođjaleami ja sámi kulturhistorjá birra. Dan olis vuoruha Sámediggi Divttasvuona suohkana prošeavtta soahtemuittuid birra oassin mátkkealáhusaid nannemis.

3.1.9 Ealáhus

Olmmošlohku sámi guovlluin niedjá ain, ja leat erenoamážit nuorra nissonat geat fárrejit. Danne lea erenoamáš dehálaš čadahit dakkár politihka, mii dahká sámi guovlluid eanet geasuheaddjin nuorra nissoniidda.

Stuorat ángiruššan sámi ealáhusaiguin movttiidahtta ássama báikegottiide. Vuodđoealáhusaid barggolašvuoda oassi njiedjá, ja seammás lea álggahuvvon odđafitnodagaid lohku unnánan dain guovlluin gos sáhttet ohat doarjagiid ealáhusovdánahttimii. Sámediggi áigo ain bargat rámmaeavttuiguin vai vuodđoealáhusat bisuhuvvojat ja ovdánit.

Sámedikki dieđáhus ealáhusovdánahttima birra geahččala rievdadit ealáhusovdánahttima. Ealáhuspolitihka rievdadus sistisdoallá eanet deattu báikkálaš servodatovdánahttimii, ođasmahttimii, gelbbolašvuodaloktemii ja ealáhushtkamii. Danne vuoruha Sámediggi árvoháhkandoaimmaid dál eanet go ovdal.

Sámedikkis lea ovddasvástádus ovdánahttit duodjealáhusa. Duoji ealáhusšiehtadus galgá ovdánahttit duoji gánnahtti ealáhussan ja lasihit gálvojođu iežas dáhkkon dujiin.

3.1.10 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá sámegeiela, kultuvrra ja servodateallima rámmaeavttuid buoridemiin. Dat bargu dahkko gulahallama ja ovttasbarggu vuodul sihke regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja maiddá eará heivvolaš oassálastiiguin. Mii vuoruhit ovttasbargoprošeavttaid fylkasuohkaniiguin mat ovdánahttet regionálaovddideami.

3.1.11 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dan ala ahte álgoálbmogat galget beassat mearridit iežaset ovdáneami ja galgá maid vejolaš várjalit iežaset riikkaidgaskasaš beroštumiid. Sámediggi lea mearridan 2013:s doallat ráhkkaneddji álgoálbmotkonferánssa. Konferánssa ulbmil lea dahkat álgoálbmogiid vejolažžan ráhkkanit ON álgoálbmogiid máilmmikonferánsii 2014.

4 Giella

4.1 Váldomihttomearri

- Eanet giellageavaheaddjit

Sámegiella lea vuodđoárvu sámi servodagas. Danne lea giela sealluheapmi ja ovdánahttin iešalddis dehálaš ja dan ii dárbbat čilget eará oktavuodain. Dat mii nannosit govvida giela dehálaš mearkkašumi lea ahte sámegiella lea mearrideaddji oassi das ahte beassat čálihit Sámedikki jienastuslohkui. Sámegiella lea oassi min kultuvrra vuodđoelemeanttain, vaikko vel buohkat eai máhte ge giela. Mis lea vuoigatvuohta nannet ja ovddidit giela sihke alddámet ja servodagas. Dát vuoigatvuohta gusto vaikko man bures dahje hejot juohkehaš hálddaša giela.

Sámediggi ovddida Sámediggediedáhusa sámegiela birra. Diedáhusas lea bajimus politihkka sámegiela hárrái, ja dat galgá mieđuštit ja čielggadit prinsihpalaš áššiid sámegiela geavaheami ja ovddideami birra. Sámedikki barggu váldomihttu lea eanet giellageavaheaddjit ja eambbo giellageavaheapmi.

Hálddašanguovllu suohkanat ja fylkasuohkanat leat dehálaš ovttasbargoguoimmit sámegiela nannemis báikkálaš dásis. Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus buot suohkaniin ja fylkasuohkaniin hálddašanguovllus guovttegielalašvuodadoarjaga geavaheami birra. Ovttasbargošiehtadusat vuolláičallojuvvoje guovvamánu 2012. Šiehtadusat leat hábmejuvvon daid geatnegasvuodaid vuodul mat suohkaniin /fylkasuohkaniin leat sámelága giellanjuolggadusaid mielde. Lassin lea suohkaniid/fylkasuohkaniid bargu nannet ja ovddit sámegiela formaliserejuvvon šiehtadusa ovddidanoasi bokte. Šiehtadusat galget čuovvoluvvot jahkásaš čoahkkimiiguin sihke hálldahus- ja politihkalaš dásis.

Suohkanat leat guovddážis sámegiela nannenbarggus buot guovlluin gos sápmelaččat orrot. Sápmelaččain geat orrot olggobealde sámegiela hálddašanguovllu eai leat seamma rievttit geavahit sámegiela dahje oazžut bálvalusaid sámegilli almmolaš etáhtain. Nannen dihte sámegielašiid dili gávpogiin, lea Sámediggi gulahallame gávpotsuohkaniiguin Álttáin, Romssain ja Osloin ovttasbargošiehtadusaid birra sámegiela ja kultuvrra nannema várás.

Nannen- ja viiddidan dihte sámegiela geavaheami lea Sámediggi olu jagiid almmuhan giellaprošeaktaruđa. Doarjjaortnega olahusjoavku lea sámi álbmot. Sámediggi lea bidjan johtui evaluerema giellaprošeavttaid ohcanvuodot doarjagiin. Mii háliidit diehtit nannejit go giellaruđat sámegiela, mielddisbuktet go eanet sámegiela geavaheami ja olaha go doarjjaortnet sámi álbmoga. Mii maiddá vuordit oazžut muhtunlágan gova mii čájeha mot doarjjaoazžut geavahit doarjaga, ja mot ortnet hálddašuvvo. Evalueren fáttmasta giellaprošeavttaid Sámedikkis áigodagas 2007 – 2011, ja galgá gárvvistuvvot álggus 2013.

Sámediggi áigu bidjat johtui giellakampánija oassin barggu oččodit eanet giellageavaheddjiid. Kampánija bokte galget deattuhit man dehálaš lea välljet sámegiela ruovttugiellan, movttiidahttit eanet hupmat sámegiela, sámegiela rávisolbmuidoahpahusa, ja rekrutteret eambbogiid oahpahallat sámegiela. Dakkár giellakampánija čalmmustahtá maiddá sámegiela almmolašvuodas, ja sáhtta váikkuhit ahte miellaguottut sámegiela hárrái rivdet. Dat galgá lea okta dain doaimmain mat galget čađahuvvot Giellajagi 2013 oktavuodas.

Sámi giellaguovddážiin lea dehálaš rolla sámegiela ovddideamis. Earenoamáš dehálaččat leat guovddážat lagasbirrasii, go bidjet johtui olu doaimmaid. Giellaguovddážat leat oassin Sámedikki deháleamos ovttasbargoguimmiin dain iešguđetge giellaguovlluin. Giellaguovddážiid hástalus leat ahte váilot doarvái einnostahtti rámmaeavttut. Giellaguovddážiid evalueren maid Norut Alta čađahii gidđat 2012 duodašta ahte guovddážat dárbbasat buorebut resurssaid sihke ekonomii ja olbmuid dáfus. Dustendihte dán hástalus lea Sámediggi lasihan iežas bušehtti ovdánahttindoarjaga giellaguovddážiidda. Dat lea gaskaboddosaš ortnet dassáži go giellaguovddážiid njuolggodoarjja lea geahčaduvvon ja dárkkistuvvon.

Sámedikki, Odasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeantta (OHD) ja Máhttodepartemeantta (MD) gohččuma vuodul leat Nordlandsforskning ja Norut Alta čađahan Sámi giellaiskkadeami 2012. Iskkadeami ulbmil lei gávnahit man oallugat hálddašit daid iešguđetge gielaid njálmmálaččat ja

čálalaččat, ahkečoahkádusa, makkár oktavuodain geavahit giela ja guđe muddui sámegiella geavahuvvo iešguđetlágan diliin. Sámi giellaiskkadeapmi 2012 čájeha ahte giellamáhtuin, geavahanarenain ja giellagáttuin leat stuora erohusat sihke gielaide gaskkas ja maiddái dain iešguđetge báikkiin riikkas. Sámediggi lea álgán čuovvolit iskkadeami, ja áigu joatkit dainna bargguin 2013:s.

Dal lea dárbu buori davviriikkalaš ovttasbargui vai nákke ovddidit sihke giellapolitihkalaš ja giellafágalaš áššiid. Oktasaš tearbmaovddideapmi ja normeren lea dehálaš sihkkarastindihte sámegiella oktasašvuodu. Sámedikki mielas lea davviriikkalaš ovttasbargu dehálaš vai tearpmat sáhttet geavahuvvot rastá riikkarájiid. Mihttu livččii ahte tearbmaovddideapmi, kvalitehtasihkkarastin ja normeren dahkko davviriikkalaš ovttasbarggus mas lea sihke fága- ja giellamáhttu.

Hupmansyntesa lea dihtorprográmma mii simulere olbmo hupmama. Sámi hupmansyntesa galgá earret eará doaibmat liigeveahkkeneavvun sámegiella divvunprográmmii, ja maiddái čállinreaidun dyslektihkariidda ja earáide geain leat unnibut dahje stuorábut čállin- ja lohkanváttut. Sámi hupmansyntesa ovddidanprošeakta álggahuvvui 2012:s ja galgá jotkojuvvot 2013:s. Álgovuorus ráhkaduvvo hupmansyntesa davvisámegillii, muhto lea plánas ráhkadit maiddái lulli- ja julevsámegillii.

Sámi sátnebáŋkku ovdánahttinbargu joatká ja go odđa hupmansyntesaprográmma biddjo dasa de lea vejolaš guldalit mot sámegiel sánit daddjojit. Dál lea vuos ráhkaduvvon prototipa davvisámegillii. Tearbmabargu lea joatkevaš bargu buot gielain, ja danne lea dat lunddolaš oassi sámi sátnebáŋkku barggus. Maiddái registrerejuvvon sámi báikenamaid vuodul lea dehálaš ásaht digitála báikenammaarkiivva.

4.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit gillii

Tabealla 4.2. Čoahkketabealla giella							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámegiella geavaheapmi	55 874	54 739	54 739	57 439	2 700	4,9 %
	Sámegiella arenat	5 670	6 424	6 424	10 826	4 402	68,5 %
	Sámegiella seailluheapmi ja ovddideapmi	941	4 400	4 400	3 500	-900	-20,5 %
Sub mi		62 485	65 563	65 563	71 765	6 202	9,5 %

Giellaossodat

Giellaossodaga báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuodaloktemat gávdnojit 18. kapihttalis Hálldahusa doaibmagolut.

Giellaossodagas leat guokte juhkosa:

- Giellajuogus.
- Tearbma- ja báikenammajuogus.

Goappaš juhkosat doibmet politihkalaš čállingoddin sámediggeráđđái ja lea ovddasvástádus doaimmahit giellafágasuorggi strategijaid. Juhkosiin lea maiddái hálddašnovddasvástádus iežaset gullelaš fágasurggiide.

Giellajuhkosis lea hálddašnovddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Hálddašit guovttegielalašvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkasuohkaniidda sámelága giellanjuolggadusaid mielde, ovttasbargošiehtadusaid ja guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusaid.

- Hálddašit sámi giellaguovddážiid njuolggodoarjagiid.
- Hálddašit ohcanvuot doarjagiid giellaproševttaide, dás maiddái Sámeálbmotfoandda hálddašeapmi.
- Čuovvolit Ráđđehusa sámeielaid doaibmaplána doaimmaid.
- Čuovvolit sámelága giellanjuolggadusaid.
- Čuovvolit Sámediggedieđáhusa sámegeiela birra.
- Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu.

Giellajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2012.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis lea hálddašanoavddasvástádus čuovvovaš surggiin:

- Doaimmahit sámi báikenammabálvalusa báikenammalága mielde.
- Rávvet almmolaš ásahusaide sámi namaid.
- Rávvet sámi báikenamaid ja sámi tearpmaid geavaheamis.
- Ovddidit sámi terminologiija.
- Siskkáldas giellapolitiikka.
- Siskkáldas giellabálvalus Sámedikkis.

Tearbma- ja báikenammajuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2012.

4.3 Sámegeiela geavaheapmi

Mihttomearri:

- Viiddidit ja nannet sámegeiela geavaheami.

Oassemihttomearri:

- Sámegeiella lea beaivválašgiella.
- Sámegeiella geavahuvvo viššalit ja lea oidnosis almmolašvuodas.
- Sámegeiella lea oidnosis ja geavahuvvo maiddái dain guovlluin gos giella lea áitojuvnon.

Strategiijat:

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte ovdánahttit sámegeiela geavaheami.
- Váikkuhit ahte sámegeiella čalmmustahtto ja geavahuvvo eambbo.
- Giellaoahpahus ja álbmotčuvgehus olles álbmogii.
- Doaibmajut Giellajagi 2013 oktavuodas.
- □
- Galgá váikkuhit dasa ahte:
- Sámegeiella nannejuvvo ja geavahuvvo eambbo.
- Máhttu sámi giela ja kultuvrra birra galgá buoridit máhttodási ja čuvgehit sápmelašeallima birra ja dainna lágiin hábmet buoret ipmárdusa.
- Ovdánahttit posiitiiva sámi identitehtaipmárdusa.
- Hálddašanguovlluid olbmot bálvaluvvojit sámegeilli go váldet oktavuodá almmolaš etáhtiguin.

4.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.3.1 Čoahkketabealla – sámegeiela geavaheapmi

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda	40 829	40 829	40 829	43 329	2 500	6,1 %
	Guovttegielalašvuodadoarjja fylkasuohkaniidda	5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %
	Sámi giellaprošeavttat	9 945	8 810	8 810	7 610	-1 200	-13,6 %
	Sámi giellakampánjja	0	0	0	1 400	1 400	-
Submi		55 874	54 739	57 739	57 439	2 700	4,9 %

Tabealla 4.3.1.1 Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda – njuolggodoarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
10000	Guovdageainnu suohkan	7 554	7 554	7 554	7 554	0	0,0 %
10001	Karášjoga gielda	7 320	7 320	7 320	7 320	0	0,0 %
10002	Deanu gielda	5 082	5 082	5 082	5 082	0	0,0 %
10003	Porsáŋgu gielda	5 313	5 313	5 313	5 313	0	0,0 %
10004	Unjárgga gielda	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10005	Gáivuona suohkan	3 476	3 476	3 476	3 476	0	0,0 %
10006	Divttasvuona suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10007	Snoase suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10008	Loabága suohkan	3 021	3 021	3 021	3 021	0	0,0 %
10009	Raavrhvijkke tjielte	0	0	0	2 500	2 500	-
Submi		40 829	40 829	40 829	43 329	2 500	6,1 %

Tabealla 4.3.1.2 Guovttegielalašvuodadoarjja Fylkkasuohkaniidda – njuolggodoarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
10050	Finnmárkku fylkkagielda	1 400	1 400	1 400	1 400	0	0,0 %
10051	Romssa fylkkasuohkan	1 200	1 200	1 200	1 200	0	0,0 %
10052	Nordlándda fylkkasuohkan	1 300	1 300	1 300	1 300	0	0,0 %
10053	Davvi-Trøndelága fylkkasuohkan	1 200	1 200	1 200	1 200	0	0,0 %
Submi		5 100	5 100	5 100	5 100	0	0,0 %

Tabealla 4.3.1.3 Giellaprošeavttat – ohcanvuodot doarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-	%

	2011	2012	2012	2013	Rev 12	erohus	
11000- 11020	a	9 945	8 810	8 810	7 610	-1 200	-13,6 %
Giellaproševttat	)						
Submi		9 945	8 810	8 810	7 610	-1 200	-13,6 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 1 700 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

Tabealla 4.3.1.4 Sámi giellakampánjja – prošakta iežamet hálddus (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Sámi giellakampánjja	0	0	0	1 400	1 400	-
Submi		0	0	0	1 400	1 400	-

Eanet dieđut váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra čužžot doaibmabijuin dás vuollelis.

4.3.2 Sámediggedieđáhus sámegeiela birra

Doaibmabidju 1: Čuovvovit Sámediggedieđáhusa sámegeiela birra – hálddahušbarggut.

Galgá oččodit:

- Eanet giellageavaheaddjit ja eambbo giellageavaheami.

Bušeahhta:

- Hálddahušgolut.

4.3.3 Sámelága giellanjuolggadusaid dárkkisteapmi

Doaibmabidju 2: Čuovvovit sámelága giellanjuolggadusaid dárkkistanbarggus – hálddahušbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Čađahit konsultašuvnnaid Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanttain sámelága giellanjuolggadusaid dárkkisteami birra.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegeiela giellalašvuodadoarjja vejolašvuhta geavahit sámegeiela go váldet oktavuoda almmolaš hálddašeamiin.

Bušeahhta:

- Hálddahušgolut.

4.3.4 Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda

Doaibmabidju 3: Guovttegielalašvuodadoarjja suohkaniidda – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámegeiela hálddašanguovllu suohkanat, vrd sámelága láchkaásahusa (láchka geassemánu 12. b. 1987 nr. 56) sámegeiela hálddašanguovllu birra.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegeiela hálddašanguovllu álbmot.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Hálddašanguovllu olbmot besset bisuhit ja ovddidit gielaset.
- Hálddašanguovllu olbmot bálvaluvvojit sámegilli go váldet oktavuoda almmolaš etáhtaiguin.
- Hálddašanguovllut viššalit barget sámegiela čalmmustahttimiin ja sámegiela geavaheami lassánemiin almmolašvuodas.

Bušeahhta:

- 43 329 000 ru.

Guovttagielalašvuodadoarjaga meroštallanvuoddu sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid várás lea juhkkon golmma oassái; vuoddoassi, bálvalanoassi ja ovddidanoassi.

Doarjja meroštallojuvvo dan vuodul ahte galli oahppis lea sámegiella vuosttaš- ja nubbingiellan ja gallis leat čálihuvon Sámedikki jienastuslohkui juohke suohkanis. Sámedikki jienastuslohku ođastuvvo juohke nuppi jagi, vrd láhkaásahusa Sámediggeválgga birra, kap. 2. Bušeahhta vuodđun biddjojit maŋemus ođasteami logut 2011 suohkanválgga oktavuodas. Ohppiidlogu vuodđun biddjojit vuodđoskuvllaid diehtujuohkinvuogádaga (GSI) logut. GSI registrere loguid golggotmánu 1.b. juohke jagi. Juovlamánu loahpas leat dat dieđut almmolačcat. 2013 bušehtas leat danne skuvlajagi 2011/2012 logut vuodđun.

Ortnega hálddaša sámediggeráđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit suohkaniid guovttagielalašvuodadoarjaga njuolggadusat.

4.3.5 Fágalaš oktavuoha

Doaibmabidju 4: Fágalaš oktavuoha hálddašanguovllu suohkaniiguin – hálddahusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit Sámedikki ja suohkaniid ovttasbargošiehtadusaid.
- Oassálastit Giellagiella forumis.
- Gulahallama bokte eiseválddiiguin nannet sámegiela hálddašanguovllu suohkaniid rámmaeavttuid.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi álbmogis leat duohta vejolašvuodát geavahit sámegiela almmolaš hálddašeamis.

Bušeahhta:

- Hálddahusgolut.

4.3.6 Guovttagielalašvuodadoarjja fylkkasuohkaniidda

Doaibmabidju 5: Guovttagielalašvuodadoarjja fylkkasuohkaniidda – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámegiela hálddašanguovllu fylkkasuohkanat, vrd sámelága

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegiela hálddašanguovllu álbmot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Hálddašanguovllu suohkaniid olbmot besset bisuhit ja ovddidit gielaset.

- Hálddašanguovllu suohkaniid olbmot bálvaluvvojit sámegillii go váldet oktavuoda almmolaš etáhtaiguin.
- Hálddašanfylkkasuohkanat viššalit barget sámegiela čálmustahttimiin ja sámegiela geavaheami lassánemiin almmolašvuodas.

Bušeahhta:

- 5 100 000 ru.

Guovttegielalašvuodadoarjaga meroštallanvuodđu sámegiela hálddašanguovllu fylkkasuohkaniid várás lea juhkkon guovtti oassái; vuoddo- ja bálvalanoassi ja ovddidanoassi.

Ortnega hálddaša sámediggeráđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit fylkkasuohkaniid guovttegielalašvuodadoarjaga njuolggadusat.

4.3.7 Fágalaš oktavuoha

Doaibmabidju 6: Fágalaš oktavuoha hálddašanguovllu fylkasuohkaniiguin - hálldahusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit Sámedikki ja fylkasuohkaniid ovttasbargošiehtadusaid.
- Oassálastit Giellagiella forumis.
- Gulahallama bokte eiseválddiiguin nannet sámegiela hálddašanguovllu fylkasuohkaniid rámmaeavttuid.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi álbmogis leat duohta vejolašvuodat geavahit sámegiela almmolaš hálldašeamis.

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut.

4.3.8 Čuovvolit ovttasbarggu gávpotsuohkaniiguin gos orrot sápmelaččat

Doaibmabijut 7: Čuovvolit ovttasbarggu gávpotsuohkaniiguin gos orrot sápmelaččat. Sámediggi lea ovttasbargagoahtán Oslo, Romssa ja Áltá suohkaniiguin, mihttu lea ásahit ovttasbargošiehtadusaid.

2013 vuoruheamit 2013:

- Joatkit čuovvolit ovttasbarggu Romssa suohkaniin.
- Joatkit čuovvolit ovttasbarggu Áltá suohkaniin.
- Joatkit čuovvolit ovttasbarggu Oslo suohkaniin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Vejolašvuoha geavahit sámegiela gávpogis buorrána.
- Sámi giella ja kultuvra deattuhuvvo eambbo gávpogis.

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut.

4.3.9 Sámegielprošeavttat

Doaibmabijut 8: Sámegielprošeavttat – ohcanvuđot doarjagat.

2013 vuoruheamit:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

- Giellakurssat rávisolbmuide.
- Giellakurssat maid ásahusat/organisašuvnnat ovttasráđiid lágidit rastá riikarájiid
- Giellaarenat mat nannejit njálmmálaš giellafievrrideami buolvvaid gaskkas.
- Giellaleairrat mánáide ja nuoraide.
- Tearbmaprošeavttat.
- Báikenammaprošeavttat.
- Ovddidit, jorgalit dahje heivehit applikašuvnnaid sámegillii.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat/ásahusat.
- Ovttaskasolbmot geat barget ovttas ásahusaiguin ja/dahje organisašuvnnaiguin veahkehit fágalaččat prošeavtta čađaheami oktavuodas.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi álbmot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella nannejuvvo ja geavahuvvo eambbo.
- Eambbogat oahpahallet sámegiela.
- Leat eanet arenat gos sámegiella geavahuvvo.

Ohcanáigemearri:

- Njukčamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit maŋŋel dan dáhtona eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 7 610 000 ru.

Muđui gustojit giellaprošeavttaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđi dahje dat orgána masa sámediggeráđi fápmuda válldi.

4.3.10 Čuovvolit evaluerema ohcanvuđot prošeaktadoarjagis sámegillii

Doaibmabidju 9: Čuovvolit evaluerema ohcanvuđot prošeaktadoarjagis sámegillii - hálldahusbarggut.

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Šaddá prošeaktaortnet mii nanne ja lasiha sámegiela geavaheami.
- Šaddá prošeaktaortnet mii olaha sámi álbmoga

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut

4.3.11 Sámi giellakampánja

Doaibmabidju 10: Sámi giellakampánja – prošeakta iežamet hálldus.

Oassin barggus oččodit eanet giellageavaheddjiid áigu Sámediggi álggahit giellakampánjja. Kampánjja bokte galgat deattuhit man dehálaš lea välljet sámegiela ruovttugiellan, movttiidahttit eanet hupmat sámegiela, rávisolbmuidoahpahus sámegielas, ja rekruteret earáid oahpahallat sámegiela. Dakkár giellakampánja čalmmustahtta maiddái sámegiela almmolašvuodas, ja sáhtta váikkuhit ahte miellaguottut sámegiela hárrái rivdet. Duodaštanprošeavttat mat čájehuvvojit TV:s dahje interneahhtas leat oassi kampánjjas.

Giellakampánja galgá leat okta doaimma Giellajagi 2013 doaimmaid oktavuodas.

Galgá oččodit:

- Eambbo giellageavaheddjiid.
- Movttiideami oahppat sámegiela ja geavahit sámegiela árgabeaigiellan.
- Buriid miellaguottuid sámegiela hárrái.

Bušeahhta:

- 1 400 000 ru.
- Doaimbajuvuot čuovvleapmái biddjojit maid hálddahaslaš resurssat.

4.4 Sámegiela arenat

Mihttomearri:

- Mis leat ceavzilis ja árrjalaš arenat sámegiela várás.

Strategiijat:

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte bargat dan ala ahte bisuhit ja viidáseappot ovddidit dáláš arenaid, ja ásahtit ođđa arenaid sámegiela várás.

Galgá oččodit:

- Buriid arenaid sámegiela oahppamii ja geavaheapmái.

4.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.4.1 Čoahkketabealla – sámegiela arenat – sámi giellaguovddášat – njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1010	Porsanger - Sámi giella- ja kulturguovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	1 Kåfjord – Sámi giellaguovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	2 Tysfjord – Árran julevsáme guovdásj	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	3 Evenes – Várdobáiki sámi guovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	4 Nesseby – Isak Saba guovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	5 Tana – Samisk nærings- og utredningssenter AS	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	6 Tromsø – Gáisi Giellaguovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	7 Røros – Aajege - Saemien gieles- maahuoerjange	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	8 Alta – Álttá Sámi Giellaguovddáš	567	584	584	602	18	3,1 %
1010	9 Lavangen - Ástávuona giellagoahtie	567	584	584	602	18	3,1 %
1011	0 Snåsa - Gielem nastedh	0	584	584	602	18	3,1 %
1011	Røyrvik - Gielearnie	0	0	0	602	602	-

1							
1011							
2	Storfjord - Storfjord språksenter	0	0	0	602	602	-
1011							
3	Ovdánahttindoarjja	0	0	0	3 000	3 000	-
Sub mi		5 670	6 424	6 424	10 826	4 402	68,5 %

Eanet dieđut váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra čužžot doaibmabijuin dás vuollelis.

4.4.2 Sámi giellaguovddážit

Doaibmabidju 1: Sámi giellaguovddážit – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi giellaguovddážit mat čužžot 4.4.1. čoahkketabeallas.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot giellaguovddážiid doaibmaguovlluin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámeigiella gullo ja oidno giellaguovddážiid doaibmaguovlluin.

Bušeahhta:

- 10 826 000 ru.

2012:s čađahii Sámediggi giellaguovddáševaluerema. Evalueren čájeha ahte giellaguovddážit dárbbasit eanet einnostahtti rámmaeavttuid. Dusten dihte dán sávaldaga juo 2013:s, leat mii ásahan sierra gaskaboddosaš poastta mas giellaguovddážit ožžot ovdánahttindoarjaga gulahallama bokte Sámedikkiin. Sámediggeráđđi oažžu válldi šiehtadit giellaguovddážiiguin ovdánahttindoarjaga geavaheami birra. Sámediggi áigu 2013:s čuovvolit evaluerema ja jus rámmaeavttut rievdaduvvojit de dat biddjojit 2014 bušehtti.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi giellaguovddážiid várás.

4.4.3 Fágalaš oktavuoha

Doaibmabidju 1: Fágalaš oktavuoha sámi giellaguovddážiiguin – hálldahusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Ovttasráđiid giellaguovddážiiguin geahčadit sin rolla sámeigiela ovdánahttinbarggus.
- Oassálastit giellaguovddážiid fierpmádatčoahkkimiin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Giellaguovddážit leat doaimmalaččat ja ceavzilat.

Bušeahhta:

- Hálldahusgolut.

4.4.4 Sámi giellaguovddážiid evaluerema čuovvoleapmi

Doaimbaidju 1: Sámi giellaguovddážiid evaluerema čuovvoleapmi - hálddabusbarggut

2013 vuoruheamit:

- Ovttasráđiid giellaguovddážiiguin ráhkadit strategiijaid sámi giellaguovddážiid nannema várás.
- Gulahallama bokte báikkálaš ja guovddáš eiseválddiiguin nannet sámi giellaguovddážiid rámmaeavttuid.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi giellaguovddážit nannejuvvojit ja ovdánahttojuvvojit.

Bušeahhta:

- Hálddabusgolut.

4.4.5 Čuovvolit Giellaiskkadeami 2012

Doaimbaidju 1: Čuovvolit Giellaiskkadeami 2012 - hálddabusbarggut.

2013 vuoruheamit:

- Gulahallama bokte Máhttodepartemeanttain ja Ođasmahttin-, hálddabus- ja girkodepartemeanttain ráhkadit strategiijaid Giellaiskkadeami 2012 čuovvoleapmái.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Giellageavaheaddjit ja giellageavaheapmi lassána.
- Lea ovttaoavilvuolta mot čuovvolit hástalusaid mat bohtet ovdan Giellaiskkadeamis 2012.

Bušeahhta:

- Hálddabusgolut.

4.5 Sámegiela seailluheapmi ja ovddideapmi

Mihttomearri:

- Sámegiella geavahuvvo ja oidno buot servodatsurggiin.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin háhkat buriid rámmaeavttuid sámegiela várás.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámegiella geavahuvvo eambo njálmmálaččat ja čálalaččat.
- Sámegiela geavaheamis lea alit stáhtus ja buoret dihtomielašvuolta.
- Lea buoret vuodđu sámegiela viidásit ovddideapmái.

4.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 4.5.1 Čoahkketabealla – sámegiela bisuheapmi ja ovddideapmi

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu	941	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
	Proševttat iežamet hálddus sámegiela bisuheami ja ovddideami várás	0	3 400	3 400	2 000	-1 400	-41,2 %
Subm i		941	4 400	4 400	3 500	-900	-20,5 %

Tabealla 4.5.1.1 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu – hálddahusbarggut

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
1200	Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu	941	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
Subm i		941	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %

Tabealla 4.5.1.2 Bisuhit ja ovddidit sámegielaid – prošakta iežamet hálddus

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
1210	Hupmansyntesa	a) 0	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
1220	Sámi sátnebaŋku	b) 0	500	500	500	0	0,0 %
1230	Terminologijja- ja báikenamat	0	500	500	500	0	0,0 %
1240	Čuovvolit Ráđdehusa doaibmaplána sámegielaid várás	c) 0	1 400	1 400	0	-1 400	- 100,0 %
Subm i		0	3 400	3 400	2 000	-1 400	-41,2 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 1 000 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

b) Jagis 2013 geavahuvvo 500 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

c) Ruđat leat sirdojuvvon 7.4.3.1.1 Oahppanresurssat.

- Eanet dieđut váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra čužžot doaibmabijuin dás vuollelis.

4.5.2 Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

Doaibmabidju 1: Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu – hálddahusbarggut.

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbarggu doibmii gullá earret eará giellagáhtten, giellaovddideapmi, terminologijabargu, normeren, nammabálvalus, báikenamat ja diehtujuohkin giellafágalaš áššiid oktavuodas.

Galgá gozihit ahte:

- Sámegielaid oktasašvuoddu bisuhuvvo ja nannejuvvon riikkarájiid rastá.

Bušeahhta:

- 1 500 000 ru.

4.5.3 Hupmansyntesa

Doaimbaidju 2: Hupmansyntesa – prošeakta iežamet hálldus.

Hupmansyntesa lea dataprográmma mii áddehallá olbmo hupmama. Sámi hupmansyntesa lea earret eará sámegiela divvunprográmma lasseveahkkeneavvu, ja maiddá čállinveahkki dysletihkariidda ja earáide geain leat stuorat dahje unnit čállin- ja hupmanválttisvuodát. Prošeakta álggahuvvui 2012:s ja galgá gárvvistuvvot 2013:s.

Galgá dagahit:

- Olbmuide álkibun geavahit sámegiela oahpahas ja giellabálvalusaid automatiseremis.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru.

4.5.4 Sámi sátnebánku

Doaimbaidju 3: Sámi sátnebánku – prošeakta iežamet hálldus.

Ođđa neahttabálvalus, mas lea prošeaktanamma “Risten 2”, galgá leat sátneg- ja tearbmareaidun olles sámi álbmogii ja eará geavaheddjiide dálá resurssaid vuodul. Risten 2 galgá leat ávkin buot geavaheaddjiioavkkuide. Ođđa sátnebánkkus galget leat dat seamma gielat go dál ge leat: davvisámegiella, julevsámegiella, lullisámegiella, suomagiella, dárogiella, ruođagiella, engelasgiella, duiskagiella ja latiinnagiella.

Galgá mielddisbuktit ahte:

- Dáláš terminologijja lea álkit olahtti buohkaide.

Bušeahhta:

- 500 000 ru.

4.5.5 Terminologijja ja báikenamat

Doaimbaidju 4: Terminologijja ja báikenamat – prošeakta iežamet hálldus.

Fágabirrasat bovdejuvvojit ovttasbargui Sámedikkiin álggahit terminologijja- ja báikenammaprošeavttaid.

Galgá mielddisbuktit ahte:

- Dárbbaslaš terminologijja ovddiduvvo ja sámi báikenamat registrerejuvvojit.

Bušeahhta:

- 500 000 ru.

4.5.6 Fágalaš oktavuoha

Doaimbaidju 5: Fágalaš oktavuoha terminologija ja báikenamaid birra.

2013 vuoruheamit:

- Gulahallat ja bagadallat jorgaleddjiid ja tearbmaovddideddjiid terminologija geavaheami birra.
- Gulahallat ja bagadallat jorgaleddjiid ja earáid báikenamaid geavaheami birra.
- Fágalaš oktavuoha ášahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja earáiguin geat ovddidit báikenammaáššiid.
- Fágalaččat rávvet báikenammalága ektui.
- Fágalaš oktavuoha báikenammakonsuleanttaiguin.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi báikenamat nanusmuvvet ja seilot.
- Sámi terminologija nanusmuvvá ja seailu.

Bušeahhta:

- Hálddahušgolut.

4.5.6.1 Siskkáldas giellapolitihkka

Doaimbaidju 6: Siskkáldas giellapolitihkka, jorgaleapmi ja sámegiela geavaheami bagadallan.

2013 vuoruheamit:

- Fuolahit ahte eanas dokumeanttat mat ráhkaduvvojit Sámedikkis leat buot sámegielaide.
- Dokumeanttain ja áššiin lea sámegiella vuodđogiella.
- Bagadallat áššemeannudeddjiid ja politihkkariid sámegiela geavaheami birra.

Galgá váikkuhit ahte:

- Eanas dokumeanttat ja Sámedikki ruovttusiidu lea buot sámegielaide.
- Lea eanet dihtomielašvuoha sámegiela geavaheami birra sihke njálmmálaččat ja čálalaččat.
- Sámegiella šaddá lunddolaš giellan árgabeaivvis.

Bušeahhta:

- Hálddahušgolut.

5 Kultuvra

5.1 Váldomihttomearri

Váldomihttomearri:

- Ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallin.

Dáidda ja kultuvra leat inspirašuvdna-, refleškuvnna-, máhtu- ja vásihusgáldut buot ahkásaččaide. Juohkelágan sámi kultureallin váikkuha ealli báikegottiid dan bokte go dat buktá doaimma, gullelašvuoda, loaktima ja identitehta, lassin kulturvuđot bargosajiide.

Sámi dáidda- ja kultureallin lea girjái, earret eará go jurddašit šaŋŋeriid ja geografija, ja das lea maidđái rájárastideaddji bealli. Sámediggi bargá dán girjái vuoda gozihemiin, ovddidemiin ja gaskkustemiin. Dat dahkkojuvvo árjjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte, ovttasbarggu bokte aktevrraiguin mat barget kulturovddidemiin, ja gulahallama bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen dihte rámmaeavttuid sámi dáidda- ja kulturovddideami várás. Sámediggi vuoruhá viiddis kulturdoaimbafálaldagaid sámi mánáid ja nuoraid várás, ja dan deatalašvuoha boahtá ovdan bušeahhta oktavuodas.

Sámi kulturásahusat leat deatalaš arenat sámi dáidaga, kultuvrra ja kulturárbbi oainnusdahkamii, goziheapmái ja ovddideapmái. Ásahusat leat sámi čuovgadoartnat iežaset báikegottiin, dat addet kulturealáhusbargosajiid guovlluineaset. Danne lea ásahusaid huksen deatalaš sámi servodaga ja sámi demokratiija goziheapmái ja ovddideapmái.

Ámmátlaš sámi dáiddárat ja kulturbargit leat deatalaččat ealli ja juohkelágan sámi dáidda- ja kultureallimii. Sámedikki ulbmilin lea buoridit sin eavttuid, earret eará Dáiddáršiehtadusa bokte. Maiddái eaktodáhtolaš kultursuorgi lea deatalaš sámi servodahkii, sihke sierra valáštallan-, dáidda- ja kulturorganisašuvnnaid bokte, muhto maiddái searveáŋgiruššamiid ja eaktodáhtolaš barggu bokte sierra kulturodaluid oktavuodas.

Sámedikki kulturpolitihka ja dasa gullelaš váikkuhangaskaomiid bokte ovdána ja ahtanušša sámi servodat. Dan čájeha 2010 dahkkon evalueren Sámedikki kultursuorggi ohcanvuodot váikkuhangaskaomiid ektui. Eanaš prošeavttaid maidda Sámediggi addá doarjaga, ii livččii lean vejolaš čadáhut dáid váikkuhangaskaomiid haga.

Sámedikkis lea beroštupmi viidáseappot ovddidit sámi kultuvrra sámiid iežaset eavttuid vuodul. Bušehttarámmat ja organiseren leat deatalaččat kultursuorggi ovddideapmái ja doaibmamunnái, ja Sámedikki guovddáš kulturpolitihkalaš hástalussan lea nannet rámmaeavttuid sámi dáidda- ja kulturovddideapmái.

- Arenat oddahutkama, gaskkusteami ja ovddideami várás, gos sámi giella ja kultuvra leat guovddázis. Sámediggi háliida láchit innovašuvnnaid sámi ásahusain, mii mearkkaša ahte ovddidit ja ođasmahttit ásahusaid. Dán ortnega bajimus mihttomearrin lea ovddidit ođđa kulturbargosajiid mat njuolga ja eahpenjuolga čatnasit sámi ásahusaide.

Sámedikkis lea beroštupmi ovddidit sámi dáiddáriid rámmaeavttuid, erenoamážit diliid nu ahte nuorra sámi dáiddárat sáhttet ásahtit doaimma ja gaskkustit sámi dáidaga ja kultuvrra. Muhtun ráje lea dat sihkkarastojuvvon dáiddáršiehtadusa bokte. Sámediggi háliida maiddái árvoštallat eará ortnegiid mat sáhttet váikkuhit nuorra sámi dáidáriid ovdáneapmai.

Báastede – sámi kulturárbbi ruovttoluotta fievrriideapmi lea prošeakta man bokte sámi dávvirat mat leat Norgga Álbmotmuseas fievrriiduvvojit museaide mat leat Sámedikki hálddašeami vuolde.

5.2 Ekonomalaš kulturváikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.2.1 Čoahkketabealla - Kultuvra

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Kulturbargoarenat	55 808	60 061	59 911	64 210	4 299	7,2 %
	Dáiddakulturbargu	22 827	20 846	20 846	22 706	1 860	8,9 %
	Valáštallan	1 847	2 748	2 748	1 440	-1 308	-47,6 %
	Mediat	3 106	3 748	3 748	3 546	-202	-5,4 %
Submi		83 588	87 403	87 253	91 902	4 649	5,3 %

Kulturjuogus

Kapihttalís 18 – hálddahuslaš dási doaibmagolut - leat kulturjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda lokten.

Kulturjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuoda ossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuhtajuogus

Kulturjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturfágasuorggis. Dat bohtet ovdan kapihttalis hálddahušlaš doaimmat dás vuolábealde.

Juhkosis lea maiddá hálldašanoovddasvástádus čuovvovaččas:

- Sámi kulturviesuid, festiváldaid, valástallama, teáhteriid, museaid, publikašuvnnaid ja media njuolgo doarjaga hálldašeamis.
- Kulturprošeavttaid ohcanvuđot doarjaga hálldašeamis, dás maid mielde doarjagat sámi lágádusaide ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiide.
- Dáiddáršiehtadusa hálldašeamis.

Dasa lassin lea juhkosis ovddasvástádus:

- Sámedikki kulturdiedáhusa čuovvoleamis.
- Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti (SNPL) čuovvoleamis.

Kulturjuhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

5.3 Sámi kulturbargoarenat

Mihttomearri:

- Sámi ásašusat ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiit leat guovddáš aktevrrat ja eavttuid biddjit sámi servodat- ja demokratiijaovddideapmái

Oassemihttomearri:

- Árjjalaš sámi dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiit, kulturásahusat ja museat main lea alla fágalaš dássi.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi ásašusaid ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiid várás
- Árjjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte bisuhit ja viidáseappot ovddidit sámi ásašusaid ja dáidda- ja kulturgaskkustanbáikkiid
- Eanet geatnegahttit ovtta ovddidit sámi dáidaga, kultureallima ja sámi kulturásahusaid fylkkagielddaid ovtta bargošiehtadusaide bokte.
- Čuovvolit vuoruhuvvon doaibmabijuid mat leat sámi ásašusovddidandiedáhusas.
- Váikkuhit positiivvalaš kulturovdáneami nuortasámi servodagas.
- Váikkuhit árjjalaččat proseassain Nuortasámi musea gárvvisteami oktavuodas.
- Ovtta bargat Norgga girkuin ja eará oskuservodagaiguin.
- Váikkuhit positiivvalaš kulturovdáneami julev- ja máttasámi servodagas.

Galgá váikkuhit:

- Ulbmildidolaš, doaibmi ja ovddideaddji sámi arenat kulturbarggu várás

5.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaommit

Tabell 5.3.1 Čoahkketabealla – Sámi kulturbargoarenat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Njuolggodoarjja sámi kulturbargoarenaide	55 005	58 711	58 561	62 010	3 449	5,9 %
	Doarjja dáidda- ja kulturgaskkkustanarenaide	803	1 350	1 350	2 200	850	63,0 %
Submi		55 808	60 061	59 911	64 210	4 299	7,2 %

Tabealla 5.3.1.1 Sámi kulturbargoarenat – njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
<u>Doarjja sámi kulturviesuide ja kulturgaskkkustanarenaide</u>							
1500	Árran julevsámi guovddáš, Divttasvuotna	1 640	1 890	1 890	1 949	59	3,1 %
1500	1 Sámi dáiddaguovddáš, Kárášjohka	2 647	2 726	2 726	2 811	85	3,1 %
1500	2 Davviálbmotguovddáš OS, Gáivuotna	1 202	1 238	1 238	1 426	188	15,2 %
1500	3 Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáš, Billávuotna	529	545	895	562	-333	-61,1 %
1500	4 Sijti Jarngje, Aaborde	1 316	1 355	1 355	1 397	42	3,1 %
1500	5 Várdobáiki, Evenášši/Skánit Gamtofta, Ráisa	64	0	0	0	0	-
1500	6 Bihtánsámi viessu	464	478	478	600	122	25,5 %
1500	7 Oslo sámi viessu Vilgesvárri	254	262	262	470	208	79,4 %
1500	8 Lásságámmi	52	0	0	0	0	-
1500	9 Villmarkscampen i Tolládal - bihtánsámi	52	54	54	56	2	3,7 %
1501	0 Riikkaidgaskasaš sámi filbmaguovddáš	300	609	609	628	19	3,1 %
1501	1 Saemien Sijte	0	600	600	619	19	3,2 %
Submi		9 588	11 034	11 384	11 834	450	4,0 %

Sámi festiválat – njuolggpdoarjagat

15100	Riddu Ridđu		1 011	1 011	1 042	31	3,1 %
15101	Guovdageainnu musihkkafestivála (beassášfestivála)		1 148	1 148	1 184	36	3,1 %
15102	Márkomeannu		503	503	719	216	42,9 %
15103	Kárášjoga beassá festivála		463	463	477	14	3,0 %

15104	Máttasámi kulturfestivála	0	0	80	80	-	
15105	Julevsámi vahkku	0	0	200	200	-	
15106	Sámi vahkku Romssas	0	0	170	170	-	
Submi		2 941	3 125	3 125	3 872	747	23,9 %
Teáhterat - njuolggodoarjja							
15300	Beaivváš Sámi -Našunálateáhter	16 100	17 583	17 583	18 128	545	3,1 %
15301	Áarjelhsaemien Teatere	1 640	1 690	1 690	1 942	252	14,9 %
	Ovdaprošeakta.teáhtervisti Beaivváš Sámi	1 000	500	0	0	0	0,0 %
Submi		18 740	19 773	19 273	20 070	797	4,1 %
Museat - njuolggodoarjja							
15500	Árran Julevsáme guovddáš	4 415	4 547	4 547	4 995	448	10,1 %
15501	Saemien Sijte	2 443	2 516	2 516	3 000	484	19,8 %
15503	RidduDuottarMuseat	8 009	8 581	8 581	8 830	249	3,1 %
15504	Deanu ja Várjjaga museumssiida	6 314	6 503	6 503	6 698	195	3,1 %
15505	Várdobáiki musea	1 336	1 376	1 376	1 417	41	3,1 %
15506	Davviálbmotguovddáš OS	1 219	1 256	1 256	1 294	38	3,1 %
Submi		23 736	24 779	24 779	26 234	1 455	5,9 %
Submi oktiibuot		55 005	58 711	58 561	62 010	3 449	5,9 %

Tabella 5.3.1.2 – Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat – ohcanvuđot doarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1730	Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat	803	1 350	1 350	2 200	850	63,0 %
0							
	Submi	803	1 350	1 350	2 200	850	63,0 %

a) Ovdal lei dán poastta namma Sámi deaivvadanbáikkid

5.3.2 Ásahusdieđáhusa doaibmajuid čađaheapmi

Doaibmajidju 1: Čađahit vuoruhuvvon doaibmajuid mat leat sámi ásahusdieđáhusas – hálddahušlaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Stivrannamadanválddi rievdadit dan oktavuodas go Sámediggi addá njuolggodoarjaga.
- Veahkehit oasuskapítálain ásahusaid ođđasis organiseremis, mat ožžot njuolggodoarjaga.

Galgá váikkuhit:

- Sámi ásahusaid nannema ja ovddideami guovddáš servodatsurggiin sámi servodahkii ávkin.

Bušeahhta:

- Hálddahušlaš golut

5.3.3 Fágalaš oktavuoha

Doaibmajidju 2: Fágalaš oktavuoha sámi ásahusaiguin.

Vuoruheamit 2013:

- Čađahit gulahallančoahkkimiid.
- Gulahallama bokte eiseválddiiguin nannet sámi ásahusaid ja dáidda- ja kulturgaskkustanarenaid rámmaeavttuid.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi ásahusat ja arenat váikkuhit oaivillonuhallama, árbedieđuid sihkkarastima ja eanet gelbbolašvuoda.

Bušeahhta:

- Hálddahušlaš golut.

5.3.4 Sámedikki kulturdieđáhus

Doaibmajidju 3: Gárvvistit Sámedikki kulturdieđáhusa – hálddahušlaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Gárvvistit ja čuovvolit Sámedikki kulturdieđáhusa.

Galgá váikkuhit:

- Háhkát diehtovuodu, válddahit dálá dili, ja guorahallat mihttomeriid, strategiijaid ja áŋgiruššansurggiid boahhteáiggi kulturpolitihka várás.

Bušeahhta:

- Hállddahaslaš golut.

5.3.5 Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat

Doaibmabidju 4: Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat mat bohtet ovdan tabeallas 5.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot dan guovllus gosa kulturgaskkustanásahusat leat ásahuvvon.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturgaskkustanásahusat mat oainnusmahttet sámi kultureallima ja doibmet sámi kultuvrra ovddidanarenan.

Bušeahhta:

- 11 834 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi addá fápmudusa.

Muđuid gusket njuolggadusat sámi kulturviesuid ja kulturgaskkustanásahusaid várás.

5.3.6 Sámi festiválat

Doaibmabidju 5: Sámi festiválat – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Sámi festiválat mat bohtet ovdan tabeallas 5.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Festivála servvoštallit ja báikegottit gos festiválat dollojuvvojit.

Galgá váikkuhit:

- Festiválat mat oainnusmahttet, gaskkustit ja ovddidit sámi kultuvrra.

Bušeahhta:

- 3 872 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi addá fápmudusa.

Muđui gusket njuolggadusat sámi festiválaid várás.

5.3.7 Teáhter

Doaibmabidju 6: Teáhter – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi teáhterat mat bohtet ovdan tabeallas 5.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot doaibmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte ásahuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat ja buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja sáhttet johttit lávdedáidagiin, nu ahte dat doaibmá kulturvásihan ja -gaskkustan arenan, ja gos geavahit ja oainnusmahttit sámegeiela

Bušeahhta:

- 20 070 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gusket njuolggadusat teáhteriid várás.

5.3.8 Museat

Doaibmabidju 7: Museat – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Sámi museat mat bohtet ovdan tabeallas 5.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot báikegottiin ja guovlluin gosa museat leat ásahuvvon

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi kulturhistorjá bisuhuvvo, hálddašuvvo ja gaskkustuvvo báikegottiin.

Bušeahhta:

- 26 234 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi addá fápmudusa.

Muđui gusket njuolggadusat museaid várás.

5.3.9 Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat

Doaibmabidju 8: Dáidda- ja kulturgaskkustanarenat – ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Odda háhkan doaimmat mat galget váikkuhit sámi dáidda- ja kulturgaskkustan ásaheamit ja arenaid ovddideami.
- Máhcahanproseassa álgaheapmi Sámedikki čielggadusa Bååstede – sámi kulturárbbi máhcaheapmi, mielde.
- Arenat, fierpmádagat ja ovttasbargoproševttat mat váikkuhit sámi dáidaga ja sámi dáiddáriid eanet ovdáneami riikkaidgaskasaš márkanis.
- Proševttat ja stipeanddat mat ovddidit nuorra sámi dáiddáriid vejolašvuodaid ásaheamit iežaset dáiddárin.
- Doaibmabijut mat váikkuhit diliid láchčima sámi spábbačiekčandoaimmain sihke govdotat- ja njunušdásis.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Priváhta organisašuvnnat.
- Eará eahpeekonomalaš aktevrat.
- Fitnodagat.

Olahusjoavku:

- Álbmot sámi deaivvadanbáikkiid lagašguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Ahte arenat ovdánahttet ođasmahttima ja doibmet sámi giela ja kultuvrra gaskkustan- ja ovddidanarenan.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea cuoŋománu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 200 000 ru. Das várrejuvvo 1 000 000 ru Básteeđe máhcahanprošektii.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi addá fápmudusa.

Muđui gusket njuolggadusat dáidda- ja kulturgaskkustanarenaid várás.

5.4 Dáidda- ja kulturbargu

Mihttomearmi:

- Girjás sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimat oainnusmahttojuvvojit servodagas.

Oassemihttomearmi:

- Viiddis ja buorre kulturfálaldat sámi álbmoga várás.

Strategiijat:

- Váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima bisuheami ja viidáset ovddideami.
- Láhčit dili nu ahte sámi dáidda dáiddáršiehtadusa bokte ovdána ja gaskkustuvvo.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sáhtta ovddidit, gaskkustit ja vásihit girjás sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktima.

5.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 5.4.1 Čoahkketabealla – Dáidda- ja kulturbargu

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Kulturbargu	16 912	14 551	14 551	16 186	1 635	11,2 %
	Sámi dáiddáršiehtadus	5 915	6 295	6 295	6 520	225	3,6 %
Subm i		22 827	20 846	20 846	22 706	1 860	8,9 %

Tabell 5.4.1.1 – Kulturbargu – Ohcanvuđot doarjja

(1000 ru)

Akt.	Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1701 0	Musihkka, girjjálašvuohta ja ja govvasárggusráiddut	a)	7 463	6 946	6 946	8 723	1 777	25,6 %
1704 0	Sámi lágadásat		2 956	2 750	2 750	2 750	0	0,0 %
1710 0	Kulturdoaimbijut	b)	6 493	4 855	4 855	4 713	-142	-2,9 %
Submi			16 912	14 551	14 551	16 186	1 635	11,2 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 1 285 000 ru sámefoandda reanttuin girjjálašvuhtii.

b) Jagis 2013 leat čuovvovaš poasttat biddjojuvvon oktii; kulturdoaimbijut mánáide ja nuoraide ja eará kulturdoaimbijut

Tabella 5.4.1.2 Sámi dáiddáršiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1900 0	Dáiddafoanda	a)	700	700	700	700	0	0,0 %
1901 0	Stipeanda sámi dáiddáriidda	a)	2 250	2 450	2 450	2 450	0	0,0 %
1902 0	Doaimmadoarjja dáiddárorganisašuvnnaide ja Sámi dáiddárráđđái	a)	1 970	2 150	2 150	2 150	0	0,0 %
1903 0	Govvadáidaga ja dáiddaduoji oastinortnet	b)	370	370	370	370	0	0,0 %
1904 0	Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadeapmi)	a)	275	275	275	500	225	81,8 %
1905 0	Čájáhusdoarjja	a)	50	50	50	50	0	0,0 %
1906 0	Ortnet sámi čáppagirjjálašvuođa, sámi musihka ja luđiid ja eará beliid várás	a)	300	300	300	300	0	0,0 %
Submi			5 915	6 295	6 295	6 520	225	3,6 %

a) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša Sámi dáiddárráđđái

b) Dáid váikkuhangaskaomiid hálldaša RidduDuottarMuseat

Lagat dieđut váikkuhangaskaomiid birra bohtet ovdan doaimbijuid vuolde.

5.4.2 Fágalaš oktavuolta

Doaimbidju 1: Fágalaš oktavuolta sámi lágádusaiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

403 siidu 536 siiddus

- Gulahallančoahkkimiid čadaheapmi.

Galgá váikkuhit:

- Ahte Sámediggi dan bokte go lea fágalaš eavttuid biddji lea mielde nannemin sámi lágádusaid rámmaeavttuid.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

5.4.3 Musihkka, girjjálašvuohta ja govvasárggusráiddut

Doaibmabidju 2: Musihkka, girjjálašvuođa ja govvasárggusráidduid almmuheamit – ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Nuorra sámi artisttaid musihkkaalmmuheamit.
- Sámi musihka ođđalágan musihkkaalmmuheamit.
- Musihkkaalmmuheamit; árbevirolaš luohti.
- Sámegielat čáppagirjjálašvuohta maid vuodđoteaksta lea sámegillii.
- Fágagirjjálašvuohta/áššeprosa maid vuodđoteaksta lea sámegillii.
- Populára-/máilmmi girjjálašvuohta mánáid ja nuoraid várás jorgaluvvon sámegillii.
- Jietnagirjjit/digitála almmuheamit sámegillii mánáid ja nuoraid várás.
- Sámegielat govvasárggusráiddut almmuhuvvon muhtun sámegillii.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Fitnodagat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi musihka guldaleaddjit.
- Sámegielat girjjálašvuođa ja -govvasárggus ráidduid lohkkat.

Galgá váikkuhit:

- Eanet olbmot lohket girjjálašvuođa sámegillii.
- Eanet olbmot guldalit sámi musihka.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea čakčamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit maŋŋá dán dáhtona eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 000 000 ru musihkkaalmmuhemiide.
- 6 223 000 ru girjjálašvuhtii.
  - Gitta 60 % rádjai várrejuvvo:
  - Čáppagirjjálašvuhtii main álgoteaksta lea sámegillii.
  - Populára-/máilmmi girjjálašvuohta; čáppagirjjálašvuohta mánáid ja nuoraid várás jorgaluvvon sámegillii.
  - Digitála almmuheamit sámegillii čáppagirjjálašvuođa oktavuodas.
  - Gitta 20 % rádjai várrejuvvo fágagirjjálašvuhtii/áššeprosai maid vuodđoteaksta lea sámegillii.
  - Gitta 20 % rádjai várrejuvvo jietnagirjjide/digitála almmuhemiide sámegillii mánáid ja nuoraid várás.

- 500 000 ru govvasárggusráidduide.

Muđui gusket njuolggadusat musihka, girjjálašvuoda ja govvasárggusráidduid almmuheapmái.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

5.4.4 Sámi lágádusat

Doaibmabidju 3: Sámi lágádusat – ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Ásahuvvon sámi lágádusat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Fitnodagat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Árijlaš sámi lágádusat main lea gelbbolašvuhta sámi gielas ja servodatdiliin.

Galgá váikkuhit:

- Lágádusat main lea gelbbolašvuhta sámi gielas ja servodatulbmiliin.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit maŋŋá dien dáhttona eai realitehta meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 750 000 ru.

Muđui gusket sámi lágádusnjuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

5.4.5 Kulturdoaibmabijut

Doaibmabidju 4: Kulturdoaibmabijut - ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Dakkár dáidda- ja duodjedoaimmabijut maid mánát ja nuorat servet.
- Sámi teáhterdoaimma mánáid ja nuoraid várás ja sin gaskkas.
- Musihkkadoaimmabijut mánáide ja nuoraide.
- Sámi filbma- ja mediafálaldat mánáid ja nuoraid várás ja sin gaskkas.
- Sámi kulturdoaimmat maid váldofokus lea sámi kultuvra.
- Dokumentárabuvttadeamit sámiid diliid birra.
- Sámi govvaáidda- ja duodječájáhusat Norggas, mas mielde maid katalogat ja plakáhtat.
- Prošeavttat sámi girjjálašvuoda ovdánahttimat ja gaskkusteamat várás.
- Artistabálkkážit ja mátkedoarjja sámi artisttaide ja dáiddaduojáriidda lágideddjiin ovttas ruhtademiin.
- Sámi girkobeavvit 2013.
- Verdde-prošeakta – prošeavttat ja álgagat maid ulbmil lea váikkuhit searvvaheami, eastadit givssideami ja bargagoahtit mánáid ja nuoraid guottuiguide ektui.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Almmolaš ja priváhta organisašuvnnat ja ášahusat.
- Ovttaskas olbmot ovttasráđiid ášahusaiguin ja/dahje organisašuvnnaiguin.
- Fitnodagat.
- Gielddat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi álbmot ja álbmot muđui.

Galgá váikkuhit:

- Girjás sámi kultuvrralaš ovdanbuktimiid.

Ohcanáigemearmi:

- Rabas ohcanáigemearmi.

Bušeahhta:

- 4 713 000 ru. Das várrejuvvo 300 000 ru prošeavttaide ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda. Dasa lassin várrejuvvo 300 000 ru sámi 2013 girkobeivviide.

Muđui gusket njuolggadusat kulturdoaimbajuid várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

5.4.6 Sámi dáiddáršiehtadus

Borgemánu 19. b. 2004 dáiddáriid válđošiehtadusa mielde leat Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi šiehtadallan ođđa šiehtadusa jahkái 2013, mii gusto 1.1.2013 rájes gitta 31.12.2013 rádjai. Šiehtadus ovddiduvvo Sámedikki dievasčoahkkimii dohkkeheapmái, gč. dáiddáršiehtadusa gávccát artihkkala.

Sámediggi ja Sámi dáiddárráđđi leat soahpan ekonomalaš rámma juolludusaide Sámedikki bušeahhta bokte dáiddáršiehtadusa várás 2013:s mii lea 6 520 000 ru. Dát lea 225 000 ru eanet go jagi 2012:s mearriduvvon dáiddáršiehtadusas.

Dáiddafoanda:

Dán ortnegii várrejuvvo 700 000 ru. Ruđat hálddašuvvojit njuolggadusaid mielde. Bealit leat soahpan ahte rámmas sáhtta várret supmi ad-hoc dárbbuide.

Stipeanda sámi dáiddáriidda:

Sohppojuvvui ahte biddjojuvvo 2 450 000 ru sámi dáiddáriid stipeandaortnegii.

Doaimbadoarjja sámi dáiddárorganisašuvnnaide ja Sámi dáiddárráđđái:

Sohppojuvvui ahte sámi dáiddárorganisašuvnnaid ja Sámi dáiddárráđđi doaimbadoarjjaortnega ekonomalaš rámmán biddjojuvvo 2 150 000 ru.

Sámi govvaáidaga ja dáiddaduojit oastinortnet:

Dán ortnegii várrejuvvo 370 000 ru maid RiddoDuottarMuseat administrere. Ostojuvvon dáidda galgá biddjojuvvot boahpteáiggi sámi dáiddamuseai. Dassáži go musea šaddá duohtan galgá dáidda dattetge vurkkoduvvot RiddoDuottarMuseas Kárásjogas.

Fágakonsuleanttat (Fágalaš bagadallan):

Dán ortnegii várrejuvvo 500 000 ru Sámi dáiddárráđđi bokte. Fágakonsuleanttaid bajimus bargun lea ovdánahttit sámi čáppagirjjálašvuoda, musihka ja luđiid. Sámi dáiddárráđđi galgá evalueret ortnega ovdal jagi 2015.

Čájáhusdoarjja:

Dán ortnegii várrejuvvo 50 000 ru. Bealit leat soahpan ahte čájáhusdoarjja hálddašuvvo stipeandan sámi govvadáiddáriidda, dáiddaduojárriidda ja dáiddalaš govaide Sámi dáiddáriid ja Girječálliid buhtadusfoandda bokte. Čájáhusdoarjja lea doarjja dáidaga ovddas mii lea ostton “Govvadáidda ja duodji” oastinortnega mielde, ja man Sámediggi hálddaša.

Sámi čáppagirjjálašvuoda, sámi musihka ja luđiid oastinortnet:

Dán ortnegii várrejuvvo 300 000 ru jagi 2013 várás.

5.5 Valáštallan

Mihttomearri:

- Girjas valáštallandoaimmat.

Oassemihttomearri:

- Viiddis ja buorre valáštallanfálaldat sámi álbmogii.

Strategiijat:

- Bargat sámi valáštallama govvodaga sihkkarastimiin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat sáhttet ovddidit valáštallanfálaldagaid sihke govvodat- ja njunušdásis.

5.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 5.5.1 – Čoahkketabealla - Doarjja sámi valáštallamii –njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1520 0	Sámi Valáštallan Lihttu - Norga (SVL-N)	1 003	1 033	1 033	1 065	32	3,1 %
1520 1	Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL)-Samisk fotballforbund	487	502	502	0	-502	-100,0 %
1520 2	Sámi Valáštallan Lihttu (SVL- N)-Arctic Winter Games	150	1 000	1 000	155	-845	-84,5 %
1520 3	Sámi Heargevuoddjin- lihttu/Saami Reendeer-Race Federation	207	213	213	220	7	3,3 %
Submi		1 847	2 748	2 748	1 440	-1 308	-47,6 %

a) Sámi spábbačiekčanlihttu sáhtta oheat doarjaga kapihttalis 5.3.1.2 Dáidda- ja kulturgaskustanarenat

5.5.2 Sámi valáštallan

Doaimbaidju 1: Sámi valáštallan – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Valáštallanorganisašuvnnat ja searvvit mat bohtet ovdan tabeallas 5.5.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

407 siidu 536 siiddus

- Sámi álbmot.

Galgá váikkuhit:

- Ahte leat fysalaš doaimma arenat mat váikkuhit oktiigullevažvuoda sámi mánáid ja nuoraid gaskka, ja mat duddjojit identitehta.

Bušeahhta:

- 1 440 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi valáštallama várás.

5.6 Mediat

Mihttomearri:

- Girjás sámi mediat mat oainnusmahttet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Oassemihttomearri:

- Sámi mediaid nannen ja ovddideapmi nu ahte dat váikkuhit servodatáŋgiruššamii.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin nannet rámmaeavttuid sámi mediaid ovddideami várás.
- Váikkuhangaskaomiid árrjalaš geavaheami bokte bisuhit ja viidáset ovddidit sámi mediaid.
- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.

Galgá váikkuhit:

- Ahte leat arenat gos sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis lea sorjjasmeahttun jietna, ja mat nannejit identitehta.

5.6.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 5.6.1 Čoahkketabealla- Sámi mediafálaldat – njuolggodoarjja

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
17000	Gába – SámiNissonForum	574	591	591	0	-591	-100,0 %
17001	Nuortanásti	810	984	984	1 015	31	3,2 %
17002	Nuoraidbláđđi Š	1 310	1 349	1 349	1 391	42	3,1 %
17003	Sámis	309	318	318	328	10	3,1 %
17004	Daerpies Dierie/máttasámi girkobláđđi	103	106	106	109	3	2,8 %
17005	Bárjas	0	100	100	103	3	3,0 %
15600	Julev Film AS	0	300	300	600	300	100,0 %
Submi		3 106	3 748	3 748	3 546	-202	-5,4 %

5.6.2 Sámi mediafálaldat

Doaibmabidju 1: Sámi mediafálaldat – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Sámi publikašuvnnat ja mediat mat bohtet ovdan tabeallas 5.6.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi publikašuvnnaid lohkkít.
- Mánát ja nuorat.

Galgá váikkuhit:

- Girjás sámi publikašuvnnat čálalaš arenan buot golmma sámi čállingillii.
- Sámegiela oainnusmahttin.

Bušeahtta:

- 3 546 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válđđi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi mediafálaldaga várás.

6 Bibliotehka

6.1 Váldomihttomearri

- Buorre sámi bibliotekafálaldat.

Sámedikki váldomihttomearrin sámi bibliotekabálvalusain lea ahte olles sámi álbmot oažžu dohkálaš bibliotekafálaldaga.

Sámi girjebusset dievasmahttet bibliotekabálvalusaid guovlluin gos sámit ássat biedgguid, ja leat deatalaččat bibliotekabálvalusaid olámuddui buktinbarggus sámi álbmoga ja earáid várás.

Sámedikki mihttomearrin sámi girjebussiid ektui lea ahte leat buorit ja álkidit olámuttus sámi bibliotekabálvalusaid olles sámi álbmogii ja earáide.

6.2 Bibliotekaid ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 6.2 Čoahkketabealla –
Bibliotekha

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi girjebusset	a) 9 475	7 184	7 184	8 455	1 271	17,7 %
Submi		9 475	7 184	7 184	8 455	1 271	17,7 %

a) Ráiddu RR 2011 vuolde leat maiddá sámi girjebussiid investeremiid rehketdoallologut 2011:s 2 500 000 ru.

6.3 Sámedikki bibliotekha

Mihttomearri:

- Sámedikki bibliotekha galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusaid gelbbolašvuoda guovddáš, ja dat galgá doaibmat hálddašanbibliotekhan Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás.

Oassemihttomearit:

- Sáme gielgirjjálašvuoda ja girjjálašvuoda sámiid birra máilmmi stuorámuš čoakkáldat.
- Eará bibliotekain buoret máhttu sámi girjjálašvuoda, musihka ja filmmaid birra.
- Luoikama lasiheapmi.
- Rabas ja olámuttus bibliotekha Sámedikki politihkkariid ja bargiid várás.

Strategiijat:

- Registrerekehtes ávdnasiid olámuddui buktin.
- Searvat ain girjebussiid doaimma bisuheapmái sámi guovlluin.
- Árrjalaččat gaskustit sámi girjjálašvuoda nu ahte maiddá luoikan lassánivčče.
- Doaibmat buorin diehtujuohkingáldun Sámedikki politihkkariidda ja bargiide.

Vuoruheamit 2013:

- Vuoddo bibliotekabargu.
- Bibliotekkačilgehusa čuovvoleapmi.
- Searvat riikkaidgaskasaš Indigenous Librarians' Forumii (IILF).
- Hálddašanbibliotekha viidáseappot buorideapmi.
- Buorre gulahallan ja buorre ovttasbargu eará ásahusaiguin sámi bibliotekafálaldaga ovddidanbarggu oktavuodas.
- Árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit girjebussiid doaimma bisuheami ja álggaheami sámi guovlluin.
- Árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit dan ahte bibliotekha sáhtta ovdánahttit ja gaskustit sámi girjjálašvuoda ja kultuvrra.

Galgá váikkuhit:

- Registrerekehtes ávdnasiid olámuddui buktima.

- Sámi guoski ávdnasiid luoikkaheami buorideami.
- Buoret gelbbolašvuoha bibliotekain sámi girjjálašvuoda, filmmaid ja musihka birra.
- Eanet máhtu sámi girjjálašvuoda, filmmaid ja musihka birra.

Sámedikki biblioteka lea Sámedikki hálddahusa oassi. Biblioteka gullá gulahallanossodahkii (GUL).

Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus.
- Bibliotekajuogus.

Kapihttalis 18 - hálddahaslaš dási doaibmagolut, bohtet ovdan bibliotekajuhkosa báلكkát, mátkkit ja gelbbolašvuodalokten.

Bibliotekajuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

6.4 Sámi bibliotekabálvalusat

Tabella 6.4.1 čeahkketabealla – Sámi girjebusset – njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
15400	Karášjohka	574	591	591	609	18	3,0 %
15401	Porsáŋgu	574	591	591	609	18	3,0 %
15402	Guovdageaidnu	258	266	266	274	8	3,0 %
15403	Deatnu/Unjárga	1 582	1 629	1 629	1 679	50	3,1 %
15404	Gáivuotna	731	753	753	776	23	3,1 %
15405	Julevsámi	1 362	1 403	1 403	1 446	43	3,1 %
15406	Máttasámi	1 594	1 642	1 642	1 693	51	3,1 %
15407	Lulli-Romsa	300	309	309	569	260	84,1 %
15408	Lulli-Trøndelaga	0	0	0	800	800	-
Submi		6 975	7 184	7 184	8 455	1 271	17,7 %

6.4.1 Sámi girjebusset

Doaibmabidju 1: Sámi girjebusset – njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Gielddat ja fylkkagielddat mat eaiggádit ja jodihit sámi girjebussiid doaimma, gč. tabella 6.4.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álbmot girjebussiid doaibmaguovllus.

Galgá váikkuhit:

- Dan ahte sámi bibliotekabálvalusat leat buorit ja leat buorebut sámi álbmoga ja earáid olámuttus.

Bušeahhta:

- 8 455 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat sámi girjebussiid várás.

6.5 Doarjja proševttaide maid bokte ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda

Doaibmabidju 1: Ohcanvuđot doarjja proševttaide maid bokte ovdánahttit ja gaskkustit sámi girjjálašvuoda.

Doarjja lea oassi kapihttalis 5.4.3 Kulturdoaibmabijut siiddus 243.

7 Máhttu

7.1 Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuolta ja gálggat mat dárbbášuvvojit árjjalaš oassálastimii sámi, nátionála ja riikkaidgaskasaš servodahkii, ja dasa ahte suodjalit ja ovddidit sámi servodagaid.

Máhttu lea servodaga váldoresursa. Danne lea ángiruššan mánáidgárddiin, vuodđooahpuin, alitoahpuin ja dutkamiin mearrideaddjin dasa ahte sámi servodat sáhtta ovdánahtto sámi álbmoga iežas árvvuid, višuvnnaid, vuoruhemiid ja eavttuid vuodul.

Mánáidgárdi ja skuvla leat deatalaš servodatásahusat. Dain lea čatnaseapmi vássánaigái ja dat galget ráhkkanahhtit min boahhteáigái. Doppe fievrriduvvo máhttu, kultuvra ja árvvut buolvvas bulvii. Dat mearkkaša ahte mii sámit ieža bidjat eavttuid oahpahusa sisdollui, oahpahusvugiide ja oahpponeavvuidda ráhkadeapmái.

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat sámegeijas ja sámi kultuvrras kapasitehta ja gelbbolašvuoda dáfus eanaš servodatsurggiin. Davveguovlopolitihka oktavuodas ja beroštumi ja deattu geažil mii biddjojuvvo davveguovlluide, oaidná Sámediggi dárbbášlažžan ahte álgoálbmogat davvin biddjojuvvojit guovddáži gelbbolašvuoda ovdánahttimis ja dutkamis.

Árbediehtu lea deatalaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Árbediehtu čatnasa earret eará iešguđet vugiide mo luondduressaid geavahit ja hálddašit. Dát vásáhusvuđot máhttu fievrriduvvo boarráset buolvvas nuorat bulvii, njálmmálaš čilgehusaid ja geavatlaš daguid bokte. Dálá servodahkii lea hui deatalaš ahte árbediehtu duodaštuvvo ja seailluhuvvo boahhte buolvvaide. Mihttomearrin lea ahte árbediehtu šaddá lunddolaš oassin oahpahasas mánáidgárddis, vuodđooahpus ja alitoahpus. Jus galgá sáhttit ávkkestallat sámi árbedieđuin huksen dihtii ođđaáiggi servodaga, de dat máhttu ferte šaddat oassin dálá dutkamis ja alitoahpus. Nu šaddá árbediehtu maiddái deatalaš árvoháhkamii ja ođđa bargosajiide sámi guovlluin.

7.1.1 Mánáidgárdi

Sámedikki mánáidgárdepolitihkka lea duddjot buriid bajásšaddanvejolašvuodaid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte buohkaide geat dan háliidit. Mánáidgárddiid kvalitehta, sisdoallu ja árvovuodđu leat guovddážis go ollislaš sámi oahppopolitihkka ovddiduvvo viidáseappot.

Sámediggi áigu ovddidit politihka mii nanne mánáidgárddiid deatalaš rolla sámi mánáid bajásšaddamis. Dan mánáidgárdefálaldagas maid mánát ožžot, leat stuorra erohusat. Sáhttet leat fálaldagat mánáide dakkár mánáidgárddiin main lea eanaš sámegeiella dahje fálaldagat dárogielhálli mánáide geat ožžot sámegeielfálaldaga dáža mánáidgárddis. Mánáidgárddit leat deatalaččat mánáid ovdáneapmái sihke giella- ja kulturoahpus dáfus ja identitehtaovdáneami dáfus. Sámediggi áigu váikkuhit ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea buorre kvalitehta ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit.

7.1.2 Vuodđooahppu

Skuvla lea okta min deataleamos servodatásahusain. Skuvla ja oahpaheaddji fievrridit máhtu, kultuvrra ja árvvuid buolvvas bulvii. Sámedikki bajimus mihttomearri lea ahte sámi oahppis lea dásseárvosaš oahppofálaldat. Dat mearkaša ahte sámi skuvla ja oahppofitnodat galget láchčit vejolašvuodaid dasa ahte oahppit/fitnooahppit ožžot kvalitehta dáfus buori oahpu sámi giela, kultuvrra ja servodateallima vuodul.

Ovddimus eaktu lea ahte oahppu lea sámegeilas ja sámegillii sámi mánáid ja nuoraid várás. Dat mearkaša ahte mis fertejit leat fága- ja oahpaheaddjiresurssat ja sámi oahpponeavvut fidnemis. Dasto lea deatalaš ahte sámi skuvlla sisdoallu lea huksejuvvon daid árbevieruide, árvvuide, ja kultur- ja historjámáhttui mii sámi servodagas lea.

7.1.3 Alitoahppu ja dutkan

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat háhkat doarvái sámegeilat bargiid eanaš surggiin. Dat guoská sihke almmolaš hálldašcapmái ja priváhta ealáhuseallimii. Sámediggi oaidná deatalažžan boahpteáiggis ovtasbargat rekrutterendoaibmabijuid oktavuodas sámi alitoahppui.

Davveguovlopolitihka ja dan ángiruššama oktavuodas oaidná Sámediggi ahte šaddá dárbu rievdadit muhtun dálá oahppofálaldagain ja soitet boahit áibbas ođđa oahppofálaldagat. Sámedikki bargu dás lea ráhkadit strategiijaid dasa ahte dustet min servodaga gelbbolašvuoda- ja dutkanhástalusaid dađi mielde go deaddu davveguovlluide stuorru. Sámediggi ferte leat njunnošis daid doaibmabijuid ektui maid regionála ja stáhta eiseválddit plánejit. Lea áibbas deatalaš gulahallat stáhta eiseválddiiguin árrat, vai Sámediggi sáhtta váikkuhit ovdáneami dán suorggis. Danne ferte ovddiduvvot ollislaš politihkka sámi dutkamis ja alitoahpus. Vurdojuvvo ahte Sámediggedieđáhus dán surggis gárvána jagis 2013.

Ávkkástallan árbedieđuin vuodđun ođđaáiggi ealáhuseallimii sámi guovlluin livččii deatalaš veahkkin árvoháhkamii ja ođđa bargosajiide. Dás lea maid deatalaš ahte dutkan lea mielde váikkuheamen ovdáneami.

Ođđaset dutkan čájeha ahte sápmelaččat Norggas vásihit vealaheami. Jus galgá lihkestuvvat vealaheami eastademiin, de lea dárbu bajidit mealgadit álbmoga oppalaš máhtu sápmelaččaid ja sámi servodatdiliid birra. Danne áigu Sámediggi bargat dainna ulbmiliin ahte alitoahppu ja dutkan oppalaččat fuolaha sámi perspektiivva. Ja go ollu eanet olbmot go dál ožžot oahpu sámegeilain, de dat eastada vealaheami.

7.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 7.2 Čoahkketabealla –
Máhttu

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Mánáidgárdi	8 849	9 905	9 905	9 905	0	0,0 %
	Vuodđooahpahus	25 716	25 525	25 525	27 525	2 000	7,8 %
	Alitoahppu ja dutkan	3 237	3 650	3 650	3 650	0	0,0 %
	Árbediehtu	1 537	2 450	2 450	2 000	-450	-18,4 %
Submi		39 339	41 530	41 530	43 080	1 550	3,7 %

Bajásšaddan- ja oahpahusossodat

Bajásšaddan- ja oahpahusossodaga bálkkát, mátkkit ja gealbudeapmi lea mielde 18. kapihttalis Hálldahusdási doaibmagolut.

Ossodagas lea gollbma juhkosa:

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

413 siidu 536 siidus

- Mánáidgárdejuogus.
- Vuodđooahpahusa juogus.
- Alitoahpu ja dutkama juogus.

Buot juhkosat leat sámediggeráđi politihkalaš čállingottit ja dain lea ovddasvástádus čađahit máhttofágasuorggi strategiijaid.

Juhkosiin lea maid hálddašanovddasvástádus dain fágasurggiin.

- Mánáidgárdedoarjagiid hálddašeapmi.
- Mánáidgárddiid oahpponeavvodoarjagiid hálddašeapmi.
- Diehtujuohkin ja fágalaš bagadallan mánáidgárdebargiide, mánáidgárddiide ja váhnemiidda, gielddaide/mánáidgárdeeaiggádiidda.

Mánáidgárdejuhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Vuodđooahpahusa juhkosis lea hálddašanovddasvástádus dain surggiin:

- Vuodđooahpahusa oahpponeavvodoarjagiid hálddašeapmi.
- Hálddašit stipeanddaid joatkaskuvlaohppiide ja vuodđooahpahusa rávesolbmuidoahpu ohppiide.

Vuodđooahpahusa juhkosa bokte addá Sámediggi lánkaásahusaid oahppoplánaid birra vuodđooahpahas oahpahuslága vuodul.

Vuodđooahpahusa juhkosis ledje 8 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Alitoahpu ja dutkama juhkosa hálddašanovddasvástádus lea:

- Hálddašit stipeanddaid alitohppui, earret dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis

Alitoahpu ja dutkama juhkosis ledje 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

7.3 Mánáidgárdi

Mihttomearri:

- Bisuhit ja ovddidit sámi sisdoalu mánáidgárddiin main lea sámegielválaldat.
- Nannet giellaovddideami.
- Sihkkarastit ahte sámi giella ja kultuvra nannejuvvo dássidit ja oktilaččat sirddidettiin mánáidgárddis skuvlii.

Oassemihttomearit:

- Eanet sámegielat bargit mánáidgárddiin.
- Válđit atnui giellalávgunmálliid.
- Ráhkadit eanet oahpponeavvuid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid mánáidgárdái.

Strategiijat:

- Bargat dan ala ahte mánáidgárdeeaiggádiin lea máhttu ja gelbbolašvuohta lánčit sámi giela ja kultuvra ovdáneapmái.
- Juolludit doarjagiid mánáidgárddiide main lea mánáidgárdefálaldat.
- Veahkehit rekrutteret ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buorre kvalitehta mánáidgárddiin.
- Eanet ovdaskuvlaoahpaheaddjit ja eará bargit mánáidgárddiin.

- Ráhkaduvvojit eanet oahpponeavvut ja pedagogalaš veahkkeneavvut mánáidgárddiide.

7.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit mánáidgárddiide

Tabealla 7.3.1 Čoahkketabealla – Sámi mánáidgárdefálaldat – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
21200	Sámi mánáidgárdefálaldat	8 849	9 905	9 905	9 905	0	0,0 %
Subm i		8 849	9 905	9 905	9 905	0	0,0 %

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.3.2 Sámi mánáidgárdefálaldat

Doaibmabidju 1: Sámi mánáidgárdefálaldat – Ohcanvuđot doarjagat.

A) Sámi mánáidgárddit

2013 vuoruheapmi:

- Mánáidgárddit mat njuolggadusain leat mearridan ahte mánáidgárdedoaibma lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi mánáidgárddit.

Sámi mánáidgárdefálaldaga olahusjoavku:

- Mánát sámi mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii mas sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámegeiela ja sámi kultuvrra mánáidgárddis.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea guovvamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

B) Mánáidgárddit sámi ossodagain:

2013 vuoruheapmi:

- Mánáidgárddit mat njuolggadusain mearridan ahte mánáidgárdedoaibma lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Dáža mánáidgárddit main lea sámi ossodat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát sámi ossodagas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii lea vuodđuduvvon sámi gillii ja kultuvrii
- Sámi mánát ohppet, sealluhit ja ovddidit iežaset sámegeiela ja sámi kultuvrra..

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea guovvamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

C) Mánáidgárddit main lea sámegielválaldat:

2013 vuoruheapmi:

- Mánáidgárddit main lea sámegielválaldat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit main leat sámi mánát.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi mánát mat ožžot sámegieloahpahusa, ohppet ja ovddidit iežasat sámegiela mánáidgárddis.

Ohcanáigemearmi:

- Rabas ohcanáigemearmi čakčamánu 15. b. 2013 rádjai. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo

D) Prošeavttat ja ovddidanbarggut mánáidgárddiin:

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit sámi mánáiguin mat ožžot doarjaga mánáidgárddiide main leat sámi mánát.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánáidgárddit main leat sámi mánát.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Nannet ja ovddidit sámi mánáid sámegiela.

2013 vuoruheamit:

- Modeallaid ráhkadeapmi sámi giellaoahpahasas giellaleairraid ja giellalávguna vuodul.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea cuoŋománu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

E) Sámi duhkorasat ja pedagogalaš veahkkeneavvut mánáidgárddiide:

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Mánáidgárddit.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát mánáidgárddiin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Eanet sámi duhkorasat mat leat heivehuvvon geavaheapmái sámi mánáidgárddiin.

2013 vuoruheamit:

- Hállanpáhka sámegilli, reahka, bohccot ja boazogárdi, gietkka, liidnevávvát maidda leat gorrojuvvon iešguđet guovlluid gávttit, sugadaneallit ja duhkorasat jienáiguin.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea cuorjománu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 9 905 000 ru.

Muđui gustojit sámi mánáidgárdefálaldaga njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

7.3.3 Sámegielat bargiid rekrutteren

Mihttomearmi:

- Eanet sámegielat bargit mánáidgárddiin.

Oassemihttomearit:

- Váikkuhit ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid rekrutterema.
- Váikkuhit dasa ahte dálá bargit bissot mánáidgárddiin.
- Váikkuhit dasa ahte almmáiolbmuid oassi mánáidgárddiin lassána.

Strategiijat:

- Stipeanda allaskuvla- ja universitehtastudenttaide.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Oažžut eanet sámegielat ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid.

7.3.3.1 Stipeanda alitohppui

Doaibmabidju 1: Stipeanda ovdaskuvlaoahpaheaddjistudenttaide ja ovdaskuvlaoahpaheddjiide mat váldet joatkkaoahpu.

Doarjja lea oassi čuoggás 7.5.4.3 Stipeanda alitohppui siiddus 266.

7.4 Vuodđooahpahus

7.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit vuodđooahpahussii

Tabella 7.4.1 Čoahketabealla -
Vuodđooahpahus

		RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	(1000 ru) %
Akt.	Namahus	2011	2012	2012	2013	12	erohus
	Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu	2 756	3 300	3 300	2 900	-400	-12,1 %
	Oahppanresurssat	22 960	22 225	22 225	24 625	2 400	10,8 %
Submi		25 716	25 525	25 525	27 525	2 000	7,8 %

7.4.2 Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu

Mihttomearmi:

- Sámi oahppi galgá oažžu dakkár oahpu mii lea vuodđuduvvon sámi árvvuide ja mii dávista dakkár sisdollui man vuodđun lea sámi servodat, kultuvra ja giella.

Oassemihttomearit:

- Sámi mánáin ja nuorain lea nana sámi identitehta ja čatnaseapmi sámi gilli, kultuvrii ja servodateallimii.

- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta kvalitatii vva buori oahpahussii sáme gielas ja sáme gillii.
- Nationála politihkka vuodđooahpahusas fuolaha sámi perspektiivva.

Strategiijat:

- Ahte Sámediggi galgá váikkuhit dasa ahte iešguđet skuvlaeaggát/skuvla definere ja konkretisere skuvlla sámi sisdoalu.
- Váikkuhit geahččalan- ja ovddidanbargui fievrridan dihtii árbevieru buolvvas bulvii “birgema” ektui.
- Váikkuhit geahččalan- ja ovddidanbargui giellaoahpahusas.
- Doarjut ovttasbarggu skuvla-ruoktu, skuvla-báikkálaš servodaga ja skuvla-skuvla.
- Váikkuhit dasa ahte nationála politihkka vuodđooahpahusas fuolaha sámi perspektiivva.
- Eanedit daid ohppiid logu joatkkaskuvllas, geat válljejit sáme giela vuosttašgiellan erenoamážit ja oahpahusa sáme gielas oppalaččat.
- Bargat regionála ja stáhtalaš eiseválddiid ektui oazžun dihtii ásahuvvot fágaskuvlla sámi fágaid/ealáhusaid várás.
- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš oassálastiiguin sihkkarastit buoriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárdái, vuodđooahpahussii, rávesolbmuid oahpahussii, alitohppui ja dutkamii.
- Váikkuhit dasa ahte stivrendokumeanttat fuolahit sámi perspektiivva oahpahusas.
- Diehtujuohkin ja bagadallan sámi oahpaheami birra vuodđooahpahusas.
- Váikkuhit buoriid ekonomalaš rámmaeavttuid skuvlaeaggádiidda sihkkarastin dihtii buori kvalitatii vva oahpahusa sáme gielas ja sáme gillii.
- Láhčit dasa ahte árbediehtu fievrriduvvo buolvvas bulvii.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte bearráigeheččui gullá sámi oahpahus ja oahpahusdilli sámi mánáid ja nuoraid várás.
- Váikkuhit dasa ahte árbediehtu lea fáldat vuodđoskuvllas.
- Váikkuhit dasa ahte sámi álbmoga formálalaš gelbbolašvuohta lassána.
- Váikkuhit dasa ahte Sámi lohanguovddáš nannejuvvo.
- Sámi oahpaheami čuovvoleapmi ja sámi oahppodárbbuid ektui.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buot sámi mánát ja nuorat ožžot skuvlafáldaga mii lea vuodđuduvvon sámi árvvuide.
- Ahte buot sámi mánát ja nuorat ožžot oahpahusfáldaga sáme gielas ja sáme gillii beroškeahtta gos riikkas sii ássat.

7.4.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 7.4.2.1 Čoahkketabealla – Sámi skuvlla sisdoallu ja árvovuodđu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas	0	500	500	500	0	0,0 %
	Sámi skuvlafierpmádat a)	317	400	400	0	-400	-100,0 %
	Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllas	2 439	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Sub mi		2 756	3 300	3 300	2 900	-400	-12,1 %

a) Ruđat lea sirdojuvvon kap. 17.1.1 Konferánssat maid Sámediggi lágida. Poastta namma lei ovdal sámi mánáidgárddiid

kvalitehtaovddideapmi ja sámi giliskuvllaid fierpmádatčoahkkaneapmi

Tabella 7.4.2.1.1 Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas – ohcanvuodot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
211 30	Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas	0	500	500	500	0	0,0 %
Sub mi		0	500	500	500	0	0,0 %

Tabella 7.4.2.1.2 Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllas (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
211 00	Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágan joatkkaskuvllas	2 439	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %
Sub mi		2 439	2 400	2 400	2 400	0	0,0 %

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiin bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.4.2.2 Sámi erenoamášpedagogalaš fálddagaid ja dárbbuid kárten

Doaibmabidju 1: Sámi erenoamášpedagogalaš fálddagaid ja dárbbuid kárten – hálddahaslaš doaimmat

2013 vuoruheamit:

- Kártet sámi erenoamášpedagogalaš fálddagaid ja dárbbuid.
- Ráhkadit visogova das guđe čujuhusat leat eanemusat dáid iešguđet fágabirrasiin, das maiddá makkár dárbbut ja hástalusat skuvllain ja gealboguovddážiin leat, ja makkár fálddagaid mánát ja nuorat ožžot mánáidgárddis ja skuvllas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Erenoamášpedagogaš veahkki sámi mánáide ja nuoraide nu árrat go vejolaš
- Erenoamášpedagogaš veahkki mánáide ja nuoraide galgá leat bures kvalitatiivalaččat láhččojuvvon oahppofálaldat ja nu buorre oahppobiras go vejolaš sámegeielas ja sámegeilli.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

7.4.2.3 Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas

Doaimbaidju 2: Árbediehtu ja sámi meahcásteapmi vuodđoskuvllas – ohcanvuđot doarjagat. 2013 vuoruheamit:

- Prošeavttat vuodđoskuvllas main lea ulbmil bisuhit, ovddidit ja viidáscappot doalvut sámi luonddutearpmaid ja máhtu sámi árbevirolaš luonddugeavaheamis.
- Prošeavttat vuodđoskuvllat mat čalmmustahttet oahpahusa sámegeielas ja árbedieđus ja daid seailluheapmi ”birgema” ektui.
- Meahcástanprošeavttat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Skuvlaeaiggádat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi skuvla ja oahppit geat ožžot oahpahusa sámegeielas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Ahte árbediehtu gaskkustuvvo vuodđoskuvladásis.
- Ahte árbediehtu dohkkehuvvo bastevaš válgafágan vuodđoskuvladásis.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea miessemánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 500 000 ru.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat prošeavttaide árbedieđu birra ja sámi meahcástallama birra vuodđoskuvllas.

7.4.2.4 Sisdoallu oahpahas

Doaimbaidju 3: Sisdoallu oahpahas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Sámi oahppoplánadahkosa ođasmahttin – Máhttolokten Sámi.
- Oččodit buriid rámmaid ja sisdoalu oahpahas.
- Ásahit válgafágafálaldaga árbedieđus.
- Guorahallat ja árvoštallat oahppofálaldaga boazodoalus joatkkaskuvladásis.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Ahte buot sámi mánát ja nuorat ožžot dakkár skuvlafálaldaga mi lea vuodđuduvvon sámi árvvuide

- Ahte buot sámi mánát ja nuorat ožžot oahpahusa sámegeiella ja sámegeilli beroškeahhtá gos riikkas sii orrot

Bušeahhta:

- Hálddahušlaš golut.

7.4.2.5 Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágasuorggis joatkkaskuvllas

Doaibmabidju 4: Stipeanda ohppiide geain lea sámegeiella fágasuorggis joatkkaskuvllas.

2013 vuoruheamit:

- Stipeanda daidda ollesáiggeohppiide joatkkaskuvllas, geain lea sámegeiella fágasuorggis.

Stipeandaortnega stipeandaoažžut ja olahusjoavku:

- Ollesáiggeohppiide joatkkaskuvllas, geain lea sámegeiella fágasuorggis.

Galgá váikkuhit ahte:

- Eanedit daid oahppiid logu joatkkaskuvllas, geat välljejit sámegeiella vuosttašgiellan ja oahpahusa sámegeiella.

Ohcanáigemeari:

- Ohcanáigemeari lea guovvamánu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 400 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi.

Muđui gustojit njuolggadusat prošeavttaide árbedieđu birra ja sámi meahcástallama birra vuodđoskuvllas.

7.4.3 Oahppanressat

Mihttomeari:

- Mánáidgárdemánáin ja sámi ohppiin galget leat kvalitehta dáfus buorit oahppanressat. Mánáidgárddi rámmaplána sisdoalu ja bargamušaid vuodul, ja vuodđooahpahusa gustovaš oahppoplánaid vuodul.

Oassemihttomeari:

- Mánáidgárddiid ja vuodđooahpahusa oahppanressat ja pedagogalaš ávdnasat galget váikkuhit dasa ahte sámi giella ja kultuvra nannejuvvo.
- Sámi oahpponeavvut mánáidgárddi rámmaplána sisdoalu ja bargamušaid, ja gustovaš oahppoplánaid vuodul.
- Erenoamášpedagogalaš dutkan fuolaha, duodašta ja gaskkusta sámi perspektiivva.
- Čalmmustahttit dutkanvuđot máhtu erenoamášpedagogalaš suorggis ávkin mánáide, nuoraide ja iešguđet gealboguovddážiidda.

Strategiijat:

- Ráhkadit doaibmabidjoplána ovddideami várás sámi oahppanressaid jahkásaš vuoruhemiiguin.
- Ráhkadit ja dađistaga ođasmahttit visogova álggahuvvon já gárvvistuvvon oahppanressain.
- Dađistaga registreret ja ráhkadit ođasmahttojuvvon dieđuid gárvvistuvvon oahppanressaid birra.

- Ráhkadit sámi oahppanresurssaid mánáidgárdái ja vuodđooahpahussii.
- Kártet ja duodaštit dárbbu erenoamážit heivehuvvon oahppanresurssaide mánáidgárddis ja vuodđooahpahusas.
- Čuovvolit raportta «Tiltak for å effektivisere utvikling og produksjon av samiske læremidler».
- Oahpponeavvoohcamiid meannudeapmi ja prošavttaid čuovvoleapmi.
- Oahpponeavvoguovddáš – gárvvistuvvon oahppanresurssaid registreren, diehtujuohkin ja bagadeapmi oahppanresurssaid luoikkaheami birra.
- Sisaoastinortnega hálddašeapmi.
- Oahpponeavvouskkádat Ovttas.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Eanedit mánáidgárddiid ja vuodđooahpahusa várás oahppanresurssaid ja pedagogalaš veahkkeneavvuid logu
- Sámi oahppanresurssat fidnemis.
- Doarvái erenoamážit heivehuvvon sámi oahppaneavvut mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa ja rávesolbmuidoahpahusa várás leat fidnemis.
- Sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid ovddideapmi lea buorre ja bevttolaš.

7.4.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.4.3.1 Čoahkketabealla – oahppanresurssat

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Oahpponeavvo- ja terminologijjaovddideapmi lullisámegielas	0	0	0	1 000	1 000	-
	Oahppanresurssaid ovddideapmi	16	14	14	17	2 900	19,7 %
	Oahppanresurssat – iežamet prošavttat	6 777	7 500	7 500	6 000	-1 500	-20,0 %
Sub mi		22 960	22 225	22 225	24 625	3 900	17,5 %

Tabealla 7.4.3.1.1 Oahpponeavvo- ja terminologijjaovddideapmi lullisámegielas - Njuolggodoarjagat

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Sámi allaskuvla	0	0	0	1 000	1 000	-
Sub mi		0	0	0	1 000	1 000	-

Tabella 7.4.3.1.2 Oahppanressaid ovddideapmi – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
210 00	Oahppanressaid ovddideapmi	a)	16 183	14 725	14 725	17 625	2 900	19,7 %
Sub mi			16 183	14 725	14 725	17 625	2 900	19,7 %

a) 1 400 000 ru lea vižžojuvvon Ráđđehusa doaibmaplána sámegeleaid várás ja 1 500 000 ru lea vižžojuvvon sámi

oahpponeavvuskádagas.

Jagi 2013 várás leat čuovvovaš poasttat ovttahttojuvvon: dábalaš oahpponeavvut

vuoddoahpahussii, erenoamážit heivehuvvon

oahpponeavvut ja oahpponeavvut

mánáidgárddiide.

Tabella 7.4.3.1.3 Oahppanressat – iežamet prošavttat (1000 ru)

Akt.	Namahus		RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
210 30	Oahpponeavvuid jorgaleapmi ja heiveheapmi		4 000	4 000	4 000	4 000	0	0,0 %
220 00	Sámi oahpponeavvuskádat – Ovttas- Aktan- Aktesne	a)	2 777	3 500	3 500	2 000	-1 500	-42,9 %
Sub mi			6 777	7 500	7 500	6 000	-1 500	-20,0 %

a) 1 500 000 ru lea sirdojuvvon oahppanressaid ovddideapmái.

Eanet dieđut váikkuhangaskaomiid ortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.4.3.2 Oahppanressaid ráhkadeapmi

Doaibmabidju 1: Lullisámegelela oahpponeavvo- ja terbmaovddideapmi - njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Lullisámi guovllu álbmot.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Lullisámi gealbobiras seailu ja ahte dasa sihkkarastojuvvojit rámmaeavttut boahttevaš doibmii ja ovddideapmái.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat lullisámi oahpponeavvuid- ja tearbmaovddideami várás.

Doaibmabidju 2: Oahppanressaid ovddideapmi – ohcanvuđot doarjagat.

2013 vuoruheamit:

- Ođđasis deaddilit, ođasmahttit ja dárkkistit dálá oahppanressaid mánáidgárddiid várás.
- Oahppanressat mánáidgárddiid rámmaplána čuovvovaš fágasurggiide:
  - Luondu, biras ja tehnikka.
- Davvisámegiella vuosttašgiellan – oahpponeavvodagus mii ollásit gokčá 5. – 7. jahkecehkiid.
- Julevsámegiella vuosttašgiellan: ovddidit, vejolaččat jorgalit ja heivehit, oahppanressaid joatkkaohpahussii.
- Lullisámegiella vuosttašgiellan – fáddáihppagat giellaoahpus, vejolaččat vuodđogirji nuoraidceahkkái ja joatkkaohpahussii.
- Servodatfágat – oahpponeavvodagus mii ollásit gokčá 1. - 4. jahkecehkiid.
- Digitála oahpponeavvu davvi-, julev- ja lullisámegilli uhcimusat golmma fágii ja čuovvu sámi oahppoplánadahkosa.
- Ođđasis deaddilit, ođasmahttit ja dárkkistit dálá oahppanressaid (vuodđooahpahussii).
- Erenoamážit heivehuvvon oahppanressat dieđihuvvon, oktagaslaš dárbbuid vuodul.
- Erenoamážit heivehuvvon oahppanressat surgiin oaidnin-, gullan-, matematihkka- ja lohkan- ja /čállinváttisvuodát ja giella, gulahallan ja seahkalas oahppanválttisvuodát.
- Kárten- ja bagadusávdnasat, erenoamážit autismasuorgái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Fitnodagat.
- Almmolaš ja priváhta ásahusat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Mánát geat geavahit sámegeiela mánáidgárddis ja mánáidgárdebargit.
- Vuodđooahpahas oahppit.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte dain mánáidgárdemánáin geain lea sámi mánáidgárdefálaldat, lea vejolašvuhta oažžut kvalitehta dáfus buriid oahpponeavvuid.
- Ahte ohppiin lea vejolašvuhta oažžut buriid sámi oahpponeavvuid buot fágain vuodđooahpahasas.
- Ahte dain mánáin, main leat erenoamáš dárbbut, lea kvalitehta dáfus ja dásseárvosaš skuvlafálaldat mii lea vuodđuduvvon iežaset gillii, kultuvrii ja eallinvuohkái.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea guovvamánu 15. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 17 625 000 ru.

Muđui gustojit njuolggadusat oahppanressaid ovddideami várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

7.4.3.3 Oahppodahkosiid jorgaleapmi ja heiveheapmi

Doaibmabidju 3: Oahppodahkosiid jorgaleapmi ja heiveheapmi – almmolaš háhkan.

Áššis 21/08 Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvoráhkadeami várás 2009-2012 leat oahpponeavvoráhkadeami mihttomearit ja strategiiat mearriduvvon.

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

424 siidu 536 siiddu

Vuodđoskuvlla matematihkkaohppodahkosiid jorgaleapmi julev- ja lullisámegillii. Lassin ovddeš várrejumiide várrejuvvojit ruđat 2013:s dán doibmii. Ruđat galget maiddái gokčat tearbmabarggu.

2013 vuoruheamit:

- Jorgalit matematihkkadahkosa 5. - 7. jahkecehkiide julev- ja lullisámegillii.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Sámi oahpponeavvut matematihkas leat fidnemis.

Bušeahhta:

- 4 000 000 ru.

7.4.3.4 Sámi oahpponeavvuskádat – Ovttas- Aktan- Aktesne

Doaibmabidju 4: Sámi oahpponeavvuskádat – Ovttas- Aktan- Aktesne – iežamet proševttat. Prošekta lea Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami strategalaš plána 2009-2012 čuovvoleapmi.

Proševtta ulbmil lea ovddidit neahttavuđot bálvalusaid sámi oahppanressaide ja galgá fállat golbma vuodđobálvalusa:

- Neahttauskádat diehtajuohkima várás sámi oahpponeavvuid birra.
- Almmuhanreaidut digitála oahpponeavvuid várás.
- Sámi juogadanarena.

Sámediggi lea ovttas Senter for IKT i utdanningen bargamin buot golmmain bálvalusain proševttas. Prošekta lea maŋŋonan máŋgga siva geažil. Mii lea sihkkarastimin prošektii bistevas doaimma, ja mii oaidnit ahte dárbbášuvvo eanet áigi vai sáhttit addit buori oahppaneavvobálvalusa dan áсахussii, mii galgá váldit badjelas doaimma.

Seammás lea hui deatalaš bisuhit doaimma proševttas, vai sáhtta fállat dan bálvalusa maid Ovttas- Aktan- Aktesne galgá fállat prošekta plána vuodul. Uskkádaga doaibma galgá sihkkarastojuvvot 2013 várás, ja rievdaduvvot bistevas ortnegin 2013 rájes. Sámediggi bargá departemeantta ektui sihkkarastin dihtii ahte Ovttas oažžu einnostan vejolaš ruhtadeami.

Galgá váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit:

- Neahttavuđot bálvalusat sámi oahppanressaide.

Bušeahhta:

- 2 000 000 ru.

7.4.4 Lága vuodul ja struktuvrralaš rámmat oahppamii

Mihttomearri:

- Sámi oahppi ja fuolaheaddji vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát galget leat vuodđuduvvon lágaide ja lálkaásahusaide vai sihkkarastojuvvo dásseárvosaš vuoigatvuohta kvalitehta dáfus oahpahussii mii lea heivehuvvon ja lálččojuvvon sámi ohppiide.

Oassemihttomearit:

- Nannet ja ovddidit sámi servodaga.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte guoskevaš oassálastiiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárdái, vuodđooahpahussii.
- Konsultašuvnnat.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

425 siidu 536 siiddus

- Gulahallan ja aktiiva ja ulbmillaš bargu stáhta, regionála ja gieldda eiseválddiid ektui.
- Doaimmat aktiiva bealli fylkkagieldda ektui ovttasbargošiehtadusaid oktavuodas.

2013 vuoruheamit:

- Ásahit bistevaš sajiid gos beassá fylkkamánniiguin/KS:in/fylkkagielddaiguin digaštallat oktasaš hástalusaid birra daid dárbbuid ektui mat sámi servodagas leat oahpahussuorggis.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte gealbudeapmi sámi kultuvrras, historjjás ja servodateallimis váldojuvvo mielde ovttasbargošiehtadusaide fylkkagielddaiguin.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte skuvlaeaggádat, oahppit ja fuolaheaddjit dihtet mat sin vuoigatvuodát leat oahpahusa ektui, ja ahte sámi oahppit ožžot kvalitehta dáfus buori skuvlafálaldaga.

7.5 Alitoahppu ja dutkan

Mihttomearri:

- Sámi álbmogis lea dat máhttu, gelbbolašvuolta ja gálggat, mat gáibiduvvojit dasa ahte ovddidit sámi servodaga.

Oassemihttomearit:

- Eanet sámi fágaolbmot iešguđet fágasurggiin
- Buot alitoahppu ja duktan fuolahit sámi perspektiivva.

Strategiijat:

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš oassálastiiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárddiide, vuodđooahpahussii, alitohppui ja dutkamii.
- Váikkuhit dasa ahte nationála politihkka mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alitoahpu ja dutkama ektui fuolaha sámi perspektiivva.
- Váikkuhit sámi álbmoga formálalaš gelbbolašvuoda loktemii.
- Váikkuhit dasa ahte davveguovlopolitihkka fuolaha sámi pespektiivva.
- Čállit sámediggedieđáhusa alitoahpu ja dutkama birra.

Galgá váikkuhit dasa ahte šaddet:

- Eanet sámi studeanttat iešguđet profešuvdnoahpuin.
- Eanet lálkaásahusat alitohppui mat fuolahit sámi perspektiivva
- Stuorat oassi dutkamis fuolaha sámi perspektiivva.

7.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit alitohppui ja dutkamii ()

Tabealla 7.5.1 Čoahkketabealla – Alitoahppu ja dutkan (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Alitoahppu ja dutkan	3 237	3 650	3 650	3 650	0	0,0 %
Subm i		3 237	3 650	3 650	3 650	0	0,0 %

7.5.2 Sámi perspektiiva

Mihttomearri:

- Nationála politihkka fuolaha sámi perspektiivva alitoahpus ja dutkamis.

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

426 siidu 536 siiddus

Oassemihhtomearri:

- Buorre gulahallan departemeanttaiguin ja dutkanrádiin.

Strategiijat:

- Bargat dainna ulbmiliin ahte Sámediggi oažžu válldi nammadit áirasiid buot guoskevaš lávdegottiide mat galget ráhkadit stivrendokumeanttaid alitohppui nationála dásis, ja beassá gulahallat áirasiiguin maŋŋá nammadeami.
- Bargat dan ala ahte Sámediggi galgá oažžut viiddiduvvon rolla Davveguovlopolitihka máhttodimenšuvdnii.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte iešguđet profešuvdnaoahpuid odđa rámmaplánaid nationála njuolggadusain ja lálkkaásahusain lea sámi perspektiiva vuodđun.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Buot odđa stivrendokumeanttain alitoahpus ja dutkamis lea sámi perspektiiva.
- Davveguovlopolitihka máhttodimenšuvdna fuolaha álgoálbmotperspektiivva.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

7.5.3 Ovttasbargu sámi oahpaheaddjioahpu regiovnain

Mihttomearri:

- Sámi oahpaheaddjioahpu regiovdna fállá oahpuid mat vuhtiiváldet sámi servodaga dárbbuid.

Oassemihhtomearit:

- Eanet studeanttat mat ožžot gelbbolašvuoda sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Strategiijat:

- Doaimmat árjjalaš oassálastin ovttasbargočoahkkimiin 7. regiovnain.
- Váikkuhit dasa ahte sámi oahpaheaddjioahpu ásašusat oktiordnejit ja fáallet kurssaid ja oahppofálaldagaid buot golmma sáme gielas ja ahte lálkččojuvvo oahpuide kultur máhtus/historjjás ja servodateallimis.

Galgá váikkuhit dasa ahte lea:

- Máhttu mainna nannet ja ovddidit sámi servodaga.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

7.5.4 Rekrutteret sámi nuoraid ja rávesolbmuid alitohppui

2013 vuoruheamit:

- Váikkuhit sámi alitoahpu nationála rekrutterenstrategiija, 2011 – 2014, čuovvoleami.
- Gulahallama ja ovttasbarggu bokte Máhttodepartemeanttain ja alitoahpu ásašusaiguin váikkuhit dasa ahte šaddet eanet dakkár oahposajit main sámi studeanttain lea sisabeassanearri.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Studeanttaid lohku Sámi allaskuvllas skuvlajahká 2013/2014 stuorru.
- Sámi studeanttaid lohku iešguđet profešuvdnaoahpuin stuorru.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

7.5.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.5.4.1 Čoahkketabealla – Alitoahppu ja dutkan

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Gealbudan- ja rekrutterenprográmma	800	800	800	800	0	0,0 %
	Stipeanda alitohppui	2 437	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Sub mi		3 237	3 650	3 650	3 650	0	0,0 %

Tabealla 7.5.4.1.1 Gealbudan- ja rekrutterenprográmma – njuolggodoarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2100 0	Sámi allaskuvla	a) 800	800	800	800	0	0,0 %
Sub mi		800	800	800	800	0	0,0 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 800 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin. Dát poasta gohčoduvvui ovdal rávesolbmuidoahppoprográmma.

Tabealla 7.5.4.1.2 Stipeanda alitohppui

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2111 0	Stipeanda alitohppui	a) 2 437	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %
Sub mi		2 437	2 850	2 850	2 850	0	0,0 %

a) Jagis 2013 geavahuvvo 500 000 ru Sámeálbmotfoandda reanttuin.

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.5.4.2 Gealbudan- ja rekrutterenprográmma

Doaibmabidju 1: Gealbudan- ja rekrutterenprográmma – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Rávesolbmot geat váldet oahpu sámegeiلاس.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Nannet ja ovddidit sámegeiلاس.

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

Bušeahhta:

- 800 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat gealbudan- ja rekrutterenprográmmaid várás.

7.5.4.3 Stipeanda alitohppui

Doaimbaidju 2: Stipeanda alitohppui ja sámegiela ođđasis ealáskahttin.

Ortnet gullá kapihttaliid 7.3 Mánáidgárdi, 7.5 Alitohppu ja dutkan ja 8.4 Dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid gealbudeapmi.

Vuoruheamit:

- Sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu ja eará mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu.
- Sámegielagat geat váldet girkolaš oahpu diakonan, katekehtan, kantorán ja báhppan.
- Bachelor boazodoalus.
- Sámi oahpaheaddjioahppu ja eará oahpaheaddjioahppu.
- Alitohppu lulli-, julev- dahje davvisámegielas.
- Mánáidsuodjalus minoritehtaperspektiivvas. Dát ii guoskka dakkár vuodđooahpuide go bachelor.
- Fágaidgaskasaš joatkkaoahppu psykososiála barggus. Dát ii guoskka dakkár vuodđooahpuide go bachelor.
- Psykososiála bargu mánáidguin ja nuoraiguin. Dát ii guoskka dakkár vuodđooahpuide go bachelor.

Stipeandaortnega stipeandaoažžut ja olahusjoavku:

- Universitehta- ja allaskuvlastudenttat

Galgá váikkuhit:

- Sámegielat fágaolbmuid rekrutteret iešguđet fágasurggiide
- Ođđasis ealáskahttit sámegiela ja movttiidahttit rávesolbmuid oahppat sámegiela.
- Movttiidahttit eanebui loktet iežaset gelbbolašvuoda vai sáhttet váldit alitohpu sámegielas.

Ohcanáigemearit:

- Ohcanáigemearri 2013 gidđalohkanbadjeoahpuide lea guovvamánnu 1.b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beaivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.
- Ohcanáigemearri 2013 čakčalohkanbadjeoahpuide lea golgotmánnu 1.b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beaivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 850 000 ru. Ruđat iešguđet vuoruhemiid vuolde juogaduvvojit seammamađe lohkanbajiid gaskkas.

•

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit alitohpu stipeandda njuolggadusat.

7.5.5 Dutkan ja árvohánkan

Mihttomearri:

- Guoskevaš dutkan vuodđun váljjejuumiide ja politihkalaš mearrádusaide sámi servodaga ovddideamis lea gávdnamis.

Strategiijat:

- Váikkuhit dasa ahte oahppodimenšuvdna davveguovlopolitihkas deattuhuvvo eanet.
- Mielde váikkuheamen dasa ahte Sámi allaskuvla ovddiduvvo álgoálbmotunivertehtan.
- Ásahit gulahallama guoskevaš álgoálbmotororganisašuvnnaiguin ja ásahusaiguin.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte ráđdehusa dutkandiedáhus fuolaha sámi perspektiivva.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte Sámedikki ja Dutkanráđi gaskasaš ovttasbargu formaliserejuvvo.
- Bargat dainna ulbmiliin ahte viiddiduvvo daid lahtuid ovddasteapmi, maid Sámediggi nammada Dutkanráđđái.
- Váikkuhit dasa ahte sámi árbediehtu oažžu lunddolaš saji dutkamii.
- Gulahallama bokte Máhttodepartemeanttain váikkuhit dasa ahte sámi perspektiiva fuolahuvvo dutkamis.
- Čuovvolit regionála dutkanfoanddaid barggu.

Galgá váikkuhit dasa:

- Ahte sámi servodaga ovddideapmái lea gávdnamis áššáiguoskevaš dutkan vuodđun sámi servodaga ovddideapmái.

Bušeahhta:

- Hálddahušlaš golut.

7.6 Árbediehtu

Mihttomearri:

- Árbedieđu duodašteapmi, seailuheapmi, suodjaleapmi ja ráđjan máhttovuodđun ja viidáseappot fievrredeapmin oahpahusas ja dutkamis.

Oassemihttomearit:

- Eanet duodaštanprošeavttat leat čadahuvvon lulli-, julev- ja davvisámi guovlluin.
- Vuohki mo dahkat árbedieđu olahttin ja mo dan gaskkustit máhttovuodđun oahpahussii ja dutkamii.

Strategiijat:

- Gulahallan ja ovttasbargu Sámi allaskuvllain Árbediehtoguoovddáža ovddideami oktavuodas.
- Guorahallat šiehtadusa 2014- bušehttabarggu oktavuodas.

7.6.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 7.6.1. Čoahkketabealla - Árbediehtu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš	0	500	500	500	0	0,0 %
	Systemáhtalaččat kártet árbediehtu	200	650	650	650	0	0,0 %
	Árbediehtu	1337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %
Sub mi		1 537	2 450	2 450	2 000	-450	-18,4 %

Tabealla 7.6.1.1 Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš – Njuolggodoarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2230 0	Sámi allaskuvla	0	500	500	500	0	0,0 %
Sub mi		0	500	500	500	0	0,0 %

Tabealla 7.6.1.2 Systemáhtalaččat kártet árbediehtu – Njuolggodoarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2010 0	Sámi allaskuvla	a) 200	650	650	650	0	0,0 %
Sub mi		200	650	650	650	0	0,0 %

a) Jahkái 2013 geavahuvvo 650 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

Tabealla 7.6.1.3 Árbediehtu – Ohcanvuđot doarjagat

(1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2130 0	Tradisjonell kunnskap	a) 1 337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %
Sub mi		1 337	1 300	1 300	850	-450	-34,6 %

a) Jahkái 2013 geavahuvvo 850 000 ru sámeálbmotfoandda reanttuin.

Eanet dieđut váikkuhangaskaoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin vuolábealde.

7.6.2 Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš

Doaibmabidju 1: Sámi luonddugeavaheami gealboguovddáš – njuolggodoarjagat.

Prošekta lea Sámedikki čuovvoleapmi ja konkretiseren Árbediehtu – prošeavtta bohtosiin, mii lea Sámi allaskuvllas. Dát galgá leat vuodđun ráđđehusa davveguovlostrategijai doaibmabijuid čuovvoleapmái dán prošeaktii vai árbevirolaš máhtu mii lea čatnon sámi luonddugeavaheapmái institušonaliserejuvvo, ovdána ja seailuhuvvo. Ulbmil prošeavttain lea váikkuhit dasa ahte sámi árbevirolaš máhtu mii lea čatnon iešguđetlágan sámi luonddugeavaheapmái, biddjo vuodđun ja deattuhuvvo luondduresurssaid hálldašeamis.

Pilotprošekta galgá addit vuodtu Árbediehto-guovddáža ásaheapmái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Luondduriggodagaid geavaheaddjit sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit:

- Háhkát dieđuid sámi luonddugeavaheami birra ja daid geavahit resursan luondduriggodagaid hálldašeapmái.
- Dasa ahte sámi guovlluid luondduriggodagat hálldašuvvojit buorebut.

Bušeahhta:

- 500 000 ru

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat sámi luonddugeavaheami gealboguovddážiid várás.

7.6.3 Systemáhtalaččat kártet árbedieđu

Doaibmabidju 2: Systemáhtalaččat kártet árbedieđu – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Sámi allaskuvla.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ásahusat, organisašuvnnat ja vejolaččat ovttaskas olbmot geat ovttasbarget ásahusaiguin ja organisašuvnnaiguin árbedieđu duodašemiin.

Galgá váikkuhit dasa ahte:

- Ovddiduvvo metodalaš vuodđu árbedieđu systemáhtalaš kártemii.

Bušeahhta:

- 650 000 ru.

Muđui gustojit njuolggadusat árbedieđu systemáhtalaš kártema várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

7.6.4 Árbediehtu

Doaibmabidju 3: Árbediehtu – ohcanvuđot doarjagat.

Árbediehtu lea dehálaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Árbediehtui guoská earret eará feara makkár geavaheapmái ja hálddašeapmái luondduressain.

Dát máhttu ja diehtu main vásihusat leat vuodđun, fievrreduvvojit buolvvas buolvii njálmmálaš vuogi bokte ja praktihkalaš barggu čađa.

2013 vuoruheamit:

- Prošeavttat mat váikkuhit sámi álbmotmedisiinna duođašteapmái ja sealluheapmái.
- Prošeavttat mat duođaštit mo nissonolbmot geavahit ja gaskkustit árbedieđu.
- Prošeavttat mat duođaštit ja sealluhit guoddilis luondduhálddašeami ja luonddugeavaheami.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš ja priváhta ásašusat ja organisašuvnnat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi álbmot Norggas ja álbmot muđui.

Galgá váikkuhit:

- Sámi árbedieđu duođašteami.

Ohcanáigemearmi:

- Ohcanáigemearmi lea cuoŋománu 1. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dan maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 850 000 ru.

Muđui gustojit njuolggadusat árbedieđu várás

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

8 Dearvvašvuohta ja sosiála

8.1 Váldomihttomearri

- Dásseárvosaš dearvvašvuoda-, sosiála- ja fuolahusbálvalusat sámi álbmogii mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dásseárvosaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás, seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dásseárvosaš mihttomeari sihkarastimii lea buot dásiin máhtolašvuolta ja gelbbolašvuolta mánggakultuvrralaš áddejumis ja sámegeielas ja sámi kultuvrras.

8.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaomit dearvvašvuhtii ja sosiálii

Tabealla 8.2 Čoahkketabealla –
Dearvvašvuolta ja sosiála

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus	2 174	3 965	3 965	3 831	-134	-3,4 %
Submi		2 174	3 965	3 965	3 831	-134	-3,4 %

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuhkosa bálkkát, mátkkošteapmi ja gelbbolašvuodaloktengolut gullet kapihttali 18 Hálldahusdási doaibmagolut

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus gullá Ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodahkii (EKD).

Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, ja das lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid dearvvašvuoda- ja sosiála fágasuorggi siskkobealde. Dat bohtet ovdan hálldahuslaš doaimmain ovddit kapihttaliin.

Dán juhkosis lea maiddá hálldašnovddasvástádus dearvvašvuoda- ja sosiála fágasuorggi siskkobealde. Dearvvašvuoda- ja sosiálajuhkosis lea hálldašnovddasvástádus dáid surggiid siskkobealde:

- Doarjagiid hálldašeapmi dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

Dearvvašvuoda- ja sosiálajuogus hálldašii 2 jahkeberggu 1.10.2012 muttus.

8.3 Ovttadássásaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus

Mihttomearri

- Nannejuvnon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuodaide ja dárbbuide.

Strategiijat

- Gulahallamiin ja ovttasbergguin eiseválddiiguin ja gullevaš oassálastiiguin sihkarastit Sámediggái váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid hábmemei ja čadaheapmái.
- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte ovddidit ja heivehit dakkár
- dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa mii lea vuodđuduvvon sámi giella- ja kulturáddejupmái buot dásiin.
- Eavttuid mearrideaddji leahkit guoskevaš dutkamii, mii addá dutkanbohtosiid sámi servodaga dili hárrái dearvvašvuoda-, sosiála- ja mánáidsuodjalussuorggis.

Galgá váikkuhit:

- Sámi álbmogii addojit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat, mat leat heivehuvvon sámi álbmoga dárbbuide ja vuoigatvuodaide.

8.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 8.3.1 Čeahketabealla – Ovttdássaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalus (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide	500	515	515	531	16	3,1 %
	Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat	1 674	2 850	2 850	2 700	-150	-5,3 %
	Ovttdoaimmanodastusa čuovvleapmi	0	600	600	600	0	0,0 %
Sub mi		2 174	3 965	3 965	3 831	-134	-3,4 %

Tabealla 8.3.1.1 Fálaldagat boarráset sámiide – Njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2500 0	Várdobáiki BA	500	515	515	531	16	3,1 %
Sub mi		500	515	515	531	16	3,1 %

Tabealla 8.3.1.2 Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2600 0	Dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttat	1 674	2 850	2 850	2 700	-150	-5,3 %
Sub mi		1 674	2 850	2 850	2 700	-150	-5,3 %

Tabealla 8.3.1.3 Ovttasdoaibmanodastusa čuovvoleapmi – Prošeakta iežamet hálddus (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
2700 0	Ovttasdoaibmanodastusa čuovvoleapmi	0	600	600	600	0	0,0 %
Sub mi		0	600	600	600	0	0,0 %

Lagat dieđut doarjjaortnegiid birra, bohtet ovdan doaimmain vuolábealde.

8.3.2 Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide

Doaibmabidju 1: Geavaheaddjifálaldagat boarráset sámiide – njuolggadoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Várdobáiki sámi guovddáš

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi boarrásat ja sámi giella- ja kulturguovddášat mat háliidit joatkit ja viidáseappot ovddidit eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid vuorrasat sámiide, lassin almmolaš bálvalusaide.

Galgá váikkuhit:

- Ásahuvvon eastadeaddji ja eaktodáhtolaš doaibmabijuid joatkima ja viidáseappot ovddideami vuorrasat sámiide, lassin almmolaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.
- Bagadusa ja ráđiid fállama, ja mállen doaibmama earáide geat háliidit ovddidit eaktodáhtolaš bálvalusaid sámi vuorrásiidda.

Bušeahhta:

- 531 000 ruvno.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána man sámediggeráđđi fápmuda.

Muđui gustojit njuolggadusat geavaheaddjidoarjagiid várás boarráset sámiide.

8.3.3 Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat

Doaibmabidju 2: Dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttat – ohcanvuđot doarjagat.

2013 vuoruheamit:

- Prošeavttat mat ovddidit sámi giella- ja kulturmáhtolašvuoda dálá dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain.
- Metodaovddidan- ja heivehanprošeavttat main lea fokus dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid nannemii ja ovddideapmái, main lea sámi giella- ja kulturmáhtolašvuoha vuodđun.
- Prošeavttat main leat konkrehta doaibmabijut bistevaš láchčima várás.
- Prošeavttat mat ovddidit buriid reaiduid maiguin sáhtta mihtidit ja sihkkarastit kvalitehta sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain.
- Prošeavttat maid ulbmilin lea láchit gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon fuolahusa gárrenávnasgeavaheddjiid váste.

- Ráhkadit buhcciide heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš girjjálašvuoda mii lea vuodđduvuvvon sámi gillii ja kultuvrii. Girjjálašvuoda dahje gihppagiid jorgalahttin sámegillii ii leat vuoruhuvvon.
- Prošeavttat siskkobealde dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggi mat ovddidit sámi geavaheddjiid oassálastima ja geavaheaddjiváikkuheami dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusas.
- Ovdaprošeavttat dutkanidéaid ja prošeaktaevttohusaid ovddideapmái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Organisašuvnnat ja ásašusat
- Eaŋkilolbmot geat gullet dutkan- ja oahpahusašasaide

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi geavaheaddjit geat dárbbasit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid.

Galgá váikkuhit:

- Buorebut heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa sámi geavaheddjiide.

Ohcanáigemeardi:

- Guovvamánu 1. beaivvi 2013. Ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋel dán dáhtona, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 700 000 ruvnno.

Muđui gustojit njuolggadusat dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaid várás.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána man sámediggeráđđi fápmuda.

8.3.4 Ovttasdoaimmanodastus

Doaimmabidju 3: Ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmi – prošeakta iežamet hálldus

Ovttasdoaimmanodastus mielddisbuktá ođđa hástalusaid sámi pasieanttaide sámegiela ja sámi kultuvrra hárrái. Sámedikki gulahallan guovddáš eiseválddiiguin, ásašusaiguin ja suohkaniiguin dán proseassas lea hui dehálaš, sihkkarastin dihte sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid. Danne várrejuvvojit resurssat Ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleapmái sámi pasieanttaid várás.

Galgá váikkuhit:

- Sámi pasieanttaid vuoigatvuodaid ja dárbbuid vuhtiiváldima ovttasdoaimmanodastusa čuovvoleami mielde.

Bušeahhta:

- 600 000 ruvnno.

8.4 Dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid gelbbolašvuodabajideapmi

Mihttomeardi:

- Dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoha.

Strategiijat:

- Dagahit dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid rekrutterema.
- Dagahit ahte dálá bargit bissot dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis.

Galgá váikkuhit:

- Eanet sámegeielat dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiid.

8.4.1 Stipeanda alitohppui

Doaibmabidju 1: Stipeanda dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiide geat váldet joatkkaoahpu earret ámmátoahpu.

Doarjja lea oassin dás: 7.5.4.3 Stipeanda alitohppui, siidu 266:s.

9 Areálat ja biras

9.1 Váldomihttomearri

Ceavzilis sámi báikegottit sámi guovlluid areálaid ja resurssaid guoddilis geavaheami, gáhttema ja hálddašeami vuodul.

Sámediggeráđi biras- ja areáladiedáhusas (2009) “Eallit riikka riikka eavttuid mielde” čilgejuvvo dárkilit ahte ceavzilis sámi báikegoddi lea váldoeaktu go galgá nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Dán oktavuodas lea guovddáš hástalus sihkkarastit dásseidis ássanovdánahttima.

Resursaguovllut, luondduvalljivuohhta, kulturmuittut ja kultureanadat lea sámi kultuvrra dehálaš ávnnaslaš kulturuodus. Dát lea muhttinmuddui vuodđun dan sámi ealáhusbargui, ássamii, kulturealasvuhtii ja servodatovdánahttimii. Areálahálddašeapmi, luondduresursat, luondduvalljivuohhta ja movt mii dustet dálkkádatrievdaneami lea dasto dehálaš vuodđun sihkkarastimis, seailudeamis ja ovdánahttimis sámi kultuvrra.

Sámedikki areála- ja biraspolitihka váldomihttomearrin lea sihkkarastit ceavzilis sámi báikegottiid, sámi guovlluid areálaid ja resurssaid guoddilis geavaheami, gáhttema ja hálddašeami vuodul. Guoddilis ovdáneamis lea sáhka sihke geavaheamis ja gáhttemis.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari deattuhemiin čuovvovaš surggiid:

- Areálat
- Luondduresursat
- Luondduvalljivuohhta
- Dálkkádat

Protect-vuodđudus galgá leat dat maid sámi vuoigatvuodalaččat diehttelasat välljejit vai fitnolaš dásis besset suodjalit iežaset areálaberoštusaid, eanan- ja resursavuoigatvuodaid ja ovdánahttinvejolašvuodaid. Protect-vuodđudus galgá váikkuhit ahte sámi vuoigatvuodalaččat sáhttet addit iežaset friddja ja ovddalgihtii dieđihuvvon miehtama huksenáššiin. Vuodđudusas galgá leat guovddáš, norbmadahkki rolla eiseválddiide ja ealáhusaktevrraide sin barggus dahje doaimmas sámi guovlluin.

9.2 Areála ja birrasa váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.2. Čoahkketabealla - Areálat ja biras

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Areálat	0	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
Submi		0	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %

Areála- ja birasjuogus

Areála- ja birasjuhkosa báikkát, mátkkit ja gelbbolašvuodálokten leat kapihttalis 18 Hálldahusdási doaibmagolut.

Juogus lea oassi kulturmuhto-, areála- ja birasossodagas(KAB). Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus
- Kulturmuhtujuogus

Areála- ja birasjuogus lea Sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus álggahit strategijaid sikkobealde areála ja birrasa fágasuorggi. Juhkosis lea maid hálldašnovddasvástádus areála ja birrasa fágasuorggis.

Areála- ja birasjuhkosis lea hálldašnovddasvástádus dáin surggiin:

- Hálldašit áššiid plána- ja huksenlága vuodul.
- Areála ja birasjuogus hálldašii 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

9.3 Areálat

Mihttomearit:

- Sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaid ja servodateallima luondduvuodus sihkkarastojuvvo.

Oassemihttomearit:

- Sámiid vuoigatvuodát vuhtiiváldojuvvojit go areálat suodjaluvvojit ja geavahuvvojit sámi guovlluin.
- Sámiid árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus, galgá dohkkehuvvot seamma dásis go dutkanvuodát máhttu mearridanvuodđun areálaid hálldašeamis.
- Sámi báikkálaš searvan ja duohta mieldeváikkuheapmi lea sihkkarastojuvvon buot areála- ja resursahálldašeamis.
- Areálahálldašeammi váikkuha sihkkarastit einnostañvejolašvuodá ja ovdánañvejolašvuodá sámi ealáhusdoaimmaide.

Strategijat:

- Čuovvolit hálldašangažaldagaid plána- ja huksenlága, Finnmárkkulága ja eará áššáiguoski lágaid vuodul.
- Čuovvolit Sámedikki biras- ja areáladieđáhusa.
- Sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš oasálaččaiguin.
- Bargat dan ala vai árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuodát máhttu vuodđun mearrádusaide areálaáššiin.
- Bargat dan ala ahte mearridanproseassat sáhttet buorebut láchit árjjalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Sámedikki gulaskuddancealkámušat vuhtiiváldojuvvo buorebut.
- Eanet deaddu sámi árbediehtui, báikkálaš máhtuide ja ipmárdusaide, proseassas ja mearrádusain plána- ja huksenlága vuodul.
- Buorebut láchit sámi báikkálaš searvamii ja duohta váikkuheapmái plánañvejolašeamis.
- Eanet oassi suohkaniin leat dohkkehan suohkanplánaid ja suohkanoasseplánaid ođđa plána- ja huksenlága vuodul.

9.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 9.3.1.Čoahkketabealla – Areálat - Protect vuodđudus- Njuolggodoarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Protect vuodđudus	0	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %
Submi		0	1 000	1 000	1 500	500	50,0 %

Eanet dieđuid váikkuhangaskaopmeortnegiid birra oainnat doaibmabijuin vuollelis.

9.3.2 Gulahallan ja ovttasbargu

Doaibmabidju 1: Sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja guoskevaš oasálaččaiguin– hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit sámi guovllu ovttasbargošiehtadusaid fylkkagiellaiguin.
- Addit mearkašumiid stáhta njuolggadusaide odđa plána- ja huksenlága oktavuodas sihkkarastin dihte sámi kultuvra, ealáhusaid ja servodateallima luondduvuđđosa.
- Oassálastit guoskevaš olggobeale konferánssaide, ja oassálastit sáhkavuoruiguin Sámedikki rolla birra areálahálldašeamis doppe gos lea heivvolaš.
- Oassálastit regionála plánaforumiidda.
- Vuoruhit ságastallama ja ovttasbarggu daiguin suohkaniiguin mat galget hábmet suohkanplána areáloasi.
- Ođasmahttit dieđuid areála birra ja juohkit relevánta dieđuid www.samediggi.no bokte.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.3.3 Hálldašangažaldagaid čuovvolit

Doaibmabidju 2: Čuovvolit hálldašangažaldagaid plána- ja huksenlága, Finnmárkkulága ja eará áššáiguoski lágaid vuodul – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Addit gulaskuddancealkámušaid plána- ja huksenlága vuodul. Addit gulaskuddancealkámušaid hálldašanáššiin Sámedikki njuolggadusaid vuodul nu ahte árvoštallojuvvo sámi beroštusaid vuhtiiváldin rievdaduvvon meahcegeavaheami oktavuodas Finnmárkkus.
- Joatkit ovdamearkačoakkáldaga “God praksis i planlegging” hábmema – konkretiseren dainna ulbmiliin ahte gielddat bidjet stuorát deattu sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuđđosa vuhtiiváldimii.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.3.4 Árbediehtu mearridanvuodđun

Doaibmabidju 3: Bargat dan ala vai árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu mearridanvuodđun sámi areálaplánaáššiin – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Árvalit pláneneiseválddiid ohcat ja váldit atnui árbedieđu plánabargguin.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.3.5 Aktiivvaláš báikkálaš searvan

Doaimbaidju 4: Váikkuhit ahte mearrádusproseassaide buorebut láhččojunvo báikkálaš searvan – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Árvalit pláneneiseválddiid láhčit báikkálaš sámi searvamii ja duohta mielváikkuheapmái.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

9.3.6 Protect vuodđudus

Doaimbaidju 5: Protect vuodđudus - Njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Protect vuodđudus.

Doarjjaortnega olahusjoavku :

- Sámi vuoigatvuodalaččat.

Galgá váikkuhit:

- Areálaberoštemiid, ja eanan- ja resursavuoigatvuodaid goziheame nannet sámi vuoigatvuodalaččaid gaskkas.
- Fitnodagain main lea doaimma sámi guovlluin galgá leat eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuodaide iežaset CSR:s (CorporateSocialResponsibility).

Bušeahhta:

- 1 500 000 ru.

Ortnega hálddaša Sámediggeráđdi dahje dat orgána masa Sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat Protect vuodđudusa várás.

9.4 Luondduresurat

Mihttomearri:

- Resursa- ja energijaháhkkan galgá nannet sámi kultuvrra, servodateallima ja sámi ealáhusaid.

Oassemihttomearit:

- Iskan ja luondduresurssaid lokten sámi guovlluin dáhpuhuvva diekkár vuogi mielde mii goziha sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikkálaš servodaga beroštumiid ja vuoigatvuodaid, ja internašunála álbmotrievtti soahpamuša ektui.
- Árbevirolaš máhttu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus lea dohkkehuvvon dievaslaš máhttun seamma dásis go dutkanvuodđuduvvon máhttu hálddašit luondduresurssaid.
- Nissonolbmuid máhttu ja árbevierut deattuhuvvojit go lea sáhka meahcceresursa geavaheames.
- Sámi oasseváldin lea ovttaiduvvon luondduresurssaid hálddašeapmái ja stivrejupmái.

Strategiijat:

- Čuovvolit hálddašangažaldagaid konsešuvdnaáššiin čázádatregulerenlága, energijalága ja čáhceresursalága vuodul.
- Gárvvistit Sámedikki energijačilgehusa.

- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luondduriggodagaid geavaheamis.
- Váikkuhit dasa ahte báikkálaš berošteaddjit aktiivvalaččat oassálastet mearridanproseassaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid.
- Eanet deattuhit sámi árbedieđu, báikkálaš máhtu ja ipmárdusa luondduriggodagaid ávkástallama oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid go guoská luondduriggodagaid geavaheapmái.
- Ahte sámi oassálastin integrerejuvvo eanet ja eanet luondduriggodagaid hálddašeapmái ja stivremii.

9.4.1 Sámedikki čielggadus energiija birra

Doaibmabidju 1: Gárvvistit Sámedikki čielggadusa energiija birra – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Gárvvistit Sámedikki čielggadusa energiija birra.
- Čuovvolit Sámedikki čielggadusa energiija birra.

Galgá váikkuhit ahte:

- Sámi vuoigatvuodaeaggádiid ja báikegottiid beroštusat ja vuoigatvuodát vuhtiiváldojuvvojit buorebut.
- Eanet deaddu biddjojuvvo sámi árbediehtui, báikkálaš máhttui ja áddejupmái go ávkástallojuvvo luondduresurssaiguin.
- Eanet deaddu biddjojuvvo nissonolbmuid máhttui ja árbevieruide meahcceresurssaid geavaheami oktavuodas.
- Sámi oassálastin nannejuvvo luondduriggodagaid hálddašeamis ja stivremis.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.2 Hálddašangažaldat konsešuvdnaáššin.

Doaibmabidju 2: Čuovvolit hálddašangažaldagaid konsešuvdnaáššin čázádatregulerenlága, energiijalága ja čáhceresursalága vuodul - hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit ja koordineret Sámedikki ángiruššama energiijaáššiin.
- Čuovvut proseassaid ja addit el-fápmokonsešunáššiide gulaskuddancealkámušaid.
- Čadahit konsultašuvnnaid Norgga čázadat- ja energiijadoaimmahagain (NČE) ja Oljo- ja energiijadepartemeanttain (OED).
- Čuovvolit minerálaplánaveahki ja addit cealkámuša ovttas eará juhkosiiiguin konkrehtalaš ohcan-, háhkan- ja doaibmaohcamiidda.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit sámi vuoigatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid.
- Eanet deattuhit sámi árbedieđu, báikkálaš máhtu ja ipmárdusa go ávkástallojuvvo luondduriggodagaiguin.

- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhtu ja árbevieruid go guoská luondduriggodagaid geavaheapmái.
- Ahte sámi oassálastin integrerejuvvo eanet ja eanet luondduriggodagaid hálddašeamái ja stivremii.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.3 Árbediehtu mearridanvuodđun

Doaibmabidju 3: Bargat dan ala vai árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu lea mearrádusvuodđun go plánejuvvo ávkkástallat minerálaiguin.

Galgá váikkuhit:

- Ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.3 Aktiivvalaš báikkálaš seaguheapmi mearrádusproseassaide.

Doaibmabidju 4: Váikkuhit dasa ahte báikkálaš sámi berošteaddjit aktiivvalaččat leat mielde mearrádusproseassain luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Bargat ahte ohccit ja eiseválddit lámhčēt dili sámi báikkálaš oasseváldimii ja duohta mielváikkuheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Ahte báikkálaš sámi berošteaddjit aktiivvalaččat leat mielde mearrádusproseassain luondduriggodagaid geavaheami oktavuodas.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.5 Luonddušládđjivohtat

Mihttomearri:

- Sámi kultuvrra ja servodat- ja ealahuseallima luondduvuđđosa vuhtiiváldin deattuhuvvo buot luonddušládđjivođa hálddašeamis.

Oassemihhtomearit:

- Luonddušládđjivođa áimmahuššan dáhpahuvva dakkár vuogi mielde mii fuolaha sámi vuogiatvuodalaččaid ja báikegottiid beroštumiid ja rivttiid, ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti vuodul.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu go luonddušládđjivođa geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.
- Nissonolbmuid máhttu ja vierut deattuhuvvojit luonddušládđjivođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.

- Sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi lea sihkaraston luonddušláddjivuođa geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

Strategiijat:

- Čuovvolut sámi beroštumiid biologalaš šláddjivuođa konvenšuvnna ja luonddušláddjivuođalága ektui.
- Čuovvolut suodjalusproseassaid sámi guovlluin.
- Bargat dan ala ahte ođđa álbmotmeahcceguovddášat ásahuvvojit dálá sámi ásaheamis oktavuhtii.
- Váikkuhit ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbolašvuohta deattuhuvvo eanet suodjanguovlluid hálddašeamis.
- Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu go luonddušláddjivuođa geavaheapmi ja suodjaleapmi galgá mearriduvvot.
- Váikkuhit ahte mearrádušproseassat láchčēt buorebut aktiivvalaš báikkálaš searvamii.

Galgá váikkuhit:

- Eanet vuhtiiváldit Sámi vuoigatvuođaláččaid ja báikegottiid beroštumiid ja vuoigatvuođaid ja riikkaidgaskasaš álbmotrievtti luonddušláddjivuođa gáhttema oktavuodas.
- Sámi árbediehtui biddjojuvvo eanet deaddu go mearrádušat dahkkojuvvojit luonddušláddjivuođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet deattuhit nissonolbmuid máhttu ja árbevieruid luonddušláddjivuođa geavaheami ja suodjaleami oktavuodas.
- Eanet sámi báikkálaš oasseváldin ja mielváikkuheapmi luonddušláddjivuođa geavaheamis, hálddašeamis ja gáhttemis.

9.4.4 Biologalaš šláddjivuođa konvenšuvnna ja luonddušláddjivuođaláhka

Doaimbaidju 1: Čuovvolut sámi beroštumiid biologalaš šláddjivuođa konvenšuvnna ja luonddušláddjivuođalága oktavuodas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Biologalaš šláddjivuođa konvenšuvnna čuovvoleapmi ja čađaheapmi.
- Addit gulaskuddancealkámušaid luonddušláddjivuođalága ektui hálddašanáššiin.
- Čađahit konsultašuvnnaid doaimbaidjuid ja mearrádušaid oktavuodas luonddušláddjivuođalága vuođul.

Galgá váikkuhit:

- Sámi beroštumit váldojuvvojit doarvái bures vuhtii biologalaš šláddjivuođa konvenšuvnna čađaheami oktavuodas ja hálddašeamis oktavuodas luonddušláddjivuođalága vuođul.
- Ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu biologalaš šláddjivuođa konvenšuvnna čađaheami oktavuodas ja hálddašeamis oktavuodas luonddušláddjivuođalága vuođul.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.5 Gáhttenproseassat sámi guovlluin

Doaimbaidju 2: Čuovvolut gáhttenproseassaid sámi guovlluin – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Gáhtten- ja hálddašanguovllu bargolávdegottiid sámi áirasiid čuovvoleapmi.
- Nammadit sámi áirasiid ođđa gáhtten- ja hálddašanplánaid bargolávdegottiide.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.6 Ođđa álbmotmeahcceguovddážat sámi ásahusaid oktavuhtii.

Doaimbaidju 3: Bargat dan ala ahte ođđa álbmotmeahcceguovddážat ásahuvvojit dálá sámi ásahusaid oktavuhtii – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Váikkuhit guoskevaš mearridanproseassaid.

Galgá váikkuhit:

- Nannet ja ovddidit dálá fágabirrasiid.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.7 Árbediehtu mearridanvuodđun.

Doaimbaidju 4: Bargat dan ala ahte árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luonddušládđjivođa geavaheami ja gáhttema oktavuodas – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Bargat dan ala ahte árbediehtu lea vuodđun mearrádusaide luonddušládđjivođa geavaheami ja gáhttema oktavuodas.
- Váikkuhit dasa ahte sámi kultuvrra ja luonddugeavaheami gelbbolašvuohta deattuhuvvo eanet gáhttenguovlluid hálldašeamis.

Galgá váikkuhit:

- Árbediehtu dohkkehuvvo seamma dásis go dutkanvuđot máhttu vuodđun mearrádusaide luonddušládđjivođa geavaheami ja gáhttema oktavuodas.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.4.8 Aktiivva báikkálaš searvan mearridanproseassaide.

Doaimbaidju 5: Váikkuhit dasa ahte mearridanproseassat lámččet buorebut aktiivvalaš báikkálaš searvamii – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Bargat dan ala ahte guoskevaš eiseválddit lámččet sámi báikkálaš searvamii ja duohta mielváikkuheapmái.

Galgá váikkuhit:

- Mearridanproseassat lámččet buorebut aktiivva báikkálaš searvamii.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.5 Dálkkádat

Okta dain 5 váldohástalusain Biras- ja areáladieđáhusas lea máilmmiviidosas birashástalusat. Dat čalmmustahtta sihke dálkkádaga ja birasmirkkuid. Dearvvašvuoda- ja sosiála juhkosii gullá Sámedikki bargu birasmirkkuid ektui, danne válđojuvvo dálkkádat ovdan dás.

Mihttomearri:

- Sámi ealáhusat ja sámi kultuvra leat nannosat dálkkádatrievdamiid ektui.

Oassemihttomearit:

- Álgoálbmogiid vuoigatvuodát deattuhuvvojit go váidudeaddji doaibmabijut dálkkádatrievdamiid geažil plánejuvvojit.
- Positiiva dálkkádatdoaibmabijut ja heivehanstrategiijat leat álggahuvvon mat nanusmahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.
- Sámi árbediehtu, báikkálaš máhttu ja ipmárdus geavahuvvo seamma dásis go dutkanvuodot máhttu vuodđun mearrádusaide dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid oktavuodas.
- Dutkan dan birra mo dálkkádatrievdamat váikkuhit davviguovlluide ja maid báikkálaš birasváikkuhusat mearkašit, fuolaha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.

Strategiijat:

- Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivvaide ja -rivttiide.
- Ovddidit positiivva dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mat nanusmahttet sámi servodagaid dálkkádatrievdamiid ektui.

Galgá váikkuhit:

- Álgoálbmotvuoigatvuodát deattuhuvvojit eanet go dálkkádatdoaibmabijut plánejuvvojit.
- Eanet álggahuvvon positiivva dálkkádatdoaibmabijut ja heivehanstrategiijaid.
- Eanet deaddu sámi árbediehtui dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mearrideami oktavuodas.
- Eanet dálkkádatdutkan mii deattuha sámi perspektiivva ja sohkabealiperspektiivva.

9.5.1 Ipmárdus álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide.

Doaibmabidju 1: Duddjot ipmárdusa álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Árktalaš ráđi bokte oččodit ceavzilis ovdáneami ja bargat dálkkádatrievdamiid ektui.
- Searvat relevánta riikkaidgaskasaš lávdiide.

Galgá váikkuhit:

- Eanet ipmárdus álgoálbmotperspektiivii ja -rivttiide.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

9.5.2 Ovddidit positiiva dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid

Doaibmabidju 2: Ovddidit positiiva dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid mii dagahit sámi servodagaid unnit hearkin dálkkádatrievdamiidda – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Čuovvolit NoraCIA bohtosiid ja gaskkustit dáid relevánta oktavuodain.
- Čuovvolit dálkkádatdieđáhusa.

- Bargat dan ala ahte árbevirolaš álgoálbmotmáhttu maid biddjojuvvo vuodđun duodaštemiide dálkkádatrievdamiid birra, ja geavahuvvo vuodđun posiitiiva heivehanstrategiija ovddideapmái ja vuodđun dálkkádatpolitihkalaš mearrádusaide.

Galgá váikkuhit:

- Dahkat sámi servodaga unnit hearkein dálkkádatrievdamiidda.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10 Kulturमितосуодјalus

10.1 Váldomihttomearri

- Gáhttet ja oainnusmahttit sámi kulturmuittuid ja –birrasiid iežamet historjjá ja árvvuid vuodul, ja vuolggasadji das lea kulturmuittuid mearkašupmi identitehtii ja servodathuksemii.

Sámi kulturमितосуодјalus lea dehálaš oassi Sámedikki doaibmaviidodagas. Dat lea danne go mis sámiin alddiineamet galgá leat riekti hálldašit iežamet ovdeš áiggi ja historjjá. Dan barggus galgá Sámediggi nugo sámiid álbmotválljejuvvon orgánan, leat eavttuid váldoláguideaddji. Sámediggi galgá hálldašit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid dakkár vugiin mii sáhtta nannet ja ovddidit sámi kultuvrra. Dát galgá leat siskkobealde álbmotrievtti, ja čuovvu dan ahte Sámediggái addo lassi mielváikkuhus leat mearridanváldin dakkár áššiin, mat leat earenoamáš dehálaččat sámi álbmogii.

Sámi huksehussuodјaleapmi lea dehálaš oassi sámi kulturमितосуодјalusas. Sámediggi atná dehálaš bargun gáhttet sámi huksehusárbbi. Dan geažil lea ain stuora dárbu dovddiidahttit ja registreret sámi visttiid. Dat ferte dahkkot, go váilu ain buorre čielggadus, mii fas mearkaša ahte hálldahusas váilu dehálaš reaidu, vai galgá nákcet dahkat ávkkálaš hálldahusbarggu. Sámediggi lea ovdal mearridan moanat eavttuid sámi visttiid dovddiidahttimii.

Kulturमितолága §4 nuppi ladđasa vuodul leat buot sámi kulturmuittut, mat leat boarráset go 100 jagi, automáhtalaččat ráfáidahtton, ja dáidda gullet maiddái sámi visttit. Birasgáhttendepartemeanta lea lálkkaásahusain fápmudan Sámedikki kulturमितолága bokte. Sámediggi galgá ovddastit sámi kulturmuittuid hálldašeami kulturमितолága mearrádusaid mielde. Dasa lassin galgá Sámediggi maiddái plána- ja huksenáššiin áimmahuššat sámi kulturमितofuolahusa plána- ja huksenlága mielde. Fápmudahttin doaibmagođii 1.1.2005 rájes ja gusto ovddasguvlui.

10.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit kulturमितосуодјalusii

Tabealla 10.2 Čoahkketabealla - Kulturमितосуодјalus

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi kulturmuittuid hálldašeapmi	2 607	2 500	2 900	2 650	-250	-8,6 %
Submi		2 607	2 500	2 900	2 650	-250	-8,6 %

Kulturमितосуодјalus juogus

Kulturमितосуодјalus juhkosa bálkkát, mátkkošteapmi ja gelbbolašvuodabajideapmi gullet kapihttali 18 Hálldahusdási doaibmagolut.

Dát juogus gullá Kulturमितo-, areála- ja birasossodahkii (KAB). Dán ossodagas leat guokte juhkosa:

- Areála- ja birasjuogus

- Kulturmuutojuogus

Kulturmuutojuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi, mas lea ovddasvástádus bidjat johtui strategiijaid kulturmuutosudjalusa fágasuorggi siskkobealde. Juhkosis lea maid hálddašanoovddasvástádus fágasuorggi siskkobealde.

Kulturmuotojuhkosis lea hálddašanoovddasvástádus dáid surggiid siskkobealde:

- Sámi kulturmuittuid hálddašepmi kulturmuitolága mearrádusaid mielde.

Kulturmuotojuogus hálldašii 13 jahkeberggu 1.10.2012 muttus.

10.3 Sámi kulturmuittuid hálddašepmi

Oassemihhtomearit:

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit duodaštussan sámi leahkimii, ja veahkkin sámi kultuvrra ja identitehta nannemii
- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat, mat eai leat ođasmuvvi riggodagat, gozihuvvojit areálaid ja resurssaid hálddašepmi ja geavaheami oktavuodas
- Sámi kulturárbbi hálddašepmis deattuhuvvo ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva
- Sámedikki hálddašenváldi sámi kulturmuittuin dahkko bistevažžan ja lea njuolga mearriduvvon kulturmuitolágas
- Sámi kulturmuittuid oainnusmahttin lasiha dieđuid sámi diliid birra ovdalaš áigge ja dálá áigge.

Strategiijat:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi kulturmuitosudjaleapmái, gulahallama ja ovttasberggu bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevráiguin
- Gulahallama bokte guovddáš eiseválddiiguin oáčuhit Sámediggái hálddašenválddi sámi kulturmuittuide mearriduvvot njuolga kulturmuitoláhkii
- Gozihit sámi kulturmuittuid olggobealde konsešuvdnašiehtadusa geográfalaš doaibmaguovllu
- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbedieđuid ja historjjá birra, ja sámi kulturmuittuid bisuheami ja suodjaleami vuodul
- Ceavccageađgi/Mortensnes oktan birasguovlluiguin biddjo máilmmiárbelistui

Galgá váikkuhit:

- Sámi historjjá diđolašvuoda obbalaččat servodagas ja earenoamážit sámi servodagas
- Gullevašvuoda huksema ja vuodnaivuoda iežas historjjái.

10.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit ()

Tabealla 10.3.1 Čoahkketabealla – sámi kulturmuittuid hálddašepmi (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Doarjagat sámi kulturmuithálddašepmái	2 104	2 000	2 000	2 400	400	20,0 %
	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis	503	500	900	250	-650	-72,2 %
Sub mi		2 607	2 500	2 900	2 650	-250	-8,6 %

Tabella 10.3.1.1 Doarjja sámi kulturmuittuid hálddašeapmái – ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
3500	Sámi kulturmuittosuođjaleapmi	2 104	2 000	2 000	2 400	400	20,0 %
Sub mi		2 104	2 000	2 000	2 400	400	20,0 %

Tabella 10.3.1.2 Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis – Prošeakta iežamet hálddus (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
3600	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis	503	500	900	250	-650	-72,2 %
Sub mi		503	500	900	250	-650	-72,2 %

Lagat dieđut doarjjaortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuin dás vuolábealde.

10.3.2 Hálddašit sámi kulturmuittuid iežamet historjjá ja árvvuid vuodul

Doaibmabidju 1: Hálddašit sámi kulturmuittuid iežamet historjjá ja árvvuid vuodul – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Áššemeannudeapmi kulturmuittolága ja plána- ja huksenlága mearrádusaid mielde.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid áimmahuššama plánaproseassain.
- Ahte sámi beroštumit leat vuodđun sámi kulturmuittuid hálddašeapmái.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

10.3.3 Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa dokumenteren ja oainnusmahttin

Doaibmabidju 2: Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa dokumenteren ja oainnusmahttin – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Joatkkit bargguin mii álggahuvvui 2012:s

Galgá váikkuhit:

- Lassi dieđu sámi historjjás ja ovdahistorjjás.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

10.3.4 Áimmahuššat immateriálalaš sámi kulturárbbi

Doaimbaidju 3: Áimmahuššat immateriálalaš sámi kulturárbbi, masa gullá njálmmálaš árbevieru ja immateriálalaš kulturmuittuid registreren – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Hábmets strategijaid mo áimmahuššat ja čohkket dieđuid sámi immateriálalaš kulturmuittuid birra.

Galgá váikkuhit:

- Diđolašvuoda plánaproseassain ja lassi dieđu immateriálalaš sámi kultuvrra birra.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

10.1.1 Integreret ovttadássásašvuodaperspektiivva

Doaimbaidju 4: Integreret ovttadássásašvuodaperspektiivva sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid dokumenteren- ja registrerenbarggus – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Vuoruhit proševtta mas ovttadássásašvuodhta lea lunddolaš oassin prošektačilgehusas.

Galgá váikkuhit:

- Eambbo fokusa ovttadássásašvuhtii kulturmuittosuodjalanbarggus.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

10.3.5 Čađahit FoU-proševttaid

Doaimbaidju 5: Čađahit FoU-proševttaid dainna mihttomeriin ahte nannet sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gáhtten- ja suodjalanvuodtu – hálddahaslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- 100-jagirádji sámi kulturmuittuid ráfáidahttimii.
- Tsovtsenkultuvremojhtsh / sámi kulturmuittut jasad lahka.
- Sámi kulturvuhttosat muorain.
- Sámegealla Askeladden:s.
- Guorahallamat regulerejuvnon čázádagain.
- Luonddudiedalaš metodihka geavaheapmi ja ovdánahttin sámi kultursuodjaleamis, man vuollái gullá ee. C14-dateren, dendrokronologija ja LIDAR-govvalohkan.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid gáhtten- ja suodjalanvuodtu nannema.

Bušeahhta:

- Hálddahaslaš golut.

10.3.6 Čállit dieđáhusa sámi kulturmuittopolitihkkii

Doaimbaidju 6: Čállit dieđáhusa sámi kulturmuittopolitihkkii – hálddahaslaš doaimmat

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10.3.7 Sámi kulturmuittobáikkiid láhčín ja gaskkusteapmi

Doaibmabidju 7: Sámi kulturmuittobáikkiid láhčín ja gaskkusteapmi, mii lea Válljejuvvon arkeologalaš kulturmuittuid prográmma (“Bevaringsprogrammet for utvalgte arkeologiske kulturminner” - BARK) boadusin – hálldahuslaš doaimmat.

2013 vuoruheamit:

- Joatkit bargguin mii álggahuvvui 2012:s.

Galgá váikkuhit:

- Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid lassi oainnusmahttima.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10.3.8 Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren.

Doaibmabidju 8: Sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren – hálldahuslaš doaimmat.

Sámedikkis leat guokte olggobealde ruhtaduvvon prošeavtta, mat gullet kulturmuittosudjalanbargui. Nubbi dain lea sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren, dan oktavuodas go lea plánejuvvon 420 kV- el-fápmolinjá Báhcavuonas – Hammerfestii. Statnett, mii lea el-fápmolinjá doaibmaoamasteaddji, ruhtada prošeavtta.

Nubbi prošeakta lea sámi visttiid registreren ja identifiseren. Prošeavtta mihttomearri lea identifiseret ja registreret nu ollu sámi visttiid go lea vejolaš ja bidjat daid Riikaantikvára guovddáš ja riikkaviidosaš kulturmuittodatabásii. Riikaantikvára / Birasgáhttendepartemeanta ruhtada prošeavtta.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

10.3.9 Kulturmuittosudjaleapmi

Doaibmabidju 9: Ohcanvuđot doarjja kulturmuittosudjaleapmái.

2013 vuoruheamit:

- Automáhtalaččat ráfáidahtton ja suodjalanveara sámi visttiid divodeapmi.
- Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid registreren. Guovllut gos sámi kulturmuittut leat unnán iskkaduvvon, vuoruhuvvojit.
- Automáhtalaččat ráfáidahtton ja suodjalanveara sámi visttiid registreren. Guovllut gos sámi kulturmuittut leat unnán iskkaduvvon, vuoruhuvvojit.
- Seailluhandoaibmabijut ráhkaduvvon seailluhanplána rámmaid siskkobealde doppe gos diekkár sámi kulturbirrasat gávdnojit.
- Seailluhanplánaid ráhkadeapmi áitojuvvon sámi kulturbirrasiid várás.
- Antikváralaš ođastanplánaid ráhkadeapmi ráfáidahttojuvvon ja gáhttenárvosaš sámi visttiid várás.
- Árbevieruid duodašteapmi ovddeš sámi geavaheami ja ássama hárrái olggobealde dálá boazodoalloorohagaid.
- Prošeavttat Riikaantikvára Árvoháhkkanprográmmas, mat gustojit soahtemuittuide Divttasvuona suohkanis, oassin mátkkoštanealáhusvuoruheapmái.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Huksensudjalanprošeavttat:

- Suodjaluvvon sámi visttiid eaiggádat, ovddemustá ovttasbargguin almmolaš dahje priváhta ášahusaiguin
- Almmolaš dahje priváhta ášahusat ovttasráđiid eaiggádiin
- Prošeavttat mat eai gula huksensuodjalussii:
- Buot ášahusaid prošeavttat main geavahuvvo gustojeaddji fágalaš gelbbolašvuohta

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi kulturmuittuid ja -birrasiid geavaheaddjit

Galgá váikkuhit:

- Buot visttiide maidda ohccojuvvo doarjja (viiddis/mávssolaš) divodandoaimmaide, lea ovddalgihtii ráhkaduvvon antikváralaš divodanplána.
- Dieđuid mat bohtet ovdan prošeavttain maidda addo doarjja, galgá máhcahit báikkálaččat.
- Lassi báikkálaš gullelašvuođa dain prošeavttain, maidda addo doarjja dán ortnega mielde.
- Lassi fokusa sámi kulturmuittuide ealáhusaid oktavuodas.

Ohcanáigemearri:

- Njukčamánu 1. beaivi 2013. Ohcamat mat leat sáddejuvvon maŋŋel dán dáhtona, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 400 000 ruvnno.

Muđui gustojit njuolggadusat kulturmuittosuodjaleamis.

Dán ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána, man sámediggeráđđi fápmuda.

10.3.10 Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis

Doaimbidju 10: Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gilis – prošeakta iežamet hálddus

Sámediggi lea nuortalaš gili giddodaga ja gullelaš viesuid eaiggát. Ássanviesu ođasteapmi álggahuvvui 2011:s. Bargu giddodagain ja guovlluin jotkojuvvo 2013:s.

Galgá váikkuhit:

- Kulturbirrasa nannema nuortalaš gilis.

Bušeahhta:

- 250 000 ruvnno.

11 Ealáhusat

11.1 Váldomihttomearri

- Nana ja máŋggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggedieđáhus ealáhusovddideami birra lea vuodđun jagi 2013 bušehtii. Sámediggi ráhkadahtta jahkásaččat analysaid ealáhuseallimis. Váldosárgosat nugo dat leat govahalluvvon ealáhusdieđáhusas gustojit ain. Seammás dahká ođđa máhttu sihke demografijja ja ealáhusovddideami birra dan ahte áŋgiruššansuorggit ja strategiijat leat muddejuvvon dán jagi bušehtas.

Ealáhusstruktuvra lea viidát rievdamin eret vuodđoealáhusain bálvalusealáhusaide. Dasa lassin geahppánit olbmot ja ealáhuseallin lea heittot. Seammás lea vejolašvuohta árvoháhkamii min kultuvrra ja árbevieruid vuodul. Lea stuorra dárbu oažžut buriid rámmaeavttuid, dutkama, odđa ásaheamiid ja odđa háhkama várás.

Sámedikki ealáhusovddideami váldomihttomearrin lea nana ja mánggabealat ealáhusat sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa vuodul ja mat váldet daid vuhtii, ja leat vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggi háliida juksat váldomihttomeari njealji ángiruššansuorggi bokte; rámmaeavttut vuodđoealáhusaid siskkoabealde, geasuheaddji báikegottit, kulturealáhusat ja árvoháhkkan ja odđa ásaheamit. Politihkalaš doaibmajut ja ekonomalaš váikkuhangaskaoamit galget váikkuhit mihttomeriid juksama juohke ángiruššansuorggis.

Sámedikki iežas hástalusson lea mihtidit ahte leat go min politihkas ja min doaibmajui dat beaktu maid mii háliidit. Vuosttažettiin lea hástalusson dat go politihkka ja doaibmajut maid stáhta eiseválddit, gielddat, fylkkagielddat, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddji fievriddit váikkuha sámi guovlluid ovdáneapmái hui ollu. Nuppádassii, de manná áigi ovdal go sáhtta oaidnit movt politihkka ja doaibmajut leat váikkuhan servodagas. Sámediggi lea ráhkadan eavttuid dasa movt mii juksat mihttomeriid maid leat bidjan alceseamet. Dáid eavttuid ferte oktilaččat ovddidit vai mii sáhttit oažžut vástádusa dasa ahte lea go min politihkka nannen mánggabealat ealáhuseallima mii lea min mihttomearri.

Go guoská fitnodagaid odđa ásaheamiide, gánnáhahttivuhtii, ahtanuššamii ja daid sturrodahkii sámi guovlluin, lea Telemarksforskning analyseren dáid beliid jagi 2011 ektui. Olles riika lea juogaduvvon 83 regiovdnan ja eanaš gielddat STN guovllus leat 25 vuolimus gieldda gaskkas. Jos geahččat sierra innovašuvdnadoaimma, lea dilli seamma nu ahte Gaska-Finnmárku, Nuorta-Finnmárku, Oarje-Finnmárku ja Mátta-Romsa leat 16 vuolimusa searvvis riikka ektui.

Dasto juolludii Sámediggi eanemus ruđaid mariidnaealáhusaide 2011:s – olles 6,7 miljon ru. Dát lea eanemusat maid Sámediggi goassige lea juolludan mariidnaealáhusaide. Dat čájeha ahte investerenmokka lea buorre mariidnaealáhusain. Eanadoalu oktavuodas juolluduvvui unnit doarja go jagiin ovdal. Čilgehussan dasa lea dat ahte eai leat huksen odđa visttiid eaige viidát divodan. Muđui lea golahus mánggabealat ealáhusaid oktavuodas unnit go ovddit jagiin.

Boazodoalpolitihka nannemii lea dárbu oažžut eanet hálddahaslaš resurssaid dán fágasuorggis.

11.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit ealáhusaide

Tabella 11.2 Čoahkketabealla ealáhusat

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut	10 188	8 965	8 965	8 000	-965	-10,8 %
	Geasuheaddji báikegottit	4 599	7 447	7 447	7 000	-447	-6,0 %
	Kulturealáhusat	14 409	14 865	14 865	14 932	67	0,5 %
	Árvoháhkkan ja odđa ásaheamit	4 236	6 350	6 350	5 500	-850	-13,4 %
Sub mi		33 432	37 627	37 627	35 432	-2 195	-5,8 %

Ealáhusjuogus

Kapihttalis 18 – hálddahuslaš dási doaibmagolut - leat ealáhusjuhkosa bálkkát, mátkkit ja gelbbolašvuoda bajideapmi.

Ealáhusjuogus lea ealáhus-, kultur- ja dearvvašvuodaossodaga (EKD) oassi. Ossodagas leat golbma juhkosa:

- Ealáhusjuogus
- Kulturjuogus
- Dearvvašvuodajuogus

Ealáhusjuogus lea sámediggeráđi politihkalaš čállingoddi ja das lea ovddasvástádus álggahit strategiijaid ealáhusfágasuorggi siskkoabealde. Dat boahdá ovdan dain hálddahuslaš doaimmain mat leat kapihttaliin vuolábealde.

Juhkosis lea ovddasvástádus maiddáin dán surggiin:

- Ealáhusovddidoarjaga hálddašeapmi.
- Duodjeealáhusšiehtadusa hálddašeapmi.

Ealáhusjuhkosis ledje gávccii jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Boazodoallošiehtadallamiin addojuvvo Sámediggái jahkásaččat 2 miljon ru mii galgá geavahuvvot boazodoalu lassiealáhusaide. Go duodji lea deatalaš lassiealáhus boazodoalus, de hálddašuvvo 1 miljon ru duoji ealáhusšiehtadusa bokte. 1 miljon ru hálddašuvvo ángiruššansurggiin “geasuheadđji báikegottit” ja poasttas “mánggabealat ealáhusat”.

Eanadoallošiehtadallamiin addojuvvo dán jagi 4 miljon ru Sámediggái mii galgá geavahuvvot eanadoalloulbmiliidda. Dát lea biddjojuvvon postii “vuodđoealáhusat”, masa dasa lassin bidjá Sámediggi ruđaid. Sámediggi ráhkada jahkásaččat raporttaid ruđaid geavaheami birra.

Sámediggi várre ruđaid Lotnolasealáhusaid árvoháhkkanprográmmii ja sámi mátkkealáhusaide. Daid mihttomeriid ja strategiijaid vuodul mat leat mearriduvvon Sámedikki ealáhusovddidandiedáhugas (áššis 35/11), válddahuvvo prográmma sierra. Doaibmabijut ja ruđat Árvoháhkkanprográmmas hálddašuvvojit ángiruššansurggiin kulturealáhus ja árvoháhkkan. Sámediggi raporttere jahkásaččat dáid ruđaid geavaheami birra.

Dat ekonomalaš váikkuhangaskaoamit mat addojuvvojit ealáhuskapihttalis gusket ealáhusovddidan doarjaga doaibmaguvlui (SED guovlu). Dasa lassin sáhtta ealáhusovddidanruđaid addit sámi kulturealáhusaide ja boazodoalu lassiealáhusaide miehtá riikka. 11.7 vuolde sáhtát oaidnit makkár geográfalaš guovllut gullet SED guvlui.

11.3 Vuodđoealáhusaid rámmaeavttut

Mihttomearri:

- Suodjalit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu deatalaš kulturguoddin ja barggaheadđjin sámi guovlluin.

Oassemihttomearit:

- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut.
- Buoret gánnáhahttivuohta vuodđoealáhusain.
- Buoret rekrutteren vuodđoealáhusaide.
- Buoret sohkabealdásedeaddu.
- Boraspirepolitihkka mas sámi ealáhusat vuhtiiváldojuvvojit.

Strategiijat

- Areálaid ja resurssaid sihkkarastin.
- Oažžut váikkuhanfámu politihkkii mii guoská mariidnaealáhusaide, boazodollui, eanadollui ja meahccealáhusaide.
- Váikkuhit dan ahte ásahevvojit buorit sohka buolvamolsunortnegat vuoddoealáhusain.
- Oččodit eanet nissonolbmuid vuoddoealáhusaide
- Sihkkarastit ahte meahccealáhusbargit besset geavahit meahcceresurssaid.

Galgá váikkuhit:

- Gánnahttivuohta vuoddoealáhusain buorrána.
- Eanet sohka buolvamolsumiid ja/dahje odđa ásaheviid vuoddoealáhusain.
- Ahte eanet nissonolbmot ožžot saji eanadoalus ja boazodoalus.
- Vahátlogut sávza- ja boazodoalus geahppánit.

11.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 11.3.1 Čoahkketabealla – Vuoddoealáhusaid rámmaeavttut – ohcanvuodot doarjja

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	(1000 ru) % erohus
	Doarjja vuoddoealáhusaide	10 188	8 965	8 965	8 000	-965	-10,8 %
Subm i		10 188	8 965	8 965	8 000	-965	-10,8 %

a) Jagis 2013 leat čuovvovaš poasttat biddjojuvvon oktii: mariidnaealáhusat ja eanadoallu.

Lagat diedđut váikkuhangaskaomiid birra bohtet doaibmabijuid vuolde vuollelis.

11.3.2 Ekonomiiija, areálat ja resurssat

Doaibmabidju 1: Ekonomiiija, areálat ja resurssat – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Deatalaš lea sihkkarastit riddo- ja vuotnaálbmogii guolástanrievtti. Sámediggi áigu ain bargat dan ala ahte šaddá rámmadagus maŋŋá Riddoguolástanlávdegotti.
- Mearraluossabivdu lea deatalaš oassi mearrasámi kultuvrras. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte báikkálaš máhttu heivehuvvo anadromalaš luossabivddu hálldašepmái.
- Vuoddoealáhusorganisašuvnnain lea máhttu ealáhusaid dárbbu birra. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte oažžut buori gulahallama organisašuvnnaiguin.
- Sámediggi áigu váikkuhit buriid rámmaeavttuid vuoddoealáhusaide. Sámediggi áigu ain joatkit addit ulbmildidolaš árvalusaid/rávvagiid mariidna bivdoeriid bidjami, ja boazodoallo- ja eanadoallošiehtadussii.
- Sámediggi galgá árjjalaččat searvat ángiruššamiidda “árktalaš eanadoaluin”.
- Hástalussan lea sihkkarastit vuoddoealáhusaide areálaid. Sámediggi áigu oččodit eanasuodjaleami vai sámi guovlluid vuoddoealáhusain lea dohkálaš arealavuodđu.
- Boraspiriid laskan addá hui stuorra morraša. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte boraspirienálli heivehuvvo nu ahte vuoddoealáhusat sáhttet birget, maiddái ovttas bargguin Suoma ja Ruota sámedikkiiguin.

Galgá váikkuhit:

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

455 siidu 536 siiddus

- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut.
- Buoret gánnáhahttivuohta vuodđoealáhusain.
- Boraspirepolitihkas válđojuvvojit vuhtii sámi ealáhusat.

Bušeahhta:

- Hálddahušlaš golut.

11.3.3 Vuodđoealáhusat

Doaibmabidju 2: Vuodđoealáhusat - ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Doarjja álgoinvesteremiidda, huksemii ja bivdofatnasiid oastimii.
- Doarjja vuostáiváldinrusttegiid viidáseappot ovddideapmái ja ođasteapmái
- Doarjja oktasaš bálvalusrusttega ásaheapmái guolásteddjüide.
- Ođđa huksemat ja doaibmavisttiid viidát divodeapmi eanadoalus.
- Stáhtalaš mielkeearit ođđa ásaheppojide dahje doalu badjelii váldima oktavuodas.
- Stuorat ovddidanproševttat vuodđoealáhusaid siskkobealde ovttas regionála ruhtademiin.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Fitnodagat, maiddái:
  - Guolásteddjüt geat leat Guolástuslogus ja geaid fanas lea registrerejuvvon
  - Guolástusdirektoráhta mearkaregistaris.
- Organisašuvnnat ja ásašusat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ealáhusdoallit ja ásaheppojit ealáhusat.
- Aktevvrat geat servet oktasaš bálvalusrusttega ásaheapmái.
- Organisašuvnnat ja ásašusat mat váikkuhit ollu regionála ovdáneami eanadoalu siskkobealde.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gánnáhahttivuođa vuodđoealáhusain.
- Eanet rekrutterema.
- Buoret sohkabealdásedeattu.

Ohcanáigemeari:

- Rabas ohcanáigemeari.

Guolástusa lassiealáhusat maid vuoruhuvvojit, gč. 11.4.2 mánggabealat ealáhusat siiddus 296.

Bušeahhta:

- 8 000 000 ru.

Muđui gusket njuolggadusat vuodđoealáhusaid várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válddi.

11.4 Geasuheadji báikegottit

Mihttomeari:

- Geasuheadji ja ealli sámi báikegottit.

Oassemihhtomearit:

- Mánnggabealat ealáhusat ja geasuheaddji bargosajit goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Eanet fárren sámi guovlluide mii váikkuhivččii báikegottiid ealáskuhttima.
- Eanet gelbbolašvuoda bargosajit nuoraide.

Strategiijat:

- Lávgađet ovttasbargu gielddaiguin ja Innovašuvdna Norggain.
- Váikkuhit árjjalaččat gelbbolašvuoda bargosajiid ásaheami nuoraid várás.
- Nissonolbmuid ealáhushutkan.
- Váikkuhit buriid ortnegiid nuoraid rekrutteremii gelbbolašvuoda bargosajiide.

Galgá váikkuhit:

- Positiivvalaš álbmotlassáneami.
- Eanet priváhta fitnodagat.
- Eanet bargit bálvalusaid ja smávvaindustriija oktavuodas.

11.4.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 11.4.1 Čoahkketabealla – geasuheaddji báikegottit – mánnggabealat ealáhusat – (1000 ru) ohcanvuđot doarjja

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Mánnggabealat ealáhusat	^a) 4 599	7 447	7 447	7 000	-447	-6,0 %
Sub mi		4 599	7 447	7 447	7 000	-447	-6,0 %

a) Jagis 2013 leat čuovvovaš poasttat biddjojuvvon oktii: mánnggabealat ealáhusat ja boazodoalu lassiealáhusat.

Lagat dieđut váikkuhangaskaomiid birra bohtet ovdan doaibmajuid vuolde vuolábealde.

11.4.2 Vuolggahapmi ja ovttasbarggu čuovvoleapmi eará organisašuvnnaiguin

Doaibmajidju 1: Vuolggahit ja čuovvolit ovttasbarggu eará organisašuvnnaiguin – hálddahaslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Innovašuvdna Norga lea stuorra ja deatalaš váikkuhangaskaoapmeaktevra sámi guovlluin. Sámediggi áigu ain čuovvolit ovttasbargošiehtadusa Innovašuvdna Norggain.
- SIVA lea váikkuhangaskaoapmeaktevra mii investere industriijas ja innovašuvdnaproševttain. Sámediggi áigu viidáseappot ovddidit gulahallama SIVA:in oazžun dihte eanet investeremiid sámi guovlluin ja eanet birrašiid mat váikkuhit gelbbolašvuoda bargosajiide.
- Fylkkagiela oazžu jahkásaččat juolludusaid Giela- ja guovlodepartemeanttas láchit regionála ovddideami. Sámediggi áigu árjjalaččat čuovvolit fylkkagielladaid regionála ovddidanprográmmaid, ja ovttasbargošiehtadusaid.

Galgá váikkuhit:

- Mánnggabealat ealáhusaid ja geasuheaddji bargosajiid goappašiid sohkabeliid várás sámi guovlluin.
- Eanet gelbbolašvuoda bargosajiid nuoraide.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

11.4.3 Árrjalaš oktavuoha ealáhusaiguin ja gielddaiguin

Doaimbaidju 2: Árrjalaš oktavuoha ealáhusaiguin ja gielddaiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Čadahit gulahallančoahkkimiid válljejuvvon gielddaiguin ja dieinna lágiin deaivvadit ealáhusaiguin, gelbbolašvuoda birrasaiguin ja gielddaiguin.
- Doalahit oktavuoda KS:in (Gielddaid beroštupmi organisašuvdna) vai váikkuhit gielddaid ánggiruššama ealáhusovddidemiin sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit:

- Mánngabealat ealáhusaid ja geasuheadji bargosajiid goappašiid sohkašiid várás sámi guovlluin.
- Eanet fárrema sámi guovlluide mii váikkuhivččii ealli báikegottiid.

Bušeatta:

- Hálldahuslaš golut.

11.4.4 Doarjja mánngabealat ealáhusaide

Doaimbaidju 3: Doarjja mánngabealat ealáhusaide – ohcanvuđot doarjja.

Vuoruheamit 2013:

- Ovddidandoaimbajut ja investeremat mat váikkuhit mealgat fitnodatovddideapmái
- Ovttasbargoproševttat ja lámčči doaimbajut mat váikkuhit ealáhusovddideami.
- Lassiealáhusat mariidnaealáhusaid, eanadoalu siskkobealde ja boazodolliide:
  - Odđa ásaheamit, buvttavddideapmi ja investeremat.
  - Vuovdaleapmi ja vuovdin
- Ovdánahttinbirrasat ja organisašuvnnat mat barget ealáhusovdánahttimiin sámi guovlluin.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Fitnodagat, maiddái:
  - Guolásteaddjit geat leat registrerejuvvon Guolástuslogus ja geaid fatnasat leat registrerejuvvon Guolástusdirektoráhta mearkaregistaris.
  - Boazodoallit geain lea registrerejuvvon mearka.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ealáhusdoallit.
- Ovddidanbirrasat ja organisašuvnnat mat barget ealáhusovddidemiin sámi guovlluin.

Galgá váikkuhit:

- Mánngabealat ealáhusaid ja geasuheadji bargosajiid goappašiid sohkašiid várás sámi guovlluin.
- Eanet gelbbolašvuoda bargosajiid nuoraide.
- Eanet ásaheamiid boazodoalu lassiealáhusaid siskkobealde.
- Eanet odđaháhkama, ahtanuššama ja ođasmahttima.
- Eanet odđa ásaheamiid.

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Bušeatta:

- 7 000 000 ru.

Ortnega hálldaša sámediggeráddi dahje dat orgána masa sámediggeráddi fápmuda válddi.

Muđui gusket njuolggadusat mánggabealat ealáhusaid várás.

11.5 Kulturealáhusat

Mihttomearri:

- Eanet bargosajit sámi kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.

Oassemihttomearri:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat.
- Stuorat gávpejohtu iežas dujiin ja eará dáidda- ja kulturbuktagiin.
- Rekrutteren duodjealáhussii.

Strategiijat:

- Ovdánahttit gánnáhahttivuođa kultur- ja kulturvuđot ealáhusain.
- Eanet profesjionaliseren ja kommersialiseren sámi kulturealáhusain.
- Vuoruhit duodjealáhusa fidnoahppiortnega ja ovddidanbarggu.

Galgá váikkuhit:

- Eanet gánnáhahttivuođa duoji siskkobealde.
- Eanet gánnáhahttivuođa lágádusaid, media ja kultuvrra siskkobealde.
- 10 fidnoahppi duodjealáhussii.

11.5.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 11.5.1 Čoahkketabealla – kulturealáhusat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Doarjja kulturealáhusaid ovddideapmái	4 206	4 665	4 665	4 732	67	1,4 %
	Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi	0	800	800	800	0	0,0 %
	Duoji ealáhusšiehtadus	10 203	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %
Sub mi		14 409	14 865	14 865	14 932	67	0,5 %

Tabella 11.5.1.1 Doarjja kulturealáhusaid ovddideapmái - njuolggodoarjja

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
Doarjja ovddideapmái ja duodjeealáhussii rekrutteren							
4102							
0	Duodjeinstituhtta	1 000	1 000	1 000	1 000	0	0,0 %
4102							
0	Boazodoalu oahpahuskantuvra	1 104	1 500	1 500	1 500	0	0,0 %
Doarjja duodjeásahusaide							
4103							
0	Duodjeinstituhtta	2 102	2 165	2 165	2 232	67	3,1 %
Sub mi		4 206	4 665	4 665	4 732	67	1,4 %

Tabella 11.5.1.2 Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi – proševttat iežamet (1000 ru)

Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi	0	800	800	800	0	0,0 %
Sub mi	0	800	800	800	0	0,0 %

Tabealla 11.5.1.3 Duoji ealáhusšiehtadus

(1000 ru)

Akt.	Namahas	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
410							
50	Doaibmadoarjja – ohcanvuđot doarjja	4 164	4 000	4 000	3 600	-400	-10,0 %
410	Investeren- ja ovddidandoarjja -						
51	ohcanvuđot doarjja	3 562	3 140	3 140	3 000	-140	-4,5 %
410	Duodjestipeanda - ohcanvuđot						
52	doarjja	111	0	0	200	200	-
410							
53	Čálgoortnegat - ohcanvuđot doarjja	124	50	50	60	10	20,0 %
410	Gelbbolašvuoda doaibmabijut -						
54	ohcanvuđot doarjja	0	0	0	330	330	-
410	Vuovdima ovddideaddji doaibmabijut -						
55	ohcanvuđot doarjja	600	550	550	550	0	0,0 %
410	Duojáriid Ealáhus Searvi -						
56	njuolggodoarjja	468	468	468	468	0	0,0 %
410							
57	Sámiid Duodji OS - njuolggodoarjja	1 092	1 092	1 092	1 092	0	0,0 %
410	Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi – iežas						
58	prošeavttat	82	100	100	100	0	0,0 %
Sub mi		10 203	9 400	9 400	9 400	0	0,0 %

Lagat dieđut váikkuhangaskoapmeortnegiid birra bohtet ovdan doaibmabijuid vuolde vuolábealde.

11.5.2 Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi

Doaibmabidju 1: Gánnáhahti sámi kulturealáhusaid ovddideapmi – prošeavttat iežamet hálddus.

Vuoruheamit 2013:

- Sámi kultuvrra vuodul lea vejolaš háhkat árvvuid. Sámediggi galgá ovddidit viidáseappot prošeavttaid buvttaovddideamis, ođđaháhkamis ja fierpmádathukseamis sámi kulturealáhusaid siskkobealde.

Galgá váikkuhit:

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagaid.

Bušeahhta:

- 800 000 ru.

11.5.3 Duodjeinstituhtta

Doaibmabidju 2: Doarjja Duodjeinstituhtti – njuolggodoarjja.

Doarjjaoažžu doarjjaortnegis:

- Duodjeinstituhtta.

Ortnega olahusjoavku:

- Duojárat.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gávpejođu iežas dujiin.
- Rekrutterema duodjeealáhussii.

Bušeahhta:

- 2 232 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat Duodjeinstituhta várás.

11.5.4 Duodjeealáhusa ovddideapmi ja dasa rekrutteren

Doaibmabidju 3: Duodjeealáhusa ovddideapmi ja dasa rekrutteren - njuolggodoarjja.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Duodjeinstituhtta.
- Boazodoalu oahpahuskantuvra.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Duojarat.
- Fitnodagat mat váldet duodjefitnoohppiid.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gávpejođu iežas dujiin.
- Rekrutterema duodjeealáhussii.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru Duodjeinstituhttii.
- 1 500 000 ru Boazodoalu oahpahuskantuvrii.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

Muđui gusket njuolggadusat duodjeealáhusa ovddideapmái ja dasa rekrutteremii.

11.5.5 Duoji ealáhusšiehtadus

Sámediggi lea váldán ovddasvástádusa duodjeealáhusa ovddideamis ja siehtadallá jahkásaččat ekonomalaš rámmacavttuid Duojaráid ealáhussearvi ja Sámiid Duodji organisašuvnnaiguin ealáhusa várás. Mihtomearrin lea ovddidit ealáhusvuđot duoji mii lea eanet gánnáhahti ja mii nagoda eanet vuovdit iešráhkadan dujiid. Lagat detáljjat oidnojit dahkkojuvvon 2013 siehtadusas.

Ortnegat gusket miehtá riikka sorjjakeahttá Sámedikki ealáhusovddidandoarjagiid geográfalaš doaibmaguovllus.

Vuoruheamit 2013:

- Doaibmadoarjja.
- Investeren- ja ovddidandoarjja: investeremat, fitnodatovddideapmi, oahpahuš/gelbbolašvuohhta, kurssat, konsuleantaveahkki, álggahanstipeanda, prošeavttat, márkanalysat ja vuovdin- ja vuovdalandoaibmabijut. Prošeavttat mearkagálvohukseamis ja vuovdaleapmi; rámmán lea gitta 700 000 ru rádjai maid duoji válđoorganisašuvnnat sáhttet ohat. Gelbbolašvuodabajideami doaibmabijut gitta 290 000 ru rádjai maid válđoorganisašuvnnat ja duojarat sáhttet ohat.
- Duodjestipeanda.

- Čálgoortnegat: Vánhenruhta ja buozalmasvuođa ruhtaortnet.
- Gelbbolašvuođadoaimbajut.
- Vuovdima ovddidandoaimbajut.
- Duodjeorganisašuvnnat: organisašuvdnadoarjja.
- Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi.

Šiehtadusbealit galget árvvoštallat doaimmadoarjjaortnega.

Doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Doaimmadoarjja: Duojarat registrerejuvvon duodjeregisttaris.
- Investerer- ja ovddidandoarjja: Duojarat geat háliidit ásahit ja viidáseappot ovddidit iežaset fitnodaga.
- Duodjestipeanda: Norgga beale oahppit ja studeanttat:
  - Jo1 Design ja giehtaduodji. Gáibádussan lea ahte oahppi duoji oahppoplánaid mielde oahpahus fitnodagas, čiekŋuda gelbbolašvuođa mihtus.
  - Jo2 geavaha prošeavtta duoji oahppoplánaid mielde oahpahus fitnodagas, čiekŋudeapmái gelbbolašvuođa mihtus.
  - Jo 2 váldá Design ja duoji joatkkaskuvllas.
  - Sámi oahpahusguovddážiis Johkamohkis váldá olles jagi duoji.
  - Bachelor- ja masterdássi duojis.
- Čálgoortnegat: Duojarat geat leat registrerejuvvon duodjeregistaris.
- Gelbbolašvuođadoaimbajut: Válđoorganisašuvnnat ja duojarat.
- Vuovdima ovddidandoaimbajut: Gávppit mat vuvdet earáid dujiid.
- Duodjeorganisašuvnnat: Duojaráid Ealáhus Searvi ja Sámiid Duođi OS.
- Fága- ja ekonomalaš lávdegoddi: Lávdegotti doaimmagoluide.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gávpejođu iežas dujiin.
- Rekrutterema duodjeealáhussii.

Bušeahhta:

- 9 400 000 ru.

Muđui gusket njuolggadusat duoji duodješiehtadusa várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válddi.

11.6 Árvoháhkkan ja ođđaásaheamit

Mihttomearri:

- Eanet ja dávjjit ásaheamit, innovašuvdna ja árvoháhkkan sámi ealáhusaid oktavuodas.

Oassemihttomearit:

- Ođđa háhkkan, ahtanuššan ja ođasmahttin
- Eanet dutkandoaimmat sámi guovlluid ealáhusain
- Buoret gelbbolašvuohka ealáhusain
- Eanet ođđa ásaheamit
- Eanet ealáhusutkan

Strategiijat:

- Movttiidahttit ovttasbarggu ja árjjalaš ovddidanbirrasiid ealáhusain
- Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

- Gánnáhahttivuođa buorideapmi ja profesoalitehta álgoahpahusa ja čuovvoleami bokte
- Váikkuhit gelbbolašvuođa buorideami vuovdalan- ja buvttaovddideamis
- Ovttasbargu dutkanbirrasiguin main lea gelbbolašvuohta sámi ealáhusain
- Ávžžuhit joatkkaskuvllaid vuoruhit ealáhushutkama skuvllas

Galgá váikkuhit:

- Eanet ođđaháhkama, ahtanuššama ja ođasmahttima FoU-doaimma bokte
- Eanet dutkandoaimma sámi guovlluid ealáhusain

11.6.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 11.6.1 Čoahkketabealla – árvoháhkkan ja ođđa ásaheamit (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Fágalaš forum ja ovddidanforum Gelbbolašvuođa bajideapmi ja čuovvoleapmi	a) 28	150	150	0	-150	-100,0 %
		1 746	1 400	1 400	1 000	-400	-28,6 %
	Árvoháhkkan	2 462	4 800	4 800	4 500	-300	-6,3 %
Sub mi		4 236	6 350	6 350	5 500	-850	-13,4 %

a) Ruđat leat sirdojuvvon kap 17.2 Konferánsat Sámedikki olis.

Tabella 11.6.1.1 Gelbbolašvuođa bajideapmi ja čuovvoleapmi – iežas proševttat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
4202 0	Gelbbolašvuođa buorideapmi ja čuovvoleapmi	1 746	1 400	1 400	1 000	-400	-28,6 %
Sub mi		1 746	1 400	1 400	1 000	-400	-28,6 %

Tabella 11.6.1.2 Árvoháhkkan – Ohcanvuđot doarjja (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
	Árvoháhkkan	a) 2 462	4 800	4 800	4 500	-300	-6,3 %
Sub mi		2 462	4 800	4 800	4 500	-300	-6,3 %

a) Čuovvovaš váikkuhangaskaoamit leat biddjojuvvojit oktii: Sámi mátkaaláhusat, Ovddideapmi meahccealáhusain, Álggahanstipeanda, Nuoraidfitnodat, Čuovvoleapmi ja ovttasbargu ovddidanbirrasiguin

Lagat dieđut váikkuhangaskaomiid birra bohtet ovdan doaibmabijuid vuolde.

11.6.2 Oktavuohta dutkan- ja ovddidanbirrasiiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Doaimbaidju 1: Oktavuohta dutkan- ja ovddidanbirrasiiguin – hálldahuslaš doaimmat.

Vuoruheamit 2013:

- Dutkan- ja oahppoásahusaid dutkama čuovvleapmi sámi ealáhusaid ja servodateallima ektui.
- Fágalaš forum ja ovddidanforum galget buktit árvalusaid Sámediggái barggu várás buoret árvoháhkamiin meahccealáhusaid, lotnolasealáhusaid ja sámi mátkaaláhusaid siskkobealde.

Olahusjoavku:

- Dutkan- ja ovddidanbirrasat.
- Sámi ovddidanbirrasat, resursaolbmot ja almmolaš aktevrat mat barget lotnolasealáhusaid ja Sámi mátkaaláhusaid siskkobealde.

Galgá váikkuhit:

- Eanet dutkandoaimmaid sámi guovlluid ealáhusain.

Bušeahhta:

- Hálldahuslaš golut.

11.6.3 Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvleapmi

Doaimbaidju 2: Gelbbolašvuoda buorideapmi ja čuovvleapmi – Iežas prošeavttat.

Vuoruheamit 2013:

- Álggahuvvon ásaheaddjioahpahusa ja čuovvleapmi.

Galgá váikkuhit:

- Buoret gelbbolašvuoda ealáhusain.
- Eanet ealáhusutkama.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru.

11.6.4 Árvoháhkan

Doaimbaidju 3: Ohcanvuđot doarjja árvoháhkamiin.

Vuoruheamit 2013:

- Álggahanstipeanda doaimmaid ovddideapmái ja ásaheapmái lotnolas- ja meahccealáhusaid ja sámi mátkaaláhusaid siskkobealde, ja dasto sámi kulturealáhusa ásaheami siskkobealde.
- Doaimbaidju mat lasihit báikkálaččat viidáseappot nállašuhhtima ja meahcebuktagiid ja eará ráhkadanávdnasiid vuovdima sámi guovlluin.
- Doaimbaidju mat buoridit gelbbolašvuoda meahcebuktagiiguin ávkkástallamis, buvttadeamis ja vuovdimis.
- Sámi mátkefitnodagaid ovddideapmi ja vásihusvuđot mátkedoaimmaid ovddideapmi main eaktivohta ja jáhkehahttivuohta leat guovddázis.
- Lotnolasealáhus- ja meahccealáhusbargit ja fitnodagat main lea smávibuš buvttadeapmi.
- Mátkaaláhusaktevrat mat barget sámi vásihusvuđot turismmain.

Doarjjaortnega doarjjaoažžu:

- Fitnodagat
- Ásaheaddjit

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ealáhusdoallit ja ásaheaddjit.
- Galgá váikkuhit:
- Buvttaviidodaga.
- Eanet odđa háhkama, ahtanuššama ja ođasmahttima.
- Eanet odđa áсахemiid.

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Bušeahhta

- 4 500 000 ru.

Muđui gusket njuolggadusat árvoháhkama várás.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

11.7 Ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguovlu (SED-guovlu)

2011	Guovdageaidnu	2022	Davvesiida, čuovvovaš vuodđobiirret
		0103	Dáigevuotna
2012	Áltá, čuovvovaš vuodđobiirret:	0104	Gihppovuotna
0101	Stierdná	0105	Dorskkášvuotna/Beahkkervuotna
0102	Sievju	0106	Davvesiida
	Uhcca		
0103	Liidnevuotna	0107	Idjavuotna
	Stuora		
0104	Liidnevuotna	0108	Irgevuotna/Áttamvuotna
0105	Gámavuotna	0109	Lagesvuonbahta/Gussanjárga
0106	Fielvuotna	0110	Šeste (Čiesti)/Godviknes
0107	Nyvoll	0111	Váttesbákt-seaibbuš
0108	(Stuora) Girenjárga	0112	Gappatvárri
0110	Latni	0113	Eretoaivvit
0201	Lákkonjargeahči	0114	Vuonjalráššá
0202	Dáhppeluokta/Vuojatluokta (Rivargohppi)		
0203	Lákkovuonbahta	2023	Gáŋgaviika
0204	Dálbmeluokta		
0205	Vasbotnelv	2025	Deatnu
2014	Láhppi	2027	Unjárga
2017	Fálesnuorri	2030	Mátta-Várjjat, čuovvovaš vuodđobiirret:
		0101	Buođgáibeaski
2018	Muosát, čuovvovaš vuodđobiirret	0102	Reais(a)vuonna
0119	Muorral(vuotna)	0103	Spurvnes /Sállam
	Vuotkevuotna (Uhcca-		
0120	vuonaš)	0104	Njávdam
0121	Muotki	0402	Lávvonjárga
0122	Gunnarnes	0403	Juranjohka

0123	Tufjord	0404	Ruovdevuonna
0124	Fávle-Ižžát	0405	Vuorjám(johka)
2019	Nordkapp, følgende grunnkretser: Oarjjábealli-	0503	Čoalbmejávri
0113	Vuotnabađaguovlu	0504	Máiddet/Skrotnes
0114	Nuortaváhkeguovlu Goaskinvákke - Ráktonjár-	0505	Bajit Báhcceveadji
0115	guovlu	1902	Romsa, čuovvovaš vuodđobiirret:
0117	Skuohttanjárga	3301	Čie(k)ŋalluokta
0118	Mannskarvik-Reaipváhki (Ráiváhki)	3302	Leaibedievvá
0119	Spierttanjárga (Spierta)	3303	Moskaluokta
0200	Geaissavearra	3304	Moskavuovdi
0201	Geaissavearra	3305	Rivnnje/Vuotnasiida
0202	Kniskkárnjárga	3306	Suortu (davit/siskit)
0203	Duvavuotna (Irivuotna)	3307	Várpenjárga
0204	Magerøystua	3308	Su(o)rgomohkki
0205	Finnvik Váttavuotna	3309	Guohcavuopmi
0206	(Váttavuonaneret) Sárranjarga gilli	3310	Ullsfjordmoane -
2020	Porsáŋgu	1913	Skánit
2021	Karášjohka	1919	Rivttát
		1920	Loabát
1923	Siellat		
1925	Ráisavuotna, čuovvovaš vuodđobiirret:		
0101	Gumpedallá		
0102	Øvre Bakkejord		
0103	Skuoddovuovdi		
0104	Smørgård		
0201	Lurusaorda/Ráb-oassa		
0207	Boazojohka		
0208	Áisajávri		
1933	Báhccavuotna		
1936	Gálsá		
1938	Ivgu		
1939	Omasvuotna		
1940	Gáivuotna		
1941	Skiervá		
1942	Ráisa		

- 1943 Návuoatna
Nord
- 1805 Nárviika, čuoovvovaš vuodđobiirret:
0102 Hearjjak
0109 Áravuopmi
0110 Jogasiida/Eanosiida
0111 Luodnegohpie
- 1849 Hábmer, čuoovvovaš vuodđobiirret:
0116 Strávnjunnie
Vædtja
0117 (Veaggovárru)
0118 Jávresoalgge
0119 Grensefjellene – Rádjevárit
- 1850 Divtasvuodna
- 1853 Evenášši, čuoovvovaš vuodđobiirret:
0109 Evenáššmárku
0110 Gállogieddi
0111 Leairusáide/Osmárkku
Leaŋgáviika/ Duorgga
0114 (Snubba)
0117 Veaggo

Lassin geográfalaš doaibmaguvlui sáhtta doarjja addojuvvot ealáhusovdáneapmái dáidda:

- sámi kultuvrralaš ealáhusaide miehtá riikka
- lassiealáhusaide boazodoalus

12 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alddis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Finnmárkkuopmodat FeFo lea guovddáš regionála oasálaš Finnmarkkus. Sámedikkis ja Finnmarkku fylkkasuokkanis leat jeavddalaččat čoaččimat FeFo`in, sihke politihkalaš ja hálldahus dásis. Sámediggi oaidná hui deatalažžan ovddidit FeFo`in ovttasbarggu.

12.1 Mihttomearri

Váldomihttomearri:

- Árijjalaš ja ulbmilaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihttomearri:

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin.

Strategiijat:

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagielddaiguin.
- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat.
- Árijjaleappo rolla gielddaid ektui.
- Ollislaš politihkka gielddaid ektui.
- Árijjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima
- Nannet ovttasbarggu FeFo`in, mii lea guovddáš ovddidanoasálaš Finnmárkkus.
- Bargat dan nala ahte gávdnat molssaevttolaš ruhtadanvugiid infrastruktuvrui guovlluin gos olbmot orrot biedgguid.

12.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaomit regionálaovddideapmái

Tabella 12.2 čoahtketabealla - Regionálaovddideapmi – Ohcanvuđot doarjagat

		RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	(1000 ru) %
Akt.	Namahus	2011	2012	2012	2013	12	erohus
4500	Doarjagat regionálaovddideapmái	6 423	3 707	3 707	3 000	-707	-19,1 %
Submi		6 423	3 707	3 707	3 000	-707	-19,1 %

12.2.1 Regionálaovddidanprošeavttat

Doaibmabidju 1: Regionálaovddidanprošeavttat - ohcanvuđot doarjagat

Vuoruheamit 2013:

- Ovttasbargoprošeavttat daid fylkkagielddaiguin maiguin Sámedikkis lea ovttasbargošiehtadus.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš organisašuvnnat
- Priváhta organisašuvnnat
- Fitnodagat

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Ovttasbargošiehtadusa guovllu álbmot

Galgá:

- Dahkat nu ahte oktasaš vuoruheamit nannejit ja čalmmustahttet sámi kultuvrra, giela ja servodateallima ovttasbargošiehtadusa guovllu siskobealde.

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigi

Bušeahhta:

- 3 000 000 ru.

Muđui gustojit regionálaovddidanprošeavttaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

13 Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi hálldaša prinsihpalaš beliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationálalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Rájáid rastá bargu dahkkojuvvo earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui mat gusket ON:i, Árktalaš ráđđái ja Davveguovlopolitihkkii, Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barents-ovttasbargui, Davviriikkalaš ovttasbargui, Árktalaš ovttasbargui, Interregii ja EO:i.

13.1 Mihttomearri

Váldomihttomearri:

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Oassemihttomearri:

- Buot álbmotjoavkkuin ja goappašiin sohkabeliin davviguovlluin ovttárvosaš ovttaseallin ja ovdánanvejolašvuođat.
- Viiddis ovttasbargu sámiid gaska riikarájáid rastá
- Sámediggi lea iešheanalis aktevra ovttasráđiid eará riikkaidgaskasaš bargguin
- Riikkaidgaskasaš álgoálbmotriekteovdánapmi lea buorránan

Strategiijat:

- Davviriikkalaš ja riikkaidgaskasaš barggu bokte nannet sámi iešmearrideami.
- Váikkuhit davviguovloovddideapmái nu ahte sámiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga ovddideapmi nannejuvvošii.
- Doarjut Ruošša beale sámiid sin barggus positiiva ovddidemiin.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda.

13.2 Sámi ovttasbarggu ja riikkaidgaskasaš barggu ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabella 13.2 Čoahkketabealla -Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Riikkaidgaskasaš bargu	2 552	1 219	1 219	6 408	5 189	425,7 %
Subm i		2 552	1 219	1 219	6 408	5 189	425,7 %

Vuoigatvuođa- ja riikkaidgaskasašossodat

Báلكá, mátkegolut ja gelbbolašvuođalokten vuoigatvuođa ja riikkaidgaskasaš ossodagas bohtet ovdán kápihttal 18 Hálldahusdási doaibmagoluin.

Vuoigatvuođa- ja riikkaidgaskasaš ossodagas (VUOR) leat čuovvovaš ovddasvástádussuorggit:

- Riikkaidgaskasaš áššit.
- Vuoigatvuođabarggut.
- Bajimuš ovddasvástádus konsultašuvdnašiehtadusaid barggus mat leat gaskal stáhta eiseválddiid ja Sámedikki.
- Sámediggeválgga politihkkaovddideapmi
- Juridihkalaš bagadeapmi.

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

470 siidu 536 siiddus

Vuogatvuoda- ja riikkaidgaskasaš ossodagas ledje 10 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

13.3 Riikkaidgaskasaš bargu

13.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 13.3.1 Čoahkktabealla – Riikkaidgaskasaš bargu

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Doarjja riikkaidgaskasaš bargui	600	619	619	838	219	35,4 %
	Doarjja riikkaidgaskasaš doaimbajuide	1 952	600	600	570	-30	-5,0 %
	Ráhkaneaddji konferánsa ovdal WCIP 2014	0	0	0	5 000	5 000	-
Sub mi		2 552	1 219	1 219	6 408	5 189	425,7 %

Tabealla 13.3.1.1 Riikkaidgaskasaš bargu - njuolggodoarjagat

							(1000 ru)
Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
5000 0	The Norwegian Barents Secretariat in Murmansk	250	258	258	266	8	3,1 %
5010 0	Sámiráđđi – Norggabealde juogus	350	361	361	372	11	3,1 %
5020 0	Mama Sara Education Foundation	0	0	0	100	100	-
5030 0	doCip	0	0	0	100	100	-
Sub mi		600	619	619	838	219	35,4 %

Tabealla 13.3.1.2 Riikkaidgaskasaš doaibmbijut – ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
5100	Riikkaidgaskasaš doaibmbijut	1 952	600	600	570	-30	-5,0 %
Sub mi		1 952	600	600	570	-30	-5,0 %

Tabell 13.3.1.3 Ráhkaneaddji konferánssa ovdal álgoálbmogiid máilmmikonferánssa WCIP 2014 – iežamet prošeakta (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
5110	Ráhkaneaddji konferánssa ovdal WCIP 2014	0	0	0	5 000	5 000	-
Sub mi		0	0	0	5 000	5 000	-

Eanet dieđut doarjjaortnegiid birra bohtá dás vuolábealde doaibmabijuid bokte.

12.1.1 Riikkaidgaskasaš bargu

Doaibmabidju 1: Riikkaidgaskasaš bargu – njuolggadoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Organisašuvnnat mat bohtet ovdán tabeallas 13.3.1.1.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álgoálbmotovddasteaddjit ja eará aktevrrat riikkaidgaskasaš álgoálbmotbarggu

Galgá:

- Addit vejolašvuoda álgoálbmogiidda searvat aktiivvalaččat álgoálbmotbargui

Bušeahhta:

- 838 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gustojit riikkaidgaskasaš barggu njuolggadusat.

13.3.2 Riikkaidgaskasaš doaibmabijut

Doaibmabidju 2: Riikkaidgaskasaš doaibmabijut - ohcanvuđot doarjagat

Vuoruheamit 2013:

- Riikkaidgaskasaš doaibmabijut ja prošeavttat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Almmolaš organisašuvnnat.

- Priváhta organisašuvnnat.
- Fitnodagat.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Álgoálbmogat.

Galgá:

- Nannet álgoálbmogiid kultur- ja servodateallima

Bušehtta:

- 570 000 ru

Muđui gustojit riikkaidgaskasaš doaibmabijuid njuolgadusat.

Ortnega hálldaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

13.3.3 Ráhkaneaddji konferánssa ovdal WCIP 2014

Doaibmabidju 3: Ráhkaneaddji konferánssa ovdal álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 (WCIP 2014) –iežamet prošeakta

Sámediggi lea álggahan barggu doallat ráhkaneaddji álgoálbmotkonferánssa 2013:s, vai álgoálbmogat besset ráhkkanit álgoálbmogiid máilmmikonferánsii. Dát ráhkaneaddji konferánssa lea plánejuvnon ahte galgá leat Álttás geassemánu 2013:s. ON Bistevaš forum ja ON álgoálbmogiid vuoigatvuođa áššedovdi mekanisma leaba goappašagat movtta go dát bargu lea álggahuvvon. Máilmmi álgoálbmogat leat maid vuolgán mielde dán bargui. Vurdojuvvo ahte 800 álgoálbmot delegáhta ja dárkojeaddji oassálastet Álttá 2013 konferánsii.

Sámediggi Norggas lea bovden ráhkaneaddji konferánsii ovdal álgoálbmogiid máilmmikonferánssa 2014 (WCIP 2014) Áltái geassemánu 8.-13. beivviid 2013.

Bušehtta:

- 5 000 000 ru.

14 Sámi organisašuvnnat

Demokrátalaš servodat lea sorjavaš aktiivvalaš ja girjás organisašuvdnaeallimis. Sámi organisašuvnnat leat deatalaš oasálaččat sámi servodaga ovddideamis.

Váldomihttomearri:

- Girjás sámi organisašuvdnaeallima bisuheapmi.

Strategiija:

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte láhčit diliid girjás organisašuvdnaeallimii.

14.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit sámi organisašuvnnaide

Tabealla 14.1 Čoahkketabealla – Sámi organisašuvnnaide (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámi organisašuvnnaide	3 073	3 651	3 651	3 801	0	-
Submi		3 073	3 651	3 651	3 801	150	4,1 %

14.2 Doarjja sámi organisašuvnnaide

14.2.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabell 14.2.1 Organisasjoneer - direkte tilskudd (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
55000	Sámi válldoorganisašuvnnaide	2 451	2 451	2 451	2 451	0	0,0 %
55100	Sámi doavttersearvi	0	0	0	150	150	-
Submi		2 451	2 451	2 451	2 601	150	6,1 %

Tabealla 14.2.2 Sámi organisašuvnnaide ja bellodagat – Ohcanvuđot doarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
56000	Doarjagat Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaide	0	500	500	500	0	0,0 %
56100	Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnaide	400	400	400	400	0	0,0 %
56200	Sámi dásseárvoorganisašuvnnaide	222	300	300	300	0	0,0 %
Submi		622	1 200	1 200	1 200	0	0,0 %

Eanet dieđut doarjjaortnegiid birra boahká dás vuolábealde doaimbajuid bokte.

14.2.2 Sámi válldoorganisašuvnnaide

Doaimbajidju 1: Sámi válldoorganisašuvnnaide - Njuolggodoarjagat sámi válldoorganisašuvnnaide

Sámi válldoorganisašuvnnaide lea riikaviidosaš organisašuvnnaide mas leat viiddis doaimmat. Mii mearkkaša dan ahte doaimma ii leat jurddašuvvon ráddjejuvvon guvlui servodagas. Organisašuvnnaide lea sihke politihkalaš bargu, kulturbargu ja oahppodoaimma.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavkkut:

- Norgga sámiid riikkasearvi.
- Sámiid Álbmotlihttu.

Galgá:

- Sihkkarastit sámi válldoorganisašuvnnaid ruđalaš vuodu.

Bušeahhta

- 2 451 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit sámi organisašuvnnaid njuolggadusat.

14.2.3 Sámi doavttesearvi

Doaibmabidju 1: Sámi doavttesearvi – njuolggodoarjagat

Doarjjaortnega doarjjaoažžu ja olahusjoavku:

- Sámi doavttesearvi.

Galgá:

- Buoridit dearvvašvuodabálvalusa sámi buhcciide, sihke erenoamážit heivehuvvon dearvvašvuodabálvalusa bokte, diehtujuohkima bokte ja sámegiela dearvvašvuodabargiid rekrutterema bokte.

Bušeahhta:

- 150 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit sámi doavttesearvi njuolggadusat.

14.2.4 Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnna

Doaibmabidju 2: Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnna – ohcanuđot doarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžutja olahusjoavkkut:

- Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnna.

Galgá:

- Sihkkarastit Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaid ruđalaš vuodu.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 500 000 ru

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi. Muđui gustojit njuolggadusat mat leat Sámedikkis ovddastuvvon bellodagaid ja joavkkuid organisašuvnnaid njuolggadusat.

14.2.5 Sámi kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat

Doaimbaidju 3: Kultur- ja nuoraidorganisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi kulturorganisašuvnnat.
- Riikaviidosáš bellodatpolitihkalaččat sorjjasmeahttun sámi nuoraidorganisašuvnnat.

Galgá:

- Váikkuhit girjás organisašuvdnaeallima bisuheapmái ja dásseidis ekonomalaš vuodu sihkkarastimii organisašuvnnaide.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 400 000 ru.

Muđui gustojit sámi kultur- ja organisašuvnnaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

14.2.6 Sámi dásseárvoorganisašuvnnat

Doaimbaidju 4: Sámi dásseárvoorganisašuvnnat – ohcanvuđot doarjagat.

Doarjjaoažžu ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámi dásseárvoorganisašuvnnat

Galgá:

- Váikkuhit girjás organisašuvdnaeallima bisuheapmái ja dásseidis ekonomalaš vuodu sihkkarastimii organisašuvnnaide.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea njukčamánu 1. b. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beivvi maŋŋá, eai meannuduvvo.

Bušeahhta:

- 300 000 ru.

Muđui gustojit sámi dásseárvoorganisašuvnnaid njuolggadusat.

Ortnega hálddaša sámediggeráđđi dahje dat orgána masa sámediggeráđđi fápmuda válldi.

15 Eará váikkuhangaskaoamit

15.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 15.1 Čoahkketalbealla – eará váikkuhangaskaoamit (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii	2 204	1 890	1 890	750	-1 140	-60,3 %
	Váikkuhangaskaoamit dievasčoahkkinjođihango tti geavahussii	4 153	4 232	4 232	9 332	5 100	120,5 %
Subm i		6 357	6 122	6 122	10 082	3 960	64,7 %

15.2 Váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii

Tabealla 15.2 Čoahkketalbealla - váikkuhangaskaoamit sámediggeráđi geavahussii (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus	
	Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás	230	450	450	450	0	0,0 %	
	Friija váikkuhangaskaoamit	749	300	300	0	-300	-100,0 %	
	Ásahusdieđáhusa čuovvoleapmi	725	390	390	300	-90	-23,1 %	
	Verdde-prošeakta)	a	0	250	250	0	-250	-100,0 %
	Kártet sápmelaččaid vuoigatvuođa boazomearkkaide)	b	0	200	200	0	-200	-100,0 %
	Sámi lohanguovddáš	500	0	0	0	0	-	
	Dásseárvodoaibmabijut	0	300	300	0	-300	-100,0 %	
Sub mi		2 204	1 890	1 890	750	-1 140	-60,3 %	

a) Verdde-prošeakta lea kapihttalis 5.3.9 dáidda- ja kulturgaskkustanarenat.

b) Kártet sápmelaččaid vuoigatvuođa boazomearkkaide lea kapihttalis 17.4 čielggadusat ja árvvoštallamat.

Tabealla 15.2.1 Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás – njuolggodoarjagat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Guovdageainnu suohkan ^a)	230	450	450	450	0	0,0 %
Sub mi		230	450	450	450	0	0,0 %

a) Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás lea iežamet prošeavttain rievdaduvvon njuolggodoarjjan.

Tabealla 15.2.2 Ásahusdieđáhusa čuovvleapmi (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
6020 0	Ásahusdieđáhusa čuovvleapmi	725	390	390	300	-90	-23,1 %
Sub mi		725	390	390	300	-90	-23,1 %

15.2.1 Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás

Doaibma 1: Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

- Guovdageainnu suohkan.

Doarjjaortnega olahusjoavku:

- Sámegielat vuorrasat.

Galgá váikkuhit:

- Ahte sámegielat vuorrasat ožžot veahki gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat priváhta dahje almmolaš dárogielat ásahusaiguin.

Bušeahhta:

- 450 000 ru.

Ortnega hálddaša sámediggeráđdi dahje dat orgána masa sámediggeráđdi fápmuda válldi.

Muđui gustojit dat njuolggadusat mat leat ráhkaduvvon prošeaktii Čállin- ja lohkanveahkki vuorrasiid várás.

15.2.2 Ásahusdieđáhusa čuovvleapmi

Doaibma 2: Ásahusdieđáhusa čuovvleapmi

Sámediggeráđdi mearridii borgemánu 21. b. 2009 dieđáhusas sámi ásahusovddideamis “Sámi ásahusat ja siviila sámi servodat”, mii maŋŋá ovddiduvvui dievasčoahkkimii. Dán dieđáhusas evttohuvvojit doaibmabijut mat gusket ovttaskas ásahusaide njuolga stivranammademiid, organisašuvdnahámi ja

ovttastahttimiid ektui, ja ahte doaibmabijut galget čuovvoluvvot ovttaskas ásahusaid ja Sámedikki gaskka gulahallamiin. Čájehuvvo ahte ásahusain leat sierra lágan proseassadárbbut dan ektui movt dustet ásahusdieđáhusa, erenoamážit juridihkalaš beliid ektui.

Bušeahhta:

- 300 000 ru.

15.3 Váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša

15.3.1 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit

Tabealla 15.3.1 Čoahkкетabealla - váikkuhangaskaoamit maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
6200							
0	Sámedikki politihkalaš joavkkut	3 140	3 219	3 219	3 219	0	0,0 %
6210							
0	Opposišuvnna bargoeavttut	1 013	1 013	1 013	1 013	0	0,0 %
6220	Doarjja jagi 2013						
0	sámediggeválgga listtaide	0	0	0	2 200	2 200	-
6230							
0	Sámediggeválga 2013	0	0	0	2 900	2 900	-
Sub mi		4 153	4 232	4 232	9 332	5 100	120,5 %

- Lagat dieđut váikkuhangaskaoapmeortnega birra bohtet ovdan doaibmabijuin vulobealde.

Dievasčoahkkinstába

Dievasčoahkkinstába ovddasvástádussii ja bargamušaide gullá fuolahit Sámedikki parlamentáralaš doaimma. Dása gullá earret eará áššemeannudeapmi dievasčoahkkinjođihangotti ovddas, earret eará plánet fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid, Sámedikki čoahkkinortnet ja eará njuolggadusat man vuodul áššit Sámedikkis meannuduvvojit, Sámedikki buhtadusnjuolggadusat, Sámedikki jienastuslogu hálddašeapmi oktan sisa- ja olggosčálihemiiiguin ja ohcamiiiguin beassat geavahit jienastuslogu, ja Sámedikki joavko- ja opposišuvdnaruđaid juogadeapmi.

Dievasčoahkkinstábas lea maid ovddasvástádus sámediggeválgga plánemis ja čadaheamis ja odđa sámedikki rahpamis. Dasa lassin galgá dievasčoahkkinstába doaimmahit daid váiddaáššiid meannudeami, maid Sámediggeráđdi sádde Sámedikki váiddalávdegoddái doarjjaáššiin, doaibmat čállin Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddái ja fuolahit sámediggeáirasiid dárbbuid fágálávdegottiid ja dievasčoahkkima čoahkkimiid oktavuodas.

Dievasčoahkkinstába háliida birget ieš jorgalemiiguin gaskal dárogiela ja sámegeiela. Danne jorgala stába dakkár dokumeanttaid ieš.

Dievasčoahkkinstába hálldašii 4 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

15.3.2 Sámedikki politihkalaš joavkkut

Doaibmabidju 1: Doarjja Sámedikki politihkalaš joavkkuide – njuolggodoarjagat.

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.94 ja rievदान 28.11.07.

Galgá váikkuhit:

- Bures organiserejuvvon politihkalaš joavkkut Sámedikkis.

Bušeahhta:

- 3 219 000 ru.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinstába dahje dat orgána masa dievasčoahkkinstába fápmuda válldi.

15.3.3 Opposišuvnna bargoeavttut

Doaibmabidju 2: Opposišuvnna bargoeavttut – njuolggodoarjagat.

Doarjjaoažžut ja doarjjaortnega olahusjoavku:

- Joavkkut Sámedikkis main lea stáhtus joavkun Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid mielde, maid Sámediggi lea mearridan 10.02.1994 ja rievदान 28.11.2007, ja mat leat meroštallan iežaset gullat opposišudnii.

Galgá váikkuhit5:

- Buriid bargodiliid Sámedikki opposišudnii.

Bušeahhta

- 1 013 000 ru.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

15.3.4 Sámediggeválgga 2013 válgalisttat

Doaibmabidju 3: Ohcanvuđot doarjagat listtaide jagi 2013 sámediggeválggas

Doarjjaortnega doarjjaoažžut ja olahusjoavku:

- Dat listaevttohusat maid Sámedikki válgalávdegoddi dohkkeha Sámediggeválgga lánkaásahusas § 32 vuodul.

Ohcanáigemearri:

- Ohcanáigemearri lea borgemánu 10. b. 2013. Ohcamat mat sáddejuvvojit dán beavvi maŋŋá, eai mannuduvvo.

Bušeahhta:

- 2 200 000 ru.

Ortnega hálddaša dievasčoahkkinjodihangoddi dahje dat orgána masa dievasčoahkkinjodihangoddi fápmuda válldi.

Muđui gustojit njuolggadusat listtaid várás jagi 2013 sámediggeválggi.

15.3.5 Sámediggeválgga 2013

Doaibmabidju 4: Jagi 2013 sámediggeválgga ráhkkaneapmi ja čađaheapmi – Iežamet prošeavttat.

Ruđat galget geavahuvvot válgga ráhkkaneapmái ja čađaheapmái. Dasa gullet Sámedikki jienastuslogu hálddašcapmi, čállingoddedoaimmat Sámedikki válgalávdegotti ovddas, gielddaid oahpaheapmi ja Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

oassálastin válgakonferánssaide ja diehtjuohkinmátkkit válgga birra, álbmotregisterdieđuid fievrridit válgahálddašanvuogádahkii EVA, lágavuodul mearriduvvon almmuheamit, válgakoarttat ja váлгаáנגgirdeamit.

Bušeahhta:

- 2 900 000 ru.

16 Eará doaimbajut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

16.1 Eará doaimbajut mat eai leat váikkuhangaskaoamit

Tabella 16.1 Eará doaimbajut mat eai leat váikkuhangaskaoamit (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Sámedikki konferánssat	1 657	1 873	2 573	1 750	-823	-32,0 %
	Sámiide guoski statistihkka	375	375	375	375	0	0,0 %
	Bálkkašumiid ja stipeanddaid juohkin	124	100	100	125	25	25,0 %
	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	3 055	1 500	1 752	1 652	-100	-5,7 %
	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	0	0	1 000	1 000	-
Submi		5 211	3 848	4 800	4 902	102	2,1 %

16.2 Sámedikki konferánssat

Tabella 16.2 Sámedikki konferánssat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
80000	Sámedikki konferánssat ^{a)}	1 657	1 873	2 573	1 750	-823	-32,0 %
Submi		1 657	1 873	2 573	1 750	-823	-32,0 %

a) Čuovvovaš poasttat leat sirdojuvvon Sámedikki konferánssaide: sámi skuvlafierpmádat ja fáglaš forum ja ovddidanforum. Dasa lassin leat sirdojuvvon ruđat dán poasttas kapihttalii 13.3.4 Ráhkkaneddjo konferánssa ovdal máilmmikonferánssa álgoálbmogiid várás 2014.

Postii gullet sierralágan konferánssat maid Sámediggi galgá lágidit 2013:s. Sámediggeráđđi mearrida lagabuidda makkár konferánssat galget lágiduvvot.

Bušeahhta:

- 1 750 000 ru.

16.3 Sámiide guoski statistihkka Norgga

Tabella 16.3 Sámiide guoski statistihkka Norggas (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus

8010	Sámiide guoski statistihkka	375	375	375	375	0	0,0 %
0	Norggas						

Sub mi		375	375	375	375	0	0,0 %

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain sámi guoski statistihka buvttadeamis. Ruđat mannet Sámi statistihka publikašuvnna buvttadeapmái. 350 000 ru lea sirdojuvvon kapihttalis 1500 Ođasmahttin-, hálldahus- ja girkodepartemeanta, poasta 21 Erenoamáš doaimmagolot Sámediggái ulbmila várás. Ovdal ii lean dát sierra namuhuvvon stáhtabušehtas ja 2009:s oaččui Sámediggi 300 000 ru ulbmila várás.

Šiehtadusa vuodul Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain várre Sámediggi 375 000 ru sámi guoski statistihkaid buvttadeapmái Norggas.

Bušehtta:

- 375 000 ru.

16.4 Bálkkašumiid ja stipeanddaid juohkin

Tabella 16.4 Bálkkašumiid ja stipeanddaid juohkin (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
	Kultur- ja valástallanstipeanda nuoraide	124	0	0	0	0	-
8500 1	Davviriikkalaš sámi dásseárvobáلكkašupmi	0	100	100	0	-100	-100,0 %
8500 2	Giellamovttiidahttinbáلكkašupmi	0	0	0	125	125	-
Sub mi		124	100	100	125	25	25,0 %

Giellamovttiidahttinbáلكkašupmi galgá leat mielde loktemin sámegeiela árvvu. Báلكkašumi sáhttet oažžut ovttaskasat, organisašuvnnat dahje ášahusat mat leat bargan erenoamážit gáhttemin, nannemiin ja ovddidemiin sámegeiela.

Bušehtta:

- 125 000 ru.

16.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat

Tabella 16.5 Čielggadeamit ja árvvoštallamat (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
8600 0	Čielggadeamit ja árvvoštallamat	3 055	1 500	1 752	1 652	-100	-5,7 %
Sub mi		3 055	1 500	1 752	1 652	-100	-5,7 %

Postii gullet dat čielggadusat ja árvvoštallamat maid Sámediggi dárbbáša poltihkalaš barggus.

Sámediggi áigu váikkuhit ahte vuoigatvuodadilit sápmelaččaid vuoigatvuodaid birra boazomearkkaide guorahallojuvvojit ja čielggaduvvojit. Kárten ja čielggadeapmi dahkko ovttasbargguin gealbobirrasiguin main lea dárbbášlaš sámi juridihkkalaš gelbbolašvuohta.

Bušeahhta:

- 1 652 000 ru. Dás merkejuvvo 200 000 ru čielggadit vuoigatvuodadiliid sápmelaččaid vuoigatvuodaid birra boazomearkkaide.

16.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi

Tabella 16.6 Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi (1000 ru)

Akt.	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13-Rev 12	% erohus
8650 0	Sámedikki 25 jagi ávvudeapmi	0	0	0	1 000	1 000	-
Sub mi		0	0	0	1 000	1 000	-

Sámedikki 25 jagi ávvudeami oktavuodas galgá almmuhuvvot ávvogirji 2014:s. Galgá maiddái ráhkaduvvot ođđa interaktiiva neahtasiidu Sámedikki historjjá ja organiserema birra. Siidu galgá leat www.samediggi.no vuollásazžan ja čájehit deataleamos dáhpusaid Sámedikki historjjás teavstta, jiena, govaid ja video bokte. Dat galgá lea buot sámi gielaide ja dárogillii. Olahusjoavkun lea skuvlanuorat ja earát geat beroštit Sámedikkis.

Bušeahhta:

- 1 000 000 ru.

17 Politihkalaš dási doaibmagolut

Tabealla 17.1 Politihkalaš dási
doaibmagolut

(1000
ru)

Koststed	Namahus	RR 2011	Buš 2012	Rev 2012	Buš 2013	+/- 13- Rev 12	% erohus
1010	Sámedikki dievasčoahkkin	9 255	8 651	8 651	8 919	268	3,1 %
1110	Sámedikki čoahkkinjođihangoddi	1 900	2 072	2 072	2 136	64	3,1 %
1120	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	341	500	500	900	400	80,0 %
1310	Sámi parlamentáralaš ráđđi	413	700	700	700	0	0,0 %
1510	Sámediggeráđđi	8 628	8 742	8 742	9 000	258	3,0 %
1910	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	271	335	335	335	0	0,0 %
1920	Sámedikki vuorrasiidráđđi	0	100	100	250	150	150,0 %
1930	Sámedikki váiddalávdegoddi	0	150	150	150	0	0,0 %
Submi		20 808	21 250	21 250	22 390	990	4,7 %

17.1 Sámedikki dievasčoahkkin

Dán poasttas leat ruđat Sámedikki dievasčoahkkinii, fágálávdegottiide ja joavkkuide.

Bušeatta:

- 8 919 000 ru.

17.2 Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi

Dievasčoahkkinjođihangotti bušehtti várrejuvvo ruhta dievasčoahkkinjođiheaddji bálkái ja dievasčoahkkinjođihangotti buhtadusaide ja mátkegoluide čoahkkindoaimmaid várás mat leat lassin dievasčoahkkinmiidda. Dan lassin bisuhuvvo ortnet mas leat ruđat fágálávdegottiid geahčademiide ja gulaskuddamiidda, 600 000 ru maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša.

Sámedikki mearrádusa vuodul áššis 17/06 Njuolggadusat ruđaid geavaheapmái Sámedikkis politihkalaš joavkkuide, maid dievasčoahkkinjođihangoddi hálddaša, meroštallojuvvo ahte 50 000 ru manná joavkoruđaid ja opposiisuvvna bargoeavttuid revisordohkkeheapmái.

Ruđain mat leat dievasčoahkkinjođihangotti várás várrejuvvo 45 000 ru buhtadussan dan lahttui ja várrelahttui maid Sámediggi lea välljen FeFo bearráigeahččanlávdegoddi.

Bušeatta:

- 2 136 000 ru.

17.3 Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi

Bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit parlamentáralaš bearráigeahču ja bearráigeahččat stivrejumi dan doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeatta bokte. Dasa gullá maiddái bearráigeahččat Sámedikki jahkereketdoalu ja Riikkarevisiuvvna vejolaš mearkkašumiid rehketdollui. Lávdegoddi sáhtta čađahit iskkademiid Sámedikki hálldahusas jus dan gávnnaha dárkun.

Bearráigeahččanlávdegoddi ovddida evttohusa Sámedikki dievasčoahkkimii dain áššiin maid dat meannuda, juogo sierra áššin dahje lávdegotti jahkedieđáhusas.

Sámediggi lea dahkan rámmašiehtadusa advokáhtafitnodagain ALT advokatfirma AS bálvalusaid oastima oktavuodas Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi. Bálvalusaide gullá earret eará veahkki ráhkadit doaibmaplánaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuodtu, bearráigeahččanlávdegotti áššiid čielggadeapmi ja áššeráhkkanepmi ja veahkki diehtujuohkin- ja gulahallangažaldagain.

Bušeahhta:

- 900 000 ru.

17.4 Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea Ruota, Suoma ja Norgga sámedikkiid parlamentáralaš ovttasbargoorgána ja mas Ruošša beale sámiin lea bissovaš ovddastus. Sámediggái Norgga bealde juolluduvvo 500 000 ru SPR:ii Norgga stáhtabušehtas. Iešguđege sámedikkít mákset iežaset sáttagottiid goluid SPR-čoahkkimiidda searvamii ja eará ovddastussii.

Norgga sámediggi válddi badjelasas SPR jođiheami čakcat 2011. Čállingoddedoaibma čuovvu jođihandoaimma. Das gullá earret eará oktiordnendoaibma, jorgalan- ja dulkagoluid máksin, bissovaš oassálastiid goluid máksin ja unnimusat 4 stivračoahkkima čadaheapmi ja okta dievasčoahkkin jahkái, ja čoahkkimiidda searvan ja ovddastusdoaimmat, ja dán oktavuodas máksá eanemusat riikkaidgaskasaš čoahkkimiidda searvan.

Bušeahhta:

- 700 000 ru.

17.5 Sámediggeráđđi

Poasttas máksojuvvo buhtadus presidentii ja várreprezidentii, golmma ráđđelahttui ja politihkalaš ráđđeaddiide. Dasa lassin várrejuvvojit ruđat sierra semináraid čadaheapmái mat dollojuvvojit dievasčoahkkima áigge.

Presideantta buhtadus čuovvu ráđdehuslahtuid buhtadusa ja lea 80 % das.

Várreprezideantta buhtadus lea 80 % presideantta buhtadusas.

Sámediggeráđi eará lahtuid jahkebuhtadus lea 75 % presideantta buhtadusas.

Bušeahhta:

- 9 000 000 ru.

17.6 Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)

SNPL ásahuvvui bistevaš orgánan 2003:s. Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) lea ásahuvvon nannet sámi nuoraid váikkuhanvejolašvuoda Sámedikki politihkkii. SNPL:s leat vihtta bistevaš lahtu maid Sámediggeráđđi nammada. SNPL lea ožžon bistevaš mandáhta ja organiserema Sámedikki dievasčoahkkimis.

Bušeahhta

- 335 000 ru.

17.7 Sámedikki vuorrasiidráđđi

Sámediggeráđđi lea nammadan vuorrasiidráđi áigodahkii 2012-2014, ja mearridan ráđi mandáhta. Vuorrasiidráđđi lea sámediggeráđi ráđdeaddiorgána ja galgá veahkehit ráđi hábmet Sámedikki vuorrasiidropolitihka. Vuorrasiidráđis lea govda geográfalaš ovddastus.

Bušeahhta:

- 250 000 ru.

17.8 Sámedikki váiddalávdegoddi

2011:s ášahii Sámediggi Sámedikki váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás. Ásaheami áigumuš lea sihkkarastit ahte Sámedikki doarjjahállddašeapmi ollašuhhtá hállddašanlága njuolggadusaid váiddameannudeami birra.

Bušeahhta

- 150 000 ru.

18 Hálldahusdási doaibmagolut

Tabealla 18.1 Hálldahusdási
doaibmagolut

	RR	Buš	Rev	Buš	+/- 13-Rev	%
Namahus	2011	2012	2012	2013	12	erohus
- Hálldahusdási doaibmagolut	95 644	90 000	90 200	98 000	7 800	8,6 %
Submi	95 644	90 000	90 200	98 000	7 800	8,6 %

18.1 Sámedikki hálldahus

Postii gullá:

- Sámedikki hálldahusa báلكkát, mátkkit ja gealbudeapmi.
- Hálldahusa oktasaš doaibmagolut. Dasa gullet gálvvut ja bálvalusat, viessoláigu, el-rávdnji, oppalaš investeremat ja investeremat DGT-reaidduide.
- Várrejuvumi sámediggevisti bajásdoallan- ja divvungoluide.
- Golut dan bargojovkui mii lea očcodeamen Ceavccageađggi tentatiivva máilmmiárbelistui.
- Golut bargui sámi vistesuodjalemiin.

Sámedikki hálldahus lea mañimus golmma jagis leamaš 90 miljon ruvdnosaš rámma buohkanassii. Dát ruđat mannet báلكkáide, viessoláigui, mátkkiide, investeremiidda ja Sámedikki 8 fágajuhkosa, dievasčoahkkinstába ja direktivrera stába doaibmagoluide muđui. Válđooassi goluin leat báلكkát. Buohkanassii lea Sámedikkis sullii 140 jahkedoaimma. Dát 140 jahkedoaimma mákset 90 miljon ruvnno.

Golut leat gorgnon mealgadii dán jagi báلكkášiehtadanbohtosiid geažil stáhta suorggis. Dát lea lassin 2012 gollogoargnumiidda muđui mii mearkkaša ahte šaddá váttis bissut bušeahhta siskkobealde Sámedikki hálldahusa dábalaš doaimmaheapmái. Dássáži leat dát doaibmabijut čađahuvvon:

- Mátkkošteamat gáržžiduvvojit nu guhkás go lea vejolaš ja doalahuvvojit čavgadit ossodagaid bušeahhta siskkobealde.
- Stuorat investeremat duvdovuvvojit boahhteáigái ja ráđdjevuvvojit dárbbaslaš bajásdoallaninvesteremiidda.
- Kurssat- ja konferánsaoassálastin gáržžiduvvo uhciimus dássái.

- Bistevaš virggiide main eai leat šat olbmot barggus, ja vejolaš sadjásašvirggiide main eai leat šat olbmot barggus virgelobiid/buozalmasvuoda geažil, eai virgáduvvo olbmot dás dohko. Spiehkastahkan dás lea dakkár virggit mat leat ruhtaduvvon olggobealde nu go báikedidoštallamat maid huksejeadji ja vejolaš prošeaktaruhtadeapmi máksá.

Dasa lassín leat ossodagaid bargamušat vuoruhuvvon čavgadit ovttasráđiid Sámediggeráđiin. Jagi 2012 maŋimus jahkebealis leat čuovvovaš vuoruheamit čađahuvvon:

Hálddašanbarggut mat guske njuolgga goalmmat beallái.

- Áššeráhkkaneapmi politihkalaš áššiin mat galget dievasčoahkkimii.
- Konsultašuvdnaproseassat (berre nu guhkás go vejolaš gáibidit ahte vuostebealli mátkkašta, dahje geavahit video-/telefovdankonferánsa).
- Čavgadit vuoruhan bovdejumiid ja ovddastemiid.
- Ođđa politihkalaš álgagat.

Sámediggi lea guhkit áiggi dihtomiellalaččat áŋgiruššan giellasurggiin. Dat lea dagahan ahte váilot návccat ja gelbbolašvuolta areála-, boazodoallo- ja máhttopolitihkaovddideamis. Dasa lassín ii leat Sámediggi vel juksan máŋggagielatmihttomeari ollásit. Dáid surggiid ferte nannet jus Sámediggi galgá šaddat dat eavttuibiddjin mii mis vurdojuvvo.

18.1.1 Eanet vuordámušat Sámediggái

Okta Sámedikki stuorámuš hástalusain boahte jagiin lea dustet daid dáhpáhusaid logu lassáneami, maid Sámediggi lea vásihan maŋimus jagiid. Mihtiduvvon vuogádaga dokumeantaloguin buohkanassii, de lassánit oktavuodáváldimat sullii 5 % jahkái.

Jagis 2008 manne sullii 29 000 dokumeantta Sámedikki arkiivavuogádaga čađa. 2012:s vurdojuvvo dat lohku lahkoni 36 000. Dat lea 22 % lassáneapmi maŋimus 4 jagis. Sámedikki arkiivva čađa manne golggotmánu 22. b. 2012 muttus 29 000 dokumeantta, mii mearkkaša ahte vurdojuvvo ahte Sámediggi galgá nagodit dan seamma go dagaimet 10 mánus 2008:s.

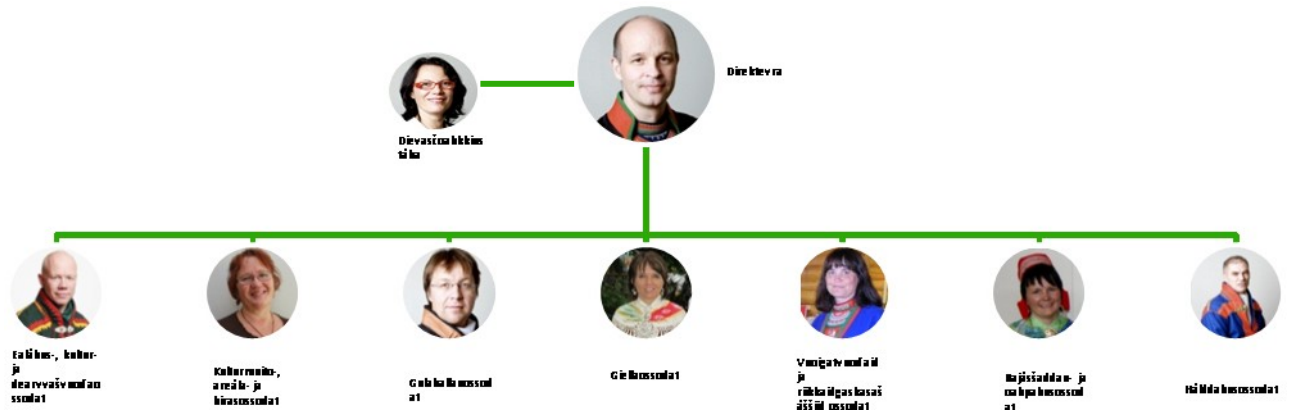
Go buohtastahtá návccaiguin de dat mearkkaša ahte jus galgá bisuhit kvalitehta ja vástidanáiggi hivvodaga ektui, de lei bargiid lohku berret lassánit 5 % jahkái. Dat mearkkašivččii 6-7 ođđa virggi jahkái.

Boahte jagiin ferte Sámediggi váldit vuhtii ahte sáhtá šaddat váttisin bisuhit dálá bálvalusfálaldaga, jus oktavuodáváldimat lassánit seamma dásis, eai ge návccat dasa lassán. Seammás dat lea dakkár ovdáneapmi maid mii sávvat, go Sámedikki doaibma duddjojuvvo ge álbmoga ja geavaheddjiid beroštupmái Sámedikki bálvalusaide. Dat orru lassáneamen dađistaga go dat mii einnostuvvui 2008:s orru doallamin deaivása.

Dálá lassánemiin duppalastojuvvo dokumeantaid lohku ovdal 10-jagi áigodaga ja eanaš das lea oktavuodáváldimiid lassáneapmi Sámediggái. Sámedikki náka gieđahallat oktavuodáváldimiid sorjá áiggis áigái bargonávccain.

18.1.2 Organisašuvdnakárta

Hálddahusas leat dát ossodagat:

Iešguđet ossodagaid ja juhkosiid bargamušat lea válddahuvvon fágakapihttaliin.

Lassin daidda ossodagaide ja juhkosiidda mat leat válddahuvvon fágakapihttaliin, gullet hálddahussii:

Hálddahusossodat (HÁL)

Ossodagas leat njeallje juhkosa:

- Juogus DGT ja doaimma várás, mii hálddašii 5 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.
- Arkiivajuogus, mii hálddašii 8 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.
- Bargiidjuogus, mii hálddašii 9 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.
- Ekonomiijuogus, mii hálddašii 7 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Gulahallanossodat (GUL)

Ossodagas leat guokte juhkosa:

- Gulahallanjuogus.
- Girjerádjuogus.

Gulahallanjuoksis lea ovddasvástádus Sámedikki diehtujuohkin- ja gulahallandoaimmas ja sámediggeráđi geavtlaš čoahkkinláhčimis.

Juogus hálddašii 7 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus. Girjerádjuogus lea máinnašuvvon 6. kapihttalis.

Direktevrra stába (DIR)

Direktevrras lea fágajoavku mas lea bajimus ovddasvástádus Sámedikki bušeahhta-, plána- ja diedáhusbarggus. Stábas lea maid bajimus ovddasvástádus dásseárvvu ja vuorrasiidpolitihka fágasurggiin.

Stábas lea áššemeannudanresursa jođihangotti várás ja das lea bajimus ovddasvástádus Sámedikki doarjjahálldašeamis. Controller gullá direktvrra stábii ja su deataleamos bargamušat lea nannet ja viidáseappot ovddidit Sámedikki ekonomii- ja doarjjahálldašeami.

Direktvrra stába hálldašii 6 jahkedoaimma 1.10.2012 muttus.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.11.12 dii. 18.50.

Ášši/Sak	PFL	009/12
Ášši/Sak	DC	055/12

Sámedikki 2014 bušeahhtadárbu

Arkiivaáššennr..
12/469906 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	05.11.12	SR
Plána- ja finánsalávdegoddi	26. – 27.11.12	PFL 009/12
Sámedikki dievasčoahkkin	28. – 30.11.12	DC 055/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 29.11.12 dii.18.50

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Álggahus

Sámediggi áshuvvui dan dihte vai sámiide sihkarastojuvvo ovttadássásaš meannudeapmi. Sámi giella ja kultuvra leat leamaš álggu rájes Norggas ja danne lea gáibáduš suodjaluvvot ja ovddiduvvot nugo dárogiella ja dáža kultuvra. Dan 20 jagis maid Sámediggi lea doaibman, leat mii olahan ollu. Riekteovdáneapmi ollu guovlluin lea ovdáneamen positiivvalaččat. Sámi giella ja kultuvra leat ožžon buoret stáhtusa. Sámi mánáin lea riekti oažžut oahpahusa sámegeielas ja sámegeilliin.

Dattetge leat mis ollu hástalusat. Vuoigatvuođat leat šaddan buorebut, muhto go Sámedikkis ii leat measta oppage doaibmamunni čuovvolit dáid vuoigatvuođaid geavtlaš politiikkas, de joatkašuvvá sámi álbmoga erohusmeannudeapmi. Sámegeielas lea buoret stáhtus, muhto liikká välljejit ollugat eret sámegeiela skuvllas. Sámi kultuvra lea ožžon buoret stáhtusa, muhto dat ii leat čuovvoluvvon ekonomalaččat museaodastusas iige kulturloktemis. Sámi mánáin lea vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas ja sámegeilliin, muhto eai gávdno doarvái oahpponeavvut. Dat buktá erenoamáš hástalusaid mátta- ja julevsámi guovlluin.

Okta Sámedikki stuorámuš hástalusain boahpte jagiin lea dustet oktavuodáváldimiid logu lassáneami, maid Sámediggi lea vásihan mañimus jagiid. Dálá lassáneamiin duppalastojuvvo dokumeanttaid lohku ovdal 10-jagi áigodaga ja eanaš das lea oktavuodáváldimiid lassáneapmi Sámediggái. Boahpte jagiin ferte Sámediggi váldit vuhtii ahte sáhtta šaddat váttisin bisuhit dálá bálvalusfálaldaga, jus oktavuodáváldimat lassánit seamma dásis, eai ge návccat dasa lassán. Seammás dat lea dakkár ovdáneapmi maid mii sávvat, go Sámedikki doaibma duddjojuvvo ge álbmoga ja geavaheddjiid beroštupmái Sámedikki bálvalusaide.

Sámediggi ovddasta sámiid álbmogin ja lea sin ovddasteaddji orgána Norggas. Dát mielddisbuktá dan ahte Sámedikkis ferte leat friijavuolta bidjat eavttuid, hábmets ja hálldašit sámpolitiikka Norggas. Ovttasdoaimmanprosedyrat Stuorradikki, ráđđehusa ja Sámedikki gaskka galget sihkkarastit dan ahte Sámediggi sáhtta gozihit dán rolla. Sierra friijavuolta bušeahta dáfus lea dárbbaslaš vai Sámedikki autoritehta ja álggahanriekti sámpolitiikkas sihkkarastojuvvo. Go dat galgá sihkkarastojuvvot de lea deatlaš oazžut sadjái bušeahttaprosedyraid ja jahkásaš bušeahttarámmaid mat dávistit Sámedikki rollii sámpolitiikkas.

Váttis lea dadjat ahte dáláš vuogádat livčče siskkobealde álbmotrievttálaš rámmaid, gč. ILO 169 guđat artihkkala ja ON álgoálbmotjulggaštusa goalmmát artihkkala. Dáláš bušeahttaprosedyrat eai atte Sámediggi duohta vejolašvuoda mearridit sámi álbmoga ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovddideapmái. Stáhtus lea dál nu ahte Sámedikkis ii leat dohkálaš váikkuhanfápmu proseassain maid bokte juolludusat sámi ulbmiliidda bohtet stáhtabušeahtas. Danne ferte Sámediggi bohtit duohta šiehtadallanposišuvdnii go guoská iežas doaimma bajimus ekonomalaš rámmaide.

Sámedikki bušeahta 2013

Sámedikki 2013 bušeahta lea 401 413 000 ru, earret sámeálbmotfoandda. Go buohtastahtá jagi 2012 stáhtabušeahtain de addá stáhtabušeahta evttohus 2013:s 32 794 000 ru lasáhusa Sámediggái.

Sámediggi vuordá ahte 2014 bušeahta lasihuvvo nationála ángiruššamiid ektui ja ahte bušeahtas eai leat ráđđehusa vuoruhán várrejuvnon ruđat.

Sámedikki jagi 2014 bušeahtadárbbut čájehit lassi dárbbu jagi 2013 bušeahtas. Bušeahtadárbu čájeha ollislaš dárbbuid mat leat sámi servodagas. Sámediggeráđđi áigu lagabuidda vuoruhit jagi 2014 bušeahtadárbbuid árvoštaldettiin kapasitehta servodagas.

Čilgehus	Lasáhusdárbu 2014 (1000 ru)
Giella	23 000
Kultuvra	51 500
Bibliotehka	1 000
Máhttu	35 500
Dearvvašvuolta ja sosiála	1 500
Areálat ja biras	13 500
Kulturmuutosudjalus	5 000
Ealáhusat	1 500
Regionála ovddideapmi	5 000
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	2 000
Sámediggeválgga dutkan	1 000
Sámedikki 25-jagi ávvudeapmi	1 000
Buohkanassii	141 500

Giella

Sihkkarastin dihtii giela boahhteáiggi lea deatlaš ahte sáme giela geavaheddjiid lohku lassána ja ahte mis leat duohta vejolašvuodas geavahit giellamet. Giela gaskkustepmi buolvvas bulvii ja buorre giellaoahpahus lea deatlaš go galgá lasihit giellageavaheddjiid logu. Lea deatlaš ahte sáme giella geavahuvvo ollu eanet buot servodatsurggiin.

Čielga ovddasvástádusjuohku iešguđet eiseválddiid gaskkas lea eaktun dasa ahte áŋgiruššat sámegeiela geavaheami nannemiin. Livččii lunddolaš ahte Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámi giellapolitiikkas.

Dárbbasuvvojit máŋga rámmaeavttu go galgá sihkkarastit sámegeiela boahtteáiggi. Ii sáhte juksat buriid mihttomeriid sámegeilli jus eai leat doarvái ekonomalaš ja olmmošlaš resurssat. Maŋimus jagiid mii leat vásihan ahte eanet gielddat ja ášahusat háliidit áŋgiruššat sámegeielain. Sámegeiela hálddašanguovllus leat dál 10 gieldda ja 4 fylkkagieldda, ja mis leat 13 sámi giellaguovddáža mat ožžot njuolggodoarjagiid Sámedikkis. Buot dat dárbbasit buriid ekonomalaš vejolašvuodaid čađahit buori barggu. Sámegeiela galgá leat lunddolaš giellan buot arenain. Mii eat leat vel doppe. Ollu sajiin ii leat sámegeiela lunddolaš oassin árgabeaivvis, ja leat uhccán arenat gos sámegeiela geavahuvvo. Danne áigu Sámediggi láchčit dasa ahte ovddiduvvojit arenat ja deaivvadansajit mánáide, nuoraide ja rávesolbmuide gos sii sáhttet geavahit sámegeiela.

Sámegeiela lea deatalaš dimenšuvdna buot fágasurggiin Sámedikkis. Danne čalmmustuhttojuvvo giella máŋgga eará kapihttalas dán dokumeanttas.

Čuovvolit sámediggedieđáhusa sámegeiela birra: 5 miljon ruvnnu

Sámediggedieđáhus sámegeiela birra biddjojuvvo ovdan dievasčoahkkimii skábmamánu 2012. Dieđáhusas leat máŋga strategiija mo nannet ja ovddidit sámegeiela. Máŋga ossodaga Sámedikkis leat mielde čuovvoleamen sámediggedieđáhusa sámegeiela birra, ja šaddá dárbu lasihit sihke dálá poasttaid iešguđet ossodagain, ja ášahit ođđa poasttaid. 2014.s dárbbasuvvo 5 miljon ruvnnu čuovvolit Sámediggedieđáhusa sámegeiela birra.

Guovttegielalašvuodadoarjja gielddaide ja fylkkagielddaide: 5 miljon ruvnnu

Maŋimus jagiid leat eanet gielddat bohtán mielde sámegeiela hálddašanguovlui. Dat čájeha ahte ollu gielddat gos lea sámi álbmot, háliidit váldit ovddavástádusa sámegeiela nannemis ja ovddideamis. Dalle lea deatalaš ahte guovddáš eiseválddit dorjot dán barggu. Earret dan lassáneami mii lea bohtán go ođđa gielddat bohtet mielde sámegeiela hálddašanguovlui, de ii leat guovttegielalašvuodadoarjja lassánan 2008 rájes. Dát lea dohkkemeahttun dilli. Sámediggi lea 2011.s mearridan ođđa juolludaneavttuid earret eará dannego Sámediggi háliida nannet gielddaid vejolašvuoda ovddidit sámegeiela. Dasa gáibiduvvo guovttegielalašvuodadoarjaga lassáneapmi vai gielddat ja fylkkagielddat duođai sáhttet áŋgiruššat sámegeiela ovddidemiin. Sámediggi lea mearridan ahte lea erenoamáš deatalaš fuolahit ja nannet lullisámi ja julevsámi guovlluid gielddaid.

Vai sámegeiela hálddašanguovllu gielddain galggaš leat vejolašvuolta nannet ja ovddidit giellabarggu suohkanis, de lea dárbu oažžut uhcimusat 5 miljon ruvdnosaš lasáhusa.

Njuolggá doarjja giellaguovddážiidda: 2,5 miljon ruvnnu

Giellaguovddážiid árvvoštallan čájeha ahte lea stuorra dárbu nannet giellaguovddážiid rámmaeavttuid, vai lea vejolaš einnostit sámegeielbarggu ja amas dat ii boatkan. Vuosttas lávkin giellaguovddážiid rámmaeavttuid nannemis lea Sámediggi 2013 bušehtti ásahan sierra poastta doaimadoarjagiidda mat leat dušše giellaguovddážiidda. Sámediggi áigu čuovvolit árvvoštallama 2013:s ja danin sáhttet giellaguovddážiid njuolggodoarjagat rievdauvvot 2014 rájes.

Danne háliida Sámediggi ahte giellaguovddážiid vuodđodoarjja lasihuvvo oktiibuot 2,5 miljon ruvnnuin.

Ohcanvuđot doarjja: 4 miljon ruvnnu

Sámediggi oaidná ahte doaimma lea issorasat lassánan ja giella lea guovddážiis miehtá riikka. Eanet ja eanet ášahusat ja organisašuvnnat háliidit čalmmustahttit, nannet ja ovddidit sámegeiela iežaset lagašguovlluin. Sámediggái lea erenoamáš deatalaš ahte iešguđet oassálastit servet bargui nannet ja

ovddidit sámegiela ja oaidná dárbbaslašžan lasihit dán poastta mealgadit. Ohcanvuđot doarjja lea deatalaš váikkuhangaskaoapmin Sámedikki barggus eanedit sámegielaigiid logu ja háhkat eanet arenaid sámegiela várás.

Dán poastta dárbbasa lasihit 4 miljon ruvnnuin.

Terminologijja: 3 miljon ruvnnu

Terminologijjabarggu ferte nannet buot sámegiela giellaguovlluin. Sámediggi lea jagi 2012:s bušehtas várren ruđaid ollu terminologijjaprošeavttaide:

Odđa sámi sátnevuorká lea ráhkaduvvomin. Odđa neahttabálvalus, Risten 2, galgá leat sátne- ja tearbmaohcanreaidu olles sámi álbmoga várás ja eará berošteddjiid várás dálá resurssaid vuodul. Dárbbasuvvojit resurssat mat dađistaga sáhttet lasihit odđa sániid ja tearpmaid, ja bajásdoallat vuogádaga.

Sámi hállansyntesa lea dihtorprográmma mii áddestallá olbmo hállama. Sámi hállansyntesa galgá earret eará leat lasseveahkkeneavvu sámegiela divvunprográmmii, ja maiddá čállindoarjjareaidun olbmuide geain lea čállinváttisvuohka ja earáide geain leat stuorát dahje unnit čállin- ja hállanvátisvuodát. Davvisámi veršuvdna galgá leat gárvvis 2013:s, ja Sámediggi háliida ráhkadit reaiddu maiddá lulli- ja julevsámegiela várás. Dát bargu álggahuvvo 2014:s.

Sámi servodagas lea deatalaš čohkket ja suodjalit árbevirolaš sániid ja tearpmaid, erenoamážit daid main lea oktavuohka vuodđoealáhusaide. Das lea mearrideaddji mearkkašupmi árbedieđuid suodjaleapmái iešgudege sámi servodagas. Terminologijjabargu galgá nannejuvvot buot sámi giellaguovlluin.

2014:s mii dárbbasit 3 miljon ruvnnu lassáneami tearbmabargui.

Báikenamat: 1 miljon ruvnnu

Sámi báikenamain lea hui stuorra mearkkašupmi báikkálaš historjái ja sámi oahpahussii. Sámediggi dárbbasa eanet ruđaid báikenammaprošeavttaid joatkimii julevsámi ja máttasámi guovllus, ja eará guovlluin gos gielladilli lea heittot. Dát bargu dahkkojuvvo ovttrasáđiid giellaguovddážiiguin, museaiguin, skuvllaiguin ja Stáhta kártadoaimmahagáin. Lassidárbu dán bargui lea 1 miljon ruvnnu.

Giellaáŋgiruššan: 1,5 miljon ruvnnu

Oassin bargui eanedit giellageavaheddjiid álggaha Sámediggi giellaáŋgiruššama 2013:s. Áŋgiruššama ulbmil lea oázžut eanebuid válljet sámegiela ruovttugiellan. Áŋgiruššamis deattuhuvvo man deatalaš lea válljet sámegiela ruovttugiellan, movttiidahttit geavahit sámegiela eanet, rávesolbmuidoahpahus sámegielas, ja oččodit earáid oahppat sámegiela. Dákkár giellaáŋgiruššan lea maid mielde čalmmustahttimin sámegiela almmolaš geavahusas, ja mielde rievdadeamen guottuid sámegillii.

Giellaáŋgiruššan bistá 2 jagi ja álggahuvvo 2013:s. Dán prošeaktii dárbbasuvvo 1,5 miljon ruvnnu.

Sámi giellagáldu: 1 miljon ruvnnu

Sámediggi lea ovttas Suoma ja Ruota sámedikkiiguin vuodđudan Davviriikkalaš sámegiela dutkan- ja ámmát/resursaguovddáža. Guovddáš doaimmá prošeaktaruhtademiin gitta 30.6.14 radjái. Guovddáš galgá gozihit buot sámi giellasuorggi gažaldagaid ja koordineret daid ovttasbarggus sámedikkiiguin ja eará sámi giellasuorggi institušuvnnaiguin.

Guovddáža bargun lea ee. giellafuolahus, giela ovddideapmi, normerenbargu terminologijjas, nammabálvalus, báikenamat ja diehtujuohkindoaimma sámi giellaámmátlaš gažaldagain. Dáid bargguide gullet vuodđodutkamušlágan doaimmat, nugo sániid etymologijja ja suomangaskavuodaid dutkamuš. Maŋnel go prošeaktaáigodat nohká, de dárbbasa guovddáš bastevas ruhtadeami. Dasa dárbbasa Sámediggi 2,5 miljovvna ruvnnu. Lassidárbu lea 1 miljovvna ruvnnu.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

493 siidu 536 siidus

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahhtas lea Sámediggi várren 72,3 miljon ruvnnu gillii.. 2014:s dárbbáša Sámediggi 23 miljon ruvnnu lasi dán fágasuorggis.

Kultuvra

Kultursuorggi siskkobealde lea Sámedikkis mihttomearrin ahte sámi dáidda- ja kultureallin galgá leat ealli ja girjái. Kulturdoaimmain lea deatalaš rolla sámi servodagas, maiddáí ássamii. Sámi kulturbargu lea mielde buktimin gullevašvuoda, loaktima, identitehta, eallinkvalitehta ja kulturuđot bargosajiid. Sámediggái lea deatalaš vuoruhit viidát kulturdoaimmafálaldagaid sámi mánáide ja nuoraide.

Sámedikki kulturpolitihkka ja dasa gullevaš váikkuhangaskaoamit buktet ovdáneami ja ahtanuššama sámi servodagas. Dán čájeha Sámedikki ohcanvuđot váikkuhangaskaomiid árvoštallan kultursuorggis jagi 2010 rájes. Ruđat leat mannan ollu sierralágan doaimbajuide mat leat buvttihan viiddis áŋgiruššamiid sámi kultureallima siskkobealde. Eanaš prošeavttaid maid Sámediggi lea dorjon, ii livčče lean vejolaš čadáhut almmá dáid váikkuhangaskaomiid haga. Evalueremis čujuhuvvo maiddáí ahte Sámedikki váikkuhangaskaomiin kulturovddideapmái lea barggolašvuodaabeaktu guhkkit áiggi vuollái. Okta ovdamearka lea sámi museat, maid statistihkkavuodđu 2009:s čájeha ahte guđa sámi musea siskkobealde leat 40 jahkedoaimma ja main oktiibuot lea 28 miljon ruvnnu dienasresursa. Sámedikki doarjja dahká muđui sullii 90-100 % sámi museaid dábálaš doarjjavuodus.

Sámediggi oaidná ahte nátionála áŋgiruššan kultuvrra ektui kulturloktema bokte lea stuoris. Čuoggás 13 Buorit eavttut sámi kultuvrii Kulturloktemis II boahhtá ovdan ahte ráđđehus ferte váldit nátionála ovddasvástádusa vai sámedikkis lea vejolašvuoha čadáhut offensiivvalaš kulturpolitihka. Lea lávki rivttes guvlui go ráđđehus 2012 stáhtabušeahhtavttotuhus erenoamážit áŋgiruššá sámi kultur- ja gielladoaimbajuiiguin Kulturloktema oktavuodas.

Deataleamos almmolaš stivrenghaskaoamit servodaga hábmemis leat lánkaaddin, organiseren ja bušeahhta. Kultursuorggis leat organiseren ja bušeahhtarámmat eanemus guovddážiis. Eaktun dasa ahte sámi kulturásahusat ja museat galget sáhttit ovddidit ja gozihit doaimmaideaset, lea ahte daidda addojuvvojit einnostahtti ja dohkálaš rámmaeavttut. Sámi ásašusat leat ain bázahallan ollu ekonomalaš rámmaeavttuid ektui go buohtastahtá daid sullasaš norgga ásašusaiguin. Dát buktá fas stuorra hástalusaid go guoská doibmii, fágalaš ovddideapmái ja kapasitehtii.

Dat go Sámedikkis váilot bušeahhtaprošedyrat stáhtain lea dagahan dan ahte kultursuorggis lea Sámedikkis unnán váikkuhanfápmu sámi kulturásahusaid rámmaeavttuide ja ovdánanvejolašvuodaide. Sámedikkis leat unnán ruđat geavahusas iežas bušeahhtas kultursuorgái, muhto lea válljen juolludit eanet kulturulbmiliidda Sámedikki bušeahhtain go maid Kulturdepartemeanta lea juolludan. Min oaivila mielde lea dát rivttes ja dárbbášlaš vuoruhepmi. Kultursuorggis leat ekonomalaš váikkuhangaskaoamit deataleamos rámmaeavttut. Kulturdoaimmaid galgá álbmot ieš ovddidit.

Ásašuhksen lea deatalaš sámi servodaga goziheapmái ja ovddideapmái. Sámediggi addá njuolga doarjaga ollu sierra kulturásahusaide ja -organisašuvnnaide. Dát ásašusat ja organisašuvnnat leat deatalaš arenat sámi kultuvrra oainnusmahttimis ja ovddideames. Dát leat viehka ođđa ásašusat, ja leat ain ovddidandásis. Dáláš juolludus juollu eanaš dušše bálká- ja haddegoargnumii.

Lassidárbbut 2014:s

Dárbu lea oppalaččat lasihit ruđa ohcanvuđot doarjjaortnegiidda kultuvrra várás Sámedikki bušeahhtas. Dasa lassin leat sámi ásašusat ja organisašuvnnat mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikki bušeahhtas dieđihan ahte dárbbášit lasáhusa 2012 bušeahhtas. Oktiibuot lea dárbu lasihit bušeahhta 51,5 miljon ru kultursuorggis.

Dárbbut leat juogaduvvon čuovvovaš vuogi mielde sierra ulbmiliid várás:

Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat: 10 miljon ruvnnu

Sámi kulturviesuid ja kulturgaskkustanásahusaid doaimmat vulget ja doibmet sámi servodatoktavuodas ja sámi almmolašvuodas. Buot servodagat leat oalle guhkás vuodđuduvvon dihto ásahusaide dihto erohusaiguin. Ásahusat doibmet ollu oktavuodain dego ofelažžan iežaset báikkálaš servodagas, ja addet nuoraide geain lea alla gelbbolašvuohta vejolašvuođa ásaiduvvat sámi guovlluide. Danne leat sámi ásahusat áibbas guovddázis go galgá juksat nana, doaibmi ja ovddideaddji servodaga mii goziha sámi giela, kultuvrra ja servodateallima. Sámi servodaga huksen ja ovddideapmi gáibida dáhtu ja dáiddu ásaht ja viidáset ovddidit iežas ásahusaid.

Sámi valáštallan: 2,5 miljon ruvnnu

Valáštallamis lea guovddáš sadji sámi servodagas. Deatalaš lea ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat galget sáhttit organiseret iežaset ja láchit valáštallandoaimmaid ja fysalaš lihkademiid. Doaimmaid bokte nugo heargevuodjima, njoarostallama ja sámi spábbačiekčanriikkasearvvi bokte váikkuhit dákkár organisašuvnnat sámi identitehta nannema, erenoamážit sámi mánáid ja nuoraid gaskkas. Deatalaš lea maiddá ahte sámi nuorat ožžot vejolašvuođa searvat Arctic Winter Games (AWG) doaluide gos sii valáštallama ja kultuvrralaš doaimmaid bokte besset nannet oktavuoda ja oktiigullelašvuođa eará álgoálbmot nuoraiguin ja árktalaš álbmotjoavkkuiguin.

Sámi teáhterat: 11 miljon ruvnnu

Sámi teáhterdoaimma lea deatalaš arena sihke árbevirolaš ja odđáigásaš dáidaga ja kultuvrra vásiheami, oainnusmahttima ja gaskkusteami ektui ja sámegeielaid geavaheami ja oainnusmahttima ektui. Mánáid ja nuoraid searvan teáhterdoaimmaide lea vuoruhuvvon. Teáhterat leat maiddá deatalaš bargosajit ollu sierra dáiddalaš fágajoavkkuide sámi servodagas. Dárbu lea oppalaččat nannet buvttadeami, ja gaskkustit sámi lávdedáidaga, ja maiddá vai teáhterat sáhtášedje bálvalit olles sámi ássanguovllu, ja rekrutteret neavttáriid ja eará teáhterbargiid. Bušeahttadárbu 2014:s lea lasihit ruđa Beaivváš Sámi Našunálateáhterii ja Áarjelsaemien Teaterii. Ruđat dárbbasuvvojit maiddá sámi mánáidteáhtera várás Deanus.

Sámi museat: 15 miljon ruvnnu

Sámi museat leat deatalaš ásahusat sámi kulturárbbi hálddašeamis, ja leat kulturárbbi ja árbedieđuid gaskkustanarenat boahhtevaš buolvvaid várás.

Sámedikkis lea jagi 2002 rájes leamaš ovddasvástádus guđa nannejuvvon sámi museas. Dat gohčoduvvojit maiddá museasiidan. Sámi museaide gullá sámi kulturhistorijá gaskkusteapmi, ja dat museat háliidit leat Sámedikki hálddašeami vuolde.

Vuodđoohpahusa mihttomeriid čuovvoleami dihte lea geatnegahttojuvvon nationála oahppoplánaid bokte ahte mánát galget oahppat sámiid ja sámi kultuvrra birra. Dán geažil ožžot sámi museat dál ollu jearaldagaid skuvllain mat galget juksat oahppoplánaid mihttomeari, ja mat dávjá dárbbasit oahppat sámi kultuvrra vuodá rájes. Dása dárbbasit sámi museat gaskkustanresurssaid.

Álgoálbmogiid ávnnaskeahces kulturárbi suodjaluvvo vuosttažettiin olmmošvuoigatvuohtan. Dát oidno dál ollu riikkaidgaskasaš gálduin. UNESCO konvenšuvnnas ávnnaskeahces kulturárbbi birra daddjojuvvo ahte álgoálbmogiin alddiineaset lea vuoigatvuohta hálddašit, dutkat ja gaskkustit iežaset kultuvrra. Sámi servodat lea easkka álgomuttus go guoská sámi ávnnaskeahces kulturárbbi suodjalanbargui, ja dárbu lea nannet sámi fágabirrasiid mat barget sámi ávnnaskeahces kulturárbbi duodaštemiin, suodjalemiin ja vurkemiin.

Nuortasámi musea ásaheapmi lea oassi nuortasámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannemis ja suodjaleamis, ja rájárastideaddji álbmogis álbmogii ovttasbarggus.

Sámediggi lea čađahan sámi museaid dárbeanalysa 2011:s mas bohtet ovdan sámi museaid dárbbut. Dárbeanalysas leat earret eará logut mat čájehit sámi museaid viidodaga eará museaid ektui Norggas. Sámi museaid oassi norgga museaid ektui leat 0,12 % dávvirčoakkáldagain, 1,10 % jahkedoaimmain, 0,37 % gussiin ja 0,81 % dietnasiin. Logut leat vižžojuvvon ABM-utvikling statistihkas.

Sámi girjjálašvuotta ja sámi publikašuvnnat: 3,5 miljon ruvnu

Dárbu sámi girjjálašvuodas ja publikašuvnnain lea lassánan mealgat maŋimuš jagiid, erenoamážit giellaovddideami ja giellaoahpahusa oassin olles sámi álbmogii, ja mánáid ja nuoraid gaskkas. Sámi girjjálašvuoda dárbu lea stuoris, ja fálaldat viehka unni. Dát guoská sámi girjjálašvuhtii buot šanŋeriid siskkobealde.

Girjjálašvuoda ja luđiid/musihka oastinortnet ásahuvvui 2011:s, ja dárbu lea nannet dán ortnega.

Sámi almmuhusaid sihkkarastima dihte lea deatalaš ahte mis leat dakkár sámi lágádusat main lea gelbbolašvuotta ja rámmaeavttut duhtadit daid dárbbuid mat sámi servodagas leat dán suorggis.

Musihkka, filmmat, dáládáidda ja eará dáidda- ja kulturdoaimbajut: 4,5 miljon ruvnu

Sámi dáidda- ja kultureallima siskkobealde leat ollu doaimmat. Dárbu lea nannet sámi festiváldaid, doaimbajuid sámi mánáid ja nuoraid várás, musihkkaalmmuhemiid, filbmadoaimbajuid, govvádáiddaprošeavttaid, prošeavttaid girko- ja oskueallima ovdánahttima várás ja doaimbajuid ollu eará surggiin maid bokte sámi servodat nannejuvvo kultursuorggis.

Sámi dáiddáriid rámmaeavttut: 2 miljon ruvnu

Buriiguin rámmaeavttuiguin sámi dáiddáriid várás sihkkarastojuvvo sámi dáidda- ja kultureallin. Deatalaš lea ahte mis leat stipeandaortnegat mat leat mielde nannemin sámi dáiddáriid iežaset dáiddalaš ovddideami vejolašvuodaid, ja ahte dáiddáriid organisašuvnnain leat dakkár rámmaeavttut maid vuodul sáhttet veahkehit sámi dáiddáriid, ja gozihit sin dárbbuid.

Mediat: 3 miljon ruvnu

Dárbu lea nannet sámi mediafálaldaga sihke báikkálaččat, guovlulaš ja nátionála dásis. Ferte fálojuvvot dakkár mediafálaldat mii buori vuogi mielde goziha davvi-, julev- ja máttasámi giellaguovlluid. Buori mediafálaldaga ovdamearkan lea NuorajTv mii lea julev- ja máttasámi gillii, mii lea sámegielat neahtta tv maid julevsámi nuorat leat ráhkadan sin iežaset várás. NuorajTv pláne viiddidit fálaldaga máttasámi guvlui, mii lea mielde nannemin giellageavaheami julev- ja máttasámi guovlluin.

Dárbu lea nannet ja oktiortnet máttasámi mediafálaldaga, ja dan oktavuodas sáhtta leat áigeovuodil ásahit máttasámi mediaguovddáža.

Girjjiis “Sámi logut muitalit 3” rávvejuvvo ahte dahkkojuvvošii ođđa iskkadeapmi sámi mediaid birra, mainna iskkaduvvo man muddui sámit olggobealde guovdileamos guovlluin lea dohkálaš mediafálaldat ja movt sámit geavahit ođđaáigásaš mediaid. Dárbbasuvvo ođđa mediaplána, man bokte iskkaduvvo dálá sámi mediaid fálaldat sámi álbmogii, ja man bokte geahčaduvvo makkár hástalusat leat ovddasguvlui go guoská dálá ođđaáigásaš mediagovvii.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 92,4 miljon ruvnu kultuvrii. 2014:s dárbbasa Sámediggi 51,5 miljon ruvnu lasi dán fágasuorgái.

Bibliotehka

Ovdeš Sámi sierrabibliotehka/Samisk spesialbibliotek sirdojuvvui Sámediggái 2000:s. Eanet resurssat eai leat addojuvvon bibliotekii vaikke vel leat ge ođđa bargamušat, nu go hálddašan bibliotehka Sámedikki bargiid ja politihkkáriid várás. Bibliotekas lea maid ovddasvástádus ruhtajuolludemiin sámi girjebusside. Mis leat dá gávccii sámi girjebusse.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

496 siidu 536 siidus

Bibliotekha lea hui guhká eanaš bargan dušše áššemeannudemiin, ohcamiin/oastimiin, ávdnasiid čielggademiin ja referánsagažaldagaid meannudemiin. Mis ii leat leamaš áigi eai ge resurssat gaskkustit sámi girjjálašvuoda, musihka ja filmma ja juohkit dieduid daid birra.

Sámi sierrabibliotekha huksen álggahuvvui 1950-jagiin go Kárašjoga álbmotgirječoakkáldat fáhtii girjjiid sámegillii. 1962:s oaččui Kárašjoga álbmotbibliotekha erenoamáš ovddasvástádusa hukset sámi čoakkáldaga vai olles sámi álbmot ja earát galge oažžut sámi bibliotekafálaldaga. 1983 rájes šattai ossodat sierra stáhtaruhtaduvvon bibliotekha - Sámi sierrabibliotekha/Samisk spesialbibliotek, ja 2000:s sirdojuvvui bibliotekha Sámediggái ja šattai oassin Sámedikki hálddahusas.

St.diedáhusas nr. 23 (2008-2009) čuožžu ahte Kultur- ja girkodepartemeantas lea ovddasvástádus das ahte sámi perspektiiva fuolahuvvo nationála áŋgiruššamiin bibliotekasuorggis ja ahte Sámedikki bibliotekha lea bajimus ovddasvástádus das ahte nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmogi. ”Sametingets bibliotek er et tilbud til samer i og utenfor de tradisjonelle samiske busetningsområdene, andre innbyggere og til lånere i utlandet. Tjenestene er primært rettet mot andre bibliotek. Biblioteket er et kompetansesenter for samisk litteratur og samisk bibliotekteneste, og virksomheten omfatter alle samiske språk og dialekter. Biblioteket skal også være en aktiv formidler av samisk litteratur og kultur ved å tilby foredrag og utstillinger.”

Bibliotekajuhkosis eai leat dál resurssat doaimmahit bibliotekha nu offensiiva go vurdojuvvo maŋŋágo dat šattai oassin Sámedikkis. Sámedikki bibliotekha galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gealboguovddáš ja árjjalaš hálddašanbibliotekha min politihkkáriid ja bargiid várás. Mii háliidit earret eará ollu stuorát deattu sámi girjjálašvuoda, musihka ja filmma gaskkusteapmái. Jus bibliotekha galgá juksat iežas mihttomeriid, de ferte Sámedikki bibliotekha oažžut eanet resurssaid.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 8,5 miljon ruvnnu sámi bibliotekabálvalussii. 2014:s dárbbasa Sámediggi 1 miljon ruvnnu lassáneami dán fágasuorgái.

Máhttu

Sámedikki mihttomearri oahpahussuorggis lea ahte sámi álbmogis galgá leat máhtolašvuolta, gelbbolašvuolta ja gálggat mat dárbbasuovvot sámi servodaga ovdánahttimis.

Sámediggerádi diedáhus oahpahusa ja oahpu birra meannuduvvo dievasčoahkkimis guovvamánus 2012. Diedáhusa čuovvoleapmin áigu Sámediggeráđđi jagis 2012 ráhkadit sierra doaibmabidjoplánaid sámi oahpahus- ja oahppopolitihka várás ja daid vuodul ovddidit bušeahttaevttohusa Sámedikki jahkásaš bušeahtaide.

Sámediggi áigu vuoruhit guokte suorggi oahpahusa siskkobealde. Dat leat sámegiella nubbingiellan vuodđoskuvllas ja oahpponeavvodilli sihke mánáidgárddiin ja vuodđooahpahasas.

Sámediggi áigu maiddái 2014:s joatkit barggu sámi duhkorasaiguin ja pedagogalaš ávdnasiiguin mánáidgárddiin.

Sámegieloahpahas vuodđoskuvllain: 1 miljon ruvnnu

Áŋgiruššansuorgi mii sámediggediedáhusas váldojuvvo ovdan lea sámegieloahpahas vuodđoskuvllas, go erenoamážit lea boahmán ovdan fuolla sámegiela ektui nubbingiellan. Máhttoloktema – sámi evalueren čájeha ahte oahppit geain lea sámegiella nubbingiellan, eai oahpa giela doarvái bures nu ahte sii šattašedje doaibmi guovttegielagin ja ahte leat ollu hástalusat sámegieloahpahusa oktavuodas. Dát ákkastuvvo raporttas “Sámi logut muitalit 4”, mii almmuhuvvui golggotmánus 2011. Raporttas oidno

ahte jagi 2006 rájes leat oahppit geain sámegeiella lea nubbingiellan vátnon 38 % golmma sámegeiella ektui oktiibuot, davvisámegeiella nubbingiellan okto lea njiedjan 40 %.

Deatalaš lea álggahit doaibmajiid maiguin jorgalahttit dán dili. Okta sivva mii raporttas gessojuvvo ovdan, lea dat ahte boasttu oahpahušmálla geavahuvvo oahpahušas. Dát ii leat eisege ođas, raporttas oidno ahte vanhemat leat garrasit moaitán málla mii geavahuvvo sámegeiella oahpahušas nubbingiellan juo 1990-logus. Dát lea duodaštuvvon raporttas Sámegeiella oahpahuš nubbingiellan, maid

Sámi allaskuvla lea almmuhan 1998:s ja Ođastusa 97 árvoštallamis, almmá ahte geavahušas livčče rievdaduvvon nubbingiella oahpahušmálla Máhttoloktema - sámi atnui váldima oktavuodas 2006:s. Riikkaidgaskasaš dutkan čájeha maiddái ahte dat málla mii geavahuvvo sámegeiella nubbingiellan oahpahušas Norggas, ii daga ohppiid doaibmi guovttegielagin. Dutkit gohčodit dan geahnohis mállen.

Danne dárbbáša Sámediggi eanet ruđaid nana oahpahušmálliid ráhkadeapmái fágii sámegeiella nubbingiellan.

Metoda ovddideapmi sámegeiella giellaoahpahuš ja kulturgaskkusteami várás
mánáidgárddiin: 500 000 ruvnu

Dárbu lea várret ruđaid sámegeielloahpahuš ja kulturgaskkusteami metodaovddidanbargui mánáidgárddiin. Ollu mánáidgárddit rahčet giellabargguin ja leat muitalan Sámediggái ahte dárbbášuvvo metodaovddideapmi giellaoahpahuš várás. Sámi mánat leat mánáidgárddiin iešguđege guovlluin. Sierra guovlluin leat sierra dárbbut go guoská giellaoahpahuš metodaide, ja danne fertejit ovddiduvvot metodat sierra giellakategoriijaid várás. Dán vuodul dárbbášuvvo 500 000 ru dán ulbmili 2014:s.

Sámi oahppanressurat: 20 miljon ruvnu

Sámedikki mihttomearrin lea ahte buot fágasurggiide gávdnojit oahpponeavvut ja buot fágaide mátta-, julev- ja davvisámegilli. Guhkkin eret dilli lea nu dál. Sámi oahpponeavvuid váili lea leamaš hástalus dan rájes go sámegeiella šattai fágan. Vaikko almmuhuvvojit ge ođđa oahpponeavvut

- juohke jagi, de eai vel ge gávdno buot fágaide, erenoamážit julev- ja máttasámegilli váilot.

Ruđat oahpponeavvoovddideapmái leat juogaduvvon Strategalaš plána sámi oahpponeavvuid ráhkadeami

várás 2009 – 2012 mielde. Sámediggedieđáhusa čuovvoleapmin lea ráhkaduvvon doaibmaplána oahpponeavvuid ráhkadeami várás jagi 2013 rájes. Jos mii váldit vuolggasaji strategalaš plána čuovvoleamis, de čájehit gaskaboddosaš rehkenastimat ahte ollislaš dárbu lea 32 miljon ruvnu go galgá sáhttit álgit ráhkadit daid oahpponeavvuid maidda lea dárbu Máhttoloktema – sámi mielde (gč. tabealla vuolábealde). Ii leat realisttalaš álggahit nu stuorra ángiruššamiid ovttá jagi, eanemusat dan geažil go váilot olmmošlaš ressurasat. Raporta ”Tiltak for å effektivisere utvikling og produksjon av samiske

læremidler” čájeha dattetge Sámi goasttidan ja áviisasearvvi dieđuid mielde ahte muhtun sámi lágádušat

leat huksen stuorát kapasitehta ja gelbbolašvuoda buvttadit eanet oahppogirjiid go maid dán rádjai

- leat leamaš ekonomalaš rámmat buvttadit.

- 2014:s lea áigumuššan viežžat fáldagaid oahppanressurssain. Sámediggái lea deatalaš organiseret oahppanressurssaid ráhkadeami dakkár vuogi mielde ahte lea vejolaš fidnet buriid oahppanressurssaid buoremus lági mielde dálá oahppoplánaid vuodul, ja sihkkarastit buoret einnostašvejolašvuoda oahppanressurssaid buvttadeami oktavuodas. Jus mii galgat juksat dán mihttomeari, de mii dárbbášit stuorát ekonomalaš rámmaid oahppanressurssaid ráhkadeapmái, sihke sihkkarastin dihtii ahte ráhkaduvvojit kvalitatiivalaččat buorit oahppanressurssat (oktan

digitála oahppanressursaiguin), muhto maiddá danne vai čadnojuvvojit ruđat iešguđet prošeavttaide mángga jagi badjel, nu mo almmolaš háhkanproseassa ulbmil lea ge. Mii oaidnit ahte dárbbášuvvojit stuorát ekonomalaš rámmat siskkáldas bargoprosessii.

Danne galggašii lasihit vuodđoskuvlaoahpahusa várás oahpponeavvuid ráhkadeapmái ruđaid 20

- miljon ruvnnu.

Ruhtadárbu oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2014:s lea:

• Fága	• Davvisámegillii	• Julevsámegillii	• Máttasámegillii	• Submi ovttaskas fága ektui
• Sámeigiella vuosstašgiellan	• 0	• 2 300	• 3 900	• 6 200
• Sámeigiella nubbingiellan	• 800	• 2 500	• 2 500	• 5 800
• Matematihkka	• 2 100	• 3 950	• 3 950	• 10 000
• Luonddufágat	• 6 200	•	•	• 6 200
• RLE	• 0	• 1 000	• 1 000	• 2 000
• Servodatfágat	• 0	• 1 000	• 1 000	• 2 000
•	• 9 100	• 10 750	• 12 350	• 32 200

Sámi oahpponeavvoportála Ovttas-Aktan-Aktesne: 3,5 miljon ruvnnu

Sámi oahpponeavvoportála galgá ovddidit neahttavuđot bálvalusaid sámi oahpponeavvuid ektui, ja fállá golbma vuodđobálvalusa:

Neahttaportála mii veahkeha gávdnat sámi oahpponeavvuid. Dát bálvalus lea almmuhuvvon čakčat 2011, ja das lea redakšuvdna mii buvttada neahttasiidduid.

Digitála oahpponeavvuid almmuhanreaidu. Ovddiduvvojit guokte oahpponeavvopilohta mat almmuhuvvojit skábmamánus 2012.

Sámi juohkinarena internehtas. Bálvalus almmuhuvvo oktanaga oahpponeavvopilohtaiguin.

Prošeakta loahpahuvo jagi 2012 loahpas. Sámediggi lea bargamin plánain oažžut bissovaš doaimma portálas. Doaimmačoavddus ja ruhtadanplána ii leat ráhkaduvvon, muhto dain jagiin go dát lea leamaš prošeaktan, de lea dat máksán 3,5 miljon ru jahkái. Bissovaš doaimma šaddá máksit sulli seamma ollu.

Davveguovlopolitihkka: 1 miljon ruvnnu

Dárbbášuvvo ollu eanet máhttu davveguovloáŋgiruššama sosiála ja dearvvašvuodalaš váikkuhusaid birra ja deaddu dan ala. Ovdamearkka dihtii dárbbášuvvo davviguovlluid árbevirolaš ealáhusaid vuoigatvuodaid fuolaheapmi eanet dutkanvuđot máhtu minerálaávkkestallama váikkuhusaid birra.

Sámediggi háliida ahte biddjojuvvo eanet deaddu sámi ealáhusaide nu go boazodollui, eanadollui, guolásteapmái ja meahccealáhusaide. Dan oktavuodas ferte kártegoahit ja dutkat mo hálddašanorgánat iežaset doaimmain fuolahit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid dan vuodul mo dat bohtet ovdan lágain ja riikkaidgaskasaš soahpamušain ja julggaštusain, ja ferte čadahit dárbbášlaš gealbudeami dan ektui mo hálddašeapmi fuolaha álgoálbmotvuoigatvuodaid.

Gealbudan- ja rekrutterenprográmma sámegielas alitohppui: 3 miljon ruvnu
Sámediggi ja Sámi allaskuvla leat dahkan šiehtadusa ovddidit ja čađahit 5-jahkásaš giellaproševtta buot sámi giellaguovlluin. Mihttomearrin lea ahte sápmelaččat váldet ruovttoluotta gielaset ja ahte šaddet eanet sámegielgeavaheaddjit.

Sáhtta dadjat ahte lea hui bures lihkestuvvan dat prográmma mii čađahuvvo earret eará ovttas sámi giellaguovddážiiguin. Prográmmaáigodat nohká 2013:s. Sámediggi oaivvilda ahte prográmma ferte jotkojuvvot bistevaš fáldalahkan Sámi allaskuvllas. Dakkár gealbudan- ja rekrutterenprográmma bokte sámegielas lea maid vejolaš juksat daid mihttomeriid maid Ráđdehus lea bidjan Sámegiela doaibmaplánas ja Nationála rekrutterenstrategiijas sámi alitoahpu várás.

Čielggadus ”Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning” evttoha maiddá ahte giellaprográmma ferte oazžut guhkesáiggi, dássidis ruhtadeami. Lávdegoddi evttoha dasa lassin ahte ortnet galgá árvoštallat logi jagi geahčen.

Alitoahpu sámegiela gealbudan- ja rekrutterenfálaldaga bistevaš ruhtadeapmái fertejit maid gullat Sámi allaskuvlla hálddahušlaš ja fágalaš bargamušat, ja ovttasbargoguimmiid oassálastin.

Giellaoahppanfálaldat sámegielat fágabargiide ja fidnobargiide: 2 miljon ruvnu
Sámegielat fágabargiin ja fidnobargiin leat dávjá hástalusat sámegiela geavaheami oktavuodas iežaset fidnodoaimmas go váilot doahpagat.

Giellaoahppanfálaldat oahppočuoggáiguin sámegielagiid várás iešguđet fágain, nu go dearvvašvuodafágas ja boazodoalus, nannešii sámegiela – ja movttiidahtášii viidáset ohppui fágain.

Stipeanda alitohppui: 2 miljon ruvnu
Eanaš fágain dárbbasit sámegielagiid. Danne lea Sámediggi ásahan stipeandaortnega joatkkaskuvladási ohppiide geain lea sámegiella fágasuorggis ja alitoahpu studeanttaide. Nannen dihtii sámegielat ohppiid ja studeanttaid rekrutterema ferte lasihit oppalaš supmi stipeanddaide.

Sámi erenoamášpedagogalaš fierpmádat: 500 000 ruvnu

SEAF- sámi erenoamáš pedagogalaš fierpmádagas lea riikkaviidosas ovddasvástádus sámi geavaheddjiin miehtá Norgga. Fierpmádat lágida sámi pedagogalaš fágabeivviid juohke nuppi jagi. Maŋimus fágabeivvit ledje 2012:s, boahhte fágabeivvit plánejuvvojit lágiduvvot 2014:s. Sámediggi lea leamaš mielde lágideamen ja ruhtadeamen dáid fágabeivviid buot jagiid (10 jagi).

Fágabeaivi čalmustahtta maiddá geavaheddjiid, váhnemiid ja fágaperspektiivva buot golmma sámi gielas. Mii evttohit várret 500 000 ru dán doaibmabidjui.

Sámi lohkanguovddáš: 500 000 ruvnu

Sámi lohkanguovddáš lea resursaguovddáš erenoamážit oahpahanvuogá dahkii mánáidgárdedási rájes alitoahpu rádjai, ja lea biddjojuvvon Sámi allaskuvlii. Guovddáš bargá viidat ovddidemiin álbmoga njálmmálaš ja čálalaš sámegielgeavaheami. Sámi lohkanguovddášis galgá leat seamma stáhtus go sullalaš nationála guovddážiin. Guovddáš dárbbasa einnostañvejolaš ruhtadeami jus galggaš sáhttit doaimmahit ollislaš barggu ja bidjat guhkesáiggi strategiijaid. Meroštallojuvvo 500 000 ruvdnosas bušeahhtadárbu 2014:s.

Hálddahušlaš resurssat – alitoahpu ja dutkama juogus: 1,5 miljon ruvnu
Sámediggi dárbbasa nannet návccaidis alitoahpu ja dutkama suorggis. Dát guoská sihke politihkkaovddideapmái ja hálddašeapmái. 2013:s biddjojuvvo ovdan Sámediggediedáhus sámi dutkama ja alitoahpu birra, ja 2014:s dat čuovvoluvvo. Sámediggi bidjá návccat studeanttaid rekrutteremii sámi alitohppui ja eaneda stipeanddaid logu. Dát áŋgiruššan mielddisbuktá eanet ohcamiid ja maiddá eanet hálddašanbargamušaid.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

500 siidu 536 siidus

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahas lea Sámediggi várren 43,1 miljon ruvnnu máhttui. 2014:s dárbbasa Sámediggi lasi 35,5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámediggi oaidná ahte sámi geavaheddjiid vuoigatvuođat dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkas leat nannoseappot guovddážis. Sámedikki bajimuš mihttomearri lea ovttaássasaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi geavaheddjiide seamma dásis norgga álbmogiin.

Sámediggi oaidná ahte gieskat mearriduvvon Ovttasdoaimmanodastus bidjá sámi pasieanttaid ovdii ođđa hástalusaid sámi giela ja kultuvrra ektui. Sámedikki oktavuoha guovddáš eiseválddiiguin dán proseassas lea deatalaš, ja lea dárbu várret resurssaid dán ulbmili.

Ráđđehus lea maiddái dieđihan ahte mánáidsuodjalusa oktavuodas galgá organiseren ja lágat geahčaduvvot viidát. Dát bidjá Sámediggái hástalusaid. Min ulbmilin lea doaimmat sámi mánáidsuodjalusmánáid sáhkaguoddin norgga eiseválddiid ektui, ja mii oaidnit ahte lea dárbu nannet álgoálbmotvuoigatvuođaid heiveheami lánkaásahusain ja doaimbajuid hábmema oktavuodas mánáidsuodjalussuorggis.

Sámi servodahkii bohtet maiddái hástalusat bioteknologalaš ovdáneami siskobealde. Sámi genaávdnasiid hálldašepmi ja eaiggátvuohta buktet midjiide hástalusaid sihke politihkalaččat ja gelbbolašvuođa dáfus. Sámediggi oaidná ahte ráđđehusa bioteknologiija ovddideami ođđa strategiijabargu lea dakkár bargu masa ferte searvat. Dás lea alimusat sáhka dan hábmemis.

Ráđđehusa bargu gárrensuorggis dagaha ahte dárbbasit hálldahuslaš resurssaid Sámediggái. Sámi geavaheddjiid dárbbu ja vuoigatvuođaid goziheapmi lea deatalaš Sámediggái, ja danne fertet mii árrjalaččat searvat dán proseassas.

Sámediggi dárbbasa 2014:s eanet hálldahuslaš resurssaid ovddasdoaimmanodastusa ja sámi geavaheddjiid čuovvoleapmái.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahas lea Sámediggi várren 3,8 miljon ruvnnu dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaide. 2014:s dárbbasa Sámediggi lasi 1,5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Areálat ja biras

Sámediggi bargá dan ala ahte sámi guovlluid areálat ja resurssat geavahuvvojit, suodjaluvvojit ja hálldašuvvojit ceavzilis vuogi mielde.

Plána- ja huksenlága čuovvoleapmi: 3 miljon ruvnnu

Sámedikki barggu oktavuodas areálaáššiguin lea sáhka das ahte sámi beroštumit suodjaluvvojit dalle go mearrádušat areálaid geavaheamis dahkkojuvvojit. Vurdojuvvo ahte Sámediggi árrjalaččat searvá regionála ja gielddalaš plána- ja huksenlágaide, maid mii ieža maiddái leat dovddahan ahte mii áigut dahkat. Dan geažil go plána- ja huksenlágas leat ođđa gáibádušat, de vuordit mii sakka eanet barggu dán bargosuorggis.

Eará areálaáššit: 4,6 miljon ruvnnu

Sámediggi oaidná ahte eanet bahkkejit geavahit sámi guovlluid areálaid, earret eará energiijahuksemaid, suodjalanbarggu ja resursaviežžama bokte. Dasto lea Sámediggi leamaš mielas eanet árrjalaččat searvat bargui Eurohpa eatnatkonvenšuvnna čuovvoleapmái. Sámedikkis lea geatnegasvuohta konsultašuvdnašiehtadusa mielde čuovvolit suodjalanproseassaid ja stuorra huksenáššiid.

Sámediggi sáhtta jos Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta heaittiha guovllustivrraid, oažžut eanet barggu boazodoalus areáladárbbuid ektui.

Čuovvolit barggu sihkkarastimin sámi vuoigatvuođaid mariidna resurssaide: 3 miljon ruvnu

Sámediggi dárbbáša resurssaid čuovvolit barggu sihkkarastimin sámi vuoigatvuođaid mariidna resurssaide. Prinsihppa historjjálaš vuoigatvuođaid dohkkeheami birra ja oassálastima birra guolástushálddašepmái galgá čuovvoluvvot sihke nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Sámediggi meroštallá bušeahtadárbbu 2013:s 3 miljon ruvdnun.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 1,5 miljon ruvnu areála- ja birasbargui. 2014:s dárbbáša Sámediggi lasi 13,5 miljon ruvnu dán fágasuorgái.

Kulturmitosuođjaleapmi

Sámediggi áigu suodjalit ja oainnusmahttit mihtilmas ja rikkis sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas ja oassin sámi biras- ja resursahálddašeamis.

Sámedikki bargu kulturmuittuiguin lea deatalaš vuodđun sámi historjái ja leahkimii. Kulturmitobarggu oktavuodas lea Sámediggi gulaskuddaninstánsa plánaáššiin ja stuorát huksenáššiin. Dan oktavuodas registrerejuvvojit ollu sámi kulturmuittut. Sámediggi háliida maiddáai searvat sierra prošeavttaide mat leat mávssolaččat sámi kulturmitosuođjalusa fágalaš ovdáneapmái.

Hálddahuslaš resurssat – kulturmitojuogus: 2,5 miljon ruvnu

Áššit mat gusket sámi kulturmitosuođjalussii, maiddáai sámi huksensuođjalusáššit, leat lassánan dađistaga daid maŋimus jagiid. Dasto resurssat gal eai leat geavahusas lassánan jagi 1999 rájes. Dat lea Sámedikki stuorámuš hástalus kulturmitosuorggis.

Dálá dilis lea kulturmitobarguin oktavuodha gitta 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš regionmuseain, sámi museaiguin ja eará museaiguin guovllus. Dasa lassin leat máŋga eará báikkálaš, regionála ja stáhtalaš aktevrá mat buohkat háliidit Sámedikki mielde deatalaš surggiin. Dát bargu dahkkojuvvo dál 11,5 jahkedoaimmain. Fylkkagielddain seamma suorggis leat mealgat stuorát resurssat kulturmitobarggus.

Heajumus dilli lea vistesuođjalusas gos okta virgeolmmoš galgá bargat buot bargguid mat gullet sámi vistesuođjalussii olles Norggas. Dat ii leat doarvái otnáš dárbbu ektui. Dasto lea sivva jáhkkit ahte vistesuođjalusprošeakta mii lea jođus buvttiha ollu barggu sámi visttiid ođasteami ektui, ja nu maiddáai dárbbáša fágalaš bagadusa ja detáljaregistrerema.

Sámedikki oaivila mielde lea stuorát bargoresurssain sámi kulturmitosuođjalusas ávki sihke gielddaide, fylkkagielddaide ja ovttaskas doaibmabidjooamasteddjiide. Jos Sámedikkis livččii vejolašvuohta leat mielde ovddabealde plánaproseassaid, de sáhtášii vejolaš vuostálasvuođaid álkibut garvit. Sámi álbmogis galgá maiddáai leat duohta vuoigatvuohta hálddašit ja dulkot iežas historjjá. Sámi kulturmitosuođjalus váikkuha dan.

Sámi kulturmitosuođjalus dárbbášivčče unnimusat guokte ođđa virggi jagi 2013 rájes, ja ovtta ođđa virggi sámi vistesuođjalussii. Dát gártá máksit 2,5 miljon ruvnu.

Ohcanvuodot doarjagat sámi kulturmitosuođjalusas: 1 miljon ruvnu

Sámediggi álggahii 2011:s prošeavtta sámi automáhtalaččat ráfáidathttojuvvon visttiid registreremiin. Prošeakta lea oassi Riikkaantikvára máhttoloktemis ja vuodđun lea riikkarevišuvnna moaitámuš dán kulturmitosuorggi visogovvii. 2012:s sirdojuvvui 2 miljon ruvnu postii 72 Riikkaantikváras divvut

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

502 siidu 536 siidus

daid visttiid mat registrerejuvvojit proševttas. Sámediggi oaidná ahte dán ruhtajuolludeami dárbbáša joatkit, ja oaidná ahte dat lea áigumuš 2013 stáhtabušeahtas. Prošekta lokte várra beroštumi ovddeštit sámi visttiid ja ahte bohtet váikkuhangaskaoapmeortnegii eanet doarjjaohcamušat sámi kulturmuutosuodjalussii. Ii ge dain ruđain mat bohte Sámediggái poastta 72 bokte, leat vejolaš ruhtadit áššemeannudeami dahje doarjagiid čuovvoleami. Ii ge Sámedikkis leat vejolaš várrat ruđaid dása organisašuvnna siskkobealde. Danne dárbbáša Sámediggi ruđa ruhtadit beallevirggi áššemeannudeapmái ja addojuvvon ja ođđa doarjagiid čuovvoleapmái.

Sámediggi lea maid eahpeduhtavaš dainna go ruđat mat bohtet poastta 72 bokte, addojuvvojit eavttuiguin maid Riikkaantikvára bidjá, go Sámediggái lea addojuvvon váldi sámi kulturmuotohálldašeamis. Sámediggi han berre beassat mearridit sámi kulturmuutosuodjaleami. Mánnggaid jagiid lea Sámediggi ferten vuoruhit garrasit ohcciid gaskkas main leat buorit proševttat go guoská doarjjaortnegii sámi kulturmuutosuodjaleami várás mii juhkkuojuvvo Sámediggái kapihttala 1429 poastta 50 bokte. 2012:s lei ohcamiid rámma oktiibuot badjel 7 miljon ruvnnu – eanet go golmma geardde eanet go dan mii lei juogadeapmái. Muhtun oasi dás sáhtii váldit ruđain mat addojuvvojedje kapihttalaš 1429 poastta 72 bokte, muhto ollu buriid proševttaid fertiimet hilgut dahje vuolidit gáržžes bušeahta geažil. Váikkuhangaskaoapmeortnet berre viiddiduvvot dađistaga, vuos álggus miljon ruvnnuin 2014:s gokčan dihtii stuorámuš dárbbuid vistesuodjaleapmái maid ii sáhtán gokča poasttas 72. Lea maid báhcán ollu bargu sámi kulturmuittuid registreremiin maid báikkálaš návccat buoremusat sáhttet fuolahit, mii maid lokte máhtu ja beroštumi sámi historjái ja vuođu sámi kulturmuittuid ja historjái seailuheapmái.

Proševttat kulturmuutosuodjaleami oktavuodas: 1,5 miljon ruvnnu

Sámediggi oaidná ahte lea stuorra dárbu álggahit proševttaid mat leat mávssolaččat sámi kulturmuutosuodjalusa fágalaš ovdáneapmái. Dát leat deatalaš proševttat maid Sámediggi ii sáhte čuovvolit dálá rámmaid siskkobealde.

Ceavccageađggi/Várnjárgga kulturmuotovuolu

Ceavccageađgelávdegoddi ráhkkanan Ceavccageađggi viiddis čalmmusteapmái barggus go leat oččodeamen dan tentatiivva máilmmiárbelistii. Lávdegoddi geargá bargguinis 2012:s. 2013:s šaddá dárbu viidat registreret muhtun guovlluid mat välljejuvvojit Várnjárggas.

Lassin iešruhtadeapmái 2013:s sáhtá šaddat dárbu bivdit ovttasbarggu FeFo:in registrerema ektui välljejuvvon guovlluin earret álbmotmeahcis. Dán bargui dárbbáša Sámediggi unnimusat 200 000 ru.

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte Ceavccageađggi kulturmuotovuollu doaibma ja gaskkusteapmi šattašii bissovaš ortnegin.

Sámegiella Askeladden-registaris

Sámediggái lea iešalddis čielggas ahte sámi kulturmuittut galget válddahuvvot ja gaskkustuvvot maiddá sámegillii. Bargu sámegiella oččodemiin nationála kulturmuotoiehtovuđđui lea bures álggahuvvon ja Sámediggi lea ráhkadan sátnelistta diehtovuodu geavahussii. Riikkaantikvára lea cealkán ahte Sámediggi ferte ráhkadit njuolggadusaid geavaheami várás, ja oktiortnet sámi oasi ovddideami diehtovuodus. Vuosttaš vuorus leat jurddašan davvisámegiella heivehit Askeladden-registarii. Maŋŋá galggašedje maiddá eará sámegiella heivehuvvot diehtovuđđui.

2013:s dárbbáša Sámediggi bealle virggi sámegiella gelbbolašvuodain joatkit barggu sámegiella heivehemiin Askeladden-registarii.

Out of the ice – Sápmi

Dan oktavuodas go jiehkis leat suddamin, ihtet bođu kulturmuittut daid ravddain. Ovddeš gávdnosat jieŋaravddain sáhttet čájehit ahte jieŋaid alde ja luhtte lea leamaš goddebivdu. Sámediggi diehtá ahte Norlánddas leat gávdnan sámi kulturmuittuid jihkiid luhtte. Deatalaš lea ahte mii sáhttit dulkot dán

sámi ovdahistorijjá ja historijjá gálduid ja máhtu vuodul.

Oktiibuot lea dárbu oažžut bealle fágavirggi.

Sámi kulturmearkkat muorain

Sámi kulturmearkkat muorain leat unnán dovddus Norggas, maiddái Sámedikki beales kulturmuítováldin. Dat boahká várra das go

máhttu dán lágan kulturmuittuid birra lea leamaš heittot ja danne dat ii leat geavahuvvon nu ollu dutkamis iige hálddašeamis. Hástalusat kulturmearkkaid oktavuodas muorain bohtet vuosttažettiin das go meahcci ja nu maiddái kulturmearkkat áiggi mielde leat jávkan, juogo lunddolaš sivaiddat geažil, muhto maiddái ođđaáiggi meahcedoalu geažil ja eará areálaid dárbbasáiddat ealáhusaid geažil.

Oktiibuot lea dárbu oažžut bealle fágavirggi.

Čeahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahkas lea Sámediggi várren 2,7 miljon ruvnnu kulturmuítosuođjaleapmái. 2014:s dárbbasa Sámediggi lasi 5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Ealáhusat

Sámediggi háliida nana ja juohkelágan ealáhusaid sámi kultuvrra, luonddu ja birra vuodul ja mat vuhtiiváldet daid, ja leat vuodđun gievrassat báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggi lea čakčat 2011:s mearridan iežas ealáhuspolitihkalaš dieđáhusa. Dieđáhusa vuodul lea jurdda nuppástuhttit Sámedikki ealáhuspolitihka. Ealáhuspolitihka rievdaduvvo nu ahte eanet deattuhuvvo báikegottiid ovddideapmi, ođđaháhkkan, gelbbolašvuodabajidan doaibmabijut ja ealáhusšutkan. Vuodđoealáhusaid siskkobeaide galgá rámmaeavttuid buorideapmi vuoruhuvvot. Prošeavttat, fitnodatjurdagat ja ealáhusdoaimmabijut galget árrjaleapmi buoridit sámi ealáhusallima gilvonávccaid. Dieđáhusa áigumuš lea maiddái eanet deattuhit lágadet ovttasbarggu gielddaiguin, FoU-ásahusaiguin ja stuorát váikkuhanfámu riikka guovddáš ealáhuspolitihkkii. Strategijat mat leat dieđáhusas galget čuovvuvvot jahkásaš bušeahkain. Váikkuhangaskaomiid geavaheapmi leat deatalaš reaidu daid ángiruššansurggiid čuovvovvovvot mat leat dieđáhusas.

Ain leat hui stuorra hástalusat sámi servodagas go olmmošlohku njiedjá, ássanmálla rievddama geažil, ealáhusšutkan rievddama geažil ja uhcán álggahemiid geažil. Sámedikkis bidjá deattu dáidda hástalusaid ja joatka barggu rievddat ealáhuspolitihka nu mo árvaluvvon ealáhusdieđáhusas.

Hálddahaslaš resurssat – ealáhusjuogus: 1,5 miljon ruvnnu

2012:s leat Sámediggái boahkán uhcit ohcamat ovttaskas fitnodagain ja ealáhusdoaimmaheddjiin. Váldosivvan lea oppalaš sođju ealáhusallimis: ođđaálggahemiid ja investeremiid lohku lea uhcit go dan mii lea min mihtomearri, mii fas vuolga daid hástalusain mat lea namuhuvvon teakstaoasis bajábealde. Dát gáibida ahte Sámedikki váikkuhangaskaopmegeavaheapmi rievdaduvvo nu ahte dat eanet guoská ovttasbargoprošeavttaide, gealbeapmái ja doaibmabijuid mat eanedit álggahemiid. Danne áigu Sámediggi eanet deattuhit dan ahte bargat olggosguvlui ja árrjaleappot fitnodagaid, ovddidanbirrašiid ja gielddaid ektui. Sámediggi fertet leat ovddimuččas oččodit álggahuvvot buoriid prošeavttaid ja nu aktiviseret sámi guovlluid ealáhusallima. Dákkár árrjaleapmi bargu olggos guvlui gáibida eanet hálddahaslaš resurssaid álggahit, ovddidit ja čuovvovvot dakkár ovddidanprošeavttaid sámi guovlluin, mat sáhttet eanedit álggahemiid ja loktet gelbbolašvuoda ealáhusallimis.

Čeahkkáigeassu

Váikkuhangaskaopmegeavaheami sáhtta rievddat 2013 ealáhusbušeahka rámmaid siskkobeaide. 2013 bušeahkas lea Sámediggi várren 35,4 miljon ruvnnu ealáhusaid. 2014:s dárbbasa Sámediggi 1,5 miljon ruvnnu lassáneami hálddahaslaš resurssaid vai sáhtta bargat árrjaleappot ja olggos guvlui.

Čeahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

504 siidu 536 siidus

Regionálaovddideapmi

Sámediggi háliida árjjalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen ja ovddidan dihte sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin Hedmárkku rájes davás. Ovttasbargošiehtadusaid bokte šiehttojuvvo makkár ovddasvástádus regionála eiseválddiin lea go guoská sámi kultuvrii, gillii, birrasii, ealáhus- ja servodatovddideapmái.

Sámedikkis lea dál gáržžes ekonomii ja vátna hálddahušlaš resurssat daid ángiruššamiid čuovvoleapmái mat leat ovttasbargošiehtadusain fylkkagielddaiguin. Dasto sáhtta eanet ulbmillaččat geavahit ovttasbarggu sámi giela, kultuvrra ja servodateallima nannemii ja oainnusmahttimii. Danne lea Sámediggi ođasmahttigoahtán ovttasbargošiehtadusaid mat leat fylkkagielddaiguin. Sávahahtti lea oažžut eanet ulbmillaš šiehtadusaid goappašiid beliid dáfus.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 3 miljon ruvnnu regionálaovddideapmái. 2014:s dárbbáša Sámediggi lasi 5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dan ala ahte álgoálbmogat galget beassat mearridit sin iežaset ovdáneami ja sis galgá leat vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat.

Sámedikkis leat doaimmat maid mii háliidit čoavdit riikkaidgaskasaš arenain, ja dasto leat vuordámušat ahte Sámediggi galggašii searvat ja ángiruššat. Dát guoská riikkaidgaskasaš bargui álgoálbmogiid ektui sierranas oktavuodain, nugo ON, EU, Árktalaš ráđi ja Barents-ráđi oktavuodas. Ráđđehusa ángiruššan davviguovlluin ja Ráđđehusa davveguovlodiedáhus gáibida eanet doaimmaid ja čuovvoleami Sámedikki beales. Dasto leat Sámedikkis áigumušat ángiruššat riikkaidgaskasaš arenas erenoamážit go guoská daid hástalusaid maid erenoamážit álgoálbmogiin leat boahtteáiggi dálkkádatrievdamiid oktavuodas.

Dárbu lea lasihit doaibmaruđaid jos Sámedikkis galggaš leat doaibmamunni ieš sáhttit vuoruhit resursageavaheami, ja vai Sámediggi galggašii sáhttit duohtan dahkat daid doaimmaid mat čuvvot konvenšuvnnaid maid norgga eiseválddit leat vuolláičállán álgoálbmogiid searvama ektui proseassain mat gusket sidjiide.

Sámedikkis lea unnán ruhta geavahusas iežas bušeahtas riikkaidgaskasaš bargui. Sámediggi lea earret eará váldán badjelasas álgoálbmotkantuvrra doaimma ruhtadeami Barents-barggu oktavuodas Ruošša bealde.

Sámedikkis lea dál rámmašiehtadus Olgoriikadepartemeanttain. Dan rámma lea 1 miljon ruvnnu. Mii vuordit ahte Olgoriikadepartemeanta fievrriid ruđaid 50-poastta bokte nu ahte ii leat dárbu rámmašiehtadusa geavahit Sámedikki riikkaidgaskasaš ángiruššamiid. Dárbu lea maiddái ahte dát juolludus lassánivčče Sámedikki riikkaidgaskasaš ángiruššamiid geažil. Sámedikki rámma riikkaidgaskasaš bargui lea unnán dahje ii oppage rievdan mañimus jagiid.

Norga raportere jeavddalaččat CERD:ii (ON nállevealahanlávdegoddi) ja CERD rávve movt Norga buoremus vejolaš vuogi mielde sáhtta čuovvolit vealahanlága. Sámedikkis lea deatlaš rolla riikkaidgaskasaš barggus eastademiin álgoálbmogiid ja minorigeantaid vealaheami. Sámediggi lea ráhkadan sierra raporttaid movt iešguđege sámi doaibmabijut čuovvoluvvojit. Dát proseassat gáibidit ollu resurssaid. Dárbu lea buoridit dagaldumiid ja proseassaid das movt diedut johtet ja movt raporterejuvvo Sámedikki ja ráđđehusa gaska Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanttas (MSD). Dárbu lea oažžut eanet resurssaid nannen dihte barggu ja searvvahan dihte nu stuorra osiid go vejolaš sámi servodagas.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 6,4 miljon ruvnnu sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui. 2014:s dárbbasa Sámediggi 2 miljon ruvnnu lasi dán fágasuorgái.

Sámediggeválgga dutkan

Vuosttaš sámediggeválgga dutkan dáhpáhuvai 2009 válgga oktavuodas. 2009-válgga válgadutkanprošeavtta ruhtadii Norgga dutkanráđi sámi prográmma ja Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta. Válgadutkan geardduhuvvo, ja deatalaš bargamuššan lea fáhtet rievdadusaid jienasteddjiid gaskkas áiggi vuollái. Politihkas lea ollu sáhka rievdadusain ja váikkuhusain jienasteddjiid, válljejuvvomiid ja politihkalaš ášahusaid gaskkas. Danne ferte jahkásaččat várret ruđaid sámediggeválgga dutkamii.

2014:s dárbbasa Sámediggi 1 miljon ruvnnu dán áigumuššii.

Sámedikki 25-jagi ávvudeapmi

Sámedikki 25-jagi ávvudeapmái dárbbasuvvojit ruđat maiddá 2014:s. Lassin daidda prošeavttaide mat álggahuvvojit 2013:s ja mat galget loahpahuvvot 2014:s (ávvogirji, girji Sámedikki dáidaga birra ja interaktiiva neahttasiddut Sámedikki birra), ferte maiddá várret ruđaid ieš ávvolágideapmái.

2014:s dárbbasa Sámediggi 1 miljon ruvnnu dán áigumuššii.

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Áššis Sámedikki 2014 bušeahtadárbu oainnusmahttojuvvojit Sámedikki ja sámi servodaga resursadárbbut, árvalussan jagi 2014 stáhtabušehtti.

Evttohus Sámedikkei Bargiidbellodaga joavkkeus, Sámit Máttá Norggas, Árja ja NSR áirasiin:

Evttohus 1

Lasáhus teakstaoassái; Bibliotheka, ovccát siiddus:

Ođđa teakstaoassi:

Sámediggi áigu ášahit máttasámi gelbbolašvuodabibliotheka Sijti Jarngge oktavuhtii Árbordes, geahča máttasámi bibliothekaplána mas lea bušeahtadárbu sullii 2 miljon ru.

Rievdadus teakstaoasis ”Čoahkkáigeassu” ovccát siiddus, submi rievdaduvvo 1 miljon ruvnnus golmma miljon ruvnnui:

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 8,5 miljon ru sámi bibliothekabálvalusaide. 2014:s lea Sámedikkis dárbu oazžut 3 miljon ru dán fágasuorgái.

Evttohus Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR)

Evttohus 2

A)

Čuovvovaš sihkojuvvo maŋimuš teakstaoasis nuppi siiddus:

Bušeahtadárbu čájeha

ollislaš dárbbuid mat leat sámi servodagas. Sámediggeráđđi áigu lagabuidda vuoruhit jagi 2014 bušeahtadárbbuid árvoštaldettiin kapasitehta servodagas.

Ealáhusaid vuollái ođđa čuokkis:

Čoahkkingirji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

506 siidu 536 siiddus

Sámi báikegottiid doaibmaplána

Iskkadeamit čájehit ahte ealáhusahtanuššan sámi guovlluin leat ovddabealde viiddis hástalusat, sámi guovddážit gohčoduvvojit áinnas norgga boaittobeali guovlun gos massit ollu bargosajiid, skuvllaid ja buvdmaid. Ealáhusaid oktavuodas čájeha ahte šaddet eanet bálvalusealáhusat ja strukturievdadusat vuoddoealáhusain dagahit ahte ovttadagat geahppánit ja šaddet stuorát ovttadagat. Dát lea stuorra hástalus danne go politihkka ja doaibmajut maid stáhta eiseválddit, Innovašuvdna Norga ja eará ruhtadeaddjit fievrridit váikkuhit ahtanuššama sámi guovlluin eanet. Dárbu lea, ovttasráđiid eará aktevrraiguin ráhkadit doaibmaplána sámi riddo- ja vuotnaguovlluid várás, man bokte jorgalahttit báikegottiin eret fárrema.

Evttohus Norgga Sámiid Riikasearvvis (NSR), Bargiiddbellodaga sámediggejoavkkeus ja Sámit Máttá Norggas áirasis

Evttohus 3

B)

Lassievttohus:

Kultuvrra vuolde, čuokkis Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat, lasáhus:

Dárbu lea maid várret ruđaid konkrehta ja guhká plánejuvvon huksenáššiide, nugo mat Várdobáikki vistti prošeakteremii.

Areálaid ja biras teakstaoassái ođđa čuokkis:

Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvoleapmi.

Sámi vuoigatvuodaid kárten sámi guovlluin Romssa rájes máttás guvlui, lea oassi Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvoleamis. Sámi vuoigatvuodaoamasteddjiin, báikegottiin ja ásašusain ferte leat kapasitehta ráhkkanit dán prosessii ja čuovvolit dan.

Ođđa čuokkis lohppii:

Digitála ránnjááhkku:

Dárbu lea bearráigeahččat neahttaságastallamiid ja sullasaččaid vai sáhtta diedihit jos sámit ja sámi bealit olgguštuvvojit neahtas, ja vástidit daidda.

Ođđa čuokkis áibbas lohppii:

Finnmárkkukommišuvdnii ferte sihkkarastit ruđaid mandáhta ollašuhhtimii mii kommišuvdnii lea addojuvvon dárbbasmeahtumit maŋŋonkeahttá. Juolludusaid Finnmárkkukommišuvdnii ferte várret stáhtabušeahas.

Evttohus Ovddádusbellodaga áirasis Arthur Tørfoss

Evttohus 4

Sámit leat norgalaččat, ja servet servodagas seamma dásis go eará norgalaš borgárat, geain leat seamma vuoigatvuodát ohppui, bargui ja dearvvašvuodabálvalusaide, ja seamma vejolašvuoha kulturaktivitehtaide ja sosiála deaivadanbáikkiide. Buot borgáriin riikkas lea jienastanriekti iežaset

gielddastivrrain, fylkkadikkiin ja Stuorradiggái. Dát leat álbmotválljen orgánat mat hui guhkás gozihit norgalaččaid ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ahtanuššama rámmaeavttuid.

Dán vuodul oaidná Sámediggi ahte ii leat dárbu šat eanet nannet Sámedikki váikkuhanfámu ja ekonomijja. Ášši hilgojuvvo.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit ná:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 33 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 mearriduvvui 30 jienain 3 jiena vuostá.
- Evttohus 2
- 1. oassi mearriduvvui 30 jienain 3 jiena vuostá.
- 2. oassi hilgojuvvui 19 jienain. 14 jienastedje beali.
- Evttohus 3 mearriduvvui 30 jienain 3 jiena vuostá.
- Evttohus 4 hilgojuvvui 30 jienain. 3 jienastedje beali.
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 30 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
	Jarle Jonassen, čoahkkinortnegii	
1	Aili Keskitalo, áššejođiheaddji	
2	Ragnhild Melleby Aslaksen	
3	Arthur Johan Tørfoss	Silje Karine Muotka
4	Geir Tommy Pedersen	Silje Karine Muotka
		Anne Helene Moeng Saari
		Inga-Lill Sundset
	Geir Tommy Pedersen	
5	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
6	Rolf Johansen	Aili Keskitalo
	Rolf Johansen	
7	Silje Karine Muotka	Anne Helene Moeng Saari
	Silje Karine Muotka	
8	Ronny Wilhelmsen	Silje Karine Muotka
	Ronny Wilhelmsen	
9	Geir Tommy Pedersen	Anne Helene Moeng Saari
	Geir Tommy Pedersen	
10	Ragnhild Melleby Aslaksen	Aili Keskitalo
	Aili Keskitalo, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Álggahus

Sámediggi ášahuvvui dan dihte vai sámiide sihkkarastojuvvo ovttadássásaš meannudeapmi. Sámi giella ja kultuvra leat leamaš álggu rájes Norggas ja danne lea gáibádus suodjaluvvot ja ovddiduvvot nugo dárogiella ja dáža kultuvra. Dan 20 jagis maid Sámediggi lea doaibman, leat mii olahán ollu.

Riekteovdáneapmi ollu guovlluin lea ovdáneamen positiivvalaččat. Sámi giella ja kultuvra leat ožžon buoret stáhtusa. Sámi mánáin lea riekti oažžut oahpahusa sámegeielas ja sámegillii.

Dattetge leat mis ollu hástalusat. Vuoigatvuođat leat šaddan buorebut, muhto go Sámedikkis ii leat measta oppage doaibmamunni čuovvolit dáid vuoigatvuođaid geavatláš politihkas, de joatkašuvvá sámi álbmoga erohusmeannudeapmi. Sámegeielas lea buoret stáhtus, muhto liikká välljejit ollugat eret sámegeiela skuvllas. Sámi kultuvra lea ožžon buoret stáhtusa, muhto dat ii leat čuovvoluvvon ekonomalaččat museaodastusas iige kulturloktemis. Sámi mánáin lea vuoigatvuohta oahpahussii sámegeielas ja sámegillii, muhto eai gávdno doarvái oahpponeavvut. Dat buktá erenoamáš hástalusaid mátta- ja julevsámi guovlluin.

Okta Sámedikki stuorámuš hástalusain boahte jagiin lea dustet oktavuodáváldimiid logu lassáneami, maid Sámediggi lea vásihan maŋimus jagiid. Dálá lassáneamiin duppalastojuvvo dokumeanttaid lohku ovdal 10-jagi áigodaga ja eanaš das lea oktavuodáváldimiid lassáneapmi Sámediggái. Boahte jagiin ferte Sámediggi váldit vuhtii ahte sáhtta šaddat váttisin bisuhit dálá bálvalusfálaldaga, jus oktavuodáváldimat lassánit seamma dásis, eai ge návccat dasa lassán. Seammás dat lea dakkár ovdáneapmi maid mii sávvat, go Sámedikki doaibma duddjojuvvo ge álbmoga ja geavaheddjiid beroštupmái Sámedikki bálvalusaide.

Sámediggi ovddasta sámiid álbmogin ja lea sin ovddasteaddji orgána Norggas. Dát mielddisbuktá dan ahte Sámedikkis ferte leat friijavuolta bidjat eavttuid, hábmet ja hálldašit sámeapolitihka Norggas. Ovttasdoaimanprosedyrat Stuorradikki, ráđđehusa ja Sámedikki gaskka galget sihkkarastit dan ahte Sámediggi sáhtta gozihit dán rolla. Sierra friijavuolta bušeahta dáfus lea dárbbášlaš vai Sámedikki autoritehta ja álggahanriehti sámeapolitihkas sihkkarastojuvvo. Go dat galgá sihkkarastojuvvot de lea deataláš oažžut sadjái bušeahttaprosedyraid ja jahkásaš bušeahttarámmaid mat dávistit Sámedikki rollii sámeapolitihkas.

Váttis lea dadjat ahte dáláš vuogádat livčče siskkobealde álbmotrievttáš rámmaid, gč. ILO 169 guđat artihkkala ja ON álgoálbmotjulggastusa goalmmát artihkkala. Dáláš bušeahttaprosedyrat eai atte Sámediggi duohta vejolašvuođa mearridit sámi álbmoga ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovddideapmái. Stáhtus lea dál nu ahte Sámedikkis ii leat dohkálaš váikkuhanfápmu proseassain maid bokte juolludusat sámi ulbmiliidda bohtet stáhtabušeahtas. Danne ferte Sámediggi boahit duohta siehtadallanposišuvdnii go guoská iežas doaimma bajimus ekonomalaš rámmaide.

Sámedikki bušeahta 2013

Sámedikki 2013 bušeahta lea 401 413 000 ru, earret sámeálbmotfoandda. Go buohtastahtta jagi 2012 stáhtabušeahtain de addá stáhtabušeahta evttohus 2013:s 32 794 000 ru lasáhusa Sámediggái.

Sámediggi vuordá ahte 2014 bušeahta lasihuvvo nationála ángiruššamiid ektui ja ahte bušeahtas eai leat ráđđehusa vuoruhan várrejuvnon ruđat.

Sámedikki jagi 2014 bušeahtadárbbut čájehit lassii dárbbu jagi 2013 bušeahtas.

Čilgehus	Lasáhusdárbu 2014

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

509 siidu 536 siidus

	(1000 ru)
Giella	23 000
Kultuvra	51 500
Bibliotehka	3 000
Máhttu	35 500
Dearvvašvuohta ja sosiála	1 500
Areálat ja biras	13 500
Kulturmitosuođalus	5 000
Ealáhusat	1 500
Regionála ovddideapmi	5 000
Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu	2 000
Sámediggeválgga dutkan	1 000
Sámedikki 25-jagi ávvudeapmi	1 000
Buohkanassii	141 500

Giella

Sihkkarastin dihtii giela boahhteáiggi lea deatalaš ahte sámegiela geavaheddjiid lohku lassána ja ahte mis leat duohta vejolašvuođat geavahit giellamet. Giela gaskkusteapmi buolvvas bulvii ja buorre giellaoahpahus lea deatalaš go galgá lasihit giellageavaheddjiid logu. Lea deatalaš ahte sámegiella geavahuvvo ollu eanet buot servodatsurggiin.

Čielga ovddasvástádusjuohku iešguđet eiseválddiid gaskkas lea eaktun dasa ahte ángiruššat sámegiela geavaheami nannemiin. Livččii lunddolaš ahte Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámi giellapolitiikkas.

Dárbbášuvvojit mánnga rámmaeavttu go galgá sihkkarastit sámegiela boahhteáiggi. Ii sáhte juksat buriid mihttomeriid sámegillii jus eai leat doarvái ekonomalaš ja olmmošlaš resurssat. Mañimus jagiid mii leat vásihan ahte eanet gielddat ja ášahusat háliidit ángiruššat sámegielain. Sámegiela hálddašanguovllus leat dál 10 gieldda ja 4 fylkkagieldda, ja mis leat 13 sámi giellaguovddáža mat ožžot njuolggodoarjagiid Sámedikkis. Buot dát dárbbášit buriid ekonomalaš vejolašvuođaid čadahit buori barggu. Sámegiella galgá leat lunddolaš giellan buot arenain. Mii eat leat vel doppe. Ollu sajiin ii leat sámegiella lunddolaš oassin árgabeaivvis, ja leat uhccán arenat gos sámegiella geavahuvvo. Danne áigu Sámediggi láchčit dasa ahte ovddiduvvojit arenat ja deaivvadansajit mánáide, nuoraide ja rávesolbmuid gos sii sáhttet geavahit sámegiela.

Sámegiella lea deatalaš dimenšuvdna buot fágasurggiin Sámedikkis. Danne čalmmustuhttojuvvo giella mánngga eará kapihttalas dán dokumeanttas.

Čuovvolit sámediggedieđáhusa sámegiela birra: 5 miljon ruvnnu

Sámediggedieđáhus sámegiela birra biddjojuvvo ovdan dievasčoahkkimii skábmamánu 2012. Dieđáhusas leat mánnga strategiija mo nannet ja ovddidit sámegiela. Mánnga ossodaga Sámedikkis leat mielde čuovvoleamen sámediggedieđáhusa sámegiela birra, ja šaddá dárbu lasihit sihke dálá poasttaid iešguđet ossodagain, ja ášahit ođđa poasttaid. 2014.s dárbbášuvvo 5 miljon ruvnnu čuovvolit Sámediggedieđáhusa sámegiela birra.

Guovttegielalašvuođadoarjja gielddaide ja fylkkagielddaide: 5 miljon ruvnnu

Mañimus jagiid leat eanet gielddat bohtán mielde sámegiela hálddašanguvlui. Dat čájeha ahte ollu gielddat gos lea sámi álbmot, háliidit váldit ovddasvástádusa sámegiela nannemis ja ovddideamis. Dalle lea deatalaš ahte guovddáš eiseválddit dorjot dán barggu. Earret dan lassáneami mii lea bohtán go ođđa gielddat bohtet mielde sámegiela hálddašanguvlui, de ii leat guovttegielalašvuođadoarjja lassánan

2008 rájes. Dát lea dohkkemeahttun dilli. Sámediggi lea 2011.s mearridan odđa juolludaneavttuid earret eará dannego Sámediggi háliida nannet gielddaid vejolašvuoda ovddidit sámegiela. Dasa gáibiduvvo guovttegielalašvuodadoarjaga lassáneapmi vai gielddat ja fylkkagielddat duođai sáhttet ángiruššat sámegiela ovddidemiin. Sámediggi lea mearridan ahte lea erenoamáš deatalaš fuolahit ja nannet lullisámi ja julevsámi guovlluid gielddaid.

Vai sámegiela hálldašanguovllu gielddain galggaš leat vejolašvuhta nannet ja ovddidit giellabarggu suohkanis, de lea dárbu oázžut uhcimusat 5 miljon ruvdnosas lasáhusa.

Njuolggá doarjja giellaguovddážiidda: 2,5 miljon ruvnnu

Giellaguovddážiid árvvoštallan čájeha ahte lea stuorra dárbu nannet giellaguovddážiid rámmaeavttuid, vai lea vejolaš einnostit sámegiellabarggu ja amas dat ii boatkan. Vuosttas lávkin giellaguovddážiid rámmaeavttuid nannemis lea Sámediggi 2013 bušehtti ásahan sierra poastta doaibmadoarjagiidda mat leat dušše giellaguovddážiidda. Sámediggi áigu čuovvolit árvvoštallama 2013:s ja danin sáhttet giellaguovddážiid njuolggodoarjagat rievdaduvvot 2014 rájes.

Danne háliida Sámediggi ahte giellaguovddážiid vuoddoarjja lasihuvvo oktiibuot 2,5 miljon ruvnnuin.

Ohcanvuđot doarjja: 4 miljon ruvnnu

Sámediggi oaidná ahte doaibma lea issorasat lassánan ja giella lea guovddážis miehtá riikka. Eanet ja eanet ásahasat ja organisašuvnnat háliidit čalmmustahttit, nannet ja ovddidit sámegiela iežaset lagašguovlluin. Sámediggái lea erenoamáš deatalaš ahte iešguđet oassálastit servet bargui nannet ja ovddidit sámegiela ja oaidná dárbbaslašžan lasihit dán poastta mealgádit. Ohcanvuđot doarjja lea deatalaš váikkuhangaskaoapmin Sámedikki barggus eanedit sámegiellagiid logu ja háhkat eanet arenaid sámegiela várás.

Dán poastta dárbbasa lasihit 4 miljon ruvnnuin.

Terminologijija: 3 miljon ruvnnu

Terminologijabarggu ferte nannet buot sámegiela giellaguovlluin. Sámediggi lea jagi 2012:s bušehtas várren ruđaid ollu terminologijaprošeavttaide:

Odđa sámi sátnevuorká lea ráhkaduvvomin. Odđa neahttabálvalus, Risten 2, galgá leat sátn- ja tearbmaohcanreaidu olles sámi álbmoga várás ja eará berošteddjiid várás dálá resurssaid vuodul. Dárbbasuvvojit resurssat mat dađistaga sáhttet lasihit odđa sániid ja tearpmaid, ja bajásdoallat vuogádaga.

Sámi hállansyntesa lea dihtorprográmma mii ádestallá olbmo hállama. Sámi hállansyntesa galgá earret eará leat lasseveahkkeneavvu sámegiela divvunprográmmii, ja maiddái čállindoarjjareaidun olbmuide geain lea čállinváttisvuhta ja earáide geain leat stuorát dahje unnit čállin- ja hállanváltisvuodát. Davvisámi veršuvdna galgá leat gárvvis 2013:s, ja Sámediggi háliida ráhkadit reaiddu maiddái lulli- ja julevsámegiela várás. Dát bargu álggahuvvo 2014:s.

Sámi servodagas lea deatalaš čohkket ja suodjalit árbevirolaš sániid ja tearpmaid, erenoamážit daid main lea oktavuoha vuoddoealáhusaide. Das lea mearrideaddji mearkkašupmi árbedieđuid suodjaleapmái iešguđege sámi servodagas. Terminologijabargu galgá nannejuvvot buot sámi giellaguovlluin.

2014:s mii dárbbasit 3 miljon ruvnnu lassáneami tearbmabargui.

Báikenamat: 1 miljon ruvnnu

Sámi báikenamain lea hui stuorra mearkašupmi báikkálaš historjái ja sámi oahpahussii. Sámediggi dárbbáša eanet ruđaid báikenammaproševttaid joatkimii julevsámi ja máttasámi guovllus, ja eará guovlluin gos gielladilli lea heittot. Dát bargu dahkkojuvvo ovttasráđiid giellaguovddážiiguin, museaiguin, skuvllaiguin ja Stáhta kártadoaimmahagain. Lassidárbu dán bargui lea 1 miljon ruvnnu.

Giellaáŋgiruššan: 1,5 miljon ruvnnu

Oassin bargui eanedit giellageavaheddjiid álggaha Sámediggi giellaáŋgiruššama 2013:s. Áŋgiruššama ulbmil lea oažžut eanebuid válljet sáme giela ruovttugiellan. Áŋgiruššamis deattuhuvvo man deatalaš lea válljet sáme giela ruovttugiellan, movttiidahttit geavahit sáme giela eanet, rávesolbmuid oahpahus sáme gielas, ja oččodit earáid oahppat sáme giela. Dákkár giellaáŋgiruššan lea maid mielde čalmmustahttimin sáme giela almmolaš geavahusas, ja mielde rievdadeamen guottuid sáme giellii. Giellaáŋgiruššan bistá 2 jagi ja álggahuvvo 2013:s. Dán prošeaktii dárbbášuvvo 1,5 miljon ruvnnu.

Sámi giellagáldu: 1 miljon ruvnnu

Sámediggi lea ovttas Suoma ja Ruota sámedikkiiguin vuodđudan Davviriikkalaš sáme giela dutkan- ja ámmát/resursaguovddáža. Guovddáš doaibmá prošeaktaruhtademiin gitta 30.6.14 ráđjái. Guovddáš galgá gozihit buot sámi giellasuorggi gažaldagaid ja koordineret daid ovttasbarggus sámedikkiiguin ja eará sámi giellasuorggi institušuvnnaiguin.

Guovddáža bargun lea ee. giellafuolahus, giela ovddideapmi, normerenbargu terminologijias, nammabálvalus, báikenamat ja diehtujuohkindoaibma sámi giellaámmátlaš gažaldagain. Dáid bargguide gullet vuodđodutkamušlágan doaimmat, nugo sániid etymologijja ja suomangaskavuodaid dutkamuš. Maŋnel go prošeaktaáigodat nohká, de dárbbáša guovddáš bistevaš ruhtadeami. Dasa dárbbáša Sámediggi 2,5 miljovvna ruvnnu. Lassidárbu lea 1 miljovvna ruvnnu.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušehtas lea Sámediggi várren 72,3 miljon ruvnnu giellii. 2014:s dárbbáša Sámediggi 23 miljon ruvnnu lasi dán fágasuorggis.

Kultuvra

Kultursuorggi siskkobealde lea Sámedikkis mihttomearrin ahte sámi dáidda- ja kultureallin galgá leat ealli ja girjái. Kulturdoaimmain lea deatalaš rolla sámi servodagas, maiddáid ássamii. Sámi kulturbargu lea mielde buktimin gullevašvuoda, loaktima, identitehta, eallinkvalitehta ja kulturuđot bargosajiid. Sámediggái lea deatalaš vuoruhit viidát kulturdoaimmafálaldagaid sámi mánáide ja nuoraide.

Sámedikki kulturpolitihka ja dasa gullevaš váikkuhangaskaomit buktet ovdáneami ja ahtanuššama sámi servodagas. Dán čájeha Sámedikki ohcanvuđot váikkuhangaskaomiid árvoštallan kultursuorggis jagi 2010 rájes. Ruđat leat mannan ollu sierralágan doaimbajuiide mat leat buvttihan viiddis áŋgiruššamiid sámi kultureallima siskkobealde. Eanaš prošeavttaid maid Sámediggi lea dorjon, ii livčče lean vejolaš čađahit almmá dáid váikkuhangaskaomiid haga. Evalueremis čujuhuvvo maiddáid ahte Sámedikki váikkuhangaskaomiin kulturovddideapmái lea barggolašvuodabeaktu guhkkit áiggi vuollái. Okta ovdamearka lea sámi museat, maid statistikkavuodđu 2009:s čájeha ahte guđa sámi musea siskkobealde leat 40 jahkedoaimma ja main oktiibuot lea 28 miljon ruvnnu dienasresursa. Sámedikki doarjja dahká muđui sullii 90-100 % sámi museaid dáibalaš doarjjavuodus.

Sámediggi oaidná ahte nátionála áŋgiruššan kultuvrra ektui kulturloktema bokte lea stuoris. Čuoggás 13 Buorit eavttut sámi kultuvrrii Kulturloktemis II boahdá ovdan ahte ráđdehus fertet nátionála ovddasvástádusa vai sámedikkis lea vejolašvuolta čađahit offensiivalaš kulturpolitihka. Lea lávki rivttes guvlui go ráđdehus 2012 stáhtabušehttaevttohusas erenoamážit áŋgiruššá sámi kultur- ja gielladoaimbajuiiguin Kulturloktema oktavuodas.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

512 siidu 536 siidus

Deataleamos almmolaš stivrenghaskaoamit servodaga hábmemis leat láhkaaddin, organiseren ja bušeahhta. Kultursuorggis leat organiseren ja bušeahhtarámmat eanemus guovddážis. Eaktun dasa ahte sámi kulturásahusat ja museat galget sáhttit ovddidit ja gozihit doaimmaideaset, lea ahte daidda addojuvvojit einnostahtti ja dohkálaš rámmaeavttut. Sámi ásahusat leat ain bázahallan ollu ekonomalaš rámmaeavttuid ektui go buohtastahtta daid sullasaš norgga ásahusaiguin. Dát buktá fas stuorra hástalusaid go guoská doibmii, fágalaš ovddideapmái ja kapasitehtii.

Dat go Sámedikkis váilot bušeahttaprosedyrat stáhtain lea dagahan dan ahte kultursuorggis lea Sámedikkis unnán váikkuhanfápmu sámi kulturásahusaid rámmaeavttuide ja ovdánvejolašvuodaide. Sámedikkis leat unnán ruđat geavahas iežas bušeahas kultursuorgái, muhto lea välljen juolludit eanet kulturulbmiliidda Sámedikki bušeahtain go maid Kulturdepartemeanta lea juolludan. Min oaivila mielde lea dát rivttes ja dárbbalaš vuoruheapmi. Kultursuorggis leat ekonomalaš áikkhangaskaoamit deataleamos rámmaeavttut. Kulturdoaimmaid galgá álbmot ieš ovddidit.

Ásahushuksen lea deatalaš sámi servodaga goziheapmái ja ovddideapmái. Sámediggi addá njuolga doarjaga ollu sierra kulturásahusaide ja -organisašuvnnaide. Dát ásahusat ja organisašuvnnat leat deatalaš arenat sámi kultuvrra oainnusmahttimis ja ovddideames. Dát leat viehka odđa ásahusat, ja leatm ain ovddidandásis. Dáláš juolludus juollu eanaš dušše bálká- ja haddegoargnumii.

Lassidárbbut 2014:s

Dárbu lea oppalačcat lasihit ruđa ohcanvuđot doarjjaortnegiidda kultuvrra várás Sámedikki bušeahas. Dasa lassin leat sámi ásahusat ja organisašuvnnat mat ožžot njuolga doarjaga Sámedikki bušeahas dieđihan ahte dárbbasit lasáhusa 2012 bušeahas. Oktübuot lea dárbu lasihit bušeaha 51,5 miljon ru kultursuorggis.

Dárbbut leat juogaduvvon čuovvovaš vuogi mielde sierra ulbmiliid várás:

Sámi kulturviesut ja kulturgaskustanásahusat: 10 miljon ruvnnu
Sámi kulturviesuid ja kulturgaskustanásahusaid doaimmat vulget ja doibmet sámi servodatoktavuođas ja sámi almmolašvuodas. Buot servodagat leat oalle guhkás vuodđuduvvon dihto ásahusaide dihto erohusaiguin. Ásahusat doibmet ollu oktavuođain dego ofelažžan iežaset báikkálaš servodagas, ja addet nuoraide geain lea alla gelbbolašvuohhta vejolašvuoda ásaiduvvat sámi guovlluide. Danne leat sámi ásahusat áibbas guovddážis go galgá juksat nana, doaimbi ja ovddideaddji servodaga mü goziha sámi giela, kultuvrra ja servodateallima. Sámi servodaga husken ja ovddideapmi gáibida dáhtu ja dáiddu ásahit ja viidáset ovddidit iežas ásahusaid. Dárbu lea maid várret ruđaid konkrehta ja guhká plánejuvvon huskenáššiiide, nugo mat Várdobáikki vistti prošekteremii.

Sámi valáštallan: 2,5 miljon ruvnnu

Valáštallamis lea guovddáš sadji sámi servodagas. Deatalaš lea ahte sámi valáštallanorganisašuvnnat galget sáhttit organiseret iežaset ja láchit valáštallandoaimmaid ja fysalaš lihkademiid. Doaimmaid bokte nugo heargevuodjima, njoarostallama ja sámi spábbačiekčanriikkasearvvi bokte váikkuhit dákkár organisašuvnnat sámi identitehta nannema, erenoamážit sámi mánáid ja nuoraid gaskkas. Deatalaš lea maid ahte sámi nuorat ožžot vejolašvuoda searvat Arctic Winter Games (AWG) doaluide gos sii valáštallama ja kultuvrralaš doaimmaid bokte besset nannet oktavuođa ja oktiigullelašvuoda eará álgoálbmot nuoraiguin ja árktalaš álbmotjoavkkuiguin.

Sámi teáhterat: 11 miljon ruvnnu

Sámi teáhterdoaimma lea deatalaš arena sihke árbevirolaš ja odđáiigásaš dáidaga ja kultuvrra vásiheami, oainnusmahttima ja gaskkusteamii ektui ja sámeielaid geavaheami ja oainnusmahttima ektui. Mánáid ja nuoraid searvan teáhterdoaimmaide lea vuoruhuvvon. Teáhterat leat maid ahte deatalaš bargosajit ollu sierra dáiddalaš fágajoavkkuide sámi servodagas. Dárbu lea oppalačcat nannet buvttadeami, ja gaskkustit sámi lávdedáidaga, ja maid ahte vai teáhterat sáhtášedje bálvalit olles sámi

ássanguovllu, ja rekrutteret neavttáriid ja eará teáhterbargiid. Bušeahhtadárbu 2014:s lea lasihit ruđa Beaivváš Sámi Našunálateáhterii ja Áarjelsaemien Teaterii. Ruđat dárbbasuvvojit maiddáí sámi mánáidteáhtera várás Deanus.

Sámi museat: 15 miljon ruvnu

Sámi museat leat deatalaš ásašusat sámi kulturárbbi hálddašeamis, ja leat kulturárbbi ja árbedieđuid gaskkustanarenat boahttevaš buolvvaid várás.

Sámedikkis lea jagi 2002 rájes leamaš ovddasvástádus guđa nannejuvvon sámi museas. Dat gohčoduvvojit maiddáí museasiidan. Sámi museaide gullá sámi kulturhistorjjá gaskkusteapmi, ja dat museat háliidit leat Sámedikki hálddašeami vuolde.

Vuođđoahpahusa mihttomeriid čuovvoleami dihte lea geatnegahttojuvvon nationála oahppoplánaid bokte ahte mánát galget oahppat sámiid ja sámi kultuvrra birra. Dán geažil ožžot sámi museat dál ollu jearaldagaid skuvllain mat galget juksat oahppoplánaid mihttomeari, ja mat dávjá dárbbasit oahppat sámi kultuvrra vuođu rájes. Dása dárbbasit sámi museat gaskkustanressasaid.

Álgoálbmogiid ávnnaskeahces kulturárbi suodjaluvvo vuosttažettiin olmmošvuoigatvuohtan. Dát oidno dál ollu riikkaidgaskasaš gálduin. UNESCO konvenšuvnnas ávnnaskeahces kulturárbbi birra daddjojuvvo ahte álgoálbmogiin alddiineaset lea vuoigatvuohta hálddašit, dutkat ja gaskkustit iežaset kultuvrra. Sámi servodat lea easkka álgomuttus go guoská sámi ávnnaskeahces kulturárbbi suodjalanbargui, ja dárbu lea nannet sámi fágabirrasiid mat barget sámi ávnnaskeahces kulturárbbi duodaštemiin, suodjalemiin ja vurkemiin.

Nuortasámi musea ásaheapmi lea oassi nuortasámi kultuvrra, giela ja servodateallima nannemis ja suodjaleamis, ja rájárasttideaddji álbmogis álbmogii ovttasbarggus.

Sámediggi lea čađahan sámi museaid dárbuanalysa 2011:s mas bohtet ovdan sámi museaid dárbbut. Dárbuanalysas leat earret eará logut mat čájehit sámi museaid viidodaga eará museaid ektui Norggas. Sámi museaid oassi norgga museaid ektui leat 0,12 % dávvirčoakkáldagain, 1,10 % jahkedoaimmain, 0,37 % gussiin ja 0,81 % dietnasiin. Logut leat vižžojuvvon ABM-utvikling statistihkas.

Sámi girjjálašvuohta ja sámi publikašuvnnat: 3,5 miljon ruvnu

Dárbu sámi girjjálašvuođas ja publikašuvnnain lea lassánan mealgat maŋimuš jagiid, erenoamážit giellaovddideami ja giellaohpahusa oassin olles sámi álbmogii, ja mánáid ja nuoraid gaskkas. Sámi girjjálašvuođa dárbu lea stuoris, ja fálaldat viehka unni. Dát guoská sámi girjjálašvuhtii buot šaŋgeriid sikkobealde.

Girjjálašvuođa ja luđiid/musihka oastinortnet ásašuvvui 2011:s, ja dárbu lea nannet dán ortnega.

Sámi almmuhusaid sihkkarastima dihte lea deatalaš ahte mis leat dakkár sámi lágádusat main lea gelbbolašvuohta ja rámmaeavttut duhtadit daid dárbbuid mat sámi servodagas leat dán suorggis.

Musihkka, filmmat, dáládáidda ja eará dáidda- ja kulturdoaimbajut: 4,5 miljon ruvnu

Sámi dáidda- ja kultureallima sikkobealde leat ollu doaimmat. Dárbu lea nannet sámi festiváldaid, doaimbajuid sámi mánáid ja nuoraid várás, musihkkaalmmuhemiid, filbmadoaimbajuid, govvadáiddaproševttaid, proševttaid girko- ja oskueallima ovdánahttima várás ja doaimbajuid ollu eará surggiin maid bokte sámi servodat nannejuvvo kultursuorggis.

Sámi dáiddáriid rámmaeavttut: 2 miljon ruvnu

Buriiguin rámmaeavttuiguin sámi dáiddáriid várás sihkkarastojuvvo sámi dáidda- ja kultureallin. Deatalaš lea ahte mis leat stupeandaortnegat mat leat mielde nannemin sámi dáiddáriid iežaset dáiddalaš ovddideami vejolašvuođaid, ja ahte dáiddáriid organisašuvnnain leat dakkár rámmaeavttut maid vuođuš sáhttet veahkehit sámi dáiddáriid, ja gozihit sin dárbbuid.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

514 siidu 536 siidus

Mediat: 3 miljon ruvnnu

Dárbu lea nannet sámi mediafálaldaga sihke báikkálaččat, guovlulaš ja nationála dásis. Ferte fálluojuvvot dakkár mediafálaldat mii buori vuogi mielde goziha davvi-, julev- ja máttasámi giellaguovlluid. Buori mediafálaldaga ovdamearkan lea NuorajTv mii lea julev- ja máttasámi gillii, mii lea sámegeielat neahhta tv maid julevsámi nuorat leat ráhkadan sin iežaset várás. NuorajTv pláne viiddidit fállaldaga máttasámi guvlui, mii lea mielde nannemin giellageavaheami julev- ja máttasámi guovlluin.

Dárbu lea nannet ja oktiortnet máttasámi mediafálaldaga, ja dan oktavuodas sáhtta leat áigegeovdil ásahit máttasámi mediaguovddáža.

Girjjiis “Sámi logut muitalit 3” rávvejuvvo ahte dahkkojuvvošii odđa iskkadeapmi sámi mediaid birra, mainna iskkaduvvo man muddui sámit olggobealde guovdileamos guovlluin lea dohkálaš mediafálaldat ja movt sámit geavahit odđaaigásaš mediaid. Dárbbášuvvo odđa mediaplána, man bokte iskkaduvvo dálá sámi mediaid fállaldat sámi álbmogii, ja man bokte geahčaduvvo makkár hástalusat leat ovddasguvlui go guoská dálá odđaaigásaš mediagovvii.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 92,4 miljon ruvnnu kultuvrii. 2014:s dárbbáša Sámediggi 51,5 miljon ruvnnu lasi dán fágasuorgái.

Bibliotekha

Ovdeš Sámi sierrabibliotekha/Samisk spesialbibliotek sirdojuvvui Sámediggái 2000:s. Eanet resurssat eai leat addojuvvon bibliotekii vaikke vel leat ge odđa bargamušat, nu go hálddašan bibliotekha Sámedikki bargiid ja politihkkáriid várás. Bibliotekhas lea maid ovddasvástádus ruhtajuolludemiin sámi girjebussiide. Mis leat dá gávccii sámi girjebusse.

Bibliotekha lea hui guhká eanaš bargan dušše áššemeannudemiin, ohcamiin/oastimiin, ávdnasiid čielggademiin ja referánsagažaldagaid meannudemiin. Mis ii leat leamaš áigi eai ge resurssat gaskkustit sámi girjjálašvuoda, musihka ja filmma ja juohkit dieđuid daid birra.

Sámi sierrabibliotekha huksen álggahuvvui 1950-jagiin go Kárášjoga álbmotgirječoakkáldat fáhtii girjjiid sámegeillii. 1962:s oáččui Kárášjoga álbmotbibliotekha erenoamáš ovddasvástádusa hukset sámi čoakkáldaga vai olles sámi álbmot ja earát galge oažžut sámi bibliotekafálaldaga. 1983 rájes šattai ossodat sierra stáhtaruhtaduvvon bibliotekha - Sámi sierrabibliotekha/Samisk spesialbibliotek, ja 2000:s sirdojuvvui bibliotekha Sámediggái ja šattai oassin Sámedikki hálldahusas.

St.dieđáhusas nr. 23 (2008-2009) čuožžu ahte Kultur- ja girkodepartemeanttas lea ovddasvástádus das ahte sámi perspektiiva fuolahuvvo nationála ángiruššamiin bibliotekhasuorggis ja ahte Sámedikki bibliotekhas lea bajimus ovddasvástádus das ahte nannet ja ovddidit bibliotekafálaldaga sámi álbmogii. ”Sametingets bibliotek er et tilbud til samer i og utenfor de tradisjonelle samiske busetningsområdene, andre innbyggere og til lånere i utlandet. Tjenestene er primært rettet mot andre bibliotek. Biblioteket er et kompetansesenter for samisk litteratur og samisk bibliotektjeneste, og virksomheten omfatter alle samiske språk og dialekter. Biblioteket skal også være en aktiv formidler av samisk litteratur og kultur ved å tilby foredrag og utstillinger.”

Bibliotekkahukkosis eai leat dál resurssat doaimmahit bibliotekha nu offensiiva go vurdojuvvo maŋŋágo dat šattai oassin Sámedikkis. Sámedikki bibliotekha galgá leat sámi girjjálašvuoda ja sámi bibliotekabálvalusa gealboguovddáš ja árjjalaš hálddašanbibliotekha min politihkkáriid ja bargiid várás. Mii háliidit earret eará ollu stuorát deattu sámi girjjálašvuoda, musihka ja filmma gaskkusteapmái. Jus bibliotekha galgá juksat iežas mihttomeriid, de ferte Sámedikki bibliotekha oažžut eanet resurssaid.

Sámediggi áigu ásahit máttasámi gelbbolašvuodabibliotehka Sijti Jarne oktavuhtii Árbordes, geahča máttasámi bibliotehkaplána mas lea bušehtadárbu sullii 2 miljon ru.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušehtas lea Sámediggi várren 8,5 miljon ruvnu sámi bibliotehkaálvalussii. 2014:s dárbbasa Sámediggi 3 miljon ruvnu lassáneami dán fágasuorgái.

Máhttu

Sámedikki mihttomearri oahpahussuorggis lea ahte sámi álbmogis galgá leat máhtolašvuolta, gelbbolašvuolta ja gálggat mat dárbbasuvvojit sámi servodaga ovdánahttimis.

Sámediggeráđi dieđáhus oahpahusa ja oahpu birra meannuduvvo dievasčoahkkimis guovvamánus 2012. Dieđáhusa čuovvleapmin áigu Sámediggeráđi jagis 2012 ráhkadit sierra doaibmabidjoplánaid sámi oahpahus- ja oahppopolitiikka várás ja daid vuodul ovddidit bušehttaevttohusa Sámedikki jahkásaš bušehtaide.

Sámediggi áigu vuoruhit guokte suorggi oahpahusa siskobealde. Dat leat sámegeiella nubbingiellan vuodđoskuvllas ja oahpponeavvodilli sihke mánáidgárddiin ja vuodđooahpahasas.

Sámediggi áigu maiddái 2014:s joatkit barggu sámi duhkorasaiguin ja pedagogalaš ávdnasiiguin mánáidgárddiin.

Sámegeielloahpahus vuodđoskuvllain: 1 miljon ruvnu

Ángiruššansuorgi mii sámediggedieđáhusas váldojuvvo ovdan lea sámegeielloahpahus vuodđoskuvllas, go erenoamážit lea boahmán ovdan fuolla sámegeiella ektui nubbingiellan. Máhttoloktema – sámi evalueren čájeha ahte oahppit geain lea sámegeiella nubbingiellan, eai oahpa giella doarvái bures nu ahte sii šattašedje doaibmi guovttegielagin ja ahte leat ollu hástalusat sámegeielloahpahusa oktavuodas. Dát ákkastuvvo raporttas “Sámi logut muitalit 4”, mii almmuhuvvui golgotmánus 2011. Raporttas oidno ahte jagi 2006 rájes leat oahppit geain sámegeiella lea nubbingiellan vátnon 38 % golmma sámegeiella ektui oktiibuot, davvisámegeiella nubbingiellan okto lea njiedjan 40 %.

Deatalaš lea álggahit doaibmabijuid maiguin jorgalahttit dán dili. Okta sivva mii raporttas gessojuvvo ovdan, lea dat ahte boasttu oahpahusmálla geavahuvvo oahpahasas. Dát ii leat eisege ođas, raporttas oidno ahte vanhemat leat garrasit moaitán málla mii geavahuvvo sámegeiella oahpahasas nubbingiellan juo 1990-logus. Dát lea duođastuvvon raporttas Sámegeiella oahpahus nubbingiellan, maid Sámi allaskuvla lea almmuhan 1998:s ja Ođastusa 97 árvoštallamis, almmá ahte geavahasas livčče rievdaduvvon nubbingiella oahpahusmálla Máhttoloktema - sámi atnui váldima oktavuodas 2006:s. Riikkaidgaskasaš dutkan čájeha maiddái ahte dat málla mii geavahuvvo sámegeiella nubbingiellan oahpahasas Norggas, ii daga ohppiid doaibmi guovttegielagin. Dutkit gohčodit dan geahnohis mállen.

Danne dárbbasa Sámediggi eanet ruđaid nana oahpahusmálliid ráhkadeapmái fágii sámegeiella nubbingiellan.

Metoda ovddideapmi sámegeiella giellaoahpahusa ja kulturgaskkusteami várás mánáidgárddiin: 500 000 ruvnu

Dárbu lea várret ruđaid sámegeielloahpahusa ja kulturgaskkusteami metodaovddidanbargui mánáidgárddiin. Ollu mánáidgárddit rahčet giellabargguin ja leat muitalan Sámediggái ahte dárbbasuvvo metodaovddideapmi giellaoahpahusa várás. Sámi mánat leat mánáidgárddiin iešguđege guovlluin. Sierra guovlluin leat sierra dárbbut go guoská giellaoahpahusa metodaide, ja danne fertejit ovddiduvvot metodat sierra giellakategorijaid várás. Dán vuodul dárbbasuvvo 500 000 ru dán ulbmili 2014:s.

Sámi oahppanressurssat: 20 miljon ruvnu

Sámedikki mihttomearrin lea ahte buot fágasurggiide gávdnojit oahpponeavvut ja buot fágaide mátta-, julev- ja davvisámegilli. Guhkkin eret dilli lea nu dál. Sámi oahpponeavvuid váili lea leamaš hástalus dan rájes go sámegealla šattai fágan. Vaikko almmuhuvvojit ge ođđa oahpponeavvut juohke jagi, de eai vel ge gávdno buot fágaide, erenoamážit julev- ja máttasámegilli váilot.

Ruđat oahpponeavvoovddideapmái leat juogaduvvon Strategalaš plána sámi oahpponeavvuid ráhkadeami várás 2009 – 2012 mielde. Sámediggedieđáhusa čuovvoleapmin lea ráhkaduvvon doaibmaplána oahpponeavvuid ráhkadeami várás jagi 2013 rájes. Jos mii váldit vuolggasaji strategalaš plána čuovvoleamis, de čájehit gaskaboddosaš rehkenastimat ahte ollislaš dárbu lea 32 miljon ruvnu go galgá sáhttit álgit ráhkadit daid oahpponeavvuid maidda lea dárbu Máhttoloktema – sámi mielde (gč. tabealla vuolábealde). Ii leat realisttalaš álggahit nu stuorra ángiruššamiid ovttá jagi, eanemusat dan geažil go váilot olmmošlaš resurssat. Raporta ”Tiltak for å effektivisere utvikling og produksjon av samiske læremidler” čájeha dattetge Sámi goasttidan ja áviisasearvvi dieđuid mielde ahte muhtun sámi lágádusat leat huksen stuorát kapasitehta ja gelbbolašvuoda buvttadit eanet oahppogirjiid go maid dán rádjai leat leamaš ekonomalaš rámmat buvttadit.

- 2014:s lea áigumuššan viežžat fálaldagaid oahppanressurssain. Sámediggái lea deatalaš organiseret oahppanressurssaid ráhkadeami dakkár vuogi mielde ahte lea vejolaš fidnet buriid oahppanressurssaid buoremus lági mielde dálá oahppoplánaid vuodul, ja sihkkarastit buoret einnostonvejolašvuoda oahppanressurssaid buvttadeami oktavuodas. Jus mii galgat juksat dán mihttomeari, de mii dárbbasit stuorát ekonomalaš rámmaid oahppanressurssaid ráhkadeapmái, sihke sihkkarastin dihtii ahte ráhkaduvvojit kvalitatiivalaččat buorit oahppanressurssat (oktan digitála oahppanressurssaiguin), muhto maiddái danne vai čadnojuvvojit ruđat iešguđet prošeavttaide mángga jagi badjel, nu mo almmolaš háhkanproseassa ulbmil lea ge. Mii oaidnit ahte dárbbasuvvojit stuorát ekonomalaš rámmat siskkáldas bargoprosessii.

Danne galggašii lasihit vuoddoskuvlaoahpahusa várás oahpponeavvuid ráhkadeapmái ruđaid 20 miljon ruvnu.

Ruhtadárbu oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2014:s lea:

• Fága	• Davvisámegillii	• Julevsámegillii	• Máttasámegillii	• Submi ovttaskas fága ektui
• Sámegiella vuosstašgiellan	• 0	• 2 300	• 3 900	• 6 200
• Sámegiella nubbingiellan	• 800	• 2 500	• 2 500	• 5 800
• Matematihkka	• 2 100	• 3 950	• 3 950	• 10 000
• Luonddufágat	• 6 200	•	•	• 6 200
• RLE	• 0	• 1 000	• 1 000	• 2 000
• Servodatfágat	• 0	• 1 000	• 1 000	• 2 000
•	• 9 100	• 10 750	• 12 350	• 32 200

Sámi oahpponeavvoportála Ovttas-Aktan-Aktesne: 3,5 miljon ruvnnu

Sámi oahpponeavvoportála galgá ovddidit neahttavuđot bálvalusaid sámi oahpponeavvuid ektui, ja fállá golbma vuodđobálvalusa:

Neahttaportála mii veahkeha gávdnat sámi oahpponeavvuid. Dát bálvalus lea almmuhuvvon čakčat 2011, ja das lea redakšuvdna mii buvttada neahttasiidduid.

Digitála oahpponeavvuid almmuhanreaidu. Ovddiduvvojit guokte oahpponeavvopilohta mat almmuhuvvojit skábmamánu 2012.

Sámi juohkinarena internehtas. Bálvalus almmuhuvvo oktanaga oahpponeavvopilohtaguin.

Prošeakta loahpahuvo jagi 2012 loahpas. Sámediggi lea bargamin plánain oažžut bissovaš doaimma portálas. Doaimmačovddus ja ruhtadanplána ii leat ráhkaduvvon, muhto dain jagiin go dát lea leamaš prošeaktan, de lea dat máksán 3,5 miljon ru jahkái. Bissovaš doaimma šaddá máksit sullii seamma ollu.

Davveguovlopolitihkka: 1 miljon ruvnnu

Dárbbášuvvo ollu eanet máhttu davveguovloáŋgiruššama sosiála ja dearvvašvuodalaš váikkuhusaid birra ja deaddu dan ala. Ovdamearkka dihtii dárbbášuvvo davviguovlluid árbevirolaš ealáhusaid vuoigatvuodaid fuolaheapmi eanet dutkanvuđot máhtu minerálaávkástallama váikkuhusaid birra.

Sámediggi háliida ahte biddjojuvvo eanet deaddu sámi ealáhusaide nu go boazodollui, eanadollui, guolásteapmái ja meahccealáhusaide. Dan oktavuodas ferte kártegoahtit ja dutkat mo hálddašanorgánat iežaset doaimmain fuolahit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid dan vuodul mo dat bohtet ovdan lágain ja riikkaidgaskasaš soahpamušain ja julggaštusain, ja ferte čađahit dárbbášlaš gealbudeami dan ektui mo hálddašeapmi fuolaha álgoálbmotvuoigatvuodaid.

Gealbudan- ja rekrutterenprográmma sámegielas alitohppui: 3 miljon ruvnnu

Sámediggi ja Sámi allaskuvla leat dahkan šiehtadusa ovddidit ja čađahit 5-jahkásaš giellaprošeavtta buot sámi giellaguovlluin. Mihttomearrin lea ahte sápmelaččat váldet ruovttoluotta gielaset ja ahte šaddet eanet sámegielgeavaheadjit.

Sáhtá dadjat ahte lea hui bures lihkestuvvan dat prográmma mii čađahuvo earret eará ovtta sámi giellaguovddážiiguin. Prográmmaáigodat nohká 2013:s. Sámediggi oaivvilda ahte prográmma ferte jotkojuvvot bistevas fáldahkan Sámi allaskuvllas. Dakkár gealbudan- ja rekrutterenprográmma bokte sámegielas lea maid vejolaš juksat daid mihttomeriid maid Ráđđehus lea bidjan Sámegiela doaimmaplánas ja Nasionála rekrutterenstrategiijas sámi alitoahpu várás.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/ Ellen Mienna

518 siidu 536 siidus

Čielggadus ”Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning” evttoha maiddái ahte giellaprográmma ferte oazžut guhkesáiggi, dássidis ruhtadeami. Lávdegoddi evttoha dasa lassin ahte ortnet galgá árvoštallat logi jagi geahčen.

Alitoahpu sámeziela gealbudan- ja rekrutterenfálaldaga bistevaš ruhtadeapmái fertejit maid gullat Sámi allaskuvlla hálddahuslaš ja fágalaš bargamušat, ja ovttasbargoguimmiid oassálastin.

Giellaoahppanfálaldat sámezielat fágabargiide ja fidnobargiide: 2 miljon ruvnnu
Sámezielat fágabargiin ja fidnobargiin leat dávjá hástalusat sámeziela geavaheami oktavuodas iežaset fidnodoaimmas go váilot doahpagat.

Giellaoahppanfálaldat oahppočuoggáiguin sámezielagiid várás iešguđet fágain, nu go dearvvašvuodafágas ja boazodoalus, nannešii sámeziela – ja movttiidahtášii viidáset ohppui fágain.

Stipeanda alitohppui: 2 miljon ruvnnu

Eanaš fágain dárbbášit sámezielagiid. Danne lea Sámediggi ásahan stipeandaortnega joatkkaskuvladási ohppiide geain lea sámeziella fágasuorggis ja alitoahpu studeanttaide. Nannen dihtii sámezielat ohppiid ja studeanttaid rekrutterema ferte lasihit oppalaš supmi stipeanddaide.

Sámi erenoamášpedagogalaš fierpmádat: 500 000 ruvnnu

SEAF- sámi erenoamáš pedagogalaš fierpmádagas lea riikkaviidosas ovddasvástádus sámi geavaheddjiin miehtá Norgga. Fierpmádat lágida sámi pedagogalaš fágabeivviid juohke nuppi jagi. Maŋimus fágabeivvit ledje 2012:s, boahhte fágabeivvit plánejuvvojit lágiduvvot 2014:s. Sámediggi lea leamaš mielde lágideamen ja ruhtadeamen dáid fágabeivviid buot jagiid (10 jagi).

Fágabeaivi čalmmustahtta maiddái geavaheddjiid, váhnemiid ja fágaperspektiivva buot golmma sámi gielas. Mii evttohit várret 500 000 ru dán doaibmabidjui.

Sámi lohkanguovddáš: 500 000 ruvnnu

Sámi lohkanguovddáš lea resursaguovddáš erenoamážit oahpahanvuogádahkii mánáidgárdedási rájes alitoahpu rádjai, ja lea biddjojuvvo Sámi allaskuvlii. Guovddáš bargá viidat ovddidemiin álbmoga njálmmálaš ja čálalaš sámezielgeavaheami. Sámi lohkanguovddášis galgá leat seamma stáhtus go sullalaš nátionála guovddášiiin. Guovddáš dárbbáša einnostanvejolaš ruhtadeami jus galggaš sáhttit doaimmahit ollislaš barggu ja bidjat guhkesáiggi strategiijaid. Meroštallojuvvo 500 000 ruvdnosas bušeahhtadárbu 2014:s.

Hálddahuslaš resurssat – alitoahpu ja dutkama juogus: 1,5 miljon ruvnnu

Sámediggi dárbbáša nannet návccaidis alitoahpu ja dutkama suorggis. Dát guoská sihke politihkkaovddideapmái ja hálddašeapmái. 2013:s biddjojuvvo ovdan Sámediggediedáhus sámi dutkama ja alitoahpu birra, ja 2014:s dat čuovvoluvvo. Sámediggi bidjá návccat studeanttaid rekrutteremii sámi alitohppui ja eaneda stipeanddaid logu. Dát ángiruššan mielddisbukta eanet ohcemiid ja maiddái eanet hálddašanbargamušaid.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 43,1 miljon ruvnnu máhttui. 2014:s dárbbáša Sámediggi lasi 35,5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Dearvvašvuolta ja sosiála

Sámediggi oaidná ahte sámi geavaheddjiid vuoigatvuodat dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkas leat nannoseappot guovddášis. Sámedikki bajimus mihttomearri lea ovttaadássasaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi geavaheddjiide seamma dásis norgga álbmogiin.

Sámediggi oaidná ahte gieskat mearriduvvon Ovttasdoaibmanodastus bidjá sámi pasieanttaid ovdii ođđa hástalusaid sámi giela ja kultuvrra ektui. Sámedikki oktavuoha guovddáš eiseválddiiguin dán proseassas lea deatalaš, ja lea dárbu várret resurssaid dán ulbmili.

Ráđdehus lea maiddái diedihhan ahte mánáidsuodjalusa oktavuodas galgá organiseren ja lágat geahčaduvvot viidát. Dát bidjá Sámediggái hástalusaid. Min ulbmilin lea doaibmat sámi mánáidsuodjalusmánáid sáhkaguoddin norgga eiseválddiid ektui, ja mii oaidnit ahte lea dárbu nannet álgoálbmotvuoigatvuodaid heiveheami láhkaásahusain ja doaibmabijuid hábmema oktavuodas mánáidsuodjalussuorggis.

Sámi servodahkii bohtet maiddái hástalusat bioteknologalaš ovdáneami siskkobearde. Sámi genaávdnasiid hálddašepmi ja eaiggátvuohta buktet midjiide hástalusaid sihke politihkalaččat ja gelbbolašvuođa dáfus. Sámediggi oaidná ahte ráđdehusa bioteknologiija ovddideami ođđa strategiijabargu lea dakkár bargu masa ferte searvat. Dás lea alimusat sáhka dan hábmemis.

Ráđdehusa bargu gárrensuorggis dagaha ahte dárbbasit hálddahuslaš resurssaid Sámediggái. Sámi geavaheddjiid dárbbu ja vuoigatvuodaid goziheapmi lea deatalaš Sámediggái, ja danne fertet mii árjjalaččat searvat dán proseassas.

Sámediggi dárbbasa 2014:s eanet hálddahuslaš resurssaid ovddasdoaibmanodastusa ja sámi geavaheddjiid čuovvoleapmái.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahas lea Sámediggi várren 3,8 miljon ruvnnu dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusaide. 2014:s dárbbasa Sámediggi lasi 1,5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Areálat ja biras

Sámediggi bargá dan ala ahte sámi guovlluid areálat ja resurssat geavahuvvojit, suodjaluvvojit ja hálddašuvvojit ceavzilis vuogi mielde.

Plána- ja huksenlága čuovvoleapmi: 3 miljon ruvnnu

Sámedikki barggu oktavuodas areálaáššiguin lea sáhka das ahte sámi beroštumit suodjaluvvojit dalle go mearrádušat areálaid geavaheamis dahkojuvvojit. Vurdojuvvo ahte Sámediggi árjjalaččat searvá regionála ja gielddalaš plána-proseassaide, maid mii ieža maiddái leat dovddahan ahte mii áigut dahkat. Dan geažil go plána- ja huksenlágas leat ođđa gáibádušat, de vuordit mii sakka eanet barggu dán bargosuorggis.

Eará areálaáššit: 4,6 miljon ruvnnu

Sámediggi oaidná ahte eanet bahkkejit geavahit sámi guovlluid areálaid, earret eará energiijahuksemaid, suodjalanbarggu ja resursaviežžama bokte. Dasto lea Sámediggi leamaš mielas eanet árjjalaččat searvat bargui Eurohpa eatnadatkonvenšuvnna čuovvoleapmái. Sámedikkis lea geatnegasvuohta konsultašuvdnašiehtadusa mielde čuovvolit suodjalanproseassaid ja stuorra huksenáššiid.

Sámediggi sáhtta jos Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta heaittiha guovllustivrraid, oazžut eanet barggu boazodoalus areáladárbbuid ektui.

Čuovvolit barggu sihkarastimin sámi vuoigatvuodaid mariidna resurssaide: 3 miljon ruvnnu

Sámediggi dárbbasa resurssaid čuovvolit barggu sihkarastimin sámi vuoigatvuodaid mariidna resurssaide. Prinsihppa historjjálaš vuoigatvuodaid dohkkeheami birra ja oassálastima birra guolástushálddašepmái galgá čuovvoluvvot sihke nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Sámediggi meroštallá bušeahhtadárbbu 2013:s 3 miljon ruvndun.

Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvoleapmi.

Sámi vuoigatvuodaid kárten sámi guovlluin Romssa rájes máttás guvlui, lea oassi Sámi vuoigatvuodálávdegotti II čuovvoleamis. Sámi vuoigatvuodaoamasteddjiin, báikegottiin ja ásašusain ferte leat kapasitehta ráhkkanit dán prosessi ja čuovvolit dan.

Digitála ránnjááhku:

Dárbu lea bearráigeahččat neahttaságastallamiid ja sullasaččaid vai sáhtta dieđihit jos sámit ja sámi bealit olgguštuvvojit neahtas, ja vástidit daidda.

Finnmárkkukommišuvdna

Finnmárkkukommišuvdnii ferte sihkkarastit ruđaid mandáhta ollašuhttimii mii kommišuvdnii lea addojuvvon dárbbasmeahtumit maŋŋonkahtta. Juolludusaid Finnmárkkukommišuvdnii ferte várret stáhtabušeahtas.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 1,5 miljon ruvnnu areála- ja birasbargui. 2014:s dárbbasá Sámediggi lasi 13,5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Kulturmitosuodjaleapmi

Sámediggi áigu suodjalit ja oainnusmahttit mihtilmas ja rikkis sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas ja oassin sámi biras- ja resursahálddašeamis.

Sámedikki bargu kulturmuittuiguin lea deatalaš vuodđun sámi historjái ja leahkimii.

Kulturmitobarggu oktavuodas lea Sámediggi gulaskuddaninstánsa plánaáššiin ja stuorát huksenáššiin. Dan oktavuodas registrerejuvvojit ollu sámi kulturmuittut. Sámediggi háliida maiddái searvat sierra prošeavttaide mat leat mávssolaččat sámi kulturmitosuodjalusa fágalaš ovdáneapmái.

Hálddahušlaš resurssat – kulturmitojuogus: 2,5 miljon ruvnnu

Áššit mat gusket sámi kulturmitosuodjalussii, maiddái sámi huksensuodjalusáššit, leat lassánan dađistaga daid maŋimus jagiid. Dasto resurssat gal eai leat geavahusas lassánan jagi 1999 rájes. Dat lea Sámedikki stuorámuš hástalus kulturmitosuorggis.

Dálá dilis lea kulturmitobargiin oktavuodas gitta 134 gielddain, 8 fylkkagielddain, 3 arkeologalaš regionmuseain, sámi museaiguin ja eará museaiguin guovllus. Dasa lassin leat máŋga eará báikkálaš, regionála ja stáhtalaš aktevrra mat buohkat háliidit Sámedikki mielde deatalaš surggiin. Dát bargu dahkkojuvvo dál 11,5 jahkedoaimmain. Fylkkagielddain seamma suorggis leat mealgat stuorát resurssat kulturmitobarggus.

Heajumus dilli lea vistesuodjalusas gos okta virgeolmmoš galgá bargat buot bargguid mat gullet sámi vistesuodjalussii olles Norggas. Dat ii leat doarvái otnáš dárbbu ektui. Dasto lea sávva jáhkkit ahte vistesuodjalusprošeakta mii lea jođus buvttiha ollu barggu sámi visttiid ođasteami ektui, ja nu maiddá dárbbasá fágalaš bagadusa ja detáljaregistrerema.

Sámedikki oaivila mielde lea stuorát bargoresurssain sámi kulturmitosuodjalusas ávki sihke gielddaide, fylkkagielddaide ja ovttaskas doaibmabidjooamasteddjiide. Jos Sámedikkis livččii vejolašvuodas leat mielde ovddabealde plánaproseassaid, de sáhtášii vejolaš vuostálasvuodaid álkibut garvit. Sámi álbmogis galgá maiddái leat duohta vuoigatvuodas hálddašit ja dulkot iežas historjjá. Sámi kulturmitosuodjalus váikkuha dan.

Sámi kulturmitosuodjalus dárbbasivčče unnimusat guokte ođđa virggi jagi 2013 rájes, ja ovtta ođđa virggi sámi vistesuodjalussii. Dát gártá máksit 2,5 miljon ruvnnu.

Čoahkkingirjji čállit: Ellen Aina Eira/Ellen Mienna

521 siidu 536 siidus

Ohcanvuđot doarjagat sámi kulturmuutosuodjalusas: 1 miljon ruvnnu

Sámediggi álggahii 2011:s prošeavtta sámi automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid registreremiin. Prošeakta lea oassi Riikkaantikvára máhttoloktemis ja vuodđun lea riikkarevišuvnna moaitámuš dán kulturmuutosuorggi visogovvii. 2012:s sirdojuvvui 2 miljon ruvnnu postii 72 Riikkaantikváras divvut daid visttiid mat registrerejuvvojit prošeavttas. Sámediggi oaidná ahte dán ruhtajuolludeami dárbbáša joatkit, ja oaidná ahte dat lea áigumuš 2013 stáhtabušehtas. Prošeakta lokte várra beroštumi ovddeštit sámi visttiid ja ahte bohtet váikkuhangaskaoapmeortnegii eanet doarjjaohcamušat sámi kulturmuutosuodjalussii. Ii ge dain ruđain mat bohte Sámediggái poastta 72 bokte, leat vejolaš ruhtadit áššemeannudeami dahje doarjagiid čuovvoleami. Ii ge Sámedikkis leat vejolaš várret ruđaid dása organisašuvnna siskkobealde. Danne dárbbáša Sámediggi ruđa ruhtadit beallevirggi áššemeannudeapmái ja addojuvvon ja ođđa doarjagiid čuovvoleapmái.

Sámediggi lea maid eahpeduhtavaš dainna go ruđat mat bohtet poastta 72 bokte, addojuvvojit eavttuiguin maid Riikkaantikvára bidjá, go Sámediggái lea addojuvvon váldi sámi kulturmuotohálddašeamis. Sámediggi han berre beassat mearridit sámi kulturmuutosuodjaleami.

Mánggaid jagiid lea Sámediggi ferten vuoruhit garrasit ohcciid gaskkas main leat buorit prošeavttat go guoská doarjjaortnegii sámi kulturmuutosuodjaleami várás mii juhkkokuovvo Sámediggái kapihttala 1429 poastta 50 bokte. 2012:s lei ohcamiid rámma oktiibuot badjel 7 miljon ruvnnu – eanet go golmma geardde eanet go dan mii lei juogadeapmái. Muhtun oasi dás sáhtii váldit ruđain mat addojuvvojedje kapihttalaš 1429 poastta 72 bokte, muhto ollu buriid prošeavttaid fertiimet hilgut dahje vuolidit gáržžes bušehta geažil. Váikkuhangaskaoapmeortnet berre viiddiduvvot dađistaga, vuos álggus miljon ruvnnuin 2014:s gokčan dihtii stuorámuš dárbbuid vistesuodjaleapmái maid ii sáhtán gokča poasttas 72. Lea maid báhcán ollu bargu sámi kulturmuittuid registreremiin maid báikkálaš návccat buoremusat sáhttet fuolahit, mii maid lokte máhtu ja beroštumi sámi historjái ja vuodu sámi kulturmuittuid ja historjái seailuheapmái.

Prošeavttat kulturmuutosuodjaleami oktavuodas: 1,5 miljon ruvnnu

Sámediggi oaidná ahte lea stuorra dárbu álggahit prošeavttaid mat leat mávssolaččat sámi kulturmuutosuodjalusa fágalaš ovdáneapmái. Dát leat deahtalaš prošeavttat maid Sámediggi ii sáhte čuovvolit dálá rámmaid siskkobealde.

Ceavccageađggi/Várnjargga kulturmuotovuolu

Ceavccageađgelávdegoddi ráhkkanan Ceavccageađggi viiddis čalmmusteapmái barggus go leat oččodeamen dan tentatiivva máilmmiárbelistii. Lávdegoddi geargá bargguinis 2012:s. 2013:s šaddá dárbu viidat registreret muhtun guovlluid mat välljejuvvojit Várnjarggas. Lassin iešruhtadeapmái 2013:s sáhtá šaddat dárbu bivdit ovttasbarggu FeFo:in registrerema ektui välljejuvvon guovlluin earret álbmotmeahcis. Dán bargui dárbbáša Sámediggi unnimusat 200 000 ru. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte Ceavccageađggi kulturmuotovuollu doaibma ja gaskkusteapmi šattašii bissovaš ortnegin.

Sámegiella Askeladden-registaris

Sámediggái lea iešalddis čielggas ahte sámi kulturmuittut galget válddahuvvot ja gaskkustuvvot maiddá sámegillii. Bargu sámegiella oččodemiin nationála kulturmuotoiehtovuđđui lea bures álggahuvvon ja Sámediggi lea ráhkadan sátnelistta diehtovuodu geavahussii. Riikkaantikvára lea cealkán ahte Sámediggi ferte ráhkadit njuolggadusaid geavaheami várás, ja oktiortnet sámi oasi ovddideami diehtovuodus. Vuosttaš vuorus leat jurddašan davvisámegiella heivehit Askeladden-registarii. Maŋŋá galggašedje maiddá eará sámegiella heivehuvvot diehtovuđđui.

2013:s dárbbáša Sámediggi bealle virggi sámegiella gelbbolašvuodain joatkit barggu sámegiella heivehemiin Askeladden-registarii.

Out of the ice – Sápmi

Dan oktavuodas go jiehkkit leat suddamin, ihtet bođu kulturmuittut daid ravddain. Ovddeš gávdnosat jieknaravddain sáhttet čájehit ahte jieñaid alde ja luhtte lea leamaš goddebivdu. Sámediggi diehtá ahte Norlánddas leat gávdnan sámi kulturmuittuid jihkiid luhtte. Deatlaš lea ahte mii sáhttit dulkot dán sámi ovdahistorjá ja historjá gállduid ja máhtu vuodul.

Oktiibuot lea dárbu oažžut bealle fágavirggi.

Sámi kulturmearkkat muorain

Sámi kulturmearkkat muorain leat unnán dovddus Norggas, maiddái Sámedikki beales kulturmuittováldin. Dat bohtá várra das go máhttu dán lágan kulturmuittuid birra lea leamaš heittot ja danne dat ii leat geavahuvvon nu ollu dutkamis iige hálddašeamis. Hástalusat kulturmearkkaid oktavuodas muorain bohtet vuosttažettiin das go meahcci ja nu maiddái kulturmearkkat áiggi mielde leat jávkan, juogo lunddolaš sivaidd geažil, muhto maiddái ođđaáiggi meahccedoalu geažil ja eará areálaid dárbbášeddji ealáhusaid geažil.

Oktiibuot lea dárbu oažžut bealle fágavirggi.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušeahtas lea Sámediggi várren 2,7 miljon ruvnnu kulturmuittosuođjaleapmái. 2014:s dárbbáša Sámediggi lasi 5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Ealáhusat

Sámediggi háliida nana ja juohkelágan ealáhusaid sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa vuodul ja mat vuhtiiváldet daid, ja leat vuodđun gievrras báikegottiide gos olbmot háliidit ássat.

Sámediggi lea čakčat 2011:s mearridan iežas ealáhuspolitihkalaš dieđáhusa. Dieđáhusa vuodul lea jurdda nuppástuhttit Sámedikki ealáhuspolitihka. Ealáhuspolitihka rievdaduvvo nu ahte eanet deattuhuvvo báikegottiid ovddideapmi, ođđaháhkkan, gelbbolašvuodabajidan doaibmabijut ja ealáhusutkan. Vuodđoealáhusaid siskkoabealde galgá rámmaeavttuid buorideapmi vuoruhuvvot. Prošeavttat, fitnodatjurdagat ja ealáhusdoaimmabijut galget árrjalaččat buoridit sámi ealáhuseallimáigilvovccaid. Dieđáhusa áigumuš lea maiddái eanet deattuhit lávgadet ovttasbarggu gielddaiguin, FoU-ásahusaiguin ja stuorát váikkuhanfámu riikka guovddáš ealáhuspolitihkkii. Strategijjat mat leat dieđáhusas galget čuovvovuvvot jahkásaš bušeahtain. Váikkuhangaskaomiid geavaheapmi leat deatlaš reaidu daid ángiruššansurggiid čuovvoleapmái mat leat dieđáhusas.

Ain leat hui stuorra hástalusat sámi servodagas go olmmošlohku njiedjá, ássanmálla rievdamá geažil, ealáhusstruktuuvrra rievdamá geažil ja uhccán álggahemiid geažil. Sámedikkis bidjá deattu dáidda hástalusaid ja joatká barggu rievdadit ealáhuspolitihka nu mo árvaluvvon ealáhusdieđáhusas.

Hálddahaslaš resurssat – ealáhusjuogus: 1,5 miljon ruvnnu

2012:s leat Sámediggái bohtán uhcitet ovttaskas fitnodagain ja ealáhusdoaimmaheddjiin. Váldosivvan lea oppalaš sodju ealáhuseallimis: ođđaálggahemiid ja investeremiid lohku lea uhcitet go dan mii lea min mihttomearri, mii fas vuolgá daid hástalusain mat lea namuhuvvon teakstaoasis bajábealde. Dát gáibida ahte Sámedikki váikkuhangaskaopmegeavaheapmi rievdaduvvo nu ahte dat eanet guoská ovttasbargoprošeavttaide, geallbudeapmái ja doaibmabijuide mat eanedit álggahemiid. Danne áigu Sámediggi eanet deattuhit dan ahte bargat olggosguvlui ja árrjaleappot fitnodagaid, ovddidanbirrašiid ja gielddaid ektui. Sámediggi ferte leat ovddimuččas oččodit álggahuvvot buoriid prošeavttaid ja nu aktiviseret sámi guovlluid ealáhuseallima. Dákkár árrjalaš bargu olggos guvlui gáibida eanet hálddahaslaš resurssaid álggahit, ovddidit ja čuovvolit dakkár ovddidanprošeavttaid sámi guovlluin, mat sáhttet eanedit álggahemiid ja loktet gelbbolašvuoda ealáhuseallimis.

Čoahkkáigeassu

Váikkuhangaskaoapmegeavaheami sáhtta rievdatit 2013 ealáhusbušehta rámmaid siskkobeaide. 2013 bušehtas lea Sámediggi várren 35,4 miljon ruvnnu ealáhusaide. 2014:s dárbbasa Sámediggi 1,5 miljon ruvnnu lassáneami hálddahaslaš resurssaide vai sáhtta bargat árrjaleappot ja olggos guvlui.

Regionálaovddideapmi

Sámediggi háliida árrjalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen ja ovddidan dihte sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Sámediggi lea dahkan ovttasbargošiehtadusaid fylkkagiellaiguin Hedmárkku rájes davás. Ovttasbargošiehtadusaid bokte šitthojuvvo makkár ovddasvástádus regionála eiseválddiin lea go guoská sámi kultuvrii, gillii, birrasii, ealáhus- ja servodatovddideapmái.

Sámedikkis lea dál gáržžes ekonomii ja vátna hálddahaslaš resurssat daid áŋgiruššamiid čuovvoleapmái mat leat ovttasbargošiehtadusain fylkkagiellaiguin. Dasto sáhtta eanet ulbmillaččat geavahit ovttasbarggu sámi giela, kultuvrra ja servodateallima nannemii ja oainnusmahttimii. Danne lea Sámediggi ođasmahttigoahtán ovttasbargošiehtadusaid mat leat fylkkagiellaiguin. Sávahahtti lea oažžut eanet ulbmillaš šiehtadusaid goappašiid beliid dáfus.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušehtas lea Sámediggi várren 3 miljon ruvnnu regionálaovddideapmái. 2014:s dárbbasa Sámediggi lasi 5 miljon ruvnnu dán fágasuorgái.

Sámi ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi bargá dan ala ahte álgoálbmogat galget beassat mearridit sin iežaset ovdáneami ja sis galgá leat vejolašvuohta gozihit iežaset beroštumiid riikkaidgaskasaččat. Sámedikkis leat doaimmat maid mii háliidit čovdit riikkaidgaskasaš arenain, ja dasto leat vuordamušat ahte Sámediggi galggašii searvat ja áŋgiruššat. Dát guoská riikkaidgaskasaš bargui álgoálbmogiid ektui sierranas oktavuodain, nugo ON, EU, Ártkalaš ráđi ja Barents-ráđi oktavuodas. Ráđđehusa áŋgiruššan davviguovlluin ja Ráđđehusa davveguovlodiedáhus gáibida eanet doaimmaid ja čuovvoleami Sámedikki beales. Dasto leat Sámedikkis áigumušat áŋgiruššat riikkaidgaskasaš arenas erenoamážit go guoská daid hástalusaid maid erenoamážit álgoálbmogiin leat boahhteáiggi dálkkádatrievdamiid oktavuodas.

Dárbu lea lasihit doaibmaruđaid jos Sámedikkis galggaš leat doaibmamunni ieš sáhttit vuoruhit resursageavaheami, ja vai Sámediggi galggašii sáhttit duohtan dahkat daid doaimmaid mat čuvvot konvensuvnnaid maid norgga eiseválddit leat vuolláičállán álgoálbmogiid searvama ektui proseassain mat gusket sidjiide. Sámedikkis lea unnán ruhta geavahusas iežas bušehtas riikkaidgaskasaš bargui. Sámediggi lea earret eará váldán badjelasas álgoálbmotkantuvrra doaimma ruhtadeami Barents-barggu oktavuodas Ruošša bealde.

Sámedikkis lea dál rámmašiehtadus Olgoriikadepartemeanttain. Dan rámma lea 1 miljon ruvnnu. Mii vuordit ahte Olgoriikadepartemeanta fievrriid ruđaid 50-poastta bokte nu ahte ii leat dárbu rámmašiehtadusa geavahit Sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššamiid. Dárbu lea maiddái ahte dát juolludus lassánivčče Sámedikki riikkaidgaskasaš áŋgiruššamiid geažil. Sámedikki rámma riikkaidgaskasaš bargui lea unnán dahje ii oppage rievdan maŋimus jagiid.

Norga raportere jeavddalaččat CERD:ii (ON nállevealahanlávdegoddi) ja CERD rávve movt Norga buoremus vejolaš vuogi mielde sáhtta čuovvolut vealahanlága. Sámedikkis lea deatalaš rolla riikkaidgaskasaš barggus eastademiin álgoálbmogiid ja minortehaid vealaheami. Sámediggi lea ráhkadan sierra raporttaid movt iešguđege sámi doaibmabijut čuovvuluvvojit. Dát proseassat gáibidit ollu resurssaid. Dárbu lea buoridit dagaldumiid ja proseassaid das movt diedut johtet ja movt

raporterejuvvo Sámedikki ja ráđđehusa gaskka Mánáid- , dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanttas (MSD). Dárbu lea oažžut eanet resurssaid nannen dihte barggu ja searvvahan dihte nu stuorra osiid go vejolaš sámi servodagas.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2013 bušehtas lea Sámediggi várren 6,4 miljon ruvnnu sámi ovttasbargui ja riikkaidgaskasaš bargui. 2014:s dárbbasa Sámediggi 2 miljon ruvnnu lasi dán fágasuorgái.

Sámediggeválgga dutkan

Vuosttaš sámediggeválgga dutkan dáhpáhuvai 2009 válgga oktavuodas. 2009-válgga válgadutkanprošeavtta ruhtadii Norgga dutkanráđi sámi prográmma ja Ođasmahttin-, hálddahuš- ja girkodepartemeanta. Válgadutkan geardduhuvvo, ja deatalaš bargamuššan lea fáhtet rievdadusaid jienasteddjiid gaskkas áiggi vuollái. Politihkas lea ollu sáhka rievdadusain ja váikkuhusain jienasteddjiid, välljejuvvomiid ja politihkalaš ášahusaid gaskkas. Danne ferte jahkásaččat várret ruđaid sámediggeválgga dutkamii.

2014:s dárbbasa Sámediggi 1 miljon ruvnnu dán áigumuššii.

Sámedikki 25-jagi ávvudeapmi

Sámedikki 25-jagi ávvudeapmái dárbbasuvvojit ruđat maiddá 2014:s. Lassin daidda prošeavttaide mat álggahuvvojit 2013:s ja mat galget loahpahuvvot 2014:s (ávvogirji, girji Sámedikki dáidaga birra ja interaktiiva neahttasüddut Sámedikki birra), ferte maiddá várret ruđaid ieš ávvolágideapmái.

2014:s dárbbasa Sámediggi 1 miljon ruvnnu dán áigumuššii.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 29.11.12 dii. 19.55.

Ášši/Sak	PFL	010/12
Ášši/Sak	DC	056/12

Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid struktuvra

Arkiivaáššennr..
12/27906 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámedikki dievasčoahkkinjodihangotti	07.11.12	DCJ 005/12
Plána- ja finánsalávdegoddi	26. – 27.11.12	PFL 010/12
Sámedikki dievasčoahkkinn	28. – 30.11.12	DC 56/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11.12 dii.08.30

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	07.11.12	Dievasčoahkkinjodihangotti	Ášši DCJ 005/12 Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid struktuvra
2			Sak 10/12 Møteplan for Sametingets komité- og pleningsmøter i 2013
3	journalført 20.09.2012		Rapport fra en fellesparlamentarisk gruppe for å vurdere andre modeller og tilpasninger i forhold til organisering av Sametingets komité
4			Kalender 2013

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjodihangotti mearradusárvalus:

Lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid boahttevaš málle

Sámediggi mearrida čuovvovaš málle čoahkkimiidda lávdegottiin ja dievasčoahkkimis:

Okta čoagganeapmi gidđasešuvnnas ja okta čoagganeapmi čakčasešuvnnas lágiduvvojit nu ahte lávdegoddečoahkkimat ja dievasčoahkkinn dollojuvvojit ovttá ja seamma vahkus. Dasto lágiduvvo okta čoagganeapmi gidđasešuvnnas ja okta čoagganeapmi čakčasešuvnnas nu ahte lávdegoddečoahkkimat ja dievasčoahkkinn dollojuvvojit guovtti sierra vahkus. Čoagganeapmi miessemánus/geassemánus ja čoagganeapmi skábmanánus/juovlamánus dollojuvvojit guovtti sierra vahkus, go fas čoagganeapmi njukčamánus ja čoagganeapmi čakčamánus dollojuvvojit ovttá ja seamma vahkus.

Go lávdegodde- ja dievasčoahkkimat dollojuvvojit ovttá ja seamma vahkus, sáhttet politiikkaš joavkkut oazžut gokčojuvvot joavkočoahkkimiid goluid guovtti beaivvi rádjái. Čoahkkimat dollojuvvojit ovdal lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid.

Go lávdegodde- ja dievasčoahkkimat dollojuvvojit guovtti sierra vahkus, biddjojuvvojit guokte beaivvi joavkočoahkkimiidda, beaivvi ovdal lávdegoddečoahkkimiid ja beaivvi ovdal dievasčoahkkima.

Lávdegottit sáhttet vuolgat ovttá mátkái juohke jagi oahpásmuvvat fágasurggiide maiguin lávdegottit barget. Dievasčoahkkinjodihangoddi galgá dohkkehit mátkki ovdal vuolgima.

Sámedikki 2013 čoahkkinplána

Sámediggi mearrida čuovvovaš čoahkkinplána jahkái 2013:

Vahkku 11: njukčamánu 11. – 15. b, lávdegodde- ja dievasčoahkkimat

Vahkku 21: miessemánu 21. – 24. b, lávdegoddečoahkkimat

Vahkku 23: geassemánu 3. – 7. b, dievasčoahkkin

Vahkku 42: golggotmánu 15. – 18. b, ođđa Sámedikki rahpan

Vahkku 47: skábmamánu 18. – 22. b, lávdegoddečoahkkimat

Vahkku 49: juovlamánu 02. – 06. b, dievasčoahkkin

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Sámediggi galgá mearridit Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid boahttevaš struktuvramálla. Jagi 2013 várás evttohuvvojit 6 čoahkkima juogaduvvon ná: 4 dievasčoahkkima ja 2 lávdegoddečoahkkima.

Evttohus

Norgga sámiiid riikkasearvvi (NSR), Bargiidbellodaga sámediggejoavku (Bb), Sámit Máttá-Norggas ja Árjjaa evttohus

Evttohus 1

Dievasčoahkkinjođihangotti evttohus vahkku 11: njukčamánu 11. – 15. b. sihkkojuvvojit ja sadjái evttohus

Vahkku 9: guovvamánu 25 b. - njukčamánu 1. b., lávdegodde- ja dievasčoahkkimat.

Muđui nu mot dievasčoahkkinjođihangoddi evttoha.

Ovddádusbellodaga (Ob) Arthur Torfoss evttohus

Evttohus 2

Sámediggi bidjá vuodđun njeallje dábálaš ovtastuvvon lávdegodde- ja dievasčoahkkima jagis 2013, ja lassin vel okta vuodđudančoahkkin maŋŋá válgga.

Sámediggi mearrida čuovvovaš čoahkkinplána jagi 2013 várás:

Vahkku 9

Vahkku 17

Vahkku 23

Vahkku 42: Vuodđudeapmi, ođđa sámedikki rahpan

Vahkku 49

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit ná:

Muđui doarju Sámediggi Sámediggeráđi mearrádusárvalusa.

Evttohus 3, Áirras Willy Ørnebakk, Bargiidbellodaga sámediggejoavku, Árja, Áarjel-Samiej Gielh, Sámit Máttá-Norggas

Sámedikki lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid struktuvra

Sámedikki vuolggasadji lea ahte lávdegottiin alddiset galgá leat stuorra váikkuhanfápmu das mo geavahit lávdegoddebárgguide juolluduvvon ruđaid.

Ođđa maŋimus teakstaossi:

Lávdegottit sáhttet vuolgit mátkkiide háhkat eanet máhtu dain fágasurggiin, maiguin lávdegottit barget. Dievasčoahkkinjođihangoddi galgá dohkkehit mátkkiid ovdal vuolgima.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Evttohus 2 hilgojuvvui 31 jienain. 4 jienastedje beali.
- Evttohus 3 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 31 jienain 4 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Arthur Tørfoss, áššejođiheaddji	
2	Willy Ørnebakk	
3	Geir Tommy Pedersen	Alf Isaksen
		Randi A. Skum
	Geir Tommy Pedersen	
4	Aili Keskitalo	Geir Tommy Pedersen
5	Per Andersen Bæhr	Geir Tommy Pedersen
	Per Andersen Bæhr	
6	Willy Ørnebakk	Geir Tommy Pedersen
	Willy Ørnebakk	
7	Aud Marthinsen	
	Arthur Tørfoss, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearrádus

Lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid boahttevaš málle

Sámediggi mearrida čuovvovaš málle čoahkkimiidda lávdegottiin ja dievasčoahkkimis:

Okta čoagganeapmi gidđasešuvnnas ja okta čoagganeapmi čakčasešuvnnas lágiduvvojit nu ahte lávdegoddečoahkkimat ja dievasčoahkkin dollojuvvojit ovttá ja seamma vahkus. Dasto lágiduvvo okta čoagganeapmi gidđasešuvnnas ja okta čoagganeapmi čakčasešuvnnas nu ahte lávdegoddečoahkkimat ja dievasčoahkkin dollojuvvojit guovtti sierra vahkus. Čoagganeapmi miessemánus/geassemánus ja čoagganeapmi skábmamánus/juovlamánus dollojuvvojit guovtti sierra vahkus, go fas čoagganeapmi njukčamánus ja čoagganeapmi čakčamánus dollojuvvojit ovttá ja seamma vahkus.

Go lávdegodde- ja dievasčoahkkimat dollojuvvojit ovttá ja seamma vahkus, sáhttet politihkalaš joavkkut oažžut gokčojuvvot joavkočoahkkimiid goluid guovtti beaivvi rádjái. Čoahkkimat dollojuvvojit ovdal lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid.

Go lávdegodde- ja dievasčoahkkimat dollojuvvojit guovtti sierra vahkus, biddjojuvvojit guokte beaivvi joavkočoahkkimiidda, beaivvi ovdal lávdegoddečoahkkimiid ja beaivvi ovdal dievasčoahkkima.

Sámedikki vuolggasadji lea ahte lávdegottiin alddiset galgá leat stuorra váikkuhanfápmu das mo geavahit lávdegoddebárgguide juolluduvvon ruđaid.

Lávdegottit sáhttet vuolgit mátkkiide háhkat eanet máhtu dain fágasurggiin, maiguin lávdegottit barget. Dievasčoahkkinjođihangoddi galgá dohkkehit mátkkiid ovdal vuolgima.

Sámedikki 2013 čoahkkinplána

Sámediggi mearrida čuovvovaš čoahkkinplána jahkái 2013:

Vahkku 9: guovvamánu 25. b. – njukčamánu 1. b, lávdegodde- ja dievasčoahkkimat

Vahkku 21: miessemánu 21. – 24. b, lávdegoddečoahkkimat

Vahkku 23: geassemánu 3. – 7. b, dievasčoahkkin

Vahkku 42: golggotmánu 15. – 18. b, odđa Sámedikki rahpan

Vahkku 47: skábmamánu 18. – 22. b, lávdegoddečoahkkimat

Vahkku 49: juovlamánu 02. – 06. b, dievasčoahkkin

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 30.11.12 dii. 09.30.

Vuodđogiella: Dárogiella

Ášši/Sak	BFOL	
Ášši/Sak	DC	057/12

Ođđa eananjuohkinláhka

Arkiivaáššennr..
12/322006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	05.11.12	SR
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	26. – 27.11.12	BFOL
Sámedikki dievasčoahkkin	28. – 30.11.12	DC 57/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui bearjadaga skábmamánu 30. b. 2012 dii. 00.00

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Ášši lea gessojuvvon

VI Sámedikki mearrádus

Ášši lea gessojuvvon

Ášši/Sak DC 058/12

Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki áirrasin - Knut Roger Hanssen

Arkiivaáššennr..
12/1606 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Dievasčoahkkinjodihangoddi	05.09.12	DCJ 03/12
Sámedikki dievasčoahkkin	26. - 28.09.12	DC 42/12
Dievasčoahkkinjodihangoddi	07.11.12	DCJ 04/12
Sámedikki dievasčoahkkin	28. - 30.11.12	DC58/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11.12 dii.11.10

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	07.11.12	Dievasčoahkkinjodihangoddi	Ášši DCJ 04/12 Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki áirrasin – Knut Roger Hanssen
2	05.09.12	Dievasčoahkkinjodihangoddi	Ášši DCJ 03/12 Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki áirrasin – Knut Roger Hanssen
3	25.08.2012	Knut Roger Hanssen	Søknad fra verv som sametingsrepresentant

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus:

1. Knut Roger Hanssen luvvejuvvo doaimmas áirrasin Olgešbellodaga ovddas válgabiires 2 Ávjovárri odđajagimánu 1. b. 2013 rájes váлгаáigodaga lohppii.
2. Knut Roger Hanssen 1. várreáirras, Anne-Marit Eira, lávke fásta áirrasin su sadjái.

Mearkkašupmi, Bargiidbellodaga sámediggejoavku, Árja, Áarjel-Samiej Gielh, Sámit Mátta-Norggas, áirras Willy Ørnebakk bokte

Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki áirrasin – Knut Roger Hanssen

Sámediggi oaivvilda ahte galgá leat váttis beassat luvvejuvvot Sámedikki doaimmain. Bargodilli ii leat iešalddis luvvensivva.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjodihangotti árvalus mearriduvvui ovttaijenalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen, čoahkkinjođoheaddji	
2	Willy Ørnebakk	

VI Sámedikki mearrádus

1. Knut Roger Hanssen luvvejuvvo doaimmas áirrasin Olgešbellodaga ovddas válgabiires 2 Ávjovárri ođđajagimánu 1. b. 2013 rájes válgaáigodaga lohppii.
2. Knut Roger Hanssen 1. várreáirras, Anne-Marit Eira, lávke fásta áirrasin su sadjai.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 30.11.12 dii. 11.20.

Ášši/Sak DC 059/12

Boazolohkoheiveheapmi Finnmárkkus

Arkiivaáššenr..
12/190306 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Sámedikki dievasčoahkkin	05-08.12.05	DC 59/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 30.11.12 dii.11.20

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus:

Sámediggi lea fuolastuvvan dan boazologu heivehanbarggu geažil mii dál čađahuvvo Finnmárkkus ja háliida deattuhit dan čuovvovaš golmma čuoggás:

Sámediggái lea deatalaš ahte boazodoallu Finnmárkkus galgá leat guoddevaš boahtteáiggis, sihke ekologalaččat, kultuvrralaččat ja ekonomalaččat. Boazolohku lea menddo allat daid guohtumiid ektui, mat leat osiin Finnmárkkus ja Sámediggi oaidná dan dárbbu ahte boazolohku heivehuvvo guoddilis dássái. Danne ferte boazologu heiveheapmi guohtumiidda jotkojuvvot.

Sámediggái lea deatalaš ahte ovddiduvvojit buorit ja nana eaktodáhtolaš movttiidahttinortnegat boazologu geahpedeami várás. Dál eai leat doarvái buorit váikkuhangaskaomit maid bokte oččoši molssaektosaš dietnasa dan geažil go boazolohku geahpeduvvo. Danne ferte dárkilit árvvoštallat odđa váikkuhangaskaomiid maid bokte dát joavku oččoši molssaektosaš dietnasa.

Sámediggái lea deatalaš ahte proseassat boazologu geahpedemiin čađahuvvo nu fuolalaččat go vejolaš boazodoalu ektui. Sámediggi ipmirda bures ahte boazodoallit leat fuolastuvvan boazologu mearrádusaid čuovvoleami geažil. Sámediggái lea erenoamáš deatalaš čađahit vuđolaš váikkuhusárvoštallamiid ovdalgo dahkkojuvvot mearrádus ahte geahpedit boazologu gorálaččat. Sámediggi lea fuolastuvvan daid váikkuhusaid geažil maid dat sáhtta buvttihit boahttevaš dievaslaš ja guoddilis boazodollui Finnmárkkus.

Evttohus 1,NSR/SáB, Johttisápmelaččaid listu ja Olgešbellodat

I čuoggái

Maŋimus cealkka rievdaduvvo dánin:

Boazologu heiveheapmi guohtumiidda ferte jotkojuvvot, muhto Sámediggi bivdá ahte boazologu heiveheapmi maŋiduvvo dassážiigo proseassa fuolaha orohagaid iežaset árvvoštallamiid.

Evttohus 2, Bargiidbellodaga sámediggejoavku, NSR/SáB, Johttisápmelaččaid listu, Árja, AaSG ja Olgešbellodat

Boazologu heiveheapmi Finnmárkkus

II čuoggái:

2. cealkka sihkkojuvvo, ja sadjái evttohuvvo:

Dál eai leat ortnegat mat movttidahttet geahpedit boazologu dahje heaittihit boazodoalu, danne fertejit ásahuvvot gaskaboddasaš ortnegat mat addet duohta vejolašvuoda dasa.

III čuoggái:

1. cealkka sihkkojuvvo.

3. cealkka rievdaduvvon dánin:

Sámediggi háliida ahte čađahuvvojit vuđolaš váikkuhusárvoštallamat ovdalgo dahkkojuvvot vejolaš mearrádušat geahpedit boazologu.

Evttohus 3, Bargiidbellodaga sámediggejoavku, NSR/SáB, Johttisápmelaččaid listu, Árja, AaSG ja Olgešbellodat

I čuoggái:

3. cealkka sadjái evttohuvvo:

Muhto Sámediggi dáhtu Boazodoallostivrra ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta maŋidit gorálaš geahpedeami ja bággoaibmabijuid dassážiigo proseassa vuhtiiváldá orohagaid iežaset árvvoštallamiid.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoačkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

Evttohus 1, NSR/SáB, Johttisápmelaččaid listu ja Olgešbellodat gessojuvvui.

- Sámediggeráđi árvalus ja evttohus 2-3 mearriduvvui 32 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Egil Olli, áššejođiheaddji	Mathis Nilsen Eira
	Egil Olli	
2	Willy Ørnebakk	
3	Aud Marthinsen	Egil Olli
	Willy Ørnebakk, čoačkinortnegi	
4	Alf Isaksen	
5	Mariann Wollmann Magga	Anne Marit Eira
		Trond Are Anti
	Mariann Wollmann Magga	

6	Per Andersen Bæhr	
7	Aili Keskitalo	
8	Egil Olli, áššejodiheadji	Randi A. Skum

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea fuolastuvvan dan boazologu heivehanbarggu geažil mii dál čađahuvvo Finnmárkkus ja háliida deattuhit dan čuovvovaš golmma čuoggás:

Sámediggái lea deatalaš ahte boazodoallu Finnmárkkus galgá leat guoddevaš boahtteáiggis, sihke ekologalaččat, kultuvrralaččat ja ekonomalaččat. Boazolohku lea menddo allat daid guohtumiid ektui, mat leat osiin Finnmárkkus ja Sámediggi oaidná dan dárbbu ahte boazolohku heivehuvvo guoddilis dássái. Danne ferte boazologu heiveheapmi guohtumiidda jotkojuvvot.

Sámediggái lea deatalaš ahte ovddiduvvojit buorit ja nana eaktodáhtolaš movttiidahttinortnegat boazologu geahpedeami várás. Dál eai leat ortnegat mat movttiidahttet geahpedit boazologu dahje heaittihit boazodoalu, danne fertejit ásahuvvot gaskaboddasaš ortnegat mat addet duohta vejolašvuoda dasa. Danne ferte dárkilit árvoštallat ođđa váikkuhangaskaomiid maid bokte dát joavku oččošii molssaektosaš dietnasa.

Sámediggi ipmirda bures ahte boazodoallit leat fuolastuvvan boazologu mearrádusaid čuovvoleami geažil. Sámediggái lea erenoamáš deatalaš čađahit vuđolaš váikkuhusárvoštallamiid ovdalgo dahkkojuvvo mearrádus ahte geahpedit boazologu gorálaččat. Sámediggi háliida ahte čađahuvvojit vuđolaš váikkuhusárvoštallamat ovdalgo dahkkojuvvojit vejolaš mearrádusat geahpedit boazologu.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 30.11.12 dii. 11.55.

Vuollaičállit leat lohkan čoahkkinbeavdegirjji, ja leat gávnahan ahte čoahkkingirjái fievrriduvvon mearrádušat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Karášjohka 30.11. 2012

Dievasčoahkkinjođihangoddi

Jarle Jonassen
jođiheaddji

Marie Therese N. Aslaksen

Jørn Are Gaski

Mathis Nilsen Eira